תנ״ך · אחרונים · אור החיים · תורה

אור החיים על ויקרא

רבי חיים בן עטר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור החיים על ויקרא

רבי חיים בן עטר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-החיים-על-ויקרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 20
פרק ג 22
פרק ד 23
פרק ה 30
פרק ו 38
פרק ז 46
פרק ח 53
פרק ט 55
פרק י 61
פרק יא 68
פרק יב 75
פרק יג 84
פרק יד 93
פרק טו 111
פרק טז 115
פרק יז 128
פרק יח 138
פרק יט 149
פרק כ 170
פרק כא 173
פרק כב 180
פרק כג 185
פרק כד 188
פרק כה 190
פרק כו 201

פרק א

פסוק א

וַיִּקְרָא וְגוֹ'. טַעַם הַקְּרִיאָה, וְלֹא הִסְפִּיק הַדִּבּוּר לְבַד, אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כִּי בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת קְדָמָה הַקְּרִיאָה לְדִבּוּר: בַּסְּנֶה, וְסִינַי, וְאֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא מָצִינוּ לִלְמֹד אֹהֶל מוֹעֵד לֹא מִסְּנֶה וְלֹא מִסִּינַי. מִסְּנֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְבוּתָא שֶׁהָיָה תְּחִלָּה לְכָל הַדִּבְּרוֹת, סִינַי יֵשׁ בּוֹ רְבוּתָא שֶׁהוּא לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין לִלְמֹד מֵהֶם שֶׁל אֹהֶל מוֹעֵד. גַּם אֵין לִלְמֹד אֹהֶל מוֹעֵד מִצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבַּסְּנֶה וְסִינַי, כִּי יֵשׁ לוֹמַר מַה לַּצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁהָיוּ בָּאֵשׁ מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֹהֶל מוֹעֵד.

הִנֵּה מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁנֶּאֱמְרָה קְרִיאָה בְּסִינַי, כָּתַב הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי שֶׁהוּא פָּסוּק "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" וְגוֹ' (שמות כד:טז), אוֹ "וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר" (שמות יט:כ), אֲבָל לֹא מִדִּכְתִיב "וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר" (שמות יט:ג) כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ הִלֵּל, כִּי קְרָא זֶה לֹא עִם אֵשׁ נֶאֱמַר, וּבָרִיתָא קָתָנֵי מַה לַּצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁהָיָה בָּאֵשׁ וְכוּ' עַד כָּאן. וּבְמַחְלָה מְכֻבּוֹדוֹ לֹא דַּק בָּזֶה, כִּי הָאֱמֶת הוּא שֶׁהַלְמוּד הוּא לְדִבּוּר הוּא מִפָּסוּק "וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר", כִּי "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַזֶּה" אֵין אוֹתָהּ קְרִיאָה מְיֻתֶּרֶת וְאִצְטְרִיכָא לְגוּפָא שֶׁקָּרָא לוֹ לַעֲלוֹת לְשֶׁבֶת בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם כָּאָמוּר שָׁם "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ' וַיֵּבֵא מֹשֶׁה וְגוֹ' וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם", וּקְרִיאָה זוֹ בִּמְקוֹם דִּבּוּר הִיא. וְהַקְּרִיאָה שֶׁאָנוּ דָּנִים בָּהּ קְרִיאָה שֶׁהִיא לְדִבּוּר, וּמַזְכִּיר קְרִיאָה וְדִבּוּר. גַּם "וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר" שֶׁקְּרִיאָה זוֹ צָרְךְ עֲלִיָּה הָיְתָה, כִּי מֹשֶׁה הָיָה לְמַטָּה וְקָרָא לוֹ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר וְשָׁם דִּבֶּר אֵלָיו, וְאִם לֹא אָמַר "וַיִּקְרָא" וְהָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְהוּא לְמַטָּה מִן הָהָר, וְאָנוּ רוֹאִים שֶׁלֹּא דִּבֶּר אֵלָיו עַד אַחַר עֲלוֹת, וְאֵיךְ יִהְיֶה פֶּה וְלָשׁוֹן לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "וַיְדַבֵּר". אֲבָל פָּסוּק "וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר" רוֹאִים אָנוּ כִּי תַּכְלִית הַקְּרִיאָה לֹא הָיָה אֶלָּא לוֹמַר אֵלָיו "כֹּה תֹאמַר" וְגוֹ', וּדְבָרִים אֵלּוּ אָמַרְתָּ אֵלָיו שָׁם וְהוּא לְמַטָּה מִבְּלִי עֲלוֹת, אִם כֵּן מַה טִּיבָהּ שֶׁל קְרִיאָה זוֹ, אֵינָהּ אֶלָּא קְדִימָה לְדִבּוּר.

וּמַה שֶּׁנִּסְתַּיֵּעַ הָרַב בְּפָסוּק "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" (שמות כד:טז) מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב אַחַר אָמְרוֹ "וַיִּקְרָא וַיְדַבֵּר וְגוֹ' וְיִקְחוּ לִי" וְגוֹ', לֹא הֵאִירוּ לְמוּל פְּנֵי הָרַב בִּשְׁנֵי כְּתוּבִים וּבָהֶם שְׁנֵי עִנְיָנִים שֶׁהִפְסִיקוּ בֵּין הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר: הָאֶחָד "וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה'" וְגוֹ' וְהַשֵּׁנִי "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְכוּ' וַיְהִי שָׁם בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם" וְגוֹ', וְאַחַר זֶה אָמַר הַכָּתוּב "וַיְדַבֵּר ה'" בַּסְּנֶה לְהַעִירְךָ לְהַצְדִּיק מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ, וּמִי יֹאמַר שֶׁדִּבּוּר זֶה לֹא הָיָה אַחַר שִׁבְתּוֹ בָּהָר עֶשְׂרִים יוֹם אוֹ שִׁלְשִׁים יוֹם.

וּמַה שֶּׁדָּחָה דַּעַת רַבֵּנוּ הִלֵּל שֶׁאָמַר פָּסוּק "וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר" (שמות יט:ג) בְּטַעֲנַת שֶׁלֹּא הָיָה עֲדַיִן אֵשׁ, וְאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מָה לַּצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁל סְנֶה וְסִינַי שֶׁהָיוּ בָּאֵשׁ

וכו', לְהֶיוֹתוֹ סוֹבֵר הָרֵב שֶׁהָאֵשׁ הָיָה בִּשְׁעַת הַקְּרִיאָה מַקְשֶׁה, וְלֹא הִיא, שֶׁכַּוָּנַת הַתַּנָּא הוּא שֶׁבְּאוֹתָהּ נְבוּאָה הָיָה בָּהּ דָּבָר זֶה לְתוֹסֶפֶת, וּמִידֵי דַּהֲוָה שֶׁהָיְתָה בָּהּ מַעֲלָה זוֹ שֶׁהָיְתָה בָּאֵשׁ מָה שֶּׁלֹּא הָיָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה בּוֹ גַּם כֵּן הַקְּרִיאָה לְמַעְלָה, וּלְפִי זֶה לוֹ יְהִי שֶׁלֹּא הָיָה עֲדַיִן אֵשׁ מָה בְּכָךְ, הֲרֵי בְּאוֹתָהּ הַנְּבוּאָה הָיָה אֵשׁ, וְנִשְׁתַּנִּית נְבוּאָה זוֹ וּנְבוּאַת סְנֶה מִנְּבוּאַת אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֵשׁ, וּבָזֶה אֵין קֻשְׁיַת רַב קַשְׁיָא. וְתָמַהּ אֲנִי אֵיךְ לֹא הֵאִירוּ לְמוּל עֵינָיו מָה שֶׁהִקְשִׁינוּ.

וְעוֹד, לוּ יְהִיֶה כְּפִי דְּבָרָיו, אֵיךְ מָצִי לְמֵימַר תַּנָּא מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהָיוּ בָּאֵשׁ, וַהֲלֹא "וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר לֵאמֹר" (שמות כד:טז) וְגוֹ' לֹא הָיָה בָּאֵשׁ, וְלִגְמוֹר מֵאוֹתָהּ קְרִיאָה וּקְרִיאַת סְנֶה מִצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁאֵינָם אֶלָּא דִּבּוּר מִפֶּה קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה וְהִקְדִּים קְרִיאָה לְדִבּוּר, וּלְהַעֲמִיק בְּקֻשְׁיָא זוֹ יֵרָאֶה דִּמְתַבְּרָא טִנָּרִי.

וְעוֹד, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר שְׁלֹשָׁה קְרָאֵי בְּסִינַי שֶׁקְּדָמָה קְרִיאָה? וְלוּ יְהִי שֶׁלֹּא נַחְשֹׁב פָּסוּק "וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר", שְׁנַיִם מִיהָא יֶשְׁנָם שֶׁקְּדָמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר לִסְבָרַת הָרַב. וַהֲלֹא כָּל טִרְחַת הַתַּנָּא הוּא עַל יִתּוּר "וַיִּקְרָא" הָאֲמוּרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְאָמְרָהּ, וְיִגְדַּל הַקֻּשְׁיָא בְּזִכְרוֹנָהּ שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּסִינַי. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁדִּבְרֵי הָרַב כָּאן שֶׁלֹּא בְּדָקְדּוּק, וְלִדְבָרֵינוּ אֵינוֹ מָקוֹם לְקֻשְׁיָא אַחַת מִכָּל אֵלּוּ וְהַקּוֹדְמִים. וּמֵעַתָּה נִמְצֵינוּ אוֹמְרִים עִקַּר לְמוּד שֶׁקְּדָמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר בְּסִינַי הוּא פָּסוּק "וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר וְגוֹ' כֹּה תֹאמַר" וְעִקָּר.

וּמָה שֶׁאָמְרוּ בַּבָּרַיְתָא "לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּסִינַי שֶׁהוּא לְכָל יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', לְכָאוֹרָה הוּא דָּבָר תָּמוּהַּ, שֶׁהֲרֵי אֵין לְךָ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ לְכָל יִשְׂרָאֵל. וּבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ "לְכָל יִשְׂרָאֵל", וּלְצַד זֶה הָיָה צָרֵךְ שֶׁיִּהְיֶה הַקּוֹל בְּהַדְרָנָה מוּעָטָת מֵהָרְגִיל לְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, וְלָזֶה אָמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" לְהוֹדִיעַ שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו בְּקוֹל הָרְגִיל וְלֹא נִתְמַעֵט מֵהַדְרָגָתוֹ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וּלְדַרְכּוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּאִלּוּ אָמַר הַתַּנָּא לְצַד שֶׁהָיָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, כִּי לֹא הַמַּעֲלָה הִיא הֱיוֹתוֹ לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ מִתְקַבְּלִים בְּשִׂכְלִי. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי הוּא שֶׁהַמַּעֲלָה הִיא שֶׁמָּצִינוּ שֶׁשָּׁנָה ה' דִּבְרוֹתָיו שָׁם שֶׁלֹּא אָמַרְתָּ לְמֹשֶׁה לְבַד וְהוּא יַדַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מִפִּי עֶלְיוֹן הָיוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל. וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁתַּנִּית נְבוּאַת סִינַי לִפְרָט זֶה, נִשְׁתַּנִּית גַּם כֵּן לְמַעֲלָה זוֹ שֶׁל קְרִיאָה מִשְׁאָר דִּבְרוֹת הַנֶּאֱמָרִים לְמֹשֶׁה לְבַד, וְלֹא הִשְׁמִיעָם ה' לְכָל יִשְׂרָאֵל, גַּם כֵּן נֹאמַר שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶם מַעֲלָה זוֹ שֶׁקְּדָמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר.

עוֹד סִיַּם בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא: יָכוֹל לֹא הָיְתָה קְרִיאָה אֶלָּא לְדִבּוּר זֶה? מִנַּיִן לְכָל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד". יָכוֹל לֹא הָיְתָה קְרִיאָה אֶלָּא לְדִבּוּרוֹת בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָאֲמִירוֹת וְהַצִּוּוּיִים? תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּבֵּר" "וַיְדַבֵּר" לְרַבּוֹת אַף לַאֲמִירוֹת וְצִוּוּיִם וְכוּ', עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים, כִּי מִקְרִיאַת אֹהֶל מוֹעֵד וּסְנֶה וְסִינַי אֵין לִלְמֹד לְשׁוּם דִּבּוּר

זוּלָתָם, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁהָיָה הַתְחָלַת דִּבּוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא, אֲבָל אֶת אֲשֶׁר יְדַבֵּר עוֹד שָׁם בַּמָּקוֹם הַהוּא לֹא יַקְדִּים בּוֹ הַקְּרִיאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד" – קְרָא יְתֵרָה לוֹמַר כָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר מֵאֹהֶל מוֹעֵד תַּקְדִּים לוֹ הַקְּרִיאָה. וַהֲגַם שֶׁלֹּא רִבָּה הַכָּתוּב אֶלָּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד, הֲרֵי זֶה בִּנְיַן אָב לַכֹּל, כִּי אֵין בּוֹ דָּבָר חִדּוּשׁ מִסִּינַי וְלֹא מִסְּנָה לוֹמַר שֶׁלְּצַד אוֹתוֹ חִדּוּשׁ הָיְתָה הַקְּרִיאָה. וְחָזַר לוֹמַר: אֵין לִי אֶלָּא דִּבְרוֹת, שֶׁכֵּן דִּיֵּק הַכָּתוּב "וַיְדַבֵּר", מְנַיִן לַנְּבוּאוֹת הַמַּתְחִילוֹת "וַיֹּאמֶר" אוֹ לְשׁוֹן צִוּוּי? וְאוּלַי כִּי הַדִּבּוּר יַגִּיד תִּגְבֹּרֶת הַמְדַבֵּר מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאֲמִירוֹת וְהַצִּוּוּיִים, מְנַיִן שֶׁיַּקְדִּים לָהֶם הַקְּרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּבֵּר וַיְדַבֵּר".

וְרָאִיתִי גִּרְסָא לְהָרַאֲבַ"ד: "תַּלְמוּד לוֹמַר דַּבֵּר וַיְדַבֵּר לֵאמֹר". וּלְגִרְסָא זוֹ דָּרַשׁ יְתוּר תֵּיבַת "לֵאמֹר" הָאֲמוּרָה בְּ"וַיְדַבֵּר" שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר שֶׁאָמַר "דַּבֵּר", הָא לְמַדְתָּ שֶׁבָּא לְרַבּוֹת הָאֲמִירוֹת, וְהַצִּוּוּיִים בְּגֶדֶר אֲמִירוֹת הֵם. וְרָאִיתִי לְבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁהִשִּׁיג עַל הַגִּרְסָה לָמָּה אָמַר "תַּלְמוּד לוֹמַר דַּבֵּר" שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "תַּלְמוּד לוֹמַר לֵאמֹר", עַד כָּאן. וְאֵין זוֹ קֻשְׁיָא, לְצַד שֶׁכֹּחַ הַדְּרָשָׁה הִיא מִכֶּפֶל "דַּבֵּר", שֶׁזּוּלָתָהּ תֵּיבַת "לֵאמֹר" אֵינָהּ מְיֻתֶּרֶת וְאִצְטְרִיכָא לְעַצְמָהּ, לָכֵן כְּגִרְסַת הָרַאֲבַ"ד עִקָּר.

וְהִנֵּה מַה שֶּׁדָּן הַתַּנָּא לְהַכְרִיחַ כִּי צָרִיךְ לוֹמַר "וַיִּקְרָא" עַל דִּבּוּר רִאשׁוֹן שֶׁבְּאֹהֶל מוֹעֵד, מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ נִלְמָד לֹא מִסְּנָה וְלֹא מִסִּינַי, אֵין זֶה אֶלָּא הַבְחָנַת הָאֱמֶת מִצַּד עַצְמוֹ, כִּי זוּלַת זֶה גַּם כֵּן, הֲגַם שֶׁהָיָה נִלְמָד דִּבּוּר רִאשׁוֹן הַנֶּאֱמָר בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִסְּנָה וְסִינַי, אֵין יְתוּר לְתֵיבַת "וַיִּקְרָא", כִּי הֻצְרַךְ לִשְׁאָר דִּבְרוֹת הַנִּרְמָזִים בְּיִתּוּר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד" וְהַנִּלְמָדִים מִיִּתּוּר "לֵאמֹר", שֶׁזּוּלַת זִכְרוֹן הַקְּרִיאָה כָּאן לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים דְּבָרִים הַמִּתְרַבִּים.

אֲלָא שֶׁיֵּשׁ לְתֵת לֵב בַּבָּרַיְתָא, לָמָּה לֹא הִקְשָׁה יְתוּר "וַיִּקְרָא" הָאֲמוּרָה בַּסְּנָה וְסִינַי, וְיִלְמְדוּ מִ"וַיִּקְרָא" הָאֲמוּרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד? וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם יֹאמַר אֹהֶל מוֹעֵד וְסִינַי אוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וּסְנָה, וְיָבֹא הַשְּׁלִישִׁי מִצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְעוֹד קָשֶׁה לְדִבְרֵי הַתַּנָּא שֶׁדּוֹרֵשׁ אָמְרוּ "מֵאֹהֶל מוֹעֵד" קְרָא יְתֵרָא לְדָרְשָׁא, לְהָבִיא כָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקְּדָמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה וְלֹא פַּעַם רִאשׁוֹנָה בִּלְבַד, אִם כֵּן מִי גָּרַע דִּבּוּר רִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִינַי שֶׁלֹּא תַּקְדִּים בּוֹ הַקְּרִיאָה שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר בּוֹ "וַיִּקְרָא"? וּכְמוֹ כֵן בַּסְּנָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "וַיִּקְרָא" לְפִי מַה שֶּׁלָּמַד שָׁם מִיִּתּוּר דִּבּוּר "לֵאמֹר" לְרַבּוֹת כָּל הָאֲמִירוֹת.

וְרָאִיתִי לְהָרַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁנָּתַן דַּעְתּוֹ לְיַשֵּׁב הַדִּקְדּוּקִים, וְכָל מַה שֶּׁכָּתַב הָרַב בָּזֶה אֵין דַּעְתִּי הוֹלֶמְתּוֹ. רִאשׁוֹנָה מַה שֶּׁכָּתַב כִּי לֹא מָצִי לְמֵילַף סִינַי וּסְנָה מֵאֹהֶל מוֹעֵד, לְצַד שֶׁהָיְתָה קְרִיאָה לְטַעַם שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לָבֹא, לָזֶה קָרָא לוֹ לְכָנֵס. קָשֶׁה לְכְשֶׁנֹּאמַר כִּי תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים חוֹשֵׁשׁ לִדְרָשָׁה זוֹ, וְעַד עַתָּה דִּלְמָא לֹא קָדְמָה קְרִיאָה לְדִבּוּר בְּאֹהֶל מוֹעֵד,

וּקְרִיאָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס וְלֹא יַעֲמֹד בַּחוּץ לְצַד שֶׁהָיָה יָרֵא, וְדָוְקָא בְּסִינַי וּסְנֶה לְצַד צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁאֵינוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד הוּא שֶׁקְּדָמָה הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר.

וּמָה שֶׁיִּשֵּׁב שֶׁאַחַר הָאֱמֶת דַּעַת הַתַּנָּא הוּא דְּלְמִדִינָן סְנֶה מִסִּינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד, וּכְמוֹ שֶׁגִּלָּה דַּיְעָתוֹ שֶׁדָּרַשׁ (שמות ג:ד) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיֹּאמֶר" אֶלָּא לְלַמֵּד עַל כָּל הַקְּרִיאוֹת שֶׁהָיוּ "מֹשֶׁה מֹשֶׁה", וְאִם לֹא הָיָה סוֹבֵר שֶׁאֵין צָרֵךְ לְלַמֵּד בָּהּ שֶׁקְּדָמָה הַקְּרִיאָה לְצַד דְּיֻלְיָף מִסִּינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד, הֲרֵי אִצְטְרִיכָא לְגוּפָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁקְּדָמָה לָהּ הַקְּרִיאָה עַל כָּל פָּנִים. בּוֹשְׁנִי מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כִּי מָה שֶּׁאָנוּ לוֹמְדִים שֶׁהַקְּרִיאָה קָדְמָה לְהַדִּבּוּר אֵינוֹ עַל דִּבּוּר שֶׁהָיָה בַּקְּרִיאָה עַצְמָהּ אֶלָּא עַל הַדִּבּוּר הַנֶּאֱמָר בְּסָמוּךְ לָהּ, כִּי הַדִּבּוּר שֶׁבַּקְּרִיאָה עַצְמָהּ לֹא מָצִינוּ אוֹתוֹ וְלֹא הָיָה בְּשׁוּם אַחַת מִשָּׁלֹשׁ קְרִיאוֹת זוּלַת בַּסְּנֶה פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב אֹפֶן הַקְּרִיאָה שֶׁהָיְתָה "מֹשֶׁה מֹשֶׁה", וְלֹא עַל דִּבּוּר זֶה אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁקְּדָמָה קְרִיאָה לַדִּבּוּר אֶלָּא עַל הַדִּבּוּר הַנֶּאֱמָר לוֹ אַחַר הַקְּרִיאָה, וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בָּהֶם שֶׁקְּדָמָה הַקְּרִיאָה בָּהֶם, בְּסִינַי לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "וַיִּקְרָא", וְלֹא אָמַר הַדִּבּוּר שֶׁהָיָה בַּקְּרִיאָה עַצְמָהּ, וְאָנוּ אוֹמְרִים בּוֹ שֶׁקְּדָמָה הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא דִּבּוּר הַנֶּאֱמָר בְּסָמוּךְ לַקְּרִיאָה. וּכְמוֹ כֵן בְּאֹהֶל מוֹעֵד אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁקְּדָמָה הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר, הֶגֶם שֶׁלֹּא נֶאֱמַר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה", וְאִם כֵּן כְּמוֹ כֵן תִּהְיֶה קְרִיאַת הַסְּנֶה הֶגֶם שֶׁלֹּא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב "וַיֹּאמֶר" אֶלָּא "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה מֹשֶׁה וְגוֹ' וַיֹּאמֶר שֹׁל נְעָלֶיךָ" וְגוֹ' אָמְרִינַן שֶׁקְּדָמָה קְרִיאָה לַדִּבּוּר, וְאֵיתַר לֵיהּ "וַיֹּאמֶר" לְדָרֹשׁ מָה שֶׁדָּרַשׁ הַתַּנָּא. וּתְמַהֲנִי עָלָיו שֶׁהוּא פֵּרֵשׁ שֶׁקְּרִיאָה שֶׁקְּדָמָה לַדִּבּוּר בְּסִינַי הוּא פָּסוּק "וַיִּקְרָא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" וְהַדִּבּוּר שֶׁאַחֲרָיו הוּא "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה רְחוֹק מָקוֹם בֵּין הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר, וּבְקְרִיאַת סְנֶה הֶעֱלִים עֵינָיו מֵרֹאוֹת הַדִּבּוּרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּסָמוּךְ. וְאִם הָרַב חָשַׁב שֶׁהַקְּרִיאָה לְחוּד וַאֲמִירַת "מֹשֶׁה מֹשֶׁה" לְחוּד, זֶה שְׁגָגָה הוּא, וְהַדְּבָרִים בְּרוּרִים לְעֵין כָּל בֶּן דַּעַת, וּתְמַהֲנִי אֵיךְ יָצְאוּ מִפִּי קָדוֹשׁ דְּבָרִים אֵלּוּ, וְיֵשׁ עוֹד לְהַקְשׁוֹת אֶלָּא שֶׁאֵין צָרֵךְ לְדָחוֹת דְּבָרִים כָּאֵלֶּה.

וּמָה שֶׁיִּשֵּׁב לָמָּה לֹא יִלְמַד סִינַי וּסְנֶה מִכָּל הַדִּבּוּרִים וְהָאֲמִירוֹת שֶׁנִּתְרַבּוּ בְּפָסוּק זֶה שֶׁקְּדָמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה, וְאָמַר שֶׁאֵין כַּוָּנַת הַתַּנָּא אֶלָּא לְאוֹתָם דְּבָרִים וַאֲמִירוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד בִּלְבַד וְאֵין לִלְמֹד מִמֶּנּוּ לִשְׁאָר דִּבּוּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת, לְפִי מָה שֶׁהֶעֱלָה שֶׁסְּתָרְנוּהוּ בְּסָמוּךְ, כִּי סְנֶה אֵין בּוֹ קְדִימַת קְרִיאָה, וְאֹהֶל מוֹעֵד לְצַד שֶׁשָּׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וְלֹא יָכוֹל לָבוֹא, וְדָחַק עַצְמוֹ לְפָרֵשׁ גַּם בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י שֶׁאָמַר סְתָם לְכָל הַדִּבְּרוֹת וַאֲמִירוֹת וְכוּ' קָדְמָה קְרִיאָה וְכוּ' שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אוֹתָם שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד ע"כ. דְּבָרָיו זַ"ל אֵין שִׂכְלִי הוֹלְמָם, כִּי מִמָּה שֶׁרָבָּה הַכָּתוּב כָּל הַדִּבְּרוֹת וְהָאֲמִירוֹת שֶׁהָיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקְּדָמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה עַיִן רוֹאָה וְלֵב שׁוֹמֵעַ כִּי לֹא לְצַד שֶׁשָּׁכַן הֶעָנָן וְלֹא יָכוֹל לָבֹא הָיְתָה הַקְּרִיאָה אֶלָּא

לְהַקְדִּים הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאִם מֵחֲמַת הַיִּרְאָה קְרִיאָה אַחַת תַּסְפִּיק לַכֹּל, וְאִם לְהוֹדִיעַ שֶׁבְּכָל דִּבּוּר שֶׁהָיָה ה' מְדַבֵּר הָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לִכָּנֵס וְהָיָה צָרִיךְ לִקְרֹא לוֹ, אֵין דְּבָרִים אֵלּוּ כְּדָאִים לֵאָמֵר, כִּי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר כֵּן בַּתְּמִידוּת, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים וּמְשַׁמְּשִׁים וּמֹשֶׁה לֹא יָרֵא וְלֹא יִפְחַד לִכָּנֵס עִמָּהֶם, וּמִן הַסְּתָם שֶׁיְּדַבֵּר ה' עִמּוֹ בְּתְמִידוּת, אִם לֹא שֶׁתֹּאמַר שֶׁבְּכָל עֵת שֶׁהָיָה רוֹצֶה ה' לְדַבֵּר עִמּוֹ הָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן וְהָיוּ יוֹצְאִים הַכֹּהֲנִים חוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד, וְזֶה הֶבֶל גָּמוּר.

וְעוֹד תִּמְצָא שֶׁהֶעֱלָה רְאַ"ם בְּד"ה "מֵאֹהֶל מוֹעֵד", כִּי תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים סוֹבֵר כְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא דְּקָתָנֵי (ריש תורת כהנים): כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמות מ:לה) "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבֹא", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (במדבר ז:פט) "וּבְבֹא מֹשֶׁה", בָּא הַכָּתוּב הִשְׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם (שמות מ:לה) "כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן". אֲמוֹר מֵעַתָּה: כָּל זְמַן שֶׁהָיָה הֶעָנָן עַל הַמִּשְׁכָּן לֹא יָכוֹל, נִסְתַּלֵּק וְכוּ' "וּבְבֹא" וְגוֹ' ע"כ. הִנֵּה פָּשַׁט דְּרָשָׁה זוֹ הִיא שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִכְנַס מֹשֶׁה אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן, וְאַף עַל פִּי כֵן רִבָּה הַכָּתוּב לְכָל הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקָּדְמָה לָהֶם הַקְּרִיאָה. וְאִם תֹּאמַר שֶׁלֹּא דָּרַשׁ תַּנָּא כֵּן אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר קְרִיאָה בְּסִינַי, אֲבָל זוֹלַת זֶה הָיָה מְחַזֵּר אַחַר דְּרָשַׁת רַבִּי תַּנְחוּמָא (ריש פרשה זו) שֶׁדָּרַשׁ שֶׁהַקְּרִיאָה הָיְתָה לְצַד שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא לָבֹא. הֲרֵי לְךָ דְּרָשַׁת רַבִּי תַּנְחוּמָא ז"ל: הָיָה יָרֵא מֹשֶׁה לִכָּנֵס דִּכְתִיב "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵינוֹ דִּין וְדֶרֶךְ כָּבוֹד שֶׁמֹּשֶׁה שֶׁנִּצְטַעֵר בַּמִּשְׁכָּן יִהְיֶה עוֹמֵד בַּחוּץ וַאֲנִי בִּפְנִים, אֶלָּא הֲרֵינִי קוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁיִּכָּנֵס, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא". לִסְבָרָא זוֹ לֹא הָיָה הַדִּבּוּר אֶלָּא בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה, אֲבָל מִשָּׁם וְאֵילְךָ הָרְשׁוּת נְתוּנָה לוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ לְכָנֵס וְאֵין פַּחַד, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר הַכָּתוּב שֶׁהָיָה מַקְדִּים קְרִיאָה לַדִּבּוּר. וּמֵעַתָּה לָמָּה לֹא לָמְדִינָן כָּל הַדִּבְּרוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר סִינַי וּסְנֶה, מֵאֹהֶל מוֹעֵד?

וְהַנָּכוֹן לוֹמַר הוּא, כִּי אִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב קְדִימַת קְרִיאָה לְדִבּוּר בְּסִינַי וּסְנֶה, הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, הָיִינוּ אוֹמְרִים כִּי מֵאֹהֶל מוֹעֵד מִיעֵט סִינַי וּסְנֶה שֶׁלֹּא קָדְמָה הַקְּרִיאָה בּוֹ, שֶׁהַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת לִלְמֹד מֵאֹהֶל מוֹעֵד כְּשֵׁם שֶׁקָּדְמָה בּוֹ קְרִיאָה לַדִּבּוּר כְּמוֹ כֵן בַּסְּנֶה וְסִינַי, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד". וְיֵשׁ טַעַם לַמָּעוּט, כִּי אוּלַי לְצַד שֶׁקִּבֵּץ ה' שְׁכִינָתוֹ עִם יִשְׂרָאֵל הוֹסִיף מַעֲלָה זוֹ בְּתַחְלִית שְׁכִינָתוֹ שֶׁקָּרָא לוֹ קֹדֶם הַדִּבּוּר, וְרִבּוּי "לֵאמֹר" הָיִינוּ דּוֹרְשִׁים דְּרָשׁ אַחֶרֶת. וְתֵדַע שֶׁאֵין לְךָ פָּרָשָׁה שֶׁאֵין בָּהּ יִתּוּר "לֵאמֹר" וְאָנוּ דּוֹרְשִׁים בְּאֹפֶן אַחֵר, וְתִהְיֶה זֹאת כְּאַחַת מֵהֵנָּה. וְאַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב קְרִיאָה בַּסְּנֶה וְסִינַי נִתְחַיַּבְנוּ לוֹמַר כִּי מֵאֹהֶל מוֹעֵד בָּא לְרַבּוֹת שְׁאָר דִּבּוּרִים, וְאַחַר שֶׁמְּצִינוּ שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב הַדִּבּוּרִים דְּרָשִׁינַן גַּם כֵּן "לֵאמֹר" לְמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ, שֶׁהֵם הָאֲמִירוֹת שֶׁשָּׁקוּל אֲנִי בָּהֶם אִם יִהְיוּ בִּכְלַל הַדִּבְּרוֹת, כִּי יוֹתֵר יֵשׁ לָנוּ לִדְרֹשׁ יִתּוּר הַתֵּבָה לְמַה שֶּׁאָנוּ צְרִיכִין לָהּ בִּמְקוֹמָהּ מִלְּבַקֵּשׁ דְּרָשׁוֹת. וְאַחַר

שֶׁהוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב כָּל הַדִּבְּרוֹת וְהָאֲמִירוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקֹּדְמָה לָהֶם הַקְּרִיאָה, הוּא הַדִּין לְכָל הַדִּבְּרוֹת וְהָאֲמִירוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּתּוֹרָה. וְהַטַּעַם, כִּי בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת מָצִינוּ שֶׁהַקְּדִים הַכָּתוּב קְרִיאָה לָאֲמִירָה: סִינַי וּסְנֶה וְאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ אִם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה אֶלָּא בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּכָל פַּעַם וּפַעַם. כְּשֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם שֶׁהוּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁהָיָה בּוֹ בְּכָל דִּבּוּר וַאֲמִירָה, הֲרֵי נִתְגַּלָּה הַסָּתוּם שֶׁהוּא הַדִּין בְּכָל הַדִּבּוּרִים שֶׁהָיוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת. אוֹ נֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁאַחַר שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב דִּבּוּרִים וַאֲמִירוֹת שֶׁהָיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, אָנוּ חוֹזְרִים וְלוֹמְדִים מִסִּינַי וּסְנֶה וְאֹהֶל מוֹעֵד לְכָל הַדִּבּוּרִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מָה סִינַי וְכוּ' קְדָמָה קְרִיאָה אַף כָּל וְכוּ', מָה לְסִינַי וּסְנֶה שֶׁהָיָה תְּחִלַּת דִּבּוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא, תֹּאמַר בְּשֶׁאָר דִּבּוּרִים שֶׁלֹּא הָיוּ תְּחִלַּת דִּבּוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא? אֹהֶל מוֹעֵד יוֹכִיחַ שֶׁקְּדָמָה הַקְּרִיאָה לְכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁהָיָה שָׁם. וּלְכְשֶׁנֹּאמַר מָה לְאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁכֵּן הָיָה מָקוֹם שֶׁשָּׁכַן בּוֹ ה' בִּקְבִיעוּת וְנַעֲשָׂה אֱלֹהִים שָׁכֵן בְּתוֹכֵנוּ, סִינַי וּסְנֶה יוֹכִיחוּ וְכוּ' שֶׁקְּדָמָה הַקְּרִיאָה בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וְכוּ' וְחָזַר הַדִּין וְכוּ', הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁהָיָה דִּבּוּר מִפִּי קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה, אַף אֲנִי אָבִיא כָּל דִּבּוּר מִפִּי קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה שֶׁקְּדָמָה בּוֹ הַקְּרִיאָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ.

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר שֵׁם הַקּוֹרֵא, וְהֶגֶם שֶׁהִזְכִּירוֹ אַחַר כָּךְ, מִן הָרָאוּי לְהַזְכִּירוֹ בְּתְחִלָּה וּמִמֵּילָא מוּבָן כִּי הוּא הַמְדַבֵּר כְּשֶׁאֹמַר "וַיִּקְרָא ה' וְגוֹ' וַיְדַבֵּר". וְאוּלַי שֶׁיְכַוֵּן הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ תַּעֲצוּמוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, שֶׁיִּקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל וְלֹא יִשְׁמָעֶנּוּ זוּלָת אֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה** שֶׁהֶגֶם שֶׁקָּרָא לֹא נִשְׁמַע הַדִּבּוּר אֶלָּא אֶל מֹשֶׁה וְלֹא לְמִי שֶׁלְּפָנָיו. וּלְפִי זֶה אִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב "וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה" תֵּבִין שֶׁה' קָרָא בְּקוֹל גָּדוֹל, אֲבָל הַגַּעַת הַקּוֹל לְמֹשֶׁה הָיָה בְּקוֹל נָמוּךְ שֶׁיִּשְׁעַר מֹשֶׁה בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁאוֹתָם שֶׁרְחוֹקִים קְצָת וְאֵינָם בְּסָמוּךְ לוֹ לֹא יִשְׁמְעוּ, וְאֵין כָּאן חִדּוּשׁ פֶּלֶא ה'. לָזֶה אָמַר **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה**, פֵּרוּשׁ כִּי גַּם לְגַבֵּי מֹשֶׁה הָיְתָה קְרִיאָה בְּקוֹל גָּדוֹל שֶׁשָּׁמַע קוֹל גָּדוֹל, וְהֵן הֵן נוֹרְאוֹתָיו יִתְבָּרַךְ שֶׁלֹּא שָׁמַע זוּלָתוֹ.

עוֹד נִרְאֶה טַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בַּקְּרִיאָה, שֶׁיִּוָּתֵר בָּחַר לְמַעֲלַת הַשֵּׁם לְהַזְכִּירוֹ בְּדִבּוּר שֶׁל מִצְוָה מֵעַל הַקְּרִיאָה שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא הַזְמָנָה בְּעָלְמָא אוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְפִי הַמִּדְרָשׁ. עוֹד יֵשׁ לָתֵת טַעַם כְּפִי הַמִּדְרָשׁ (ויקרא רבה א:ח) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וְהַזְּקֵנִים אוֹמְרִים: "אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אֵיזֶה מֵהֶם חָבִיב לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אֶלָּא לְמִי שֶׁיִּקְרָא ה'" וְכוּ' – "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" וְגוֹ'. הִנֵּה לְפִי זֶה אֵין מָקוֹם לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ בַּקְּרִיאָה, כִּי מַאֲמַר "וַיִּקְרָא" הוּא עִנְיַן הַהֲבָחָנָה שֶׁהָיוּ מְצַפִּים לְהּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל לְמִי יִקְרָא ה', לָזֶה אֵין לוֹמַר אֶלָּא "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", וְהָבֵן.

וּלְדָרְךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב מָה שֶּׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק עוֹד, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **אֶל מֹשֶׁה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּאָמְרוֹ **אֵלָיו** שֶׁחוֹזֵר אֶל מֹשֶׁה שֶׁהֻזְכַּר בְּסָמוּךְ (שמות מ:לה), וְדוֹמֶה לָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב תְּחִלַּת פָּרָשַׁת וַיֵּרָא "אֵלָיו" וְלֹא הִזְכִּיר לְמִי נִגְלָה, וְסָמַךְ עַל זִכָּרוֹן אַבְרָהָם שֶׁבַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת, כְּמוֹ כֵן הָיָה לוֹ לוֹמַר כָּאן, וּבְמַה שֶׁכָּתַבְנוּ לֹא קָשֶׁה.

וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד. טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר "אֵלָיו", שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא מָנַע ה' קוֹלוֹ מִשְּׁמוֹעַ לְזוּלַת מֹשֶׁה אֶלָּא בְּעֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל כְּשֶׁיְּדַבֵּר בְּאֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִמְנַע שְׁמִיעַת הַדִּבּוּר מֵהַמְזְדַּמְּנִים שָׁם שֶׁהֵם מִשְׁרָתָיו כֹּהֲנֵי ה', לָזֶה אָמַר "אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד" שֶׁאֲפִלּוּ בְּגֶשֶׁת מֹשֶׁה לְאֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא יִהְיוּ שָׁם אֶלָּא כֹּהֲנֵי ה' לֹא הָיָה נִשְׁמָע הַדִּבּוּר אֶלָּא לְמֹשֶׁה.

מֵאֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ'. קָשֶׁה, כִּי מִן הָרְאוּי לְהַקְדִּים הוֹדָעַת הַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ הַדִּבּוּר וְאַחַר כָּךְ יַזְכִּיר לְמִי יְדַבֵּר, וְכָאן אַחַר שֶׁאָמַר "אֶל מֹשֶׁה" אַחַר כָּךְ אָמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד". וְהִנֵּה לְפִי מָה שֶׁדָּרַשְׁנוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, כִּי אָמְרוֹ "מֵאֹהֶל מוֹעֵד" לְהוֹדִיעַ עַל כָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ אַחַר כָּךְ מֵאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁקֹּדְמָה לָהֶם הַקְרִיאָה, יֵשׁ טַעַם בְּאַחוּר זִכָּרוֹן זֶה לוֹמַר כִּי לְמֵרָחוֹק מַגֶּדֶת, וְהָבֵן:

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ עוֹד, "מֵאֹהֶל מוֹעֵד" מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא מֵאֹהֶל מוֹעֵד, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא כְּבָר דָּרְשׁוּ מִמֶּנָּה עִנְיַן הַקְרִיאָה. עוֹד קָשֶׁה, אִם הָיָה נִפְסָק הַקּוֹל וְלֹא יָצָא חוּץ, לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֵט יִשְׂרָאֵל מִשְּׁמִיעַת הַדִּבּוּר. וְרָאִיתִי לְהָרַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁכָּתַב שֶׁכֹּחַ דָּרְשָׁתוֹ הִיא מִמָּה שֶׁלֹּא אָמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה מֵאֹהֶל מוֹעֵד", וְאָמַר "אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד" דָּרְשׁוּ שֶׁיִּרְצֶה לוֹמַר שֶׁמֵּאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה אֵלָיו בְּאֵין הֶפְסֵק, הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא יָצָא. וְקוּשְׁיָא שְׁנִיָּה תֵּרֵץ הָרַאֲבַ"ד שֶׁמַּה שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֵטָם הוּא מִן הַדִּבְּרוֹת שֶׁהָיוּ קֹדֶם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן.

וְאֵין דַּעְתִּי מִתְיַשֶּׁבֶת בִּשְׁנֵי הַתֵּרוּצִים. מִמָּה שֶׁכָּתַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁדּוֹרֵשׁ מֵאַחוּר זִכָּרוֹן מֵאֹהֶל מוֹעֵד, הֲלֹא אֵין הַשְׁנוּי עוֹשֶׂה רֹשֶׁם לְאֲשֶׁר יְכַוֵּן אֵלָיו, כִּי הֲגַם שֶׁנִּשְׁמַע שֶׁמֵּאֹהֶל מוֹעֵד יָצָא לְאָזֶן מֹשֶׁה אַף עַל פִּי כֵן לֹא יִתְחַיֵּב מִזֶּה לוֹמַר שֶׁלֹּא יָצָא הַקּוֹל, שֶׁאוּלַי שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה עוֹמֵד סָמוּךְ לְאֹהֶל מוֹעֵד וּלְעוֹלָם יָצָא חוּץ. וְעוֹד לִדְבָרָיו הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים תְּחִלַּת הַקּוֹל וְאַחַר כָּךְ תַּכְלִיתוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "מֵאֹהֶל מוֹעֵד אֵלָיו", וּמִמַּה שֶׁהִקְדִּים "אֵלָיו" הֲרֵי זֶה שׁוֹלֵל שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן בְּסִמִיכוּת זֶה לוֹמַר כֵּן, כִּי אֵיךְ יַקְדִּים שִׁעוּר סוֹף הַדִּבּוּר קֹדֶם רֵאשִׁיתוֹ. וְיוֹתֵר נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁדּוֹרֵשׁ מֵאָמְרוֹ "מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר" וְלֹא אָמַר "וַיְדַבֵּר ה' מֵאֹהֶל מוֹעֵד אֲלֵיהֶם לֵאמֹר", שֶׁיֵּשׁ לְהַקְדִּים מְקוֹם הַמְדַבֵּר וְזִכָּרוֹן הַנִּדְבָּר אֵלָיו, וְיֶשְׁנָם לְכָל הַדְּרָשׁוֹת שֶׁקָּדְמוּ, יֶשְׁנָהּ לְיִתּוּר מֵאֹהֶל מוֹעֵד לִדְרֹשׁ שְׁאָר דִּבְּרוֹת שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה, גַּם יֶשְׁנָהּ מֻפְלֶגֶת מִמָּה שֶׁלֹּא אָמַר "וַיִּקְרָא מֵאֹהֶל מוֹעֵד", גַּם יֶשְׁנָהּ לִדְרָשַׁת "לֵאמֹר" לְרַבּוֹת שְׁאָר אֲמִירוֹת וְצִוּוּיִים

שֶׁקָּדְמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה, שְׁמַע מִנָּה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר" פֵּרוּשׁ מִמֶּנּוּ הוּא תְּחִלַּת דִּבּוּר הָרָמוּז בְּאָמְרוֹ "וַיְדַבֵּר" וּבוֹ כָּלְתָה הָאֲמִירָה בְּאָמְרוֹ "לֵאמֹר", הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא יָצְתָה חוּץ. אוֹ נֹאמַר שֶׁהַאי תַּנָּא אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ יִתּוּר אֹהֶל מוֹעֵד לְרַבּוֹת שְׁאָר הַדִּבְּרוֹת וְדוֹרֵשׁ בֵּין שְׁאָר הַדִּבְּרוֹת בֵּין הָאֲמִירוֹת כֻּלָּן מִיִּתּוּר תֵּבַת "לֵאמֹר", וְכֵיוָן שֶׁהִיא מְיֻתֶּרֶת אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַמְדַבֵּר תְּנֵהוּ עִנְיָן לַשּׁוֹמֵעַ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אֶלָּא מֵהָעוֹמְדִים בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא מֵהָעוֹמְדִים חוּץ. וְאוּלַי שֶׁאָמַר "מֵאֹהֶל" לוֹמַר לְמַעֵט אוֹתָם שֶׁבְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁהֵם אַהֲרֹן וּבָנָיו, וַהֲגַם שֶׁמִּעֵטוּ מִתֵּבַת "אֵלָיו", עֲדַיִן יֵשׁ לְטָעוֹת שֶׁאָמְרוֹ "אֵלָיו" לְמַעֵט הַזְּקֵנִים, אֲבָל אַהֲרֹן וּבָנָיו יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁלֹּא נִמְעֲטוּ, לָזֶה אָמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד".

וּמַה שֶּׁתֵּירֵץ הָרַאֲבַ"ד לְקוּשְׁיָא שְׁנִיָּה, שֶׁהַמְּעוּט בָּא לַדִּבְּרוֹת שֶׁקָּדְמוּ, דְּבָרִים תְּמוּהִים הֵם, שֶׁהֲרֵי הַמְּעוּט הוּא בְּקְרִיאָתוֹ מֵאֹהֶל מוֹעֵד, וְגַם לִסְבָרַת הַךְ תַּנָּא דְּמַמְעֲטִים מִפָּסוּק (שמות כה:כב) "וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ" וְגוֹ' (במדבר ז:פט) "וְקוֹל אֵלָיו", הַכֹּל בְּאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה. וְיוֹתֵר נָכוֹן לוֹמַר שֶׁלֹּא דָּרְשׁוּ שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק בְּאֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא בְּמַה שֶּׁדִּבֵּר אֵלָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁכֵּן כָּתוּב "וַיְדַבֵּר אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד", אֲבָל בַּקְּרִיאָה מוֹדֶה שֶׁיָּצָא הַקּוֹל חוּץ לִקְרוֹת לְמֹשֶׁה שֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּחוּץ.

וּמַה שֶּׁכָּתַב הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי שֶׁתַּנָּא זֶה סוֹבֵר שֶׁהָיָה מֹשֶׁה בִּפְנִים וְהָיָה בִּזְמַן שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן, וּכְאִידָךְ דְּרָשָׁה דְּרָמֵי כְּתִיב "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה" וְגוֹ' (שמות מ:לה) וּכְתִיב "וּבְבֹא מֹשֶׁה" (במדבר ז:פט), בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם "כִּי שָׁכַן הֶעָנָן" וְגוֹ', מֵעַתָּה כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עָנָן וְכוּ', עַד כָּאן. וַאֲנִי אוֹמֵר כִּי בַּעַל דְּרָשָׁה זוֹ לֹא יָכְחִישׁ שֶׁזְּמַן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" הָיָה בִּזְמַן שֶׁשָּׁכַן הֶעָנָן, וּרְמִיַּת הַכְּתוּבִים הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: כְּתִיב "וּבְבֹא מֹשֶׁה" מַשְׁמַע שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדוֹ בְּכָל עֵת, וּכְתִיב "וְלֹא יָכֹל" וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כִּי אִם עַל יְדֵי קְרִיאָה, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּסוֹף מִשְׁפָּטִים "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְבָא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן" (שמות כד:יח), וּכְמוֹ כֵן בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ. וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים אֲצָלִי כִּי אֵין מִי שֶׁיִּסְבּוֹר לוֹמַר שֶׁנִּתְעַכֵּב מֹשֶׁה חוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד עַד אַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן וְקָרָא לוֹ. וְתִמְצָא דְּקָתָנֵי רֵישָׁא שֶׁל אוֹתָהּ בָּרַיְתָא וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אוֹצִיא אֶת כֻּלָּן וְלֹא אוֹצִיא מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁאֵין מֹשֶׁה יָכוֹל לִכָּנֵס לְתוֹכָן עַד שֶׁיִּקְרָא לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "קוֹל לוֹ וְגוֹ' מֵאֹהֶל מוֹעֵד", מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְכוּ', עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהַתַּנָּא עַצְמוֹ סוֹבֵר שֶׁלֹּא הָיָה נִכְנָס אֶלָּא אַחַר קְרִיאָה, הָא לָמַדְתָּ חוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן מִנַּיִן לַתַּנָּא לִדְרֹשׁ שֶׁקָּדְמָה הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר, הֲלֹא קְרִיאָה זוֹ לְצֹרֶךְ הָיְתָה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָרֵא? נִרְאֶה כִּי אִם לֹא הָיָה צֹרֶךְ בַּקְּרִיאָה לְהַקְדִּימָהּ לַדִּבּוּר כָּאמוּר, הָיָה יָכוֹל ה' לְהָסִיר פַּחַד מִלִּבּוֹ וְיִכָּנֵס בְּלֹא קְרִיאָה, אֶלָּא מִטַּעַם שֶׁהַקְּדִימָהּ הַקְּרִיאָה לַדִּבּוּר הוּא שֶׁקָּרָא כַּנִּזְכָּר, וּמֹשֶׁה הָיָה יָרֵא לָבֹא לְאֹהֶל מוֹעֵד לְהַזְמִין עַצְמוֹ שֶׁיִּהְיֶה

מוּכָן כְּשֶׁיִּקָּרֵא, וְנִשְׁאַר עוֹמֵד בַּחוּץ עַד שֶׁקָּרָא לוֹ ה' כְּמִנְהָגוֹ וְאָז נִכְנַס, וְקוֹל הַקְּרִיאָה יָצָא לַחוּץ, וְקוֹל הַדִּבּוּר עָמַד בְּמְקוֹמוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא הָיָה יוֹצֵא לְהַשְׁמַע אֶפִלּוּ הֲבָרָתוֹ חוּץ לָאֹהֶל.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִרְמֹז שֶׁיֹּאמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל שָׁם בְּאֹהֶל מוֹעֵד כָּל אֲשֶׁר יְצַוֵּהוּ ה', לְזֶה סָמַךְ **מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, מִשָּׁם יֹאמַר הוּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ בָּזֶה טַעַם טוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֵימַת הַדִּבּוּר עַל שׁוֹמְעָיו לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הַמְצַוֶּה בָּרוּךְ הוּא, גַּם שֶׁיְּצַדִּיקוּ אוֹתוֹ בְּיוֹתֵר כְּשֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, שֶׁלֹּא הוֹתִיר וְלֹא הוֹסִיף עַל דְּבָרָיו.

עוֹד יִרְמֹז עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אֲלֵיהֶם מֵאֹהֶל מוֹעֵד**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הִשִּׂיג לְדַבֵּר ה' אֲלֵיהֶם אֶלָּא לְצַד שֶׁמָּחַל ה' עַל עֲוֹן הָעֶגֶל וְשָׁכַן בְּאֹהֶל מוֹעֵד לְאוֹת וּלְמוֹפֵת, אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה הַמְּחִילָה לְיִשְׂרָאֵל הָרְמוּזָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד לֹא הָיָה ה' מְדַבֵּר אֲלֵיהֶם, וְאָמַר לוֹ שֶׁיֹּאמַר דָּבָר זֶה לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר**. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "לֵאמֹר" – אֱמוֹר לָהֶם דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁים, בִּשְׁבִילְכֶם מְדַבֵּר עִמִּי וְכוּ', עַד כָּאן, וְהוּא מְכֻוָּן לְפֵרוּשֵׁנוּ, אֶלָּא שֶׁדָּרְשָׁתָם כֻּלָּהּ מִתֵּבַת "לֵאמֹר" וְלֹא מִדִּקְדּוּק הַכָּתוּב שֶׁאָמַרְנוּ. וְאוּלַי שֶׁגַּם רַז"ל זוֹ הִיא כַּוָּנָתָם. עוֹד אָמְרוּ רַז"ל (תורת כהנים כאן): יָכוֹל הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ לְצָרֵךְ עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר" – בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְלֹא בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, עַד כָּאן. כַּוָּנַת דְּבָרָיו כִּי תֵּבַת "לֵאמֹר" מְעוּט הוּא, לְמַעֵט שֶׁלֹּא הָיָה דִּבּוּרוֹ לְמֹשֶׁה זוּלַת בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, פֵּרוּשׁ לְדַבֵּר לָהֶם. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא דִּבֶּר ה' עִם מֹשֶׁה אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁמָּסַר לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא (אבות א:א): מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, הָא לְמַדְתָּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁקִּבֵּל מָסַר, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ ה' סוֹד שֶׁלֹּא לְמָדוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהֶשְׁוּוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה בַּיְּדִיעָה אֶלָּא שֶׁהוּא לָמַד מִפִּי הַגְּבוּרָה וְיִשְׂרָאֵל מִפִּי אִישׁ.

פסוק ב

דַּבֵּר וְגוֹ' וְאָמַרְתָּ. כְּפֵל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם שְׁנָה לְדַבֵּר בִּשְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת וְלֹא אָמַר אֱמוֹר וְאָמַרְתָּ, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' שְׁנֵי מִינֵי קָרְבָּן, אֶחָד הַבָּא לְרָצוֹן נֶדֶר וְנִדָּב, וְאֶחָד לְכַפָּרַת חֵטְא כִּי יֵחֶטְא אָדָם, כְּנֶגֶד זֶה אָמַר **דַּבֵּר** כִּי גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא עָלָיו חוֹבַת חַטָּאת הָרְשׁוּמָה בְּכָל פָּרָט וּפָרָט, וּכְנֶגֶד הַבָּא לְרָצוֹן אָמַר **וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם** אֵין זֶה אֶלָּא לְצַד רוֹמְמוּת וְכָבוֹד וְאֵין חוֹבָה בַּדָּבָר. עוֹד יִרְמוֹז גַּם עַל פָּרָט חַטַּאת הַשְּׂגִיוֹנוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דִּבּוּר – לְבָחִינַת הַחִיּוּב, וַאֲמִירָה – שֶׁהוּא לְצַד שֶׁיִּתְרַצֶּה ה' לְקַבֵּל בְּהֵמָה תַּחַת נֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת, שֶׁמִּן הָרָאוּי הִיא תְּמוּת וַה' פָּדָה נֶפֶשׁ אָדָם בְּשֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים וְלַמַּרְבֶּה פֹּר בֶּן בָּקָר.

וְאָמְרוֹ **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְגוֹ', בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: "אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – לְמַעֵט גּוֹיִם מֵהַסְּמִיכָה הָאֲמוּרָה בְּסָמוּךְ. "בְּנֵי" – וְלֹא בְּנוֹת. "וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם" – לַסְּמִיכָה הָאֲמוּרָה בַּסּוֹף שֶׁהִיא

סְמִיכַת שְׁלָמִים. וְקָשֶׁה, אַחַר שֶׁדָּרְשׁוּ בְּסָמוּךְ יִתּוּר לֵאמֹר, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" צָרִיכָה לְגוּפָהּ. וְאֵין לוֹמַר כִּי מִמֵּילָא מוּבָן מִתֵּיבַת לֵאמֹר כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, בְּמִחְילָה מִכְּבוֹדוֹ, שֶׁהֲרֵי אִם לֹא אָמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לֹא הָיִיתִי דּוֹרֵשׁ מַה שֶּׁדָּרַשְׁתִּי בְּ"לֵאמֹר", וּמַה מָּקוֹם לִדְרוֹשׁ "דַּבֵּר" וְגוֹ'.

וְאוּלַי כֵּן שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁהִיא לְגוּפָהּ וְאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁבָּאָה לִדְרָשָׁא, דָּרְשִׁינַן לְתַרְוַיְיהוּ. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵשׁ הַתֵּנָא "דַּבֵּר", אֶלָּא "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "דַּבֵּר אֲלֵיהֶם" וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר, וּמֵאָמְרוֹ "בְּנֵי" מְמַעֵט נָשִׁים שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "דַּבֵּר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל", וּמֵאָמְרוֹ "יִשְׂרָאֵל" מְעַט הַגּוֹיִם. וְרֹאשׁוֹן עִקָּר, כִּי תִמְצָא כִּי שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דּוֹרֵשׁ "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לוֹמַר, מַה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקֻבָּלִי בְּרִית, וּבָהּ מַכְרִיחַ דָּרְשָׁתוֹ שֶׁדּוֹרֵשׁ בַּפָּסוּק "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", הֲרֵי כִּי דּוֹרֵשׁ דָּרְשׁוֹת הַרְבֵּה כָּל שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁמָעִים כְּאֶחָד, הָכִי נַמֵּי דּוֹרֵשׁ יִתּוּר "לֵאמֹר" כֵּיוָן שֶׁנּוּכַל לוֹמַר כִּי זֶה הוּא הַמְיֻתָּר, וְחוֹזֵר וְדוֹרֵשׁ "דַּבֵּר אֶל" וְגוֹ' כֵּיוָן שֶׁנּוּכַל לוֹמַר זֶה הוּא הַמְיֻתָּר.

אָדָם כִּי יַקְרִיב וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר תֵּיבַת **אָדָם**. וְרַז"ל אָמְרוּ (תורת כהנים הכא) לְרַבּוֹת גֵּרִים, וְהִקְשָׁה הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, לָמָּה הֻצְרַךְ לְרַבּוֹת גֵּרִים כֵּיוָן דְּקַיְימָא לָן (מנחות עג:) מְקֻבָּלִין מִגּוֹיִים וְכוּ', וְהֶעֱלָה שֶׁסִּלְקָא דַּעְתָּךְ לְמַעֵט אוֹתָם כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בִּבְגֶדֶר יִשְׂרָאֵל, וּמְצִינוּ שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב בְּיִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב "מִכֶּם" וְלֹא כֻּלְּכֶם, לָזֶה הֻצְרַךְ לְרַבּוֹת, עַד כָּאן. וּדְבָרָיו זְכוּרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁלֹּא בְּדִקְדּוּק כָּל עִקָּר, כִּי אִם לֹא הָיָה רִבּוּי זֶה שֶׁרְבָּה גֵּרִים לֹא הָיִיתִי דּוֹרֵשׁ מֵרִבּוּי "אִישׁ אִישׁ" (ויקרא כב:יח) לְרַבּוֹת הַגּוֹיִים אֶלָּא לְרַבּוֹת הַגֵּרִים, לָזֶה קָדַם תַּנָּא וְהוֹדִיעַ כִּי גֵּרִים נִתְרַבּוּ מִיתּוּר "אָדָם", אִם כֵּן "אִישׁ אִישׁ" בָּא לְרַבּוֹת הַגּוֹיִים, וּבָזֶה תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ יָשָׁר בְּמַשְׁמָעוּת כָּל אוֹתָהּ בָּרַיְתָא מִבְּלִי צֹרֶךְ דּוֹחֲקוּת.

וְאֵין לְהַקְשׁוֹת דִּלְמָא "אָדָם" בָּא לְמַעֵט הַגּוֹיִם (בבא מציעא קיד.) כְּאָמְרוֹ: אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְלֹא אוּמּוֹת הָעוֹלָם קְרוּיִים אָדָם, וְ"אִישׁ אִישׁ" לְרַבּוֹת הַגֵּרִים, כִּי מֵאָמְרוֹ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הֲרֵי אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל, וּמִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת לְקַבֵּל מֵהַגּוֹיִם שֶׁיְּצֻרַךְ לְמַעֲטָם, אֶלָּא וַדַּאי לֹא בָּא אֶלָּא לְרַבּוֹת, וְאֵין לָנוּ לְרַבּוֹת אֶלָּא גֵּדֶר אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁאֵינָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם הַגֵּרִים, וְלִכְשֶׁיְּבֹא רִבּוּי אַחֵר אָז נָבִין שֶׁיְּרַבֶּה הַגּוֹיִם. וְרִבּוּי שֶׁל הַגֵּרִים לְכוּלֵי עָלְמָא מְקֻבָּלִין כָּל מִין קָרְבָּן, אֲבָל רִבּוּי הַגּוֹיִם נָחְלְקוּ (מנחות עג:) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא אִם דָּוְקָא עוֹלוֹת וְכוּ'.

וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ: לָמָּה אָמַר אָדָם וְלֹא אָמַר אִישׁ? יִרְצֶה לוֹמַר כִּי יֶחֱטָא הָאָדָם כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל לַחֲטֹא יָבִיא קָרְבָּן, עַד כָּאן. הִנֵּה מִמַּשְׁמָעוּת דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ מַשְׁמַע כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן שׁוֹגֵג הָיָה, שֶׁהֲרֵי אֵין מְבִיאִין קָרְבָּן אֶלָּא עַל חֵטְא שׁוֹגֵג, וְזֶה

מְכֻוָּן לְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּפָסוּק (בראשית ג:יב) "הִיא נָתְנָה לִי" וְגוֹ'. וְכַוָּנַת הַמִּדְרָשׁ הִיא כִּי בָּא ה' לְהִתְנַהֵג עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁלֹּא נָהַג כֵּן עִם אָדָם הָרִאשׁוֹן, כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן חָטָא וְנִקְנְסָה עָלָיו מִיתָה וְלֹא הוֹעִיל לוֹ הֲבָאַת קָרְבָּן, וְלָהֶם יוֹעִיל. וְאָמְרוּ שֶׁהִתְחִיל לַחֲטֹא, נָתַן הַטַּעַם לָמָּה לֹא נָהַג ה' כְּמוֹ כֵן עִם אָדָם הָרִאשׁוֹן, כִּי אָדָם הִתְחִיל לַחֲטֹא וְלֹא קָדַם לוֹ בְּחִינַת הָרַע לְהַכְרִיחוֹ לַחֲטֹא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבָּאִים אַחֲרָיו כְּבָר קָדַם לָהֶם בְּחִינַת הַחֵטְא בְּנַפְשָׁם, וְזֶה לְךָ אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר עָרֹל בְּשָׂרוֹ וְצִוָּה ה' לָמוּל מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן לְאָדָם הָרִאשׁוֹן.

וּלְדֶרֶךְ זֶה הִשְׂכַּלְתִּי לְיַשֵּׁב חֲקִירָה אַחַת אֲשֶׁר שָׂפַט לְאָדָם עַל עָוֹן רִאשׁוֹן מִשְׁפַּט מָוֶת, וְלֹא חָשׁ לְמִדָּתוֹ בָּרוּךְ הוּא דִּכְתִיב (איוב לג:כט) "פַּעֲמַיִם שָׁלֹשׁ עִם גָּבֶר", וְאַדְרַבָּא מִשְׁפַּט צִבּוּר יֵשׁ לוֹ לְהַעֲבִיר לוֹ גַּם עָוֹן שְׁלִישִׁי, דִּכְתִיב (עמוס ב:א) "עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. כִּי יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר, כִּי בְּיוֹם בְּרוֹא ה' הָאָדָם הֶחְלִיטוֹ בִּבְחִינַת הַטּוֹב בְּאֵין פְּסֹלֶת, שֶׁהִיא בְּחִינַת הָרַע הַמַּטֶּה אֶת הָאָדָם מִדֶּרֶךְ הַטּוֹב, וּבְחֶטְאוֹ נִמְשַׁךְ בְּחִינַת הָרַע וְנַעֲשָׂה סָיָג לְכָל נֶפֶשׁ אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּנַפְשׁוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ, גַּם בְּגוּפוֹ עָרֵל לֵב וַעֲרַל בָּשָׂר. וְלָזֶה אִם יֶחֱטָא אִישׁ יִשְׂרָאֵל יַעֲבֹר לוֹ ה' פַּעֲמַיִם שָׁלֹשׁ וְגוֹ' לְצַד חֵלֶק הָרַע הַדָּבוּק בּוֹ רַע מִשֶּׁנִּנְעַר מִבֶּטֶן אִמּוֹ וְהוּא יִתְגַּבֵּר עָלָיו לְהַחְטִיאוֹ בְּמֵזִיד, גַּם יַחְטִיאֶנּוּ בְּהֶסַח הַדַּעַת, וְלָזֶה יוֹעִיל לוֹ קָרְבָּן עַל שְׁגִיוֹנוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָדָם הָרִאשׁוֹן הֲגַם שֶׁלֹּא חָטָא אֶלָּא בְּשׁוֹגֵג, מִשְׁפַּט צֶדֶק הוּא לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲבֹר לוֹ ה' אֲפִלּוּ חֵטְא אֶחָד, גַּם שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹגֵג לֹא יוֹעִיל לוֹ קָרְבָּן עַל שְׁגִיוֹנוֹ.

כִּי יַקְרִיב מִכֶּם. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **מִכֶּם**. עוֹד לָמָּה אֹחֶר לוֹמַר "מִכֶּם" אַחַר זִכְרוֹן הַמִּפְעָל מִמֶּנּוּ, כִּי מִן הָרָאוּי לְהַקְדִּים זִכְרוֹן הַפּוֹעֵל אֲשֶׁר בּוֹ יְדֻבַּר וְאַחַר כָּךְ הַנִּפְעָל מִמֶּנּוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין ה.) אָמְרוּ שֶׁבָּא לְמַעֵט מוּמָר שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְדָרְשׁוּ "מִן הַבְּהֵמָה" לְהָבִיא מוּמָר, הָא כֵּיצַד מִעֵט מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה, וְרִבָּה מוּמָר שֶׁאֵינוֹ לְכָל הַתּוֹרָה. וּלְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נִרְאֶה לְיַשֵּׁב גַּם מַה שֶּׁאֹחֶר לוֹמַר "מִכֶּם", שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר אָדָם מִכֶּם הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמְּמַעֵט בְּמָקוֹם שֶׁמְּרַבֶּה, אוֹ מְרַבֶּה בְּמָקוֹם שֶׁמְּמַעֵט, וְלֹא כֵן הוּא כַּוָּנַת הַכָּתוּב, שֶׁהֲרִבּוּי הוּא בַּגֵּרִים, וְהַמִּעוּט הוּא בְּיִשְׂרָאֵל לְבַד, לָזֶה הִבְדִּיל בֵּינֵיהֶם בְּתֵבַת "כִּי יַקְרִיב". וְנִרְאֶה עוֹד לְפָרֵשׁ עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּחוּלִּין (שם ע:) שֶׁהֵבִיאוּ בָּרַיְתָא זוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ "מִכֶּם" לְהוֹצִיא הַמּוּמָר, וְהֵבִיא אַחֲרִיהָ בָּרַיְתָא שֶׁדָּרְשׁוּ "מֵעַם הָאָרֶץ" פְּרָט לַמּוּמָר, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַשָּׁב מִיִּדִיעָתוֹ, וְאָמְרוּ שָׁם מוּמָר לֶאֱכוֹל חֵלֶב וְהֵבִיא קָרְבָּן עַל הַדָּם אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ, וְקָאָמַר שָׁם חָדָא בְּחַטָּאת וַחֲדָא בְּעוֹלָה, עַד כָּאן.

וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "כִּי יַקְרִיב" אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "כִּי יַקְרִיב" קוֹדֶם אָמְרוֹ "מִכֶּם", לוֹמַר שֶׁמַּמַּעֲט הוּא בְּדָבָר הַנִּדָּר וְנִדָּב וּכְדִבְרֵי הַגְּמָרָא (חולין ה.) שֶׁמַּסִּיק חֲדָא בְּעוֹלָה, דְּלָא תֵּימָא כֵּיוָן שֶׁדּוֹרוֹן הוּא יְקוּבַּל, קָא מַשְׁמַע לָן, וַחֲדָא בְּחַטָּאת. וּמְעוּט הַצָּרִיךְ בְּחַטָּאת הִנֵּה הוּא רָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת בְּאָמְרוֹ (ויקרא ד:כז) "מֵעַם הָאָרֶץ", וּמְשֻׁנֶּה מִעוּט זֶה מִמִּעוּט הָאָמוּר בְּעוֹלָה, כִּי מִעוּט הָאָמוּר בְּעוֹלָה אֵינוֹ אֶלָּא לְמוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אֲבָל הַמִּעוּט הָאָמוּר בְּחַטָּאת יָמַעַט אֲפִלּוּ מוּמָר לַעֲבֵרָה אַחַת אִם תִּהְיֶה אוֹתָהּ שֶׁמֵּבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְיוֹנָהּ. וְכֵן מַשְׁמַע גַּם כֵּן מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת יְעַיֵּן שָׁם.

וּבְדֶרֶךְ רָמָז יְכֻוַּן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לְצַד שֶׁרָאוּ שֶׁהִקְרִיב ה' אֶת מֹשֶׁה אֵלָיו וַיִּקְרָא לוֹ מִתּוֹךְ כֻּלָּם, וְעָשָׂה יִקֵּר וּגְדֻלָּה לְמֹשֶׁה, לָזֶה אָמַר **אָדָם כִּי יַקְרִיב** כָּל כָּךְ הַקְרָבָה לַשְׁכִּינָה – אֵין זֶה אֶלָּא **מִכֶּם**, פֵּרוּשׁ, מִצַּד יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּאֶמְצָעוּתָם הָיָה הַהַשָּׁגָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁלֹּא הָיָה מְדַבֵּר ה' עִמּוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְצֵא וּלְמַד שִׁלְשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים נִתְרַחֵק מֵעֲלֵיו הַכָּבוֹד וְלֹא דִּבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים.

עוֹד יִרְמֹז לְצַוּוֹת אֶת אֲנָשֵׁי חֵיל לְהִשְׁתַּדֵּל לְקָרֵב לְבָבוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹדַת ה', וְלָזֶה יִקְרָא "קָרְבָּן לַה'", כִּי עַל יְדֵי חֵטְא הָאָדָם יִפָּרֵד הַדְּבֵקוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, דִּכְתִיב (דברים ד:ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה'", וְיִהְיוּ נִבְדָּלִים וּמְרֻחָקִים מֵהַשְׁכִּינָה, וְהָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא יַקְפִּיד כְּבִיכוֹל עַל הַדָּבָר וְיִתְאַוֶּה לְקָרֵב אוֹתָם אֵלָיו, וְצִוָּה לְהוֹכִיחַ לְכָל הָרָחוֹק וּלְקָרֵב לִבּוֹ. גַּם הֶעָנִישׁ לַמַּעֲלִים עַיִן מֵהַדָּבָר, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְהַתְחִיל מִמְּקַדְּשָׁיו וְהַגְּדִיל שְׂכַר הַמְזַכֶּה, כְּמַאֲמַר הַתַּנָּא (אבות ה:כא): כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, כִּי יִשְׁמְרֵנוּ ה' מִשְּׁגִיוֹנוֹת, וְהֵם הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים כָּאן.

אָדָם. דִּקְדֵּק לוֹמַר "אָדָם" לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, כְּאָמוּר בַּזּוֹהַר (תזריע מח): "כִּי יַקְרִיב" – וְאֵת מִי יַקְרִיב? פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב וְאָמַר **מִכֶּם** – מִן הַפְּחוּתִים שֶׁיֶּשְׁנָם בָּכֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ בַּה' וַיֹּאמְרוּ לָאֵל "סוּר מִמֶּנּוּ" וְנִתְרַחֲקוּ מִדְּבֵקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֶת זֶה יַקְרִיב. וְלָזֶה יִקָּרֵא קָרְבָּן לַה', כִּי יַקְרִיב נֵצֶר מַטָּעָיו קֹדֶשׁ לְשָׁרְשׁוֹ (ישעיהו ס:כא). וְאָדָם כָּזֶה אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא לֹא נֶדֶר וְלֹא נְדָבָה, גַּם אֵין מְצִיאוּת לְהָבִיא לוֹ חַטָּאת וְלֹא אָשָׁם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות פ"ה): כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, וְאִם אֵין שׁוֹגֵג אֵין קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁגָּמַר אוֹמֶר מַעֲשֶׂה קָרְבָּן הַנִּכְבָּד וְהַמַּעֲלֶה, אָמַר **מִן הַבְּהֵמָה וְגוֹ' תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם** – דָּבָר זֶה יֶשְׁנוֹ בְּכָל אָדָם, כִּי לֹא כֹּל יַשִּׂיגוּ בְּחִינַת רַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן.

פסוק ג

אִם עוֹלָה קָרְבָּנוֹ. קָשֶׁה לָמָּה שִׁנָּה מִשְּׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת הַסְּדוּרוֹת אַחֲרֵי זֹאת "וְאִם מִן הַצֹּאן וְגוֹ' לְעוֹלָה", "וְאִם מִן הָעוֹף עוֹלָה", גַּם כָּאן הָיָה לוֹ לוֹמַר "אִם מִן הַבָּקָר עוֹלָה" וְגוֹ'? וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי הַסְּבָרָא שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ג:כ) בְּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב לְמַעְלָה מִזֶּה "אֶת קָרְבַּנְכֶם", מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, עַד כָּאן. לָזֶה אָמַר סָמוּךְ לְאָמְרוֹ "קָרְבַּנְכֶם" **אִם עוֹלָה**, פֵּרוּשׁ, דִּוְקָא עוֹלָה הִיא שֶׁאֲנִי מַתְּיר שֶׁבָּאָה נִדְבַת צִבּוּר וְלֹא שְׁלָמִים, כִּדְתַנְיָא (תורת כהנים ג') שְׁלָמִים אֵין בָּאִין נִדְבַת צִבּוּר.

עוֹד, אִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב "אִם מִן הַבָּקָר עוֹלָה" הָיָה נִשְׁמָע שֶׁלֹּא הִתִּיר לְהָבִיא עוֹלָה אֶלָּא מִן הַבָּקָר וְלֹא מִן הַצֹּאן, לָזֶה אָמַר **אִם עֹלָה** לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁמְּרַבֶּה בְּאָמְרוֹ "קָרְבַּנְכֶם" הוּא פָּרַט הָעוֹלָה, בֵּין אִם יִהְיֶה מִן הַבָּקָר בֵּין אִם יִהְיֶה מִן הַצֹּאן. וְאֵין לְטָעוֹת בָּעוֹלַת הָעוֹף, שֶׁהֲרֵי בֵּאֵר הַכָּתוּב וְאָמַר "קָרְבָּנוֹ" יִתֵּרָה כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְמַעֵט צִבּוּר מֵעוֹלַת הָעוֹף.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (ג:כא) אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "עוֹלָה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיְּכוֹל לֹא יְהִיוּ כָּל הַפְּסוּלִים אֵלּוּ נוֹהֲגִים אֶלָּא בְּעוֹלַת נְדָבָה, עוֹלַת חוֹבָה מְנַיִן וְכוּ'? תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם עֹלָה", עַד כָּאן. נִרְאֶה שֶׁהַקְשָׁה לָהֶם שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אִם קָרְבָּנוֹ עוֹלָה", וְדָרְשׁוּ שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר "אִם קָרְבָּנוֹ עוֹלָה" אֲז יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁמְּדַיֵּק הַכָּתוּב בְּעוֹלַת נְדָבָה שֶׁבָּהּ מִשְׁתַּעֵי קְרָא, דִּכְתִיב "כִּי יַקְרִיב" רְשׁוּת, וְאָמַר "אִם עֹלָה" פֵּרוּשׁ כָּל עוֹלָה שֶׁבָּעוֹלָם בֵּין שֶׁל חוֹבָה בֵּין שֶׁל נְדָבָה. וְהָרַאֲב"ד זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּרֵשׁ שֶׁתֵּבַת "עוֹלָה" מְיֻתֶּרֶת, שֶׁהָיָה לוֹ לִסְמֹךְ עַל זִכְרוֹנָהּ לְבַסּוֹף, וְהוּא דּוֹחֵק:

קָרְבָּנוֹ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ שֶׁבָּאָה לְרַבּוֹת שְׁלָמִים שֶׁיְּשָׁנָם בְּכָל הַפְּסוּלִין הָרְשׁוּמִים, וְאֵין לוֹמַר שֶׁלְּמַעֲטָם בָּא הַכָּתוּב וְלוֹמַר "קָרְבָּנוֹ" הָאֲמוּר שֶׁהוּא עוֹלָה וְלֹא שְׁלָמִים, כִּי זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט, כִּי מֵהֵיכָא תֵּיתֵי לֶאֱסוֹר, וְלֹא דָּרְשׁוּ "קָרְבָּנוֹ" בְּכִנּוּי שֶׁהוּא יוֹתֵר פָּשׁוּט בַּכָּתוּב, כִּי הֲרֵי הוֹצִיאוּ דִּין זֶה מִ"קָרְבָּנוֹ" הָאֲמוּרָה בְּעוֹלַת צֹאן (ויקרא א:י).

פסוק ט

אֶת הַכֹּל. אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן) לְרַבּוֹת הַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם. וְקָשֶׁה, לָמָּה לֹא הִקְרִיב אַבְרָהָם אֶת הַשֶּׂה לְעוֹלָה בְּקַרְנָיו וְגוֹ' (בראשית כב:יד) וְהִנִּיחַ קַרְנָיו לְשׁוֹפָרוֹת כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פרקי דרבי אליעזר לא). וְאוּלַי שֶׁהִקְרִיב הַכֹּל וּפָקַע מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּדְתָנַן (זבחים פו.) וְכֻלָּן שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַחְזִיר.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְלַשׁ מֵעָלָיו קוֹדֶם זְרִיקָה, וְלֹא נִתְרַבּוּ הַקְּרָנַיִם וְכוּ' לְהַקְרָבָה אֶלָּא בְּעוֹדָן מְחֻבָּרִים, אֲבָל נִתְלְשׁוּ אֲפִלּוּ עָלוּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ יֵרֵדוּ, דִּכְתִיב (דברים יב:כז) "וְעָשִׂיתָ

עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר" וְגוֹ', וּמֵתֶר בַּהֲנָאָה, וְכִדְרַבִּי זֵירָא שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת הַמִּזְבֵּחַ מְקֻדָּשׁ (זבחים פו.), נִתְלַשׁ קוֹדֶם זְרִיקָה שָׁרֵי לְמֶעְבַּד מִנַּיְיהוּ אֲפִלּוּ קָתָא דְּסַכִּינֵי.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא כח.) קַיִּם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲפִלּוּ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין, כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּפָרָשִׁיּוֹת אָבוֹת שֶׁזֶּה הָיָה לְרָצוֹן, כָּל שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ בַּדָּבָר לְאֵיזוֹ סִבַּת זְכוּת, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר נִשּׂוּאֵי תָּמָר לִיהוּדָה, נִשּׂוּאֵי שְׁתֵּי אֲחָיוֹת לְיַעֲקֹב, וּכְמוֹ כֵן קָרְנֵי אַיִל עָמְדוּ לְנֶס בְּהוֹדָעַת נְבִיאִים, וְלָזֶה לֹא קָיְמוּ מִצְווֹת הָעֲתִידוֹת לְהִקָּטִיר קָרְנָיו.

פסוק י

וְאִם מִן הַצֹּאן. אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן, עַד כָּאן. הַכַּוָּנָה בָּזֶה לִתֵּן כָּל הָאֲמוּר בְּמִין הַבָּקָר וְלֹא הוּזְכַּר בַּצֹּאן, כְּגוֹן סְמִיכָה וְדִינֶיהָ וּשְׁאָר הַלְמוּדִים. גַּם לְדָרֹשׁ אִם נִכְפַּל דָּבָר מֵהַמּוּזְכָּר כְּבָר בְּבֶן הַבָּקָר, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁדָּרְשׁוּ כָּל הַפָּרָטִים שֶׁנִּכְפְּלוּ, גַּם לִתֵּן אֶת הָאָמוּר בְּפָרָשָׁה זוֹ בְּשֶׁלְפָנֶיהָ, כְּגוֹן שְׁחִיטַת צָפוֹן וְכוּ' וּשְׁאָר הַדְּרָשׁוֹת הַנִּלְמָדִים מֵעוֹלַת צֹאן.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים מְסַיֵּם בָּזֶה: וְלָמָּה הִפְסִיק? כְּדֵי לִיתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה. הִקְשָׁה הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי דְּמִכָּאן מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הוּקְשָׁה לֵיהּ לָמָּה הִפְסִיק אֶלָּא לְצַד דִּכְתִיב "וְאִם" שֶׁמּוֹסִיף, וְשָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א') בַּבְּרַיְיתָא שֶׁדָּנָה שֶׁהָיְתָה קְרִיאָה קוֹדֶמֶת לְדִבּוּר קָתָנֵי: יָכוֹל אַף לְהַפְסָקוֹת וְכוּ' וּמָה הָיוּ הַהַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת וְכוּ', עַד כָּאן, מַשְׁמַע אֲפִלּוּ בְּלֹא וָא"ו הָיוּ הַהַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת וְכוּ' עַד כָּאן, וְתֵרֵץ וְכוּ', וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִים.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי הוּא, כִּי כֹּחַ וְטַעַם הַמְּתָרֵץ שָׁם הוּא מִכָּאן, שֶׁזּוֹלֶת יִתּוּר וָא"ו הָאָמוּר כָּאן הָיִיתִי אוֹמֵר טַעַם הַהַפְסָקוֹת לֹא לִיתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּשְׂכִּיל מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִלְמַד דִּין מִזֶּה לָזֶה. וּמִמַּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁרָשַׁם ה' כָּאן וְאָמַר "וְאִם מִן הַצֹּאן" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, הָא לָמַדְתָּ שֶׁדִּין כֻּלָּן שָׁוֶה וְלִתֵּן הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה. אִם כֵּן לָמָּה הָיוּ הַהַפְסָקוֹת? בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהוּא לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה. וּמִכָּאן לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּהְיוּ הַהַפְסָקוֹת הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ הַטַּעַם, וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא בְּדֶרֶךְ כְּלָל, וּמָה הָיוּ הַהַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת.

פסוק יג

וְהִקְרִיב וְגוֹ' אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר וְגוֹ'. הִנֵּה כְּבָר אָמַר זֶה בְּפָרָשַׁת עוֹלַת בָּן בָּקָר, וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת מַה שֶׁאֵין בְּבֶן בָּקָר, וְהוּא הַצֶּמֶר שֶׁבְּרֹאשֵׁי כְּבָשִׂים וְהַשֵּׂעָר שֶׁבִּזְקַן הַתְּיָשִׁים, שֶׁכָּל אֵלּוּ לֹא הָיוּ נִשְׁמָעִים מֵאָמְרוֹ "אֶת הַכֹּל" בְּעוֹלַת בֶּן בָּקָר, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים צֶמֶר וּשְׂעַר הַתְּיָשִׁים מִפָּסוּק הָאָמוּר בְּעוֹלַת בָּקָר, וּמַשְׁמַע לָהֶם כִּי מַאֲמַר "אֶת הַכֹּל", הֲגַם שֶׁלֹּא נִכְתַּב אֶלָּא בַּבָּקָר, יֶשְׁנוֹ גַּם בַּצֹּאן בְּכָל הַשַּׁיָּךְ בָּהֶם. וְעוֹד, כָּאן לֹא

אָמַר "הַכֹּל" אֶלָּא בַּהַקְרָבָה וְלֹא סְמוּךְ לַהַקְטָרָה, וְדָרְשׁוּ רַז"ל (תורת כהנים כאן) בְּאָמְרוֹ "וְהִקְרִיב אֶת הַכֹּל" וְגוֹ' – זוֹ עֲלִיַּת כֶּבֶשׁ שֶׁצָּרִיךְ כֹּהֵן, שֶׁדַּיִן זֶה לֹא נִשְׁמַע בְּעוֹלַת בָּקָר. אִם כֵּן הַקְטָרַת הַמִּזְבֵּחַ בְּעוֹלַת צֹאן לָמָּה אִצְטְרִיךְ?

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְהִקְטִיר" – אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצֵא, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסוּל, אַף עַל פִּי שֶׁפִּגּוּל וְנוֹתָר וְכוּ', כְּשֶׁהֵן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, עַד כָּאן.

וְקָשֶׁה מִנַּיִן מָצָא תַּנָּא לִדְרוֹשׁ הֶתֵּר הַפְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְהָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ מִדְּלָא כָּתַב "וְהִקְטִירֵם" מַשְׁמַע שֶׁיִּקְטִיר מִכָּל מָקוֹם, עַד כָּאן. לְדָבָרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יִתְחַיֵּב לִדְרוֹשׁ כְּמוֹ כֵן בְּאָמְרוֹ "וְהִקְרִיב אֶת הַכֹּל" מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר "וְהִקְרִיבָם" שֶׁיַּקְרִיב מִכָּל מָקוֹם אֲפִלּוּ פְּסוּלִין, וּמִדְּהָא לֵיתָא הָא נַמִּי לֵיתָא. וְהַנָּכוֹן הוּא שֶׁהַתַּנָּא דּוֹרֵשׁ לְהּ מִיּתּוּר "וְהִקְטִיר" "וְהִקְטִיר" שְׁתֵּי פְּעָמִים, וְהוּא קָשְׁיָתְנוּ עַצְמָהּ, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת, אוֹ בְּעוֹלַת בָּקָר אוֹ בְּעוֹלַת צֹאן, אֶלָּא וַדַּאי לִדְרָשָׁה בָּא לְרַבּוֹת הַקְטָרַת פְּסוּלִין וְנוֹתָר וְכוּ' אַחַר שֶׁעָלוּ הַמִּזְבֵּחָה:

עוֹלָה הוּא. אָמַר "הוּא", דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁבָּא לְעַכֵּב שְׁחִיטָה בַּצָּפוֹן בְּדִיעֲבַד, שֶׁאִם לֹא שָׁחַט בַּצָּפוֹן פְּסוּלָה. וְלִזֶּה לֹא כָּתְבָה הַתּוֹרָה הָרִבּוּי אֶלָּא בְּפָרָשָׁה שֶׁנִּזְכְּרָה בָּהּ צָפוֹנָה, לוֹמַר כִּי עַל פָּרָט זֶה בָּא הַמִּעוּט, וְלֹא כָּתְבוֹ בְּפָרָשַׁת בֶּן בָּקָר שֶׁהוּזְכַּר שָׁם הַסְּמִיכָה, כִּי אַדְרַבָּה עָלֶיהָ בָּא רִבּוּי תֵּבַת "עוֹלָה" (ויקרא א:ט) שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת סְמִיכָה הָאֲמוּרָה שָׁם. וַהֲגַם שֶׁהַכָּתוּב אָמַר חֵלֶק מֵהָרִבּוּיִם וּמֵהַמִּעוּטִים מֵאֶחָד וְחֵלֶק מֵהָרִבּוּיִם וְהַמִּעוּטִים בְּאֶחָד, וְאָנוּ אוֹמְרִים כְּאִלּוּ אָמַר כָּל הָרִבּוּיִם וְהַמִּעוּטִים בְּכָל אֶחָד מֵהֶם, שֶׁאֲנִי פָּרָט זֶה כְּיוֹן שֶׁהוּזְכִּיר שְׁתֵּי מִצְוֹוֹת, שֶׁהֵם סְמִיכָה וְצָפוֹן, וּמִעֵט וְרִבָּה וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶם מִעֵט וּלְאֵיזוֹ מֵהֶם רִבָּה, דָּרְשִׁינַן הַסָּמוּךְ לַמִּעוּט וְהַסָּמוּךְ לְרִבּוּי, וּמַה מָּצִינוּ, מַה סָּמַךְ לְרִבּוּי סְמִיכָה מַה סָּמַךְ לְמִעוּט צָפוֹן. וַהֲגַם כִּי גַּם שָׁם נֶאֱמַר רִבּוּי, בָּא לְנַתּוֹחַ שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב כְּהֶפְשֵׁט שֶׁנִּתְמַעֵט בָּרִבּוּי שֶׁהוּזְכַּר בְּעוֹלַת בָּקָר. וְיֵשׁ עוֹד לְהַרְחִיב צְדָדִים שֶׁיֵּשְׁנָם בָּעִנְיָן, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין מֵעַצְמוֹ.

וּבַבְּרַיְתָא (תורת כהנים כאן) נָתַן טַעַם שֶׁדָּרְשׁוּ הָרִבּוּי עַל הַסְּמִיכָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת, וּמִעוּט הוּא עַל הַצָּפוֹן שֶׁמְּעַכֵּב, כִּי הַסְּמִיכָה אֵינָהּ בְּכָל הָעוֹלוֹת, שֶׁעוֹלַת צִבּוּר אֵינָהּ טְעוּנָה סְמִיכָה וְכוּ'. וְאוּלַי כִּי לְרַוְחָא דְּמִלְתָא אָמְרוּ כֵן, כִּי הֲגַם שֶׁהָיָה הַדָּבָר שָׁקוּל יָכְרַע מִטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ, וַהֲגַם שֶׁהִשְׁתִּי פָּרָשִׁיוֹת עִנְיָן אֶחָד הֵם, אַף עַל פִּי כֵן לְהַכְרִיעַ סָפֵק כָּזֶה יַסְפִּיק. וְתִמְצָא בְּדָרְשַׁת "עֹלָה הוּא" הָאֲמוּרָה בָּעוֹף דָּרְשׁוּ רַז"ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כְּמוֹ כֵן "עֹלָה" לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ לֹא מִצָּה דַּם הָרֹאשׁ, "הוּא" לְמַעֵט אִם לֹא מִצָּה דַּם הַגּוּף, עַד כָּאן, וְהִקְשָׁה בַּגְּמָרָא (זבחים

סו:) מַאי תַּלְמוּדָא, וּמְשַׁנֵּי מִשּׁוּם דְּרוֹב דָּמִים בַּגּוּף שְׁכִיחֵי, עַד כָּאן. הֲרֵי דְּבִסְבָרָא מַטֶּה הַסָּפֵק, וְדִיּוּקֵנוּ מֵהַכָּתוּב עָדִיף:

פסוק יד

וְאִם מִן הָעוֹף. גַּם זֶה מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן, לִתֵּן כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה בּוֹ זוּלַת פְּרָטִים שֶׁשָּׁלַל הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ בּוֹ. הָאֶחָד שֶׁאֵין עוֹף בָּא אֶלָּא עוֹלָה, מִמַּה שֶׁדִּיֵּק "הָעוֹף עֹלָה", שֶׁשִּׁנָּה מִסֵּדֶר שֶׁבְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, אוֹ לְצַד הַיִּתּוּר, וְעוֹד מִעֵט "קָרְבָּנוֹ" שֶׁאֵין בָּא עוֹף עוֹלָה מִצִּבּוּר, גַּם בְּדִין מְלִיקָה שֶׁמְּעַכֵּב בְּכֹהֵן מַה שֶּׁאֵין מְעַכֵּבֶת הַשְׁחִיטָה בְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, גַּם פְּרָטִים שֶׁהוּכְּפְלוּ בְּעוֹלַת בָּקָר וְעוֹלַת צֹאן לְלֹא צֹרֶךְ בָּא הַדָּבָר לְמַעֵט הָעוֹף, אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב בְּאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם וְלָמַד זֶה מִזֶּה כְּגוֹן נִרְבָּע. מוּקְצֶה, וְנֶעֱבָד, טְרֵפָה, חוֹלָה, זָקֵן, גָּזוּל – כֻּלָּם פְּסוּלִים בָּעוֹף כַּבְּהֵמָה, וְכֵן הוּא מְבֹאָר בְּדִבְרֵיהֶם וּבָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, וְלָזֶה אָמַר "וְאִם מִן הָעוֹף".

קָרְבָּנוֹ לַה'. טַעַם אָמְרוֹ **קָרְבָּנוֹ לַה'**, מַה שֶּׁלֹּא אָמַר כֵּן בְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, לְפִי שֶׁמְּצִינוּ שֶׁהִכְשִׁיר הַכָּתוּב בָּעוֹף בַּעֲלֵי מוּמִין, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים, קידושין כד.) אֵין זְכָרוּת וְתָמוּת בָּעוֹף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ, אִם כֵּן תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי פְּחוּת הוּא קָרְבָּן זֶה, כִּי מוּם בּוֹ, וְאֵין זֶה בְּגֶדֶר קָרְבָּן לַה', לָזֶה אָמַר **קָרְבָּנוֹ לַה'** כִּי אֵין בּוֹ שׁוּם הַדְרָגָה פְּחוּתָה לְצַד בְּחִינָה זוֹ וְאֵין רֹשֶׁם בְּמוּמוֹ כָּל עִקָּר.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיה נז:טו) "וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה ה.): "אֲנִי אֶת דַּכָּא", וּלְמַאן דְּאָמַר "אִתִּי דַּכָּא". וּמֵהַטַּעַם עַצְמוֹ לֹא הִזְכִּיר שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ סָמוּךְ לְהִזָּכְרַת קָרְבָּן אֶלָּא בְּקָרְבַּן עוֹף, כִּי מִי דָּרְכּוֹ לְהָבִיא עוֹף, הוּא הֶעָנִי, וּמְבִיאוֹ בְּשִׁבְרוֹן לֵב לְצַד מַה שֶּׁהוּא הֶעָנִי וּלְצַד מְעוּט הַקָּרְבָּן, וְקָרָא עָלָיו "וְאֶת דַּכָּא", מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמַּקְרִיב בָּקָר וְצֹאן, שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׂמֵחָה עָלָיו בְּהַקְרֵבַת דָּבָר הָרָאוּי לְהִתְכַּבֵּד. וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה דָּרְשׁוּ בִּזְבָחִים (מנחות קד:) בְּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמִנְחָה "וְנֶפֶשׁ" יְעֵין שָׁם.

פסוק יז

אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ. רַז"ל אָמְרוּ (מנחות קי): נֶאֱמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה "אִשֵּׁה רֵיחַ" וְגוֹ', וְנֶאֱמַר בְּעוֹלַת הָעוֹף "אִשֵּׁה" וְגוֹ', לוֹמַר לְךָ אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וְכוּ', עַד כָּאן. הִנֵּה נִתְכַּוְּנוּ רַז"ל לְתָרֵץ מַה שֶּׁקָּשֶׁה כִּי יֹאמַר הַכָּתוּב "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ" בָּעוֹף שֶׁהוּא שָׁוֶה אִיסָר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּעוֹלַת הַבְּהֵמָה. לָזֶה דִּקְדְּקוּ בִּלְשׁוֹנָם וְאָמְרוּ, לוֹמַר לְךָ אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְכוּ', פֵּרוּשׁ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין הַמּוּעָט לַמְרוּבֶּה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא לְצַד שֶׁה' מְצַד רַחֲמָיו מִתְרַצֶּה בְּקָרְבַּן הֶעָנִי הֵגַם שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּקָרְבַּן הֶעָשִׁיר, וְעַל כָּל פָּנִים אֵין הַמּוּחָשׁ נִכְחָשׁ כִּי זֶה מֵבִיא פַּר וְזֶה מֵבִיא עוֹף. לָזֶה נִתְחַכֵּם הַכָּתוּב וְאָמַר "רֵיחַ נִיחֹחַ"

בַּבְּהֵמָה וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ בְּמַה שֶׁאָמַר בָּעוֹף לִלְמֹד מִמֶּנּוּ, לְהַעִירְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ כִּי לֹא פָּחוּת הוּא מִקָּרְבַּן בְּהֵמָה לִלְמֹד מִמֶּנּוּ, וְצָרִיךְ הוּא לְהוֹדִיעֲךָ גַּם בְּקָרְבַּן בְּהֵמָה "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ". וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק הַתַּנָּא בְּאָמְרוֹ נֶאֱמַר וְנֶאֱמַר וְכוּ', פֵּרוּשׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ לוֹמַר הַדָּבָר בַּמַּדְרֵגָה הַקְּטַנָּה, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לְךָ בָּזֶה, אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, פֵּרוּשׁ, בְּהַשְׁוָאָה הֵם. וְלָזֶה לֹא אָמַר הַתַּנָּא "לוֹמַר הַמַּמְעֵט כַּמַּרְבֶּה" שֶׁאָז בָּטְלָה לָהּ הַכַּוָּנָה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בִּדְבָרָיו, כִּי כְּשֶׁנַּגִּיעַ לוֹמַר זֶה כָּזֶה יִתְחַיֵּב לוֹמַר כִּי הַנִּלְמָד קָטָן מֵהַמְלַמֵּד כְּמִשְׁפָּט הָרַב וְתַלְמִידוֹ. וּמִדְּקִדּוּק לְשׁוֹן אָמְרוֹ "אֶחָד וְאֶחָד" הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בְּאֶצְבַּע הַשֵּׂכֶל כִּי אֵין הַדְּרָגָה לְאֶחָד מֵחֲבֵרוֹ. וּבָזֶה הוּא שֶׁהִשִּׂיג תֵּרוּץ לָמָּה לֹא אָמַר "רֵיחַ נִיחֹחַ" בָּעוֹף, כִּי בָּא לְלַמְּדֵנוּ דָּבָר זֶה שֶׁאֵין מַעֲלָה לֶעָשִׁיר בְּשׁוֹרוֹ וְלֹא כְּלוּם. וּמִטַּעַם זֶה גַּם כֵּן הֻצְרַךְ לוֹמַר "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ" בַּצֹּאן וְלֹא הִסְפִּיק בַּבָּקָר וָעוֹף שֶׁהֵם שְׁנֵי קְצָווֹת, כִּי בְּעִנְיָן זֶה אֵין דָּבָר נִלְמָד מֵחֲבֵרוֹ לְצַד הַמּוּבָא.

פרק ב

פסוק א

וְנֶפֶשׁ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ יִתּוּר "וְנֶפֶשׁ" שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מְעוּט וְרִבּוּי: מְעוּט "נֶפֶשׁ" לְשׁוֹן יָחִיד – לְמַעֵט צִבּוּר שֶׁלֹּא יָבִיאוּ מִנְחַת נְדָבָה, רִבּוּי בְּיִתְרוֹן הַוָּא"ו – לְרַבּוֹת יָחִיד שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מִנְחָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שֶׁהוּא כֹּהֵן מָשִׁיחַ, שֶׁמֵּבִיא מִנְחַת נְדָבָה.
וְטַעַם הַכְּתוּב שֶׁכָּתַב כָּאן רִבּוּי וּמְעוּט בְּתֵבָה אַחַת. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא הֻכְרַח לְמַעֵט הַצִּבּוּר אֶלָּא לְצַד שֶׁרִבָּה כֹּהֵן מָשִׁיחַ, לָזֶה רָמַז שְׁנֵיהֶם יַחַד הֲגַם שֶׁהֵם שְׁנֵי דְּבָרִים הַפְּכִיִּים, כִּי לוּלֵי רִבּוּי כֹּהֵן מָשִׁיחַ אֵין צָרֵךְ לְמַעֵט צִבּוּר, כִּי מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל דַּעְתֵּנוּ שֶׁיָּבִיאוּ שֶׁיִּצְרַךְ לְמַעֵט, וְאַחַר שֶׁבָּא רִבּוּי כֹּהֵן מָשִׁיחַ יֵצֵא לָנוּ דִּין חָדָשׁ שֶׁיִּשָּׁנוֹ בִּמְלַמֵּד לְצִבּוּר, כְּאָמְרָם שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, לָזֶה הֻצְרַךְ לְמַעֵט:

פסוק ד

וְכִי תַקְרִיב. אָמַר **וְכִי** בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו לִסְמֹךְ דִּין זֶה לְעִנְיַן רִאשׁוֹן, לוֹמַר לְךָ שֶׁגַּם בִּפְרָטֵי הַמִּנְחָה נִתְרַבָּה כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְנִתְמַעֲטוּ צִבּוּר גַּם לִתְנָאֵי פְּרָטֵי הַהַקְרָבָה שֶׁנִּרְשְׁמוּ בְּקֹמֶץ מִנְחַת סֹלֶת, גַּם לְהָבִיא לְבוֹנָה הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכְּרָה בָּהּ.

פסוק י

וְהַנּוֹתֶרֶת וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל פָּסוּק זֶה שְׁנֵי פְּעָמִים. וְאוּלַי שֶׁיִּתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מנחות נח.) בְּכָל הַמְּנָחוֹת שֶׁמָּתַר לֶאֱכֹל שְׁיָרֵי מְנָחוֹת בְּדַבָּשׁ, אֲבָל אִם הֶחְמִיץ שְׁיָרֵיהָ לוֹקֶה, וְדָרְשׁוּ (מנחות נה.) מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם",

פֵּרוּשׁ גַּם חֶלְקָם, עַד כָּאן. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר דָּוְקָא עַל הָאֲפִיָּה הוּא לוֹקֶה, אֲבָל אִם הֶחְמִיצָהּ וְלֹא אֲפָאָהּ לֹא, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב "וְהַנּוֹתֶרֶת וְגוֹ' כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ", פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ שְׁיָרֶיהָ. וַהֲגַם שֶׁרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) דָּרְשׁוּ מִפָּסוּק "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" וְסָמִיךְ לֵיהּ "חֶלְקָם", מֵאוֹתָהּ דְּרָשָׁה אֵין לְחַיֵּב עַל שְׁיָרֶיהָ אֶלָּא עַל הָאֲפִיָּה וְלֹא עַל שְׁאָר מַעֲשֶׂה, וּבְפָסוּק זֶה לָבַד לֹא יַסְפִּיק לְחַיֵּב עַל שְׁיָרֶיהָ עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט. וַהֲגַם שֶׁדָּרְשׁוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֲפִיָּה בְּכָלַל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְתָה, לוֹמַר לְךָ מָה אֲפִיָּה מַעֲשֶׂה יְחִידִי וְחַיָּב עָלָיו אַף אֲנִי אָבִיא כָּל מַעֲשֶׂה יְחִידִי, עֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר דָּוְקָא קוּמְצָהּ וְלֹא שְׁיָרֶיהָ, קָא מַשְׁמַע לָן "וְהַנּוֹתֶרֶת" וְגוֹ'.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "וְהַנּוֹתֶרֶת" – אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּמְלְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּגְּשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִקְטִיר כָּל לְבוֹנָתָהּ, "מִן הַמִּנְחָה" – פָּרַט לְשֶׁחָסְרָה וְכוּ', וְשֶׁלֹּא הִקְטִיר מִלְּבוֹנָתָהּ כְּלוּם. וְכָתַב הָרַאֲבַ"ד כִּי וָא"ו וְהֵ"א רִבּוּיָא הוּא לְרַבּוֹת הַנִּזְכָּר עַד כָּאן. וְאֵין דַּעְתִּי מַשֶּׂגֶת רִבּוּי זֶה שִׁעוּרוֹ, שֶׁאֵין מַשְׁמָעוּת לַתֵּיבָה בְּהָסִיר וָא"ו וְהֵ"א. וּבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ כִּי וָא"ו לְבַד הוּא דְּאִיתֵר, וְגַם עַל זֶה יֵשׁ לְגַמְגֵּם. וְעוֹד מִנַּיִן לַתַּנָּא לוֹמַר שְׁלֹשָׁה רִבּוּיִים: מִלֵּיחָה וְהַגָּשָׁה וְכָל הַלְּבוֹנָה? בְּשִׁלְמָא מַה שֶּׁמֵּעֵט ג' מֵהַמִּנְחָה יֵשׁ לְדָרוֹשׁ כָּל דְּמִיוֹן שֶׁבַּמִּנְחָה לְעַכֵּב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן רִבּוּי אֶחָד אֵין לָנוּ לְהַרְבּוֹת הַרְבֵּה פְּרָטִים.

אֲבָל נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלֶּה: הַמְלָחָה, וְהַגָּשָׁה, וְהַקְטָרַת כָּל לְבוֹנָתָהּ, מְפֻזָּרִים בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. הַקְטָרַת כָּל לְבוֹנָתָהּ כְּתָבָהּ בְּפָרָשַׁת מִנְחַת סֹלֶת, הַגָּשָׁה בְּמִנְחַת מַרְחֶשֶׁת, הַמְלָחָה אַחַר תַּשְׁלוּם זִכְרוֹן כָּל דִּינֵי מִנְחוֹת. וּמְצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה" אַחַר זִכְרוֹן מִנְחַת סֹלֶת, הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכַּר בָּהּ הַגָּשָׁה. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין הַגָּשָׁה מְעַכֶּבֶת בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכַּר בָּהּ הַגָּשָׁה אָמַר "וְהַנּוֹתֶרֶת וְגוֹ' לְאַהֲרֹן וּבָנָיו". וַהֲגַם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים מִדְּרָשַׁת סְמִיכוּת וָא"ו הָאֲמוּרָה בְּתִחַלַּת כָּל הַפָּסָקָה וְהַפָּסָקָה, שֶׁיְּכַוֵּן הַכָּתוּב לִתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, וְאִם כֵּן גַּם הַהַגָּשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּמִנְחַת מַרְחֶשֶׁת צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם בְּמִנְחַת סֹלֶת וְגוֹ', מִמַּה שֶּׁכָּתַב "וְהַנּוֹתֶרֶת" בְּאֶמְצַע הַמִּנְחוֹת גִּלָּה כִּי הַלִּמּוּד אֵינוֹ אֶלָּא לְכַתְּחִלָּה אֲבָל אֵינוֹ מְעַכֵּב לְפָסוֹל בִּשְׁבִילָהּ, אֲבָל כָּל הַלְּבוֹנָה מְעַכֶּבֶת. וְעוֹד מָצִינוּ שֶׁחָזַר הַכָּתוּב וְאָמַר "וְהַנּוֹתֶרֶת" וְגוֹ' אַחַר דִּין מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת, וּפְסוּק זֶה כָּל רוֹאֶה יַגִּיד שֶׁהוּא עַצְמוֹ נוֹתָר, שֶׁהַדְּבָרִים כְּכָתְבָן נֶאֶמְרוּ לְמַעְלָה. הָא וַדַּאי לֹא בָּא אֶלָּא לוֹמַר שֶׁבִּפְרָטֵי דִּינִים הָרְשׁוּמִים שָׁם יַסְפִּיק לִהְיוֹת הַנּוֹתֶרֶת לְאַהֲרֹן וְגוֹ', וְשָׁם לֹא הֻזְכַּר הַקְטָרַת לְבוֹנָה כָּל עִקָּר אֶלָּא הַקּוֹמֶץ, דִּכְתִיב "וְהֵרִים הַכֹּהֵן וְגוֹ' אֶזְכָּרָתָהּ", פֵּרוּשׁ הַקּוֹמֶץ, וְלֹא הֻזְכַּר לְבוֹנָה. הָא לְמַדְתָּ שֶׁעַל זֶה בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד, שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא הִקְטִיר כָּל לְבוֹנָה כָּרָשׁוּם בְּפָרָשַׁת מִנְחַת סֹלֶת, הַנּוֹתֶרֶת לְאַהֲרֹן. וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא: "וְהַנּוֹתֶרֶת" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּגְּשָׁה, אַף עַל פִּי

שֶׁלֹּא הִקְטִיר כָּל לְבוֹנָתָהּ. וְקָתָנֵי גַּם כֵּן: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּמְלְחָה, כִּי רָאִינוּ שֶׁצִּוָּה אַחַר אָמְרוֹ "וְהַנּוֹתֶרֶת לְאַהֲרֹן", הָא לָמַדְתָּ שֶׁיֶּשְׁנוֹ הַשְּׁיָרִים בְּהֶתֵּר הֲגַם שֶׁלֹּא הוּמְלְחָה.

פסוק יד

וְאִם תַּקְרִיב וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אִם יִהְיֶה זְמַן הַקְרֵבַת מִנְחַת בִּכּוּרִים וְגוֹ', תַּקְרִיב פֵּרוּשׁ חוֹבָה, כִּי חִיּוּב מִצְוָה זוֹ בְּכָל זְמַן, וּבְמָקוֹם זְכרוֹן תְּנַאי הַזְּמַן אָמַר "וְאִם".

פרק ג

פסוק א

אִם זֶבַח. שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת הַדְּרָגָה לְזָכָר בִּשְׁלָמִים, לָזֶה אָמַר "אִם", וְהָבֵן:

פסוק יב

וְאִם עֵז וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: הַפְּסִיק הָעִנְיָן שֶׁלֹּא תְּהֵא הָעֵז טְעוּנָה אֲלִיָּה, עַד כָּאן. וְצָרִיךְ לְדַעַת בַּמֶּה הִפְסִיק הָעִנְיָן. וּבַעַל קֶרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ מִמַּה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "וְאִם עֵז" וְאָמַר "אִם עֵז". וּדְבָרָיו שׁוֹגֵג הֵם כִּי "וְאִם עֵז" כְּתִיב.

וְהָרִיבָ"א (תוספות פסחים צו:) פֵּרֵשׁ, מִדְּלָא כָּלַל אוֹתוֹ בַּהֲדֵי כֻּלָּם כּוּ' וְלֹא שִׁנָּה בּוֹ כְּלוּם וְכוּ'. וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים אֲצְלִי שֶׁכַּוָּנַת הַתַּנָּא הוּא לְצַד כִּי מָצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת עוֹלָה "וְאִם מִן הַצֹּאן וְגוֹ' מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים" (ויקרא א:י), וְכָאן בְּפָרָשַׁת שְׁלָמִים הַפְּסִיק הָעִנְיָן וְאָמַר "מִן הַצֹּאן" בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ חָזַר לְפָרֵט דִּין הָעֵז בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּין חָדָשׁ.

וּמַה שֶּׁלֹּא אָמַר "אִם עֵז", הָא לָמַדְתָּ שֶׁהוּא סָמוּךְ עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן בְּכָל פְּרָטֵי דִּינִים הָרְשׁוּמִים בְּאָמְרוֹ זֶבַח שְׁלָמִים זָכָר וּנְקֵבָה וְגוֹ', כִּי רַבִּים הֵם, כֻּלָּם יֶשְׁנָם בִּשְׁלָמֵי עֵז, וְלֹא נִפְסְקָה פָּרָשַׁת עֵז אֶלָּא לְאַלְיָה, וְהַטַּעַם לְפִי שֶׁחָזַר הַכָּתוּב לְפָרֵט כָּל פְּרָטֵי הַחֲלָבִים וְהִשְׁמִיט הָאַלְיָה, הֲרֵי זֶה מַגִּיד שֶׁאַלְיָה הִפְסִיק בֵּין עֵז וּבֵין כֶּבֶשׂ.

וְדַע שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ לְמַעֵט הָאַלְיָה אֶלָּא בְּעֵז, אֲבָל בְּבָקָר הֲגַם שֶׁאָמַר "וְאִם כֶּבֶשׂ" וְעֶרְבִינְהוּ קְרָא לֹא הֻצְרַךְ לְמַעֵט אַלְיָה, וְהַטַּעַם כִּי עַל כָּל פָּנִים אַלְיָה דְּבָקָר אֵינוֹ דּוֹמֶה לְאַלְיָה דְּצֹאן וְלֹא מִקְרֵיָא אַלְיָה, וְלָזֶה הֲגַם שֶׁמְּעֹרָב הַכָּתוּב שְׁנֵי דִּינִים יַחְדָּיו "וְאִם מִן הַצֹּאן" לִתֵּן הָאֱמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, הֵיינוּ בְּדָבָר שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּמְּצִיאוּת, אֲבָל אַלְיָה לְצַד שֶׁאֵין אַלְיָה שֶׁל בָּקָר קְרוּי אַלְיָה, מִנַּיִן לָנוּ לְרַבּוֹתָהּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעֵט, וְלָזֶה הֲגַם שֶׁלֹּא מִעֲטָהּ הַכָּתוּב אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁאֵין בָּהּ דִּין אַלְיָה, וְדָוְקָא בְּעֵז לְצַד שֶׁרֹּשֶׁם וְאָמַר "וְאִם מִן הַצֹּאן" וְעֵז צֹאן מִקְרֵי, וְסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב הָאַלְיָה, לָזֶה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְחַלֵּק וְלוֹמַר "אִם כֶּשֶׂב אִם עֵז" וְגוֹ':

פסוק יז

חֻקַּת עוֹלָם וְגוֹ'. מִכָּאן פַּטִּישׁ לְהַכּוֹת עַל קְדֻקֹּד הַטּוֹעֶה לוֹמַר שֶׁלֹּא נֶאֱסַר חֵלֶב אֶלָּא שֶׁל קָדָשִׁים, וַהֲרֵי כְּתִיב "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם", וְאֵיךְ יֵעָמֵד חַי פְּסוּק זֶה אִם לֹא נֶאֱסַר אֶלָּא חֵלֶב שֶׁל קָדָשִׁים? וְכֵן פֵּרֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: "חֻקַּת עוֹלָם" – לְבֵית עוֹלָמִים, "לְדֹרֹתֵיכֶם" – שֶׁיְּהֵא לְדוֹרוֹת, "בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" – בָּאָרֶץ וּבְחוּץ לָאָרֶץ, עַד כָּאן. וְהִנֵּה אַחַר שֶׁאָמַר "חֻקַּת עוֹלָם", מַה מָּקוֹם לוֹמַר **לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם**? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "חֻקַּת עוֹלָם" נִמְשָׁכַת עִם שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁהוּא עַל עִנְיַן הַקָּדָשִׁים, וְאָמַר תִּהְיֶה אַזְהָרָה עוֹד לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם "כָּל חֵלֶב" וְגוֹ', וְהוּא אָמְרוֹ שֶׁיְּנַהֵג לְדוֹרוֹת אִסּוּר הַחֵלֶב בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲפִלּוּ בְּחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁיַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לוֹמַר שֶׁלֹּא אֶסַר אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׁנוֹ קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא בִּשְׁאָר זְמַנִּים, אוֹ אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ קָרֵב, אִם הוּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא קָרֵב, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לֹא – תַּלְמוּד לוֹמַר "לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם". וְאִם יִטְעֶה הַטּוֹעֶה שֶׁאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא חֵלֶב הַקָּרֵב, אַחַר שֶׁאָמַר "חֻקַּת עוֹלָם" בַּמֶּה יֵשׁ לִטְעוֹת שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר "לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם"?

פרק ד

פסוק ב

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְבִיאִים חַטָּאת וְלֹא גּוֹיִם מְבִיאִים חַטָּאת עַל שֶׁבַע מִצְוֹות בְּנֵי נֹחַ. וְקָשֶׁה, מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל דַּעַת לוֹמַר שֶׁיָּבִיאוּ שֶׁהֻצְרַךְ לְמַעֲטָם? וְאִם מִנְּדָרִים וּנְדָבוֹת, מַה לִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁאֵינָם לְכַפָּרָה, תֹּאמַר בְּחַטָּאת? וּכְדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּחוּלִּין (חולין ה.) בִּצְרִיכוּת מֵעוּטָא דְּמוּמָר דְּמַעֲטֵיהּ קְרָא בְּעוֹלָה וּבְחַטָּאת, דְּאִצְטְרִיךְ לְמַעֵט מוּמָר בְּעוֹלָה וְלֹא גָּמְרִינַן לֵיהּ מִמְּעוּט חַטָּאת, מִשּׁוּם דְּלִכַּפָּרָה הוּא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עוֹלָה, עַד כָּאן. וּמִינָהּ בְּהֵיכָא דְּנִתְרַבּוּ בְּעוֹלָה שֶׁהִיא נְדָבוֹת וּנְדָרִים שֶׁאֵין לִלְמֹד חַטָּאת שֶׁהִיא לְכַפָּרָה. וְנִרְאֶה לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא תְּרַבֶּה גּוֹיִם מִיִּתּוּר "נֶפֶשׁ" שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, לָזֶה אָמַר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לְמַעֵט גּוֹיִם, וְרִבּוּי **נֶפֶשׁ** לְרַבּוֹת גֵּרִים.

וְקָשֶׁה, לֹא הָיָה לוֹ לִכְתֹּב לֹא "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְלֹא "נֶפֶשׁ", וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהַגּוֹיִם לֹא מִטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ, וְגֵרִים מְבִיאִין, דְּמִנַּיִן יַעֲלֶה עַל דַּעַת לְמַעֲטָם. זוֹ אֵינָהּ קֻשְׁיָא, כִּי הֲלֹא מָצִינוּ שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹתָם בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, דִּכְתִיב (ויקרא א:ב) "אָדָם", וְדָרְשׁוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְהָבִיא גֵּרִים, וְאִם כֵּן סָלְקָא דַּעְתְּךָ אָמִינָא שֶׁלֹּא רִבָּה אוֹתָם אֶלָּא לְעוֹלָה וְלֹא לְחַטָּאת, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִם כֵּן אִם לֹא הָיָה מְעוּט שֶׁמִּעֵט בְּיִתּוּר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הָיָה צָד לוֹמַר כִּי גֵּרִים לֹא אִצְטְרִיךְ, מִשּׁוּם דְּכֵיוָן דְּנִתְרַבּוּ בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה נִתְרַבּוּ לְכָל פָּרָטִים

הָרְשׁוּמִים בְּכָל הַפָּרָשָׁה, וְלֹא בָּא רִבּוּי שֶׁרִבָּה בְּיִתּוּר "נֶפֶשׁ" אֶלָּא לְרַבּוֹת הַגּוֹיִם שֶׁמְּבִיאִין חַטָּאת. לָזֶה אָמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לְמַעֵט גּוֹיִם, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאָמְרוּ "נֶפֶשׁ" אֵינָהּ אֶלָּא לְרַבּוֹת גֵּרִים, וְלֹא הִסְפִּיק רִבּוּי שֶׁבִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה לְצַד מַדְרֵגַת חַטָּאת עֲדֵיפָא מֵעוֹלָה, גַּם לְצַד שֶׁהִפְסִיק בָּעִנְיָן וְאֵין לְמֵדִין, לָזֶה אִצְטְרִיךְ. וְעוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לֹא מִיִּתּוּר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" דּוֹרֵשׁ אֶלָּא מִמַּשְׁמָעוּת "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" יַגִּיד כִּי לֹא גּוֹיִם, וּלְצַד שֶׁבְּמַשְׁמָעוּת "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" יִתְמַעֲטוּ גַּם הַגֵּרִים, לָזֶה אָמַר "נֶפֶשׁ" לְרַבּוֹת הַגֵּרִים. וּמַעַתָּה הֲגַם כִּי "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" צְרִיכָה לְגוּפָהּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לְהוֹדִיעַ לְמִי בָּאָה מִצָּוָה זוֹ, מִמֵּילָא מִתְמַעֲטִים הַגּוֹיִם.

נֶפֶשׁ. אָמְרוּ רַז"ל (תורת כהנים), לְרַבּוֹת גֵּרִים, וְאִם לְכְלוֹל נָשִׁים הָיָה לוֹ לוֹמַר "אָדָם כִּי יֶחֱטָא", כִּי אָדָם כּוֹלֵל זָכָר וּנְקֵבָה, דִּכְתִיב (בראשית ה:ב) "וַיִּקְרָא שְׁמָם אָדָם".

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יֵכָוֵן, כִּי לְצַד שֶׁנֶּפֶשׁ שֶׁל אָדָם רָשָׁע הִיא נֶחְסֶרֶת לְצַד מַעֲשֶׂה הָרַע בְּאֶמְצָעוּת הֶעָוֹן בְּמֵזִיד, וְלָזֶה יִקָּרֵא הָרָשָׁע בְּחַיָּיו מֵת, דִּכְתִיב (יחזקאל יח:לב) "בְּמוֹת הַמֵּת", כִּי אֵין לוֹ נֶפֶשׁ. וְהוּא גַּם כֵּן אָמְרוֹ (משלי כג:ב) "אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה". וְהוֹדִיעוֹ הַכָּתוּב כִּי תֶּחְסַר הַנֶּפֶשׁ גַּם בְּחֵטְא הַשּׁוֹגֵג, הָאֱמֶת שֶׁלֹּא תֶּחְסַר כֻּלָּהּ אֶלָּא מִקְצָתָהּ, וּלְצַד מַחְסוֹר כָּזֶה הוּא אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי יָבִיא קָרְבָּן, וּבָזֶה תִּתְקָרֵב הַנֶּפֶשׁ לְשָׁרְשָׁהּ וְיָאִיר אוֹרָהּ כְּבִתְחִלָּה. אֲבָל בְּמֵזִיד שֶׁתֶּחְסַר כֻּלָּהּ לֹא יוֹעִיל תַּקָּנַת הַקָּרְבָּן, כִּי אֵין נֶפֶשׁ בַּמְּציאוּת לְקָרְבָּהּ עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב וְיַעֲבוֹר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים וְיִחְיֶה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יחזקאל יח:לב) "הָשִׁיבוּ וְחִיוּ".

פסוק ג

אִם הַכֹּהֵן וְגוֹ'. הִתְחִיל בַּכֹּהֵן וְלֹא בַּצִּבּוּר, וּמַה גַּם שֶׁאָמַר **לְאַשְׁמַת הָעָם** שֶׁדַּמָּה שִׁגְגָתוֹ לְשִׁגְגַת הָעָם וּמִן הָרָאוּי לְהַקְדִּים בְּרֵישָׁא. וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים קָרְבָּנוֹ שֶׁל מָשׁוּחַ לְשֶׁל צִבּוּר וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְשֶׁל מֶלֶךְ, וְהַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (הוריות יג.) כֹּהֵן מְכַפֵּר וְצִבּוּר מִתְכַּפְּרִין. וּמָצָאתִי לְרַז"ל (תורת כהנים פסוק יג) שֶׁאָמְרוּ, פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הָעֵדָה, פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ קוֹדֵם, וּדְרָשׁוּהָ מֵאָמְרוֹ "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', הָא לְמַדְתָּ שֶׁיֵּשׁ לְהַקְדִּימוֹ. עוֹד דָּרְשׁוּ מֵאָמְרוֹ "כַּאֲשֶׁר שָׂרַף" וְגוֹ', מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים פַּר מָשִׁיחַ לְפַר הָעֵדָה.

וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לְרַז"ל לְלָמֹד הַקְּדִימָה מִמַּה שֶׁהִקְדִּימוֹ הַכָּתוּב, שֶׁהֲצְרִכוּ לְחַפֵּשׂ אַחַר דְּרָשׁוֹת אֲחֵרִים. וְאוּלַי שֶׁאִם לֹא הָיְתָה אֶלָּא הַקְּדִימָה בַּסֵּדֶר לְבַד, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא סִדְּרוֹ הַכָּתוּב קֹדֶם קָרְבַּן צִבּוּר אֶלָּא לְצַד שֶׁאִם הָיָה מְסַדְּרוֹ אַחַר קָרְבַּן צִבּוּר, הָיָה נִשְׁמָע אָמְרוֹ "אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם", פֵּרוּשׁ, הָאֲמוּרָה בְּסָמוּךְ, שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין וְהוּא הוֹרָה עִמָּהֶם, וְזֶה אֵינוֹ, כִּי אִם הוֹרָה עִם הַצִּבּוּר מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, וְכִדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה (הוריות ז.), לָזֶה קָדַם וְסִדֵּר מִשְׁפָּטוֹ לְבַד. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא יַקְדִּים

קָרְבָּנוֹ לְשֶׁל צִבּוּר, לָזֶה דָּרְשׁוּ מֵאָמְרוֹ "וְאִם" וְגוֹ'. וְעַדַיִן קָשֶׁה לָמָּה הֻצְרְכוּ שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת לָזֶה, דְּרָשַׁת "וְאִם", וּדְרָשַׁת "כַּאֲשֶׁר שָׂרַף" (ויקרא ד:כא). וְנִרְאֶה כִּי אֶחָד לִרְשׁוּת וְאֶחָד לְחוֹבָה. וּמַה שֶּׁרָאִיתִי לְבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁנְּתַן טַעַם שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר לְמִקְצָת וְלֹא לְכֻלָּהּ, אֵין טַעַם בְּטַעְמוֹ. עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, אֶחָד לְאִם קָדַם וְהֵבִיא וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיאוּ אַחַר כָּךְ וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים, וְחַד לְאִם בָּאוּ כְּאַחַת פַּר מָשִׁיחַ וּפַר הָעֵדָה, אַף עַל פִּי כֵן תַּקְּדִים שֶׁל מָשִׁיחַ.

לְאַשְׁמַת הָעָם. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ה:יח): הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ, וּבְרַאוֹת כִּי כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חָטָא – זֶה יַגִּיד שֶׁלֹּא זָכוּ הַזּוֹכִים עַל יָדוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא חֵטְא עַל יָדוֹ בִּשְׁבִילָם, וְהוּא אָמְרוֹ **לְאַשְׁמַת הָעָם**.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ כִּי "לְאַשְׁמַת הָעָם" יְכַוֵּן הַכָּתוּב לְהַרְאוֹת מִין הַחֵטְא אֲשֶׁר יִתְחַיֵּב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁהוּא הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, כָּאָמוּר "לְאַשְׁמַת הָעָם" (ויקרא ד:יג) "וְנֶעְלַם דָּבָר" וְגוֹ'. וְאִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ שָׁגַג בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה לְבַד, הַדָּבָר תָּלוּי אִם יִתְחַיֵּב לְהָבִיא קָרְבַּן הֶדְיוֹט אוֹ לֹא, וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (הוריות יא.) בְּפָסוּק "מֵעַם הָאָרֶץ" לְהוֹצִיא כֹּהֵן מָשִׁיחַ כִּי פָּטוּר לְגַמְרֵי. וְאִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ אֵינוֹ חָכָם מֻפְלָא הֲרֵי זֶה פָּטוּר (הוריות ז.) מִכָּל מִין קָרְבָּן, בֵּין בְּהֶעְלֵם דָּבָר וְשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה בֵּין בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה לְבַד, וְצָרִיךְ לָתֵת טַעַם לְדָבָר זֶה. וְאוּלַי כִּי הָעוֹשֶׂה בְּהֶעְלֵם דָּבָר וְהוּא חָכָם מֻפְלָא, שְׁגָגָה זוֹ עוֹשָׂה רֹשֶׁם גָּדוֹל בִּנְשָׁמָתוֹ וּמַרְחִיק נַפְשׁוֹ מִשָּׁרְשָׁהּ, וְלֹא יוֹעִיל זְכוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְכַפֵּר בַּעֲדָן לְמִנֹּעַ מִמֶּנּוּ הַפְּגָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל שֶׁשָּׁגַג בְּמַעֲשֶׂה לְבַד אוֹ בְּהֶעְלֵם דָּבָר וְאֵינוֹ חָכָם מֻפְלָא, חֵטְא זֶה לֹא יַפְעִיל פְּגָם בִּבְחִינַת נֶפֶשׁ כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְרַחֲקָהּ מִשָּׁרְשָׁהּ כְּדֵי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְקָרְבָּן לְקָרְבָהּ, כִּי בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת הָרַבִּים הֵן אֵל כַּבִּיר לֹא יִמְאָס, גַּם לֹא יַסְפִּיק זֶה לְסִימָן כִּי הָעָם אֲשֶׁמִים מִמַּה שֶּׁבָּא לְיַד הַמָּשִׁיחַ שׁוֹגֵג זֶה מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ.

פסוק ז

לִפְנֵי ה'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמְּזִבֵּחַ וּמֵזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵי ה'" וְלֹא כֹּהֵן לִפְנֵי ה', עַד כָּאן. מַשְׁמַע שֶׁאִם לֹא מָצִינוּ בְּפַר הַבָּא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֵנוּ "לִפְנֵי ה'". וְקָשֶׁה, וּמִנַּיִן אֲנִי יוֹדֵעַ מְקוֹם עָמִידָתוֹ? וּמֵחָמַת שֶׁאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מֵהַכָּתוּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָקוֹם יָדוּעַ, נָבוֹא לוֹמַר: רָצָה – עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ עוֹמֵד, רָצָה – עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ עוֹמֵד? תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי ה'", לוֹמַר כִּי צָרִיךְ לַעֲמֹד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ. וְלָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "לִפְנֵי ה'"? עוֹד קָשֶׁה, מִנַּיִן מָקוֹם לִדְרֹשׁ שֶׁיְּזֶה עַל הַפָּרֹכֶת וְהוּא חוּץ לַמִּזְבֵּחַ? דִּלְמָא לְגוּפָא בָּא שֶׁיְּזֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהוּא חוּץ לַמִּזְבֵּחַ, וּכְדֶרֶךְ

אָמְרוֹ בְּפַר יוֹם כִּפּוּר (ויקרא טז:יח) "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ", וּלְעוֹלָם הַזֹּאת הַפָּרָכֶת תִּהְיֶה וְהוּא לִפְנִים.

וְאִלּוּ לֹא הָיָה לָנוּ אֶלָּא דִּקְדּוּק זֶה הָיָה מָקוֹם לְיַשֵּׁב. אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי עוֹד בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא טז:יח): תַּנְיָא "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא עַל הַמְצָוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָצָא", וְהֵיכָן הָיָה? "לִפְנֵי ה'", עַד כָּאן. קָשֶׁה, מַה הִיא כֹּחַ קַשְׁיַת "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר"? וַהֲלֹא אִצְטְרִיךְ לוֹמַר שֶׁיֵּצֵא מִמְּקוֹמוֹ וְלֹא יָזֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהוּא בִּפְנִים. עוֹד אָמְרוֹ "לִפְנֵי שֶׁנֶּאֱמַר" מַשְׁמַע דַּוְקָא לְצַד שֶׁנֶּאֱמַר, אֲבָל זוּלַת שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יוֹדִיעֵנוּ הַכְּתוּב מְקוֹם עֲמִידָתוֹ כְּשֶׁיַּזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת. וְעוֹד לְפִי דְּבָרָיו לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר לֹא "וְיָצָא" שֶׁמִּמֶּנּוּ נִתְחַיֵּב לוֹמַר "לִפְנֵי ה'" בְּפַר הַמְצָוֹת כְּמוֹ שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּדְבָרָיו "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לִפְנֵי ה'" לְפִי שֶׁמָּצִינוּ וְכוּ', וְלֹא "לִפְנֵי ה'" שֶׁמִּמֶּנָּה נִתְחַיֵּב לוֹמַר "וְיָצָא" בְּפָרָשַׁת פַּר יוֹם כִּפּוּר כְּאָמְרוֹ "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְיָצָא" לְפִי שֶׁמָּצִינוּ וְכוּ'. וְעוֹד קָשֶׁה אָמְרוֹ "לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא עַל הַמְצָוֹת שֶׁעוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת", הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כֵּן? וְאִם מֵאָמְרוֹ "לִפְנֵי ה'", דִּלְמָא עַל הַזָּאַת הַמִּזְבֵּחַ הוּא אוֹמֵר כִּפְשֹׁט הַכָּתוּב וְלֹא עַל הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת. וְעוֹד נִרְאֶה אֲנַחְנוּ, אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר לֹא "וְיָצָא" וְלֹא "לִפְנֵי ה'" אַיֵּה מָקוֹם כְּבוֹד עֲמִידָתוֹ, וְאִם כֵּן אֵיךְ יָכוֹל תַּנָּא לוֹמַר "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר" בִּשְׁנֵיהֶם?

אֲבָל דְּרָשַׁת הַתַּנָּא הִיא כְּסֵדֶר זֶה, כִּי אִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב לֹא "וְיָצָא" וְלֹא יִתּוּר "לִפְנֵי ה'", פָּשׁוּט הוּא שֶׁנִּשְׁפֹּט בּוֹ שֶׁיָּכוֹל לְהַזּוֹת בֵּין עַל הַפָּרֹכֶת בֵּין עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, בֵּין הַמִּזְבֵּחַ בִּפְנִים בֵּין הוּא בִּפְנִים. וְאַחַר שֶׁבָּא הַכָּתוּב וְזָכַר בְּפַר הֶעְלֵם מִצְוֹת מִזְבֵּחַ בִּפְנִים, וּפְשֹׁט הַכָּתוּב הוּא עַל הַזָּאַת מִזְבֵּחַ, וְזָכַר בְּפַר יוֹם כִּפּוּר גַּם כֵּן מִזְבֵּחַ בִּפְנִים, כְּאָמוּר "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ", וּבִפְרָט זֶה הֶשְׁוּוּ פַּר יוֹם כִּפּוּר עִם פַּר הַמְצָוֹת. גַּם הִשְׁמִיעָנוּ בְּפַר יוֹם כִּפּוּר שֶׁהַזָּאַת פָּרֹכֶת תִּהְיֶה וְהוּא בִּפְנִים, כִּי מֵאָמְרוֹ "וְיָצָא" מִכְּלָל שֶׁהָיָה בִּפְנִים. וְהִנֵּה הַדַּעַת נוֹתֶנֶת שֶׁהוּא הַדִּין בְּפַר הַמְצָוֹת תִּהְיֶה הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת וְהוּא לִפְנִים מֵהַמִּזְבֵּחַ, וְיִלָּמֵד מַה שֶּׁחָסֵר בְּפַר הֶעְלֵם מִפַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְנִמְצְאוּ פַּר יוֹם כִּפּוּרִים וּפַר הַמְצָוֹת שָׁוִים שֶׁיֵּזֶה עַל הַפָּרֹכֶת וְהוּא לִפְנִים וְיֵצֵא וְיָזֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ. אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַתַּנָּא וְהוֹצִיא דָּבָר זֶה מִלֵּב שׁוֹמֵעַ בְּכֹחַ הַדְּרָשָׁה, וְאָמַר: "לִפְנֵי ה'" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? פְּרוּשׁ, אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפַר יוֹם כִּפּוּרִים "וְיָצָא", הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַזָּאַת הַמִּזְבֵּחַ תִּהְיֶה וּמִזְבֵּחַ לִפְנִים, אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כָּאן "לִפְנֵי ה'"? אִם לְלַמֵּד בָּא שֶׁלֹּא יָזֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהוּא בַּחוּץ, אֵינוֹ צָרִיךְ, וְיִלָּמֵד הַכֹּל מִפַּר יוֹם כִּפּוּרִים. וְתֵרֵץ רַבִּי נְחֶמְיָה כִּי הֻצְרַךְ לוֹמַר "לִפְנֵי ה'", פְּרוּשׁ, מִמַּה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁלֹּא רָצָה הַכָּתוּב לְלַמֵּד פַּר מִצְוֹת מִפַּר יוֹם כִּפּוּרִים, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע שֶׁאֵין

דּוֹמֶה לוֹ. וּבַמֶּה אֵין דּוֹמֶה לוֹ? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בּוֹ פְּרָט אֶחָד שֶׁלֹּא הֻזְכַּר בְּפַר הַמְּצוּוֹת, וְהוּא הַזְּאַת הַפָּרֹכֶת וְהוּא בִּפְנִים. וְהוּא אָמְרוֹ: "לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר יוֹם כִּפּוּרִים שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנִים וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת", וְאִם הָיִיתִי דָן פַּר מְצוּוֹת מִמֶּנּוּ הָיִיתִי יָכוֹל לוֹמַר גַּם זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי ה'" וְכוּ'. וּמֵעַתָּה אָמְרוֹ "מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה'" שׁוֹלֵל כֹּהֵן לִפְנֵי ה' בְּכָל הַהַזָּאוֹת, בֵּין שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּין שֶׁל פָּרֹכֶת, שֶׁעַל מִי סָמַךְ עָלָיו הַכָּתוּב לְהָבִין אַיֵּה מְקוֹם עֲמִידָתוֹ בִּשְׁעַת הַזָּאַת פָּרֹכֶת? אִם לִלְמֹד מִפַּר יוֹם כִּפּוּר נִלְמַד גַּם כֵּן הַכֹּל, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁקָּנָה לוֹ מְקוֹמוֹ "מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה'" וְלֹא כֹּהֵן לִפְנֵי ה' בְּכָל הַהַזָּאוֹת הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָן זֶה. וּבְפָסוּק "וְיָצָא" הָאָמוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דָּרַשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? פְּרוּשׁ, מַשְׁמָעוּת פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא שֶׁלֹּא יַזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיֵּצֵא, וּמַשְׁמִיעֵנוּ גַּם כֵּן שֶׁקֹּדֶם כְּשֶׁהַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת הָיָה לִפְנִים.

וְהִנֵּה דְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נִשְׁמַעַת בַּכָּתוּב שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת לְהַזּוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲבָל הַזָּאַת פָּרֹכֶת שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בִּפְנִים אֵין הֶכְרֵחַ בַּדָּבָר, וְיָכוֹל לְהַזּוֹת בֵּין שֶׁהוּא לִפְנִים בֵּין שֶׁהוּא לַחוּץ, וּלְצַד כִּי רְשׁוּת יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה לְהַזּוֹת עַל הַפָּרֹכֶת הַזְהִיר הַכָּתוּב שֶׁכְּשֶׁיִּגְמֹר בִּפְנִים לְהַזּוֹת עַל הַפָּרֹכֶת יֵצֵא לְהַזּוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ. לָזֶה בָּא הַתַּנָּא וְאָמַר הַדְּרָשָׁה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ בָּנָה הַקֶּשְׁיָא, וְהוּא, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא עַל הַמְּצוּוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד וְכוּ', פְּרוּשׁ הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכַּר שָׁם אֶלָּא גַּבֵּי הַזָּאַת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא לָמַדְנוּ עַל הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת אֶלָּא מִמַּה שֶׁלֹּא לָמַד מִפַּר יוֹם כִּפּוּר וְהֻצְרַךְ לוֹמַר "לִפְנֵי ה'", אַף עַל פִּי כֵן לְפִי מַה שֶּׁאָנוּ דָנִים עָלָיו עַתָּה הוּא אִם לֹא נֶאֱמַר בְּפַר יוֹם כִּפּוּר "וְיָצָא" אֶלָּא "לִפְנֵי ה'" שֶׁבְּפַר הֶעְלֵם, וּבְמִצִיאוּת זֶה כְּשֶׁאֲנִי בָּא לְדוּן עַל מְקוֹם עֲמִידָתוֹ בִּשְׁעַת הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי רָצָה עוֹמֵד בִּפְנִים רָצָה עוֹמֵד בַּחוּץ, שֶׁלֹּא הִקְפִּיד הַכָּתוּב אֶלָּא עַל הַזָּאַת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד בַּחוּץ, אֲבָל בִּשְׁעַת הַזָּאָתוֹ עַל הַפָּרֹכֶת אֵין עִכּוּב בַּדָּבָר. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי יָכוֹל לַעֲמֹד בְּחוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת, וְהוּא אָמְרוֹ "לִפְנֵי שֶׁמָּצִינוּ וְכוּ' שֶׁהוּא עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת יָכוֹל גַּם זֶה כֵּן תַּלְמוּד לוֹמַר וְיָצָא", פְּרוּשׁ, לְעִכּוּבָא, שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בִּפְנִים בִּשְׁעַת הַזָּאַת הַפָּרֹכֶת, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר רְשׁוּת לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹ לוֹמַר וְלוֹמֵד אֲנִי מִפַּר הֶעְלֵם. הָא לְמַדְתָּ שֶׁמִּכֹּחַ אָמְרוֹ "לִפְנֵי ה'" בְּפַר הֶעְלֵם אַתָּה מִתְחַיֵּב לוֹמַר כִּי אָמְרוֹ "וְיָצָא" בְּפַר יוֹם כִּפּוּר בָּא לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בִּפְנִים בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הַפָּרֹכֶת, שֶׁאִם רְשׁוּת לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְהָיָה לְמֵד מִפַּר הֶעְלֵם שְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בְּהַזּוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ בַּחוּץ, וּבְהַזּוֹת עַל הַפָּרֹכֶת יַעֲמֹד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. הָא לָמַדְתָּ מֵאָמְרוֹ "וְיָצָא" שְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בִּפְנִים כְּשֶׁיַּזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת, וְצָרִיךְ לַעֲמֹד בַּחוּץ כְּשֶׁיַּזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ. וּלְפִי זֶה נִתְיַשְּׁבוּ צָרִיךְ עִיּוּן שֶׁהִנִּיחַ הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא טז:יח) בִּדְרָשַׁת "וְיָצָא", וְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו.

אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לַחֲקוֹר זֹאת, לְפִי בָּרִיתָא זֹאת שֶׁהִכְרִיחָה עֲמִידַת פָּנִים בְּהַזָּאַת הַפָּרוֹכֶת מִמַּה שֶׁלֹּא לָמַד פַּר יוֹם כִּפּוּר מִפַּר הֶעְלֵם, אִם כֵּן כְּשֶׁנַּחְזוֹר לְהָבִין בָּרִיתָא דְּ"לִפְנֵי ה'" לָמָּה נֶאֱמַר וְכוּ', קָשֶׁה – וַהֲלֹא צָרִיךְ לְדַעַת "לִפְנֵי ה'", שֶׁזּוֹלָתָהּ לֹא הָיִתִי יוֹדֵעַ כִּי כַּוָּנַת אָמְרוֹ "וְיָצָא" הוּא לְהַצְרִיךְ עֲמִידָה בִּפְנִים בְּהַזָּאַת הַפָּרוֹכֶת כַּנִּזְכָּר. וּמֵעַתָּה נַחְזוֹר לְמַה שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל דַּעְתֵּנוּ לוֹמַר כִּי גַּם בְּפַר הֶעְלֵם יַעֲמוֹד בִּפְנִים בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הַפָּרוֹכֶת כַּסֵּדֶר הָאָמוּר בְּפַר יוֹם כִּפּוּר. מַה תֹּאמַר, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר? אִצְטְרִיךְ כְּדֵי לְגַלּוֹת עַל פַּר יוֹם כִּפּוּר שֶׁחוֹבָה לַעֲמוֹד בִּפְנִים בְּהַזָּאַת הַפָּרֹכֶת כָּאָמוּר, שֶׁזּוֹלַת זֶה הָיִיתִי אוֹמֵר רְשׁוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר כִּי סוֹבֵר הַתַּנָּא שֶׁלֹּא תָּבֹא "לִפְנֵי ה'" לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ פְּלִפּוּל זֶה לְבַד, דְּהַיְנוּ לְהַקְשׁוֹת יִלְמוֹד מִמֶּנּוּ פַּר יוֹם כִּפּוּר וּמִמַּה שֶׁלֹּא לָמַד וְכוּ' כַּנִּזְכָּר, כִּי אֵין זֶה דֶּרֶךְ הַכָּתוּב, שֶׁעַל כָּל פָּנִים תִּהְיֶה צְרִיכָה לְלִמּוּד דָּבָר לְגוּפָהּ, שֶׁאִם לֹא הָיָה כַּוָּנַת ה' אֶלָּא לְגַלּוֹת עַל "וְיָצָא" כַּנִּזְכָּר הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ הַדָּבָר בְּמָקוֹמוֹ בְּפַר יוֹם כִּפּוּר.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, כִּי כֵּיוָן שֶׁדְּרָשָׁה זוֹ צוֹדֶקֶת כְּשֶׁנְּקָדִים לְהַקְשׁוֹת לָמָּה נֶאֱמַר "לִפְנֵי ה'" וְיִלָּמֵד מִ"וְיָצָא", לָמָּה תִּדְחֶה דְּרָשָׁה זוֹ מֵאִידָךְ, הִלְכָךְ לָמְדִינַן תַּרְוַיְיהוּ.

פסוק יג

וְאִם כָּל עֲדַת וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דְּרָשׁוּ "עֲדַת" – זוֹ סַנְהֶדְרִין, נֶאֱמַר כָּאן "עֵדָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן וְכוּ' (במדבר לה:כד-כה), "יִשְׂרָאֵל" דְּרָשׁוּ הַמְיֻחָדֶת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, "יִשְׁגּוּ" יָכוֹל יִהְיוּ הַמְיֻחָדִים חַיָּבִים עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנֶעְלַם", אֵינָם חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר. וְאָמְרוּ עוֹד: הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין – תַּלְמוּד לוֹמַר "הַקָּהָל וְעָשׂוּ", הַהוֹרָאָה בְּבֵית דִּין וְהַמַּעֲשֶׂה בַּקָּהָל, עַד כָּאן.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִרְצֶה, שֶׁאִם יִשְׁגּוּ הָעֵדָה וְיִטְעוּ מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, גַּם סַנְהֶדְרֵי יִשְׂרָאֵל תּוֹרָתָם תִּהְיֶה נֶעֱלֶמֶת מֵהֶם, לְצַד שֶׁלֹּא הִשְׁגִּיחוּ עַל עֲדַת ה' לְיַשֵּׁר הַמַּעֲקַשִּׁים, כִּי הַחַטָּא יוֹלִיד חֵטְא אַחֵר, וְצֵא וּלְמַד (ניטין ס.) מֵהוֹרָאַת אַבַּיֵי בְּלֹא נְטִילַת רְשׁוּת מֵרַבּוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּאוֹתָהּ הוֹרָאָה וְהִרְגִּישׁ כִּי דֵּין גָּרְמָה, וְכִדְאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין (ה:).

פסוק כב

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא. פֵּרוּשׁ, אֶפְלוּ בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין כָּל שֶׁאֵין חַיָּבִין בֵּית דִּין וְעָשָׂה הוּא חַיָּב שָׂעִיר, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הלכות שגגות טו:ח).

פסוק כג

אוֹ הוֹדַע. אָמְרוּ "אוֹ", לְצַד שֶׁקִּדֵּם וְאָמַר "וְאָשֵׁם", וְאָמְרוּ זְכִרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים ד:כג) מְלַמֵּד שֶׁמַּבִיא אָשָׁם תְּלוּי אִם נִסְתַּפֵּק, לָזֶה אָמַר "אוֹ הוֹדַע" פֵּרוּשׁ אִם הוֹדַע אֵלָיו וַדַּאי.

פסוק כז

וְאִם נֶפֶשׁ וגו'. אָמַר **וְאִם** בְּוָא"ו לְהוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן מַה שֶּׁרָשַׁם מֵהַדִּינִים בְּפָרָשָׁה זוֹ, שֶׁאֵין בָּהֶם נֶגְדִּיוּת לְהָאָמוּר בְּמַה שֶּׁלְּפָנֶיהָ.

מֵעַם הָאָרֶץ. דָּרְשׁוּ רַז"ל (הוריות יא.) לְמַעֵט כֹּהֵן מָשִׁיחַ בְּשִׁגְגָתוֹ בְּלֹא הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁלֹּא יָבִיא אֲפִלּוּ שְׂעִירָה. גַּם מ"ם שֶׁל "מֵעַם" אָמְרוּ לְמַעֵט נָשִׂיא בְּהֵיכָא שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת וְהוּא הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת וְהוּא מָלֵךְ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא כִּשְׁבָּה. פֵּרוּשׁ, מִתְּחִלָּה דּוֹרֵשׁ "עַם הָאָרֶץ" שֶׁהוּא לְאַפּוֹקֵי הַגָּדוֹל וּמְיֻחָד שֶׁבָּהֶם שֶׁהוּא כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, וּדְרָשָׁא זוֹ הָיְתָה נִדְרֶשֶׁת הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר "בְּעַם הָאָרֶץ", וּמֵאָמְרוֹ "מֵעַם" חָזַר וְחִלֵּק גַּם חֵלֶק מֵהַהֶדְיוֹט, וּכְגוֹן הֶדְיוֹט שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת וְנִתְמַנָּה וְהִשְׁלִימוֹ, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא.

בַּעֲשׂוֹתָהּ. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְדָרְשׁוּ מִמֶּנָּה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִעוּט וְרִבּוּי: מִעוּט – שֶׁאִם עָשָׂה עַל פִּי הוֹרָאַת בֵּית דִּין פָּטוּר, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא מַה שֶּׁקָּבַע הַכָּתוּב פַּר הַקָּהָל אֵינוֹ אֶלָּא עַל בֵּית דִּין שֶׁהָיוּ סָבָה בְּהוֹרָאָתָם לַחֲטֹא, אֲבָל הָעוֹשִׂים כְּדִינָם עוֹמְדִים לְהָבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּדַוְקָא הַתּוֹלָה בְּעַצְמוֹ. רִבּוּי – שֶׁאִם תָּלָה בְּבֵית דִּין, פֵּרוּשׁ שֶׁהוֹרוּ בְּבֵית דִּין וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם, אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁטָּעוּ אֵינוֹ נִפְטָר מִצַּד הוֹרָאָתָם וְחַיָּב בִּשְׂעִירָה אוֹ כִּשְׁבָּה, הֲגַם שֶׁיָּבִיאוּ בֵּית דִּין פַּר הַחַטָּאת כְּמִשְׁפָּטוֹ. הָרִבּוּי רָמוּז בְּתֵבַת "בַּעֲשׂוֹת", וְהַמִּעוּט בְּדַקְדּוּק "בַּעֲשׂוֹתָהּ", מַשְׁמַע בַּעֲשׂוֹת אוֹתָהּ וְלֹא אַחֶרֶת, וּבָזֶה תָּבִין שְׁתֵּי בָּרַיְתוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים עַל נָכוֹן.

פסוק לב

וְאִם כֶּבֶשׂ וגו' עַד וְנִסְלַח לוֹ. צָרִיךְ לְדַעַת לְמָה הֻצְרַךְ לְחַלְּקָם לִשְׁתֵּי פָּרָשִׁיוֹת, וְהָיָה לוֹ לוֹמַר לְמַעְלָה "וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים וגו' אוֹ כִּשְׁבָּה תְּמִימָה" וגו' וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב כָּל הַפָּרָשָׁה. וְנִרְאֶה כִּי חִלְּקָם הַכָּתוּב לְתַשְׁמִישׁ עַצְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (תורת כהנים ג) בְּפָרָשַׁת וְאִם עֵז, שֶׁבָּא לְרַבּוֹת אַלְיָה בְּחַטָּאת מִן הַכִּשְׁבָּה, לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּכִשְׁבָּה "כַּאֲשֶׁר יוּרַם חֵלֶב הַכֶּשֶׂב", וּבִשְׂעִירָה אָמַר "וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר". וַחֲדָא בְּשַׁלְמֵי נְדָבָה וַחֲדָא בְּחַטָּאת חוֹבָה. גַּם רוֹאֲנִי שֶׁיֵּשׁ חִדּוּשׁ בְּכָל הָאָמוּר, אָמְרוּ **וְסָמַךְ** דָּרְשׁוּ רַז"ל (תורת כהנים הכא) שֶׁבָּא לְלַמֵּד עַל חַטָּאת נָזִיר וְחַטָּאת מְצוֹרָע שֶׁטְּעוּנִין סְמִיכָה. וְאָמְרוּ **וְשָׁחַט אוֹתָהּ לְחַטָּאת** דָּרְשׁוּ (זבחים ז.) שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתְּהֶיֶה שְׁחִיטָה לְשֵׁם חַטָּאת, וּפָרַט זֶה לֹא נִרְמַז בְּפָרָשַׁת שְׂעִירָה וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד לִשְׁנֵיהֶם. וְאָמְרוּ **בִּמְקוֹם אֲשֶׁר** וגו' אָמְרוּ בִּזְבָחִים (זבחים מח:) בְּפֶרֶק אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן: חַטָּאת מְנַלָּן דְּבָעְיָא צָפוֹן, דִּכְתִיב "וְשָׁחַט הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעוֹלָה", אַשְׁכְּחַן לְמִצְוָה, לְעִכּוּבָא מְנַלָּן, דִּכְתִיב "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעוֹלָה" וגו', עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהֻצְרְכוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים. וְשָׁם בַּשַּׁ"ס הֶעֱלָה שֶׁלְּמַדִּין לְכָל הַחַטָּאוֹת לְמִצְוָה. וְאָמְרוּ (תורת

כהנים כאן) **מִדַּם הַחַטָּאת** דָּרְשׁוּ שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּל דָּמָהּ לְשֵׁם חַטָּאת, וְכֵן בְּכָל מַה שֶּׁכָּפַל יֵשׁ בּוֹ חִדּוּשׁ מִשְׁפָּט, וְלָזֶה חִלְקִינְהוּ קְרָא לְלַמֵּד חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים וְכוּ'.

פרק ה

פסוק א

כִּי תֶחֱטָא. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן אָמַר "כִּי תֶחֱטָא", שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "כִּי תִשְׁמַע קוֹל" וְגוֹ', וְנִרְאֶה כִּי לֶהֱיוֹת שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ זֶה לְהַשְׁבִּיעוֹ לָזֶה אֶלָּה לְצַד שֶׁלֹּא רָצָה לְהָעִיד עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִזְכּוּתוֹ, כִּי בַּתְּחִלָּה יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ עֵדוּתוֹ בְּלֹא הַשְׁבָּעָה, וְעַל כְּפִירָתוֹ קוֹרֵא עָלָיו הַכָּתוּב "כִּי תֶחֱטָא", כִּי חֵטְא הוּא זֶה לְדַבֵּר שְׁקָרִים, וְאִם שָׁמְעָה קוֹל וְגוֹ' תִּתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן. וּבָזֶה תִּתְיַשֵּׁב וָא"ו שֶׁל "וְשָׁמְעָה", שֶׁיּוֹרֶה שֶׁזּוּלַת זֶה הוּא הַחֵטְא הָרָשׁוּם בּוֹ חָטְאָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שבועות ל.): וְחַיָּבִין עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָהּ עִם זְדוֹן הָעֵדוּת, וְאֵינָן חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: וְאֵין חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ, אִם שׁוֹגְגִין הֵם לְגַמְרֵי, כְּסִבּוּרִין שֶׁאֵין יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וְכוּ'. וְכָתַב הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת: כֵּיצַד שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּגוֹן שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן וְיָדַע שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ אֲסוּרָה וְכוּ' וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהַשְׁגָּנָה שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ הוּא שֶׁיּוֹדֵעַ עַל כָּל פָּנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְשֶׁקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא**, פֵּרוּשׁ, בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּשׁוֹגֵג תַּכִּיר שֶׁחוֹטֵאת, לִשְׁלֹל אִם שִׁגְגָה שֶׁחָשְׁבָה שֶׁמֻּתָּר אוֹ שֶׁשָּׁכְחָה הָעֵדוּת, אֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁבוּעָה זוֹ. וּבְאַגַּדַּת אַנְשֵׁי אֱמֶת (זהר ויקרא יג:) נִדְרַשׁ פָּסוּק זֶה עַל הַנֶּפֶשׁ בִּירִידָתָהּ לְעוֹלָם עַל נָכוֹן.

וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּרֵישׁ פֶּרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שבועות ל.) וְזֶה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְכוּ' בְּפָנֵי בֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בְּפָנֵי בֵית דִּין, מִפִּי עַצְמוֹ וּמִפִּי אֲחֵרִים – אֵין חַיָּבִין עַד שֶׁיְּכַפְּרוּ בָהֶן בְּבֵית דִּין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ בֵּין מִפִּי אֲחֵרִים – אֵינָם חַיָּבִין עַד שֶׁיְּכַפְּרוּ בָהֶן בְּפָנֵי בֵית דִּין, עַד כָּאן. הִנֵּה לְרַבִּי מֵאִיר כָּל שֶׁהִיא בְּבֵית דִּין אֵין צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הַשְׁבוּעָה מִפִּי עַצְמוֹ, אֶלָּא בִּשְׁמִיעַת הָאָזֶן לְבַד מִתְחַיֵּב. וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה**, פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן.

וְלַחֲכָמִים, לְסִבָּרַת הָרַאֲב"ד וְהָאַחֲרוֹנִים, כָּל שֶׁשָּׁמְעָה קוֹל אָלָה בֵּין בְּפָנֵי בֵית דִּין בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנֵי בֵית דִּין, אֲפִלּוּ לֹא עָנָה אָמֵן, כָּל שֶׁהָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה, חַיָּב. וּלְדֶרֶךְ זֶה יְדַיֵּק הַכָּתוּב שֶׁבְּכָל הַצַּדְדִין הוּא תּוֹלֶה הַדָּבָר בִּשְׁמִיעַת קוֹל אָלָה וְאֵין צָרִיךְ בִּטּוּי שְׁפָתַיִם.

וְרַמְבַּ"ם ז"ל, הֲגַם שֶׁפָּסַק כַּחֲכָמִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין, אַף עַל פִּי כֵן חִלֵּק, שֶׁאִם הָיְתָה הַשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין צָרִיךְ שֶׁיַּעֲנֶה אָמֵן, כַּמְבֹאָר בִּדְבָרָיו בְּפֶרֶק ט' הֲלָכָה א', וּבְפֶרֶק י' הֲלָכָה י"ז. אִם כֵּן סוֹבֵר שֶׁכָּל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין לֹא מְהַנֵּי מִפִּי אֲחֵרִים אֶלָּא מִפִּי עַצְמוֹ, אוֹ מִפִּי אֲחֵרִים וְעָנָה אָמֵן שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו, וּכְמוֹ מַה שֶּׁכָּתַב בְּתְחִלַּת פֶּרֶק ב' מֵהֲלָכוֹת שְׁבוּעוֹת. וְהִשִּׁיגוֹ הָרַאֲב"ד פֶּרֶק ט' הֲלָכָה י', כִּי אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, וְעוֹד בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר בֵּין לַחֲכָמִים מַה צָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּית דִּין בִּשְׁעַת הַשְׁבוּעָה, וַהֲלֹא אֵין מַקְפִּידִין וְכוּ' אֶלָּא עַל הַכְּפִירָה, עַד כָּאן. וְהַכֶּסֶף מִשְׁנֶה כָּתַב שֶׁלֹּא יָדַע מִנַּיִן לוֹ לָרַמְבַּ"ם חִלּוּק זֶה.

וְלִי נִרְאֶה כִּי לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנָן אֶלָּא בִּנְשְׁבַּע מִפִּי עַצְמוֹ חוּץ לְבֵית דִּין וְלֹא הָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין כָּל עִקָּר, דְּלְרַבִּי מֵאִיר חַיָּב מִשּׁוּם דְּיָלֵיף מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וְדוּן מִנַּהּ וּמִנַּהּ, כְּשֵׁם שֶׁשָּׁם מִפִּי עַצְמוֹ חַיָּב, וּמִנַּהּ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין חַיָּב, גַּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כְּמוֹ כֵן, וְרַבָּנָן סוֹבְרִים דּוּן מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ כָּאמוּר שָׁם (שבועות לא.), אֲבָל בִּנְשְׁבַּע מִפִּי אֲחֵרִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין וְהָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין אֵין מַחְלֹקֶת לָהֶם בָּזֶה, וּמַשְׁמַע דִּלְכוּלֵי עָלְמָא חַיָּב.

אֲלָא דְּטַעְמוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם שֶׁהִצְרִיךְ בְּכָל שְׁבוּעָה שֶׁהָיְתָה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין לִהְיוֹת מִפִּי עַצְמוֹ, הוּא מִמָּה דְּתָנַן (שבועות לא:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כֵּיצַד? אָמַר לִשְׁנַיִם בּוֹאוּ וְהָעִידוּנִי, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת, אוֹ שֶׁאָמְרוּ אֵין אָנוּ יוֹדְעִין, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ אָמֵן – הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶם חֲמִשָּׁה פְּעָמִים חוּץ לְבֵית דִּין וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְהוֹדוּ – פְּטוּרִים, כָּפְרוּ – חַיָּבִין עַל כָּל וְכוּ', עַד כָּאן. הֲרֵי דְּקָתָנֵי בְּפֵרוּשׁ "וְאָמַר אָמֵן", מַנִּי מַתְנִיתִין? אִי רַבִּי מֵאִיר וּמַיְירֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין, אִם כֵּן הָוָה לֵיהּ מַחְלֹקֶת וְאַחַר כָּךְ סְתָם, שֶׁבַּמִּשְׁנָה שֶׁקָּדְמָה כָּתַב רַבִּי מַחְלֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנָן, וּבְמִשְׁנָה זוֹ שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ כָּתַב סְתָם כְּרַבִּי מֵאִיר. וּמִמָּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁרַמְבַּ"ם הִצְרִיךְ הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין אֲפִלּוּ נִשְׁבַּע מִפִּי עַצְמוֹ, אִם כֵּן מְפָרֵשׁ מַתְנִיתִין כְּרַבָּנָן, וְקָתָנֵי "וְאָמַר אָמֵן", וּבְמַאי? שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, שֶׁאִם בִּפְנֵי בֵּית דִּין לְכָל הַסְּבָרוֹת אֵין צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר אָמֵן. אִם כֵּן הֲרֵי לְךָ שֶׁלְּדִבְרֵי חֲכָמִים צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר אָמֵן שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין.

וְהַתּוֹסְפוֹת כָּתְבוּ שֶׁטַּעַם שֶׁאָמַר "וְאָמְרוּ אָמֵן" הִיא לְקַצֵּר, וְאֵין הָכִי נַמִּי אִם אָמְרוּ "אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְךָ עֵדוּת", וְאֵין כֵּן דַּעַת רַמְבַּ"ם, אֶלָּא כָּל שֶׁהַשְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר אָמֵן דְּהַיְנוּ מִפִּי עַצְמוֹ. וְהַטַּעַם הוּא כִּי לֹא אָמַר הַכָּתוּב "וְשָׁמְעָה קוֹל" הֲגַם שֶׁלֹּא אָמַר הוּא מִפִּיו אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁבּוֹ מְדַבֵּר הַכָּתוּב, דִּכְתִיב "אִם לֹא יַגִּיד", אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיא מִפִּיו.

וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ שָׁם (שבועות לב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: מְנַלַּן שֶׁאַכְפִּירָה בְּבֵית דִּין הוּא דְּמַחַיְבֵי, אָחוּץ לֹא מְחַיְבֵי? אָמַר אַבַּיֵי אָמַר קְרָא "אִם לֹא יַגִּיד" וְגוֹ', לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאִם מַגִּיד זֶה מְתְחַיְבִין. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא: אִי הָכִי, אֵימָא שְׁבוּעָה גּוּפָא בְּבֵית דִּין אִין, שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין לֹא? לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא: "לְאַחַת"" – לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּבֵית דִּין, מִי מְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת? וְהָתְנַן: הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶן חֲמֵשׁ פְּעָמִים בְּפָנֵי בֵית דִּין וְכָפְרוּ – אֵין חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת וְכוּ', אֶלָּא לָאו שָׁמַע מִינַּהּ שְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין, כְּפִירָה בְּבֵית דִּין. מַשְׁמַע כִּי הַשְׁבוּעָה שֶׁיִּשָּׁנְהּ בְּבֵית דִּין הִיא עַצְמָהּ אֲשֶׁר תִּהְיֶה חוּץ לְבֵית דִּין וּמְתְחַיֵּב עָלֶיהָ, וְאִם כֵּן אֶפִלּוּ הִשְׁבִּיעוּהוּ אֲחֵרִים, לֹא שְׁנָא בִּפְנֵי בֵּית דִּין לֹא שְׁנָא שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין. לְכְשֶׁנַּעֲמֹד עַל אֱמִתְּתָן שֶׁל דְּבָרִים מִשָּׁם דֶּגֶל עַמּוּד דִּינוֹ שֶׁל רַמְבַּ"ם זַ"ל, כִּי מִמַּה שֶׁמּוֹכִיחַ מִדְּתַנְיָא "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת. וְקָשָׁה, וַהֲלֹא "לְאַחַת" כְּתוּבָה בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי וְאָנוּ עוֹסְקִים בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְאֵינָהּ דּוֹמָה שְׁבוּעָה זוֹ לָזוֹ. וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר כִּי אֵינוֹ מוֹכִיחַ אֶלָּא לִשְׁבוּעָה מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁלָּמְדוּהָ שֶׁיִּשָּׁנְהּ בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי בִּגְזֵרָה שָׁוָה דְּ"תֵּחֶטְא" תֵּחֶטְא" כָּאמוּר שָׁם, וְלָזֶה מוֹכִיחַ שַׁפִּיר לִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת בְּנִשְׁבָּע מִפִּיו הַנִּלְמָד מִמֶּנָּה, אֲבָל הִשְׁבִּיעוּהוּ אֲחֵרִים שֶׁהִיא שְׁבוּעָה הַמְּזֻכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, דְּוָקָא בְּבֵית דִּין הוּא שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ כִּי אֵין מוֹכִיחַ כְּלוּם מִ"לְאַחַת", וְאָנוּ חוֹזְרִים לְמַה שֶּׁדִּיֵּק רַב פָּפָּא "בְּבֵית דִּין אִין, שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין לֹא", וְלֹא דָּחָה אַבַּיֵי לְדִבְרֵי רַב פָּפָּא אֶלָּא לְמַה שֶּׁדִּקְדֵּק בִּדְבָרָיו "שְׁבוּעָה וְכוּ' שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין לֹא" שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁאֵין חִיּוּב שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֶלָּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, לָזֶה שָׁלַל זֶה מִדַּעְתּוֹ, וּלְעוֹלָם מִפִּי אֲחֵרִים דָּוְקָא בְּבֵית דִּין וּכְדַעַת רַמְבַּ"ם.

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים לְזֶרֶךְ זֶה כִּי אָמְרוֹ **וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה** הוּא שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ, וַהֲגַם שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן, וְדָוְקָא בְּבֵית דִּין כְּמוֹ שֶׁדִּיֵּק "אִם לֹא יַגִּיד". וְאִם הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו יִתְחַיֵּב גַּם כֵּן עַל פְּרָט הַשְׁבוּעָה שֶׁחָלָה עָלָיו בְּדִין זֶה מִגְּזֵרָה שָׁוָה דְּ"תֵּחֶטְא תֵּחֶטְא" דִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, וּבְתַנָּאי שֶׁתִּהְיֶה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין. וּמַה שֶּׁמַּסִּיק בַּגְּמָרָא (שבועות לב.) "שְׁמַע מִינַּהּ שְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין", פֵּרוּשׁ, יֶשְׁנָהּ לִשְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין וּכְגוֹן שְׁבוּעָה מִפִּיו.

וּמֵעַתָּה הִרְוַחְנוּ פְּשַׁט הַכָּתוּב לְדַעַת רַמְבַּ"ם עַל נְכוֹן, שֶׁמְּדַבֵּר הַכָּתוּב בְּמְצִיאוּת אֶחָד, וְהוּא שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין וְלֹא הִגִּיד בְּבֵית דִּין, וּשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ לְעִכּוּב, בֵּין הַהַשְׁבָּעָה מִפִּי אֲחֵרִים צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּבֵית דִּין וְחוּץ לְבֵית דִּין לֹא, הֲגַם שֶׁהָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין בִּזְמַן אַחֵר, וְכֵן הַכְּפִירָה גַּם כֵּן צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּבֵית דִּין, וְזוֹלַת זֶה הֲגַם שֶׁנִּשְׁבַּע מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁלָּמְדוּהוּ מִ"תֵּחֶטְא תֵּחֶטְא" מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי אֵינוֹ חַיָּב. וְהֵיכָא שֶׁהָיְתָה הַכְּפִירָה בְּבֵית דִּין וְהַשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין לָמְדִינַן מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי אִם נִשְׁבַּע בְּפִיו חַיָּב, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין שֶׁדִּינוֹ שֶׁל רַמְבַּ"ם מֵאִיר, וְהַכָּתוּב מְסַיְּעוֹ, וְהָאוֹמֵר שֶׁשְּׁבוּעָה מִפִּי אֲחֵרִים תּוֹעִיל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי

בֵּית דִּין עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה, כִּי לְמוּד "לְאַחַת" אֵינָהּ אֶלָּא לְנִשְׁבַּע מִפִּי עַצְמוֹ אוֹ הִשְׁבִּיעוּהוּ אֲחֵרִים וְאָמַר אָמֵן, דְּהַיְנוּ מִפִּי עַצְמוֹ:

פסוק ז

וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁהִגִּיעָה יָדוֹ לְיוֹתֵר מִשְּׁתֵּי תּוֹרִים וּשְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, כָּל עוֹד שֶׁלֹּא הִשִּׂיג יָדוֹ דֵּי שֶׁה חָסֵר אִסָּר אוֹ חָסֵר פּוּנְדְּיוֹן, הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ **יָדוֹ** – אֵין אוֹמְרִים לוֹ לְלָווֹת וְאֵין אוֹמְרִים לוֹ עָסוֹק בְּאוּמָנוּתוֹ וְכוּ', הַטַּעַם מִשּׁוּם דַּחֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, וּכְמַאֲמָרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן; פסחים סח.) בַּפָּסוּק "וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ דֵּי שֶׂה", יֵשׁ לוֹ שֶׂה וְאֵין לוֹ צָרְכָיו, מִנַּיִן שֶׁיְּבִיא קָרְבַּן עָנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר **דֵּי שֶׂה**, פֵּרוּשׁ, הָיָה לוֹ לְאָדָם זֶה שֶׂה אֲבָל הוּא לוֹ לִצְרָכָיו שֶׁל זֶה הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר הָיָה לוֹ אוֹ לִכְסוּתוֹ אוֹ לְמִחְיָתוֹ, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ אֵין לוֹ, וְהוּא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "דֵּי שֶׂה" פֵּרוּשׁ בְּיָדוֹ לְהָבִיא שֶׂה, וְזֶה הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַשֶּׂה אֵין בְּכֹחוֹ לַהֲבִיאוֹ כִּי הוּא צָרִיךְ לוֹ.

וְרָאִיתִי לְרַבֵּינוּ הִלֵּל שֶׁפֵּרֵשׁ "צָרְכָיו" – פֵּרוּשׁ, שֶׁל שֶׂה שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִטַּפֵּל בּוֹ לַהֲבִיאוֹ לָעֲזָרָה. וְזֶה דּוֹחֵק, כִּי מַה טֹּרַח בָּזֶה יוֹתֵר מֵהֲבָאַת תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה? וְאִם עַל גֹּדֶל הַכֶּבֶשׂ – יוֹלִיךְ בְּיָדוֹ מָעוֹת לַמְקֻדָּשׁ וְשָׁם יִקְנֶה. וְאִם לְצַד שֶׁהַשֶּׂה צָרִיךְ סְמִיכָה, וַהֲלֹא סְמִיכָה אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת, וְלָמָּה יִבְטַל קָרְבָּנוֹ בִּשְׁבִיל הַסְּמִיכָה וְיָבִיא קָרְבַּן עָנִי? וְאָנוּ שְׁנִינוּ בְּסוֹף מַסֶּכֶת נְגָעִים (נגעים פי"ד מי"ב): עָשִׁיר שֶׁהִקְרִיב קָרְבַּן עָנִי לֹא יָצָא. וַהֲגַם שֶׁבְּמַסֶּכֶת נְגָעִים שָׁנוּ לָהּ, הוּא הַדִּין לְכָל קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, וְכֵן מוּכָח בְּדִבְרֵי רַמְבַּ"ם פֶּרֶק י' מֵהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. אֲבָל הַסְּמִיכָה אֵינָהּ אֶלָּא שְׁיָרֵי מִצְוָה, וְאִם לֹא סָמַךְ כִּפֵּר, כְּאָמְרָם בְּרֵישׁ זְבָחִים (זבחים ו:).

שׁוּב רָאִיתִי שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת יוֹלֶדֶת "אִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ" וְגוֹ', יֵשׁ לָהּ שֶׂה וְאֵין לָהּ צָרְכָיו מִנַּיִן שֶׁתָּבִיא קָרְבַּן עָנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר "דֵּי שֶׂה", עַד כָּאן. הִנֵּה דָּרְשָׁה זוֹ צָרְכֵיהָ לְעָנִין נְסָכִים, כִּי הַנְּסָכִים מְעַכְּבִין וְקָרְבַּן יוֹלֶדֶת עוֹלָה הוּא שֶׁטָּעוּן נְסָכִים. וּמֵעַתָּה רִבּוּי זֶה שֶׁרָבָּה הַכָּתוּב בְּפָרָשָׁה זוֹ שֶׁל חַטָּאת מַה הוּא? אִם לִסְמִיכָה, קָשֶׁה לָמָּה אִצְטְרִיךְ לוֹמַר "דֵּי שֶׂה" בְּעוֹלָה, וַהֲלֹא קַל וָחוֹמֶר הוּא – אִם בְּחַטָּאת שֶׁאֵין צָרְכֵיהָ מְעַכְּבִין מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיְּבִיא קָרְבַּן עָנִי בִּשְׁבִילָהּ, עוֹלָה שֶׁצּוֹרְכֶיהָ מְעַכְּבִין מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיְּבִיא קָרְבַּן עָנִי! אֶלָּא וַדַּאי נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְכֵן רָאִיתִי שֶׁהִסְכִּים הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן.

פסוק י

מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא. טַעַם שֶׁבְּקָרְבַּן עָשִׁיר אָמַר (פסוק ו) "מֵחַטָּאתוֹ", וּבְקָרְבַּן עָנִי אָמַר "מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁפֵּרֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ויקרא ה:יג) בְּקָרְבַּן

דַּלֵּי דַּלּוּת: יָכוֹל הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בְּכִשְׁבָּה וּשְׂעִירָה, הַקַּלִּים יִהְיוּ בְּתוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, הַקַּלִּים שֶׁבַּקַּלִּים יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה" לְהַשְׁווֹת הַקַּלִּים לַחֲמוּרִים וכו' ע"כ. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּפָרָשָׁה זוֹ שְׁלֹשָׁה מִינֵי חַטָּאוֹת: טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֹנֶשׁ כָּרֵת – זוֹ חֲמוּרָה מִכֻּלָּן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁחַיָּב עַל זְדוֹנָהּ וְשִׁגְגָתָהּ – זוֹ קַלָּה מִשֶּׁלְפָנֶיהָ וַחֲמוּרָה מִשֶּׁלְאַחֲרֶיהָ שֶׁהִיא שְׁבוּעַת בְּטוּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שִׁגְגָתָהּ, יָכוֹל הַחֲמוּרִים וכו'.

קָשֶׁה, אֵיךְ יָכוֹל אָדָם לוֹמַר כֵּן, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר "וְאִם לֹא תַגִּיעַ" וְגוֹ', מַשְׁמַע שֶׁבְּמְצִיאוּת עַצְמוֹ שֶׁחַיָּב כִּשְׁבָּה וּשְׂעִירָה הוּא מְדַבֵּר. וְכֵן "אִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ" וְגוֹ' שֶׁבְּדַלֵּי דַלּוּת. וְרָאִיתִי לְהָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי שֶׁפֵּרֵשׁ "וְאִם לֹא תַגִּיעַ" – שֶׁלֹּא נָגְעָה יָדוֹ בְּמַעַל שֶׁחַיָּב בַּעֲבוּרוֹ כִּשְׁבָּה וכו', אֶלָּא לְמַעַל קַל מִמֶּנּוּ הַמָּזְכָּר בַּפָּרָשָׁה, יָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים וְגוֹ', וְאִם (לֹא) הִשִּׂיג יָדוֹ בְּמַעַל שֶׁחַיָּב לְהָבִיא בַּעֲבוּרוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְגוֹ' עַד כָּאן. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב אָמְרוֹ **מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא**, לְצַד שֶׁחֲלוּקָה זוֹ הִיא חֲלוּקַת הַקַּלִּים שֶׁהִיא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִטְעֶה שֶׁאֵין קָרְבָּן זֶה שֶׁל עוֹף אֶלָּא לְחֵטְא זֶה הַקַּל, אֲבָל לְחָמוּר מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, אֵין עוֹף בָּא אֲפִלּוּ בַּעֲנִיוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", שְׁתֵּי חַטָּאוֹת נֶאֱמְרוּ, אֶחָד לִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְאֶחָד לְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁלֹּא תִטְעֶה בּוֹ כִּנְזָכָר, וְחִזַּר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת דַּלֵּי דַלּוּת וְרָבָּה אֲפִלּוּ לְעָנְיַן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁיִּשְׁנֶה בְּכָל הַשָּׁלֹשׁ. אֶלָּא שֶׁנִּרְאֶה בְּעֵינֵי פֵּרוּשׁ הָרַא"ם זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה דָּחוּק בְּיוֹתֵר, כִּי אֵיךְ יְקֻבַּל הַדַּעַת לְפָרֵשׁ אָמְרוֹ "אִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ" שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְחֵטְא יוֹתֵר, כְּמוֹ זֶר נֶחְשָׁב הָעִנְיָן.

וְאוּלַי נוֹכַל לְפָרֵשׁ כַּוָּנַת הַתַּנָּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁאִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה" הָיִיתִי אוֹמֵר הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו קָרְבָּנָם קִבּוּעַ בִּכְשָׁבָּה, וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה – לֹא לַכֹּל הוּא אוֹמֵר אֶלָּא לַקָּרְבָּן הַקַּל שֶׁבְּכֻלָּן הוּא שֶׁהֵקֵל בְּכַפָּרָתוֹ, שֶׁהֲגַם שֶׁבְּעָשְׂרוֹ חִיְּבוֹ כִּשְׁבָּה, בְּעָנְיוֹ אִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ לְכִשְׁבָּה יָבִיא תּוֹרִים, וְהַבָּא לוֹמַר שֶׁיּוֹעִיל גַּם לֶחָמוּר עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה. וְגַם אָמְרוּ: וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תוֹרִים וְגוֹ' יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה – הָיִיתִי אוֹמֵר עַל הַקַּל שֶׁבַּקַּלּוֹת הוּא אוֹמֵר שֶׁיּוֹעִיל קָרְבָּן זֶה שֶׁהוּא שְׁבוּעַת בְּטוּי, וְלֹא עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁהִיא חֲמוּרָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁלֹּא יָקֵל בּוֹ ה' לְכַפֵּר עָלָיו בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְהָיִיתִי דָן לְחַזֵּק זֶה מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁקָּבַע ה' קָרְבַּן כִּשְׁבָּה וּשְׂעִירָה לְכָל הַשְׁגָּגוֹת, כָּאָמוּר בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ, לָמָּה יִגָּרַע כָּרֵת זֶה שֶׁל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו? הָא וַדַּאי לֹא בָּא קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד אֶלָּא עַל הַקַּלִּין. וְהוּא עַל סֵדֶר זֶה: הֶעָשִׁיר יָבִיא עַל כֵּן כִּשְׁבָּה וּשְׂעִירָה, הַדַּל הֵקֵל בּוֹ הַכָּתוּב לְהָבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אֲבָל עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו לֹא יָצָא

מִכְּלַל הַחַטָּאוֹת שֶׁחִיֵּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ, דִּכְתִיב "נֶפֶשׁ וְגוֹ' כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה", דַּלְיָ דַּלּוּת הַקֵּל בּוֹ הַכָּתוּב לְהָבִיא עֲשִׁירִית הָאֵיפָה עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, אֲבָל עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁהִיא חֲמוּרָה לֹא יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְזֶה הוּא עִקַּר הַטָּעוּת שֶׁהָיִיתִי טוֹעֶה בָּעָנְיָן, דְּתַלְמוּד לוֹמַר "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה" – הֲרֵי הַשָּׁוֶה הַכָּתוּב אֶת כֻּלָּן לְהָבִיא אֲפִלּוּ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְהוּא כַּוָּנַת הַתַּנָּא שֶׁאָמַר "יָכוֹל". אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר בַּחֲלוּקַת הַשְּׁוָאַת קַלִּים לַחֲמוּרִים, כְּדֵי נַסְבַּהּ, וְאֵין עִקַּר הַטָּעוּת שֶׁעָלָיו בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא חֲלוּקוֹת הַשְּׁוָאַת חֲמוּרִים לְקַלִּים.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַתַּנָּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁסִּדֵּר הַכָּתוּב שֶׁלֹּשׁ מִינֵי חַטָּאוֹת, וְרוֹאֲנִי כִּי יֵשׁ בָּהֶם שֶׁלֹּשׁ הַדְרָגוֹת, וּבָא לְסַדֵּר הַחַטָּאוֹת הַצְּרִיכִין לְכַפָּרָה. הִתְחִיל בֶּחָמוּר שֶׁבְּכֻלָּן וְאָמַר "יָבִיא כִּשְׂבָּה", וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ יָבִיא קָרְבָּן הַשַּׁיָּךְ לְמַה שֶּׁלְּפָנָיו שֶׁהוּא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת – "שְׁתֵּי תוֹרִים וְגוֹ' אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה", שֶׁהוּא בָּא עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת בֵּין בַּעֲשִׂירוּת בֵּין בַּעֲנִיּוּת, וְעַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו אוֹ בְּדַלּוּת וְלֹא בַּעֲשִׂירוּת. וְאָמְרוֹ "וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ", פֵּרוּשׁ, עַל שְׁבוּעוֹת הָעֵדוּת הוּא אוֹמֵר שֶׁקִּבּוּעַ לוֹ תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, אִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן הַקִּבּוּעַ לִשְׁבוּעַת בִּטּוּי.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר: עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה קְבוּעָה וַאֲפִלּוּ עָשִׁיר, עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת בְּעָשְׁרוֹ יָבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה וּבְעָנְיוֹ יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו עָשִׁיר יָבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה, בְּעָנְיוֹ יָבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה אֲבָל לֹא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא: "הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בְּכִשְׂבָּה", פֵּרוּשׁ – הֵם הוּא שֶׁיָּבִיאוּ כִּשְׂבָּה וְלֹא הַקַּלִּים שֶׁהֵם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי וַאֲפִלּוּ בְּעָשְׁרָם. וְלֹא חָשׁ הַתַּנָּא עָלֶיךָ שֶׁתִּטְעֶה שֶׁיִּהְיוּ בְּכִשְׂבָּה לְבַד וְלֹא בְּתוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, שֶׁהֲרֵי תִּבְרָךְ בְּצִדָּךְ "וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ", אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין הַקַּלִּים בְּכִשְׂבָּה. וְאָמְרוֹ "הַקַּלִּים בָּעוֹף", פֵּרוּשׁ – הֵם יָבִיאוּ וְלֹא קַל שֶׁבַּקַּלִּים שֶׁהֵם בַּעֲלֵי שְׁבוּעַת בִּטּוּי יָבִיאוּ עוֹף אֶלָּא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְלֹא חָשׁ עָלֶיךָ לִטְעוֹת שֶׁאֵין מֵבִיא עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת עֲשִׂירִית בָּעֹנִי, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב "וְאִם לֹא תַשִּׂיג" וְגוֹ'.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר שֶׁאֵין כִּשְׂבָּה אֶלָּא בֶּחָמוּר וְלֹא בְּשֵׁנִי קַלִּים, וְאֵין עוֹף בַּקַּל שֶׁבַּקַּלִּים אֶלָּא בַּקַּל. וְאָמְרוֹ הַקַּלִּים שֶׁבַּקַּלִּים יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה, פֵּרוּשׁ, וְלֹא הֶחָמוּר שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְלֹא חָשׁ עָלֶיךָ לִטְעוֹת שֶׁבָּא לִשְׁלוֹל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁהֲרֵי בְּהֶדְיָא כְּתִיב "וְאִם לֹא תַשִּׂיג" סָמוּךְ לוֹ. גַּם אֵין לוֹמַר שֶׁבָּא לִשְׁלוֹל שֶׁאֵין קַל שֶׁבַּקַּלִּים בְּתוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּכִשְׂבָּה, שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה הוּא מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ בְּאָמְרוֹ הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם בְּכִשְׂבָּה לִשְׁלוֹל הַקַּלִּים וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קַלֵּי קַלִּים, וּמֵעוֹפוֹת גַּם כֵּן הוּא מַה שֶּׁמֵּעֵט בְּאָמְרוֹ הַקַּלִּים בְּעוֹפוֹת לִשְׁלוֹל קַלֵּי קַלִּים מֵעוֹפוֹת. נִמְצָאתָ אוֹמֵר שְׁבוּעַת

בְּטוּי אֵינָהּ אֶלָּא בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְלֹא בְּתוֹרִים וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּכִשְׁבָּה, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֵינוֹ אֶלָּא בְּתוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה וּבְעֹנִי בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְלֹא בְּכִשְׁבָּה, וְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו אֵינָהּ כָּל עִקָּר בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה אֶלָּא בְּעוֹשֶׁר כִּשְׁבָּה וּבְעֹנִי תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה", פָּרוּשׁ, מֵהַשְּׁלֹשָׁה חַטָּאוֹת הָאֲמוּרוֹת, יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה עַל כָּל אַחַת מֵהַשְּׁלֹשָׁה, וְהִשְׁווּ גַּם קַלִּים לַחֲמוּרִים מֵאָמְרוֹ "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת", פָּרוּשׁ, מֵאַחַת שֶׁתִּהְיֶה לֹא עַל הַקַּלִּים לְבַד אֶלָּא עַל כֻּלָּן. "מֵאֵלֶּה" חָזַר וְהִשְׁוָה אוֹתָם פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר כִּי אֵלֶּה שָׁוִים הֵם לְהָבִיא קָרְבַּן כִּשְׁבָּה גַּם עַל הַקַּלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת בְּעָשְׂרוֹ. אוֹ סוֹבֵר הַתַּנָּא כִּי מֵאָמְרוֹ "אַחַת מֵאֵלֶּה" הִשְׁוָה אוֹתָם לְכָל מַה שֶּׁבָּזֶה יֵשׁ בָּזֶה. וְאֵין לוֹמַר שֶׁסּוֹבֵר הַתַּנָּא כֵּיוָן שֶׁהִשְׁוָה הַכָּתוּב הֶחָמוּר לַקַּל בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה מִכָּל שֶׁכֵּן הַקַּל בְּכִשְׁבָּה, זֶה אֵינוֹ, כִּי אָנוּ עַל הַחִיּוּב אָנוּ דָּנִים לְחַיְּבוֹ וּמִנַּיִן לָנוּ לְחַיְּבוֹ.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, כִּי הַתַּנָּא דּוֹרֵשׁ הַשְׁוָאַת קַלִּים לַחֲמוּרִים שֶׁיָּבִיאוּ כִּשְׁבָּה, מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּתִתְחַלַּת הַפָּרָשָׁה (ויקרא ה:ה) "וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְגוֹ' וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ וְגוֹ' כִּשְׁבָּה", הֲרֵי שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָן קַלִּין לַחֲמוּרִים, וְכָאן הִשְׁוָה חֲמוּרִים לַקַּלִּים. וַהֲגַם שֶׁקָּבַע הַדְּרָשָׁה מִפָּסוּק אֶחָד, סָמַךְ עַל פָּסוּק אַחֵר לָבֹא לְהַקְשׁוֹת, וְקָבַע שְׁנֵי הַחֲלוּקוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד, וְכֵן דֶּרֶךְ הַתַּנָּא.

וּבָזֶה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְדָחְקוֹ שֶׁל רא"ם שֶׁאָמַר כִּי פָּסוּק רִאשׁוֹן בָּא לְהַשְׁווֹתָם לְיִדּוּי הָאָמוּר שָׁם, שֶׁזֶּה דּוֹחֵק, כִּי כְּשֶׁהִשְׁוָה אוֹתָם הַכָּתוּב וְאָמַר "וְהִתְוַדָּה וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ", מִנַּיִן תִּמְצָא לְחַלֵּק וְלוֹמַר שֶׁלֹּא הִשְׁוָה אֶלָּא לְסָמוֹךְ מַמָּשׁ, כִּי בַּמֶּה חִלֵּק הַכָּתוּב לְמַאֲמַר "וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ"? אַדְרַבָּה, וַא"ו סְמָכִיהּ.

וּמַעֲתָּה נָבוֹא לְדַיֵּק אָמְרוֹ "מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁאֵין קָרְבָּן זֶה שֶׁל עוֹף בָּא אֶלָּא עַל הַקַּל, שֶׁהוּא שִׁבּוּעַת הָעֵדוּת, אֲבָל הֶחָמוּר שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו לֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר חָטָא" לְרַבּוֹת חֵטְא חָמוּר, וּכְשֶׁהִזְכִּיר פָּרָשַׁת דַּלֵּי דַלּוּת רַבָּה גַּם כֵּן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה בְּכֻלָּן, מֵאָמְרוֹ "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה", וַאֲפִלּוּ בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. **וְאִם** תֹּאמַר, יַשְׁמִיעֵנוּ בְּקָרְבַּן דַּלֵּי דַלּוּת שֶׁיָּשְׁנוֹ בֶּחָמוּר וּמִכָּל שֶׁכֵּן קָרְבַּן דַּלּוּת. נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁבְּדַלֵּי דַלּוּת אָמַר "וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תוֹרִים" וְלֹא אָמַר כְּאָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת דַּלּוּת "וְאִם לֹא תַגִּיעַ יְדוֹ דֵּי שֶׂה", וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ שֶׂה אִם אֵין לוֹ צְרָכָיו, הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, וּפֵרַשְׁנוּהוּ לְמַעְלָה:

וְהִנֵּה דְּרָשַׁת הַתַּנָּא הָיָה מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר כְּמוֹ שֶׁאָמַר כָּאן "וְאִם לֹא (תַּגִּיעַ) [תַּשִּׂיג] יָדוֹ לִשְׁתֵּי תוֹרִים", וְכֵן פֵּרֵשׁ בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, וּפְשׁוּט הוּא. אִם כֵּן כָּאן שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב "דֵּי שְׁתֵּי תוֹרִים", הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים כִּי אִם יֵשׁ לוֹ הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהָבִיא, אֲפִלּוּ הוּא צָרִיךְ

לָהֶם. וּמֵעַתָּה הֲצָרְךָ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת בְּעוֹף שֶׁיְּבִיא לֶחָמוּר שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, הֲגַם שֶׁהָיָה לוֹ כֶּבֶשׂ, אִם הוּא צָרִיךְ לוֹ, וְהָבֵן:

גַּם מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ הִלֵּל "וְאֵין לוֹ צָרְכָיו", שֶׁל שֶׁה קָאָמַר, יֻצְדְּקוּ דְּבָרֵינוּ, כִּי הִשְׁמִיעָנוּ שֶׁיִּפְטֵר בָּזֶה גַּם לַחֲמוּרוֹת שֶׁהוּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ [וְקָדָשָׁיו], מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע זֶה מִקִּרְבַּן עֲשִׁירִית הָאֵיפָה.

פסוק כא

נָפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר כִּי תֶחֱטָא, וְאֵין לָנוּ לְפָרֵשׁ כָּאן כִּי הַחֵטְא הוּא הַהַכְחָשָׁה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ". עוֹד אָמְרוּ "מַעַל בַּה"" מַה שֶּׁלֹּא אָמַר בְּכָל הַחַטָּאוֹת. עוֹד אָמְרוּ "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ" שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "בַּעֲמִיתוֹ". גַּם שִׁעוּר הַתֵּבָה אֵינוֹ מְדֻקְדָּק.

וְאוּלַי כִּי יוֹדִיעַ הַכָּתוּב שְׁלֹשָׁה עִנְפֵי רֶשַׁע שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּעַל עֲבֵרָה זוֹ. הָאֶחָד נְטִילַת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הוּא עֲנַף הַגָּזֵל. שֵׁנִי – "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה"", פֵּרוּשׁ בַּה' כִּבְיָכוֹל עָשָׂה הַמַּעַל, פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן שִׁנּוּי, כִּי הוּא שָׁפַט עַל פִּי הַמַּעֲשִׂים וְזִכָּה לָזֶה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מָמוֹן, וּכְשֶׁזֶּה בָּא וְגוֹזְלוֹ נִמְצָא שֶׁגּוֹרֵם מְעִילָה בַּה' שֶׁשִּׁנָּה עָלָיו אֶת הַדִּין, שֶׁלֹּא עָמַד בְּיָדוֹ מִמַּה שֶׁהִגִּיעוֹ כְּפִי מִשְׁפַּט ה', וְנִמְצָא ה' כִּבְיָכוֹל נֶחְשָׁד שֶׁלֹּא עָשָׂה מִשְׁפַּט צֶדֶק. וְאוּלַי שֶׁכָּפַל לוֹמַר "וּמָעֲלָה מַעַל", וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "וּמָעֲלָה בַּה"", נִתְכַּוֵּן לְכְלֹל גַּם כֵּן צַד הַגָּזֵלָן, כִּי גַּם לְצִדּוֹ מָעַל בַּה' כִּבְיָכוֹל כִּי הוּא דָּנוֹ בְּחֶסְרוֹן הַלָּקוּחַ, וְהוּא נוֹטֵל מַה שֶּׁלֹּא נִקְצַב עָלָיו בְּמִשְׁפְּטֵי ה'. שְׁלִישִׁי – "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ", פֵּרוּשׁ שֶׁמַּרְשִׁיעַ אֶת הַצַּדִּיק כְּשֶׁתּוֹבֵעַ מִמֶּנּוּ פִּקָּדוֹנוֹ וְכוּ' וְהוּא אוֹמֵר לוֹ "לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם", וּמְשִׁימוֹ מְכַחֵשׁ, וְהוּא אָמְרוּ "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ", פֵּרוּשׁ מֵשִׂים הַכְּחוּשׁ בַּעֲמִיתוֹ, שֶׁהוּא הַנִּגְזָל מִמֶּנּוּ, מְשִׁימוֹ רָשָׁע, שֶׁתּוֹבֵעַ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ "לָמָּה תְּשַׁקֵּר עָלַי" וְיָרִיב עִמּוֹ. וְהִנֵּה שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ אֵינָם אֶלָּא בְּפִקָּדוֹן אוֹ בְּתִשּׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגָזֵל כְּשֶׁגּוֹזֵל מִמֶּנּוּ אֶת שֶׁלּוֹ, אוֹ עוֹשֵׁק שְׂכַר שָׂכִיר, אֲבָל בְּמָצָא אֲבֵדָה אֵין בָּהּ כִּחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב בִּפְנֵי עַצְמָהּ, "אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ" וְגוֹ':

עוֹד יְרֻמּוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רָעִים הַגּוֹרֶמֶת הַנֶּפֶשׁ הַמַּרְשַׁעַת. הָאֶחָד הִיא נֶחְסֶרֶת מֵאוֹרָהּ וּמִמַּעֲלָתָהּ, וְהוּא אָמְרוּ "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא" לְשׁוֹן חִסָּרוֹן בַּנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ. שֵׁנִי – "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה"" עַל דֶּרֶךְ אָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת כִּי אֵין לְךָ נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין שֶׁפַע נִשְׁמָתוֹ יוֹרֵד לָהּ לְהִתְקַיֵּם שֶׁזּוֹלַת זֶה אֵין לָהּ חִיּוּת, זוֹלַת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָלְתָה צַחֲנָתָהּ וּבָאְשָׁהּ בְּעָוֹן פְּלִילִי לָזֶה יִכָּרֵת מִמֶּנָּה הַשֶּׁפַע הָאֱלֹהִי, כְּאָמְרוּ (בראשית יז:יד) "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא", וְדֶרֶךְ הַשֶּׁפַע בָּא דֶּרֶךְ שְׁנֵי חוּטִין דַּקִּים, דֶּרֶךְ שְׁנֵי נִקְבֵי הָאַף, וְהוּא דֶּרֶךְ מְקוֹם דְּבֵקוּת הַנֶּפֶשׁ עִם קוֹנָהּ, כְּאָמְרוּ (דברים ד:ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם".

וְהִנֵּה בַּחֲטֹא הָאָדָם מֵהַחֲטָאִים כְּאֵלֶּה, הַנֶּפֶשׁ הַהִיא שׁוֹלְטִים בָּהּ וּבְשִׁפְעָה הַחִיצוֹנִים כַּיָּדוּעַ, וְנֶהֱנִים מֵהַשֶּׁפַע הָאֱלֹהִי הָרָשָׁעִים הָהֵם, וְזֶהוּ אָמְרוֹ "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'", כִּבְיָכוֹל בָּאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ, וְהוּא סוֹד הָרֶמּוּז בְּאָמְרוֹ (משלי כח:כד) "גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְגוֹ' חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית", פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁמִּתְחַבֵּר לְבְחִינַת הָרַע הַנִּקְרָא אִישׁ מַשְׁחִית, וְהָבֵן:

הַשְּׁלִישִׁי כִּי גַּם לְכָלְלוּת הַקָּהָל הוּא גּוֹרֵם הַכְחָשָׁה, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד רָעַת אֶחָד תְּסוֹבֵב רַע לְכָל הַנֶּצֶר, וְהוּא אָמְרוֹ "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ" שֶׁנַּעֲשֵׂית עֲמִיתוֹ כְּחוּשָׁה מִצִּדּוֹ רַחֲמָנָא לִצְלָן, וְהוּא מַה שֶּׁרָמוּז בַּפָּסוּק (משלי כח:כד) "גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ" וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לה:) אִמּוֹ זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּאֶמְצָעוּת אַנְשֵׁי חַיִל מִתְרַבֶּה בִּכְלָלוּת עַם ה' הַשָּׁלוֹם וְהַטּוֹב וְהַחַיִּים:

חסלת פרשת ויקרא

פרק ו

פסוק ב

צַו אֶת אַהֲרֹן. אָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (עיין קידושין כט.) אֵין צַו אֶלָּא זְרִיזוּת מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בִּיּוֹתֵר צָרִיךְ הַכָּתוּב לְזָרֵז כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, עַד כָּאן. הִנֵּה לְתַנָּא קַמָּא יֵשׁ כָּאן זְרִיזוּת, לְצַד מַה שֶּׁגָּדְלוּ פְּרָטֵי דִּינֵי הָעוֹלָה בַּלַּיְלָה, מַה שֶּׁאֵין מִשְׁפָּט דּוֹמֶה לָהּ בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת, לָזֶה זָרְזוֹ מִיָּד, פֵּרוּשׁ לְאוֹתוֹ זְמַן יִתְנַהֵג, כְּמוֹ שֶׁלָּמְדוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִפָּרָשַׁת נֶרוֹת דִּכְתִיב (ויקרא כד:ב) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ" וְגוֹ', וּכְתִיב (במדבר ח:ג) "וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן". לְדוֹרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְנַהֲגוּ מִשְׁפְּטֵי הָעוֹלָה כִּכְתָבָן לְדוֹרוֹת, שֶׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (פסיקתא פסוק את קרבני לחמי במדבר כח:ב) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים, לְשֶׁעָבַר הָיוּ הַמַּסָּעוֹת נוֹהֲגִים וְהַתְּמִידִין נוֹהֲגִים, פָּסְקוּ הַמַּסָּעוֹת פָּסְקוּ הַתְּמִידִין, עַד כָּאן, הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לְטָעוֹת שֶׁלֹּא תְּנַהֵג לְדוֹרוֹת.

וְחֶסְרוֹן כִּיס שֶׁאוֹמֵר רַבִּי שִׁמְעוֹן, רַבּוּ בּוֹ הַפֵּרוּשִׁים: יֵשׁ אוֹמְרִים לָאו דַּוְקָא חֶסְרוֹן כִּיס, אֶלָּא הוּא הַדִּין רִבּוּי הַצַּעַר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הָיָה בָּטֵל מִמַּלַאכְתּוֹ כָּל הַלַּיְלָה, וְהוּא חֶסְרוֹן כִּיס, וְיֵשׁ אוֹמְרִים חֶסְרוֹן כִּיס הוּא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵבְרֵי עוֹלָה נִשְׂרְפִין עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵינָם נֶהֱנִין מֵהֶם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים חֶסְרוֹן כִּיס לַכֹּהֵן, שֶׁהוּא יִרְצֶה לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת אֲחֵרִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת בָּהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָעוֹלָה שֶׁכֻּלָּהּ כָּלִיל וְאֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא הָעוֹר, וְכָל הַדְּבָרִים רְחוֹקִים בְּעֵינַי.

וְאוּלַי נִרְאֶה שֶׁהוּא עַל הַתְמָדַת עֲצִים שֶׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא מה.) שְׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת שֶׁל אֵשׁ הָיוּ שָׁם וְכוּ', שְׁלִישִׁית אֵין עָלֶיהָ כְּלוּם, אֶלָּא לְקַיֵּם "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד" וְגוֹ' עַד כָּאן,

עַל פְּרָט זֶה אָמַר חֶסְרוֹן כִּיס, פֵּרוּשׁ לְלֹא דָבָר, שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מֵהַקָּרְבָּנוֹת, אֶלָּא שֶׁתִּהְיֶה הָאֵשׁ אוֹכֶלֶת עֵצִים כָּל הַלַּיְלָה, וְגַם הֵם שָׁוִים מָמוֹן.

עוֹד נִרְאֶה כִּי חֶסְרוֹן כִּיס הוּא, לְצַד שֶׁמִּצְוֹת עוֹלַת תָּמִיד עֲשָׂה בָּהּ הַכָּתוּב דָּבָר גָּדוֹל, דִּכְתִיב (ויקרא ו:ה) "וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְגוֹ' וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה", וְתָנוּ רַבָּנָן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר? תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ הָעוֹלָה", עַד כָּאן, וְתַנְיָא בְּתוֹסֶפְתָּא דִּפְסָחִים: כָּל הַקָּדְשִׁים שֶׁהִקְרִיבָן קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר וְכוּ' פְּסוּלִים וְכוּ', עַד כָּאן.

הָא לְמַדְתָּ, אִם אֵין עוֹלָה כָּל הַנַּעֲשֶׂה קוֹדֵם לָהּ פָּסוּל. וּמִזֶּה יִשְׁתַּלְשְׁלוּ דְּבָרִים רַבִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חֶסְרוֹן כִּיס. הֲרֵי שֶׁהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ, וְאִם הָיָה מַקְרִיבוֹ סָמוּךְ לַהֲבָאָתוֹ הָיָה כָּשֵׁר, וּלְצַד שֶׁאוֹמְרִים לוֹ עֲמוֹד עַד שֶׁיַּקְרִיב תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, הֲרֵי זֶה הִפְסִידוֹ בִּשְׁהִיַּת שָׁעָה אַחַת, כִּי מוֹנִין שָׁעוֹת לְקָדָשִׁים, כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק ב' דִּזְבָחִים (זבחים כה:) וּבְפֶרֶק עַל אֵלּוּ מוּמִין (בכורות לט:).

וְכֵן מַשְׁכַּחַת לָהּ אִם קָמַץ וְהִקְטִיר קוֹדֵם הֲרֵי זֶה פָּסוּל, גַּם מַשְׁכַּחַת לָהּ שֶׁיִּהְיֶה זְמַן שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם כְּבָשִׂים לְהַקְרִיב, בִּזְמַן שֶׁהָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם בְּמָצוֹר וְאֵין מְצִיאוּת לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מֵהַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאִים מִשְּׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים וְהַמְּנָחוֹת וְהַקְּטֹרֶת, וּצְרִיכִין יִשְׂרָאֵל לְתֵת מָמוֹן רַב בְּכֶבֶשׂ לְצַד שֶׁאֵין מְצִיאוּת לְהַקְרִיב עַד שֶׁיַּקְדִּים, וְכֵן תִּמְצָא (בבא קמא פב:) שֶׁהָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין לָהֶם קֻפָּה מִלְּאָה דִּינָרֵי זָהָב בְּעַד כֶּבֶשׂ אֶחָד, וְאֵין לְךָ חֶסְרוֹן כִּיס גָּדוֹל מִזֶּה, וְאוּלַי שֶׁאִם לֹא הָיָה הָעִכּוּב הַנִּזְכָּר לֹא הָיוּ נוֹתְנִים כָּל הַפָּלְגָה בְּכֶבֶשׂ אֶחָד בְּכָל יוֹם וּבִפְרָט מִנְּכְסֵי גָּבוֹהַּ.

לֵאמֹר. אֵין יָדוּעַ לְמִי יֹאמְרוּ, וְאִם לְדוֹרוֹת, הֲרֵי דָּבָר זֶה נִשְׁמָע מֵאָמְרוֹ "צַו", כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ, וְאִם לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיְּכִינוּ הָעוֹלָה וּמַכְשִׁירֶיהָ וַעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, הֲרֵי אָמַר "וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ' לֵאמֹר".

וְאוּלַי כִּי צִוָּה עָלָיו שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן דְּרָשׁוֹת הָרְמוּזוֹת בְּמִכְתָּב אֱלֹהִים, וְהַדְּקְדּוּקִים אֲשֶׁר יְכַוֵּן לָהֶם הַכָּתוּב, כִּי הַפָּסוּק הוּא כְּחָזוֹן הַסָּתוּם, וּמַה שֶּׁתִּמְצָא שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם אֲלֵיהֶם מֵהֲלָכוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וְאוֹתָם צִוָּה ה' לֵאמֹר לְאַהֲרֹן.

אוֹ יִרְצֶה, לְצַד שֶׁהִכְשִׁיר עוֹלִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, הֲגַם שֶׁנִּפְסְלוּ כָּאמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (תורת כהנים) בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב, לָזֶה צִוָּה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ לְבַל יַעֲלוּ מִן הַפְּסוּלִין, בִּרְאוֹתָם כִּי אֵינָם יוֹרְדִין יַחְשְׁבוּ כִּי אֵין קְפִידָה כָּל כָּךְ בַּעֲלִיָּתָם וְלֹא יִתְּנוּ עֲלֵיהֶם לֵב לְשָׁמְרָם לְבַל יַעֲלוּ, לָזֶה

צִוָּה לֵאמֹר לָהֶם, שֶׁיִּשְׁמְרוּ שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה אֶלָּא תּוֹרַת הָעוֹלָה, פֵּרוּשׁ עוֹלָה כְּתוֹרָתָהּ וּכְמִשְׁפָּטָהּ בְּלֹא לִינָה בְּלֹא יְצִיאָה וְכוּ׳:

זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה וְגוֹ׳. רַבִּי יְהוּדָה דָּרַשׁ (תורת כהנים כאן) שְׁלֹשָׁה מְעוּטִים: "זֹאת", "הִיא", וה"א שֶׁל "הָעוֹלָה" שְׁנַיָּה, לְמַעֵט נִשְׁחֶטָה בַּלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ, וְשֶׁיָּצָא דָּמָהּ חוּץ לַקְּלָעִים – אֵלּוּ אִם עָלוּ יֵרְדוּ. אֲבָל הַלֶּחֶן, וְזֶבַח הַיּוֹצֵא, וְהַטָּמֵא וְכוּ׳, אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, וְכָל שְׁאָר הַפְּסוּלִין אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, כִּי תֵּבַת "תּוֹרַת" רִבּוּי הוּא.

וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב "זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה", פֵּרוּשׁ, כָּל שֶׁעָלְתָה עַל מוֹקְדָהּ וְכוּ׳, תּוֹרַת עוֹלָה יֵשׁ לָהּ, וְאֵין לְךָ בָּהּ פְּסוּל אֶלָּא קוֹדֶם שֶׁעָלְתָה, אֲבָל אִם עָלְתָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ, תּוֹרַת עוֹלָה יֵשׁ לָהּ בְּכָל גַּוְונָא, וְכָל הַפְּסוּלִין טְהֵרָם הַמִּזְבֵּחַ זוּלַת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁמִּעֵט כַּנִּזְכָּר, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "תּוֹרַת הָעוֹלָה עוֹלָה עַל מוֹקְדָהּ" וְאָמַר "זֹאת", וְאָמַר "הָא", וְאָמַר "הִיא", לְמַעֵט כַּנִּזְכָּר:

הִיא הָעֹלָה. כָּתַב רַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מִיעֵט הָרוֹבֵעַ וְכוּ׳, לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה בָּחַר יוֹתֵר לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְלֹא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁכָּתַב לְמַעֵט הַנִּשְׁחָט בַּלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ. וְעוֹד לֹא דְּקֵדֵק יָפֶה הָרַב בִּלְשׁוֹנוֹ, שֶׁלֹּא כָּתַב הַמְּיעוּטִים בְּ"זֹאת" אֶלָּא בְּ"הִיא הָעוֹלָה", וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִ"זֹאת" דָּרִישׁ.

וּפָשׁוּט אֶצְלִי כִּי מִמְּעוּט "זֹאת" לְבַד דָּרִישׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְלֹא מֵ"הִיא הָעוֹלָה", כִּי אֵין צָרִיךְ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְעוּטִים רַבִּים לַפְּרָטִים שֶׁאָמַר בָּהֶם אִם יַעֲלוּ יֵרְדוּ, כְּמוֹ שֶׁמִּעֵט רַבִּי יְהוּדָה שְׁלֹשָׁה [פְּרָטִים] מִשְּׁלֹשָׁה מְעוּטִים, שֶׁאִם בָּאנוּ לוֹמַר כֵּן צְרִיכִים אָנוּ לְמְעוּטִים רַבִּים מִלְּסְפוֹר, כִּי רַבִּים הֵם הַפְּרָטִים שֶׁהִזְכִּירָם רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁעֲלֵיהֶם בָּא הַמְּעוּט, אֶלָּא וַדַּאי כִּי מִמְּעוּט אֶחָד מִעֵט הַכֹּל, כָּל שֶׁאֵין פְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ אֵין הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ, וְכֵיוָן שֶׁאֵין צָרִיךְ אֶלָּא מְעוּט אֶחָד וְקָתָנֵי לֵיהּ בַּבְּרַיְתָא (זבחים פד.) תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת", מִנַּיִן לְרַשִׁ"י לוֹמַר שֶׁדּוֹרֵשׁ "הִיא הָעוֹלָה"?

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בְּהוֹרָיוֹת (ב.) עַל מַתְנִיתָא דְּקָתָנֵי "נֶפֶשׁ אַחַת" וְכוּ׳, הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, הָעוֹשֶׂה מִפִּי עַצְמוֹ וְכוּ׳, וּמוֹקֵי הַשַּׁ"ס הַבָּרַיְתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּפָרִיךְ דִּלְמָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וּמְשַׁנֵּי מַאן שְׁמַעְתְּ לֵיהּ דְּדָרִישׁ מְעוּט כְּהַאי רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא "זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה" הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, הֲרֵי כִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא דָּרִישׁ מְעוּט.

עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּפֶרֶק הַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ (זבחים פה:) כָּל אֵלּוּ שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, אִם יָרְדוּ לֹא יַעֲלוּ. אָמַר עוּלָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא מָשְׁלָה בָּהֶם הָאוּר, אֲבָל מָשְׁלָה בָּהֶם הָאוּר – יַעֲלוּ. וַהֲגַם דְּאֵיפָא הָתָם מַאן דְּמַתְנֵי אַסֵּיפָא דַּעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְכוּ׳, הֲרֵי מַסִּיק בַּגְּמָרָא דְּלֹא נָפְקָא פְּלוּגְתָּא אֶלָּא בְּסֵיפָא, אֲבָל בְּרֵישָׁא דְּרֵישָׁא

הָאֲבָרִים וְהָאֲמוּרִים הַפְּסוּלִים שֶׁנִּתְרַבּוּ מֵהָעוֹלָה שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ וְאִם יָרְדוּ לֹא יַעֲלוּ, לְכוּלֵי עָלְמָא אִם שָׁלַט בָּהֶם הָאוּר יַעֲלוּ הֲגַם שֶׁיֵּרְדוּ.

וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב, כְּנֶגֶד אוֹתָם שֶׁמָּשְׁלָה בָּהֶם הָאוּר "עַל מוֹקְדָה", וּכְנֶגֶד אוֹתָן שֶׁעָדַיִן לֹא מָשְׁלָה בָּהֶן הָאוּר אֶלָּא עָלוּ לַמִּזְבֵּחַ אָמַר "עַל הַמִּזְבֵּחַ", וְחִלְקָם הַכָּתוּב לְצַד שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ בְּדִינָם, "עַל מוֹקְדָה" תַּעֲלֶה הֲגַם שֶׁיֵּרְדָה, אֲבָל מַה שֶּׁהוֹסִיף הַכָּתוּב לוֹמַר "עַל הַמִּזְבֵּחַ", דַּוְקָא אִם עָלְתָה וְלֹא יָרְדָה:

וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב לוֹמַר "עַל מוֹקְדָה", קוֹדֶם אָמְרוֹ "עַל הַמִּזְבֵּחַ", וּמִן הָרָאוּי יַקְדִּים עָלַיִת הַמִּזְבֵּחַ כִּי אֵינָהּ מוֹקְדָה אֶלָּא אַחַר שֶׁקָּדַם הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לְרַשּׁוֹם הַדַּרְגָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּהּ יַחְזוֹר הַפָּסוּל כְּשֵׁר מַמָּשׁ לְעִנְיַן אִם יָרְדוּ יַעֲלוּ, וְאַחַר כָּךְ אָמַר הַדַּרְגָּה שְׁנִיָּה שֶׁאֵין בָּהֶם הֶסֵּרֶת פְּסוּל, אֶלָּא כָּל עוֹד שֶׁהֵם עַל הַמִּזְבֵּחַ כַּנִּזְכָּר.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים נֶחְלְקוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבָּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר "עַל הַמִּזְבֵּחַ", כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, וַאֲפִלּוּ נְסָכִים, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר "עַל מוֹקְדָה" דַּוְקָא וְלֹא נְסָכִים וְכוּ', וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה (זוהר קדוש חלק א מז:).

וּבְדָרְךָ רֶמֶז תִּרְמֹז כָּל הַפָּרָשָׁה עַל גָּלוּת הָאַחֲרוֹן שֶׁאָנוּ בוֹ לְנַחֲמֵנוּ מֵעִצְּבוֹן נַפְשֵׁנוּ, כִּי כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאֲנָה הִנָּחֵם נַפְשׁוֹ בִּרְאוֹת אֹרֶךְ הַגָּלוּת. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה: לְמִצְרִים אַרְבַּע מֵאוֹת, לְבָבֶל שִׁבְעִים, לִשְׁנֵיהֶם יַחַד אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים, וְהֵן הַיּוֹם אֶלֶף ותרע"ב מָה אֵיחֵל עוֹד? וְלֹא גָלוּת לְבַד אֶלָּא עִנּוּי מַהֲאֻמּוֹת, כִּי כָל גּוֹי וּמַמְלָכָה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲבֹדוּ, וַאֲשֶׁר זֶה יְסוֹבֵב חֻשׁוֹב לֹא טוֹב, כִּי שִׂפַת אֱמֶת לֹא הֻכְּרָה בְּכוֹנְנוּת וְהֶאֱרִיכָה לְשׁוֹן שֶׁקֶר. וּבָא הַצּוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ וְהוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה לְזָרֵז לְיִשְׂרָאֵל, וּבְרֹאשָׁם בְּנֵי תּוֹרָה שִׂפְתֵי כֹהֵן אֲשֶׁר תּוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ, אַהֲרֹן וּבָנָיו, לְהוֹדִיעַ לַדּוֹרוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה.

זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה, אָמַר "זֹאת" לְמַעֵט כָּל הָעֲלִיּוֹת שֶׁאֵין כְּמוֹהָ עוֹלָה, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מִי הִיא זֹאת, וְאָמַר **הִוא הָעֹלָה** כְּבָר, דִּכְתִיב (שיר השירים ג:ו) "מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר". "עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ" הֵם שְׁנֵי פְּרָטִים שֶׁאָנוּ בָּהֶם, הָאֶחָד שֶׁאָנוּ בְּנֵי תּוֹרָה, מַה שֶּׁאֵין בְּכָל הָאֻמּוֹת, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאָנוּ מְיֻסָּרִים בְּגָלוּת וְיִסּוּרִין וְדַלּוּת. כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה אָמַר **עַל מוֹקְדָה** שֶׁנִּמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לָאֵשׁ, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ד.) הַאי צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן דְּרָתַח אוֹרַיְתָא וְכוּ', וּכְנֶגֶד הַגָּלוּת וַעֲנָפָיו אָמַר **עַל הַמִּזְבֵּחַ** כִּי הַיִּסּוּרִין מִתְיַחֵס לָהֶם שֵׁם מִזְבֵּחַ לִהְיוֹתָם כַּפָּרָה, וְכֵן הוּא בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים (ברכות ה.). וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בְּאֶמְצָעוּת שְׁנֵי דְּבָרִים תִּהְיֶה עֲלִיָּתֵנוּ מְיוּעֶדֶת בַּהַפְלָגוֹת הַמַּעֲלוֹת מְשֻׁנּוֹת לְשֶׁבַח שְׁבָחִים אֲשֶׁר לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה.

וּבֵאֵר עַד מָתַי יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, **כָּל הַלַּיְלָה**, שֶׁהוּא זְמַן הַגָּלוּת הַנִּמְשָׁל לְלַיְלָה "שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה" (ישעיהו כא:יא), וְכֵן בַּפָּסוּק "לֵילִי הַלַּיְלָה" דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל הַגָּלוּת, עַד הַבֹּקֶר שֶׁהוּא זְמַן שֶׁיָּרִיק עָלֵינוּ כְּבוֹדוֹ וְאָתָא בֹּקֶר, וְהַזְּמַן הוּא אַחַר עֲבוֹר ת"ק לָאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי, לְפִי מַה שֶּׁקִּדַּם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה יט:ח) כִּי יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף שָׁנָה, וּמֵהַשֵּׁכֶל יִהְיוּ ת"ק רִאשׁוֹנָה מִדַּת לַיְלָה וְת"ק שְׁנִיָּה מִדַּת יוֹם, וְהוֹדִיעַ ה' כִּי עַד הַבֹּקֶר שֶׁכְּשֶׁיִּגְמַר ת"ק שָׁנָה בַּגָּלוּת עַד הַבֹּקֶר שֶׁיִּהְיֶה הָעֲלִיָּה, וּבֹקֶר זֶה אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ אִם בֹּקֶר שֶׁל אֶלֶף הַחֲמִישִׁי אוֹ בָּקְרוֹ שֶׁל אֶלֶף הַשִּׁשִּׁי כִּי בְּאֶלֶף הָרְבִיעִי גָּלָה כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל בַּעֲקִבוֹ, לָזֶה גִּלָּה ה' סוֹדוֹ בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים כִּי הוּא לְבֹקֶר שֵׁנִי, וְהוּא אָמְרוֹ (ישעיהו לג:ב) "הֱיֵה זְרוֹעָם לַבְּקָרִים – לִשְׁנֵי בְקָרִים, לְבֹקֶר שֵׁנִי אִם לֹא לְבֹקֶר רִאשׁוֹן. וְלָזֶה אָמַר "עַד הַבֹּקֶר" הַיְדוּעַ שֶׁהוּא שֵׁנִי וְלֹא בֹּקֶר הַבָּא רִאשׁוֹן בַּגָּלוּת. וְאוּלַי כִּי לָזֶה רָמַז הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ (ישעיהו כא:יב) "אָמַר שׁוֹמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה", פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאָתָא בֹּקֶר רִאשׁוֹן לֹא הוֹעִיל וּבָא גַּם כֵּן הַלַּיְלָה אַחֲרָיו כִּי לֹא נוֹשַׁעְנוּ בוֹ. וְאוּלַי כִּי אִלּוּ יִשְׂרָאֵל הָיוּ שְׁלֵמִים הָיוּ נִגְאָלִים בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן.

וְהוּא מַה שֶּׁרָמוּז בְּדִבְרֵיהֶם שֶׁלֹּא נִגְזַר עַל יִשְׂרָאֵל גָּלוּת אֶלָּא יוֹם אֶחָד, דִּכְתִיב (תהלים כ:ב) "יַעַנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה", פֵּרוּשׁ יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלֹא נִשְׁאָרִים אֶלָּא תרע"ב שֶׁהֵם עק"ב שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵאֶלֶף הָרְבִיעִי וְת"ק שֶׁל אֶלֶף הַחֲמִישִׁי, הֲרֵי תרע"ב, וּבַבֹּקֶר הָיוּ נִגְאָלִים, וּלְצַד מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים עִכֵּב וְיִעֵד בֹּקֶר שֵׁנִי, וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ (ישעיה לג:ב) "ה' חָנֵנוּ לְךָ קִוִּינוּ" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ קִוִּינוּ לִהְיוֹת הַגְּאֻלָּה בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא לְעַכֵּב עַד בֹּקֶר שֵׁנִי, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים הֱיֵה זְרוֹעָם לַבְּקָרִים כְּשֶׁיַּעַבְרוּ שְׁנַיִם.

וְאָמְרוֹ **וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ**, יוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בְּאוֹר בֹּקֶר תֵּעָשֶׂן אַף ה' וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכַל עַל אֲשֶׁר עִנּוּנוּ בְּנֵי עַוְלָה וְיִסְּרוּנוּ בְּיִסּוּרֵי נָקָמָה, וּבִפְרָט בְּנֵי הַמַּעֲרָב הַפְּנִימִי אֵין לְךָ כּוֹס מַר שֶׁלֹּא הִטְעִימוּ תָּמִיד. וְהוּא אָמְרוֹ "וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ" שֶׁרְמָזָנוּ בּוֹ בְּחִינַת הַיִּסּוּרִין מֵהָאוּמּוֹת וְלֹא רְחֵם לְבָם לַאֲשֶׁר הִכָּה ה' זֶה יָמִים וְהִשְׁפִּיל גְּאוֹן יַעֲקֹב, וְלֹא נָהַג בָּם בְּחִינַת דְּרָאוֹן, לוֹמַר דַּי רְאוֹת עֶלְיוֹנֵי עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה מַטָּה. אֵשׁ מִזְבֵּחַ זֶה תּוּקַד בּוֹ בְּנֶעֱלָם הַנֶּעֱלָמִים כִּי הוּא הַמְקַנֵּא וְלוֹבֵשׁ קִנְאָה, וְרָמַז גַּם כֵּן בְּאָמְרוֹ "וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ" לִבְחִינַת עֻקְדַת יִצְחָק, גַּם הַמִּזְבֵּחַ יַגִּיד אֶל בְּחִינַת הַדִּין כִּי יִתְעוֹרְרוּ הַדִּינִים וְיִתְגַּבְּרוּ, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ **תּוּקַד בּוֹ**, וְהָבֵן.

וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בָד. יִרְצֶה לְמִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים כִּי יִתְכַּנֶּה בְּשֵׁם כֹּהֵן, הַכְּוָנָה שֶׁגַּם הַחֲסָדִים יַסְכִּימוּ לְנָקוֹם נָקָם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וָאֵרָא וְגוֹ' בְּפָסוּק (שמות ו:ב) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'". וְאָמְרוֹ "מִדּוֹ בָד" יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי כָּל נֶפֶשׁ שֶׁהוֹרְגִים הָאוּמּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל עַל קִדּוּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹשֵׁם מְדָמוֹ

צוּרַת הַנֶּהֱרָג הַהוּא בַּמַּלְבּוּשׁ וְאוֹתוֹ יִלְבּוֹשׁ יוֹם נָקָם בְּלִבּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ מִדּוֹ אֲשֶׁר בּוֹ, אוֹתָם שֶׁהֵם בַּד, שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם (במדבר כג:ט) "עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן" וְשָׁרְשָׁהּ בַּד. גַּם יִרְמֹז אֶל הָאַחְדוּת שֶׁהֵם נֶהֱרָגִים עַל אֲשֶׁר לֹא יַחְפְּצוּ לְשַׁתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אַחֵר וּמְיֻחָדִים שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְאָמְרוֹ **וּמִכְנְסֵי בַד** יִרְמֹז לְמַה שֶּׁהָרְגוּ הָאֻמּוֹת מֵהָאֲנָשִׁים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה', הַמַּכְנִיסִים אֱמוּנַת ה' וְאַחְדוּתוֹ בְּלֵב יִשְׂרָאֵל, וְהֵם הֵם יַקִּירֵי אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר אֵין דָּבָר מַפְסִיק בֵּינוֹ לְבֵינָם, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "וּמִכְנְסֵי בַד" לְשׁוֹן הַכְנָסָה. בַּד הוּא בְּחִינַת הָאַחְדוּת, לְאֵלֶּה אָמַר "עַל בְּשָׂרוֹ", פֵּרוּשׁ, אֵין דָּבָר מַפְסִיק בֵּינָם לְבֵין ה', וְאָמַר **בְּשָׂרוֹ** לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאָזֶן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיהו יג:יא) "כַּאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל מָתְנֵי אִישׁ" וְגוֹ', (במדבר יא:א), "בְּאָזְנֵי ה'", (תהלים לד:טז) "עֵינֵי ה'", וּלְצַד מַה שֶּׁעָשׂוּ לְהַצַּדִּיקִים הַלָּלוּ יֵחָתֵם גְּזַר דִּין לְאֻמָּה רְשָׁעָה. וְאָמְרוֹ **וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן** כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהֵרְעוּ בְּבְחִינַת הַיְסוּרִין וְהָעִנּוּיִים אֲשֶׁר צָרְרוּ אוֹתָנוּ, וְאִם בָּאתָ לְרֹאשׁוֹת הוּא יוֹתֵר מִגָּלוּת מִצְרַיִם, כִּי גָּלוּת מִצְרַיִם הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים אוֹתָם וּמַאֲכִילִים אוֹתָם וּמַלְבִּישִׁים אוֹתָם, וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מכילתא, ילקוט במדבר יא:ה) בְּפָסוּק "זָכַרְנוּ אֶת וְגוֹ' אֵת הַקִּשּׁוּאִים" וְגוֹ', חִנָּם הָיוּ אוֹכְלִים הַכֹּל, וְהֵן גָּלוּת יִשְׁמְעֵאלִים, אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא רָאָם מְשֻׁעְבָּדִים וּמְמֻרְרִים חַיֵּי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא דַּי שֶׁלֹּא יִתְּנוּ שָׂכָר אֶלָּא עוֹד שׁוֹאֲלִים מִמֶּנּוּ מְדוֹד וְהָבָה, וְעוֹד אָדָם נִגְזָל בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהֵם תּוֹבְעִים מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁאֵין לוֹ, וְכוֹס זֶה יַשְׁקוּהוּ עַד שֶׁיָּמוּת. וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וְהֵרִים** אֶל מֵרִים רֹאשִׁי **אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ** אֵשׁ הָעַמִּים, כִּי מְצִינוּ שֶׁצָּרַת הָאֻמּוֹת תִּקָּרֵא אֵשׁ, וְצֵא וּלְמַד מֵאֵשׁ בֵּין הַכְּרוּבִים (יחזקאל י:ב), **אֶת הָעוֹלָה** שֶׁהִיא הָאֻמָּה הַנִּקְרֵאת עוֹלָה.

וְאָמְרוֹ "עַל הַמִּזְבֵּחַ" יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּחְלְקוּ רַמְבָּ"ם (הלכות תשובה פ"ו) וְרַאֲבַ"ד בְּעִנְיַן מִשְׁפַּט הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַמְעַנִּים אוּמָּתֵנוּ, כִּי הָרַאֲבַ"ד סוֹבֵר שֶׁיִּשְׁפְּטוּ עַל אֲשֶׁר הֵרְעוּ יוֹתֵר מֵהַקָּצוּב לָהֶיוֹתָם בַּעֲלֵי בְּחִירָה וְרָצוֹן. וְרַמְבָּ"ם סוֹבֵר כִּי יִשְׁפְּטוּ גַּם עַל הָעִקָּר, וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת בֵּין הַבְּתָרִים (בראשית טו:יד) כִּי הָאֱמֶת הוּא שֶׁיִּשְׁפְּטוּ עַל הַכֹּל בְּטוּב טַעַם. וּמֻחְדָּשׁ אֲנִי דּוֹבֵר כִּי מֵהַתּוֹסֶפֶת יֵקַח רְאָיָה אֶל הָעִקָּר, שֶׁאִם כַּוָּנַת הַמְעַנִּים לְקַיֵּם מִצְוַת ה' הָיָה לָהֶם שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף, וּמַה שֶּׁהוֹסִיפוּ גָּלוּ דַּעְתָּם כִּי לֹא לְמִצְוָה יְכַוְּנוּ. וְהוּא אָמְרוֹ "עַל הַמִּזְבֵּחַ", פֵּרוּשׁ, בְּיֶתֶר עַל הַשָּׁעוּר שֶׁהוּא לְכַפָּרָה שֶׁקָּצַב ה' לָהֶם אוֹתוֹ, שֶׁיַּעֲשׂוּ בְּיוֹתֵר מֵהַקָּצוּב, **וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ** שֶׁהוּא הַקָּצוּב לְכַפָּרָה, וְיָדַיִן מִמֶּנּוּ כִּי לֹא לְמִצְוַת ה' הֵם מִתְכַּוְּנִים, שֶׁהַיֶּתֶר יִגָּלֶה עַל בְּחִינַת הַנִּגְזָרָה לְכַפָּרָה אִם לָהּ מִתְכַּוְּנִים אוֹ בְּשֹׁנְאָה לְהָרַע לְבַד וְנִמְצָאִים מִתְחַיְּבִים עַל הַכֹּל. אוֹ יִרְצֶה כִּי הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא שָׁלְמוּ יְמֵי גָּלוּת יָבוֹא ה' לְמִנְיַן הַנּוֹתָר מֵהַצַּעַר הַקָּצוּב אֲשֶׁר הוֹסִיפוּ בְּנֵי עֲוָלָה לְעַנּוֹת, וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ לְהַשְׁלִים

בּוֹ כַּפָּרָה הַצְּרִיכָה אֲשֶׁר קָצַב ה' בְּגִזֶרַת הַגָּלוּת. **עוֹד** יִרְצֶה כִּי יַקְרִיב מַעֲשֵׂה הַצָּרוֹת לִפְנֵי מִדַּת הַדִּין שֶׁמִּתְיַחֶסֶת לַמִּזְבֵּחַ כְּדֵי לִנְקֹם נָקָם מֵאוֹיְבֵינוּ.

וְאָמְרוּ **וּפָשַׁט** וְגוֹ', לֶהֱיוֹת שֶׁבְּנָדִים הָרִאשׁוֹנִים הֵם לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט בְּעוֹשֵׁי רָעָתֵנוּ, וְעַכְשָׁיו בָּא לְהֵיטִיב לְהוֹצִיאֵנוּ מֵהַגָּלוּת וּלְהֵיטִיב אוֹתָנוּ, לָזֶה יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי בְּחִינַת הַהֶתָּבָה, כִּי לֹא יְעַכֵּב קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת עַד כְּלוֹת עוֹשֵׁי רִשְׁעָה, אֶלָּא תֵּכֶף וּמִיָּד יְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ וְיוֹצִיא אוֹתָנוּ מִמַּחֲנֵה הָאֱנָשִׁים הָרְשָׁעִים **אֶל מָקוֹם טָהוֹר**, הִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרָה, כִּי אֶרֶץ הָעַמִּים הִיא טְמֵאָה הִיא וַעֲפָרָהּ וַאֲפִלּוּ אֲוִירָהּ (שבת טו.), וְאֵין לְךָ מָקוֹם שֶׁיִּקָּרֵא טָהוֹר זוּלַת אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה. גַּם יִרְמֹז בְּאָמְרוֹ **מָקוֹם טָהוֹר** מְקוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַנִּקְרָא טָהוֹר כְּבִיכוֹל.

וְאָמְרוֹ **וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ**, פֵּרוּשׁ, לֹא תִדַּמֶּה כִּי אֵין צָרָה לְעוֹשֵׁי רִשְׁעָה אֶלָּא הָרָעָה הַהִיא אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה ה' בָּהֶם שְׁפָטִים בְּהוֹצִיא אוֹתָנוּ מִבֵּינֵיהֶם, לֹא כֵן, אֶלָּא "וְהָאֵשׁ", הִיא בְּחִינַת אֵשׁ הַמִּשְׁפָּט "לֹא תִכְבֶּה", **וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים** – הֵם הָאֻמּוֹת שֶׁהֵם עֵצִים יְבֵשִׁים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כ:יט) "כִּי הָאָדָם עֵץ", וְכֵן אָמְרוּ בְּרַבּוֹת (איכה רבה, פתיחתא) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הָעֵצִים אֵלּוּ הַגַּלְיוֹת, עַד כָּאן.

וְאָמְרוֹ **בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר** יִרְצֶה, לְפִי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי זְמַן הַגְּאֻלָּה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בַּבֹּקֶר רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁנַת הת"ק לְאֶלֶף הַחֲמִישִׁי, וּלְסִבַּת הֶעָוֹן נִתְעַכֵּב עַד בֹּקֶר שֵׁנִי, וְאָמַר הַכָּתוּב כִּי לֹא מִפְּנֵי זֶה יִזְכּוּ הָאֻמּוֹת וְלֹא יָבֹא עֲלֵיהֶם מַה שֶּׁהָיָה צָרִיךְ לָבֹא עֲלֵיהֶם בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן. לוּ יְהִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא זָכוּ לִגְאֻלָּה, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יִמָּלְטוּ הָאֻמּוֹת מֵהַצָּרָה שֶׁהָיְתָה עֲתִידָה לָבֹא עֲלֵיהֶם אָז, וְיָבִיא ה' עֲלֵיהֶם מַה שֶּׁנִּתְחַיְּבוּ בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן וּבֹקֶר שֵׁנִי.

וְאָמְרוֹ **וְעֵרְךְ עָלֶיהָ** וְגוֹ', יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא קמא פג.) הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ, כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה נִכְבָּד הַמְבַיֵּשׁ נִכְבָּד לְבָזוּי הַמְבַיֵּשׁ נִכְבָּד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֶבֶד הַמְבַיֵּשׁ אֶת רַבּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר "וְעֵרְךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה" שֶׁהוּא הָאֻמָּה הַיִּשְׂרְאֵלִית בִּכְלָלוּתָהּ. **וְהִקְטִיר עָלֶיהָ** פֵּרוּשׁ יַעֲרִיךְ גַּם כֵּן בְּחִינַת הַצַּדִּיקִים הַשְּׁלֵמִים מֻבְחָרֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמִים שֶׁבָּהֶם הַמַּעֲלִים רֵיחַ בְּשָׂמִים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (בראשית כז:כז) "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה". וְתֵדַע כִּי כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרוֹת רֵיחוֹ נוֹדֵף לְרָעָה, וְהַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּבָא בְּדִבְרֵיהֶם (קב הישר פרק ז) שֶׁהָיָה עוֹבֵר אֵלֶיהוּ וְרָאָה אָדָם רָשָׁע וּמְנַע עַצְמוֹ מֵהָרִיחַ רֵיחוֹ הָרַע יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהִרְגִּישׁ בְּעָבְרוֹ עַל סִרְחוֹן נְבֵלָה, וּבְהֵפֶךְ יִהְיֶה לְאִישׁ צַדִּיק שָׁלֵם שֶׁיַּעֲלֶה מִמֶּנּוּ בֹּשֶׂם כְּרֵיחַ הַגָּן, לָזֶה זָכַר זִכְרוֹן עֲרָבָתָם בִּלְשׁוֹן הַקְטָרָה, וְהַמְּכָוָן כִּי יִשְׁפֹּט בִּפְרָטוּת אֶת אֲשֶׁר הֵרֵעוּ לְאַנְשֵׁי בֹּשֶׂם. **עוֹד** יִרְצֶה כִּי כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ ה' אֶת הָעוֹלָה לְנִקֹּם נִקְמָתָהּ מֵהַמְּרֵעִים, לֹא יַעֲרִיכֶנָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אֶלָּא יַקְטִיר עָלֶיהָ הַמֻּבְחָרִים וְהַשְּׁלֵמִים שֶׁבָּאֻמָּה שֶׁיִּקָּרְאוּ בְּשֵׁם "חֵלֶב הַשְּׁלָמִים", שֶׁבָּזֶה תִּגְדַּל מַעֲלָתָהּ שֶׁל הָאֻמָּה לִנְקֹם נְקָמָה גְּדוֹלָה מִשּׁוֹנְאֶיהָ.

וְאָמְרוֹ **אֵשׁ תָּמִיד** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁיִּכֶּה ה' בָּהֶם מַכָּה רַבָּה, לֹא תִכְבֶּה אֵשׁ וְתָמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יואל ד:כא) "וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי", עַד אֲבוֹד רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ, וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ (זכריה יד:ט).

פסוק טו

וְהַכֹּהֵן וְגוֹ'. תַּחְתָּיו מִבָּנָיו – בְּפֶרֶק הַתְּכֵלֶת (מנחות נא.) דְּרְשׁוּ שֶׁבָּא לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וַעֲדַיִן לֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו שֶׁבְּנוֹ שֶׁל מֵת יְבִיאֶנָּה בְּמְקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **תַּחְתָּיו מִבָּנָיו**. וְדָרְשׁוּ מ"ם שֶׁל מִבָּנָיו לְדָרָשָׁא אַחֲרָת, דְּתַנְיָא שָׁם: "בָּנָיו" – אֵלּוּ כֹּהֲנִים הֲדְיוֹטִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו" – הֲרֵי כֹּהֵן גָּדוֹל אָמוּר, מָה אֲנִי מְקַיֵּם "בָּנָיו"? בְּהֲדְיוֹטִים. וּמַסִּיק שָׁם בַּגְּמָרָא דְּמֵאָמְרוֹ "מִבָּנָיו" דּוֹרֵשׁ כֵּן.

וּבְהוֹרָיוֹת פֶּרֶק ג' (הוריות יא.) אָמְרוּ עוֹד: כֹּהֵן גָּדוֹל בָּן כֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן מְשִׁיחָה מְנַלָּן? דִּכְתִיב "וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו", יָכוֹל קְרָא "וְהַכֹּהֵן מִתַּחְתָּיו מִבָּנָיו", מַאי "הַמָּשִׁיחַ" וְכוּ', עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא צָרִיךְ לוֹמַר "הַמָּשִׁיחַ" לְלַמֵּד עַל בָּנָיו הָאֲמוּרִים בַּתְּחִלָּה שֶׁהֵם הֲדְיוֹטוֹת כְּמַאֲמַר הַתַּנָּא בְּפֶרֶק הַתְּכֵלֶת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּלַמֵּד עַל בָּנָיו הָאֲמוּרִים בַּתְּחִלָּה שֶׁהֵם הֲדְיוֹטוֹת שַׁפִּיר נִשְׁמַע, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה אוֹמֵר "הַמָּשִׁיחַ", כִּי שְׁנֵי כְּתוּבִים בְּכֹהֵן אֶחָד לָמָּה לִי? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁ"בָּנָיו" דְּרִישָׁא בִּהֲדְיוֹטִים, "בָּנָיו" דְּסֵיפָא בִּגְדוֹלִים, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "הַמָּשִׁיחַ" אֶלָּא לִדְרָשָׁא לְמְשׁוֹחַ כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל.

וַעֲדַיִן קָשֶׁה בַּכָּתוּב לָמָּה אָמַר **תַּחְתָּיו מִבָּנָיו** שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "מִבָּנָיו תַּחְתָּיו". וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לְהַסְמִיךְ בָּנָיו לְ"יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ" לְכַוֵּן דְּרָשַׁת פֶּרֶק הַתְּכֵלֶת (מנחות כז:) שֶׁאִם מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וַעֲדַיִן לֹא מִנּוּ אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ – בְּנוֹ יָבִיא בִּמְקוֹמוֹ. וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב: "וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו יַעֲשֶׂה", וְאִם עֲדַיִן לֹא נִתְמַנָּה – מִבָּנָיו שֶׁל מֵת יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וְאִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב "הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִבָּנָיו תַּחְתָּיו", אֵז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁאֵין חִיּוּב עַל בְּנוֹ לְהָבִיא אֶלָּא אִם יִהְיֶה תַּחְתָּיו, שֶׁכֵּן מַשְׁמַע דָּוְקָא תַּחְתָּיו, פֵּרוּשׁ שֶׁנִּתְמַנָּה אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לַעֲמֹד תַּחְתָּיו. וּמֵאָמְרוֹ "מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה" מַשְׁמַע כָּל יוֹרֵשׁ יָבִיא. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁחוֹלֵק וְסוֹבֵר שֶׁאִם לֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו בָּאָה מִשֶּׁל צִבּוּר, אָמַר "תַּחְתָּיו מִבָּנָיו" לְסִמּוֹךְ "מִבָּנָיו" לְ"יַעֲשֶׂה", לוֹמַר כִּי אֵין רָאוּי לְשׁוּם אָדָם אַחֵר לְכָנֵס תַּחַת הַכֹּהֵן זוּלַת בְּנוֹ. אַחַר שֶׁפֵּרַשְׁתִּי זֶה מָצָאתִי שֶׁכֵּן דְּרָשׁוּהָ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְמֵבִין מַשְׁמָעוּת הַבָּרַיְתוֹת עַל נָכוֹן.

פרק ז

פסוק ה

אָשָׁם הוּא. נֶחְלְקוּ רַבֵּנוּ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (תורת כהנים כאן), רַבֵּנוּ אָמְרוּ "הוּא" לְמַעֵט אִם לֹא שְׁחָטוֹ בַּצָּפוֹן לְעִכּוּבָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לְמַעֵט אִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ. וְהִנֵּה לִסְבָרַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יֵדַיִּק "אָשָׁם הוּא" שֶׁחוֹזֵר "הוּא" לְאָשָׁם שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לְשֵׁם אָשָׁם. וַהֲגַם שֶׁבִּזְבָחִים (זבחים י.) מָצִינוּ שֶׁהִקְשָׁה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחָזַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלָמַד דִּין זֶה דְּשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ מִפָּסוּק (ויקרא ז:ז) "כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם" שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָם הַכָּתוּב, אִם כֵּן תֵּבֶת "הוּא" לָמָּה צְרִיכָה? וְאוּלַי כִּי זוּלַת "הוּא" הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהַהֶקֵּשׁ בָּא לְעִנְיַן שֶׁצָּרִיךְ לְשֵׁם אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמִים (זבחים יא.), לָזֶה אָמַר "הוּא" סָמוּךְ לְאָשָׁם לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְשֵׁם אָשָׁם. וּלְצַד שֶׁנַּקְשָׁה מַה שֶּׁהִקְשָׁה שָׁם, אָמַר "כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם". וּלְרַבָּנָן "הוּא" לְמַעֵט שְׁחִיטָה שֶׁלֹּא בַּצָּפוֹן שֶׁהוּזְכְּרָה בַּפָּרָשָׁה (פסוק ב) וּבָא לְעַכֵּב. וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת מֵעַיִן קֻשְׁיוֹת שֶׁהִקְשָׁה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר גַּם לְדִבְרֵי חֲכָמִים, כְּיוָן שֶׁלֹּא חִדְּשׁוּ דִּין זֶר מֵהַשֵּׂכֶל בִּדְרָשָׁתָם אֶלָּא דָּבָר שֶׁיָּשְׁנוֹ בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת, וְגַם הוּזְכַּר בְּפֵרוּשׁ, אֶלָּא שֶׁמִּפָּסוּק אֶחָד הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב, יְכוֹלִין לִדְרֹשׁ "הוּא" שֶׁבָּא לְעַכּוּבָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהוֹלִיד דִּין חָדָשׁ שֶׁאֵין לוֹ דִּמְיוֹן, לָזֶה הוּקְשָׁה כָּל הַקֻּשְׁיוֹת הָרְשׁוּמוֹת שָׁם.

פסוק ט

וְכָל מִנְחָה וְגוֹ'. אָמַר הַכָּתוּב זִכְרוֹן חֲמֵשׁ מִנְחוֹת לְמַעֵט חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: א', שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, פֵּרוּשׁ בֵּית אָב, זְבָחִים כְּנֶגֶד מִנְחוֹת, אֶלָּא כָּל אֶחָד יִטּוֹל חֶלְקוֹ בַּמִּנְחָה. ב', שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד מִנְחוֹת, הֲגַם שֶׁיֶּשְׁנָם בְּהַשְׁוָאָה בְּעִנְיָן אֶחָד, שֶׁמְּצִינוּ שֶׁהָעוֹף בָּא בְּדַלּוּת וְהַמִּנְחָה קָמָה תַּחְתֵּיהֶם בְּדַלֵּי דַלּוּת. ג', שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים, הֲגַם שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִינֵי דָמִים. ד', שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד מְנָחוֹת, הֲגַם שֶׁהֵם מִינֵי קָמָחִים. ה', שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ אֲפִלּוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת כְּנֶגֶד מַרְחֶשֶׁת, הֲגַם שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם שָׁוִים.

וַהֲגַם שֶׁהַמְּעוּטִים הֵם מְנָחוֹת, דְּרָשׁוּם בְּ"אִם אֵינוֹ עִנְיָן". אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי לָרַמְבַּ"ם (הלכות מעשה קרבנות פרק י הלכה טו) שֶׁכָּתַב בְּאֹפֶן אַחֵר, כִּי מִמַּה שֶּׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין מְנָחוֹת הָאֲפוּיוֹת וּמִנְחַת הַסֹּלֶת, שֶׁהֲרֵי בָּאֲפוּיוֹת הוּא אוֹמֵר "כָּל הַמִּנְחָה לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב" וְגוֹ', וּבְמִנְחַת סֹלֶת הוּא אוֹמֵר "וְכָל מִנְחָה לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן" וְגוֹ', לוֹמַר לְךָ שֶׁאֲפִלּוּ מִנְחַת סֹלֶת שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיְּחַלְקוּהָ מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה, לְצַד שֶׁאִם יְחַלְקוּהָ בֵּינֵיהֶם מַגִּיעַ לָזֶה מְלֹא כַּפּוֹ וְכוּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לְלוּשׁ וְלֹא לֵאָפוֹת, אַף עַל פִּי כֵן לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן יְחַלְקוּהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין חוֹלְקִין מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה, עַד כָּאן. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר לְדִבְרֵיו

שֶׁהַלִּמּוּד הוּא מֵאָמְרוֹ "לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן" בְּמִנְחַת סֹלֶת, מִזֶּה אָנוּ לוֹמְדִים לְכָל הַמְּנָחוֹת, וּמִן הַבָּרַיְתָא אֵינוֹ נִשְׁמָע כֵּן.

וְעוֹד דִּקְדֵּק הָרַמְבָּ"ם בִּלְשׁוֹנוֹ שֶׁהַלִּמּוּד הוּא מִמַּה שֶׁחִלְּקָם הַכָּתוּב, מַשְׁמַע שֶׁאִם לֹא חִלְּקָם לֹא הָיִינוּ שׁוֹמְעִים זֶה, וְדִלְא כְּהַבָּרַיְתָא. וְאוּלַי כִּי סוֹבֵר רַמְבָּ"ם כִּי מִמַּה שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין מְנָחוֹת הָאֲפוּיוֹת וְכוּ', בָּזֶה גִּלָּה לָנוּ הַכָּתוּב כַּוָּנָתוֹ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ בֵּינֵיהֶם אַחַת כְּנֶגֶד אַחַת אֲפִלּוּ בְּמִנְחַת סֹלֶת, וּמִזֶּה לָמְדוּ לְכָל הַמְּנָחוֹת, כִּי בְּמַרְחֶשֶׁת וּמַחֲבַת לֹא הֻזְכַּר בָּהּ חִלּוּק לַכֹּל אֶלָּא שֶׁלֹּא יְחַלּוּהָ זוּלַת בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יְחַלּוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַרְחֶשֶׁת אִם לֹא הֻזְכַּר בָּהּ סֵדֶר חֲלֻקָּתָהּ אִם לְכֻלָּם יַחַד אִם לְאֶחָד מֵהֶם. וּמַה שֶּׁלָּמְדוּ כָּל הַחֲמִשָּׁה פְּרָטִים מֵחֲמִשָּׁה מְעוּטִים אַסְמַכְתָּא הִיא, וּלְעוֹלָם עִקַּר לִמּוּדָם הוּא מִמַּה שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב.

וּמֵעַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה פֵּרֵט הַכָּתוּב כָּל הַמְּנָחוֹת, כֵּיוָן שֶׁלִּמּוּדֵנוּ הוּא מִמַּה שֶׁחִלֵּק, לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "כָּל מִנְחָה לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב" וְגוֹ' וְ"כָל מִנְחָה חֲרֵבָה לְכָל בְּנֵי" וְגוֹ'? וְאוּלַי שֶׁאַחַר שֶׁיָּרַד הַכָּתוּב לְפָרֵט מַאֲפֵה וַחֲרֵבָה, חָשׁ שֶׁיִּטְעֶה אָדָם לְחַלֵּק בֵּינֵיהֶם לְבֵין שְׁאָר מְנָחוֹת. גַּם מָצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים; מנחות סג.) "וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת" – שֶׁעַל שֵׁם כְּלֵיהֶן נִקְרְאוּ, וְנִפְקָא מִינָּהּ הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי מַרְחֶשֶׁת" – כְּלִי שָׁרֵת נָדַר. וְהוּא דָּבָר שֶׁנֶּחְלְקוּ בּוֹ (מנחות סג.) בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת** לְגַלּוֹת לְךָ שֶׁעַל שֵׁם כְּלֵיהֶן נִקְרְאוּ. וְאָמְרוֹ **אֲשֶׁר תֹּאפֶה בַּתַּנּוּר** דָּרַשׁ גַּם כֵּן רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁבָּאָה לִלְמֹד עַל עַצְמוֹ מֵהַסְּמִיכוּת שֶׁל "כָּל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת" – מַה מַּרְחֶשֶׁת וּמַחֲבַת הֵם שְׁנַיִם, גַּם מַאֲפֵה תַּנּוּר הֵם שְׁנַיִם, וְלֹא יָבִיא מֻחְצָה חַלּוֹת וּמֻחְצָה רְקִיקִין. וְגַם לְלַמֵּד עַל מַרְחֶשֶׁת וּמַחֲבַת בָּא לוֹמַר: מַה תַּנּוּר כְּלִי, גַּם מַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת כְּלִי, כָּאָמוּר שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וְנִשְׁאַר אוֹמֵר "כָּל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה" – לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר שְׁנַיִם?

וְנִרְאֶה כִּי כַּוָּנַת רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁלָּמַד כָּל מִנְחַת מַאֲפֵה שֶׁהוּא שְׁנֵי מִינֵי מְנָחוֹת, לֹא לְמָדָהּ אֶלָּא מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שְׁתֵּי פְּעָמִים "כָּל" אַחֲרֵי כֵן, וְהֵם שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְלָזֶה דִּיֵּק בִּלְשׁוֹנוֹ: תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מִנְחָה" "וְכָל נַעֲשָׂה" וְגוֹ' "וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה" וְגוֹ', מַה כָּל וְכָל הָאֲמוּרִים לְמַטָּה שְׁנֵי מִינִים וְכוּ'. וְלָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב "וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה" לָבַד אוֹ "כָּל מִנְחָה חֲרֵבָה" לָבַד, אֵין מָקוֹם לִלְמֹד, וְיֵשׁ לְבַעַל הַדִּין לַחְלוֹק וְלוֹמַר: "כָּל מִנְחָה חֲרֵבָה" תּוֹכִיחַ, שֶׁאָמַר "כָּל" וְאֵין בָּהּ אֶלָּא מִין אֶחָד, אַף כָּל מַאֲפֵה תַּנּוּר מִין אֶחָד. לָזֶה הֻצְרַךְ לוֹמַר "כָּל" הָאָמוּר בַּכָּתוּב.

פסוק כ

וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר וגו' וְטָמְאָתוֹ וגו'. פְּסוּק זֶה וְשֶׁלְּאַחֲרָיו בְּטֻמְאַת הַגּוּף פֵּרְשׁוּהוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וּבְזֶבָחִים (זבחים מג.) אָמְרוּ: כָּל קְרָא שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוֹ רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי וְכוּ' לֹא מְפָרְשָׁא. הָכִי אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: הוֹאִיל וּפָתַח הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וְסִיֵּם בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וּלְשׁוֹן זָכָר בָּאֶמְצַע, בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר, עַד כָּאן. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: הוֹאִיל וְכוּ' – פֵּרוּשׁ פָּסוּק "נֶפֶשׁ כִּי תִגַּע" שֶׁהוּא פָּסוּק שֵׁנִי, וְשָׁם בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁעַל טֻמְאַת הַגּוּף הוּא אוֹמֵר, הֲגַם שֶׁשִּׁנָּה בָּאֶמְצַע. גַּם בְּפָסוּק רִאשׁוֹן "וְהַנֶּפֶשׁ" אַל תִּתְמַהּ עָלָיו שֶׁדִּבֵּר תְּחִלָּה לְשׁוֹן נְקֵבָה "וְהַנֶּפֶשׁ" וּלְבַסּוֹף "וְנִכְרְתָה", וּבָאֶמְצַע "וְטֻמְאָתוֹ" – שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה עַל הַבָּשָׂר אֶלָּא עַל הַגּוּף, עַד כָּאן. דְּבָרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הוֹעִילוּ שֶׁלֹּא לְהַכְרִיחַ מִמַּה שֶׁשִּׁנָּה בָּאֶמְצַע לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁבְּטֻמְאַת בָּשָׂר הוּא אוֹמֵר, אֲבָל לְהַכְרִיחַ שֶׁעַל טֻמְאַת הַגּוּף הוּא אוֹמֵר הוּא מִמַּשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁכְּבָר נִגְמְרוּ הִלְכוֹת טֻמְאַת בָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם בִּזְבָחִים.

וְעוֹד בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְמִדּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה "טֻמְאָתוֹ" "טֻמְאָתוֹ" הָאֲמוּרָה בְּבֵיאַת מִקְדָּשׁ (במדבר יט:יג). אֶלָּא נָתַתִּי לִבִּי לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ, בְּפָסוּק אֶחָד שִׁנָּה לִכְתֹּב "וְטֻמְאָתוֹ" וְסָמַךְ לִלְמֹד בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְהָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְטֻמְאָתָהּ" וְלֹא הָיִינוּ צְרִיכִין לִגְזֵרָה שָׁוָה, גַּם בְּפָסוּק שֵׁנִי לָמָּה לֹא אָמַר לָשׁוֹן יָשָׁר כָּל הַכָּתוּב בְּסֵדֶר אֶחָד.

וְנִרְאֶה כִּי טַעַם אָמְרוֹ **וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו** בָּא לְהַעִיר עִנְיָן אַחֵר, שֶׁהֲגַם שֶׁעָבְרוּ שִׁבְעַת יְמֵי טֻמְאָה לְטֻמְאַת מֵת אוֹ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ לְטֻמְאַת שֶׁרֶץ, כָּל עוֹד שֶׁלֹּא טָבַל הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי טֻמְאָה זוֹ אֵינָהּ בִּפְנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ אֶלָּא מַסְוֶה הַטֻּמְאָה הַמְסַכֵּךְ עַל הַגּוּף מִבַּחוּץ וְלֹא בִּפְנִים, וּלְצַד זֶה הוּא שֶׁמּוֹעִיל לוֹ טְבִילָה לְהָסִיר מְסוּכַּת הַטֻּמְאָה, מַה שֶּׁלֹּא יוֹעִיל לוֹ בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי הַטֻּמְאָה שֶׁהַטֻּמְאָה גַּם בִּפְנִים. וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב **נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל** וְגוֹ' **וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו**, פֵּרוּשׁ, לֹא מִבְּעִיָא וְטֻמְאָתָהּ עָלֶיהָ שֶׁהוּא בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה לְטֻמְאַת מֵת וּבְמֶשֶׁךְ יוֹם מַגָּעוֹ לְטֻמְאַת שֶׁרֶץ, אֶלָּא אֲפִלּוּ טֻמְאָתוֹ שֶׁל גּוּף לְבַד, הַיְנוּ שֶׁעָבַר עָלָיו שִׁבְעָה יְמֵי טֻמְאָה וְאֵינוֹ חָסֵר אֶלָּא טְבִילָה לְהַעֲבִיר מֵעַל גּוּפוֹ, אֲפִלּוּ הָכִי **וְנִכְרְתָה**.

וְטַעַם אָמְרוֹ בְּפָסוּק שֵׁנִי לְשׁוֹן זָכָר בָּאֶמְצַע, הֲגַם שֶׁאֵין טָעוּת בַּדָּבָר לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא סֵדֶר אֶחָד בְּכָל הַכָּתוּב. וְנִרְאֶה כִּי טַעַם אָמְרוֹ **וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע** לְשׁוֹן נְקֵבָה וְלֹא אָמַר "אִישׁ כִּי יִגַּע" לְשׁוֹן זָכָר, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּגַּע לַדַּעְתּוֹ וְלֹא בְּהֶעְלֵם, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא בִּידִיעַת טֻמְאָה. וְגַם אָמְרוֹ בְּפָסוּק אֶחָד "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל" שֶׁהָיְתָה אֲכִילַת בָּשָׂר בִּידִיעָה, כִּי הַנֶּפֶשׁ יוֹרֶה אֶל הַהֶרְגֵּשׁ וְלִמְנִיעַת הַהֶעְלֵמוֹת. וּלְטַעַם זֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת הַשְׁגָגוֹת (ויקרא ד-ה) "וְנֶפֶשׁ", לוֹמַר, טַעַם הַמְחַיֵּב חַטָּאת וְאָשָׁם עַל הַשּׁוֹגֵג הוּא

לְצַד הֱיוֹתָהּ נֶפֶשׁ, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַהֶעֱרָה וְהַיְדִיעָה וּשְׁגָגָה, לָזֶה תִּתְחַיֵּב קָרְבָּן. וּלְעוֹלָם שֵׁם נֶפֶשׁ יוֹרֶה עַל בְּחִינַת שְׁלִילַת הַהִתְעַלְּמוּת, וְלָזֶה אָמַר בִּשְׁנֵי כְּתוּבִים "נֶפֶשׁ כִּי תִגַּע" – הֲרֵי יְדִיעַת הַנְּגִיעָה, "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל" – הֲרֵי יְדִיעַת הַמַּאֲכָל. וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לְקֻשְׁיָא לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן זָכָר בָּאֶמְצַע, שֶׁאֵין צָרֵךְ לְשַׁנּוֹת סֵדֶר הָרִגִּיל לוֹמַר עַל הָעוֹשֶׂה לְשׁוֹן זָכָר. וְטַעַם אָמְרוֹ "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא", בָּא גַּם כֵּן לְהַשְׁמִיעֵנוּ חִדּוּשׁ, שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת תָּמוּת וְלֹא גּוּף לְבַד.

וְחוּץ מִדַּרְכָּם זַ"ל נִרְאֶה לְיַשֵּׁב כָּפָל הַכְּתוּבִים עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּזְבָחִים דַּף ק"ו בַּמִּשְׁנָה: הַטָּמֵא שֶׁאָכַל בֵּין קֹדֶשׁ טָמֵא בֵּין קֹדֶשׁ טָהוֹר חַיָּב, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר טָמֵא שֶׁאָכַל טָמֵא פָּטוּר, וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (זבחים קח.) כָּל הֵיכִי דְּנִטְמָא הַגּוּף וְאַחַר כָּךְ נִטְמָא הַבָּשָׂר, דְּכוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּחַיָּב. וְלָזֶה אָמַר שְׁנֵי כְּתוּבִים: הָאֶחָד "אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים" – זֶה טָמֵא הָאוֹכֵל בְּשַׂר שְׁלָמִים טָהוֹר, וְהַשֵּׁנִי אָמַר "וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח" וְגוֹ' – זֶה כְּנֶגֶד טָמֵא הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר שְׁלָמִים שֶׁנִּטְמָא. וְאוּלַי כִּי לָזֶה דְּקָדֵק הַכָּתוּב לוֹמַר בְּפָסוּק אֶחָד **תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים**, פָּסוּק הַבָּשָׂר הוּא מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים שֶׁהוּא עֲדַיִן בְּמַדְרֵגָתוֹ שֶׁלֹּא נִטְמָא, וְהַשֵּׁנִי אָמַר **מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים** פֵּרוּשׁ, מִמִּין בְּשַׂר שְׁלָמִים הֲגַם שֶׁעַכְשָׁיו אֵינוֹ בְּשַׂר שְׁלָמִים שֶׁבָּא בּוֹ יִעוּד הָאֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוֹ מִבְּשַׂר שֶׁשָּׁם זֶבַח שְׁלָמִים עָלָיו, כִּי לֹא קְשַׁר הַבָּשָׂר עִם זִכְרוֹן זֶבַח הַשְּׁלָמִים לְרַמֵּז כִּי אֵינוֹ בְּגֶדֶר סְתָם זֶבַח שְׁלָמִים הַטְּהוֹר, וְדוֹ"ק וְלֹא יִפְּנֶה לְבָבְךָ לְטָעוֹת אַחַר הַמִּ"ם בְּאֹפֶן אַחֵר.

פסוק כה

מִן הַבְּהֵמָה. דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְרַבּוֹת כִּלְאֵי מִתַּיִּשׁ וְרָחֵל אוֹ לְהַפֵּךְ, וּמֵאָמְרוֹ "כָּל חֵלֶב" רִבָּה כּוֹי שֶׁהוּא הַבָּא מִתַּיִּשׁ וּצְבָיָה. וְעַיִן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּחִבּוּרִי פְּרִי תֹּאַר עַל טוּר יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן ט"ז.

כָּל אוֹכֵל חֵלֶב. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ לְרַבּוֹת חֵלֶב בֶּהֱמַת חוּלִין, שֶׁלֹּא תִטְעֶה לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'" אָמַר הַכָּתוּב דַּוְקָא חֵלֶב קָדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵלֶב", וְרִבּוּי זֶה אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְאוֹכְלִין תְּנֵהוּ עִנְיָן לַנֶּאֱכָלִין.

וְקָשֶׁה לִי, אַיִּךְ נִטְעֶה לוֹמַר דַּוְקָא חֵלֶב קָדָשִׁים, וַהֲלֹא אָמַר "וְחֵלֶב נְבֵלָה יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה", אֵימוּרֵי קָדָשִׁים מִי מֻתָּרִים לְהֶדְיוֹט? וַהֲלֹא אָמְרוּ בְּכֵיצַד צוֹלִין (פסחים פב.) נִשְׁחֲטָה וְנִמְצֵאת טְרֵפָה הֲרֵי זֶה תֵּצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, מִדִּכְתִיב (ויקרא ו:כג) "בַּקֹּדֶשׁ בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", לִמֵּד עַל כָּל פְּסוּלֵי שֶׁבַּקֹּדֶשׁ בִּשְׂרֵפָה. וְאִם כֵּן, מֵאֲמְרוֹ "וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה" אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי לֹא שֶׁל קָדָשִׁים לְבַד אָסַר הַכָּתוּב, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "כָּל אוֹכֵל". וְיֵשׁ לוֹמַר דְּעִיקַּר לְמוּד הַתַּנָּא מִ"כָּל אוֹכֵל חֵלֶב" הוּא עַל חִיּוּב כָּרֵת, וְזוּלַת

"כָּל", הֲגַם שֶׁהֻיְּתִי לָמֵד מִפָּסוּק "יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֵאָכְלֵהוּ", הָיִיתִי אוֹמֵר לָאו דַּוְקָא, וְלֹא כָּרֵת, וְלֹא בָּא הַכָּרֵת אֶלָּא עַל חֵלֶב קָדָשִׁים.

כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכֵלוּ. וְאָמְרוּ שׁוֹר כֶּשֶׂב וְעֵז, דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁבָּא לְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף. וּבְחוּלִּין (דף קטז.) אָמַר לֵיהּ רַב מָרִי לְרַב זְבִיד: אִי אַלְיָה אִקְרֵי חֵלֶב, תִּתְסַר בַּאֲכִילָה? אָמַר לֵיהּ: עָלֶיךָ אָמַר קְרָא "חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז" – דָּבָר הַשָּׁוֶה בְּשׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא אִצְטְרִיכוּ שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף וְחַיָּה, שֶׁהָיוּ בָּאִים בְּקַל וָחוֹמֶר לְאִסּוּר כָּאמּוּר שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז". וְאוּלַי כִּי שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה מְמוּעָטִים הֵם מֵאָמְרוֹ "אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'" – יָצְתָה חַיָּה, יָצְתָה בְּהֵמָה טְמֵאָה, יָצָא עוֹף שֶׁאֵין כֵּילּוֹ נִקְרָב. אוֹ שֶׁאַחַר שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה, הֲרֵי גִּלָּה הַכָּתוּב שֶׁאֵין לָדוּן קַל וָחוֹמֶר מִדָּם, שֶׁהֲרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה יוֹכִיחוּ. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁכָּתַב רַשְׁ"י בְּחוּלִּין (דף קיז.) בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה שֶׁאָמְרָה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּטְּהוֹרִים – דִּכְתִיב "אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'". וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה.

מִן הַבְּהֵמָה. דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְהָבִיא חוּלִּין בַּעֲלֵי מוּמִין, שֶׁלֹּא תֹּאמַר חוּלִּין דּוּמְיָא דְּקָדָשִׁים – תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבְּהֵמָה" לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ בַּעֲלֵי מוּמִין. וַהֲגַם שֶׁאָסַר הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ חֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה הֲגַם שֶׁאֲסוּרִים לְמִזְבֵּחַ, בִּשְׁלָמָא טְרֵפָה נוּכַל לוֹמַר כְּדַעַת רַמְבַּ"ם (איסורי מזבח פ"ב) שֶׁאֵין בָּהּ אִסּוּר לְמִזְבֵּחַ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִשּׁוּם (מלאכי א:ח) "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ", וַהֲגַם שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (סימן א פ"ב) דָּרְשׁוּ לֶאֱסוֹר מִן הַכָּתוּב – אֵינוֹ אֶלָּא אַסְמַכְתָּא וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב שָׁם הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה, אֶלָּא נְבֵלָה פְּסוּל הַמְּזִבֵּחַ הוּא, כִּי "וְשָׁחַט" כְּתִיב בְּכָל הַקְּרְבָּנוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּעִנְיַן כָּרֵת מְחַזֵּר הַתַּנָּא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה.

אֲשֶׁר יַקְרִיב. אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיב"? חֵלֶב שֶׁכְּמוֹתוֹ כָּשֵׁר לְקָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, יָצָא חֵלֶב דְּפָנוֹת שֶׁאֵין כָּשֵׁר לְקָרֵב, עַד כָּאן. הִנֵּה לִסְבָרָא זוֹ שֶׁהוֹצִיא מִעוּט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף מֵאָמְרוֹ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז", לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיב", וְהֶצְרֵךְ לְמַעֵט חֵלֶב דְּפָנוֹת.

וְקָשֶׁה לְרַב זְבִיד שֶׁדָּרַשׁ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז" לַאֲלְיָה שֶׁמּוּתֶּרֶת, וַ"אֲשֶׁר יַקְרִיב" לְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף, מִנַּיִן לְהַתִּיר חֵלֶב דְּפָנוֹת? גַּם לַתַּנָּא שֶׁדָּרַשׁ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז" לְמַעֵט טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף, הֲתֵר הָאַלְיָה מְנָא לֵיהּ? וְיֵשׁ לוֹמַר לְרַב זְבִיד אָמְרוֹ "אֲשֶׁר יַקְרִיב" יְמַעֵט בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וְכוּ' גַּם חֵלֶב דְּפָנוֹת, כִּי כָּל שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לַה' הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּעוּט. וְתַנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים גַּם כֵּן יְמַעֵט גַּם כֵּן מֵאָמְרוֹ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז" אֶת הָאַלְיָה, שֶׁאִם לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִבְהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא שׁוֹר וְשֶׂה, וּכְשֶׁנִּתְמַעֵט דָּבָר

שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּאִסּוּר דָּם תּוֹ לֹא עָבְדִינַן קַל וָחוֹמֶר, וּכְלוּם לְמָה אִצְטְרִיךְ לְמַעֵט מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִדָּם, בְּמִעוּט אֶחָד שֶׁיִּתְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף נִסְתַּר קַל וָחוֹמֶר, וְלֹא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הָאַלְיָה שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה בְּכֶלְיָן שֶׁמּוּתֶּרֶת.

אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן אֵין הַדַּעַת מִתְיַשֶּׁבֶת בָּזֶה, לָמָּה יַחְלוֹק רַב זְבִיד עַל תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דִּמְמַעֵט טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף מ"שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז" וְהוּא יְמַעֵטֵם מֵ"אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה לַה'"? וְעוֹד הֲרֵי הַתַּנָּא גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי אָמְרוֹ "אֲשֶׁר יַקְרִיב" וְגוֹ' לֹא יַסְפִּיק לִדְרוֹשׁ מִמֶּנּוּ לְמַעֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף וְחֵלֶב הַדְּפָנוֹת מִמַּה שֶּׁחִלְקָם לִשְׁנֵי מִעוּטִים. אֲשֶׁר עַל כֵּן הַנְּכוֹן בְּעֵינַי הוּא כִּי גַּם לְכוּלֵּי עָלְמָא מִעוּט בְּהֵמָה טְמֵאָה חַיָּה וְעוֹף אֵינוֹ אֶלָּא מֵאָמְרוֹ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז", וּדְרָשָׁה זוֹ הָיְתָה צוֹדֶקֶת הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר שׁוֹר וְשֶׂה, וּמִמַּה שֶּׁפֵּרַט כֶּשֶׂב וְעֵז לְמַעֵט הָאַלְיָה, וְאָמְרוֹ "אֲשֶׁר יַקְרִיב" בָּא לְמַעֵט חֵלֶב הַדְּפָנוֹת, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י (חולין קיז.) שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה.

פסוק לז

זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה. לֹא נוֹדַע כַּוָּנַת פָּסוּק זֶה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ לוֹמַר לְךָ, מָה מִלּוּאִים נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי, אַף כֹּל נֶאֱמְרוּ וְכוּ'. וּכְבָר כָּתַבְתִּי בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (ריש פרשת משפטים) מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהָעִיר בְּדָבָר זֶה. עוֹד דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים; זבחים צז:) לְלַמֵּד עַל הַזְּבָחִים כֻּלָּן שֶׁטְּעוּנִין סַכִּין כְּעוֹלָה, וּלְלַמֵּד עַל שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁנֶּאֱכָלִין לְזִכְרֵי כְהוּנָּה כְּמִנְחָה וְכוּ'. וּבְדָרְךְ רֶמֶז נִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ אֶמְרָם בְּמִנָחוֹת (מנחות קי.): אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב "זֹאת הַתּוֹרָה" וְגוֹ', כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאִלּוּ הִקְרִיב וְכוּ' עַד כָּאן, גַּם אָנוּ נֹאמַר בְּדֶרֶךְ זֶה.

וְקוֹדֶם אַקְדִּים דִּבְרֵי רַז"ל, אַנְשֵׁי אֱמֶת שׁוֹנִים בְּש"ע נְהוֹרִים, אֲשֶׁר אָמְרוּ כִּי תַּכְלִית עֵסֶק הַתּוֹרָה הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה אֲשֶׁר נָפְלוּ וַאֲשֶׁר נֶאֶנְסוּ מֵהַקְּדוּשָׁה וּלְהַחֲזִירָם בִּיְחוּד שָׁלֵם לְכָמוֹת שֶׁהָיוּ, וְהֵם שְׁנֵי בְּחִינוֹת: הָאֶחָד נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁיָּרְדוּ בָּעוֹלָם הַתֹּהוּ לְסִבָּה יְדוּעָה לוֹ, וְהַמּוּשָׂג לִיוֹדְעֵי דַּעַת יַסְפִּיק לְטַעַם נָכוֹן, וְהַשֵּׁנִי הֵם נְפָשׁוֹת הָעֲשׁוּקוֹת אֲשֶׁר עָשַׁק אָדָם בְּלִיַּעַל מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן בְּחֶטְאוֹ אֲשֶׁר שָׁלַל שָׁלָל רַב, כַּיָּדוּעַ הַפִּלְגַּת הַנְּשָׁמוֹת אֲשֶׁר הִרְבָּה לַעֲשׂוֹק, וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁפּוֹקֵד עָלָיו לְהוֹצִיא בְּלֵעוֹ מִפִּיו זוּלַת אֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה יַעֲשֶׂה כָּל דָּבָר עִקָּר, יַעֲלֶה נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּפְלוּ קוֹדֶם עוֹלָם הַתִּקּוּן, וְיוֹצִיא מִסמא"ל בָּלְעוֹ מִפִּיו, וּמְפוֹצְצוֹ וּמַמְחֶה כֹּחוֹ עַד אֲשֶׁר יָקִיא חַיִל בָּלַע, וְהוּא מַאֲמָרָם זַ"ל (קדושין ל:): אִם פָּגַע וְכוּ' אִם אֶבֶן הוּא נְמוֹחַ וְאִם בַּרְזֶל מִתְפּוֹצֵץ.

וּבְפָסוּק זֶה גִּלָּה הַכָּתוּב פִּלְאֵי הַתּוֹרָה וְתַעֲצוּמֶיהָ, וְאָמַר **זֹאת הַתּוֹרָה** תּוֹעֲלוֹתֶיהָ אֲשֶׁר תְּסוֹבֵב קְרִיאָתָהּ, **לָעֹלָה** פֵּרוּשׁ שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָהּ תִּתְעַלֶּה הַשְׁכִּינָה שֶׁהִיא בְּחִינַת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל,

ב' **לַמִּנְחָה** תֵּבָה זוֹ סוֹבֶלֶת כַּמָּה פֵּרוּשִׁים וְכֻלָּן צוֹדְקִין: לְשׁוֹן מְנוּחָה וּלְשׁוֹן נַחַת, וּלְשׁוֹן הֲנָחָה, וְזֶה הַפֵּרוּשׁ הוּא סוֹד (חולין צא:) עָלַי יַנִּיחַ צַדִּיק זֶה אֶת רֹאשׁוֹ, וְהוּא סוֹד (בראשית רבה פ"י) בָּאָה שַׁבָּת בָּאָה מְנוּחָה כִּי יַנִּיחַ עָלֶיהָ צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם, וְהוּא סוֹד (שיר השירים ב:ו) "שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וימינו [וִימִינוֹ] תְּחַבְּקֵנִי", וְהָבֵן:

לַחַטָּאת וְלָאָשָׁם. הֵם שְׁנֵי בְּחִינוֹת הַבְּרוּרִין: הָאֶחָד, חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁיָּרְדוּ לְמַטָּה מִמַּדְרֵגָתָם בְּתְחִלָּה בְּעוֹלַם הַתֹּהוּ, כְּנֶגְדָּם אָמַר "לַחַטָּאת". וְהַשֵּׁנִיָּה, חֶלְקֵי הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנֶּעֶשְׁקוּ מֵאָדָם בְּחֶטְאוֹ, כְּנֶגְדָּם אָמַר **לָאָשָׁם**, כִּי הַתּוֹרָה תּוֹעִיל לִשְׁנֵי בְּחִינוֹת אֵלּוּ לְבָרְרָם מִמְּקוֹם יְרִידָתָם. וְלֹא בְּרוּר לְבַד אֶלָּא גַּם יְכוֹנְנָם בַּמָּקוֹם שֶׁנֶּחְסְרוּ מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלַמְּלוּאִים** – לְמַלְּאוֹתָם בִּמְקוֹמָם. זֶה כְּנֶגֶד נִיצוֹצוֹת שֶׁיָּרְדוּ. וּכְנֶגֶד חֶלְקֵי נְשָׁמוֹת שֶׁאָנַס סמא"ל מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן אָמַר **וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים נ:כג) "זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי", וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין מג:) זֶה הַזּוֹבֵחַ יִצְרוֹ. וְהַזְּבִיחָה הוּא שֶׁיְּנַצְּחֶהוּ, וּבִבְחִינַת הַנִּצָּחוֹן הוּא בּוֹרֵר מִמֶּנּוּ בְּחִינַת הַטּוֹב אֲשֶׁר אָנַס מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן. וְהִנֵּה בְּחִינָה זוֹ הִיא מַעֲלָה גְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִתְעַצֵּם לְזִבּוּחַ יִצְרוֹ, כְּמַעֲשֵׂה דָּוִד שֶׁאָמַר (תהלים קט:כב) "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי", וְדָבָר זֶה עוֹשֶׂה פְּעֻלָּה גְּדוֹלָה בַּבְּחִינָה שֶׁאָנוּ מְשַׁתְּדְּלִים עָלֶיהָ, וְאֵין מְצִיאוּת לְהַשְׂגָּה זוֹ זוּלַת בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה, כְּאָמְרָם (קדושין ל:): אִם פָּגַע בְּךָ מְנֻוָּל זֶה מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְכֵן אָמְרוּ (שם): אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּרָאתִי לָכֶם יֵצֶר הָרַע, בָּרָאתִי לוֹ תַּבְלִין, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה.

עוֹד יִרְמֹז בְּאָמְרוֹ **וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים** כִּי תַּכְלִית הַבְּרוּר יִהְיֶה בְּאֶמְצָעוּת הַזֶּבַח, דִּכְתִיב (ישעיהו לד:ו): "כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׁחֹט אֶת הַשָּׂטָן, וּפֵרוּשׁ שְׁחִיטָה זוֹ הִיא שֶׁיְּסִיר מִמֶּנּוּ בְּחִינָה הַמְחַיֶּהוּ שֶׁהוּא נִיצוֹץ הַקְּדֻשָּׁה, וּבָזֶה הַשְּׁלָמִים נִשְׁלְמוּ כָּל הַבְּרוּרִים. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי גַּם הַדָּבָר הַזֶּה יֵשֵׁג בְּאֶמְצָעוּת עֶסֶק הַתּוֹרָה, כִּי בִּזְכוּת עֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁעוֹסְקִים הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה יִהְיֶה הַדָּבָר. וְלָזֶה רָמְזוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב) בְּדִבְרֵיהֶם כִּי הַשְּׁחִיטָה הַלָּז תִּהְיֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצַּד אֶחָד וְכָל הַצַּדִּיקִים תּוֹפְסִין הַסַּכִּין מִצַּד אַחֵר לִזְבּוֹחַ זֶבַח הַהוּא, כִּי בְּכֹחָם הָיָה הַמַּשָּׂג. הָא לְמַדְתָּ "זֹאת הַתּוֹרָה" לְכָל הַדְּבָרִים הַנִּפְלָאִים. **לָעֹלָה לַמִּנְחָה** כְּנֶגֶד הָעֲלָאַת הַשְּׁכִינָה וְיִחוּדָהּ עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **לַחַטָּאת וְלָאָשָׁם** לְבָרֵר שְׁתֵּי בְּחִינוֹת הַבְּרוּרִים שֶׁהֵם עִקַּר הָעוֹלָם, **וְלַמְּלוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים** לְיַחֵד נִיצוֹצוֹת הַיּוֹרְדוֹת לְמַלְּאוֹתָם בִּמְקוֹמָם, וְלִזְבּוֹחַ יִצְרוֹ זְבִיחָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ קִיּוּם, גַּם יֶעֱמַד חַי לִפְנֵי ה' לִשְׁלֹחַ יָד בִּמְבַקְּשֵׁי רָעָתוֹ לִזְבּוֹחַ זֶבַח, "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ וגו' יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", וְהוּא אָמְרוֹ "הַשְּׁלָמִים", פֵּרוּשׁ, שֶׁנִּשְׁלְמוּ כָּל בְּחִינוֹת הַקְּדֻשָּׁה וְנִתְיַחֲדוּ יַחַד.

וְאָמְרוֹ **אֲשֶׁר צִוָּה ה'** וְגוֹ', חוֹזֵר לַסִּבָּה שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִזְכִּיר בְּרֹאשׁ הַפָּסוּק, כְּאִלּוּ אָמַר "זֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'" וְגוֹ', שֶׁצְּרִיכִין לִלְמֹד הַתּוֹרָה עַל מְנָת כֵּן, לֹא לְתַכְלִית אַחֵר זוּלָתוֹ. וְאָמְרוֹ **בְּיוֹם צַוּתוֹ**, כִּי דָּבָר זֶה נֶאֱמַר לָהֶם בְּמַעֲמַד הַר סִינַי דִּכְתִיב "בְּמִדְבַּר סִינָי". וְאָמַר **לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם**, כָּאן רָמַז בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁמַּקְרִיבִין כָּל חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהֵם מְיֻחָסִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם הֵם הַדְּרָגַת הַקְּדֻשָּׁה, וְכָל חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה לָהֶם יִתְיַחֲסוּ, וּבְאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה יַקְרִיבוּ אֶת קָרְבְּנֵיהֶם וְיִתְיַחֲדוּ כָּל בְּחִינוֹת הַקְּדֻשָּׁה כַּנִּזְכָּר לְמַעְלָה.

פרק ח

פסוק ב

קַח אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ'. פְּרִשָּׁה זוֹ נֶאֱמְרָה קוֹדֶם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, וְטַעַם שֶׁנֶּאֱמְרָה כָּאן, לוֹמַר לְךָ שֶׁקָּדְמוּ כָּל מִשְׁפְּטֵי הַקָּרְבָּנוֹת וּפְרָטֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן קוֹדֶם מִלּוּאֵיו, כִּי לַעֲשׂוֹת כֻּלָּן נִתְכַּהֲנוּ הוּא וּבָנָיו, וְלֹא נִתְכַּהֲנוּ עַד שֶׁלִּמְּדוֹ מֹשֶׁה כָּל פְּרָטֵי דִּינֵי כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְקִיֵּם וְקִבֵּל עָלָיו לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכָּתוּב, וְאָז אָמַר לוֹ "קַח אֶת אַהֲרֹן" שֶׁעַל מְנָת כֵּן נִתְכַּהֵן, וְעוֹד שֶׁזּוֹלַת זֶה מַשְׁכַּחַת שֶׁיָּבִיא אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל קָרְבָּן מִיָּד בְּקָרְבָתוֹ לִפְנֵי ה' וְלֹא יֵדַע מַה לַּעֲשׂוֹת.

פסוק ד

וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה וְגוֹ'. אוּלַי כִּי בִּרְאוֹתָם מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה שֶׁלִּקַּח אַהֲרֹן וּבָנָיו וְהַבְּגָדִים וְגוֹ', נִקְהֲלוּ מֵעַצְמָן. אוֹ יִרְצֶה לְהוֹדִיעַ שֶׁהֶחְזִיקָם הַמָּקוֹם לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה י:ט) בְּפָרָשַׁת "הַקְהֵל" וְגוֹ', וְכָאן יוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁכֵּן הָיָה.

פסוק ה

וַיֹּאמֶר וְגוֹ' זֶה הַדָּבָר וְגוֹ'. אָמַר כֵּן לְהוֹדִיעָם לְבַל יְעַרְעֲרוּ עַל הַדָּבָר כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ, בְּחָשְׁבָם כִּי מִלִּבּוֹ וּמֵרְצוֹנוֹ הָיָה עוֹשֶׂה. וּמֵעַתָּה אֵין טַעֲנָה לְקֹרַח כִּי שׁוֹגֵג הָיָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדִיעוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה כִּי זֶה הַדָּבָר הוּא מִצְוַת ה' וְלֹא מִלִּבּוֹ וּמֵרְצוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה ב:ו; זבחים קב.) כִּי מֹשֶׁה מֶלֶךְ הָיָה, דִּכְתִיב (דברים לג:ה) "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", וּתְנַן (כתובות יז.): מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשִׂים שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתָם אֲפִלּוּ עֶבֶד עִבְרִי לַאֲדוֹנוֹ, לְרָחֵץ אוֹתָם בַּמַּיִם וְכוּ' כָּל גּוּפָם וְכָל סֵדֶר הַמַּעֲשֶׂה, וְאֵין לְךָ זִלְזוּל גָּדוֹל מִזֶּה. אֲשֶׁר עַל כֵּן הִקְדִּים לוֹמַר **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'** מִפִּי ה' נֶאֱמַר לִי לַעֲשׂוֹתוֹ, וְדַוְקָא זֶה וְלֹא אַחֵר, כִּי הַמֶּלֶךְ אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן הֶגֶם שֶׁיַּחְפֹּץ לִמְחֹל, כִּי דַוְקָא זֶה הַדָּבָר, לְצַד שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר מֶלֶךְ שֶׁלֹּא יִמְחֹל עַל כְּבוֹדוֹ הוּא שֶׁהִתִּיר וְצִוָּה לִי לַעֲשׂוֹת.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּפָּסוּק "וַיִּרְחַץ אוֹתָם בַּמָּיִם", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה זָכוּ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם וּבְטְבִילַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ "זֶה הַדָּבָר **אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת**" לְדוֹרוֹת, כִּי בָּזֶה יִזְכּוּ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם וּטְבִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְדוֹרוֹת:

פסוק י

וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ'. הַטַּעַם שֶׁהִפְסִיק בֵּין לְבִישַׁת אַהֲרֹן לִמְשִׁיחָתוֹ בִּמְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, לְצַד שֶׁמָּצִינוּ שֶׁצִּוָּה ה' בִּמְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו קוֹדֶם לִמְשִׁיחַת אַהֲרֹן כָּרָאוּי בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי (שמות מ:ט), וּמִן הָרָאוּי הָיָה לְהַקְדִּים מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן גַּם לִלְבִישַׁת בִּגְדֵי אַהֲרֹן כָּרָאוּי שָׁם, וְטַעַם שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן לְצַד שֶׁדִּקְדֵּק מֵאֲמַר ה' כָּאן בְּפָרָשָׁה זוֹ (פסוק ב) שֶׁאָמַר לוֹ "קַח אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ' וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה" וְגוֹ', וְאִם מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן קוֹדֶמֶת גַּם לִלְבִישַׁת בִּגְדֵי אַהֲרֹן הָיָה לוֹ לוֹמַר "קַח אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה" שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁיַּעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהִיא מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן, וְאֵין מָקוֹם לִטְעוֹת מֵאָמְרוֹ "קַח אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה" רִאשׁוֹנָה שֶׁיִּמְשַׁח אַהֲרֹן קוֹדֶם לִבְישַׁת בְּגָדָיו, שֶׁהֲרֵי כְּבָר אָמַר "וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ' וּמָשַׁחְתָּ אוֹתוֹ" (שמות כח:מא), אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכַּוָּנָתוֹ הוּא לְהַקְדִּים לִבְישַׁת הַבְּגָדִים קוֹדֶם לִמְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן, וּמַה שֶּׁהִקְדִּים מְשִׁיחַת מִשְׁכָּן בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי לִלְבִישַׁת בִּגְדֵי אַהֲרֹן וְלִמְשִׁיחָתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לִמְשִׁיחָתוֹ דַּוְקָא, אֶלָּא לְצַד שֶׁלֹּא רָצָה הַכָּתוּב לְהַפְסִיק בֵּין מִצְוַת הַבְּגָדִים לְמִצְוַת הַמְּשִׁיחָה שֶׁל אַהֲרֹן לָזֶה אָמַר כָּל דִּינֵי אַהֲרֹן יַחַד, וּלְעוֹלָם לֹא תַקְדִּים מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו אֶלָּא לִמְשִׁיחַת אַהֲרֹן וְלֹא לַבְּגָדִים, כְּמוֹ שֶׁגִּלָּה כָּאן כַּנִּזְכָּר.

פסוק כח

עַל הָעוֹלָה. שֶׁלֹּא הָיָה דָּבָר מַפְסִיק. וְאוּלַי שֶׁלֹּא שָׂהָה עַד שֶׁאָכְלָה הָאֵשׁ אֶת הָעוֹלָה, אֶלָּא וַעֲדַיִן הָעוֹלָה קַיֶּמֶת.

פסוק לא

כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי. פֵּרוּשׁ, עַל הָאֲכִילָה צִוָּה כְּבָר שֶׁיֹּאכְלוּהָ, וְעַתָּה הוּא מְצַוֶּה עַל הַמָּקוֹם. הָא לָמַדְתָּ: מִצְוָה עַל הָאֲכִילָה, וּמִצְוָה עַל הַמָּקוֹם, וְאִם יִרְצֶה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל הֲרֵי זֶה בִּטֵּל הַמִּצְוָה, וְאִם יִרְצֶה לֶאֱכֹל חוּץ מֵהַמָּקוֹם הֲרֵי זֶה בִּטֵּל הַמִּצְוָה. וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, לֹא שֶׁצִּוָּה מֵעַצְמוֹ אֶלָּא מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַשְּׁכִינָה.

חסלת פרשת צו

פרק ט

פסוק א

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. צָרִיךְ לְדַעַת מָה טַעַם אָמַר "וַיְהִי", וּבְמַסֶּכֶת מְגִלָּה (מגילה י.) אָמַר רַבִּי לֵוִי: דָּבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה – כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר. וּמַקְשֶׁה: וְהַכְתִּיב "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי", וְתַנְיָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיְתָה שִׂמְחָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּיוֹם בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כְּתִיב הָכָא "וַיְהִי" וְגוֹ' וּכְתִיב הָתָם (בראשית א:ה) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר" וְגוֹ'. וּמְתָרֵץ: הָא מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא. וּמַקְשֶׁה עוֹד: "וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה" (מלכים א ו:א), "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב" (בראשית כט:י) וְגוֹ', "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר" וְגוֹ'. וּמְתָרֵץ רַב אַשֵׁי: כָּל "וַיְהִי" אֵיכָא הָכִי וְאֵיכָא הָכִי, "וַיְהִי בִּימֵי" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר, עַד כָּאן.

הַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ לְמַקְשֶׁה מִפָּסוּק "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וְהֶעְלִים עַיִן מִמַּה שֶּׁלְּפָנָיו "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר" שֶׁמִּמֶּנּוּ לָמַד "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי", וְלָזֶה יָכוֹלְנִי לוֹמַר שֶׁמַּקְשֶׁה מִשְּׁנֵיהֶם יַחַד, וּלְהַגְדִּיל קֻשְׁיָתוֹ הוֹסִיף גַּם פָּסוּק "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" לוֹמַר כִּי רַבִּים "וַיְהִי" שֶׁהֵם לְשׁוֹן שִׂמְחָה. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁאַדְרַבָּא לְהֶפֶךְ, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן שִׂמְחָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁלָּמַד הַתַּנָּא מִ"וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" מִ"וַיְהִי עֶרֶב", אִם כֵּן כָּל "וַיְהִי" לֹא יִגְרַע עֵינָהּ מִזֶּה. גַּם בָּזֶה לֹא יוּכַל לְדָחוֹת כִּי דְּבָרָיו הֵם מִן הַסְּתָם וְלֹא בְּמָקוֹמוֹת שֶׁגְּלָה הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ, כִּי הֲרֵי הַתַּנָּא לָמַד מִ"וַיְהִי עֶרֶב" וְגוֹ'. אֶלָּא תִּגְדַּל הַתְּמִיהָה עַל הַמְּתָרֵץ, כִּי מַה מְּתָרֵץ "הֲרֵי מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא", תֵּרוּץ זֶה מוֹעִיל לְ"וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וְלֹא לְ"וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר" שֶׁמִּמֶּנּוּ לָמַד "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי". וְאֵין לוֹמַר שֶׁהָיָה לוֹ אֵיזֶה עִנְיָן לוֹמַר שֶׁגַּם בּוֹ בַּיּוֹם הָיָה אֵיזֶה צַעַר, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ כְּשֶׁחָזַר הַמַּקְשֶׁה וְהִקְשָׁה מִמֶּנּוּ חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְהוֹדָה חֲצִי הוֹדָאָה. וְעוֹד מַעִקָּרָא לְמָה לֹא נָתַן לֵב רַבִּי לֵוִי מֵעַצְמוֹ לַכְּתוּבִים שֶׁמּוֹכִיחִים שֶׁיֵּשׁ "וַיְהִי" שֶׁהוּא שִׂמְחָה, וְהָיָה לוֹ לְחַלֵּק מֵעַצְמוֹ.

אֲבָל נִרְאֶה כִּי כַּוָּנַת רַבִּי לֵוִי גַּם כֵּן לֹא הָיְתָה אֶלָּא כִּדְבְרֵי רַב אַשֵׁי, וְלָזֶה לֹא אָמַר "אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי" שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁסּוֹתֵר דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁגַּם יוּסְבְּלוּ דִּבְרֵי רַב אַשֵׁי בְּדִבְרֵי רַבִּי לֵוִי, שֶׁהֲרֵי מִקְרָאוֹת "וַיְהִי" רַבִּים וְנִכְבָּדִים, אֶלָּא שֶׁהַמַּקְשֶׁה סָבַר כִּי לְכָל "וַיְהִי" הוּא אוֹמֵר, וְנִתְחַכֵּם לְהַקְשׁוֹת מִ"וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין "וַיְהִי בִּימֵי" לְ"וַיְהִי בַּיּוֹם", וְרָצָה לִסְתּוֹר הַכְּלָל אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֹּאמַר "וַיְהִי בִּימֵי", וְהַמְּתָרֵץ תֵּרֵץ כִּי שָׁם מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, כִּי לֹא רָצָה לְחַלֵּק בֵּין "וַיְהִי בִּימֵי" לְ"וַיְהִי בַּיּוֹם", כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ, וְאֵין הוֹכָחָה מִתְּשׁוּבָה זוֹ שֶׁסּוֹבֵר אֲפִלּוּ "וַיְהִי" לְבַד הוּא לְשׁוֹן צַעַר, כִּי לֹא הֻכְרַח לְתָרֵץ זֶה אֶלָּא לְצַד שֶׁהִקְשָׁה מִ"וַיְהִי בַּיּוֹם".

וְאַחַר כָּךְ חָזַר לְהַקְשׁוֹת אֲפִלּוּ מִ"וַיְהִי" לְבַד, וְנִתְחַכֵּם הַמַּקְשֶׁה לְהַקְדִּים פָּסוּק "וַיְהִי בְּשָׁמוֹנִים שָׁנָה" לְגַלּוֹת עַל "וַיְהִי עֶרֶב" שֶׁמִּלְּבַד שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם צַעַר הָיָה בּוֹ שִׂמְחָה. וְהֶגֶם שֶׁמִּדִּבְרֵי הַבָּרַיְתָא שֶׁהֵבִיא לְמַעְלָה מוּכָח שֶׁהָיָה שִׂמְחָה לְפָנָיו, אֵינוֹ אֶלָּא דִּבְרֵי הַתַּנָּא, אֲבָל אֵין הוֹכָחָה מֵהַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה צַעַר אֲבָל שִׂמְחָה מִנַּיִן, לָזֶה הִקְדִּים פָּסוּק "וַיְהִי בְּשָׁמוֹנִים שָׁנָה" שֶׁזֶּה וַדַּאי שִׂמְחָה יַגִּיד בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (תענית כו.) דִּכְתִיב (שיר השירים ג:יא) "בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ", וְזֶה יַגִּיד עַל "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב" "וַיְהִי עֶרֶב" וְגוֹ' שֶׁאֵינָם אֶלָּא שִׂמְחָה. וְאָמַר רַב אַשֵׁי "וַיְהִי" אֵיכָא וְאִיכָּא וְכוּ', וְכֵן הָיְתָה דַּעַת הַמְתָרֵץ רִאשׁוֹן אֶלָּא שֶׁקִּדֵּם רַב אַשֵׁי וְתֵרֵץ. וְאוּלַי גַּם מְתָרֵץ רִאשׁוֹן רַב אַשֵׁי הוּא וְהִזְכִּיר שְׁמוֹ בַּמַּסְקָנָא, אוֹ תְּרֵי סְתָמֵי דְּתַלְמוּד הֵם, וּשְׁלִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ הֵם שֶׁאָנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם בִּשְׁבִילֵי הַתַּלְמוּד. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי אֲפִלּוּ לְרַב אַשֵׁי "וַיְהִי בַּיּוֹם" הוּא כְּ"וַיְהִי בִּימֵי", וְהַצַּעַר הוּא שֶׁמֹּתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁאֵין כְּמוֹתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְזוּלַת זֶה לֹא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב "וַיְהִי", וְגַם אָמְרוּ (שמות יט:טז) "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי", גַּם שָׁם הֲרֵי פָּרְחָה נִשְׁמָתָם שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת פח:) וְזוּלַת זֶה לֹא הָיָה אוֹמֵר "וַיְהִי בַיּוֹם".

וְאוּלַי נִרְאֶה עוֹד כִּי הַצַּעַר שֶׁיָּגִיד הַכָּתוּב הוּא שֶׁל מֹשֶׁה הַמְזֻכָּר בַּכָּתוּב, כִּי רָאָה גְּדֻלָּתוֹ וּגְדֻלַּת זַרְעוֹ בְּיַד אַהֲרֹן וּבָנָיו. וְצֵא וּלְמַד צַעַר הַקִּנְאָה מִדָּבָר טוֹב מַה עוֹשֶׂה, מִמַּעֲשֵׂה בָּנָיו שֶׁל שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק (מנחות קט:), וְיִשְׁתַּנֶּה מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו. וּלְצַד שֶׁהִפְצִיר בְּשִׁלּוּחוּת פְּרִעָה חָרָה אַפּוֹ בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וַעֲזָבוֹ מִהְיוֹת כֹּהֵן לְעוֹלָם, וּכְשֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַפְּקֻדָּה נִצְטַעֵר עַל אֲשֶׁר פָּרַח מִמֶּנּוּ עֹז תִּפְאֶרֶת כְּהֻנַּת עוֹלָם. וְהֶגֶם כִּי עָצַם מְאֹד בְּצִדְקוּת וּבַעֲנָוָה, הֲלֹא כָּל לֵב חַי מַרְגִּישׁ וּבְפָרָט בִּדְבַר מִצְוָה יִקְרַת הָעֵרֶךְ וּמַפְלָאָה כָּזֹאת. וְאוּלַי כִּי צַעַר זֶה רָמְזוֹ הַכָּתוּב בַּפָּסוּק (במדבר ז:א) "וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה" שֶׁהוּא עַצְמוֹ יוֹם זֶה, וּמִיתַת נָדָב וַאֲבִיהוּא רָמַז כָּאן בַּפָּסוּק "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי".

בַּיּוֹם וְגוֹ' קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְגוֹ'. דַּע כִּי הָעוֹשֶׂה דָּבָר כְּזֶה שֶׁיִּתֵּן גְּדֻלָּה הַנּוֹדַעַת לוֹ לְזוּלָתוֹ, וְלוּ יִהְיֶה אָחִיו, כַּאֲשֶׁר יִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹתָהּ, לֹא יִשְׁלֹט בְּנַפְשׁוֹ עֲשׂוֹתָהּ בְּשִׁלֹּשׁ שְׁלֵמִיּוֹת: הָאַחַת שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה בִּמְהִירוּת, וְהַשֵּׁנִיָּה בְּצֵרוּף בְּחִינַת הַהַדְרָגוֹת שֶׁיֵּשְׁנָם בַּדָּבָר, הַשְּׁלִישִׁית עֲשִׂית הַדָּבָר בְּפִרְסוּם לִפְנֵי רַבִּים. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי שִׁלְּשָׁתָם יַחַד שָׁלַט מֹשֶׁה בְּנַפְשׁוֹ וַעֲשָׂאָם. כְּנֶגֶד הַמְּהִירוּת אָמַר "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי", פֵּרוּשׁ בְּהִיוֹת הַבֹּקֶר טָהוֹר לֵב לֹא עִכֵּב, אֶלָּא תֵּכֶף קָרָא לְאַהֲרֹן לָתֵת לוֹ הַכְּהֻנָּה וְלֹא נִתְעַצֵּל. ב', עָשָׂה הַדָּבָר בְּצֵרוּף בְּחִינַת הַהַדְרָגוֹת שֶׁנָּתַן הַכְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו יַחַד, הֶגֶם כִּי בָּזֶה יִגְדַּל הָעִצָּבוֹן בְּלִבּוֹ שֶׁיִּרְאֶה גְּדֻלָּה מוֹשֶׁכֶת לְאַהֲרֹן וּבָנָיו, וַאֲשֶׁר יֵעָצֵב אֶל לִבּוֹ יַעֲשֶׂה הַדָּבָר בְּהַדְרָגוֹת – בְּתְחִלָּה יִקְרָא לְאַהֲרֹן וְאַחַר כָּךְ לְבָנָיו, כִּי לֹא הָיָה הֶכְרֵחַ בִּקְרִיאַת הַבָּנִים אֵז עִם אַהֲרֹן. הג', בְּמַצַּב כָּל הַזְּקֵנִים דִּכְתִיב **וּלְזִקְנֵי**

יִשְׂרָאֵל, לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר בְּפוּמְבִּי בִּפְנֵי רַבִּים וְנִכְבָּדִים, וְזֶה יוֹרֶה עַל שְׁלֵמוּת הָרָצוֹן לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכָפָה הַרְגָּשׁוֹתָיו.

פסוק ב

קַח לְךָ עֵגֶל. בְּיוֹמָא דַּף ג׳ דִּקְדְּקוּ: אַחַר שֶׁאָמַר "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', "קַח לְךָ" לָמָּה לִי? מוּבָן הוּא שֶׁהָעֵגֶל לוֹ. וְדָרְשׁוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁיִּקַּח מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי אָמְרוֹ "לְךָ", כִּי זֶה יִהְיֶה לוֹ לְאוֹת עוֹלָם כִּי לֹא עָשָׂה הוּא הָעֵגֶל בְּכַוָּנָה חָס וְשָׁלוֹם, וְלֹא טָעָה אַחֲרָיו, אֶלָּא שֶׁבָּא עַל יָדוֹ בְּלֹא כַוָּנָה וּבְלֹא מַחְשָׁבָה רָעָה. וּלְצַד זֶה יוֹעִיל לְכַפֵּר בָּעֵגֶל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל, לְצַד שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם בָּעֵגֶל הוּא בְּחִינַת הַמַּזִּיד וְלֹא יָבֹא הָעֵגֶל לְחַטָּאת לָהֶם, וְהוּא אַדְרַבָּה קָטֵיגוֹר. וְתִמְצָא (ויקרא רבה כא:י) שֶׁהִקְפִּיד ה׳ עַל אַהֲרֹן לְבַל יִכָּנֵס לְבֵית ה׳ פְּנִימָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּבִגְדֵי זָהָב, לְצַד שֶׁעָשָׂה זְהַב הָעֵגֶל.

וְיֵשׁ לְהָעִיר בָּזֶה, לָמָּה צִוָּה ה׳ שֶׁיָּבִיא עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, וְהָלֹא הַחַטָּאת בָּאָה לְכַפָּרָה וְאֵין לְךָ סָנֵגוֹר בָּעוֹלָם כָּזֶה. וְנִרְאֶה כִּי הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא שָׁפַט בְּצֶדֶק הַדָּבָר, לְצַד כִּי אַהֲרֹן לֹא עָשָׂה שׁוּם פְּעֻלָּה בִּבְחִינַת מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, כִּי לֹא צִיְּרוֹ וְלֹא הֲכִינוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא הֶאֱמִין בּוֹ וְלֹא טָעָה אַחֲרָיו חָס וְשָׁלוֹם, כְּמַאֲמָרוֹ לְמֹשֶׁה (שמות לב:כד) "וַיֵּצֵא הָעֵגֶל", פֵּרוּשׁ, מֵעַצְמוֹ יָצָא עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשׂוּ שְׁנֵי מְכַשְּׁפֵי עֵרֶב רַב יַיְנוּס וְיוֹמְבְּרוּס כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, תשא יט). וּמֵעַתָּה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה הוּא בִּבְחִינַת הַזָּהָב שֶׁאָמַר לָהֶם (שם) "לְמִי זָהָב הִתְפָּרְקוּ", וְלָקַח מִיָּדָם וַיָּצַר אוֹתוֹ בַּחֶרֶט, וּמַעֲשֶׂה זֶה עָשָׂהוּ בִּידִיעָה שְׁלֵמָה. וַהֲגַם שֶׁטַּעֲמוֹ הָיָה לְצַד יִרְאָה מִיִּשְׂרָאֵל לְבַל יַהַרְגוּהוּ כְּחוּר, גַּם הָיָה מְאֻבַּד לָהֶן הַזְּמַן עַד שֶׁיָּבֹא מֹשֶׁה, אַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי עָשָׂה מַעֲשֶׂה בִּלְתִּי הָגוּן. אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר ה׳ שֶׁיָּבִיא הָעֵגֶל לְכַפֵּר עַל הַדָּבָר שֶׁיָּצָא עַל יָדוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה. אֲבָל הַזָּהָב שֶׁמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה בּוֹ הָיָה בְּכַוָּנַת הַמְכֻוָּן, אָמַר ה׳ לֹא יֵרָאֶה בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה קָטֵגוֹר סָנֵגוֹר. מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל שֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל אֵינָם יְכוֹלִין לְהָבִיא עֵגֶל לְכַפָּרָה, לָזֶה צִוָּה ה׳ שֶׁיָּבִיאוּ שְׂעִיר עִזִּים.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר בְּהָעִיר אִיךְ אָנוּ אוֹמְרִים (ראש השנה כו.) "אֵין קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵיגוֹר" בְּעִנְיַן הַזָּהָב, וַהֲלֹא אָמְרוּ (ערכין טז.) אַרְבָּעָה בִּגְדֵי זָהָב שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל מְכַפְּרִים עַל אַרְבָּעָה מִינֵי עֲבֵירוֹת וְכוּ', אִם כֵּן קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵיגוֹר? וּבְהֶכְרֵחַ לְיַשֵּׁב כִּי יִשְׁתַּנֶּה כַּפָּרַת חוּץ מִכַּפָּרַת פְּנִים, שֶׁכַּפָּרַת פְּנִים מַלְבֶּנֶת הַחֲטָאִים כַּשֶּׁלֶג, וְזֶה לְךָ הָאוֹת לְשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית (יומא סז.), וְדָבָר זֶה הוּא מֻפְלָא וְצָרִיךְ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בּוֹ רֹשֶׁם הֶעָוֹן כְּלָל. וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הַבְּגָדִים לִהְיוֹתָם בַּחוּץ מְכַפְּרִים, הֲגַם הֱיוֹתָם מִין זָהָב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כַּפָּרַת פְּנִים. וְגַם לְפִי חִלּוּק זֶה יִשְׁתַּנֶּה חֵטְא שֶׁל אַהֲרֹן בַּזָּהָב מֵחֶטְאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל, כִּי אַהֲרֹן מְכַפֵּר בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב

וְיִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְכַּפְּרִים בָּעֵגֶל, כִּי חֵטְא אַהֲרֹן בַּזֶּהֶב שׁוֹגֵג גָּמוּר הָיָה בִּלְקִיחָתוֹ וּבִנְתִינָתוֹ בַּחֹרֶט, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה לֹא יִתְכַּפְּרוּ בָּעֵגֶל אֲפִלּוּ בַּחוּץ, וְהָבֵן:

פסוק ג

תְּדַבֵּר לֵאמֹר. צָרִיךְ לְדַעַת מַה טַּעַם יְדַבֵּר כָּאן אַהֲרֹן לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא מֹשֶׁה הָרַגִּיל? וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁאָמַר לָהֶם "לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ" וְגוֹ', לָזֶה יָצָו ה' אֶלָּיו כִּי יְדַבֵּר לָהֶם לְהָבִיא כַּפָּרָה שְׂעִיר עִזִּים, הַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. וּכְבָר כָּתַבְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת דִּבְרֵי רַז"ל כִּי הַחֵטְא יַפְעִיל הַגְּנַאי בְּמָקוֹמוֹ וְהַתְּקוּן צָרִיךְ לִהְיוֹת מָכָן כְּנֶגְדּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **תְּדַבֵּר לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, תְּדַבֵּר דִּבּוּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲלָה וּזְכוּת כְּנֶגֶד דִּבּוּר שֶׁהָיָה בּוֹ הַשְׁפָּלָה אֲשֶׁר פָּרַע בּוֹ אֶת הָעָם.

עוֹד נִרְאֶה, כִּי לְצַד שֶׁמַּעֲלָה אַהֲרֹן בַּמַּעֲלָה הַנִּפְלָאָה הַלָּז מִתּוֹךְ כָּל יִשְׂרָאֵל בּוֹ בָּחַר ה', לָזֶה אָמַר אֵלָיו מֹשֶׁה שֶׁיְּדַבֵּר לְיִשְׂרָאֵל אֱמִירוֹת רַכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר**. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר **כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ, כָּל הַמַּשָּׂג וְכָל הָרָצוֹן אֵינוֹ אֶלָּא לְצַד יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ "אֲלֵיכֶם" וְלֹא "לִי". וּכְדֶרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, הֲלֹא כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים לֹא דִּבֶּר ה' עִם מֹשֶׁה, כִּי כָל הַמַּשָּׂג אֵינוֹ אֶלָּא לְצַד מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל.

פסוק ה

וַיִּקְחוּ וְגוֹ' אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה. אָמַר **אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה**, יְכַוֵּן אֶל אַהֲרֹן גַּם כֵּן שֶׁלָּקַח אֶת אֲשֶׁר צִוָּהוּ, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִמַּשְׁמָעוּת מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲגַם שֶׁמִּפִּי אַהֲרֹן נֶאֶמְרוּ לָהֶם הַדְּבָרִים, אַהֲרֹן עַצְמוֹ מִפִּי מֹשֶׁה אֱמָרָם, וְאִלּוּ אָמַר הַכָּתוּב "אֲשֶׁר צִוָּה אַהֲרֹן" אֵין בַּמַּשְׁמָע אֶלָּא לְקִיחַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְקִיחַת אַהֲרֹן. עוֹד אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה** כִּי לְצַד מִצְוֹת מֹשֶׁה לְבַד עָשׂוּ הַדָּבָר, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה הַהַבְטָחָה הָרִאשׁוֹמָה בַּמַּאֲמָר.

פסוק ו

וַיִּקְרְבוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה הוּא **הַדָּבָר**. וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ עַל הַקְּרֵבַת אַהֲרֹן. וְאֵין זֶה פְּשַׁט מַאֲמַר הַכָּתוּב שֶׁאָמַר "תַּעֲשׂוּ". וְנִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּין לוֹמַר עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּסָמוּךְ דִּכְתִיב "וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ **לִפְנֵי ה'**", דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **לִפְנֵי ה'** וְלֹא אָמַר "לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד", גַּם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֲרֵי אָמַר בְּסָמוּךְ "וַיִּקָּחוּ וְגוֹ' אֶל פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד", אֶלָּא יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁהֵכִינוּ עַצְמָם בְּעֶרֶךְ הַשְׁלֵמוּת וְהַמּוּשְׂכָּל וְהֵעָרְכַת עֲמִידָתָם שֶׁהִיא לִפְנֵי ה', וּבְחִינָה זוֹ הִיא הַשָּׂגַת תַּכְלִית הַשְׁלֵמוּת, כְּמַאֲמַר דָּוִד (תהילים ט"ז:ח') "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד" כִּי בָּזֶה לֹא יִמּוֹט מִימִינוֹ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, כִּי אֵין יְשִׁיבַת הָאָדָם וּתְנוּעוֹתָיו וְכוּ' כִּישִׁיבָתוֹ וְכוּ' לִפְנֵי מֶלֶךְ וּמִכָּל שֶׁכֵּן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. וּכְשֶׁהִשְׂכִּיל מֹשֶׁה בְּמַעֲשֶׂה זֶה אָמַר לָהֶם "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ", פֵּרוּשׁ, צִוָּה ה' שֶׁתַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ, שֶׁתִּהְיוּ תָּמִיד

מַעֲרִיכִים בְּדַעְתְּכֶם כִּי אַתֶּם עוֹמְדִים לִפְנֵי ה', וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'. עוֹד יְכַוֵּין בִּכְלַל אָמְרוֹ **לִפְנֵי ה'** שֶׁלֹּא הָיָה מָסָךְ מַבְדִּיל בֵּינָם לְבֵין ה', כְּדִכְתִיב (ישעיהו נ"ט:ב') "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים" וְגוֹ', וְזֶה גַּיד שֶׁהָיוּ שְׁלֵמִים עִם ה', וּכְפִי זֶה יֵדַיִּק עַל נָכוֹן אָמְרוֹ "זֶה" עַל מַעֲשֶׂה הָאָמוּר בְּסָמוּךְ.

אַחַר שֶׁכָּתַבְתִּי זֶה, בָּא לְיָדִי מִדְרַשׁ חֲזַ"ל (במדבר רבה יב:ח), וְזֶה לְשׁוֹנָם: "זֶה הַדָּבָר" – מַה הוּא "זֶה הַדָּבָר"? עַל הַמִּילָה, כְּמָה דְתֵימָא "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר מָל יְהוֹשֻׁעַ" (יהושע ה:ד), עַד כָּאן. וְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ סְתוּמִים וַחֲתוּמִים, וְכִי בְּאוֹתוֹ יוֹם מָל אוֹתָם מֹשֶׁה, אוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם צִוָּה עַל הַמִּילָה?

אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא עַל עֶרְלַת לִבָּם, שֶׁהוּא דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, גַּם מַרְחִיק אֵימָתוֹ מִלִּבָּם, וְצִוָּה לָמוּל עָרְלַת לִבָּם וּבָזֶה יֵרָאֶה לָהֶם כְּבוֹד ה', וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָם.

שׁוּב בָּא לְיָדִי מִדְרַשׁ אַחֵר (תורת כהנים הכא) בַּיַּלְקוּט, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "זֶה הַדָּבָר" – אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אוֹתוֹ יֵצֶר הָרָע תַּעֲבִירוּ מִלִּבַּכֶם, וְתִהְיוּ כֻּלְּכֶם בְּיִרְאָה אַחַת וּבְעֲצָה אַחַת לְשָׁרֵת לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְכוּ', וְתִהְיֶה עֲבוֹדַתְכֶם מְיֻחֶדֶת לְפָנָיו, דִּכְתִיב "וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם" וְגוֹ' (דברים י:טז), וְאִם עֲשִׂיתֶם זֶה – "וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'" עַד כָּאן, וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָם.

פסוק ז

וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם. מַשְׁמַע כִּי כַּפָּרַת אַהֲרֹן נוֹגַעַת גַּם לָעָם. וְהַטַּעַם הוּא לְצַד כִּי חֵטְא אַהֲרֹן – יִשְׂרָאֵל הָיוּ לוֹ סִבָּה לַחֲטֹא, שֶׁאָמְרוּ לוֹ (שמות לב:א) "קוּם עֲשֵׂה לָנוּ" וְגוֹ', וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא נִתְכַּפֵּר אַהֲרֹן יֶשְׁנוֹ הַחֵטְא לְעוֹשֵׂהוּ וְלַמְסַבֵּב עוֹשֵׂהוּ, וְאַחַר שֶׁנִּתְכַּפֵּר נִתְכַּפְּרוּ שְׁנֵיהֶם, לָזֶה אָמַר לוֹ "וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם".

פסוק ח

וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ. יִרְמֹז לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ירושלמי מכות ב:ו) שְׁאֲלוּ לִנְבוּאָה: "חוֹטֵא מַה עָנְשׁוֹ?" אָמְרָה: "הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תָמוּת", וּלְצַד רַחֲמֵי ה' אָמַר: "יְבִיא קָרְבָּן", שֶׁעִקַּר מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּן הִיא מַחְשֶׁבֶת הַמַּקְרִיב, כִּי הוּא הַחַיָּב בְּכָל הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בַּקָּרְבָּן הַהוּא לְזָבַח וּלְהִשָּׁרֵף עַל הָאִשִּׁים, וְהָיְתָה לוֹ מַחְשָׁבָה זוֹ לְכַפָּרָה. וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ**, פֵּרוּשׁ, הוּא עַצְמוֹ הֵכִין לָשׁוּם אָשָׁם נַפְשׁוֹ, וְקָרַב לַמִּזְבֵּחַ, פֵּרוּשׁ, לִזְבִיחָה לָאִשִּׁים, וְעָשָׂה הַשְׁחִיטָה בִּמְקוֹמוֹ לָעֶגֶל לְצַד רַחֲמֵי ה' שֶׁנִּתְרַצָּה לְהָבִיא חֲלִיפָתוֹ.

וְרָאִיתִי לְתֵת לֵב בָּעִנְיָן לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ (תנחומא, שופטים) כִּי נִשְׁבַּע ה' לְהַעֲמִיד הָעוֹלָם וּבְרוּאָיו בְּמִשְׁפָּט, וְכָל הָאוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתָּרָן יִוָּתְרוּ בְנֵי מֵעָיו (ירושלמי שקלים פ"ה ה"א), אִם כֵּן אִם הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת מִשְׁפָּטָהּ הִיא תָּמוּת כְּמַאֲמַר הַנָּבִיא (יחזקאל יח:ד), אֵיךְ יָבִיא קָרְבָּן וְיִפָּטֵר? וְנִרְאֶה כִּי טַעַם נָכוֹן יֵשׁ בַּדָּבָר עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט, כִּי כְּשֶׁהָאָדָם חוֹטֵא אֵין בְּחִינָתוֹ בְּחִינַת אָדָם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה ג.) אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, וְנַעֲשֶׂה בְּהֵמָה, וּבְיוֹם שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה רוּחַ הִיא בָּאֱנוֹשׁ וְעָלָה מִמַּדְרֵגַת בְּהֵמָה לְמַדְרֵגַת אָדָם. הַאִם רָאוּי הוּא לְהָמִית אָדָם זֶה תַּחַת בְּהֵמָה? לָזֶה יָבִיא דֻּגְמַת הַחוֹטֵא שֶׁהוּא בְּהֵמָה וְיִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בְּצַעַר הַחוֹשֵׁב כִּי רָאוּי הוּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מִשְׁפָּט זֶה, וּכְפִי זֶה חֵלֶק רוּחַ הַמַּרְגִּישׁ הוּא מַצִּיל אֶת הָאָדָם בְּהֶעָרֶה זוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לו:ז) "אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה'", כִּי חֵלֶק הַבְּהֵמִי שֶׁבָּאָדָם בְּהִצְטָרְפוּתוֹ עִם הָאָדָם שֶׁהִיא בְּחִינַת הַהַשְׂכֵּל נוֹשֵׁעַ בּוֹ, פֵּרוּשׁ לְצִדּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ וְהוּא אֵינוֹ רָאוּי לְעֹנֶשׁ, וּבָזֶה אֲפִלּוּ בְּדִין הַקְּרֻבַת הַקָּרְבָּן בְּעֵד הַחֵטְא הוּא עַל קוֹ הַמִּשְׁפָּט, כְּאָמְרוֹ (שם) "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה'":

פסוק טו

וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם. זוֹ הַקְּרֻבַת בְּחִינַת הָאוֹרוֹת הַנִּטּוּעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל מִמְּקוֹר הָאוֹר, אֲשֶׁר נִשְׁתַּנּוּ בְּאֶמְצָעוּת הַחֵטְא וְלֹא יִהְיוּ בִּבְחִינַת הַנִּשְׁתָּוֶן לְהִתְקָרֵב, כִּי הַשִּׁנּוּי בַּנֶּפֶשׁ יְחַיֵּב הַהַרְחָקָה, כִּי יֵעָשֶׂה שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וּבְאֶמְצָעוּת הָעֲבוֹדָה שֶׁעָשָׂה אַהֲרֹן יַגִּיד הַכָּתוּב כִּי הִקְרִיב קָרְבַּן הָעָם, פֵּרוּשׁ, שֶׁהִקְרִיב כָּל הַרְחָקוֹתָם. וְהִנֵּה מֵהָרָאוּי הָיָה שֶׁיִּכְתֹּב פָּסוּק זֶה בְּסוֹף מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּן, וְטַעַם שֶׁהִתְחִיל בּוֹ, לוֹמַר שֶׁהַפְּעֻלָּה נַעֲשֵׂית בְּמַה שֶּׁכְּבָר בַּמַּעֲשֶׂה קֹדֶם עֲשׂוֹתוֹ, כִּי לֹא הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר אֶלָּא הַכַּוָּנָה הַצְּרִיכָה בּוֹ, וְהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן בְּתְחִלַּת מַעֲשָׂיו, וְהָבֵן.

וְאֶרְמֹז לְךָ פְּרָט אֶחָד קָטָן שֶׁרָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **וַיַּקְרֵב אֶת הָעוֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט**. כְּבָר רָמַזְתִּי לְךָ כִּי זִכְרוֹן הָעוֹלָה יִרְמֹז עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וּבְאֶמְצָעוּת הָרַחֲקַת יִשְׂרָאֵל מֵהַיּוֹשֶׁר הֵם מוֹרִידִים הָעוֹלָה לְמַטָּה חָס וְשָׁלוֹם, וּבְאֶמְצָעוּת הִתְקָרְבוּתָם לֹא מִלְּבַד שֶׁלֹּא תִּשְׁלַח בְּפִשְׁעָם אֶלָּא יוֹסִיפוּ לְהַעֲלוֹת עָלֶיהָ אַחַר עָלֶיהָ עַד שֶׁתַּעֲמֹד בְּגֶדֶר הַמִּשְׁפָּט כַּיָּדוּעַ לַמַּשְׂכִּיל, וְהוּא "וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט". שָׁמַעְתִּי:

פסוק כב

וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פָּרָשָׁה כ"ט אָמְרוּ: מִקְרָא מְסֹרָס, רָאוּי לוֹמַר "וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת" וְגוֹ' "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן" וְגוֹ', שֶׁבִּירִידָתוֹ נָשָׂא כַּפָּיו וְכוּ'. וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה יְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ זֶה וְלֹא בְּדֶרֶךְ הַיָּשָׁר. וְאוּלַי כִּי בִּרְאוֹתוֹ אַהֲרֹן שֶׁלֹּא יָרְדָה שְׁכִינָה, חָשַׁב אוּלַי כִּי עֲדַיִן

חָסֵר כַּפָּרָתוֹ עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ הֵבִיא קְלָלָה עַל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה "וַיִּשָּׂא וְגוֹ' וַיְבָרֶךְ" וְגוֹ', וּבָזֶה יָרַד מֵעֲשׂוֹת תַּשְׁלוּמֵי הַחַטָּאת וְכוּ'. וְאוּלַי כִּי גַּם בִּרְכַּת יִשְׂרָאֵל, לְצַד שֶׁהִיא כַּפָּרַת חֶטְאוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, תּוּכְלַל בִּכְלַל הַחַטָּאת, כִּי גַּם לָהּ יִתְיַחֵס שֵׁם חַטָּאת. וְאָמְרוֹ **וַיֵּרֶד**, אוּלַי כִּי הוּא לְשׁוֹן יְרִידָה כִּי הוּכַר לוֹ פְּחִיתוּתוֹ, לְצַד שֶׁרָאָה שֶׁגָּמַר מֵעֲשׂוֹת הַכֹּל וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פָּרָשָׁה י"ט שֶׁצָּעַק אַהֲרֹן לִפְנֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לוֹ לִיקְרַב לַמִּזְבֵּחַ וּבָא לִידֵי בּוּשָׁה וְכוּ', וְנִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים וְיָרְדָה שְׁכִינָה.

פסוק כג

וַיֵּצְאוּ וַיְבָרֲכוּ וְגוֹ'. אוּלַי כִּי כֵּן נִצְטַוּוּ בִּנְבוּאָה. אוֹ בְּרָכָה זוֹ בְּמָקוֹם תְּפִלָּה הָיְתָה כְּדֵי שֶׁתִּשָּׁרֶה שְׁכִינָה. וְהַגַּם שֶׁכְּבָר בֵּרְכָם אַהֲרֹן, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם לְצַד הַסְכָּמַת שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת הָרְמוּזִים בִּשְׁתֵּי בְּחִינוֹת הָאַחִים, כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה, שֶׁהֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה:

פרק י

פסוק א

וַיִּקְחוּ בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְגוֹ'. יִרְצֶה לְהוֹדִיעַ מְקוֹם טָעוּתָם שֶׁהִיא לִשְׁתֵּי סִבּוֹת: הָאֶחָד – לִהְיוֹתָם כֹּהֲנִים שֶׁאֲלֵיהֶם תֵּאוֹת הָעֲבוֹדָה, וְזֶהוּ שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר "בְּנֵי אַהֲרֹן". ב' – הֱיוֹתָם גְּדוֹלִים בְּמַעֲשֶׂה וּשְׁקוּלִים הֵם כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים הכא אחרי נג) וּכְאָמְרָם בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (אחרי נו) שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה מִצַּד מַעֲשֵׂיהֶם, וְזֶה אָמְרוֹ "נָדָב וַאֲבִיהוּא". וּבְחִינָה זוֹ אֵינָהּ בְּאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, שֶׁהֲגַם שֶׁהֵם בְּנֵי אַהֲרֹן אֵין לָהֶם מַדְרֵגָה מִצַּד עַצְמָם כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים ויקרא י:טז) בְּמַה שֶׁכָּתוּב "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל אֶלְעָזָר וְגוֹ' הַנּוֹתָרִים" וְגוֹ' יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. וּבְכֹחַ זֶה נִכְנְסוּ, וְדִקְדְּקוּ לִיכָּנֵס שְׁנֵיהֶם יַחַד לְהַגְדִּיל זְכוּתָם, וְלֹא רָצוּ לְקַחַת מֵאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ. אָמְרוּ: אוּלַי אֵין רָאוּי לְקַחַת מִמֶּנָּה אֶלָּא לְקִטֹּרֶת הַחִיּוּב, לָזֶה הֵבִיאוּ מִבַּחוּץ.

וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ. וְלֹא אָמַר "עֲלֵיהֶן" כְּאָמְרוֹ "וַיִּתְּנוּ בָהֶן" וְגוֹ', "וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶן", חוֹזֵר אֶל הָאֵשׁ שֶׁהַזְכִּיר בְּסָמוּךְ, לְהָיוֹת שֶׁהַקְּפָדָה הִיא עַל אֵשׁ זָרָה, לָזֶה כִּנָּה בָּהּ הַמַּעֲשֶׂה.

זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה. פֵּרוּשׁ, וּמַה הִיא זָרוּתָהּ? שֶׁלֹּא צִוָּה ה' אוֹתָהּ. וְאוּלַי שֶׁאִם הָיוּ לוֹקְחִים אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא הָיָה ה' מַקְפִּיד עַל הַדָּבָר כָּל כָּךְ, אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מַקְפִּיד מֵאֹפֶן אַחֵר. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם" לְעֲשׂוֹת כֵּן, וְזֶה הִיא זָרוּתָהּ.

פסוק ב

וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'. אוּלַי שֶׁיִּרְמֹז טַעַם מִיתָתָם, שֶׁהוּא לְהַפְחִיד לִירֹא מִן הַמִּשְׁכָּן בִּרְאוֹתָם אֶת אֵלּוּ שֶׁקָּרְבוּ לְפָנָיו מֵתוּ. עוֹד יִרְמֹז כִּי מִיתָתָם הָיָה עַל מָה שֶׁקִּדֵּם מֵהֶם לַה', עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה יג:י) שֶׁמִּיתָתָם הָיָה לְמָה שֶׁקִּדֵּם "וַיְחֻשׁוּ אֶת הָאֱלֹהִים" וְגוֹ' (שמות כד:י), וְהֵם הֵם אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

פסוק ג

הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **הוּא**. ב', אָמְרוֹ "לֵאמֹר" מַשְׁמַע שֶׁצִּוָּה ה' לֵאמֹר, אִם כֵּן לָמָּה לֹא אָמַר עַד עַתָּה? וְשִׁגְיוֹן זֶה דּוֹמֶה לְשִׁגְיוֹן אַזְהָרַת שַׁבָּת שֶׁלֹּא צִוָּה בְּשָׁעָתוֹ עַד אַחַר כָּךְ אָמַר (שמות טז:כג) "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'", וְשָׁם מָצִינוּ לוֹ טְעָמִים מַסְפִּיקִים בְּעִנְיָן, כִּי לֹא נֶאֱמַר לוֹ "לֵאמֹר", כְּמוֹ שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' שַׁבָּתוֹן" וְגוֹ' וְלֹא אָמַר "לֵאמֹר", מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁאָמַר "לֵאמֹר".

וְרַז"ל מָצִינוּ לָהֶם שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים הכא): הָיָה אַהֲרֹן עוֹמֵד וְתוֹהֶה וְאוֹמֵר "אוֹי לִי, כָּךְ עֲבָרָה בְּיָדִי וּבְיַד בָּנַי שֶׁכָּךְ הִגִּיעַתְנִי". נִכְנַס מֹשֶׁה אֲצָלוֹ וְהָיָה מְפַיְּסוֹ, אָמַר לוֹ: "אַהֲרֹן אָחִי, מִסִּינַי נֶאֱמַר לִי 'עָתִיד אֲנִי לְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּאָדָם גָּדוֹל', וְהָיִיתִי אוֹמֵר אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ הַבַּיִת מִתְקַדֵּשׁ, עַכְשָׁיו נִמְצְאוּ בָּנֶיךָ גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמֶּךָּ" וְכוּ', עַד כָּאן. דָּבָר אַחֵר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ' הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר" וְגוֹ' – דִּבּוּר זֶה נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי וְלֹא יָדָעָה עַד שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ, וְכֵיוָן וְכוּ' אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: "לֹא מֵתוּ בָּנֶיךָ אֶלָּא בִּשְׁבִיל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם", שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כח:מג): "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי". כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע אַהֲרֹן שֶׁבָּנָיו יְדוּעֵי הַמָּקוֹם הֵן, שָׁתַק, עַד כָּאן.

הִנֵּה לַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן מְפֹרָשׁ תֵּיבַת **הוּא** עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לֶהֱיוֹת שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל הַסִּבָּה שֶׁהוּא סִבַּב לִבְנָיו שֶׁמֵּתוּ, לָזֶה אָמַר לוֹ מֹשֶׁה כִּי הוּא זֶה טַעַם מִיתָתָם, לְצַד אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' וְגוֹ', וְלֹא לְצַד עָוֹנוֹ הָיָה הַדָּבָר. וְתֵיבַת "הוּא" כְּפִי זֶה חוֹזֶרֶת אֶל הַסּוֹבֵב. וּלְדֶרֶךְ שֵׁנִי תֵּיבַת **הוּא** חוֹזֶרֶת אֶל הַדִּבּוּר הַסָּתוּם שֶׁלֹּא יְדָעוּ, וְעַתָּה יָדַע כִּי הוּא זֶה מְכֻוָּן הַדִּבּוּר הַנֶּאֱמַר לוֹ קֹדֶם "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי", גַּם לֹא נֶאֱמַר לוֹ שָׁם דָּבָר וְלֹא לֵאמֹר, דּוֹק וְתַשְׁכַּח, וְנִשְׁאֲרוּ הַדְּבָרִים בְּלִבַּב מֹשֶׁה סְתוּמִים עַד שְׁעַת מַעֲשֶׂה וֶהֱבִינָם וְאָמַר "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵלַי", וּמַה דִּבֶּר? "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי". וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ: כַּוָּנַת דִּבְרֵי ה' בְּאָמְרוֹ "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" הוּא לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, בְּאָמְרוֹ "וְנִקְדַּשׁ" רְצוֹנוֹ לוֹמַר "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", וְאָמְרוֹ "בִּכְבוֹדִי" הוּא "וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד". וּלְדֶרֶךְ זֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים, אֶלָּא לְדֶרֶךְ רִאשׁוֹן עֲדַיִן קָשֶׁה מַה שֶּׁהִקְשִׁינוּ. וְלֶעָמֹד עַל עִמְקָ דְּבָרָיו יֵשׁ לְהָעִיר אָמְרוֹ "אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ" שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "בִּי אוֹ בְּךָ" אוֹ יֹאמַר "בְּךָ אוֹ בִּי", כִּי לֹא יֶצְדַּק לוֹמַר "אוֹ" בִּתְחִלָּה.

וְלָזֶה נִרְאֶה לְיַשֵּׁב, כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּעִנְיָן שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד הוּא בְּחִינַת הַמַּעֲלָה, וְהַשֵּׁנִי בְּחִינַת הַמְּאוֹרָע שֶׁהוּא הַמִּיתָה. וּכְשֶׁבָּא לוֹמַר אֶת אֲשֶׁר הֵבִין מִי הוּא הַקָּרוֹב אֲשֶׁר יִקְדַּשׁ בּוֹ, אִם הָיָה מַתְחִיל לוֹמַר "בִּי" אוֹ "בְךָ", הָיָה נִשְׁמָע בִּדְבָרָיו כִּי הוּא הַקָּרוֹב לִפְנֵי ה' בְּיוֹתֵר מַעֲלָה וְכָבוֹד, וְלָזֶה הִזְכִּיר עַצְמוֹ בִּפְשִׁיטוּת וְהִזְכִּיר אַהֲרֹן בְּסָפֵק "אוֹ". לָזֶה אָמַר "אוֹ בִּי" שֶׁגַּם הוּא בְּסָפֵק, וְאִם הָיָה אוֹמֵר "בְּךָ אוֹ בִּי" יָבֹא הַמִּיחוּשׁ כִּי רָצָה לְהַלְבִּישׁ הַמְּאוֹרָע הָרַע בְּאַהֲרֹן כִּי הוּא יָמוּת בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָה וְאֶת עַצְמוֹ עָשָׂה בְּסָפֵק. לָזֶה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה וְאָמַר "אוֹ בִּי", הַקְּדִימוֹ עַצְמוֹ לְצַד בְּחִינַת קַבָּלַת הַפּוּרְעָנוּת וְלֹא בְּהֶחְלֵט, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בַּחֲשָׁד כִּי מַעֲרִיךְ עַצְמוֹ בְּעֶרְךְ גָּדוֹל מֵאַהֲרֹן, וְאָמַר "אוֹ" דֶּרֶךְ סָפֵק כְּדֶרֶךְ הַסָּפֵק שֶׁעָשָׂה בְּאַהֲרֹן בְּאָמְרוֹ "אוֹ בְּךָ".

אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן קָשֶׁה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶאֱמַר מֵה' אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם, וְלֹא נִכְנַס לוֹ הַסָּפֵק אֶלָּא אֵיזֶה אֶחָד מֵהֶם, אִם כֵּן לָמָּה מֵתוּ שְׁנַיִם? וְעוֹד, מִנַּיִן לוֹ לוֹמַר שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא אָמַר ה' אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם נִכְנְסוּ בְּמִקּוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר אֶלָּא טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מֵאֶחָד מֵהֶם (קהלת ד:ט).

אָכֵן הַכַּוָּנָה הוּא שֶׁכְּשֶׁאָמַר לוֹ ה' "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" (שמות כט:מג), יָדַע מֹשֶׁה כִּי יָמוּת מֵהַצַּדִּיקִים, אֶלָּא שֶׁסָּבַר בְּשִׁעוּר מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים בְּאָמְרוֹ "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" הוּא שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּאוֹתוֹ שֶׁהוּא כְּבוֹדִי מְכֻבָּדִי שֶׁהוּא הַצַּדִּיק. וּלְפִי זֶה אֵין כָּאן אֶלָּא צַדִּיק אֶחָד, כִּי כֵן מַשְׁמַע "כְּבוֹדִי" לְשׁוֹן יָחִיד, וְנָפַל לוֹ הַסָּפֵק מִי הוּא זֶה הַיָּחִיד, אִם הוּא מֹשֶׁה אִם הוּא אַהֲרֹן, וְהוּא אָמְרוֹ "אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ" וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּהָ. וְעַכְשָׁיו כְּשֶׁרָאָה כִּי מֵתוּ שְׁנַיִם, חָזַר לְהָבִין כַּוָּנַת אָמְרוֹ "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ, וּבַמֶּה – בִּכְבוֹדִי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד, אֶלָּא הַכַּוָּנָה הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ" וְהוּא אָמְרוֹ "וְנִקְדַּשׁ", וְאָמְרוֹ "וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד" הוּא כַּוָּנַת אָמְרוֹ "בִּכְבוֹדִי" פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִיל כְּבוֹדִי. וּכְפִי פֵּרוּשׁ זֶה לֹא אָמַר ה' לְשׁוֹן יָחִיד בַּצַּדִּיקִים, כִּי הַצַּדִּיקִים נִרְמָזוּ בְּאָמְרוֹ "וְנִקְדַּשׁ", וְאָמְרוֹ "בִּכְבוֹדִי" הוּא בִּשְׁבִיל כְּבוֹדִי, וְהָרְאָיָה שֶׁכָּךְ הוּא כַּוָּנַת אֲמִירָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהֲרֵי מֵתוּ שְׁנַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר" תְּשׁוּבָה לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא יִתְעַצֵּב וְכוּ', וּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי ה' שֶׁהֵם "לֵאמֹר" פֵּרוּשׁ כַּוָּנַת אֲמִירָתוֹ הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "בִּקְרֹבַי וְגוֹ' וְעַל פְּנֵי" וְגוֹ' לִשְׁלֵל פֵּרוּשׁ אַחֵר שֶׁיִּתְחַיֵּב מִמֶּנּוּ לוֹמַר שֶׁלֹּא יָמוּת אֶלָּא אֶחָד.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁמֹּשֶׁה הֵבִין גַּם כֵּן דֶּרֶךְ זֶה שֶׁאָמַר כָּאן "בִּקְרֹבַי" וְגוֹ' "וְעַל פְּנֵי" וְגוֹ', וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּדִבְרָיו "אוֹ בִּי" וְכוּ', כִּי אָמְרוֹ "אוֹ" יַגִּיד שֶׁקֹּדֶמָה חֲלוּקָה אַחֶרֶת, וְהוּא שְׁנֵיהֶם יַחַד, וְהוּא דֶּרֶךְ שֶׁצָּדַק לְבַסּוֹף, אוֹ בִּי לְבַד, אוֹ בְּךָ לְבַד, וְאַחַר מַעֲשֶׂה הַכָּרַע סָפֵק הַשָּׁקוּל שֶׁכַּוָּנָתוֹ לוֹמַר "בִּקְרֹבַי" וְגוֹ' "וְעַל פְּנֵי" וְגוֹ', וְלָזֶה מֵתוּ שְׁנַיִם.

וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים שֶׁדִּקְדַּקְנוּ בַּכָּתוּב. וְנִשְׁאַר לְיַשֵּׁב מִכָּל מָקוֹם מִי אָמַר לְמֹשֶׁה לְהַכְרִיעַ כֵּן, דִּלְמָא לְעוֹלָם הַכָּתוּב כִּפְשׁוּטוֹ, וְנִקְדַּשׁ הַבַּיִת בְּצַדִּיק אֶחָד הַנִּרְמָז בְּתֵבַת "כְּבוֹדִי", וּמַה שֶּׁמֵּתוּ שְׁנַיִם, כִּי זְכוּת שְׁנֵיהֶם מַתְאִים לְשִׁעוּר אֶחָד מֵהֶם, מֹשֶׁה אוֹ אַהֲרֹן? הִנֵּה בְּהַשְׁכִּיל עַל טַעַם הַדָּבָר נֵדַע שֶׁאֵין זוֹ קַשְׁיָא, כִּי טַעַם הַדָּבָר הוּא לְצַד שֶׁחָשׁ ה' שֶׁכְּשֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת אֱלֹהֵיהֶם שָׁכַן שְׁמוֹ בְּתוֹכָם וְאֵין גְּדֻלָּתוֹ וּמוֹרָאוֹ נִכָּר כַּסֵּדֶר שֶׁהוּא נִכָּר בָּעֶלְיוֹנִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹרָאוֹ עֲלֵיהֶם כַּמִּצְטָרֵךְ וְלֹא יִתְנַהֲגוּ כְּשִׁעוּר הַכָּבוֹד הַמִּתְחַיְּבִים בּוֹ. וְיוֹתֵר יֵשׁ לְחוּשׁ לִגְדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּחְשְׁבוּ בְּדַעְתָּם שֶׁהֵם קְרוֹבִים אֶל ה' וְיִרְצוּ לִהְיוֹת נִגָּשִׁים וּמִתְקָרְבִים. אֲשֶׁר עַל כֵּן עָשָׂה מִשְׁפָּט בַּגְּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן שֶׁאֵין גֶּדֶר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ לָחוּשׁ לוֹ, לוֹמַר שֶׁבְּעֵרֶךְ בְּחִינָתוֹ לֹא תִמָּנַע מִמֶּנּוּ הַקְרִיבָה לַה', וְנִשְׁאַר כָּל הָעָם שׁוֹמְרִים כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּאָמְרוֹ "וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם" וְגוֹ'. וּמֵעַתָּה לְכְשֶׁנֹּאמַר כִּי מֹשֶׁה בִּפְנֵי עַצְמוֹ גָּדוֹל מִנָּדָב אוֹ אֲבִיהוּא, אַהֲרֹן בִּפְנֵי עַצְמוֹ גָּדוֹל מִכָּל אֶחָד מֵהֶם גַּם כֵּן, אִם כֵּן הִנִּיחַ ה' הַדְּרָגָה שֶׁאֵין עֶלְיוֹנָה מִזֹּאת. וּלְצַד הִתְחַבְּרוּתָם, הֲלֹא לֹא יוֹעִיל זְכוּתוֹ וְהַשָּׁגָתוֹ שֶׁל אֶחָד לַחֲבֵרוֹ לַהֲכִינוֹ לְאֲשֶׁר לְהִתְקָרֵב לַשְּׁכִינָה, וְאֵין הַגְבָּלַת כָּבוֹד לַה' אֶלָּא לְגֶדֶר שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֶם וְלֹא לְגֶדֶר גָּדוֹל מֵאֶחָד מֵהֶם. וְלִכְשֶׁנַּכְחִישׁ בְּחִלּוּק זֶה וְתִרְצֶה לוֹמַר כִּי יִצְטָרֵךְ זְכוּת שְׁנַיִם, אִם כֵּן עֲדַיִן יֶחְסַר הַגְּדֻלַּת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעֵרֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יַחַד, אוֹ שְׁלֹשָׁה כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, אוֹ ה' שֶׁיִּצְטָרֵךְ זְכוּתָם לְיוֹתֵר מִזְּכוּת נָדָב וַאֲבִיהוּא, אֶלָּא וַדַּאי כִּי לֹא יַצְדִּיק הַצָּרוּף כָּאן. וְעוֹד תִּמְצָא שֶׁאֵין נֶעֱרָךְ זְכוּת הַנִּפְרָד לְזְכוּת הַנִּסְמָךְ בִּבְחִינַת הַמַּרְגָּלִיּוֹת וַאֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁשְּׁנַיִם קְטַנִּים הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים בְּהִצְטָרְפוּתָם יַחַד מֵאַחַת גְּדוֹלָה, לֹא תִכָּנֵס עִמָּהֶם הַגְּדוֹלָה בְּהַשְׁוָאַת הָעֵרֶךְ, וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים.

פסוק ו

רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ וְגוֹ' וְעַל כָּל הָעֵדָה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ: אִם יַעֲשׂוּ כְּמוֹתְכֶם, שֶׁאַתֶּם דַּוְקָא הוּא שֶׁיִּשְׁנָם בָּאַזְהָרָה, אֲבָל עַל כָּל הָעֵדָה יִקָּצֵף אִם יַעֲשׂוּ כֵן, אֶלָּא חַיָּבִין לִקְרֹעַ עֲלֵיהֶם. וְאוּלַי שֶׁשָּׁפַט בָּהֶם מִשְׁפַּט אָב בֵּית דִּין שֶׁחַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל (מועד קטן כב:). וּמַה גַּם לְמַה שֶּׁאָמַר שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן חַיָּבִים כָּל יִשְׂרָאֵל לִקְרֹעַ עֲלֵיהֶם.

וְאָמְרוֹ **וַאֲחֵיכֶם וְגוֹ' יִבְכּוּ**, לְמַצְוָה, וְאִם לֹא בָּכוּ אֵין עֲלֵיהֶם קֶצֶף כְּמִשְׁפַּט הַקְּרִיעָה. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר שָׂרַף ה'**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קה:) שֶׁכָּל הַבּוֹכֶה וּמִתְאַבֵּל עַל אָדָם כָּשֵׁר מוֹחֲלִין לוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו וְלֹא יִבְכֶּה עוֹד, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ "אֲשֶׁר שָׂרַף" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, אִם יִבְכּוּ הַשְּׂרֵפָה אֵין לָהֶם אֶלָּא מַה שֶּׁכְּבָר שָׂרַף מִקּוֹדֶם, לְשֶׁלּוֹל שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שְׂרֵפָה אַחֶרֶת עוֹד. עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וְלֹא תָמוּתוּ וְעַל כָּל** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ

כִּי בְּאֶמְצָעוּת מִיתַת הַצַּדִּיקִים מַגִּיעַ קֶצֶף לְכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל, כִּי חוֹזֵק יִשְׂרָאֵל וְחַיּוּתָם הֵם גְּדוֹלֵיהֶם הַצַּדִּיקִים, וּבִפְרָט כֹּהֲנֵי ה' הַמְכַפְּרִים בְּעַד הָעָם.

פסוק טז

דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְגוֹ'. אוֹמֵר אֲנִי כִּי מֹשֶׁה לֹא הֶחְלִיט בְּדַעְתּוֹ לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה, וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם דִּינוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם בַּמִּנְחָה (ויקרא י:יב) "קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה" וְגוֹ', שֶׁאִם הָיָה בְּדַעְתּוֹ בִּפְשִׁיטוּת לְהַתִּיר הָיָה לוֹ לוֹמַר "קְחוּ אֶת הַחַטָּאת". מַה תֹּאמַר, שֶׁאָמַר דִּין הַמִּנְחָה וְחָשַׁב כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם כָּל עִקָּר, וּלְרוֹב פְּשִׁיטוּת שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר לֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר? אִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לְדָרוֹשׁ, כִּי מִנַּיִן נִכְנַס לוֹ הַמֵּיחוּשׁ לְדָרוֹשׁ עָלָיו מַה הָיָה בּוֹ? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא הַפָּשׁוּט אֲצָלוֹ שֶׁהִיא הַמִּנְחָה שֶׁהִיא קָדְשֵׁי שָׁעָה, וּמִמֶּנָּה לִשְׂעִיר נָחְשׁוֹן וּשְׂעִיר עִזִּים שֶׁהָיוּ קָדְשֵׁי שָׁעָה, אֲבָל שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁהוּא קָדְשֵׁי דוֹרוֹת עֲדַיִן הָיָה הַדָּבָר עוֹמֵד אֲצָלוֹ בְּסָפֵק, וְהָיָה דּוֹרֵשׁ בְּדַעְתּוֹ אִם יַתִּירֵנוּ כְּמוֹ כֵן אוֹ לֹא, וְדָרַשׁ עָלָיו מַה הָיָה בּוֹ. וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **דָּרוֹשׁ דָּרַשׁ**, אַחַת לְמִשְׁפָּטוֹ וְאַחַת לְעַצְמוֹ מַה הָיָה בּוֹ, "וְהִנֵּה" וְגוֹ', וַיִּקְצֹף עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ דָּבָר מִדַּעְתָּם, שֶׁאֲפִלּוּ הוּא עֲדַיִן לֹא יָדַע אֶת אֲשֶׁר יְצַוֶּה לָהֶם עֲשׂוֹת. וַהֲגַם שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף "תֹּאכְלוּ אוֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי", פֵּרוּשׁ: יוֹתֵר הָיָה לָכֶם לְדַמּוֹתָהּ לַמִּנְחָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי לְאָכְלָהּ וְלֹא לְשָׂרְפָהּ בְּלֹא טַעַם הֵפֶךְ מַה שֶּׁצִּוִּיתִי בַּמִּנְחָה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: "דָּרֹשׁ דָּרַשׁ" – מִפְּנֵי מָה נִשְׂרַף, וּמִפְּנֵי מָה (לֹא) נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ? וּבְיִשּׁוּב הַכָּתוּב הַדְּבָרִים רְחוֹקִים, כִּי אַחַר הַדְּרִישׁוֹת הוּא שֶׁנִּגְלֵית הַשְּׂרֵפָה, וְאֵיךְ יִדְרוֹשׁ קֹדֶם לָמָּה נִשְׂרַף? וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב.

הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר. אָמְרוּ **לֵאמֹר**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה פי"ג): "הַנּוֹתָרִים" – אָמַר רַבִּי פִּנְחָס: וּלְוַאי שֶׁלֹּא נִשְׁאַרְתֶּם, עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ "הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר" – פֵּרוּשׁ הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר עִנְיָן אַחֵר, וְהוּא דִּבְרֵי רַבִּי פִּנְחָס. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: "לֵאמֹר" – אָמַר לָהֶם: הָשִׁיבוּנִי עַל דְּבָרַי, פֵּרוּשׁ הִרְשָׁם לַהֲשִׁיבוֹ שֶׁלֹּא יִמְנְעוּ לְצַד רְאוֹתוֹ בְּקֶצֶף עֲלֵיהֶם. עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה פע"ג) בְּפָסוּק "צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרוֹת" שֶׁהוּא לְשׁוֹן פְּחִיתוּת, וְהוּא אָמְרוֹ **הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר** כְּאִלּוּ אָמַר לֵאמֹר הַנּוֹתָרִים, פֵּרוּשׁ קְרָאָם בְּמַאֲמָרוֹ נוֹתָרִים, לְשׁוֹן פְּחִיתוּת.

פסוק יט

וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה. רַז"ל (תורת כהנים) אָמְרוּ אֵין דִּבּוּר אֶלָּא לְשׁוֹן עֹז, יוֹרֶה עַל דְּבָרִים קָשִׁים. צָרִיךְ לְדַעַת אֵיךְ יֵצַדֵּק עִנְיָן זֶה בְּאַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְבָנָיו הַנּוֹתָרִים שֶׁהוּא דִּבּוּר דּוֹמֶה לִקְלָלָה, וְהוּא עֲדַיִן בְּחָרְדַּת לֵב עַל שְׁנֵי בָּנָיו שֶׁכְּבָר מֵתוּ בּוֹ

בַּיּוֹם וְהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג. וּמַה גַּם כְּשֶׁשָּׁמַע עֲקִימַת שְׂפָתָיו שֶׁל מֹשֶׁה בְּדִמְיוֹן הַקְּלָלָה, לָזֶה חָרַד לִבּוֹ וְדִבֵּר בְּקוֹל גָּדוֹל לִפְנֵי מֹשֶׁה כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל בָּנָיו.

הֵן הַיּוֹם. רַז"ל דָּרְשׁוּ (זבחים קא.) שֶׁרְצוֹנוֹ לוֹמַר: וְכִי בְּיוֹם זֶה הִקְרִיבוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר שֶׁאֲסוּרִים לְהַקְרִיב בַּאֲנִינוּת, שֶׁאַתָּה אוֹמֵר שֶׁמָּא הִקְרַבְתֶּם אוֹתוֹ בַּאֲנִינוּת וְלָזֶה שְׂרַפְתֶּם? אֲנִי הוּא שֶׁהִקְרַבְתִּי, וְכֹהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן.

וּפְשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ** – פֵּרוּשׁ, נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶת חַטָּאתָם וְאֶת עוֹלָתָם לִפְנֵי ה' וְכוּ', שֶׁכָּוָנָתוֹ כִּי הוּא אוֹנֵן כִּי בוֹ בַּיּוֹם מֵתוּ. **וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם** – פֵּרוּשׁ, חַטָּאת שֶׁל יוֹם שֶׁהוּא שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְכָאן רָמַז לוֹ שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה זֶה מִמִּנְחָה שֶׁהוּא קָדְשֵׁי שָׁעָה, אֲבָל חַטַּאת הַיּוֹם הוּא קָדְשֵׁי דוֹרוֹת – הַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה' לְאָכְלוֹ?

וְהָיָה נִרְאֶה לְהוֹכִיחַ מִכָּאן סָפֵק אֶחָד, אִם מֻתָּר לְתַלְמִיד לְהוֹרוֹת לְעַצְמוֹ הוֹרָאָה בְּמָקוֹם רַבּוֹ, שֶׁרְאִיתִי לְהָרַא"שׁ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה (עירובין סג.) שֶׁכָּתַב לֶאֱסוֹר זוּלַת סַר סַכִּינָא שֶׁאֵין קְפֵידָא כָּל כָּךְ. וְהִנֵּה מִמַּה שֶּׁרָאִינוּ שֶׁהוֹרָה אַהֲרֹן הֲלָכָה זוֹ לְעַצְמָן וְשָׂרְפוּ הַחַטָּאת מַשְׁמַע שֶׁמֻּתָּר. וְאֵין לְךָ רַב מֻבְהָק כְּמֹשֶׁה לְאַהֲרֹן. וְאוּלַי יֵשׁ לִדְחוֹת, כִּי אֵין הוֹרָאָה זוֹ הוֹרָאָה, כְּפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּיוֹמָא (רש"י שם דף ה:) שֶׁדָּן אַהֲרֹן קַל וָחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר הַקַּל אָמְרָה תּוֹרָה "לֹא אָכַלְתִּי בְאוֹנִי" קֹדֶשׁ חָמוּר לֹא כָּל שֶׁכֵּן, עַד כָּאן. וְכֵיוָן שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי מֹשֶׁה דִּין מַעֲשֵׂר כְּאִלּוּ אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לִשְׂרֹף וְלֹא הוֹרָה הוּא לְעַצְמוֹ כְּלוּם, כִּי בִּכְלַל מַעֲשֵׂר חַטַּאת בְּקַל וָחוֹמֶר וּכְגוֹן זֶה מֻתָּר לְתַלְמִיד לְהוֹרוֹת, וְקַל הוּא מִבֵּיעָתָא בְּכוּתְחָא. וְעַיֵּן בְּדִבְרֵי הַתּוֹסָפוֹת שָׁם (עירובין סב:) פֵּרוּשׁ הוֹרָאַת בֵּיעָתָא בְּכוּתְחָא.

פסוק כ

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב וְגוֹ'. יֵשׁ לָדַעַת אֵיךְ נִתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ הֲלָכָה פְּשׁוּטָה כָּזוֹ לְחַלֵּק בֵּין קָדְשֵׁי דוֹרוֹת לְקָדְשֵׁי שָׁעָה. וְאִם הָיָה לוֹ אֵיזֶה צַד לוֹמַר שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת חִלּוּק זֶה, לָמָּה קִבְּלוֹ מֵאַהֲרֹן וְלֹא דָּן עָלָיו לְסָתְרוֹ. וְהִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה כִּי גַּם מֹשֶׁה הָיָה צָרִיךְ לַעֲמֹד עַל הַדָּבָר אִם לְאָכְלָה אִם לִשְׂרֵפָה, וְלֹא הָיָה לוֹ מֻחְלָט הַדָּבָר לַאֲכִילָה, וְהַקְפָּדָתוֹ עַל אַהֲרֹן וּבָנָיו הָיְתָה לְצַד שֶׁחָשַׁב שֶׁשָּׂרְפוּהוּ בְּלֹא טַעַם נָכוֹן, אוֹ לְצַד שֶׁמָּא אֵרַע לָהּ אֵיזֶה מְאוֹרָע כְּמַאֲמַר רַז"ל (פסחים סב., זבחים קא.) שֶׁאָמַר לָהֶם שֶׁמָּא אֵרַע בּוֹ פְּסוּל בְּהַקְרָבַת דָּמוֹ אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא חוּץ לִמְקוֹמוֹ, וְכָל אֵלֶּה הַדְּבָרִים הֵם לְצַד מְעוּט זְרִיזוּתָם, וְעַל זֶה הָיְתָה הַהַקְפָּדָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר שֶׁאָמַר לְפָנָיו אַהֲרֹן הַדִּין שֶׁדָּן בּוֹ וּשְׂרָפוֹ, קִבֵּל מֹשֶׁה הַטַּעַם וְרָאָה שֶׁלֹּא שָׂרַף אֶלָּא אַחַר שֶׁדָּן דִּין צֶדֶק, וְאֵין הָכִי נַמִּי אִם לֹא הָיָה דָּן אַהֲרֹן וְהָיָה דָּן מֹשֶׁה כֵּן הָיָה דָּן בַּדָּבָר וְשׂוֹרְפוֹ, וְלֹא יְבַצֵּר מִמֶּנּוּ כָּל דָּבָר, וְאָמְרוּ **וַיִּיטַב בְּעֵינָיו**, פֵּרוּשׁ אֶת אֲשֶׁר

עָשׂוּ בְּשָׁרָפָתוֹ, וְלֹא הִקְפִּיד עַל אֲשֶׁר סָמְכוּ עַל עַצְמָן וְלֹא שְׁאָלוּהוּ. אוֹ יִרְצֶה **וַיִּיטַב בְּעֵינָיו** אַהֲרֹן כִּי טוֹב הוּא, וְיוֹרֶה יוֹרֶה יָדִין יָדִין.

אוֹ יִרְצֶה וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה, פֵּרוּשׁ, הַתּוֹרָה מְעִידָה שֶׁחִלּוּק זֶה שָׁמַע מֹשֶׁה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **וַיִּיטַב בְּעֵינָיו** הַדָּבָר אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן. וְאִם תֹּאמַר אִם שָׁמַע כֵּן מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה מָּקוֹם לְהַקְפָּדָתוֹ? אוּלַי לְצַד שֶׁלֹּא אָמְרוּ עֲדַיִן לְאַהֲרֹן, חָשׁ שֶׁדָּן בּוֹ טַעַם אַחֵר שֶׁאֵינוֹ צוֹדֵק וּשְׁרָפוֹ. אוֹ אֶפְשָׁר כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֶמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, כִּי מְצוּיָה הָיְתָה נְבוּאָה לְמֹשֶׁה, כְּאָמְרוֹ (במדבר ט:ח) "עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְדַבֵּר ה'", וּכְמוֹ כֵן כָּאן תֵּכֶף "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה" מִפִּי ה' הַמִּשְׁפָּט, "וַיִּיטַב בְּעֵינָיו" אֲשֶׁר צַדַּק אַהֲרֹן בְּמִשְׁפָּטוֹ.

וְרַז"ל אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (תורת כהנים כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב יְהוּדָה, חֲנַנְיָה בֶּן יְהוּדָה הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל יָמָיו קָשָׁה הַהַקְפָּדָה שֶׁגָּרְמָה לְמֹשֶׁה לִטְעוֹת, אַחַר מִיתָתוֹ אֲנִי מֵשִׁיב לוֹ עַל דְּבָרָיו, וְכִי מִי גָּרַם לוֹ שֶׁהִקְפִּיד, אֶלָּא שֶׁטָּעָה, עַד כָּאן. טַעַם אָמְרוֹ "כָּל יָמָיו", גַּם טַעַם חֲנַנְיָה שֶׁלֹּא אָמַר כְּרַב יְהוּדָה שֶׁהוּא הַיּוֹתֵר מוּבָן מִפְּשָׁטֵי הַכָּתוּב, גַּם טַעְמוֹ שֶׁל רַב יְהוּדָה שֶׁלֹּא חָלַק אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ – יֵרָאֶה כִּי חֲנַנְיָה וְרַב יְהוּדָה כָּל אֶחָד מִתְכַּוֵּן לְדַבֵּר טוֹב עַל מֹשֶׁה, לְצַד שֶׁיֵּשׁ לְפָנֵינוּ שְׁתֵּי דְּרָכִים: הָאֹ' הַשִּׂכְחָה אֲשֶׁר אָמַר לוֹ ה' וְהוּא שֶׁלֹּא מִן הַמּוּסָר לְנֶאֱמַן בַּיִת, ב' שֶׁנִּתְכַּעֵס עַל בְּנֵי אַהֲרֹן וְדִבֵּר לָהֶם קָשׁוֹת כַּנִּזְכָּר, וְגַם לְצַד אַהֲרֹן קָצַף בְּדֶרֶךְ נִסָּתֵר. וּבָא חֲנַנְיָה וּבָחַר לִתְלוֹת כְּמֹשֶׁה שְׁגִיּוֹן הַכַּעַס שֶׁשָּׁגַג בּוֹ, וְהוּא סִבָּה לְטָעוּת, מִלּוֹמַר חָס וְשָׁלוֹם שֶׁשָּׁכַח דְּבַר ה' שֶׁהוּא דּוֹפִי גָּדוֹל. וּכְמוֹ כֵן מָצִינוּ בְּסִפְרֵי (מטות לא:כא) שֶׁאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת בָּא מֹשֶׁה לְכְלַל כַּעַס וּבָא לִכְלַל טָעוּת וְכוּ', כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל אֶלְעָזָר" וְגוֹ' עַד כָּאן. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהַדָּבָר שֶׁעָלָיו הִקְפִּיד לֹא (מצד) הַטָּעוּת. וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן לָמָּה הִקְפִּיד אִם לֹא טָעָה, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהִקְפִּיד עַל אֲשֶׁר דָּנוּ בְּדַעְתָּם וְסָמְכוּ עַל הוֹרָאָתָם מִבִּלְי שְׁאֵלַת רַבָּם, וְעַל זֶה נִתְעַלְּמָה הֵימֶנּוּ הֲלָכָה וְאָמַר "אָכֹל תֹּאכְלוּ", וְסוֹבֵר כִּי בְּהֶחְלֵט הוּא אוֹמֵר כְּפִי הַדִּין שֶׁרָאוּי לְאָכְלָהּ, לֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁאֵין דְּבָרָיו בְּהֶחְלֵט אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר צַד הַנִּגְדִּי לְמַעֲשֵׂיהֶם. וּבָא רַב יְהוּדָה וְחָלַק כִּי אֵין לִתְלוֹת בְּמֹשֶׁה הַהַקְפָּדָה בְּהֶחְלֵט, כִּי יֵשׁ בַּהַקְפָּדָה צַד לוֹמַר שֶׁהִיא גְּרוּעָה מֵהֶעְלֵם דָּבָר, וְאֶפְשָׁר לִתְלוֹת שֶׁטָּעָה וְשָׁגַג בַּדִּין וּלְצַד שְׁגִיּוֹנוֹ הִקְפִּיד עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲבָל זוּלַת הַטָּעוּת לֹא יַקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ.

וְהִנֵּה דַּעַת זוֹ לֹא הָיְתָה מֻכְרַעַת לְרַב יְהוּדָה אֶלָּא שְׁקוּלָה, שֶׁיֵּשׁ פָּנִים לְהַקֵּל בִּבְחִינַת הַהַקְפָּדָה, וְיֵשׁ פָּנִים לְהַקֵּל בִּבְחִינַת הַטָּעוּת, וְלָזֶה לֹא חָלַק עַל חֲנַנְיָה אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ, שֶׁעָמַד בִּדְרָשָׁה זוֹ וְלֹא אָמַר פֶּן הָאַחֵר שֶׁיִּשְׁנוֹ בְּמִשְׁקוֹלֶת הַהַשְׂכֵּל, מַשְׁמַע כִּי מֻכְרָע אֶצְלוֹ הַדָּבָר כִּי הִקְפִּיד, וּבָזֶה חָלַק עָלָיו, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר, אַחַר מִיתָתוֹ אֲנִי מֵשִׁיב. וּבְנוֹסַח סִפְרָא

שֶׁלְּפָנֵינוּ אָמְרוּ "הֲרֵינִי כְּמֵשִׁיב עַל דְּבָרָיו", וּמַמָּה שֶׁאָמַר "כְּמֵשִׁיב" מַשְׁמַע וְלֹא מֵשִׁיב, וְיֵשׁ גַּם כֵּן לְדָבָרֵינוּ. אוֹ אֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי רַב יְהוּדָה בָּחַר בְּהֶחְלֵט לוֹמַר טַעְמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא לְצַד שֶׁטָּעָה מִלּוֹמַר שֶׁהִקְפִּיד, שֶׁהוּא בִּלְתִּי הָגוּן, כִּי הַטָּעוּת יָכוֹל אָדָם לִטְעוֹת בְּהֶסַח הַדַּעַת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַהַקְפָּדָה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מֻזִּיד, וְעוֹד אִם נֹאמַר שֶׁטָּעָה הֲרֵי לֹא יָצְתָה תַּקָּלָה מִטָּעוּת, וְאִם נֹאמַר שֶׁהִקְפִּיד הֲרֵי יָצְתָה תַּקָּלָה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד וְנִתְכַּעֵס. וְלָזֶה בָּחַר רַב יְהוּדָה לוֹמַר, מִי גָּרַם לוֹ שֶׁהִקְפִּיד אֶלָּא שֶׁטָּעָה. וְטַעַם אָמְרוֹ אַחַר מוֹתוֹ, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ כָּל יָמָיו דָּרַשׁ וַאֲפִלּוּ כְּבָר מֵת הַדּוֹרֵשׁ לֹא נִמְנַעְתִּי מִלַּחְלוֹק לְצַד אֲמִתּוּת הַדָּבָר אֶצְלִי, אוֹ נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא חָלַק עִמּוֹ בְּפָנִים וְשָׁתַק אֶלָּא לְאַחַר מוֹתוֹ, שֶׁאֲפְשָׁר שֶׁאִם הָיָה בְּחַיָּיו חִיּוּתוֹ הָיָה מֵשִׁיב עַל הַדָּבָר לְהוֹכִיחַ כְּמוֹתוֹ, וְרַז"ל אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכָּם.

פרק יא

פסוק א

אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן. אָמַר **וְאֶל אַהֲרֹן**, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת שְׁנֵיהֶם יַחַד שְׁלִיחוּת מִצְוָה זוֹ אֶל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן גָּמַר אוֹמֶר **דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, וְכֵן אָמַר בְּפָרָשַׁת בֹּא (שמות יב:א) "אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְגוֹ' דַּבְּרוּ" וְגוֹ', כִּי לְעִנְיַן הַקְּדָמָה שֶׁיְּקַדִּים מֹשֶׁה לוֹמַר לְאַהֲרֹן קֹדֶם יִשְׂרָאֵל כְּבָר לְמַדְנוּ זֶה מִמָּקוֹם אַחֵר.

לֵאמֹר אֲלֵיהֶם. רַז"ל אָמְרוּ (תורת כהנים) "אֲלֵיהֶם" – פְּרוּשׁ שֶׁיֹּאמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כְּדֵי לְהַקְדִּימָם בַּלִּמּוּד קוֹדֶם, כִּדְתָנְיָא (עירובין נד.) בְּסֵדֶר הַלִּמּוּד. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַצְרִיכָם לְהוֹרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ (מלאכי ב:ז) "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן" וְגוֹ', וַאֲשֶׁר עַל כֵּן סָמַךְ לָזֶה "דַּבְּרוּ" וְגוֹ'. עוֹד יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **לֵאמֹר אֲלֵיהֶם** לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמָקוֹמוֹת אֲחֵרִים (שמות כ:א) כִּי טַעַם אָמְרוֹ "לֵאמֹר" כִּי הַדִּבּוּר הַיּוֹצֵא מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן הָיָה נוֹצָר מֵמֶּנּוּ מַלְאָךְ וְהוּא הָיָה מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, וּפְרוּשׁ "לֵאמֹר" הוּא הַדִּבּוּר יֹאמַר לְמֹשֶׁה, וּכְמוֹ כֵן אָמַר כָּאן "לֵאמֹר אֲלֵיהֶם" – פְּרוּשׁ הַדִּבּוּר יֹאמַר לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן. וְאֵין פְּרוּשׁ זֶה מַכְחִישׁ דִּבְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים א) לֹא הָיָה הַדִּבּוּר אֶלָּא לְמֹשֶׁה וְלֹא לְאַהֲרֹן, כִּי גַּם לְדַרְכֵּנוּ לֹא הָיָה שׁוֹמֵעַ דִּבְרֵי ה' אֶלָּא מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁהַמַּלְאָךְ הַמִּתְהַוֶּה מֵהַדִּבּוּר הָיָה מְדַבֵּר לְשׁוֹן רַבִּים, וּמֹשֶׁה הָיָה מַגִּיעַ הַדְּבָרִים לְאַהֲרֹן.

פסוק ב

אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר. אָמַר תֵּיבַת **לֵאמֹר**, יְרֻצָּה כִּי מִצְוָה זוֹ הִיא בְּחִינַת הַמַּעֲלָה וְהַכָּבוֹד לָהֶם, לְהַשְׁמֵר מִדְּבָרִים הַטְּמֵאִים, וּכְאָמְרָם בַּזּוֹהַר (ויקרא רבה יג:ב) אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי בַּפְּסוּק (חבקוק ג:ו) "עָמַד וַיְמֹדֵד אֶרֶץ", מָדַד ה' אֶת כָּל הָאוּמּוֹת וְלֹא מָצָא אוּמָּה

שֶׁהִיא רְאוּיָה וְכוּ', וּפֵרוּשׁ תֵּיבַת "לֵאמֹר" כָּאן הוּא עַל דֶּרֶךְ (ישעיה ג:י) "אִמְרוּ צַדִּיק" וְגוֹ'. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "לֵאמֹר זֹאת" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּקְחוּ בְּיָדָם כָּל מִין חַיָּה וְיֹאמְרוּ לָהֶם זֹאת תֹּאכְלוּ וְזֹאת לֹא תֹאכְלוּ, וְלֹא יַסְפִּיק לוֹמַר לָהֶם בְּעַל פֶּה.

זֹאת הַחַיָּה וְגוֹ'. טַעַם שֶׁמְּכַנֶּה שֵׁם חַיָּה בְּהֵמָה, כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי בְּחִינַת הָרַע לֹא יִתְיַחֵס אֵלָיו בְּחִינַת הַחַיִּים, וְהוּא אָמְרוֹ **זֹאת הַחַיָּה** פֵּרוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּחִינָה הַנִּקְרֵאת חַיָּה, לִשְׁלֹל שְׁאָר בְּהֵמוֹת שֶׁאֵין לָהֶם קְדֻשָּׁה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַחַיִּים:

פסוק ג

כֹּל מַפְרֶסֶת וְגוֹ' מַעֲלַת גֵּרָה. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין נט.) כָּל בְּהֵמָה שֶׁמַּפְרֶסֶת פַּרְסָה הִיא מַעֲלַת גֵּרָה, חוּץ מִן הַחֲזִיר, וְהוּא אָמְרוֹ **כֹּל מַפְרֶסֶת** וְגוֹ' **מַעֲלַת גֵּרָה**, פֵּרוּשׁ בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה, וּמֵעֵט אַחַר כָּךְ הַחֲזִיר שֶׁיָּצָא מֵהַכְּלָל. וְאוּלַי מִמַּה שֶׁלֹּא הוֹצִיא מִן הַכְּלָל סָמוּךְ לְהוֹדָעַת הַכְּלָל רָמַז שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲזִיר בַּכְּלָל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רבינו בחיי בשם תנחומא) לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חֲזִיר שֶׁעָתִיד לַחְזֹר לְהְיוֹת מֻתָּר, וּמֵעַתָּה כְּלָל "כֹּל מַפְרֶסֶת" וְגוֹ' הִיא "מַעֲלַת" וְגוֹ' לֹא יָצָא מִכְּלָלוֹ דָּבָר, וְעַל זְמַן מֵהַזְּמַנִּים אָמַר הַחֲזִיר שֶׁהוּא מַפְרִיס וְכוּ' לֹא יִגָּר.

פסוק ד

מִמַּעֲלֵי וְגוֹ' וּמִמַּפְרִיסֵי וְגוֹ'. רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים; בכורות ו.) שֶׁבָּא לֶאֱסוֹר אֲפִלּוּ מַעֲלֶה וּמַפְרִיס אִם נִמְצְאוּ בְּמֵעֵי טְמֵאָה. וּפְשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה" – זֶה הַגָּמָל, "וּמִמַּפְרִיסֵי" וְגוֹ' – זֶה הַחֲזִיר, אוֹ זֶה אוֹ זֶה קָאָמַר, וְלָזֶה דִּיֵּק לוֹמַר "וּמִמַּפְרִיסֵי" וְגוֹמֵר, וְלֹא אָמַר "וּמַפְרִיסֵי", וְהָבֵן:

פסוק ו

וְאֶת הָאַרְנֶבֶת. טַעַם זִכְרוֹן הַמִּין בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, לְצַד שֶׁבְּחִינַת הַטֻּמְאָה לִפְעָמִים תִּהְיֶה הַנְּקֵבָה לְמַעְלָה מִזָּכָר וְיִהְיֶה הַזָּכָר טָפֵל לָהּ, וְתִזָּכֵר הַנְּקֵבָה מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁיִּזָּכֵר הַזָּכָר תָּמִיד וְלֹא הַנְּקֵבָה, שֶׁהוּא הַטַּעַם כִּי הִיא הָעִקָּר. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר (פנחס רלא:) בְּסוֹד יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד כִּי הַנּוּקְבָא נוֹתֶנֶת יוֹתֶרֶת לַזָּכָר, וּכְבָר כָּתַבְנוּ שֶׁכָּל מִין הַנֶּאֱסָר הִיא בְּחִינַת הַקְּלִפָּה הַמְּשֻׁלָּל מֵהַחַיִּים וְהַטּוֹב.

פסוק ז

וְהוּא גֵּרָה לֹא יִגָּר. פֵּרוּשׁ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר לִזְמַן שֶׁהוּא לֹא יִגָּר, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא יַעֲלֶה גֵּרָה וְיַחְזוֹר לִהְיוֹת מֻתָּר, וְלֹא שֶׁיִּשָּׁאֵר בְּלֹא גֵּרָה וְיֶתֶר, כִּי תּוֹרָה לֹא תְשֻׁנָּה.

פסוק י

שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם. פֵּרוּשׁ, וּלְצַד זֶה שֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם. וְטַעַם אָמְרוֹ **וְשֶׁקֶץ** בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּחוּלִין (ה.) אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה וְכוּ', וְכָל שֶׁכֵּן עַל יְדֵי צַדִּיקִים עַצְמָן, וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת (שָׁם) כִּי דַּוְקָא בְּעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה גְּנַאי הוּא לַצַּדִּיקִים שֶׁיְּבֹא לְתוֹךְ גּוּפָן דְּבַר אִסּוּר, פֵּרוּשׁ וַאֲפִילוּ בְּשׁוֹגֵג, וְזֶה הוּא שֶׁרָמַז כָּאן בְּאָמְרוֹ **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם**, פֵּרוּשׁ לְרַבּוֹת אֲפִילוּ בְּשׁוֹגֵג שֶׁלֹּא תִּתְכַּוְּנוּ לְאָכְלָם, אַף עַל פִּי כֵן יִשְׁקְצוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. עוֹד יְרֻמּוֹז כִּי הֵם יִשַּׁקְּצוּהוּ וְיִסַּבְּבוּהוּ לְהָרִים תּוֹלָעִים בְּמוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **שֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם**, פֵּרוּשׁ לְעַצְמְכֶם יַעֲשׂוּ אֶתְכֶם שֶׁקֶץ.

פסוק יד

וְאֶת הָאַיָּה לְמִינָהּ. (הָאַיָּה) הָאֲמוּרָה כָּאן כּוֹלֵל הַרְבֵּה מִינִין שֶׁכֻּלָּם מִין אַיָּה, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין סג:) כִּי ק"ך מִינֵי עוֹפוֹת הָיוּ יְדוּעִים לָהֶם שֶׁכֻּלָּם מִין אַיָּה, וְאָפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עוֹד כָּהֵנָּה, וְכֵן בְּמִינוֹ שֶׁל עוֹרֵב יִמָּצְאוּ כַּמָּה וְכַמָּה הֲגַם שֶׁאֵינָם דּוֹמִין וּשְׁמָם מְשֻׁנֶּה כְּסִינוּנִית לְבָנָה (תורת כהנים; חולין סב.) שֶׁהִיא מִין עוֹרֵב.

פסוק כא

אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם. כְּבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּחִבּוּרִי עַל טוּר יוֹרֶה דֵּעָה (סימן פה) שֶׁהָעִקָּר כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בָּזֶה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ לוֹ כְּרָעַיִם הָאֲרוּכִים סְמוּכִים לְצַוָּארוֹ. וְהַטּוֹעִים לְהַתִּירָהּ כִּי אֵין מִין זֶה בַּנִּמְצָא, אַף אֲנִי הֲשִׁיבוֹתִי אוֹתוֹ גַּם אֵין מְצוּיִים אֶלָּא מִין אֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה שֶׁהֵם שְׁמֹנָה אֲשֶׁר רְשַׁם ה' בַּטָּהֳרָה (חולין סה.), גַּם אֵינָם מְצוּיִים לְפָנֵינוּ מִינִים הַטְּמֵאִים שֶׁאֵין לָהֶם הַכְרָעַיִם בְּדֶרֶךְ זֶה, וְהֵם הָרַבִּים, לְמָה שֶׁקִּדֵּם לָנוּ (חולין סג.) כִּי לֹא יִמְנֶה הַכָּתוּב אֶלָּא הַמּוּעָטִים, וְכָאן מָנָה הַטְּהוֹרִים אִם כֵּן הַטְּמֵאִים הֵם הַמְּרֻבִּין, וּמֵעַתָּה אֵין רְאָיָה מִמַּה שֶׁאֵין מָצוּי מִין זֶה לוֹמַר שֶׁאֵינָנוּ בָּעוֹלָם שֶׁהֲרֵי יֵשׁ מִינִים הָרְבֵּה וַדַּאי וְאֵינָם מְצוּיִים כָּל עִקָּר אֲצָלֵנוּ. לָכֵן כָּל יָרֵא וְחָרֵד יִירָא וְיִפְחַד לְבַל יוֹשִׁיט יָדוֹ לְשֶׁקֶץ זֶה, וְיִמְחֶה בְּשׁוֹלְחֵי יָד. וְהִנֵּה מִיּוֹם שְׁנִשְׁמְעוּ דְּבָרַי בַּמַּעֲרָב וּפֵרְשׁוּ מֵהֶם הָרַבִּים לֹא נָגַע ה' עוֹד בְּמַכָּה זוֹ וְלֹא נִרְאוּ זֶה יוֹתֵר מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה, כִּי תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִיס בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת.

פסוק כג

אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ שֶׁבָּא לְהַתִּיר מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ. וְנִרְאֶה שֶׁהוּא הַדִּין מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁשׁ וְשֶׁבַע וְלָאו דַּוְקָא חָמֵשׁ, וְצָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן הִתִּיר בַּת חָמֵשׁ מִן הַדִּיּוּק, וְלֹא אָמַר בְּפֵרוּשׁ "כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ רַגְלַיִם" אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "מֵאַרְבַּע רַגְלַיִם וָמַעְלָה תֹּאכְלוּ". וְאוּלַי שֶׁהֻצְרַךְ לְהַשְׁמִיעַ גַּם כֵּן דִּין הֶתֵּר צִיר חֲגָבִים טְמֵאִים, שֶׁדָּרְשׁוּ

זַ"ל (תורת כהנים) מֵאָמְרוֹ בְּפָסוּק זֶה "שֶׁקֶץ הוּא" פֵּרֵט לְעֵרוּבָיו שֶׁהוּא צִיר כְּמַאֲמָרָם שָׁם, וְלָזֶה בָּחַר לְהַשְׁמִיעֵנוּ הֶהֵתֵר בַּת חֲמֵשׁ רַגְלַיִם בְּאֹפֶן זֶה.

פסוק כד

וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פֵּרְשׁוּ אָמְרוֹ **וּלְאֵלֶּה** עַל הָעֲתִידִים לֵיאָמֵר בָּעִנְיָן לְמַטָּה. וְקָשֶׁה לִי, לָמָּה אָמַר "וּלְאֵלֶּה" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ שַׂיָּכוּת דִּין זֶה עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְלֹא שֶׁלְּמַעְלָה עִמּוֹ.

וְאוּלַי נִתְכַּוֵּן לִיתֵּן הָעֶלְיוֹן כַּתַּחְתּוֹן, פֵּרוּשׁ, שֶׁכָּל מִין בְּהֵמָה וְחַיָּה – בֵּין טְמֵאִים שֶׁאֵינָם לֹא מַעֲלֶה גֵּרָה וְלֹא מַפְרִיסֵי פַּרְסָה שֶׁלֹּא נִרְשְׁמוּ כָּאן בַּכָּתוּב, וּבֵין טְהוֹרִים שֶׁמַּעֲלִים גֵּרָה וּמַפְרִיסִים פַּרְסָה וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע שֶׁלֹּא נִרְשְׁמוּ גַּם כֵּן בַּכָּתוּב וְרָמְזָם בְּאָמְרוֹ "לְכָל הַבְּהֵמָה", וּכְלָל זֶה חוֹזֵר לְמַה שֶּׁרָשַׁם בְּפָרָשַׁת סִימָנֵי בְּהֵמָה, וְלָזֶה אָמַר "וּלְאֵלֶּה" בָּוָא"ו. כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְעֶה לִיתֵּן כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה, לָזֶה פֵּרֵט שֶׁאֵין דְּבָרָיו אֶלָּא בִּבְהֵמָה וְחַיָּה.

אוֹ יִרְצֶה לְהַסְמִיךְ דִּין טֻמְאָה לְדִין אֲכִילָה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ וְגוֹ', מַה אֲכִילָה בְּכַזַּיִת גַּם טֻמְאָה בְּכַזַּיִת.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים הֶעֱמִידוּ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לְטֻמְאַת אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁל בְּהֵמָה טְמֵאָה וּבְהֵמָה טְהוֹרָה, וְדָרְשׁוּ טֻמְאָה בְּכַזַּיִת מִפָּסוּק אַחֵר, דִּכְתִיב (ויקרא יא:מ) "וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעָרֶב", וְזֶה לְשׁוֹנָם: לֹא בָּא אֶלָּא לִיתֵּן שִׁיעוּר לַנּוֹגֵעַ וְלַנּוֹשֵׂא בְּכַזַּיִת כְּמוֹ הָאוֹכֵל. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר עוֹד שֶׁרָמַז בִּסְמִיכוּת זֶה לוֹמַר שֶׁאִם יָלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה הַסָּמוּךְ לָהּ, דִּינוֹ שָׁוֶה.

וְרָאִיתִי לְרַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא זַ"ל שֶׁכָּתַב שֶׁלְּדַעְתּוֹ נִרְאֶה שֶׁמִּלַּת "אֵלֶּה" חוֹזֶרֶת עַל כָּל הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, וְדָחָה דַּעַת הָאוֹמֵר "אֵלֶּה לְכָל הַבְּהֵמָה" וְכוּ'. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁיּוֹתֵר הָיָה לוֹ שֶׁלֹּא לוֹמַר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָע וְלֹא יַחְלוֹק עַל מְקַבְּלֵי תּוֹרָה, כִּי מִי יִשְׁמַע לִדְבָרָיו כָּאן וַאֲפִלּוּ לְלָמְדָם וְהֵם הֵפֶךְ קַבָּלַת תּוֹרַת מֹשֶׁה, וּמַה גַּם בִּפְשַׁט הַכָּתוּב שֶׁאֲפִלּוּ בֵּי רַב זוּטַר כֵּן יָבִין בִּתְחִלַּת הַהַשְׂכֵּל, וּמִמִּי נֶעְדַּר אֶת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינָיו וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה, וּמַה כֹּחוֹ לַחְלוֹק עִמָּהֶן גַּם בְּלֹא הֶכְרֵחַ, וַאֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה הַמְנַגְּדוֹ כַּיּוֹצֵא בּוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, וְכָל שֶׁכֵּן וְקַל וְחוֹמֶר אֲשֶׁר קְטָנָם עָבָה מִמָּתְנֵינוּ, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ הָאָמוֹרָאִים עַל גְּדוֹלִים שֶׁקִּדְמוּם (שבת קיב:) "אִם הָרִאשׁוֹנִים" וְכוּ'. וּלְלַמֵּד עַל הָרַב זַ"ל זְכוּת אוּלַי שֶׁפֵּרוּשׁ זֶה לֹא כָּתְבוֹ אֶלָּא לְסִבָּה יְדוּעָה לוֹ, וְנָהַג מִנְהַג שִׁבְעִים זְקֵנִים (מגילה ט.) שֶׁשִּׁנּוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְגַם לָזֶה ה' יְכַפֵּר בַּעֲדוֹ.

פסוק כט

וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא. טַעַם אָמְרוֹ "וְזֶה", לְפִי מַה שֶׁפֵּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ, שֶׁבָּא לְטַמְאַת אֵבֶר מִן הַחַי, אָמַר "וְזֶה" לְהַשְׁוֹות לְמַה שֶּׁלְּפָנָיו, שֶׁגַּם הוּא מְדַבֵּר בְּדִין טַמְאַת אֵבֶר מִן הַחַי, שֶׁהָאֵבֶר הוּא שֶׁמְּטַמֵּא וְלֹא הַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ, בֵּין בִּשְׂרָצִים בֵּין בִּבְהֵמָה וְחַיָּה. עוֹד נִרְאֶה כִּי וְאי"ו הָאֱמוּרָה כָּאן בַּתְּחִלָּה, לֹא לְהַסְמִיךְ בָּאָה, אֶלָּא לְרָמֹז תּוֹסֶפֶת טַמְאָה בַּשֶּׁרֶץ, שֶׁהוּא טַמְאַת דָּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְהֵמָה טְמֵאָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן), וּכְאִלּוּ אָמַר "וְעוֹד תּוֹסֶפֶת טַמְאָה בָּזֶה".

וְאָמְרוֹ **לָכֶם** דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן) שֶׁבָּא לְמַעֵט שֶׁלֹּא יַכְשִׁיר הַזָּרִעִים, דְּדַוְקָא לְטַמְאָה וְלֹא לְהַכְשִׁירָה, וְהוּא אָמְרוֹ לָכֶם הוּא טָמֵא וְלֹא מַכְשִׁיר. עוֹד יִרְצֶה **לָכֶם** הוּא שֶׁהֵם טְמֵאִים אֲבָל לֹא לַגּוֹיִם, שֶׁאֵין הַגּוֹיִם מְקַבְּלִים טַמְאָה כַּבְּהֵמוֹת.

וְיֵשׁ לַחְקוֹר זֹאת, אֵיךְ לֹא מָנָה הַכָּתוּב הַנָּחָשׁ שֶׁהוּא אַב הַטֻּמְאָה לְכָל טַמְאַת הַשְּׁרָצִים וְדוֹמֵיהֶם? וְאוּלַי שֶׁטַּמְאַת הַנָּחָשׁ הוּא בְּנַפְשׁוֹ וְלֹא בְּגוּפוֹ, וּבְמוֹתוֹ יִשָּׁאֵר הַגּוּף רֵיקָם מִכֹּל כַּעֲפַר הָאָרֶץ, כִּי אֵין טֻמְאָה דְּבֵקָה בְּגוּפוֹ לְצַד שֶׁאֵין בּוֹ וְלֹא כְּלוּם. וְכֵיוָצֵא בָּזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיד:) גּוֹיִם אֵין מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל, וְיִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל, וְהוּא מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ. וְטֻמְאַת הַשְּׁרָצִים בְּגוּפָם יוֹתֵר מִבְּנַפְשָׁם, וְלָזֶה יְטַמְּאוּ בְּמוֹתָם וְלֹא בְּחַיֵּיהֶם. הָא לְמַדְתָּ כִּי הַנָּחָשׁ טֻמְאָתוֹ יוֹתֵר מִטֻּמְאַת הַשְּׁרָצִים.

לְמִינֵהוּ. פְּשַׁט "לְמִינֵהוּ" יַגִּיד כִּי יֵשׁ הַרְבֵּה מִינֵי צָב, וְכָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינִים הַרְבֵּה אוֹ אֲפִלּוּ מִין אֶחָד לְבַד יֹאמַר הַכָּתוּב "לְמִינֵהוּ". אֶלָּא שֶׁבְּהָעוֹר וְהָרוֹטֶב (חולין קכב:) תַּנְיָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: "הַטְּמֵאִים" – לְרַבּוֹת עוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן, יָכוֹל אֲפִלּוּ כֻּלָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה", וְהָא "אֵלֶּה" אַכּוֹלְהוּ כְּתִיב? אָמַר רַב: "לְמִינֵהוּ" הִפְסִיק, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, מִנַּיִן לָרַב לוֹמַר כִּי "לְמִינֵהוּ" בָּאָה לְהַפְסָקָה וְלֹא לְגוּפָהּ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינִים? וְנִרְאֶה כִּי רַב אֵינוֹ מַכְחִישׁ מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, וְכַוָּנָתוֹ הִיא כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ לְפָנֵינוּ רִבּוּי שֶׁל "הַטְּמֵאִים" לְרַבּוֹת עוֹרוֹתֵיהֶן, וְאָמַר הַכָּתוּב סָמוּךְ לְרִבּוּי זֶה מִעוּט דִּכְתִיב "אֵלֶּה", וְאִם לֹא הָיְתָה תֵּבַת "לְמִינֵהוּ" בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ נַחֲלֹק אוֹתָן שֶׁבָּא עֲלֵיהֶם הָרִבּוּי וְאוֹתָן שֶׁמִּעֵט. וּמֵאֲמָרוֹ "לְמִינֵהוּ", הֲגַם שֶׁבָּאָה לְגוּפָהּ, תּוֹעִיל גַּם כֵּן לְהַפְרִיד בֵּין הַמִּתְרַבִּים בְּטֻמְאַת עוֹרוֹתֵיהֶן, כֵּיוָן שֶׁהַכָּתוּב גִּלָּה שֶׁיֵּשׁ חֲלוּקָה בֵּינֵיהֶם לְעִנְיַן טֻמְאָה, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה כִּי "לְמִינֵהוּ" בָּא גַּם כֵּן לְסַמֵּן הַחֲלוּקָה. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבָה קֻשְׁיַת הַתּוֹסָפוֹת שָׁם בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְמִינֵהוּ" וְכוּ': תֵּימָה כֵּיוָן דְּהִפְסִיק בָּעִנְיָן, "אֵלֶּה" לָמָּה לִי? עַד כָּאן. וּלְדַרְכֵּנוּ לֹא קָשֶׁה. גַּם לְדִבְרֵי תַּנָּא דְּמַתְנִיתִין שָׁם דִּמְטַמֵּא עוֹרוֹתֵיהֶן מִשּׁוּם דְּאָזֵיל בָּתַר גִּישְׁתָּא, אֵין לְהַקְשׁוֹת עָלָיו "לְמִינֵהוּ" לָמָּה לִי, שֶׁעַל כָּל פָּנִים אִצְטְרִיךְ "לְמִינֵהוּ" לְגוּפָהּ כַּנִּזְכָּר.

פסוק לא

הַטְּמֵאִים. לַתֵּנָּא שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵשׁ טוּמְאַת עוֹרוֹתֵיהֶן מֵ"הַטְּמֵאִים" לָמָּה אִיצְטְרִיךְ, אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים, שמיני, פרשה ז) שֶׁבָּא לְרַבּוֹת בֵּיצַת הַשֶּׁרֶץ שֶׁרַקָּמָה. גַּם דָּרְשׁוּ (תורת כהנים שם; מעילה יז.) שֶׁיִּצְטָרְפוּ לְטוּמְאָה דָּם בְּדָם דָּם בְּבָשָׂר בֵּין בְּמִין אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי מִינִים.

וְצָרִיךְ לְדַעַת תֵּיבַת **אֵלֶּה** מַה בָּא לְמַעֵט לְדָרְכּוֹ. וְנִרְאֶה לְפָרְשָׁהּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ד' מֵהִלְכוֹת אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, דַּם הַשֶּׁרֶץ כִּבְשָׂרוֹ וּמִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְחֻבָּר לִבְשָׂרוֹ, לָזֶה אָמַר "אֵלֶּה" לְמַעֵט אִם פֵּרַשׁ הַדָּם מִן הַשֶּׁרֶץ לֹא יִצְטָרֵף עִם הַבָּשָׂר.

פסוק מ

וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִיתֵּן שִׁעוּר לְנוֹגֵעַ וּלְנוֹשֵׂא שֶׁהוּא כְּדֵי אֲכִילַת כַּזַּיִת. וְאֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁתִּטְמָאֵנוּ בְּבֵית הַבְּלִיעָה, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁאָמַר בְּנִבְלַת עוֹף הַטָּהוֹר (ויקרא כב:ח) "לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ", בָּהּ אַתָּה מְטַמֵּא בְּבֵית הַבְּלִיעָה וְאִי אַתָּה מְטַמֵּא בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא אָמְרָה הַתּוֹרָה הַדָּבָר בְּפֵרוּשׁ. וְאוּלַי כִּי נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהַרְבֵּה דִּינִים שֶׁיֶּשְׁנָם בְּדִין אֲכִילָה מִלְּבַד שִׁעוּר כַּזַּיִת. גַּם אָמְרוּ (חולין עא.), בְּשַׂר הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּפְסַד וְהִבְאִישׁ וְנִפְסַל מִלֵּאָכוֹל הַכֶּלֶב טָהוֹר, עַד כָּאן, וְדָבָר זֶה נִלְמַד מִדִּין אֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת (בכורות כג.) מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (מלכים ב' ט:י) "בְּחֵלֶק יִזְרְעֶאל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים", אִלְמָא אֲכִילַת כְּלָבִים שְׁמָהּ אֲכִילָה וְכוּ'. וְאִם כֵּן לְצַד שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהַשְׁווֹת הַטֻּמְאָה לְדִין אֲכִילָה, בֵּין לְשִׁעוּר בֵּין לִשְׁאָר דְּבָרִים, לָזֶה אִם הָיָה בָּא לְלַמֵּד כָּל פְּרָטֵי הַדִּינִים צָרִיךְ לְהוֹסִיף דְּבָרִים רַבִּים, וְכֻלָּם נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק.

פסוק מג

אַל תְּשַׁקְּצוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר עוֹד לְצַוּוֹת לָזֶה? וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בתורת כהנים) אָמְרוּ לְרַבּוֹת אֶת שֶׁפֵּרְשׁוּ לָאָרֶץ וְחָזְרוּ. וּדְרָשָׁה זוֹ אֱמֶת אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, כֵּיוָן שֶׁפֵּרְשׁוּ, וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁחָזְרוּ יִהְיוּ מֻתָּרִים? וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וְאוּלַי שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ כִּי הָאוֹכֵל מֵהַשְׁרָצִים תֵּעָשֶׂה נַפְשׁוֹ עַצְמָהּ שֶׁרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ **אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ, לֹא תַּעֲשׂוּ נַפְשׁוֹתֵיכֶם שֶׁקֶץ, וּבַמֶּה? **בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ** כְּשֶׁתֹּאכְלוּ אוֹתָהּ. וְלֵךְ נָא רְאֵה מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּרֶמֶז פָּסוּק (בראשית א:כו) "וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם" וְגוֹ'. וְתִמְצָא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסחים מט:) שֶׁאָמְרוּ עַל עַמֵּי הָאָרֶץ, הֵם שֶׁרֶץ וּבְנוֹתֵיהֶם שֶׁקֶץ וְגוֹ', וְכָל דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֶמְרוּ וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָם.

וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם**, אוּלַי שֶׁיִּכָּוֵן לוֹמַר שֶׁצְּרִיכִין יִשְׂרָאֵל לְהִזָּהֵר לְבַל יִכָּנְסוּ לְפִיהֶם אֲפִלּוּ בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת, כִּי הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין הַשׁוֹגֵג לַמֵּזִיד בִּמְצִיאוּת זֶה כְּשׁוֹגֵג כְּמֵזִיד, כִּי הַתִּעוּב יֵעָשֶׂה מַעֲשֵׂהוּ בְּנֶפֶשׁ אָדָם אֲפִלּוּ בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה הַפְּגָם בְּמַעֲשֶׂה מִזִּיד תַּעֲשֶׂה נַפְשׁוֹ שֶׁקֶץ וּבְשׁוֹגֵג תִּטְמָא נַפְשׁוֹ וְתִטַּמְּטֵם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא תִטַּמְּאוּ וְנִטְמֵתֶם בָּם**. וְצָרִיךְ הָאָדָם לִיזָּהֵר בְּתוֹסֶפֶת זְהִירוּת וּזְרִיזוּת בְּכָל דָּבָר אֲשֶׁר יִכָּנֵס בְּגֶדֶר סָפֵק שִׁקּוּץ זֶה, וּמַה גַּם בִּזְמַנִּים אֵלּוּ שֶׁנִּזְהָם הָאֲוִיר וְהָאֲרָצוֹת כֻּלָּן יַחַד וְאֵין לְךָ גִּדּוּלֵי קַרְקַע שֶׁאֵין בָּהֶם מֵהַשִּׁקּוּץ, שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִשְׁמֹר אֶת הַדָּבָר.

פסוק מד

כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. פֵּרוּשׁ, וּמְשׁוּנֶּה אוּמָּה יִשְׂרְאֵלִית לְקְדוּשָׁה וְטַהֲרָה, שֶׁלֹּא בָּחַר ה' לִקְרֹא אֱלוֹהַּ אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, לָזֶה צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הַטּוּמְאָה.

וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי. פֵּירוּשׁ, אִם אַתֶּם מִתְקַדְּשִׁים אֲנִי אֶקַּדֵּשׁ אֶתְכֶם לְבַל יִכָּנֵס לְגוּפְכֶם דְּבַר שִׁקּוּץ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (חולין ה.) אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא וְכוּ', וְכָל שֶׁכֵּן צַדִּיקִים עַצְמָן, וְהֶעֱמִידוּ הַתּוֹסְפוֹת מֵאֲמָר זֶה בִּדְבַר אִסּוּר הַנִּכְנָס לְגוּפוֹ שֶׁל אָדָם, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵהוּ בָּזֶה.

עוֹד יִרְצֶה **וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם** – תַּעֲשׂוּ גְּדָרִים וּסְיָגִים לְבַל תִּטַּמְּאוּ, וּבָזֶה אֲנִי מַבְטִיחֲכֶם שֶׁתִּהְיוּ קְדוֹשִׁים. וְחָזַר וּפֵרֵשׁ בְּאֵיזֶה דָּבָר יִהְיוּ קְדוֹשִׁים, וְאָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אָנִי** – הִנֵּה מַה שֶּׁתּוֹלֶה טַעַם קְרִיאָתָם קְדוֹשִׁים שֶׁהוּא לְצַדּוֹ, הָא לְמַדְתָּ כִּי הִשְׂרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַפְּרוּשִׁים וְלָזֶה יִקָּרְאוּ עַל שְׁמוֹ. וְאָמְרוֹ **וְלֹא תְטַמְּאוּ** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ מִלְּבַד דְּבָרִים שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לִשְׁמֹר עַצְמְךָ מֵהֶם, עוֹד אֲנִי מַבְטִיחֲךָ שֶׁלֹּא יְאֻנֶּה לְךָ כָּל מִין הָרַע, וְהוּא אָמְרוֹ "בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרוֹמֵשׂ" וְגוֹ'. עוֹד יִרְמֹז שֶׁבְּאֶמְצָעוּת שְׁמִירַת מִצְוָה זוֹ לֹא יִשְׁלְטוּ עַכּוּ"ם בְּעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַכּוּ"ם יִקָּרְאוּ שְׁרָצִים וּשְׁקָצִים הָרוֹמְשִׂים עַל הָאָרֶץ.

פסוק מה

כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה וְגוֹ'. נוֹתֵן הוֹכָחָה לְעֵינֵיהֶם כִּי ה' יִשְׁמֹר אוֹתָם מֵהִכָּשֵׁל בֶּעָוֹן הַהוּא, כִּי הוּא הֶעֱלָה וּבֵרַר נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ נְתוּנִים בִּקְלִפַּת מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמָקוֹמוֹ, וְאִם יִזּוֹנוּ מֵהַתִּיעוּב הִנֵּה הֵנָּם חוֹזְרִים לְשַׁקֵּעַ נַפְשָׁם בַּקְּלִפָּה כְּבָרִאשׁוֹנָה, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן כְּשֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ הוּא יִגְמֹר בַּעֲדָם לְשָׁמְרָם. עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָיָכוֹל יָכוֹל לְיַחֵד שְׁמוֹ וּלְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ אֶלָּא עַל הַמּוּשְׁלָל מִמִּין הָרַע הַהוּא, וְלָזֶה לֹא יִחֵד שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם עַד שֶׁהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאִם לֹא יִשְׁמְרוּ עַצְמָם מֵהַתִּיעוּב הִנֵּה הֵנָּם חוֹזְרִים לִהְיוֹת כְּמוֹת שֶׁהָיוּ קֹדֶם עֲלוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְיִהְיוּ מוּשְׁלָלִים מִבְּחִינָה זוֹ.

פסוק מו

זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף. כְּבָר הִקְדִּים הַכָּתוּב מְיֻתָּר. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ (חולין כז:) כִּי בָא לוֹמַר מִשְׁפַּט שְׁחִיטַת הָעוֹף בְּמַה שֶׁסִּדֵּר הָעוֹף בֵּין הַבְּהֵמָה וּבֵין הַדָּגִים שֶׁהֵם נֶפֶשׁ הַחַיָּה, לוֹמַר חֲצִיוֹ בְּהֵמָה וְחֲצִיוֹ דָּג, לָזֶה צָרִיךְ סִימָן אֶחָד בָּעוֹף אוֹ רֻבּוֹ. וּלְפִי זֶה מָצָאנוּ טַעַם נָכוֹן שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֵט הַדָּגִים מִן הַשְּׁחִיטָה, דִּכְתִיב (במדבר יא:כב) "יֵאָסֵף", כִּי מְנַיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁצְּרִיכָה, שֶׁהֻצְרַךְ לְמַעֵט, אֶלָּא לְצַד שֶׁהֻצְרַךְ לִכְתֹּב דְּגֵי הַיָּם לָתֵת בֵּינוֹ וּבֵין הַבְּהֵמָה הָעוֹף, חָשׁ לְטָעוּת כִּי כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁהַשְׁוָה הַכָּתוּב הָעוֹפוֹת וְהַדָּגִים לַבְּהֵמָה שֶׁכֻּלָּן צְרִיכִין שְׁחִיטָה שְׁנֵי סִימָנִים, לָזֶה אָמַר בַּדָּגִים אֲסִיפָה. וּבָזֶה תָּבִין כַּוָּנַת ה' בַּפָּסוּק שֶׁלֹּא בָא אֶלָּא לָעוֹף לְהַצְרִיכוֹ סִימָן אֶחָד כַּנִּזְכָּר.

וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר כָּאן "נֶפֶשׁ הַשּׁוֹרֶצֶת", שֶׁהֵם הַחֲגָבִים? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לְטָעוּת מִפָּסוּק שֶׁמֵּעֵט שְׁחִיטָה בְּדָגִים, דִּכְתִיב "יֵאָסֵף" וְגוֹ' (במדבר יא:כב), כִּי לֹא מֵעֵט אֶלָּא דָּגִים וְלֹא חֲגָבִים, לָזֶה סִדְּרָם אַחַר הַדָּגִים לוֹמַר שֶׁאֵינָם צְרִיכִין שְׁחִיטָה כְּמִשְׁפַּט הַדָּגִים:

חסלת פרשת שמיני

פרק יב

פסוק ב

דַּבֵּר וְגוֹ' לֵאמֹר. טַעַם אָמְרוֹ "לֵאמֹר" פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאוּלַי כִּי לֶהֱיוֹת שְׁמִצָּוָה זוֹ עִקַּר אַזְהָרָתָהּ הִיא עַל הַנָּשִׁים, לָזֶה אָמַר "לֵאמֹר" לַנָּשִׁים שֶׁיְּזָהֲרוּ בַּדָּבָר. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסִפְרָא (תורת כהנים כאן) "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּעִנְיָן זֶה וְאֵין הַגּוֹיִם בְּעִנְיָן זֶה, עַד כָּאן, לָזֶה אָמַר "לֵאמֹר" לְשׁוֹן אֲמִירוּת וְרוֹמְמוּת, כִּי עִנְיָן זֶה שֶׁהִתְנָה לִהְיוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעַכּוּ"ם הוּא לְצַד הַמַּעֲלָה וְהַכָּבוֹד אֲשֶׁר ה' הֶאֱמִיר עִמּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעַכּוּ"ם, כִּי נַפְשָׁם וְגוּפָם טָמֵא.

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "אִשָּׁה כִּי תֵלֵד זָכָר". וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נֶחְלְקוּ (תורת כהנים הכא), חֲכָמִים אוֹמְרִים לְמַעֵט יוֹצֵא דֹּפֶן, כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת הַלֵּידָה בִּמְקוֹם הַזְּרִיעָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְרַבּוֹת יְלָדוֹת מָחוּי. וְעוֹד יֵשׁ לְאֲלוֹהַּ מִלִּין בְּהַעִיר עוֹד, לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב אֶת לְשׁוֹנוֹ שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר לְשׁוֹן עָתִיד **תַּזְרִיעַ** וְגָמַר אוֹמֵר **וְיָלְדָה** וְלֹא אָמַר וְתֵלֵד, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר גַּם כֵּן בְּסָמוּךְ וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד. וְהַגַּם שֶׁהַרְבֵּה כְּתוּבִים מְדַבְּרִים בְּסֵדֶר זֶה עָבָר בִּמְקוֹם עָתִיד, אַף עַל פִּי כֵן דָּבָר יַגִּידוּ בְּשִׁנּוּת לְשׁוֹן. עוֹד לָמָּה אָמַר **וְיָלְדָה** שֶׁמַּשְׁמַע וַדַּאי וְלֹא אָמַר "אִם תֵּלֵד זָכָר", שֶׁהֲרֵי אֵין

וַדַּאִית לְזָכָר יוֹתֵר מֵהַנְּקֵבָה. וְלָזֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאָמְרוּ "כִּי תַזְרִיעַ" הֲרֵי כִּי מְשַׁמֶּשֶׁת אִם, וְנִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה עִם "וְיָלְדָה", וְזֶה דּוֹחֵק.

וְרַז"ל אָמְרוּ בְּהַמַּפֶּלֶת (נדה לא.) וּבְהָרוֹאֶה (ברכות ס.): אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה – יוֹלֶדֶת זָכָר, וְלָזֶה אָמַר "וְיָלְדָה" וַדַּאי. וַהֲגַם שֶׁדְּרַשׁ רַבִּי צָדוֹק דְּרָשָׁה זוֹ מִפָּסוּק (בראשית מו:טו) "וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ" – תְּלָה הַכָּתוּב זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת, וּנְקֵבוֹת בִּזְכָרִים, נִרְאֶה כִּי מִשָּׁם אֵין יָדוּעַ טַעַם הַתְּלִיָּה, וְכָאן גִּלָּה הַכָּתוּב טַעַם הַתְּלִיָּה "כִּי תַזְרִיעַ" תְּחִלָּה. וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר תְּחִלָּה, שֶׁאִם לֹא כֵן עַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ שֶׁתַּזְרִיעַ בֵּין לְלֵידַת זָכָר בֵּין לְלֵידַת נְקֵבָה, וְלֹא הִסְפִּיק פָּסוּק זֶה וְהֻצְרַךְ לְפָסוּק "וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ", לְלַמֵּד עַל אִישׁ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה. וְיֵשׁ עוֹד לָאֱלוֹהַּ מִלִּין.

וְיִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קלט:ה) "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי", וְדָרְשׁוּ זְכוּרֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה פ"א): אָחוֹר לְכָל הַמַּעֲשִׂים וְקֶדֶם לְמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית, דִּכְתִיב: "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת" וְגוֹ', הֲרֵי כִּי שְׁתֵּי יְצִירוֹת בָּאָדָם – יְצִירַת הָרוּחַ וִיצִירַת הַגּוּף. וְהִנֵּה בְּעֵת הַהַזְרָעָה אָמְרוּ זְכוּרֹנָם לִבְרָכָה (זוהר קדושים פ.) כִּי כְּפִי הַכַּוָּנָה אֲשֶׁר יְכַוֵּן הַמַּזְרִיעַ יַמְשִׁיךְ לְזֶרַע הַנֶּפֶשׁ, אִם יַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת וּמְזֻהָמוֹת יַמְשִׁיךְ לַטִּפָּה נֶפֶשׁ טְמֵאָה, וְאִם יַחְשֹׁב בְּטַהֲרָה יַמְשִׁיךְ נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה. וְצֵא וּלְמַד (ברכות י.; ירושלמי סנהדרין י:ב) מִבָּנָיו שֶׁל הַצַּדִּיק הַמַּפְלִא חִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם אֲשֶׁר נִשָּׂא בַּת נָבִיא, וּלְצַד שֶׁחָשְׁבָה הָאִשָּׁה בְּעַבְדֵי מְרוֹדָךְ בַּלְאֲדָן הִמְשִׁיכָה נֶפֶשׁ רָעָה לִשְׁנֵי בָּנֶיהָ (סנהדרין קד.). אִם כֵּן עִקַּר הַלֵּדָה שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת הַנֶּפֶשׁ לָעֻבָּר הִיא בִּשְׁעַת הַהַזְרָעָה, וְקוֹדֶם לָהּ מִלְּפָנֶיהָ, כִּי אַחַר הוֹצָאַת הַזֶּרַע כְּבָר קָדַם כֹּחַ הַחוֹשֵׁב שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְהַוֶּה הַזֶּרַע, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה**, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי עִקַּר הַלֵּדָה הִיא בִּשְׁעַת הַהַזְרָעָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר תַּזְרִיעַ כְּבָר יָלְדָה וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה, אִם נֶפֶשׁ טְהוֹרָה אִם לֹא, וְאֵין תִּקָּוָה לְהַפֵּךְ מַה שֶּׁכְּבָר הוּא. וּמֵעַתָּה מַה שֶּׁיִּתְעַצֵּם הָאָדָם בִּבְחִינַת הַלֵּדָה הוּא בִּשְׁעַת הַהַזְרָעָה, כִּי אָז הִיא עִקַּר הַלֵּדָה לִבְחִינַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא הָעִקָּרִית בָּאָדָם, וְהַוָּיוֹת הַדָּבָר וְהַמְצָאָתוֹ הֲגַם שֶׁהוּא נֶעְלָם תִּקָּרֵא לֵדָה. וּמִתּוֹכְיוּת דְּבָרֵינוּ אֵלֶּה תִּשְׁכִּיל אָמְרוֹ (בראשית יב:ה) "וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן" שֶׁהֵם הַנְּפָשׁוֹת שֶׁעָשׂוּ בְּזִוּוּגָם, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׂרָה יוֹלֶדֶת, כָּל זִיקָה וְזִיקָה הָיוּ מוֹלִידִים נְפָשׁוֹת, וַהֲגַם שֶׁלֹּא נִבְנָה הַגּוּף לָהֶם, לֹא מִפְּנֵי זֶה יֶחְדַּל הָאֵמֶת. וְאָמְרוֹ **זָכָר**, רָמַז כִּי גַּם יֵשׁ כֹּחַ בַּמּוֹצִיאִים בִּשְׁעַת הַהַזְרָעָה לְהוֹלִיד זָכָר כְּפִי הַכַּוָּנָה אֲשֶׁר יְכַוֵּן לְהַמְשִׁיךְ נֶפֶשׁ מֵעֶלְמָא דְּדִכּוּרָא.

עוֹד יִרְמֹז הַכָּתוּב לְצַד שֶׁעִקַּר הַבָּנִים הִיא הָאִשָּׁה, וְחֹשׁ הַכָּתוּב לָהּ לְצַד שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת לֹא תִתְרַצֶּה בַּהוֹלָדָה לְצַד הַצַּעַר שֶׁסּוֹבֶלֶת, גַּם לָהּ שֶׁמִּתְגַּנֶּבֶת בַּלֵּידָה, אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא תַחְפֹּץ לְהִנָּשֵׂא, וְאִם תִּנָּשֵׂא יִהְיֶה כַּוָּנָתָהּ לְמַלֹּאות תַּאֲוָתָהּ הַבַּהֲמִית כִּי שֶׁלָּהּ גָּדוֹל (גיטין מט:), לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וְהִבְטִיחָהּ כִּי הֲגַם שֶׁאֵינָהּ מְצַוָּה, אִם תַּעֲשֶׂה כַּסֵּדֶר הָאָמוּר יִהְיֶה לָהּ יִתְרוֹן

וּמַעֲלָה כְּזָכָר, וְהוּא אָמְרוֹ **אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ אִשָּׁה שֶׁתַּעֲשֶׂה פְּעֻלָּה זוֹ שֶׁתַּזְרִיעַ, כָּאן שֶׁלֹּל מְנִיעַת הַזִּוּוּג, **וְיָלְדָה**, פֵּרוּשׁ, תִּהְיֶה כַּוָּנָתָהּ בְּהַזְרָעָתָהּ לְתַכְלִית הַלֵּידָה וְלֹא לְתַאֲוָה בַּהֶמִית. וְאִם לֹא אָמַר אֶלָּא "אִשָּׁה כִּי תֵלֵד" הָיְתָה הַכַּוָּנָה כָּל שֶׁתֵּלֵד הוּא אוֹמֵר, וְלֹא כֵן הוּא, אֶלָּא מִי שֶׁמְּכֻוָּנֶת בְּזִוּוּגָהּ אֶל הַלֵּידָה זֹאת הָאִשָּׁה הִיא בְּמַדְרֵגַת זָכָר, וְהוּא אָמְרוֹ **זָכָר**. וְאָמַר **וְיָלְדָה** וְלֹא תֵלֵד, לוֹמַר שֶׁלֹּא תַשִּׂיג הַגֶּדֶר הַהוּא אֶלָּא אַחַר שֶׁיֵּצֵא הַדָּבָר לַפֹּעַל. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **לֵאמֹר** וְסָמַךְ לָהּ תֵּבַת **אִשָּׁה**, פֵּרוּשׁ "לֵאמֹר" לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרוֹמְמוּת לְמִי – "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה", וּמַה מַּעֲלָתָהּ – זָכָר, בְּכָל פְּרָטֵי הַבְּחִינוֹת אֲשֶׁר יִגְדֹּל בָּהֶם הַזָּכָר עַל הָאִשָּׁה. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן אָמְרוֹ (משלי י:א) "וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ", כִּי לָהּ נוֹגֵעַ הַחִסָּרוֹן מִסִּבַּת הַנִּזְכָּר.

עוֹד יִרְמֹז הַכָּתוּב עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָצִינוּ שֶׁנִּקְרֵאת אִשָּׁה בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב (ישעיהו נד:ה) "כִּי בוֹעֲלַיִךְ עוֹשַׂיִךְ", וּכְתִיב (ישעיהו נד:ו) "וְאֵשֶׁת נְעוּרִים", וּכְתִיב (הושע ב:כא) "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי" וְגוֹ', (ישעיהו נ:א) "אֵיזֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת" וְגוֹ', וְעָלֶיהָ אוֹמֵר הַכָּתוּב "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" – פֵּרוּשׁ הַזְּרָעַת מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (הושע י:יב) "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה". **וְיָלְדָה זָכָר** – פֵּרוּשׁ תִּהְיֶה הוֹלָדָתָהּ זָכָר, פֵּרוּשׁ, דַּע כִּי בְּחִינַת הַזָּכָר הִיא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה מִבְּחִינַת הַנְּקֵבָה, וְהַתּוֹרָה מְיַחֶסֶת בְּחִינוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת בִּבְחִינַת הַזָּכָר. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי אִם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל תַּזְרִיעַ וַדַּאי שֶׁתּוֹלִיד הַדְּרָגוֹת עֶלְיוֹנוֹת, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח., שמות רבה טו) עֹצֶם הַפְּלָגַת הַפְּלָאוֹת אֲשֶׁר יַפְלִיא ה' בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל אִם יִשְׂרָאֵל יְזַכּוּ עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַכְּשֵׁרִים. וְיִכָּוֵן לְהַבְדִּיל בֵּין הַגְּאֻלָּה הַמְּחֻכָּה לַגְּאֻלָּה שֶׁעֲבָרָה שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֵרוֹם וְעֶרְיָה, גַּם אָמַר הַכָּתוּב (דברים ד:לד) "גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי", וְאוֹתָהּ גְּאֻלָּה תַּכְלִיתָהּ לֹא עָמַד, כִּי נֶחֱרַב הַבַּיִת וְגָלוּ וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה, וְאֵין טוֹבָה זוֹ בִּבְחִינַת זָכָר. אֲבָל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לְצֵד שֶׁעַל כָּל פָּנִים תִּהְיֶה בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת יִשְׂרָאֵל, לוּ יִהְיֶה שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים אַף עַל פִּי כֵן בְּאֶמְצָעוּת אֹרֶךְ הַגָּלוּת וְעֵסֶק הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב (דברים לא:כא) "לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ", עַל כָּל פָּנִים תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה בִּבְחִינַת זָכָר, וְעָמְדָה לָנֶצַח. וְאָמְרוֹ **וְטָמְאָה** וְגוֹ', כְּאֶן רָמַז תִּקּוּן אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה ה' לְהַשִּׂיג בִּבְחִינַת הַזָּכָר, כִּי שֶׁבַע שָׁנִים יְכוֹנֵן חֻבְלֵי מָשִׁיחַ, כְּאָמְרָם (סנהדרין צז.) זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שָׁבוּעַ שֶׁבֵּן דָּוִד בָּא וְכוּ' לְיַסְּרָם וּלְזַקְּקָם, וְהוּא אָמְרוֹ "וְטָמְאָה" – יְחֵס הַיְסוּר לִבְחִינַת הַטֻּמְאָה כִּי הוּא הַטָּמֵא הוּא הַמְיַסֵּר, וְאָמַר שִׁבְעַת יָמִים – פֵּרוּשׁ שֶׁבַע שָׁנִים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (כתובות נז:) "תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר" וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "יָמִים" – שָׁנָה. **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ שֶׁאַחַר עֲבוֹר שֶׁבַע שָׁנִים בְּהַתְחָלַת יוֹם הַשְּׁמִינִי, יִמּוֹל בְּשַׂר

עָרְלָתוֹ, כִּי אָז יַעֲבִיר ה' בְּחִינַת הָעָרְלָה מֵהָעוֹלָם, דִּכְתִיב: "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", וְזֶה יִהְיֶה בְּשָׁנָה שְׁמִינִית, וְיָדוּעַ הוּא בְּחִינַת הָעָרְלָה שֶׁהִיא הַקְּלִפָּה.

פסוק ג

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְצַוּוֹת לָזֶה, וַהֲלֹא כְּבָר אָמְרָה הַתּוֹרָה בְּפָרָשַׁת לֶךְ לְךָ כָּל פְּרָטֵי דִּינֵי מִילָה. וְאִם לְהוֹדִיעַ שֶׁצָּרִיךְ לָמוּל בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, גַּם לְהוֹדִיעַ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים, שבת קלב.) "וּבַיּוֹם" אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, קָשֶׁה, לָמָּה לֹא רָשַׁם ה' פְּרָטֵי דִּינִים אֵלּוּ שָׁם בְּפָרָשַׁת מִילָה שֶׁנִּכְתְּבָה בְּפָרָשַׁת לֶךְ לְךָ (בראשית יז:יב)?

וְאוּלַי כִּי לֹא קָבַע ה' פָּרָט זֶה בְּמִצְוַת אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב אָדָם כִּי לֹא הֵקֵל ה' שַׁבָּת לְגַבֵּי מִילָה אֶלָּא לְהָאָבוֹת שֶׁלֹּא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה וְחוּמְרַת שַׁבָּת, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּצְטַוּוּ מֵה' (שמות לא:יד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת" לֹא יִדְחֶה שַׁבָּת, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין ק.) שֶׁהַמִּצְוָה בְּסִינַי נֶאֱמְרָה אֶלָּא שֶׁנִּכְתְּבָה בִּמְקוֹמָהּ, אַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ מָקוֹם לְבַעַל דִּין לַחְלוֹק כִּי אֵין לִלְמֹד לְהָקֵל בְּשַׁבָּת, וְלֹא הֵקֵל ה' בָּזֶה אֶלָּא לְהָאָבוֹת שֶׁלֹּא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר עַל כֵּן צִוָּה פָּרָט זֶה לַבָּנִים שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה.

עוֹד נִרְאֶה כִּי מִן הַסְּתָם פָּשׁוּט הוּא, כִּי מִצְוַת מִילָה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּפָרָשַׁת לֶךְ לְךָ (בראשית יז:יב) לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הַדְּבָרִים הֵם כִּנְתִינָתָן מִפִּי הַגְּבוּרָה לְאַבְרָהָם בְּלֹא תּוֹסֶפֶת דְּבָרִים בָּהֶם אַחַר מַתַּן תּוֹרָה. וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם שֶׁיְּצַוֶּה ה' לְאַבְרָהָם לָמוּל אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כִּי הוּא מֵעַצְמוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה, הֲגַם שֶׁמְּקַיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי כֵן יִדְחֶה שַׁבָּת מִלְּפָנֵי מִילָה, כִּי מִילָה הוּא מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוָּה בָּהּ וְשַׁבָּת הִיא מִצְוָה שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה בָּהּ כָּל עִקָּר, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן הֲרֵי זֶה חָס וְשָׁלוֹם לֹא טוֹב עָשָׂה. וְאִם כֵּן אֵין מָקוֹם שֶׁיְּצַוֵּהוּ ה' לָמוּל אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, וְאִם הָיָה מְצַוֶּה הָיוּ מִשְׁתַּבְּרִים הַקּוּלְמוּסִים עָלָיו לָמָּה הֻצְרַךְ לְצַוּוֹת וְכוּ', אֲשֶׁר עַל כֵּן הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְצַוּוֹת עַל הַדָּבָר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּשַׁנְּם בְּשִׁמְירַת שַׁבָּת. כְּמוֹ כֵן מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּרִבּוּי תֵּבַת "יִמּוֹל בְּשַׂר" לָמוּל אֲפִלּוּ בַּהֶרֶת, מִצְוָה זוֹ לֹא נֶאֱמְרָה לְאַבְרָהָם מִטַּעַם הַנִּזְכָּר.

וְנִרְאֶה לָתֵת טַעַם לְסִמִיכַת "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי" עִם מַה שֶּׁלְּפָנָיו, שֶׁבָּא לָתֵת טַעַם לְעַכְּבַת הַמִּילָה עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי וְלֹא צִוָּה לָמוּל בְּיוֹמוֹ כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּמִקְנַת כֶּסֶף (שבת קלה.), לָזֶה כָּתַב אַחַר אָמְרוֹ "וְטָמְאָה שִׁבְעָה יָמִים" **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי** וְגוֹ', לוֹמַר כִּי לְטַעַם זֶה הוּא שֶׁעִכֵּב הַמִּילָה, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדה לא:) כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ כָּל הָעוֹלָם שְׂמֵחִים וְאָבְיו וְאִמּוֹ עֲצֵבִים. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (דברים רבה ו:א) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לָמָּה הַתִּינוֹק נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, שֶׁקָּנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים עָלָיו עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כֹּחַ, וּכְשֶׁם

שֶׁרַחֲמָיו עַל הָאָדָם כָּךְ רַחֲמָיו עַל הַבְּהֵמָה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב:כז) "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה", עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְצָרִיךְ לָדַעַת מִי גָּלָה סוֹד זֶה כִּי בִּשְׁמוֹנָה יָמִים יִהְיֶה בּוֹ כֹּחַ, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. וְנִרְאֶה כִּי כֹּחַ הָאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם הוּא מַה שֶּׁאָמַר בַּזֹּהַר (תזריע מד., אמור צא:) שֶׁהוּא כְּדֵי שֶׁיֵּעָבֵר עָלָיו שַׁבָּת וְתַגִּיעֵהוּ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַנִּשְׁפַּעַת בָּעוֹלָם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת כַּיָּדוּעַ, וְאָז יִהְיֶה בֶּן קַיָּמָא, וְהוּא שֶׁאָמְרוּ זַ"ל כֹּחַ הַחִיּוּנִי. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זַ"ל (בראשית רבה י:ט) שֶׁקּוֹדֶם שֶׁבָּא שַׁבָּת הָיָה הָעוֹלָם רוֹפֵף וְרוֹעֵד, כֵּיוָן שֶׁבָּא שַׁבָּת נִתְחַזֵּק וְנָח, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כֹּחַ. עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וּבַיּוֹם** בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו לְהַסְמִיךְ מִילָה לְמִצְוַת נְדָה שֶׁמִּלְּפָנֶיהָ, לוֹמַר כִּי זֶה תְּלוּי בָּזֶה, שֶׁאִם יִשְׁמֹר מִצְוַת נְדָה יוֹסִיף לִזְכּוֹת עֲשׂוֹת מִצְוַת מִילָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, תזריע ה) וְזֶה לְשׁוֹנָם: שָׁאַל טוּרְנוּסְרוּפוּס אֶת רַבִּי עֲקִיבָא: אֵיזֶה מַעֲשִׂים נָאִים, שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם וְכוּ', לָמָּה אַתֶּם מָלִים וְכוּ'. הֵבִיא לוֹ שְׁבָלִים וּגְלוֹסְקָאוֹת, אָמַר לוֹ: אֵלּוּ מַעֲשֵׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאֵלּוּ מַעֲשֵׂה בָּשָׂר וָדָם, אֵין אֵלּוּ נָאִים? אָמַר לוֹ: הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בַּמִּילָה לָמָּה אֵינוֹ יוֹצֵא מָהוּל? אָמַר לוֹ: שֶׁלֹּא נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצְוֹות לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְצָרֵף בָּהֶם, דִּכְתִיב (תהלים יח:לא): "אִמְרַת ה' צְרוּפָה" וְגוֹ', עַד כָּאן. הִנֵּה לֹא הִסְפִּיק בְּתִשּׁוּבַת תְּכוּנַת הַשְּׁבָלִים כִּי צְרִיכִין תִּקּוּן אַחַר מַעֲשֵׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְצַד כִּי הַשְּׁבָלִים מַה שֶּׁחָסֵר בָּהֶם מֵהַתִּקּוּן הוּא לְצַד אֲשֶׁר יֵאוֹת לִבְנֵי אָדָם, הֵם יֵלְכוּ וְיִתַּקְּנוּ הַנָּאוֹת לָהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּילָה הִיא חֶפְצֵי שָׁמַיִם, אִם כֵּן יַעֲשֶׂה ה' רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנוֹ. וְלָזֶה הֵשִׁיבוֹ רַבִּי עֲקִיבָא כִּי לְצָרֵף בָּהֶם יִשְׂרָאֵל נִתְכַּוֵּן ה'. וְהִנֵּה תְּשׁוּבָה זוֹ סְתוּמָה וְחֲתוּמָה בְּעֵרֶךְ מֻשְׂכָּל, מֻשָּׂג לְטוּרְנוּסְרוּפוּס, לְפִי שֶׁאֵין בִּבְחִינַת נַפְשׁוֹ גֶּדֶר הַשָּׂגַת שִׂכְלִיּוּת פְּנִימִיּוּת הַיְדִיעָה הָאֱלֹהִית קִבֵּל פִּשְׁטָן שֶׁל דְּבָרִים, אֲבָל לָנוּ בְּנֵי אֵל חַי יֵשׁ לָנוּ לְהַשְׂכִּיל בְּבוּרְיָן שֶׁל דְּבָרִים. גַּם בְּהַשְׂכִּיל בַּטֶּבַע הָרָגִיל בָּעוֹלָם אֲשֶׁר יָסַד בּוֹרֵא הַכֹּל כִּי כָּל מוֹלִיד אוֹ מְהַוֶּה דָּבָר יִהְיֶה כְּתַבְנִית הַמּוֹלִיד לְמִינֵהוּ, וַאֲפִלּוּ בִּפְרָטֵי תְּכוּנַת תֹּאַר פָּנִים אִיקוֹנִין שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לְאִיקוֹנִין שֶׁל זֶה, וְאֵיךְ אָדָם מָהוּל יוֹלִיד בֵּן עָרֵל? הֲלֹא חֵלֶק הָעָרְלָה שֶׁבַּנּוֹלָד אֵינוֹ בַּמּוֹלִיד, וְאֵין לוֹמַר שֶׁהַטַּעַם הוּא לְצַד שֶׁתְּכוּנַת הַמּוֹלִיד מִתְחַלְּתָהּ הִיא בְּעָרְלָה, כִּי מַה בְּכָךְ כֵּיוָן שֶׁנִּכְרְתָה הָעָרְלָה וְאֵין רִשּׁוּמָהּ נִכָּר, וְעוֹד אִם כֵּן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁנּוֹלַד מָהוּל (אבות דרבי נתן ב) לָמָּה יָלַד בֵּן עָרֵל, דִּכְתִיב (שמות ד:כה): "וַתִּקַּח צִפֹּרָה צוֹר וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ"?

אָכֵן אַשְׁכִּילְךָ בִּדְבַר הָאֱלֹהִים. לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם כִּי בְּחִינַת הָעָרְלָה הִיא בְּחִינַת הָרַע, כִּי מַעֲשֵׂה הָעָרְלָה הוּא יַגִּיד עַל בְּחִינַת נֶעֱלָמוֹת, כִּי כָּל הַגּוּף אֵינוֹ אֶלָּא נַרְתֵּק לַנֶּפֶשׁ וְהַנַּרְתֵּק יוֹדִיעַ אֶת מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. וְאָמַר ה' כִּי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיְּמוּלוּ הָעָרְלָה הִנֵּה הֵם מְשֻׁלָּלִים

מִבְּחִינַת הָרָעָה שֶׁהָעָרְלָה סִימָן לָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁכָּל נַפְשָׁם הִיא בְּחִינַת הָרַע שֶׁהִיא הָעָרְלָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ (ירמיה ט:כה) "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים". וְדָבָר יָדוּעַ כִּי בְּרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיְתָה בְּרִיאָה תַּמָּה בִּבְחִינַת הַקְּדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּלֶת מִכָּל רַע, וְלָזֶה לֹא הָיְתָה בִּתְכוּנָתוֹ בְּחִינַת הָעָרְלָה, וּבְסִבַּת הַחֵטְא מָשַׁךְ בְּעָרְלָתוֹ (סנהדרין לח:), וְנוֹלְדָה בּוֹ בְּחִינַת הָעָרְלָה. וְגַם נִמְשַׁךְ מִזֶּה שִׁלִּיטַת הַטֻּמְאָה בָּאִשָּׁה, וְהוּא דַּם נִדּוּתָהּ, כִּי הוּא זֶה סִבַּת הֱיוֹתוֹ כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערובין ק:; כתובות י:). גַּם בְּאֶמְצָעוּת חֵטְא הָאָדָם נִזְרַע זֶרַע רַע בְּכָל מָשְׁלְתּוֹ, וַתּוֹצִיא הָאָרֶץ פְּרִיהּ בְּקִלְפּוֹת רַבּוֹת.

וְזֶה לְךָ הָאוֹת, כִּי אֵין אָדָם יָכוֹל לֵיהָנוֹת מֵהַחִטָּה עַד עֲשׂוֹת בָּהּ מְלָאכוֹת רַבּוֹת מִלְּפָנֶיהָ וּמִלְּאַחֲרֶיהָ בְּמִסְפַּר עֲשָׂרָה, הֲלֹא הֵמָּה סְדוּרִים בְּפֶרֶק כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשַׁבָּת (דף עג:) עַד הָאוֹפֶהּ, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה קְלָלוֹת שֶׁנִּתְקַלְּלָה הָאֲדָמָה כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (פנחס רמג). וְלָזֶה כְּשֶׁיַּעֲבִיר ה' רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ, דִּכְתִיב (זכריה יג:ב) "וְאֶת רוּחַ וְגוֹ' מִן הָאָרֶץ", לְרָמֹז גַּם בְּחִינַת הָאָרֶץ עַצְמָהּ, וְאָז תּוֹצִיא הָאָרֶץ גְּלוּסְקָאוֹת. פֵּרוּשׁ, אֵין צָרֵךְ לְאֶחָד מֵעֲשָׂרָה מְלָאכוֹת, אֶלָּא הָאָרֶץ מֵעַצְמָהּ תּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת לֶחֶם שֶׁאֵין צָרִיךְ מַכְשִׁירִים. וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן רַבִּי עֲקִיבָא בְּהוֹרָאַת שִׁבֳּלִים וּגְלוּסְקָאוֹת, כִּי הִיא הַסִּבָּה וְהוּא הַטַּעַם לְלַיֶּדֶת הֶעָרֶל, שֶׁבְּחִינַת הָרַע אֲשֶׁר דָּבְקָה בְּנֶפֶשׁ אָדָם הָרִאשׁוֹן טֻמְאָתָהּ מָלְאָה אָרֶץ. וְלָזֶה הֲגַם שֶׁהָאָדָם בִּזְמַן שֶׁהוּא מוֹלִיד הוּא מָהוּל, אַף עַל פִּי כֵן בְּחִינַת כֹּחוֹת הַמְהַוּוֹת זֶרַע אֲשֶׁר בּוֹ נוֹצַר הַוָּלָד מְצִיאוּתָם הוּא מִתּוֹלֶדֶת הָאָרֶץ, כִּי יִגְדַּל הָאָדָם מִגִּדּוּלֶיהָ וּמִגִּדּוּלֵי גִדּוּלֶיהָ, וּמֵהֶם יִתְכּוֹנֵן בּוֹ תְּכוּנַת הַחוֹשֵׁב וְהַמַּעֲשֶׂה. וּלְצַד שֶׁכָּל גִּדּוּלִין אֵלּוּ מֵהָאָרֶץ אֲשֶׁר צָמְחָה יְעִידוּ לָמוֹ שֶׁמְּלֵאִים בְּחִינַת הָרַע בְּכַמָּה הֲדָרְגוֹת שֶׁבֵּין הַגְּלוּסְקָאוֹת לַשִּׁבֳּלִים, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הַזֶּרַע שֶׁמִּמֶּנּוּ יְצִירַת הַוָּלָד לֹא יֵצֵא מִבְּחִינָה זוֹ, וְלָזֶה יֵצֵא הַוָּלָד עֲרֵל בָּשָׂר. וּשְׁאֵלַת טוּרְנוּסְרוּפוּס שְׁנִיָּה אִם ה' חָפֵץ בַּמִּילָה לָמָּה אֵינוֹ יוֹצֵא מָהוּל, שְׁאֵלָתוֹ הוּא לְצַד שֶׁהוּא חֶסֶר יְדִיעַת רוּחָנִיּוּת וְחָשַׁב כִּי תַּכְלִית מַעֲשֵׂה הַמִּילָה הוּא מַה שֶּׁנִּרְאֶה לָעֵינַיִם בַּגּוּף, לֹא שֶׁיֵּשׁ דָּבָר בַּפְּנִימִיּוּת.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהֻגַּד לוֹ וְיָדַע כִּי הַחִיצוֹנִיּוּת שֶׁבַּמּוּחָשׁ יַגִּיד עַל אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ בַּמֻּשְׂכָּל, וְחָשַׁב כִּי ה' יָסִיר הַכְּתָמִים וְהַפְּגָמִים וְיִטַּהֵר הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר. וְלָזֶה הֱשִׁיבוֹ רַבִּי עֲקִיבָא תְּשׁוּבָה כְּלָלִית, לְמָה שֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ אִם לֹא הִשִּׂיג לְדַעַת אֶלָּא בְּחִינַת הַגּוּף הוֹדִיעַ כִּי תַּכְלִית הַדָּבָר לְצָרֵף נַפְשָׁם, לֹא לְמַה שֶּׁנִּגְלָה לְבַד שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין הֱיוֹת הָאָדָם מָהוּל אוֹ עָרֵל. וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁגַּם בְּעִנְיַן הָרוּחָנִיּוּת אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ יָסִיר הַתִּעוּב אֲשֶׁר הָעָרְלָה תַּגִּיד עָלָיו, הֱשִׁיבוֹ גַּם כֵּן כִּי כָל הַמִּצְוֹוֹת שֶׁנָּתַן ה' לְיִשְׂרָאֵל אֵינָם אֶלָּא לְצָרֵף וּלְנַקּוֹת אֶת הַסִּיגִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹ הַחֵטְא קַדְמוֹן, כִּי כָל מִצְוֹוֹת לֹא תַעֲשֶׂה לְהָסִיר תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ, וְכָל

מִצְוֹות עֲשֵׂה לְהָאִיר לִבְחִינַת הַנֶּפֶשׁ, לְצַד שֶׁעַל יְדֵי חֵטְא קַדְמוֹן הוּחְשְׁכוּ מְאוֹרֵי הַנֶּפֶשׁ וְעַל יְדֵי שְׁמִירַת מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה יוּסַר הַפְּגָם, וְעַדַיִן תֶּחְסַר מְאוֹרֵי אוֹרָה, וּבַעֲשׂוֹת מִצְוֹות עֲשֵׂה יָאִיר אוֹרָה, כְּאָמְרוֹ (משלי ו:כג) "נֵר מִצְוָה", וְעִנְיָן זֶה אֵין ה' עוֹשֵׂהוּ לְצַד כִּי הָאָדָם הוּא הַגּוֹרֵם הָרַע, הוּא חָטָא וְהוּא יִשָּׂא אֶת עֲוֹנוֹ אֲשֶׁר הִלְבִּישׁ אֶת נַפְשׁוֹ אָז כְּשֶׁחָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן וְהָיוּ כָּל הַנְּפָשׁוֹת תְּלוּיוֹת בּוֹ, כֻּלָּם טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא וַעֲלֵיהֶם לְהָרִיק תַּחֲלוּאֵיהֶם, וּמַה מָקוֹם לוֹמַר לַה', הֶסֵר מֵעָלַי הַבְּגָדִים הַצוֹאִים שֶׁהִלְבַּשְׁתִּי עַצְמִי. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּפָסוּק (בראשית ד:ז) "וְאִם לֹא תֵיטִיב" וְגוֹ'.

וְעוֹד, אִם בָּאנוּ לוֹמַר כִּי ה' יָסִיר תִּיעוּב הַמְסוּבָּב מֵאָדָם לְעַצְמוֹ בְּסִכְלוּתוֹ, אִם כֵּן אֵין שָׂכָר וְאֵין עוֹנֶשׁ. וּמֵעַתָּה טַעַם הָעֶרְלָה הוּא לְצַד חֵטְא קַדְמוֹן שֶׁנִּדְבַּק בַּנֶּפֶשׁ וְתוֹלְדָתוֹ בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וְצִוָּה ה' לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לְכָרוֹת מִגּוּפָם בְּחִינַת הָרַע שֶׁבָּזֶה מִתְמָרֵק בְּחִינַת הָרַע מֵהַנֶּפֶשׁ וְטָהֳרָה. וּבָזֶה יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **וּבַיּוֹם**, פֵּרוּשׁ, לְצַד כִּי מִצְוָה הַקּוֹדֶמֶת וְזֹאת הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁסִּפְּתָם אַחַת הִיא, שֶׁהִיא עָוֹן קַדְמוֹן, הוּא סִבַּב טוּמְאַת לֵדָה וְסִבַּב עֶרְלַת הַזְּכָרִים, לָזֶה צִוָּה עַל שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, עַל טוּמְאַת לֵדָה וְעַל כְּרִיתַת עָרְלָה, אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי** וְגוֹ'. וּלְצַד שֶׁחֵטְא הָאִשָּׁה גָּדוֹל מֵחֵטְא הָאִישׁ, לָזֶה הָאִישׁ נִפְרֶדֶת הַטּוּמְאָה מִמֶּנּוּ בְּהֶחְלֵט, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאִשָּׁה, טוּמְאָה קְשׁוּרָה עִמָּהּ שֶׁחוֹזֶרֶת וְנִטְמֵאת.

וְאוּלַי כִּי טַעַם שֶׁצִּוָּה ה' בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְלֹא קוֹדֶם וְלֹא אַחַר, שֶׁדָּן בּוֹ ה' דִּין אִמּוֹ, שֶׁצְּרִיכָה מִיּוֹם שֶׁפָּסְקָה לִמְנוֹת שִׁבְעָה נְקִיִּים, כְּמוֹ כֵן עֻבַּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא, וּבְצֵאתוֹ מִבֶּטֶן אִמּוֹ נִטְמָא בְּפִתְיחַת קֶבֶר, וּלְצַד שֶׁהַמִּילָה הִיא גִּלּוּי שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בָּאָדָם, וּכְמוֹ שֶׁרָמְזוּ בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא אֵלָיו ה', לָזֶה צִוָּה ה' לְהַמְתִּין עַד עֲבוֹר עָלָיו שִׁבְעָה יְמֵי נְקִיִּים "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוֹל" וְגוֹ': **יְמוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ**. יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי הָעֶרְלָה הִיא בְּחִינַת הַקְּלִיפָּה, רָמַז הַכָּתוּב כָּאן כִּי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בְּמִצְוַת הַמִּילָה, וְהֵם: מִילָה, פְּרִיעָה, מְצִיצָה. מִילָה הוּא כְּרִיתַת הָעֶרְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ **יְמוֹל**, פֵּרוּשׁ יִכָּרוֹת. הַפְּרִיעָה הוּא מַה שֶּׁפּוֹרֵעַ עוֹר הַדַּק לְבַד וְאֵין צָרִיךְ לִכָּרוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **בְּשַׂר**, פֵּרוּשׁ יַעֲשֶׂנָּה כְּבָשָׂר שֶׁאֵין בּוֹ חַיּוּת, וְעוֹר הַפְּרִיעָה אֵינוֹ חוֹזֵר וְחוֹפֶה עוֹד הָעֲטָרָה. וְהַמְּצִיצָה הוּא דָּם הַמְּזֹהָם שֶׁל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ, עֶרְלָה וּפְרִיעָה, לְצַד הֱיוֹתָם חֵלֶק אֶחָד מִגּוּף יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק בְּדַם הָאָדָם, וְהוּא מְעֹרָב בְּכְלָלוּת הָאָדָם, וְצִוָּה ה' לִמְצֹץ דָּם זֶה לְצַד שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת עָרְלָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **עָרְלָתוֹ**.

וְאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (השמטות ח"א רס"ב) כִּי אַרְבַּע קְלִפּוֹת הֵם הַסּוֹבְבִים לִבְחִינַת הַקְּדֻשָּׁה בְּסוֹד גִּנַּת אֱגוֹז (שיר השירים ו:יא), וְתִמְצָא שֶׁבֶּאֱגוֹז אַרְבַּע קְלִפּוֹת: א' הִיא קְלִפָּה הַמָּרָה הַמִּתְיַבֶּשֶׁת וְנוֹפֶלֶת, ב' קְלִפָּה הַקָּשָׁה, ג' אוֹתָהּ הַמַּפְרֶדֶת בֵּין חֶלְקֵי הָאוֹכֶל,

ד' הַדְּבוּקָה בָּאוֹכֶל וְנֶאֱכֶלֶת עִם הָאוֹכֶל לְצַד שֶׁדְּבוּקָה בּוֹ, וּבְחִינַת קְלִפָּה זוֹ אֵינָהּ כָּל כָּךְ מְאוּסָה אֶלָּא בְּהִפָּרְדָהּ מֵהָאוֹכֶל. וּבְמִצְוַת הַמִּילָה מַפְרִידִים מֵהָאָדָם שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת הַקְּלִפָּה: הָעָרְלָה הִיא כְּנֶגֶד בְּחִינָה הָרְמוּזָה בַּקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה שֶׁל אֱגוֹז, פְּרִיעָה כְּנֶגֶד קְלִפַּת אֱגוֹז הַמִּשְׁתַּבֶּרֶת, מְצִיצָה הִיא כְּנֶגֶד קְלִפָּה שֶׁמַּפְרֶדֶת בֵּין חֶלְקֵי הָאוֹכֶל וְצָרִיךְ לְשָׁלְפָהּ מִבֵּין הָאוֹכֶל, וַעֲדַיִן נִשְׁאֶרֶת בּוֹ בְּחִינָה הָרְמוּזָה בַּקְּלִפָּה הַדְּבוּקָה, וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זהר א עח:) כִּי הָאָדָם עַד תַּשְׁלוּם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הוּא בְּבְחִינַת שְׁנֵי עֲרָלָה, כִּי ה' הִגְבִּיל לָאֵילָנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים עֲרֵלִים וְהָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְאוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר יִהְיֶה כָּל פְּרִיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים.

עוד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַתִּקּוּנִים (תיקון כד) כִּי שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת יֵשׁ בִּבְחִינַת מְצָוָה זוֹ שֶׁל מִילָה. מַדְרֵגָה הַמַּעֲלָה שֶׁבְּכֻלָּן הוּא מִילַת בְּנֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים בְּנֵי אֵל חַי, מִילָה זוֹ הוּא לָהֶם גִּלּוּי שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ חָתוּם בִּבְשַׂר קֹדֶשׁ וְהוּא עֲטָרַת הַיְסוֹד. שְׁנִיָּה לָהּ הֵם בְּנֵי אֲנָשִׁים הַבֵּינוֹנִים, מִילָה זוֹ לָהֶם כְּקָרְבָּן לִפְנֵי ה'. שְׁלִישִׁית הוּא מִילַת בְּנֵי הַמַּמְזֵרִים הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים שְׁנוֹאֵי ה', מִילָה זוֹ הוּא לָהֶם כְּמִי שֶׁנּוֹתֵן חֵלֶק לְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ, וְעַיִן תִּקּוּנִים דַּף י', וְהַשִּׁלְשָׁה רָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **יִמּוֹל** וְגוֹ'. כְּנֶגֶד מִילַת הַצַּדִּיקִים אָהוּבֵי ה' אָמַר **יִמּוֹל**, פֵּרוּשׁ, יו"ד מוּל, כִּי הוּא מְגַלֶּה בּוֹ רְשִׁימוּ קַדִּישָׁא אוֹת י' הָרְשׁוּמָה בְּשֵׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וּכְנֶגֶד מִילַת הַבֵּינוֹנִים אָמַר **בְּשַׂר**, כָּאן רָמַז בְּחִינַת הַקָּרְבָּן אֲשֶׁר יַקְרִיב בְּשַׂר קֹדֶשׁ לַה'. וּכְנֶגֶד מִילַת הַשְּׁנוּאִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל אָמַר **עָרְלָתוֹ**, כִּי הוּא נוֹתֵן לַסמא"ל חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לוֹ בְּיֶלֶד שֶׁהוּא בְּחִינַת הָעָרְלָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי יְצוֹ ה' עַל הַמִּילָה בֵּין לִבְנֵי הַצַּדִּיקִים בֵּין לִבְנֵי הַבֵּינוֹנִים בֵּין לִבְנֵי הָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בֵּית דִּין מַה לִּי לְמַמְזֵר לְמוּלוֹ וְכֻלּוֹ מָלֵא עָרְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁאַף עַל פִּי כֵן יָסִיר עָרְלָתוֹ מִמֶּנּוּ לְהַתִּישׁ כֹּחַ הַקְּלִפָּה שֶׁבּוֹ, שֶׁאִם יִזְכֶּה בְּמַעֲשָׂיו יִתְעַצֵּם בְּכֹחַ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְיִגְבַּר צַד הַטּוֹב וְיִתְבַּטֵּל חֵלֶק הָרַע, וְעַל זֶה אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (הוריות יג.) מִמְּזֵר תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְכֹהֵן גָּדוֹל עַם הָאָרֶץ.

פסוק ה

וְאִם נְקֵבָה תֵלֵד. טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר **תֵלֵד** וְלֹא סָמַךְ לְמַה שֶׁזָּכַר "וְיָלְדָה", אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא נְקֵבָה, מְנַיִן לְרִבּוֹת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נְקֵבָה תֵלֵד", אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּלֵּידָה, עַד כָּאן. וְאֵין אֲנִי חוֹלֵק עַל דִּבְרֵיהֶם חָס וְשָׁלוֹם אֶלָּא כְּמוֹסִיף, כִּי מֵאָמְרוֹ "וְאִם נְקֵבָה" וְלֹא אָמַר "וְכִי תֵלֵד נְקֵבָה" אוֹ "וְלִנְקֵבָה" וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן לוֹמַר אֲפִלּוּ אֵינָהּ וַדַּאי נְקֵבָה אֶלָּא "וְאִם נְקֵבָה" פֵּרוּשׁ, סָפֵק, וְאִם כֵּן נִתְרַבּוּ טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס כִּי סָפֵק הוּא, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "תֵלֵד".

וְאוּלַי כִּי אָמַר "תֵּלֵד" לְרַבּוֹת אַנְדְּרוֹגִינוֹס, לְמַאן דְּאָמַר (בכורים ד:ב) בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע מִתֵּיבַת "וְאִם נְקֵבָה", שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ וַדַּאי צַד זְכָרוּת.
וְאוּלַי כִּי תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כֵּן סוֹבֵר, שֶׁמְּרַבֶּה טוּמְטוּם מִתֵּיבַת "וְאִם", וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מֵרִבּוּי "תֵּלֵד", וְסוֹבֵר כְּמַאן דְּאָמַר בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלָזֶה אָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד", וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר תַּלְמוּד לוֹמַר "תֵּלֵד".
אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְיַשֵּׁב הַכָּתוּב לְמַאן דְּאָמַר אַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק, לָמָּה הוּצְרַךְ לוֹמַר "תֵּלֵד"? וְאוּלַי שָׁגַם לְמַאן דְּאָמַר סָפֵק לֹא יַסְפִּיק לְמוּד אֶחָד לִשְׁנֵיהֶם, מִטַּעַם כִּי סְפֵקוֹ שֶׁל טֻמְטוּם הוּא סָפֵק שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּתְבָּרֵר וְיִמָּצֵא נְקֵבָה, וְלָזֶה יֵשׁ לְחוּשׁ לוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן סְפֵיקוֹ שֶׁל אַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּכָה לְעוֹלָם, וְלָזֶה הוּצְרְכוּ שְׁנֵי רִבּוּיִים. וּלְמָה שֶׁאָמְרוּ בְּרֵישׁ פֶּרֶק בָּתְרָא דְּיוֹמָא (יומא עד.): כִּי לֹא אָתֵי קְרָא לְסָפֵק מִשּׁוּם דְּקַמְּי שְׁמַיָּא גַּלְיָא אִם זָכָר אִם נְקֵבָה, אִם כֵּן, טֻמְטוּם תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁאֵין טֻמְאָתוֹ כִּנְקֵבָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם. וּמֵעַתָּה, גַּם אַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, מִמַּה שֶּׁהִשְׁוָה אוֹתָם הַתַּנָּא יַחַד. כְּשֵׁם שֶׁטֻּמְטוּם אֵינוֹ אֶלָּא אַסְמַכְתָּא, גַּם אַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם וְאַסְמְכוּהּ. וּלְחוּמְרָא נָלֵךְ בּוֹ וְלֹא לְקוּלָּא, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (ב"ב קכז.) אַהָא דְּתַנְיָא: הַמַּפֶּלֶת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, עַד כָּאן, פֵּרוּשׁ, יְמֵי טֹהַר דְּזָכָר וִימֵי טֻמְאָה דְּנִקְבָה לְחוּמְרָא שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם, יְעוּיֵן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. וּכְפִי זֶה, אָמְרוֹ "וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד" שֶׁאָנוּ מְרַבִּים הַסְפֵקוֹת, אֵינוֹ אֶלָּא לְהַסְמִיךְ לָהּ שֶׁהוּא "וְטָמְאָה שִׁבְעִים". אֲבָל יְמֵי טֹהַר אֵין לָהּ אֶלָּא כִּימֵי זָכָר, שֶׁאִם רָאֲתָה מִיּוֹם אַרְבָּעִים לְלֵדָתָהּ, אֵין לָהּ מִשְׁפַּט דַּם טֹהַר.

פסוק ז

וְהִקְרִיבוֹ וְגוֹ' וְכִפֶּר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד הַקְּרָבַת כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה אָמַר "וְהִקְרִיבוֹ", וּכְנֶגֶד בֶּן יוֹנָה לְחַטָּאת אָמַר **וְכִפֶּר עָלֶיהָ**, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ שֶׁאֵין שְׁנַיִם מְעַכְּבִין אֶלָּא אֶחָד, לָזֶה אָמַר "וְהִקְרִיבוֹ". וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מִי הוּא מֵהַשְּׁנַיִם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִפֶּר" וְגוֹ' – כַּפָּרָה בְּחַטָּאת, עַד כָּאן. וְאוּלַי שֶׁדִּקְדֵּק מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר "וְהִקְרִיבָם", וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "וְכִפֶּר" עַל הַחַטָּאת. וְגַם שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר "וְכִפֶּר" כַּסֵּדֶר הָאָמוּר בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת, הֲרֵי עַל כָּל פָּנִים אֵינוֹ מוֹסִיף לֹא תֵּבָה וְלֹא אוֹת אַחַת אִם יֹאמַר "וְהִקְרִיבָם" וְיִרְשׁוֹם הַקְּרַבַת שְׁנֵיהֶם.

פרק יג

פסוק ב

אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיד:) אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם קְרוּיִים אָדָם, שֶׁאֵין הָאֻמּוֹת מִסְתַּמְּאִין בִּנְגָעִים, וּמִכָּאן הוֹכָחָה שֶׁאֵין גּוֹיִם מִסְתַּמְּאִין בִּנְגָעִים שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים בִּתְחִלַּת פֶּרֶק י"א.

וְאָמְרוֹ **כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ**, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאֵין טֻמְאַת צָרַעַת בָּאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי אֶלָּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְלֹא בִּפְנִים, כִּי הָאֻמּוֹת בְּחִינַת נַפְשָׁם עַצְמָהּ הִיא בְּחִינַת הַצָּרַעַת וּמִינָם, וּבְנֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל בְּפָגְעוֹ בָּם לְצַד הַחֵטְא אֲשֶׁר יֻחֲטָא יִרְשׁוֹם מַרְאֵה צָרַעַת בְּעוֹר בָּשָׂר, וְדַוְקָא בְּעוֹרוֹ וְלֹא בִּבְשָׂרוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּפְנִימִיּוּתוֹ.

וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (ערכין ג.) כִּי טַעַם אָמְרוֹ "אָדָם" לוֹמַר אֲפִלּוּ תִּינוֹק, גַּם כְּלַל הָאִשָּׁה שֶׁגַּם הִיא נִקְרֵאת אָדָם, דִּכְתִיב (בראשית ה:ב) "וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם".

עוֹד אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים טַעַם אָמְרוֹ "בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ" לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ עוֹר שֶׁאֵין בּוֹ צְמָחֵי שְׂעָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תֹּאמַר דָּוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל צְמָחֵי שֵׂעָר, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ צְמָחֵי שֵׂעָר, הֲגַם שֶׁצָּמַח בּוֹ שֵׂעָר וְהִפִּיךְ לָבָן אֵינוֹ מְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר. וְעַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ קְדִימַת הַבַּהֶרֶת לְשֵׂעָר לָבָן, אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן לַבַּהֶרֶת, כְּגוֹן זָקֵן שֶׁהִלְבִּין שְׂעָרוֹ אוֹ גַּרְמִינִי, וְהוּא מִי שֶׁבְּרִיָּתוֹ כָּךְ, טָהוֹר. וְאִם קָדְמָה בַּהֶרֶת לְשֵׂעָר וּכְשֶׁגָּדַל הַשֵּׂעָר גָּדַל לָבָן בַּבַּהֶרֶת, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם צָרִיךְ שֶׁיַּקְדִּים צְמִיחַת הַשֵּׂעָר לַבַּהֶרֶת וְהַבַּהֶרֶת תַּהַפְכֶנּוּ לְלָבָן, אוֹ כֵּיוָן דְּסוֹף סוֹף לֹא הָיָה שֵׂעָר לָבָן אֶלָּא אַחַר הַבַּהֶרֶת הֲוֵי סִימָן טֻמְאָה. וְנִרְאֶה כִּי דָּבָר זֶה אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בּוֹ וַדַּאי כְּשֶׁגָּדַל הַשֵּׂעָר גָּדַל לָבָן, כִּי כֵּיוָן שֶׁבָּאִים לְפָנֵינוּ לְבָנִים מִי יֹאמַר שֶׁלֹּא נוֹלְדוּ שְׁחוֹרִים וְהַבַּהֶרֶת הֶפְכָתַם לְלָבָן כְּהֶרֶף עַיִן, וְאִם כֵּן זֶה נִכְלָל גַּם כֵּן בְּמַה שֶׁשָּׁנִינוּ (נגעים ד:א) סָפֵק אִם וְכוּ', וְעַיֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ הַתּוֹסָפוֹת בְּפֶרֶק ב' דְּנִדָּה (יט. ד"ה ר"ו) כִּי הַבַּהֶרֶת חֲזָקָתָהּ מֵהַפֶּכֶת הַשֵּׂעָר לְלָבָן, וְלָזֶה סָפְקוּ טָמֵא.

שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת וְגוֹ'. אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נגעים א:א) כִּי פֵּרוּשׁ סַפַּחַת הוּא מִין הַדּוֹמֶה לִשְׂאֵת, כִּי שְׂאֵת צֶמֶר נָקִי וְדוֹמֶה לוֹ בְּהַדְרָנָה שְׁנִיָּה לוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל. וְהִנֵּה הֲגַם שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה סַפַּחַת אֶלָּא גַּבֵּי שְׂאֵת, הוּא הַדִּין סַפַּחְתָּהּ שֶׁל בַּהֶרֶת, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב: שְׂאֵת אוֹ סַפַּחְתָּהּ אוֹ בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ.

וְיֵשׁ לְדַעַת לָמָּה הִקְדִּים הַכָּתוּב זִכְרוֹן הַשְּׂאֵת קֹדֶם לַבַּהֶרֶת, אַחַר שֶׁהַבַּהֶרֶת הוּא לָבָן שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נגעים א:א): בַּהֶרֶת עַזָּה כַּשֶּׁלֶג, שְׁנִיָּה לָהּ שֶׁהִיא שְׂאֵת כְּצֶמֶר נָקִי, אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מַדְרֵגָה הַגְּדוֹלָה וְאַחַר כָּךְ מַדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְנִרְאֶה שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב "בַּהֶרֶת אוֹ סַפַּחַת אוֹ שְׂאֵת", לְצַד שֶׁהַבַּהֶרֶת עַזָּה

שֶׁלְּבִנּוּנִיָּתָהּ הִיא בְּיוֹתֵר, כְּשֶׁיֹּאמַר "אוֹ סַפַּחַת" לֹא נִלְמַד מִמֶּנָּה סַפַּחַת הַשְּׂאֵת, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאֵין לָנוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה מִינֵי נְגָעִים, וְהֵם בַּהֶרֶת שְׂאֵת סַפַּחַת. גַּם אִם הָיָה אוֹמֵר "בַּהֶרֶת אוֹ שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת" לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מִין נֶגַע שְׁלִישִׁי שֶׁהִיא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, כֵּיוָן שֶׁבָּא זִכְרוֹן הַסַּפַּחַת בָּאַחֲרוֹנָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְפִי סֵדֶר הָאָמוּר.

וּלְמָה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערכין טו:) שֶׁהַצָּרַעַת בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרַע, יְרֻמַּז הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי מַרְאוֹת נְגָעִים עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ז' מֵהִלְכוֹת דֵּעוֹת, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: לָשׁוֹן הָרַע הוּא הַמְסַפֵּר בְּגָנוּת חֲבֵרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאוֹמֵר אֱמֶת, אֲבָל הָאוֹמֵר שֶׁקֶר הוּא נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ, עַד כָּאן. הִנֵּה הָאוֹמֵר דִּבְרֵי גְּנַאי עַל חֲבֵרוֹ הֲגַם שֶׁאוֹמֵר אֱמֶת נִקְרָא בַּעַל לָשׁוֹן הָרַע, וְהָאוֹמֵר שֶׁקֶר נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע. וּכְנֶגֶד שְׁנֵי אֵלּוּ אָמַר שְׂאֵת אוֹ בַּהֶרֶת, שְׂאֵת כְּנֶגֶד מוֹצִיא שֵׁם רַע, וְאָמַר שְׂאֵת עַל דֶּרֶךְ (שמות כג:א) "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא"; בַּהֶרֶת כְּנֶגֶד לָשׁוֹן הָרַע, וְאָמַר לְשׁוֹן בַּהֶרֶת בְּהִירוּת שֶׁיְּאוֹרָה הַצְּדָקַת הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים כִּי כֵנִים הֵם וְאַף עַל פִּי כֵן מְאוּסִים הֵם וְיִסּוֹבְבוּ הַצָּרַעַת. וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ הַדְּרָגוֹת בִּשְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת, לָזֶה עָשָׂה ה' בָּרוּךְ הוּא סַפַּחַת לַשְּׂאֵת וְלַבַּהֶרֶת כִּבְחִינַת הַדִּבּוּר אֲשֶׁר יְסוֹבֵב אוֹתָהּ.

וְהָיָה וְגוֹ' לְנֶגַע. פֵּרוּשׁ, לֶהֱיוֹת שֶׁעִקַּר טֻמְאַת הַנֶּגַע יַגִּידוּ הַשְּׂעָרוֹת וְלֹא מַרְאִית הַשְּׂאֵת וְהַבַּהֶרֶת מַגֶּדֶת צָרַעַת זוֹלַת הַשֵּׂעָר, לָזֶה אָמַר "וְהָיָה וְגוֹ' לְנֶגַע" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, הַבָּא אַחַר כָּךְ וְהוּא כְּשֶׁיַּהֲפֹךְ שְׂעָרוֹ לְלָבָן.

פסוק ג

וּמַרְאֵה הַנֶּגַע וְגוֹ'. עִנְיָן זֶה יַגִּיד סוֹד אָמְרוֹ (תהלים לט:ז) "אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ", וְהוּא מַרְאֵה הַבָּשָׂר הֶחָי, וּכְשֶׁיִּשְׁלֹט בְּחִינַת הָרַע בָּאָדָם יֵרָשֵׁם בִּבְשַׂר אָדָם הִסְתַּלְּקוּת זוֹהֲרַת הַחִיּוּנִי, וְלָזֶה יֵרָאֶה חֶסְרוֹן הַמַּרְאֶה וְיִהְיֶה עָמֹק מֵהָעוֹר, וְלָזֶה דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ זֶה "עָמֹק מִן הָעוֹר". וּלְדִבְרֵי רַז"ל (תורת כהנים כאן; שבועות ז.) טַעַם אָמְרוֹ "עָמֹק" לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה כָּל בְּשָׂרוֹ כְּמַרְאֵה הַנֶּגַע טָהוֹר, שֶׁאֵין נִכָּר עָמֹק, וְהַכָּתוּב הִקְפִּיד עַל הָעֹמֶק.

וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ. תְּלָה הַכָּתוּב הַטֻּמְאָה בְּפֶה כֹּהֵן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קיט:) שְׁנֵי מַלְאָכִים מְלַוִּים אֶת הָאָדָם בְּלֵיל שַׁבָּת לְבֵיתוֹ וְכוּ', וְגַם מַלְאָךְ טוֹב עוֹנֶה בְּעַל כָּרְחוֹ וְכוּ', וְהִנֵּה לְצַד שֶׁהַכֹּהֵן הוּא הַמְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאָתָם וּמְתַחֲלוּאֵיהֶם, לָזֶה יְצָו ה' שֶׁיְּסַכִּים עַל טֻמְאָה זוֹ שֶׁקְּנָתָה מְקוֹמָהּ בָּאִישׁ הַהוּא, עַד שׁוּבוֹ לִפְנֵי ה' וְאָז יְבַעֵר ה' מִמֶּנּוּ טֻמְאָתוֹ.

פסוק ו

וְהִנֵּה כֵּהָה. פֵּרוּשׁ רַשְׁ"י: הָא אִם עָמַד בְּמַרְאִיתוֹ, אוֹ פָּשָׂה – טָמֵא. וְרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת כָּתַב: זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע" וְגוֹ', שֶׁאִם כֵּהָה

מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת נְגָעִים – טָהוֹר, וְכֵן אִם לֹא כֵּהֶה וְלֹא פָּשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן וְכוּ' – טָהוֹר, עַד כָּאן.

הִנֵּה לְדִבְרֵי רַשִׁ"י הַכִּיהוּי הוּא מֵהַקּוֹדֶם, וְלֹא מִמַּרְאֵה הַצָּרַעַת. שָׁאז תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁאֵין כָּאן מַרְאֵה צָרַעַת, וְאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ מִין צָרַעַת מִשְּׁלִשָּׁה מַרְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר בַּהֶרֶת וְנַעֲשֵׂית שְׂנִיָּה לָהּ אוֹ שְׂאֵת וְנַעֲשֵׂית שְׂנִיָּה לָהּ וְכַדּוֹמֶה, אֲבָל אִם הָיְתָה קְרוּם בֵּיצָה – שׁוּב אֵין לָהּ הַדְּרָגָה אַחֶרֶת. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁגַּם בְּכָל אַחַת מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת יֵשׁ בַּמִּין עַצְמוֹ כִּיהוּי, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר הַבַּהֶרֶת עַצְמָהּ תּוּכַל לִהְיוֹת בִּשְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת, אַחַת קוֹדֶם כִּיהוּי וְאַחַת אַחַר כִּיהוּי וְכֵן כָּל אֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פרק א משנה ד) רַבִּי חֲנִינָה אוֹמֵר מַרְאוֹת נְגָעִים שִׁשָּׁה עָשָׂר, רַבִּי דּוֹסָא וְכוּ' אוֹמֵר שִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה, עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם, וּמִן הַסְּתָם אֵין חוֹלְקִין בְּטַהֲרָה וְטוּמְאָה אֶלָּא בְּמִסְפַּר הַמִּינִים, וְכֵן פֵּרֵשׁ רַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַרְבֵּה מִינִים הֵם. וְהִנֵּה יִשְׁתַּנֶּה הַדִּין בֵּין שְׁתֵּי הַדְּרָכִים, כֵּיוָן שֶׁהַכִּיהוּי הוּא הַמְטַהֵר, אִם צָרִיךְ כִּיהוּי מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, אוֹ אֶפִלּוּ בְּמַדְרֵגָה עַצְמָהּ, וְיֵשׁ צָדָדִים לְכָאן וּלְכָאן, וְרִאשׁוֹן מֻטֶּה קְצָת, וּלְדִרְכּוֹ זַ"ל פֵּרוּשׁ "כֵּהֶה הַנֶּגַע" הוּא אַחַר הַכִּיהוּי קוֹרֵהוּ הַכָּתוּב נֶגַע, שֶׁלֹּא נֶעֱקַר מִמֶּנּוּ שֵׁם נֶגַע הֲגַם שֶׁכֵּהֶה אֶלָּא שֶׁכֵּהֶה מַרְאֶה רִאשׁוֹן.

וּלְדִבְרֵי רַמְבַּ"ם הַכִּיהוּי הוּא מִמַּרְאֵה הַנֶּגַע שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מַרְאִית הַנֶּגַע, וּפֵרוּשׁ "כֵּהֶה הַנֶּגַע" שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שֶׁל הַקּוֹדֶם מַשְׁמַע שֶׁהוּכְהָה מִהְיוֹת נֶגַע. וּפְשַׁט הַכָּתוּב יָעִיד כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י, כִּי אִם כֵּהֶה הַנֶּגַע מִמַּרְאִית אַרְבָּעָה נְגָעִים פְּשִׁיטָא שֶׁטָּהוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן נֶגַע, אֲבָל אִם נֹאמַר כִּי פֵּרוּשׁ "כֵּהֶה" הִיא מִמַּרְאִית רִאשׁוֹן וְעוֹדֶנּוּ בְּמַרְאִית טָמֵא, כִּדְבְרֵי רַשִׁ"י, יֵשׁ חִדּוּשׁ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר אֶלָּא אִם כֵּהֶה. וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב לְדַעַת רַמְבַּ"ם שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁהוּכְהָה מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת נְגָעִים וְאֵין כָּאן רֹשֶׁם נֶגַע, אַף עַל פִּי כֵן טָעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים.

וְיֵשׁ לָדַעַת לִסְבָרַת רַשִׁ"י, לָמָּה לֹא הִתְנָה הַכָּתוּב בְּאִם חָזַר הַנֶּגַע לַמַּרְאִית הָרִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה בְּאִם פָּשָׂה וּגוֹ'? בִּשְׁלָמָא לְדַעַת רַמְבַּ"ם, בֵּין "לֹא פָשָׂה" וּ"פָּשָׂה" שֶׁאָמַר הַכָּתוּב – בְּשֶׁלֹּא כֵּהֶה מְדַבֵּר, אֶלָּא לְרַשִׁ"י נֶעְלָם דָּבָר זֶה מַה יִהְיֶה דִּינוֹ.

וְיֵשׁ לְפָנֵינוּ שְׁנֵי דְּרָכִים: אֶחָד הוּא שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ בִּתְנָאֵי הַטַּהֲרָה, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶם וְלִמֵּד עַל עַצְמוֹ שֶׁבַּחֲזָרָתוֹ יִטְמָא הָאִישׁ – לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכֹּל יָצָא, שֶׁגַּם הַכִּיהוּי אִם חָזַר הַנֶּגַע לְמַרְאִית רִאשׁוֹן טָמֵא, הֲגַם שֶׁלֹּא פָּשָׂה. וְדֶרֶךְ שֵׁנִי, כִּי דַוְקָא הַפְּשִׁיּוֹן אִם חָזַר וּפָשָׂה הוּא שֶׁטָּמֵא, כֵּיוָן שֶׁפְּשִׁיּוֹן זֶה לֹא הָיָה לוֹ כְּלָל, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא פָּשָׂה נֶגַע זֶה מִמַּה שֶׁנִּרְאָה קוֹדֶם הֶסְגֵּר, עַכְשָׁיו שֶׁיָּשְׁנוֹ טָמֵא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן חֲזָרַת הַנֶּגַע לְמַה שֶׁהָיָה קוֹדֶם כִּיהוּי, יֵשׁ לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁנֶּגַע זֶה הָיָה בּוֹ בַּתְּחִלָּה וְלֹא הֶחְלַט לְטַמְּאָה, גַּם עַכְשָׁיו יֵרָאֶה

כְּבַתְּחִלָּה. וְלֹא תַקְשֶׁה, הֲלֹא גַּם פְּשִׁיטוּת יֵשׁ מְצִיאוּת שֶׁיִּהְיֶה קוֹדֶם הֶסְגֵּר וְטָהוֹר, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר הַכָּתוּב אִם פָּשֹׂה אַחַר טַהֲרָה שֶׁהוּא טָמֵא, וְאֵין אָנוּ אוֹמְרִים יֵרָאֶה כְּבַתְּחִלָּה. לֹא קָשֶׁה, כִּי שַׁאנִי פְּשִׁיטוּת שֶׁמַּחְלִיט אַחַר הֶסְגֵּר רִאשׁוֹן, תֹּאמַר בְּכֵיהוּי שֶׁהֶגֶם שֶׁלֹּא כֵהָה בְּהֶסְגֵּר רִאשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ מַחְלָט, דִּכְתִיב (ויקרא יג:ה) "וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא פָשָׂה וְגוֹ' וְהִסְגִּירוֹ". וְאוּלַי שֶׁסּוֹבֵר רַשִׁ"י שֶׁדֶּרֶךְ שֵׁנִי מֻכְרָע הוּא בִּסְבָרָא וְלֹא הֲצָרַךְ הַכָּתוּב לְאָמְרוֹ, וְזֶה דּוֹחֵק בִּדְבָרֵי רַשִׁ"י.

וְלִי נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע**, פֵּרוּשׁ שֶׁהוּכְהָה מִמַּרְאֵהוּ רִאשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן מַרְאֵהוּ מַרְאֵה נֶגַע כְּדִבְרֵי רַשִׁ"י, אֶלָּא שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא לוֹמַר שֶׁהֶגֶם שֶׁכֵּהָה אֵין לְטַהֵר אֶלָּא אִם לֹא פָשָׂה, אֲבָל אִם פָּשָׂה הֶגֶם שֶׁכֵּהָה אֵין לוֹמַר פָּנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לְכָאן וְיֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה. אֶלָּא שֶׁקָּשֶׁה לִי עַל מִי סָמַךְ עָלָיו הַכָּתוּב לְהַכְרִיעַ בּוֹ פֵּרוּשׁ זֶה.

שׁוּב רָאִיתִי דִּבְרֵי רַז"ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְהִנֵּה כֵּהָה" – יָכוֹל לְמַטָּה מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֶּגַע". אִי "הַנֶּגַע" יָכוֹל בְּמַרְאָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה כֵּהָה". הָא כֵּיצַד? כֵּהָה מִמַּרְאָיו, לֹא לְמַטָּה מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת. "וְהִנֵּה כֵּהָה" – שֶׁאִם הֵעֵז וְכֵהָה כְּאִלּוּ לֹא הֵעֵז, "הַנֶּגַע" – שֶׁאִם כֵּהָה וְהֵעֵז כְּאִלּוּ לֹא כֵהָה, עַד כָּאן. וְהִנֵּה תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מְפָרֵשׁ "כֵּהָה" שֶׁלֹּא נֶעֱקַר מִמֶּנּוּ מַרְאִית הַנֶּגַע כְּדַרְכּוֹ שֶׁל רַשִׁ"י, אֶלָּא מֵאָמְרוֹ "כְּאִלּוּ לֹא הֵעֵז" וּ"כְאִלּוּ לֹא כֵהָה" יָגִיד כְּפֵרוּשֵׁנוּ, שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא לוֹמַר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה, וַאֲפִלּוּ כֵּהָה מִתְּחִלָּה וְהֵעֵז אַחַר כָּךְ כְּאִלּוּ מִתְּחִלָּה עֵז הָיָה וְטָהוֹר אִם לֹא פָשָׂה. וּמֵעַתָּה מִדִּבְרֵי בַּרְיְתָא זוֹ נִסְתְּרוּ דִּבְרֵי רַשִׁ"י וְרַמְבַּ"ם, וַעֲדַיִן גַּם לַדֶּרֶךְ הַמְּבֹרָר נִשְׁאַר קָשְׁיָא עַל מִי סָמַךְ עָלָיו לְפָרֵשׁ בִּדְבָרָיו כֵּן, וְדִלְמָא תַּנָּאֵי הִיא אִם כֵּהָה דַּוְקָא לְטַהֵר.

וּמָצָאתִי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּאוֹתָהּ פָּרָשָׁה עַצְמָהּ הֲלָכָה ט' וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מִסְפַּחַת", אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֶיהָ, עַד כָּאן, הֲרֵי שֶׁהֶגֶם שֶׁלֹּא כֵהָה הִשְׁמִיעָנוּ הַכָּתוּב שֶׁהוּא טָהוֹר. אִם כֵּן נַחְזוֹר לְפָרֵשׁ טַעַם אָמְרוֹ "כֵּהָה", לוֹמַר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה אִם כֵּהָה, וְאָמְרוֹ "הַנֶּגַע" שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה אִם הֵעֵז. וְצָרִיךְ עִיּוּן לְדִבְרֵי רַשִׁ"י וְרַמְבַּ"ם, וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב בְּדוֹחַק גָּדוֹל.

מִסְפַּחַת הִיא. פֵּירוּשׁ, אֵינוֹ צָרַעַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר "בֹּהַק הוּא" (ויקרא יג:לט), וְאַף עַל פִּי כֵן צִוָּה ה' לְכַבֵּס בְּגָדָיו, שֶׁגַּם בְּחִינָה זוֹ הִיא עָנָף מֵעֲנָפֵי הַטּוּמְאָה, אֶלָּא שֶׁטּוּמְאָתָהּ קַלָּה. וְאוּלַי שֶׁזֶּה יִרְמוֹז לָאֲבַק לְשׁוֹן הָרַע, כָּרְמוּז בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערכין טו:) שֶׁאֲפִילוּ לוֹמַר "נוּרָא בְּבֵית פְּלוֹנִי" הוּא אֲבַק לְשׁוֹן הָרַע:

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **מִסְפַּחַת הִיא** לוֹמַר שֶׁהוּא שֵׁם מִין נֶגַע שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּכַבֵּס בְּגָדָיו בִּשְׁבִילוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁסָּמַךְ לְאָמְרוֹ "מִסְפַּחַת הִיא" – **וְכִבֶּס בְּגָדָיו**. גַּם בָּזֶה מָצָאנוּ נַחַת רוּחַ בְּמַה שֶׁקָּדַם לוֹמַר **וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן**, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיֹּאמַר הַכֹּהֵן "טָהוֹר אַתָּה", וְקָשֶׁה, בִּשְׁלָמָא

אָמְרוּ "וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן" יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁאֵין טֻמְאָה יוֹרֶדֶת עָלָיו אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאמַר הַכֹּהֵן "טָמֵא", אֲבָל טַהֲרָה – הֲרֵי בְּחֶזְקַת טָהוֹר הוּא הָאִישׁ וְהַנֶּגַע טָהוֹר הוּא, אִם כֵּן מַה צָּרְךְ לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן" שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַכֹּהֵן "טָהוֹר"? וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רש"י) לְצַד שֶׁנִּסְגַּר, אֵין זֶה מַסְפִּיק. וְלִדְבָרֵינוּ יֶשְׁנוֹ לְטַעַם הַדָּבָר, כִּי מִין נֶגַע זֶה שֶׁמִּזְקִיקוֹ לְכִבּוּס בְּגָדִים אֵינוֹ נִטְהָר מִמֶּנּוּ אֶלָּא בְּמַאֲמַר הַכֹּהֵן כְּשֶׁאוֹמֵר לוֹ "טָהוֹר", זוֹ הִיא טַהֲרָתוֹ, וִיכַבֵּס בְּגָדָיו עַל מַה שֶׁקָּדֶם קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר הַכֹּהֵן "טָהוֹר", וְהָבֵן:

פסוק ח

צָרַעַת הִוא. פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ מַה שֶּׁכְּבָר קָרָא עָלָיו הַכֹּהֵן שֵׁם טַהֲרָה, עַתָּה לְמַפְרֵעַ נִתְגַּלָּה שֶׁהוּא טָמֵא, כִּי הַמִּסְפַּחַת הַטְּהוֹרָה אֵין דַּרְכָּהּ לִפְשׁוֹת כָּל עִקָּר. וְהִשְׁמִיעָנוּ הַכָּתוּב בְּהוֹדָעָה זוֹ לוֹמַר שֶׁאֵין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַפְשָׁיוֹן גָּדוֹל כְּשִׁעוּר הַנֶּגַע אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, שֶׁהֲרֵי אָנוּ דָּנִים בַּמִּסְפַּחַת עַצְמָהּ שֶׁהִיא צָרַעַת, וְהָבֵן:

פסוק י

וְהִיא הָפְכָה וְגוֹ' וּמִחְיַת וְגוֹ'. פְּשַׁט הַכָּתוּב מַשְׁמַע שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵיהֶם לְטֻמְאָה: מִחְיָה וְשֵׂעָר לָבָן, וְרַז"ל אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: יָכוֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִיא", הִיא טְמֵאָה וְאֵינָהּ צְרִיכָה דָּבָר אַחֵר. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת? מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תִהְיֶה טְמֵאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָה, עַד כָּאן. הִנֵּה מַה שֶּׁדִּיְּקוּ לְטַמֵּא בְּמִחְיָה לְבַד מֵאָמְרוֹ "נוֹשֶׁנֶת הִיא" קָשֶׁה, תֵּנַח מִחְיָה אֵינָהּ צְרִיכָה דָּבָר אַחֵר לְסַעֲדָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן שֵׂעָר לָבָן בַּשְּׂאֵת, מִנַּיִן שֶׁיַּסְפִּיק לְבַד. וְאוּלַי דְּאָמְרוֹ "הִיא" חוֹזֵר לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים: עַל הֶפְכִּיּוּת שֵׂעָר לְלָבָן וְעַל מִחְיָה, לֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁחוֹזֵר אֶל הַמִּחְיָה לְבַד. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁדִּיּוּק "הִיא" חוֹזֵר לְהֶפְכִּיּוּת שֵׂעָר לָבָן שֶׁבּוֹ יַסְפִּיק בְּלֹא מִחְיַת. וּמִחְיַת לְבַד נִשְׁמַעַת מֵאָמְרוֹ בַּפְּסוּק שֶׁבְּסוֹף הָעִנְיָן שֶׁאָמַר "הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא", מַשְׁמַע בְּלֹא תְּנַאי אַחֵר, כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּשָׂר חַי יַגִּיד צָרַעַת. וְחוּץ מִדִּבְרֵיהֶם נִרְאֶה לִי כִּי טַעַם שֶׁלֹּא אָמַר "אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר", לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ שְׁנֵיהֶם, אִם תִּכְסֶה הַצָּרַעַת אֶת כָּל עוֹר וְגוֹ' טָהוֹר, מַה שֶּׁלֹּא נִשְׁמַע אִם הָיָה אוֹמֵר "אוֹ", כִּי מִנַּיִן לָנוּ לְטַהֵר כְּשֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי סִימָנֵי טֻמְאָה, וְלֹא חָשׁ לְמִטְעֵי לְהַצְרִיךְ לְטֻמְאָה שְׁנֵיהֶם מִטַּעַם הַנִּזְכָּר.

פסוק יט

שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ טַעַם אָמְרוֹ "לְבָנָה", לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ אֲדַמְדֶּמֶת, וּבַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת. וּמִנַּיִן לִתֵּן בַּשְּׂאֵת אֲדַמְדֶּמֶת וּבַבַּהֶרֶת לְבָנָה חֲלָקָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע צָרַעַת" (ויקרא יג:כ), פֵּרוּשׁ, בְּסוֹף הָעִנְיָן. וְנִרְאֶה שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ הַתַּנָּא לְרַבּוּי שֶׁל "נֶגַע צָרַעַת" אֶלָּא לְפָתוּחַ שֶׁל שְׂאֵת, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁלַּבְּנוּנִיתָהּ אֵינוֹ עַז, אִם יָבֹא בּוֹ הַפָּתוּחַ

יֶחְשַׁךְ הַלַּבְנוּנִית, תַּלְמוּד לוֹמַר, אֲבָל לֹא לַחֲלָקָה שֶׁל בַּהֶרֶת, כִּי הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה רִבּוּי שֶׁל "נֶגַע צָרַעַת" לֹא הָיִיתִי מְטַהֵר בַּהֶרֶת חָלָק, שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ טֻמְאָה בִּשְׂאֵת יוֹתֵר מִבַּהֶרֶת. וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב כֵּן הוּא: "שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה" – הֲגַם שֶׁהִיא אֲדַמְדֶּמֶת, כִּי גֶּוֶן הַבַּהֶרֶת יֵשׁ בּוֹ שְׂאֵת וְלֹא יִטְהַר לְצַד שֶׁגָּדַל בּוֹ מַרְאִית הַצָּרַעַת, וְלֹא הֶצְרֵךְ רִבּוּי שֶׁל נֶגַע צָרַעַת אֶלָּא לְפָתוּחַ הַשְּׂאֵת. וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַתַּנָּא שְׁתֵּי חֲלוּקוֹת, אַגַּב אֲמָרָהּ. וְדַע כִּי לָאו דַּוְקָא שְׂאֵת, אֶלָּא הוּא הַדִּין סַפַּחְתָּהּ שֶׁל בַּהֶרֶת וְשֶׁל שְׂאֵת מְטַמְּאִין בְּחָלָק וּבְפָתוּחַ. כֵּן מוּכָח בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פרק א משנה ב), וְטַעְמוֹ מִמַּה שֶּׁרִבָּה נֶגַע צָרַעַת – כָּל אַרְבָּעָה מַרְאוֹת שָׁוִים הֵם בְּדִין זֶה.

פסוק כט

וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ לְפָרֵט כָּאן "אוֹ אִשָּׁה" וְלֹא אָמַר "אָדָם" וְאִשָּׁה בִּכְלָל, לְצַד שֶׁאֵין לְאִשָּׁה זָקָן, יֹאמַר הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּאִישׁ שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּזָקָן. וַהֲגַם שֶׁיֹּאמַר "אָדָם" וְלֹא יֹאמַר "אִישׁ", תֹּאמַר שֶׁבָּא לְרַבּוֹת הַקָּטָן אוֹ לְמַעֵט גּוֹיִם, וּלְעוֹלָם נִגְעֵי זָקָן בְּאִשָּׁה לֹא מְטַמְּאָה – תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ אִשָּׁה", לְאֵם גָּדַל שֵׂעָר בִּזְקָנָם שֶׁהוּא מְטַמֵּא בִּנְתָקִים.

פסוק ל

שֵׂעָר צָהֹב. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: "צָהֹב", צָהֹב וְלֹא יָרוֹק וְכוּ', אוֹצִיא אֶת כָּל אֵלּוּ וְלֹא אוֹצִיא הַלָּבָן, וְדִין הוּא: וּמָה צָהֹב שֶׁאֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה בִּנְגָעִים סִימַן טֻמְאָה בִּנְתָקִים, שֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "צָהֹב", עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, דִּלְמָא לְגוּפוֹ אָתָא שֶׁיְּטַמֵּא בְּנֶתֶק הֲגַם שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בִּשְׂאָר נְגָעִים, וּלְעוֹלָם הַלָּבָן מְטַמֵּא בַּקַּל וָחוֹמֶר הַנִּזְכָּר, וּמַה גַּם שֶׁלֹּא עָשָׂה הַתַּנָּא קַל וָחוֹמֶר וּמָה צָהֹב וְכוּ' עַד שֶׁלִּקַּח בְּיָדוֹ שֶׁהַצָּהֹב מְטַמֵּא בְּנֶתֶק, מֵעַתָּה הֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב צָהֹב בְּנֶתֶק עֲשֵׂה קַל וָחוֹמֶר לַלָּבָן, אִם כֵּן בַּמֶּה סְתָרוֹ בְּאָמְרוֹ "תַּלְמוּד לוֹמַר"?

וְנִרְאָה שֶׁדְּרָשַׁת הַתַּנָּא הִיא מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "צָהֹב וְטִמֵּא אֹתוֹ", וְלֹא אָמַר "וְטִמְּאוֹ" כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּשְׁנַיִם וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאָמַר "אוֹתוֹ" לְמַעֵט הַלָּבָן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – "אוֹתוֹ" פָּרוּשׁ הַצָּהֹב הוּא מְטַמֵּא, וּכְאִלּוּ אָמַר הַתַּנָּא תַּלְמוּד לוֹמַר "צָהֹב וְטִמֵּא אוֹתוֹ". וּכְמוֹ כֵן תִּמְצָא שֶׁדָּרַשׁ תַּנָּא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כָּל "אוֹתוֹ" הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשִׁיּוֹת הַקּוֹדְמוֹת מִמַּה שֶׁלֹּא אָמַר "וְטִמְּאוֹ". וְטַעַם שֶׁלֹּא בָּא תֵּבַת "אוֹתוֹ" בְּדִבְרֵי הַתַּנָּא, לְצַד שֶׁעֲדַיִן הָיָה רוֹצֶה לִדְרֹשׁ תֵּבַת "דָּק" שֶׁקְּדָמָה לָהּ, וְלֹא חָשׁ לְטָעוּת, כִּי אֵין דֶּרֶךְ לִפְנוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל וְסָמַךְ עַל הַמְעַיֵּן. וְתִמְצָא שֶׁאַחַר כָּךְ דָּרַשׁ הַתַּנָּא מִעוּט "וְטִמֵּא אוֹתוֹ נֶתֶק הוּא", וְלֹא דָּרַשׁ בּוֹ אֶלָּא מִעוּט "הוּא" וְלֹא מִעוּט "אוֹתוֹ", שֶׁהֲרֵי כְּבָר דְּרָשָׁהּ כְּדַרְכֵּנוּ.

וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן נָדוּן קַל וָחֹמֶר לְטַמֵּא צָהֹב בִּשְׂאֵר נְגָעִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וּמָה לָבָן שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּנֶתֶק מְטַמֵּא בִּשְׂאֵר נְגָעִים, צָהֹב שֶׁמְּטַמֵּא בְּנֶתֶק מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיְּטַמֵּא בִּשְׂאֵר נְגָעִים. וְאוּלַי כִּי מִמַּה שֶׁהֻצְרַךְ לְמַעֵט לָבָן בְּנֶתֶק יַגִּיד שֶׁחָשׁ שֶׁלֹּא לָדוּן בְּקַל וָחֹמֶר, וּמִן הַנִּמְנָע שֶׁנַּעֲשֶׂה קַל וָחֹמֶר עַד שֶׁנַּצְדִּיק לוֹמַר שֶׁאֵין הַצָּהֹב מְטַמֵּא בִּשְׂאֵר נְגָעִים. וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לָדוּן בְּהֶפֶךְ, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הֵעִיד שֶׁאֵין צָהֹב מְטַמֵּא בִּשְׂאֵר נְגָעִים מִמַּה שֶׁהֻצְרַךְ לְמַעֵט לָבָן בְּנֶתֶק כַּנִּזְכָּר, וְהֵבֵן. וְעַיֵּן בְּפָרָשַׁת מְצֹרָע (ויקרא י״ד:ז) מַה שֶּׁפִּלְפַּלְנוּ מִזֶּה בַּבְּרִיתָא דְּשֶׁבַע פְּעָמִים הָאָמוּר בַּמְּצֹרָע.

וּפֵרוּשׁ ״צָהֹב״ אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״צָהֹב״ וְגוֹ׳ וּלְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְתַבְנִית הַזָּהָב, וּפֵרֵשׁ רַמְבַּ״ם (נגעים פ״ו מ״א) שֶׁהוּא מַרְאֶה הַמְּעֹרָב מֵאַדְמִימוּת וְיֵרָקוּת, עַד כָּאן. וְרָאִיתִי לְרַאבַ״ע זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁפֵּרֵשׁ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קָרוֹב מֵעֵין הַלֶּבֶן, עַד כָּאן. נִרְאֶה שֶׁיַּחְשֹׁב כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב, וְאָנוּ מִבְּנֵי גָּלוּת יִשְׁמָעֵאל וְאוֹתוֹ גֶּזַע שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל כֵּן הוּא לָבָן דָּהוּי קָצָת, וּכְפִי זֶה הוּא בְּהֶפֶךְ מִפֵּרוּשׁ הַתַּנָּאִים. וּבְמָחִילָה מִכְּבוֹדוֹ, אִם בָּאנוּ לַחְלֹק עַל רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וּלְפָרֵשׁ מִלּוֹת הַתּוֹרָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל הָיֵינוּ עוֹשִׂים תּוֹרַת שֶׁקֶר, וְכִי כְּעוּרָה זוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּלְשׁוֹן הַזָּהָב, וּבְפֵרוּשִׁים כְּאֵלּוּ נָתַן הָרַב יָד לְחַכְמֵי הַדּוֹרוֹת לְזַלְזֵל בִּכְבוֹדוֹ, וְכָל כְּמִין פֵּרוּשׁ זֶה יִשְׁתַּקְּעוּ הַדְּבָרִים וְלֹא יֵאָמְרוּ.

פסוק לז

טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: ״טָהוֹר״, יָכוֹל יִפְטוֹר וְיֵלֵךְ לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְטִהֲרוֹ״. יָכוֹל אִם אָמַר כֹּהֵן עַל טָמֵא טָהוֹר יִהְיֶה טָהוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר ״טָהוֹר וְטִהֲרוֹ״. וְעַל דָּבָר זֶה עָלָה הִלֵּל עָלָיו הַשָּׁלוֹם (ירושלמי פסחים ו:א) מִבָּבֶל. מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַכְרִיחָם מֵהַפְסוּק עַד שֶׁעָלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְקִבֵּל שֶׁכֵּן הוּא הַהֲלָכָה כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ הוּא. וְצָרִיךְ לְדַעַת בַּמֶּה הָיוּ הַחוֹלְקִים עָלָיו מְיַשְּׁבִים הַכְּתוּבִים.

וְנִרְאָה כִּי ״טָהוֹר״ וְ״טִהֲרוֹ״ צְרִיכִין לְדוּן שֶׁלֹּא יִפְטֹר וְיֵלֵךְ לוֹ, אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַכֹּהֵן ״טָהוֹר אַתָּה״, שֶׁזּוֹלַת ״טָהוֹר״ הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי לְצַד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ יָבֹא כֹּהֵן וְיוֹדִיעֵנוּ, כִּי הַכֹּהֵן הוּא הַבָּקִי בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ, וּלְעוֹלָם אִם יֵדַע הוּא שֶׁהוּא בֹּהַק יִפְטֹר וְיֵלֵךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר ״טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ״; וְאֵין הֶכְרֵחַ לְדָרְשַׁת הִלֵּל עַד שֶׁעָלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיָדַע שֶׁכֵּן בָּאָה הַהֲלָכָה. מֵעַתָּה נָחֹזֹר לְקַבֵּעַ הַהֲלָכָה בַּכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״טָהוֹר הוּא״ דַּוְקָא אִם הוּא כְּפִי הָאֱמֶת טָהוֹר, בָּזֶה הוּא שֶׁיּוֹעִילוּ דִּבְרֵי הַכֹּהֵן, אֲבָל אִם אָמַר עַל טָמֵא טָהוֹר לֹא יוֹעִיל. וְלֹא תִקְשֶׁה דִּלְמָא נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ ״טָהוֹר״, אֲפִלּוּ יָדַע הוּא שֶׁהוּא טָהוֹר, כִּי אֵין זוֹ אֶלָּא דְּחִיָּה וְתִצְדַּק קֹדֶם בֵּרוּר הָאֱמֶת שֶׁכָּךְ בָּאָה הֲלָכָה, אֲבָל אַחַר שֶׁהַדִּין

שֶׁאָנוּ קוֹבְעִים בְּיִתּוּר הוּא הֲלָכָה, יוֹתֵר נִבְחָר לוֹמַר לָזֶה נִתְכַּוֵּן מִלְּדָחוּת דְּחִיּוֹת. וְזֶה כְּלָל נָכוֹן בְּפֵרוּשׁ הַתּוֹרָה.

וְרָאִיתִי לְיַשֵּׁב מַאֲמְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ (ויקרא רבה כב:א) שֶׁלֹּא הָיָה דָּבָר שֶׁלֹּא נִמְסַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וַאֲפִלּוּ מַה שֶׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ. וְאָמְרוּ בְּמָקוֹם אַחֵר (במדבר רבה יט:ו) כִּי רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה דּוֹרֵשׁ מַה שֶּׁלֹּא יָדַע מֹשֶׁה, כְּאָמְרוֹ "הַדְּבָרִים עֲשׂוּיִם" – "אֶעֱשֶׂה" לֹא נֶאֱמַר וְכוּ', יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם, וְכֵן כַּמָּה מַאֲמָרִים שֶׁדּוֹמִים לָזֶה.

וְנִרְאֶה כִּי יִשּׁוּב הַמַּאֲמָרִים הוּא, כִּי הֵן אֱמֶת שֶׁכָּל דְּבַר תּוֹרָה נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה, וְאֵין חָכָם יָכוֹל לְדַעַת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁיָּדַע מֹשֶׁה, וַהֲגַם שֶׁתִּצְרֵף כָּל דּוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל מִיּוֹם מַתַּן תּוֹרָה עַד שֶׁתִּמָּלֵא הָאָרֶץ דֵּעָה – אֵין חִדּוּשׁ שֶׁלֹּא יָדְעוֹ מֹשֶׁה, אֲבָל הַהֶפְרֵשׁ הוּא כִּי מֹשֶׁה נָתַן לוֹ ה' תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהִנֵּה הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא בְּחָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ רָשַׁם בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב כָּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה, אֲבָל לֹא הוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה כָּל מַה שֶּׁנִּתַּן לוֹ בְּעַל פֶּה הֵיכָן הוּא רָמוּז בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲמֵלֵי תּוֹרָה לְלַבֵּשׁ הַהֲלָכוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי וְהַסּוֹדוֹת וְהַדְּרָשׁוֹת כֻּלָּן יִתְּנוּ לָהֶם מָקוֹם בְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וְלָזֶה תִּמְצָא בָּאוּ הַתַּנָּאִים וְחִבְּרוּ תּוֹרַת כֹּהֲנִים וְסִפְרֵי וְכוּ' וְכָל דְּרָשׁוֹתָם בַּכָּתוּבִים אֵינָם אֶלָּא עַל פִּי הַהֲלָכוֹת וְהִלְבִּישׁוּם בְּתוֹרַת ה' תְּמִימָה שֶׁבִּכְתָב, וְאַחֲרֵיהֶם וְעַד הַיּוֹם זוֹ הִיא עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ בְּנֵי תּוֹרָה לְדַיֵּק הַמִּקְרָאוֹת וּלְיַשְּׁבָם עַל פִּי הַמַּאֲמָרִים שֶׁהֵם תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדַת הַתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת אֶרֶץ הַחַיִּים. וְעִנְיָן זֶה לֹא נִמְסַר לְמֹשֶׁה כֻּלּוֹ לְדַעַת כָּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הֵיכָן הִיא כְּלָלָהּ רְמוּזָה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וְלָזֶה אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא דְּרָשׁוֹת שֶׁלֹּא יָדְעָם מֹשֶׁה, אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יָדַע מֹשֶׁה עִקָּרָן שֶׁל דְּבָרִים, הֲלֹא מִמֶּנּוּ הַכֹּל אֲפִלּוּ מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ, אֶלָּא שֶׁלֹּא יָדַע סִמְכָתָם וְדִיּוּקָם הֵיכָן רְמוּזִים בַּתּוֹרָה. וְזֶה לְךָ הָאוֹת מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, שֶׁדָּרַשׁ הִלֵּל מֵהַכָּתוּב הַהֲלָכָה שֶׁנֶּאֶמְרָה לְמֹשֶׁה בְּעַל פֶּה וְלֹא גִלָּה ה' לְמֹשֶׁה עִקָּרָהּ בַּכָּתוּב וּבָא הִלֵּל וּדְרָשָׁהּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ נְכוֹנִים הֵם.

פסוק מד

צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא. נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַפָּסוּק כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵשׁ הִלֵּל בְּפָסוּק "טָהוֹר הוּא" (ויקרא יג:לז) שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ, וְכָאן הוּא מֻכְרָח בְּיוֹתֵר, כִּי אָמַר **צָרוּעַ הוּא** לְגוּפָהּ, וְאַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ שֶׁיְּטַמְּאֵהוּ הַכֹּהֵן, וְאִם לֹא טִמְּאוֹ הַכֹּהֵן אֵין לוֹ טֻמְאָה.

וְכָפַל לוֹמַר **טָמֵא הוּא**, לְמַעֵט אִם אָמַר עַל הַטָּהוֹר טָמֵא, כִּי דָּוְקָא זֶה שֶׁטָּמֵא הוּא כְּפִי הָאֱמֶת הוּא שֶׁיְּטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן, אֲבָל אִם הָיָה טָהוֹר וְאָמַר לוֹ טָמֵא אֵין זֶה טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. וְטַעַם שֶׁכָּפַל **טָמֵא יְטַמְּאֶנּוּ**, דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְרִבּוֹת כָּל הַטֻּמְאוֹת שֶׁצְּרִיכִין מִפִּי כֹּהֵן.

צָרוּעַ הוּא. וְלֹא אָמַר צָרַעַת הוּא. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁהַשֵּׂם זְלָזֵל בּוֹ כָּל כָּךְ שֶׁהִפְרִיחַ צָרַעַת בְּקָרְחָתוֹ וּבְגַבַּחְתּוֹ, זֶה יַגִּיד כִּי טֻמְאָתוֹ מְרֻבָּה מִשְּׁאָר נְגָעִים הַבָּאִים בְּהַצָּנַע, כִּי הַשֵּׂם יָחוּשׁ עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְזֶה מַעֲשָׂיו מוֹכִיחוֹת כִּי נִמְאָס בְּעֵינֵי הַשֵּׂם וְיִסְרוֹ נֶגַע כָּזֶה, רַחֲמָנָא לִיצְלַן. וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ** לָתֵת טַעַם לִקְרִיאָתוֹ כֵּן "אִישׁ צָרוּעַ" וְגוֹ', כִּי בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ.

פסוק מו

כָּל יְמֵי. פֵּרוּשׁ, כָּל זְמַן שֶׁנִּגְעוֹ בּוֹ שֶׁהוּא עָוֹנוֹ, כְּמוֹ כֵן יִשָּׁאֵר בְּטֻמְאַת צָרַעְתּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **יִטְמָא**, פֵּרוּשׁ יַעֲמֹד בְּטֻמְאָתוֹ. וְאָמְרוֹ **טָמֵא הוּא**, פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיה ב:יט) "תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ", שֶׁאֵין הַשֵּׂם בָּרוּךְ הוּא מְטַמְּאוֹ אֶלָּא טָמֵא הוּא מֵעַצְמוֹ לְצַד פְּעֻלָּתוֹ וְאֵין הַשֵּׂם עוֹשֶׂה לוֹ דָּבָר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איכה ג:לט) "מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו", וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני תתר"מ) יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. וְעַיֵּין מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי (בראשית ד:ז) בְּפָסוּק "הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת".

פסוק מז

וְהַבֶּגֶד וְגוֹ'. אָמְרוֹ וְאי"ו הַחִבּוּר דְּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי (תורת כהנים) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "מְחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ וְהַבֶּגֶד" – לְמֵד עַל הַבְּגָדִים שֶׁהֵם טְעוּנִים שִׁלּוּחַ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. וְאָמְרוּ עוֹד שָׁם: אֵין לִי אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הַמְיֻחָדִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַכִּלְאַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַבֶּגֶד" וְגוֹ'. וְקָשֶׁה, דִּלְמָא לֹא בָּא רִבּוּי וְאי"ו "וְהַבֶּגֶד" אֶלָּא אוֹ לְהַסְמִיכוֹ לְדִין שִׁלּוּחַ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת אוֹ לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם. וְאוּלַי כִּי דְּרָשַׁת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא מִנָּא"ו, וּדְרָשַׁת רִבּוּי כִּלְאַיִם מֵהֵ"א שֶׁל "וְהַבֶּגֶד" מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר "וּבֶגֶד".

בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר "אוֹ" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "בְּבֶגֶד צֶמֶר וּבְבֶגֶד פִּשְׁתִּים", וּמַה גַּם לְדִבְרֵי הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁטַּעַם שֶׁהֻצְרַךְ לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם לְצַד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אוֹ" שֶׁחִלְקָם כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ, תִּגְדַּל הַקַּשְׁיָא שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב לֹא "אוֹ" וְלֹא רִבּוּי "וְהַבֶּגֶד". וְעוֹד תִּגְדַּל הַקַּשְׁיָא שֶׁאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: יָכוֹל יִהְיוּ מִטַּמְּאִין בֵּין צְבוּעִים בֵּין שֶׁאֵינָם צְבוּעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים", מַה פִּשְׁתִּים כִּבְרִיָּתוֹ אַף צֶמֶר כִּבְרִיָּתוֹ, עַד כָּאן. קָשֶׁה, הֲלֹא הַכָּתוּב אַדְרַבָּה הִכְחִישׁ זֶה מִמַּה שֶּׁאָמַר "אוֹ" חִלְקָם, לוֹמַר שֶׁאֵין לִלְמֹד צֶמֶר מִפִּשְׁתִּים.

וְנִרְאָה כִּי צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "אוֹ", שֶׁלֹּא יִטְעֶה אָדָם לוֹמַר שֶׁלֹּא יִטְמָא בִּנְגָעִים אֶלָּא בֶּגֶד שֶׁל שְׁנֵיהֶם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – בֶּגֶד צֶמֶר וּבֶגֶד פִּשְׁתִּים עִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ". אִם כֵּן תֵּיבַת "אוֹ" צְרִיכָה לְעַצְמָהּ וְאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת סְמִיכוּת צֶמֶר לְפִשְׁתִּים, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב "בְּבֶגֶד צֶמֶר", וְלָאו דַּוְקָא צֶמֶר אֶלָּא הוּא הַדִּין אִם יִהְיֶה בֶּגֶד פִּשְׁתִּים – שְׁנֵיהֶם שָׁוִים בַּדִּין. וְלָזֶה דָּרְשׁוּ "מַה פִּשְׁתִּים כִּבְרִיָּתוֹ", פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִצְבֹּעַ בִּגְדֵי פִּשְׁתִּים אַף צֶמֶר וְכוּ'.

וּמַה שֶּׁהֻצְרַךְ לְרִבּוֹת כִּלְאַיִם מִ"וְהַבֶּגֶד", לֹא לְצַד הַטָּעוּת שֶׁיָּבֹא מִתֵּיבַת "אוֹ" כְּמוֹ שֶׁחָשַׁב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, אֶלָּא לְצַד שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים – כִּלְאַיִם מִנַּיִן לָנוּ לוֹמַר. וְאִם הָיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁהֻצְרַךְ לְצַד שֶׁאָמַר "אוֹ" כְּדִבְרֵי בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, אִם כֵּן תֵּיבַת "אוֹ" תָּבֹא בָּהּ הַסְּבָרָא שֶׁפְּסָקָה בֵּין הַצֶּמֶר וּבֵין הַפִּשְׁתִּים לְכָל דָּבָר, שֶׁלְּצַד זֶה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת וּבָזֶה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב כִּי "אוֹ" פָּסְקָה. מֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לוֹמַר "מַה פִּשְׁתִּים כִּבְרִיָּתוֹ" וַהֲלֹא "אוֹ" אַפְסְקֵיהּ, וְהָבֵן:

פסוק נ

וְרָאָה הַכֹּהֵן וְגוֹ' וְהִסְגִּיר. צָרִיךְ לְדַעַת מַאי טַעְמָא שִׁנָּה הַכָּתוּב מִשְׁפַּט צָרַעַת הַבֶּגֶד מִמִּשְׁפַּט צָרַעַת אָדָם, שֶׁצָּרַעַת אָדָם יֶשְׁנָהּ בְּלֹא הֶסְגֵּר כְּשֶׁהִיא צָרַעַת, וְצָרַעַת הַבֶּגֶד הֶגֶם שֶׁהִיא צָרַעַת כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "נֶגַע צָרַעַת הִיא", אַף עַל פִּי כֵן לֹא צִוָּה שֶׁיִּטַּמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן אֶלָּא יַסְגִּירֶנּוּ. וְנִמְצָא כְּפִי זֶה מַחְשִׁיב הַכָּתוּב בִּגְדֵי אָדָם מֵאָדָם עַצְמוֹ. וְנִרְאֶה כִּי הַבְּגָדִים לְצַד שֶׁהֶחְלְטוֹ הוּא כְּלִיּוֹנוֹ, אִם בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה יֶחְלַט אִם כֵּן אֵין תְּרוּפָה לְבַעַל תְּשׁוּבָה לָשׁוּב עַל חֵטְא שֶׁצָּרַעַת זֶה בָּא בַּעֲבוּרוֹ. וּכְבָר קָדַם לָנוּ כִּי לֹא יַחְפֹּץ ה' בְּהֶפְסֵד וְכִלְיוֹן מָמוֹן אָדָם. צֵא וּלְמַד מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים; נגעים פרק יב משנה ה) בְּפָסוּק "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת" שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָס אֶפִלּוּ עַל מָמוֹן הַבָּזוּי שֶׁל הָרְשָׁעִים. אֲשֶׁר עַל כֵּן אֵין לְךָ נֶגַע בַּבְּגָדִים שֶׁיֶּחְלַט בְּפַעַם אֶחָד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאָדָם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּתְשׁוּבָה וְתִקּוּן גַּם אַחַר הֶחְלְטוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ נֶאֱבָד בְּהֶחְלְטוֹ אֶלָּא נִבְדָּל, וּבְשׁוּבוֹ יוּסַר מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע וְטָהֵר. לָזֶה יֶשְׁנָהּ לְצָרַעַת חֲלוּטָה בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה, וְיִשָּׁרִים דַּרְכֵי ה':

חסלת פרשת תזריע

פרק יד

פסוק ב

זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת. כָּל הַכָּתוּב מְיֻתָּר, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "כִּי יִטְהַר הַמְּצֹרָע וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" וְגוֹ'. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ תֵּיבַת "זֹאת" לְמַעֵט טַהֲרַת הַמְּצֹרָע בְּבָמָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶלָּא בְּבֵית עוֹלְמִים, וְתֵיבַת "תִּהְיֶה" לְרַבּוֹת שֶׁיִּטָּהֲרוּ מְצוֹרָעִים בַּזְּמַן הַזֶּה, וּכְמַעֲשֶׂה רַבִּי טַרְפוֹן (ירושלמי פסחים ב:ב; תורת כהנים פסוק ד) שֶׁהֶרְאָה מַקֵּל שֶׁטָּהֵר בּוֹ מְצוֹרָעִים בַּזְּמַן הַזֶּה, וְתֵיבַת "תּוֹרַת" לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁחִלֵּק בְּטֻמְאַת מְצוֹרָע, שֶׁיֵּשׁ מֻחְלָט בִּרְאִיַּת כֹּהֵן בְּעַם רִאשׁוֹנָה וְיֵשׁ בְּהֶסְגֵּר שָׁבוּעַ וְכַדּוֹמֶה, אַף עַל פִּי כֵן תּוֹרַת מְצוֹרָע אַחַת הִיא. וְתֵיבַת "בְּיוֹם" לוֹמַר שֶׁאֵין טַהֲרַת מְצוֹרָע אֶלָּא בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְאָמְרוּ יָכוֹל אַף לְקִיחַת צִפֳּרִים וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת", עַד כָּאן.

הִנֵּה תֵּיבַת "זֹאת" דָּרַשׁ מִמֶּנָּה לְמַעֵט טַהֲרַת מְצוֹרָע בְּבָמָה, וְדָרַשׁ מִמֶּנָּה לְמַעֵט לְקִיחַת צִפֳּרִים בַּיּוֹם. הַטַּעַם, לְצַד שֶׁקְּדָמָה לְזִכְרוֹן הַטַּהֲרָה וְזִכְרוֹן "בְּיוֹם" מֵעֵט בִּשְׁנֵיהֶם, שֶׁאִם לֹא הָיְתָה כָּוָנַת ה' לְמַעֵט אֶלָּא בְּאַחַת מֵהֶנָּה הָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ הַמְעוּט לְאֶחָד עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע זֹאת תִּהְיֶה בְּיוֹם", וְאָז יִהְיֶה הַמְעוּט עַל "בְּיוֹם" וְלֹא עַל תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע אִם צְרִיכָה בְּבֵית עוֹלְמִים. אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "בְּיוֹם טַהֲרַת הַמְּצוֹרָע זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ", וְאָז הָיָה הַמְעוּט עַל הַקָּרְבָּנוֹת וְלֹא עַל בְּיוֹם, וְאֵין בְּסֵדֶר זֶה תּוֹסֶפֶת אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת.

וּבַמִּדְרָשׁ דָּרְשׁוּ (ויקרא רבה טז:ב) מִיִּתּוּר הַכָּתוּב "זֹאת תִּהְיֶה" – תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע. וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה רָמַז הַדָּבָר בְּמָקוֹם זֶה בִּזְמַן טַהֲרָה. וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁבָּא הַכָּתוּב לוֹמַר הֲבָאַת צִפֳּרִים, לָזֶה הִקְדִּים לָתֵת טַעַם, כִּי לְצַד שֶׁחֶטְאוֹ הוּא בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרַע, לָזֶה תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ זֹאת לְהָבִיא צִפֳּרִים הַמְצַפְצְפִים דּוּגְמָתוֹ.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לֶהֱיוֹת שֶׁהַצָּרַעַת כְּפִי הַטֶּבַע תְּכוּנָתוֹ תִּתְהַוֶּה מֵעִפּוּשׁ וְזִהוּם הַגּוּף וְתִגָּבֵרֶת הַמָּרָה אֲשֶׁר תִּתְגַּבֵּר בָּאָדָם וְעוֹשֶׂה רוֹשֶׁם בִּבְשָׂרוֹ, וְדָבָר זֶה יְסוֹבְבֶנּוּ הָעִצָּבוֹן וְצָרַת הַלֵּב וְשִׁמְמוֹן הַשֵּׂכֶל, וְהָרִפּוּאָה הַטִּבְעִית לָזֶה הִיא הַרְחָקוֹת הָעִצָּבוֹן וְעִנְיָנִים הַמַּרְחִיבִים לִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמְשַׂמְּחִים אוֹתוֹ. וְהִנֵּה בְּבוֹא נֶגַע צָרַעַת עַל הָאָדָם יָכוֹל אָדָם לוֹמַר כִּי חֹלִי טִבְעִי הוּא אֲשֶׁר יִקְרֶה לְהָאָדָם, וּבֶאֱמוֹר לוֹ כִּי הוּא זֶה בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרַע לֹא יַאֲמִין וְלֹא יַצְדִּיק הַדְּבָרִים. לָזֶה נִתְחַכֵּם אֵל עֶלְיוֹן וְצִוָּה שֶׁיִּסָּגֵר הַמְּצוֹרָע, בָּדָד יֵשֵׁב וּבָגְדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה, וּדְבָרִים אֵלּוּ הֵם כְּפִי הַטֶּבַע נֶגְדִּיִּים לִרְפוּאַת סִבַּת הַנֶּגַע, וְאַדְרַבָּה יוֹלִידוּ הַנֶּגַע מֵחָדָשׁ. וְכַאֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם שֶׁהַגֶּם שֶׁעָשָׂה דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהֵם נֶגְדִּיִּים, אַף עַל פִּי כֵן עַל יְדֵי שֶׁהִרְהֵר תְּשׁוּבָה וְהִתְוַדָּה חַטָּאתוֹ כִּי בַּעֲוֹנוֹ אֲשֶׁר פָּשַׁט לְשׁוֹנוֹ גְּלָה הַנֶּגַע אֶת עֵינוֹ, וְיָשׁוּב מֵחַטָּאתוֹ וִיטַהֵר לְשׁוֹנוֹ וְיִרְאֶה כִּי הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת עֵינוֹ, בָּזֶה יֵדַע וְיוֹכִיחַ הוֹכָחָה בְּרוּרָה שֶׁלֹּא בָּא לוֹ הַנֶּגַע אֶלָּא לְצַד שֶׁדִּבֵּר לָשׁוֹן הָרַע. וְהוּא אָמְרוֹ **זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת** מוֹצִיא שֵׁם רַע, וְהַכָּרַת הַדָּבָר וְהוֹכָחָתוֹ **בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ**, שֶׁהַגֶּם שֶׁעָשָׂה דְּבָרִים נֶגְדִּיִּים לְחָלְיוֹ כַּנִּזְכָּר אַף עַל פִּי כֵן נִטְהַר, בָּזֶה יֵדַע כִּי תּוֹרַת לְשׁוֹנוֹ הָרַע הוּא זֶה וְלֹא מִקְרֶה הַטִּבְעִי כְּחוֹשְׁבֵי מַחְשָׁבוֹת אָוֶן, וְיִשְׁמֹר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ. וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **נִרְפָּא נָגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ**, פֵּרוּשׁ, מִן הַצָּרוּעַ בָּאָה רְפוּאָתוֹ שֶׁשָּׁב וְרָפָא לוֹ.

וְהוּבָא וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר **וְהוּבָא** וְגוֹ', לְצַד שֶׁאָמַר "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ" חָשׁ שֶׁיַּחְשׁוֹב אָדָם שֶׁהַכָּתוּב קָרָאוֹ טָהוֹר בְּמַה שֶׁהוּסַר נִגְעוֹ וְאֵין תְּנַאי בַּדָּבָר, לָזֶה אָמַר "וְהוּבָא" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, חָדָא וְעוֹד, "טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל" וְגוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים) שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה. וְטַעַם אָמְרוֹ **וְהוּבָא** וְלֹא אָמַר וּבָא, אוּלַי שֶׁיִּתְחַיְּבוּהוּ בֵּית דִּין אוֹ תּוֹקְפוֹ כֹּהֵן לָבֹא,

וּכְמוֹ כֵן מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "נֶגַע צָרַעַת וְגוֹ' וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" יְכַוֵּן לוֹמַר שֶׁיִּחָיְבוּהוּ לָבֹא אִם נִתְעַצֵּל.

פסוק ד

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח וְגוֹ'. רַז"ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: צִוּוּי בְּכֹהֵן וּלְקִיחָה בְּכָל אָדָם. וְדָרְשׁוּ בְּפָסוּק שֶׁאַחַר זֶה "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט" – צִוּוּי בְּכֹהֵן וּשְׁחִיטָה בְּכָל אָדָם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי אוֹמֵר: אַף שְׁחִיטָה בְּכֹהֵן, עַד כָּאן. קָשָׁה, לָמָּה לֹא נָחְלְקוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלָּא בְּפָסוּק שֵׁנִי וְלֹא בָּרִאשׁוֹן? וְאִם לְצַד כִּי "וְצִוָּה וְלָקַח" אֵין דָּבָר לְהַלְבִּישׁ בַּצִּוּוּי לְבַד הַלְּקִיחָה, גַּם "וְצִוָּה וְשָׁחַט" אֵין יָדוּעַ מַה יֵּשׁ בַּצִּוּוּי לְבַד הַשְּׁחִיטָה. וְאַדְרַבָּה, בְּצִוּוּי "וְלָקַח" יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁיְכַוֵּן לוֹמַר "וְצִוָּה" שֶׁיָּבִיאוּ לְפָנָיו הַצִּפֳּרִים וְיִקָּחֵם הוּא מִיַּד הַמְּבִיאִים, וּשְׁתֵּי מִצְוֹוֹת צְרִיכִין לִהְיוֹת בְּכֹהֵן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן "וְצִוָּה וְשָׁחַט" – אִם נֹאמַר שֶׁהַכֹּהֵן הוּא שֶׁיִּשְׁחוֹט, בַּמֶּה נַלְבִּישׁ הַצִּוּוּי?

וְרָאִיתִי לְבַעַל קֶרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁכָּתַב שֶׁהַמִּצְוָה הִיא שֶׁיְּצַו לְהָבִיא לְפָנָיו הַשְּׁתֵּי צִפֳּרִים, לִבְחוֹר מֵהֶם אַחַת הַמְיֻחֶדֶת וְהַמְּבֹרֶרֶת. וְטַעַם שֶׁלֹּא חָלַק רַבִּי בְּפָסוּק רִאשׁוֹן הוּא לְצַד שֶׁלֹּא מָצָא בַּמֶּה יַלְבִּישׁ הַמִּצְוָה, עַד כָּאן. וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִים, כִּי מִצְוָה זוֹ שֶׁל הַבְּרָרָה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה בְּיַד כֹּהֵן אֵינָהּ נִשְׁמַעַת מֵאָמְרוֹ "וְצִוָּה", וְאַדְרַבָּה יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא לוֹמַר שֶׁיְּצַוֶּה לְבָרוֹר הָאַחַת, וְיִרְצֶה לוֹמַר הַכָּתוּב שֶׁמִּצְוַת הַבְּרוּר עַל יְדֵי כֹּהֵן וְהַבְּרוּר עַל יְדֵי הַזּוֹלֶת וְהַשְּׁחִיטָה בְּכֹהֵן, וְעַל כָּל פָּנִים יָכוֹל הוּא רַבִּי לְפָרֵשׁ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵשׁ בְּפָסוּק שֵׁנִי.

וְהָיָה נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, שֶׁטַּעַם שֶׁחָלַק רַבִּי וְסָבַר שֶׁהַשְּׁחִיטָה גַּם כֵּן בְּכֹהֵן – לֹא לְצַד מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, אֶלָּא לְצַד מַה שֶּׁהוּא הָעִנְיָן. כִּי צִוָּה ה' שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁחִיטָה אֶל כְּלִי חֶרֶס עַל מַיִם חַיִּים, וּשְׁחִיטָה זוֹ אֵינָהּ בְּחִינַת שְׁחִיטָה לְבַד, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עִמָּהּ מַעֲשֶׂה אַחֵר שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶל כְּלִי וְגוֹ', וְזֶה עִקַּר הֶכְנַת הַטַּהֲרָה, וְלָזֶה אָמַר שֶׁצָּרִיךְ עַל יְדֵי כֹּהֵן. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאֵין בִּלְקִיחַת הַצִּפֳּרִים מַעֲשֶׂה טַהֲרָה, וְהַתּוֹרָה מָסְרָה הַדָּבָר לַחֲכָמִים לְהַבְחִין בְּדִבְרִים.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, כִּי עַל כָּל פָּנִים פְּשַׁט הַכָּתוּב כְּשֶׁאָמַר "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח וְגוֹ'", כַּוָּנָתוֹ בֶּאֱמְרוֹ "וְלָקַח" הוּא עַל הַכֹּהֵן, כִּי אֵין צָרִיךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר הַכֹּהֵן עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. מַה תֹּאמַר שֶׁאָמַר "וְצִוָּה וְלָקַח הַכֹּהֵן", אֲז הָיֵינוּ אוֹמְרִים בְּעִיּוּן נָכוֹן שֶׁאֵין הַצִּוּוּי בַּכֹּהֵן לְפִי שֶׁאַחֵר זְכָרוֹנוֹ לְבַסּוֹף, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָמְרוֹ "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" שֶׁהִזְכִּיר הַכֹּהֵן בַּתְּחִלָּה, כָּל מַה שֶּׁיָּבֹא מֵהַמַּעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ יְכַוֵּן לְמוּזְכָּר קוֹדֶם. וּמֵעַתָּה כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב הָרִאשׁוֹן "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח", פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא שֶׁהַכֹּהֵן יְצַוֶּה וְהוּא יִקַּח. אֶלָּא מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב אַחַר כָּךְ "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט", הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע כִּי מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "וְלָקַח" אֵינוֹ חוֹזֵר

אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁאִם בַּכֹּהֵן מְדַבֵּר הַכָּתוּב עַד עַתָּה, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" פַּעַם שְׁנִיָּה? הֲלֹא בַּכֹּהֵן מְדַבֵּר עַד עַתָּה, וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "וְצִוָּה וְשָׁחַט" וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁבַּכֹּהֵן מְדַבֵּר, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאַפְסְקֵיהּ אַחֵר, וְאֵיזֶה הוּא? "וְלָקַח" הַקּוֹדֵם לָהּ שֶׁמְּדַבֵּר בְּכָל אָדָם. לָזֶה לְכוּלֵי עָלְמָא, בֵּין רַבִּי יְהוּדָה בֵּין רַבִּי, סוֹבְרִים בְּפָסוּק רִאשׁוֹן "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח" כָּל הָאָדָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן פָּסוּק שֵׁנִי שֶׁאֵין לָנוּ הֶכְרֵחַ, סוֹבֵר רַבִּי כִּי מִקְרָא עוֹמֵד כִּפְשׁוּטוֹ "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט" גַּם כֵּן הַכֹּהֵן הַסָּמוּךְ לוֹ.

וְרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר "יֵגִיד עָלָיו רֵיעוֹ", אַחַר שֶׁנִּתְגַּלָּה לָנוּ מִפָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאֵין חוֹזֶרֶת תֵּיבַת "וְלָקַח" אֶל הַכֹּהֵן הַסָּמוּךְ, כְּמוֹ כֵן פָּסוּק שֵׁנִי יִתְפָּרֵשׁ בְּקוֹטֶב רִאשׁוֹן.

אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי שֶׁדָּרְשׁוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה וְזֶה לְשׁוֹנָם: "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" בְּכֹהֵן וְכוּ', אֵין לִי אֶלָּא טַהֲרָתוֹ וְטֻמְאָתוֹ בְּכֹהֵן, מְנַיִן שְׁחִיטַת צִפֳּרִים וְהַזָּאוֹת וְכוּ' וְתִגְלַחְתּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" בְּכֹהֵן. יָכוֹל אַף לְקִיחַת צִפֳּרִים וְשִׁלּוּחַ צִפֳּרִים וְכִבּוּס וְכוּ' בְּכֹהֵן? תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת", עַד כָּאן. הִנֵּה מִפְּשַׁט הַבְּרַיְתָא מַשְׁמַע כִּי אֵין צוֹרֶךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּכֹהֵן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה פְּרָטִים הָרְשׁוּמִים דַּוְקָא, וְאִם כֵּן אֵין צָרִיךְ שֶׁיְּצַוֶּה הַכֹּהֵן לֹא עַל הַלְקִיחָה וְלֹא עַל הַשְׁחִיטָה, וּמִשְּׁתֵּי הַבְּרַיְתוֹת מַשְׁמַע לְהֶדְיָא דִּלְכוּלֵי עָלְמָא, בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּין לְרַבִּי, צָרִיךְ שֶׁיְּצַוֶּה הַכֹּהֵן שְׁנֵי דְּבָרִים.

וְאוּלַי כִּי לֹא הִזְכִּיר הַתַּנָּא שְׁנֵי הַצִּוּוּיִים בַּבְּרַיְתָא עִם הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לְצַד שֶׁבִּדְרִשַׁת "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" אֵינָם נִכְלָלִים אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּגוּף הַטַּהֲרָה, שֶׁהֲרֵי מִעֵט הָרִבֶּה מַעֲשִׂים מֵאָמְרוֹ "זֹאת", וְזוּלַת אָמְרוֹ "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" הָיוּ הַצִּוּוּיִים גַּם כֵּן מִתְמַעֲטִים. לָזֶה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא פְּרָטִים הַנִּדְרָשִׁים מֵאָמְרוֹ "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע", אֲבָל הַצִּוּוּיִים אֵין זֶה מְקוֹמָן, וְיִחֵד לָהֶם הַכָּתוּב הַדָּבָר בְּמְקוֹמוֹ וְאָמַר "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" וְגוֹ', וְסָמַךְ הַתַּנָּא עַל מַה שֶּׁעָתִיד לְפָרֵשׁ בְּפָרָשַׁת "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" צִוּוּי בְּכֹהֵן.

אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי לָרַמְבַּ"ם (הלכות טומאת צרעת פרק י"א הלכה ה') כָּתַב שֶׁאֵין צָרִיךְ בְּכֹהֵן אֶלָּא שְׁחִיטַת צִפֳּרִים וְהַזָּאָה וְתִגְלַחַת, וְלֹא הִזְכִּיר כְּלָל עִנְיַן צִוּוּיִים שֶׁיִּהְיֶה בְּכֹהֵן, וְאַדְרַבָּה כָּלַל דָּבָר שָׁוֶה וְאָמַר וּשְׁאָר הַדְּבָרִים בֵּין בְּכֹהֵן וּבֵין בְּיִשְׂרָאֵל. וְהָגַם שֶׁבַּתּוֹסֶפְתָּא בְּפֶרֶק ח' דִּנְגָעִים תָּנְיָא כְּדִבְרֵי רַמְבַּ"ם, שֶׁאֵין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּכֹהֵן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וּשְׁאָר הַדְּבָרִים בְּכָל אָדָם, וְשָׁם לֹא הִזְכִּיר עִנְיַן צִוּוּי בְּכֹהֵן, מִן הַסְּתָם לֹא נַעֲמִיד הַתּוֹסֶפְתָּא דְּלֹא כְּמַאן, וְנֹאמַר גַּם כֵּן שֶׁהַתַּנָּא בֵּאֵר הַדְּבָרִים בְּמָקוֹם אַחֵר, וְגַם שֶׁמְּבֹאָר הוּא בַּתּוֹרָה שֶׁהַצִּוּוּי הוּא בְּכֹהֵן וְלֹא הֻצְרַךְ לְאָמְרוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַמְבַּ"ם שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְבָאֵר הַדָּבָר, וְאֵינוֹ כָּל כָּךְ הַדָּבָר מְבֹאָר בַּתּוֹרָה שֶׁנִּדְחוֹק לוֹמַר שֶׁגַּם רַמְבַּ"ם לֹא הֻצְרַךְ לְכָתְבוֹ, שֶׁהֲרֵי רוֹאִים אָנוּ שֶׁהַתַּנָּאִים הֻצְרְכוּ לִדְרֹשׁ הַדָּבָר מֵהַכָּתוּב.

וְאֵין לוֹמַר דְּסוֹבֵר רַמְבַּ"ם שֶׁפְּשָׁט הַתּוֹסֶפְתָּא שֶׁאָמְרָה "וּשְׁאָר הַדְּבָרִים בְּכָל אָדָם" מַשְׁמַע אֲפִלּוּ הַצְוּוּיִים, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי. אִם נֹאמַר כֵּן תִּקְשֶׁה עוֹד, כִּי דָּבָר פָּשׁוּט הוּא כִּי אֵין לָחוּשׁ לְתוֹסֶפְתָּא כָּזוֹ שֶׁאֵינָהּ לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּרַבִּי שֶׁהוּבְאוּ דִּבְרֵיהֶם בְּסִפְרָא דְּבֵי רַב הַמְזֻקָּק.

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁסּוֹבֵר רַמְבַּ"ם מִכֹּחַ בָּרַיְתָא רִאשׁוֹנָה דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, שֶׁהִזְכִּיר דְּבָרִים הַצְּרִיכִין כֹּהֵן בִּדְרָשַׁת פָּסוּק "תּוֹרַת הַמְצֹרָע" שֶׁכָּל אוֹתָם הַדְּבָרִים הֵם תּוֹרָה לְעִכּוּבָא. וּדְרָשַׁת "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהַכֹּהֵן הוּא יְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת הַדְּבָרִים, וְהוּא דֶּרֶךְ כְּבוֹד שֶׁיִּהְיוּ הַדְּבָרִים נַעֲשִׂים עַל פִּיו וּבְמַאֲמָרוֹ, עַל דֶּרֶךְ "וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי" (בראשית מא:מ), וְהוּא אָמְרוֹ הַצְּוּוּי בְּכֹהֵן לְגַבֵּי עַל הַדָּבָר וַאֲחֵרִים יַעֲשׂוּ, וּמַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים מַגִּידִים כֵּן שֶׁאֵין זֶה לְעִכּוּב אֶלָּא לְכָבוֹד לְכֹהֵן. וְעוֹד קַל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים, וּמַה שְׁלוּחַ הַצִּפֳּרִים וְכוּ' אָמַר הַכָּתוּב שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב. מִכָּל שֶׁכֵּן מִצְוֹת לְקִיחָה וּמִצְוַת שְׁחִיטָה. וְרַבִּי שֶׁאָמַר גַּם הַשְּׁחִיטָה בְּכֹהֵן, לֹא מִכֹּחַ פָּסוּק "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט", אֶלָּא מִכֹּחַ דְּרָשַׁת "תּוֹרַת הַמְצֹרָע" שֶׁגַּם הַשְּׁחִיטָה הִיא דּוֹמָה לַהַזָּאָה וְתִגְלַחַת, וְהוּא תַּנָּא רִאשׁוֹן שֶׁכָּלַל הַשְּׁחִיטָה עִם הַתִּגְלַחַת וְהַזָּאָה.

פסוק ז

וְהִזָּה עַל הַמִּטַהֵר מִן הַצָּרַעַת וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **מִן הַצָּרַעַת** אַחַר שֶׁבּוֹ מְדַבֵּר הַכָּתוּב. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁהַזָּאָה זוֹ אֵינָהּ מְטַהֶרֶת אוֹתוֹ בְּהֶחְלֵט, אֶלָּא כְּיוֹם שֶׁפָּסְקָה זָבָה מִדָּם זוֹבָהּ, וַעֲדַיִן צָרִיךְ הוּא לִסְפִירַת שִׁבְעָה יָמִים כְּדִין טְמֵאַת זָב, וְתִמְצָא שֶׁכָּל יְמֵי סְפִירוֹ עֲדַיִן הוּא אַב הַטֻּמְאָה, לָזֶה אָמַר **הַמִּטַּהֵר מִן הַצָּרַעַת** פֵּרוּשׁ, מִגּוּף הַצָּרַעַת וְלֹא מִן טְמֵאַת הַצָּרַעַת, וְלָזֶה אָמַר לְבַסּוֹף "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְגוֹ' וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו", הָא לָמַדְתָּ שֶׁבִּימֵי סְפִירוֹ הָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהִנֵּה הוּא אַב הַטֻּמְאָה, וְלָזֶה הוֹדִיעֲךָ כִּי אֵינוֹ נִטְהָר אֶלָּא מִגּוּפוֹ שֶׁל צָרַעַת וְאַחַר שֶׁנִּטְהָר מֵהַצָּרַעַת צָרִיךְ לֵישֵׁב בְּטֻמְאָתוֹ שִׁבְעָה יָמִים.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "מִן הַצָּרַעַת" כֵּיוָן שֶׁבּוֹ מְדַבֵּר הַכָּתוּב? וְאָמְרוּ כִּי הֻצְרַךְ לוֹמַר "מִן הַצָּרַעַת" לְמַעֵט טְמֵא מֵת שֶׁלֹּא יִטְעוֹן שֶׁבַע פְּעָמִים, מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִמְּצוֹרָע שֶׁאֵינוֹ טָעוּן שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה וְאַף עַל פִּי כֵן טָעוּן שֶׁבַע פְּעָמִים, טְמֵא מֵת שֶׁטָּעוּן שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהְיֶה טָעוּן שֶׁבַע פְּעָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַצָּרַעַת" וְלֹא מִטּוּמְאַת מֵת. וְדָרְשׁוּ עוֹד בְּסוֹף אוֹתָהּ בָּרַיְתָא "וְטִהֲרוֹ" – מַה שֶּׁהֻצְרַךְ לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ" כִּי בָּא לְמַעֵט הַמְּצוֹרָע מִטְּעִינַת שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, שֶׁזּוֹלֶת זֶה הָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִטְּמֵא מֵת שֶׁאֵינוֹ טָעוּן שִׁבְעָה וְאַף עַל כֵּן טָעוּן שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, מְצוֹרָע שֶׁטָּעוּן שִׁבְעָה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהְיֶה טָעוּן שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ" פֵּרוּשׁ, בָּזֶה יַסְפִּיק לְטַהֲרוֹ, עַד כָּאן.

וְקַשְׁיָא לִי: אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מִן הַצָּרַעַת" וְדָרַשְׁנוּ לְמַעֵט מִן טָמְאַת מֵת, הִנֵּה לֹא יָצְדַק לְמַעֵט אֶלָּא לְצַד שֶׁהָיָה בָּא מִן הַדִּין, וְדִין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁנֹּאמַר שֶׁהַמְּצוֹרָע אֵין בּוֹ שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה שֶׁבָּזֶה יָבֹא קַל וָחוֹמֶר וּמַה מְּצוֹרָע וְכוּ' כָּאמוּר בְּדִבְרֵי הַבָּרַיְתָא. אִם כֵּן, מֵאֲמָרוֹ "מִן הַצָּרַעַת" הֶחְזִיק הַכָּתוּב דַּעַת זוֹ וְחָתַם עָלֶיהָ כִּי הַמְּצוֹרָע אֵין בּוֹ שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, וּמֵעַתָּה לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ" לְמַעֲטוֹ מִשְּׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה? הֲרֵי כְּבָר נִתְחַיְּבָה מֵהַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה מֵאֲמָרוֹ "מִן הַצָּרַעַת". אוֹ הָיָה לוֹ לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ" שֶׁאֵין צָרִיךְ הַמְּצוֹרָע שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "מִן הַצָּרַעַת", וַאֲנִי יוֹדֵעַ כִּי טָמֵא מֵת אֵין צָרִיךְ שֶׁבַע פְּעָמִים מִמַּה שֶּׁהֻצְרַךְ לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ" לִסְתֹּר הַקַּל וָחוֹמֶר הַבָּא מִטָּמֵא מֵת לְהַזָּאַת שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, וְאֵין קַל וָחוֹמֶר בָּא אֶלָּא אִם תֹּאמַר שֶׁאֵין בָּא בַּמִּלַּמֵּד אֶלָּא אֶחָד, וְהָבֵן.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ, כִּי לֶהֱיוֹת שֶׁרְאִינוּ שֶׁה' צִוָּה בְּטָמְאַת מֵת הַזָּאַת שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה (במדבר יט:יח-יט) וְלֹא הִזְכִּיר כַּמָּה הַזָּאוֹת, וְהִזְכִּיר בְּטָמְאַת צָרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְלֹא הִזְכִּיר שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, יֵשׁ סְבָרָא לוֹמַר כִּי טַהֲרַת רִבּוּי הַהַזָּאוֹת הִיא טַהֲרָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מֵהַזָּאַת שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה, לְצַד הֱיוֹתָם שֶׁבַע פְּעָמִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַזָּאוֹת שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה שֶׁאֵינָם אֶלָּא שְׁתֵּי פְּעָמִים. וּכְפִי זֶה הִצְרִיךְ הַכָּתוּב תִּקּוּן לְטַהֲרַת מְצוֹרָע יוֹתֵר מִתִּקּוּן טַהֲרַת טָמְאַת מֵת. וְיֵשׁ סְבָרָא לוֹמַר טַהֲרַת מִסְפַּר הַיָּמִים הִיא יוֹתֵר גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד יַסְפִּיק לְטַהֵר, וְאִם כֵּן מַה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁה' הִצְרִיךְ בְּטָמֵא מֵת שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה הִיא הַדְּרָגָה גְּדוֹלָה מֵהַזָּאַת שֶׁבַע פְּעָמִים. וּשְׁתֵּי סְבָרוֹת אֵלּוּ יִתְחַלְּקוּ בְּדֵעוֹת חֲכָמִים, וְיִהְיֶה חָכָם שֶׁיַּחְשׁוֹב, גָּדוֹל הַנֶּאֱמָר בְּטַהֲרַת הַמְּצוֹרָע יוֹתֵר מֵהַנֶּאֱמָר בְּטַהֲרַת טָמֵא מֵת, וְיִהְיֶה חָכָם שֶׁיַּחְשׁוֹב לְהֵפֶךְ. וְהִנֵּה לְהַחוֹשֵׁב כִּי טַהֲרַת שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה יוֹתֵר, יָבוֹא לָדוּן קַל וָחוֹמֶר מֵהַמְּצוֹרָע לְהַצָּרִיךְ בְּטָמֵא מֵת שֶׁבַע פְּעָמִים. וּלְהַחוֹשֵׁב כִּי טַהֲרַת שֶׁבַע פְּעָמִים חֲמוּרָה, יִלְמַד לַמְּצוֹרָע שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה מִטָּמֵא מֵת מִקַּל וָחוֹמֶר. וּמֵעַתָּה יִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לוֹמַר שְׁנֵי הַמִּעוּטִים לְהָסִיר טָעוּת כָּל סְבָרָא וּסְבָרָא. וְאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶלָּא אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר "מִן הַצָּרַעַת" לְמַעֵט טָמֵא מֵת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁבַע פְּעָמִים, תָּבֹא סְבָרַת הַסּוֹבֵר לוֹמַר כִּי בָּזֶה הֵסִיר הַכָּתוּב טָעוּת שֶׁכְּנֶגְדּוֹ וְהִצְדִּיק לוֹמַר כִּי הַזָּאַת שֶׁבַע פְּעָמִים הִיא יוֹתֵר גְּדוֹלָה וְיֶשְׁנָהּ בַּמְּצוֹרָע וְלֹא בְּטָמֵא מֵת, וְחוֹזֵר אֲנִי וְדָן לְהָבִיא לוֹ שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה מִטָּמֵא מֵת, וְכֵן אִם הָיָה אוֹמֵר "וְטִהֲרוֹ" וְגוֹ'.

וּכְדֵי שֶׁלֹּא יַרְחִיק דַּעְתְּךָ דֶּרֶךְ זֶה לוֹמַר אֵיךְ יָבֹא הַכָּתוּב לְמַעֵט סְבָרָא שֶׁאֵינָהּ אֱמִתִּית, הֲלֹא תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ (ברכות מז:א) בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת "עָלֶיךָ אָמַר קְרָא", פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ כָּךְ, הֲרֵי שֶׁהַתַּנָּא יָבֹאר הַכָּתוּב שֶׁבָּא לִסְבָרָא שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מַסְכֶּמֶת לָהּ שֶׁיְּחוּשׁ הַכָּתוּב לְסוֹבֵר כֵּן, וְהָבֵן:

וְרָאִיתִי לְהָרַב הַמַּפְלָא הר"י רוֹזְאנִיש זצוק"ל בַּסֵּפֶר הַנִּכְבָּד מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ (הלכות חמץ ומצה פ"ו ה"א) שֶׁהֵבִיא בָּרִיְתָא אַחַת דּוֹמָה לְמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, דְּתַנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פֶּרֶק י"א וְזֶה לְשׁוֹנָם: "הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת" – יוֹם זֶה טָעוּן מַצָּה וְאֵין חַג הַסֻּכּוֹת טָעוּן מַצָּה, שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם זֶה שֶׁאֵינוֹ טָעוּן סֻכָּה טָעוּן מַצָּה, זֶה שֶׁטָּעוּן סֻכָּה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטָּעוֹן מַצָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת" טָעוּן מַצָּה וְכוּ', וְשָׁם בְּפֶרֶק י"ד תַּנְיָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: "הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת" – זֶה טָעוּן סֻכָּה וְאֵין חַג הַמַּצּוֹת טָעוּן סֻכָּה, שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה זֶה שֶׁאֵינוֹ טָעוּן מַצָּה טָעוּן סֻכָּה, חַג הַמַּצּוֹת שֶׁהוּא טָעוּן מַצָּה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטָּעוֹן סֻכָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַזֶּה" – זֶה טָעוּן סֻכָּה וְאֵין וְכוּ'. וְהִקְשָׁה הָרַב הַקַּשְׁיוֹת עַצְמָם שֶׁכָּתַבְנוּ בְּבָרַיְתּוֹת טַהֲרַת מְצוֹרָע, דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר הָרַב מַה שֶּׁתֵּרֵץ בָּזֶה. וּדְבָרָיו ז"ל קָצַת דְּחוּקִים, וּבְפֶרֶט לְכַת הַפּוֹסְקִים (רמב"ם ועוד) שֶׁסּוֹבְרִים דְּסֻפֵּק דְּאוֹרַיְתָא שֶׁמּוּתָּר מִן הַתּוֹרָה, לֹא יַעַמְדוּ דִּבְרֵי הָרַב עָלָיו הַשָּׁלוֹם לַמְעַיֵּן בְּדָבָרָיו.

וּלְדַעְתִּי יִתְבָּאֲרוּ הַבָּרַיְתּוֹת בַּדֶּרֶךְ עַצְמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה, וְהוּא כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ פִּרְסוּם נֵס יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּסֻּכָּה בִּבְחִינָה אַחַת יוֹתֵר מִפִּרְסוּם נֵס שֶׁיֵּשׁ בַּאֲכִילַת מַצָּה, כִּי הַרְבֵּה פְּעָמִים אָדָם אוֹכֵל פִּתּוֹ מַצָּה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַעֲשֵׂה סֻכָּה שֶׁיֵּשׁ פִּרְסוּם גָּדוֹל. וּבְפֶסַח גַּם כֵּן בְּחִינָה אַחֶרֶת יֵשׁ בּוֹ שֶׁהוּא יוֹתֵר פִּרְסוּם הַנֵּס בְּעִתּוֹ וּבִזְמַנּוֹ, שֶׁהוּא בְּט"ו בְּנִיסָן, וְיִבָּא חָכָם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ הַסְבָּרָא לְהַגְדִּיל פִּרְסוּם נֵס סֻכָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִפִּרְסוּם אֲכִילַת מַצָּה, וְיִדּוֹן קַל וָחוֹמֶר לְסֻכָּה שֶׁטָּעוּנָה מַצָּה, וְיֹאמַר: "וּמָה חַג הַמַּצּוֹת שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ בּוֹ ה' כָּל כָּךְ פִּרְסוּם, עַל כָּל פָּנִים חִיְּבוֹ בְּמַצָּה לְצַד שֶׁהוּא דָּבָר הַצָּרִיךְ עַל כָּל פָּנִים, סֻכָּה שֶׁרָאִינוּ שֶׁהוּא פִּרְסוּם גָּדוֹל אֵינוֹ דִין שֶׁצָּרִיךְ מַצָּה?" תַּלְמוּד לוֹמַר "הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת". וְתָבֹא סְבָרָא אַחֶרֶת שֶׁתָּדוּן בְּהֶפֶךְ, וְיֹאמַר כִּי דִּיְּהּ נָצַח, וְדָחָה סְבָרָא שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מִמַּה שֶּׁמּוֹעֵט סֻכָּה שֶׁאֵין בָּהּ מַצָּה וְעִקַּר הַפִּרְסוּם הוּא הַמַּצָּה, וְיָדוּן לְחַיֵּב סֻכָּה בְּפֶסַח בְּקַל וָחוֹמֶר מִסֻּכָּה שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ בָּהּ ה' מַצָּה וְאַף עַל פִּי כֵן הִצְרִיךְ סֻכָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "[הַזֶּה] חַג הַסֻּכּוֹת". וְתֵדַע שֶׁהַתַּנָּא דּוֹרֵשׁ הַמְעוּטִין לִשְׁתֵּי הַסְּבָרוֹת, בְּהָעִיר בְּקַל וָחוֹמֶר רִאשׁוֹן שֶׁעָשָׂה הַתַּנָּא, אֵיךְ הוֹצִיא מִפִּיו קַל וָחוֹמֶר וַעֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם אֵינוֹ טָעוּן אֶלָּא אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, וּבְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי יָבוֹא עַל נָכוֹן. וּמַה שֶּׁכָּתַב הָרַב הַגָּדוֹל בַּעַל מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא הָיִינוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזֶה מָקוֹם נֶאֱמַר הַקַּל וָחוֹמֶר וּמְסַפֵּיקָא הָיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁחַג הַמַּצּוֹת טָעוּן סֻכָּה וְחַג הַסֻּכּוֹת טָעוּן מַצָּה, עַד כָּאן, אֵין דְּבָרָיו זְכֹרוֹנוֹ לִבְרָכָה מֻכְרָחִים, כִּי כֵּיוָן שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לָדוּן קַל וָחוֹמֶר לְצַד שֶׁאֵינְךָ יָכוֹל לוֹמַר "וּמָה זֶה שֶׁאֵינוֹ טָעוּן אֶלָּא זֶה" כִּי מִי אָמַר לְךָ שֶׁאֵינוֹ טָעוּן אֶלָּא זֶה, וְדִלְמָא תָּדוּן הַקַּל וָחוֹמֶר לְהֶפֶךְ וְיִהְיֶה טָעוּן ב', וְכֵן לַצַּד הָאַחֵר אֵין אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הַקַּל וָחוֹמֶר מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ, וּמֵעַתָּה יַעֲמֹד כָּל אֶחָד בְּשֶׁלּוֹ וְלֹא תָּדוּן קַל וָחוֹמֶר, אִם לֹא שֶׁתֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ פֹּן

לוֹמַר קַל וָחוֹמֶר מִצַּד אֶחָד וְיֵשׁ פָּן לוֹמַר הַקַּל וָחוֹמֶר מִצַּד אַחֵר וְחָשׁ הַכָּתוּב לִשְׁנֵי הַצְּדָדִין, וְהוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

פסוק ח

וְכִבֶּס הַמִּטַהֵר וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת כִּבּוּס זֶה לָמָּה, כֵּיוָן שֶׁעוֹדָנּוּ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּימֵי סְפִרּוֹ? וְגַם לָמָּה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (ויקרא יד:ז) כִּי טֻמְאָה זוֹ שֶׁמְּכַבֵּס בְּגָדָיו עָלֶיהָ הִיא הַפְסָקַת הַצָּרַעַת, כְּמוֹ שֶׁדִּיְּקְתִּי מֵאָמְרוֹ "מִן הַצָּרַעַת", אַף עַל פִּי כֵן לֹא יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְעוֹדָנּוּ מְטַמֵּא אוֹתָם. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים מָצָאתִי שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְכִבֶּס" מַה בָּא לְלַמֵּד? אִם לְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, קַל וָחוֹמֶר מִבִּימֵי סְפִרּוֹ וְכוּ', אֶלָּא אֶחָד מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְאֶחָד מִלְּטַמֵּא בְּמַגָּע, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה אָמַר **וְכִבֶּס** וְגוֹ' לוֹמַר שֶׁפָּסְקָה טֻמְאַת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְהִנֵּה עִקַּר הֶכְרֵחַ דְּרָשַׁת תּוֹרַת כֹּהֲנִים אֵינָהּ אֶלָּא מִכֹּחַ קֻשְׁיָתֵנוּ, וְלֹא הֻצְרְכוּ לְפָרְשָׁהּ לְצַד פְּשִׁיטוּתָהּ, כִּי זוֹלַת קֻשְׁיָתֵנוּ אֵין הֶכְרֵחַ אָמְרוֹ "מַה בָּא לְלַמֵּד" הֶכְרֵחַ, כִּי מִי אָמַר לָנוּ שֶׁבָּא לְלַמֵּד? דִּלְמָא בָּא לְעַצְמוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְכַבֵּס בְּגָדָיו יוֹם שֶׁנִּטְהַר מֵהַצָּרַעַת וְיוֹם גְּמַר סְפִירַת שִׁבְעָה יָמִים, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁצִּוָּה ה' לְגַלַּח כָּל שְׂעָרוֹ וְלִרְחֹץ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּיוֹם שֶׁנִּטְהַר וְסוֹף יְמֵי הַסְּפִירָה, כְּמוֹ כֵן צִוָּה ה' עַל הַכִּבּוּס. אֶלָּא וַדַּאי עִקַּר קֻשְׁיָתוֹ הִיא שֶׁלֹּא יְכַבֵּס אִם עָדַיִן מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְלָזֶה בְּהֶכְרֵחַ אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד דָּבָר, וְלָזֶה אָמַר: מַה בָּא לְלַמֵּד אִם לְלַמֵּד וְכוּ' קַל וָחוֹמֶר הוּא וְתֵרֵץ וְכוּ'.

וְרָאִיתִי לְרַבֵּינוּ הִלֵּל שֶׁכָּתַב לִמְחוֹק גִּרְסַת "לְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב" מִכֹּחַ הַהוּא שֶׁאָמְרוּ בְּאֵלּוּ דְּבָרִים (פסחים סז:) דָּזָב חָמוּר מִמְּצוֹרָע שֶׁמְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְגוֹרֵם לְטַמֵּא בְּבִיאָה. וְלִדְבָרָיו צָרִיךְ לִמְחוֹק כַּמָּה בָּרַיְתוֹת גַּם כֵּן הַבָּאִים שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דִּקְתָנֵי שֶׁהַמְּצוֹרָע מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וּכְבָר דָּחָה דְּבָרָיו הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן בִּדְחִיָּה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ סְמִיכָה. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהַזָּב חָמוּר מִמְּצוֹרָע, כֵּן הוּא כְּפִי הָאֱמֶת שִׁבִּימֵי סְפִרּוֹ שֶׁל זָב מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וִימֵי סְפִרּוֹ שֶׁל מְצוֹרָע אֵינוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְהוּא הַדָּבָר שֶׁלִּמַּדְנוּ מֵאָמְרוֹ "וְכִבֶּס הַמִּטַהֵר" שְׁתֵּי פְּעָמִים, וְכֵן פָּסְקוּ רַמְבַּ"ם וְכָל הַפּוֹסְקִים, וְרַבֵּינוּ הִלֵּל לֹא כֵּוָן בָּזֶה אֶל הַנָּכוֹן.

וְרָחַץ בַּמַּיִם וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "בַּמַּיִם" – אֲפִלּוּ בְּמֵי מִקְוֶה, וַהֲלֹא דִּין הוּא: זָב שֶׁאֵינוֹ טָעוּן הַזָּיַת מַיִם חַיִּים טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, מְצֹרָע שֶׁטָּעוּן וְכוּ'. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְרָחַץ בַּמַּיִם" אֲפִלּוּ וְכוּ', עַד כָּאן. פְּשַׁט דִּבְרֵיהֶם הוּא שֶׁדּוֹרְשִׁים יִתּוּר תֵּבַת "בַּמַּיִם" שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא "וְרָחַץ", וְכֵן פֵּרֵשׁ בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן. וְקָשֶׁה, וַהֲלֹא כְּבָר מִעֵט הַכָּתוּב בִּיאַת מַיִם חַיִּים בִּמְצֹרָע בְּפָרָשַׁת זָב, כִּדְתַנְיָא שָׁם (ויקרא טו:יג) בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים" – הַזָּב טָעוּן מַיִם חַיִּים וְאֵין הַמְּצֹרָע טָעוּן מַיִם חַיִּים, וַהֲלֹא דִּין

הוּא וּמָה אִם הַזָּב וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים" – הַזָּב טָעוּן וְכוּ' וְאֵין הַמְצֹרָע טָעוּן וְכוּ', עַד כָּאן. מַשְׁמַע כִּי מִיתּוּר תֵּבַת "בְּשָׂרוֹ" דּוֹרֵשׁ כֵּן, וְכֵן פֵּרֵשׁ הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "בַּמַּיִם"? וְאֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי עִקַּר דְּרָשַׁת הַתַּנָּא הוּא מִיתּוּר תֵּבַת "בַּמַּיִם", מִמֶּנָּה דּוֹרֵשׁ לְרַבּוֹת מֵי מְקֻוֶה, וְתֵבַת "בְּשָׂרוֹ" אִצְטְרִיךְ לְמַעֵט בְּגָדָיו, כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ שָׁם גַּם כֵּן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וּמַה שֶּׁסָּמַךְ גַּם כֵּן לָהּ מְעוּט מַיִם חַיִּים בִּמְצֹרָע, בַּאֲגַב, וְסָמַךְ עַל יִתּוּר תֵּבַת "בַּמַּיִם", וּבָזֶה לֹא קַשְׁיָא לָמָּה דּוֹרֵשׁ מִתֵּבַת "בְּשָׂרוֹ" שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת. וּבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ כִּי דּוֹרֵשׁ מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר "וְרָחַץ הַזָּב" וְאָמַר "בְּשָׂרוֹ", וְלִדְבָרֵינוּ אֵין אָנוּ צְרִיכִין לָזֶה.

וּמַה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת צַו בְּפָסוּק (ויקרא ו:כא) "וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמַּיִם" הָאָמוּר בִּכְלִי שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ חַטָּאת, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְשֻׁטַּף" יָכוֹל בְּאַרְבָּעִים סְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם" כָּל שֶׁהֵן, "בַּמַּיִם" וְלֹא בְּיַיִן וְלֹא בְּמָזוּג, עַד כָּאן. אֵין לְדַמּוֹת יִתּוּר "בַּמַּיִם" הָאָמוּר בְּחַטָּאת לְיִתּוּר "בַּמַּיִם" הָאָמוּר כָּאן, כִּי שָׁם אִם לֹא אָמַר "בַּמַּיִם" לֹא הָיִיתִי מַצְרִיכוֹ אֶלָּא אַרְבָּעִים סְאָה מֵי מְקֻוֶה, שֶׁאֵין לָנוּ צַד לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ מַיִם חַיִּים לוֹמַר שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְמַעֵטוֹ, וּמֻכְרָח לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט גּוּפָן שֶׁל אַרְבָּעִים סְאָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן "בַּמַּיִם" הָאָמוּר כָּאן, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ צַד לוֹמַר שֶׁצְּרִיכִין מַיִם חַיִּים וּבָא יִתּוּר "בַּמַּיִם", שֶׁדֵּינָן לֵיהּ לְמַעֵט מַיִם חַיִּים, וְהַבָּא לוֹמַר שֶׁמְּמַעֵט אַרְבָּעִים סְאָה עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה מִנַּיִן. וּמַה שֶּׁהוֹסִיף שָׁם לִדְרֹשׁ "בַּמַּיִם" וְלֹא בְּיַיִן וְכוּ', אֵין זֶה אֶלָּא מֵהַמַּשְׁמָעוּת וְלֹא מֵהַיִּתּוּר. וְעַיֵּן פָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה יִשּׁוּב הָעִנְיָן בְּאֹפֶן אַחֵר.

פסוק ט

וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם – צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר "בְּשָׂרוֹ", לְפִי מַה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּזָב (ויקרא טו:יג): "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ", לָמָּה אָמַר "בְּשָׂרוֹ"? וְדָרְשׁוּ לְמַעֵט מְצוֹרָע וּלְמַעֵט בְּגָדָיו. שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת הַלָּלוּ לֹא יֻצְדְּקוּ בְּיִתּוּר "בְּשָׂרוֹ" הָאָמוּר כָּאן. גַּם לָמָּה אָמַר "בַּמַּיִם" יֶתֶר, וְכָאן לֹא יֻצְדַּק מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, מִשּׁוּם כִּי בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה הָיָה לָנוּ לְטָעוֹת לְהַצְרִיכוֹ מַיִם חַיִּים מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ בְּהַזָּאָתוֹ מַיִם חַיִּים, וּבְטַהֲרָה שְׁנִיָּה אֵין לָנוּ מָקוֹם לָדוּן בָּהּ מַיִם חַיִּים. וְאִם בָּאתָ לוֹמַר שֶׁכָּל טַהֲרַת הַמְצוֹרָע עִנְיָן אֶחָד הוּא, אִם כֵּן הֲרֵי כְּבָר מִעֵט מַיִם חַיִּים אֲפִלּוּ בְּטַהֲרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לְהֶדְיָא מַיִם חַיִּים.

וְיֵשׁ לוֹמַר, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה מָקוֹם לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק וְלוֹמַר: לֹא מִעֵט הַכָּתוּב בִּיאַת מַיִם חַיִּים מֵהַמְצֹרָע אֶלָּא לְטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין עוֹלֶה בָּהּ מִטֻּמְאָתוֹ כְּזָב שֶׁנִּטְהַר לַחֲלוּטִין מִטֻּמְאָתוֹ, אֲבָל טַהֲרָה שְׁנִיָּה שֶׁעוֹלֶה בָּהּ מִטֻּמְאָתוֹ לַחֲלוּטִין כְּטַהֲרַת זָב, עֲדַיִן אֲנִי דָּן בְּמָקוֹמוֹ שֶׁלֹּא יִגְרַע מֵהַזָּב וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים. וְהַגַּם שֶׁבְּטַהֲרָה זוֹ אֵין בָּהּ הַזָּאַת מַיִם חַיִּים שֶׁהוּא כֹּחַ

הַקַּל וָחֹמֶר, אַף עַל פִּי כֵן טַהֲרַת הַמְצֹרָע עִנְיָן אֶחָד הוּא כֻּלָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר **בַּמַּיִם** פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ בַּטַּהֲרָה הַמַּעֲלֶהוּ מִכָּל טֻמְאָה אֵין צָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים כְּזָב.

וְדַקְדֵּק לוֹמַר **בְּשָׂרוֹ** שֶׁעָלָיו בָּא הַמִּשְׁפָּט בְּזָב שֶׁצָּרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וְזוּלַת זְכָרוֹן "בְּשָׂרוֹ" כָּאן הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא מִעֵט מַיִם חַיִּים אֶלָּא לְכֵלָיו, אֲבָל בְּשָׂרוֹ עוֹדֶנּוּ נִדּוֹן בְּקַל וָחוֹמֶר מֵהַזָּב. וַהֲגַם שֶׁכֵּלָיו אֵינָם בָּאִים בְּקַל וָחוֹמֶר מֵהַזָּב שֶׁיִּצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֲטָם, וּכְשֶׁנִּבְא לָדוּן קַל וָחוֹמֶר מֵהַזָּב נֹאמַר דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה הַנִּדּוֹן גּוּפוֹ וְלֹא כֵּלָיו וְכוּ', אַף עַל פִּי כֵן עֲדַיִן יֵשׁ מָקוֹם לְחוּשׁ לַבָּא לְסִבּוֹר וְלוֹמַר, כֵּיוָן שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהִצְרִיךְ בְּהַזָּאָתוֹ מַיִם חַיִּים, גַּם כֵּלָיו צְרִיכִין מַיִם חַיִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר **וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם**, "בַּמַּיִם" יְתֵרָה לוֹמַר שֶׁעוֹלֶה בְּמֵי מִקְוֶה אֲפִלּוּ בְּשָׂרוֹ.

וְאִם תֹּאמַר, יֹאמַר הַכָּתוּב "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" וְלֹא יִצְרַךְ לוֹמַר "בַּמַּיִם" בְּפָסוּק אַחֵר. מְשׁוּם שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר לֹא מִעֵט הַכָּתוּב בִּיאַת מַיִם חַיִּים אֶלָּא בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה שֶׁאֵין בָּהּ מִשְׁפַּט הַזָּאַת מַיִם חַיִּים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן טְבִילָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהִצְרִיךְ הַזָּאַת מַיִם חַיִּים, עֲדַיִן אֲנִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִזָּב – תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם". וְאֵין לְהַקְשׁוֹת עַל זֶה, כִּי אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לוֹמַר שֶׁלֹּא בָּא הַמְעוּט אֶלָּא בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה מִשּׁוּם שֶׁאֵין בָּהּ הַזָּאַת מַיִם חַיִּים, שֶׁהֲרֵי אֵין אַתָּה מַצְרִיךְ הַמְעוּט לְמַעֵט בָּהּ מַיִם חַיִּים אֶלָּא מִשּׁוּם קַל וָחוֹמֶר, וְהַקַּל וָחוֹמֶר אֵינוֹ חָל אֶלָּא אִם תֹּאמַר כָּל טַהֲרַת הַמְצֹרָע אַחַת הִיא, וּמִשְׁפַּט מַיִם חַיִּים שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בִּמְצֹרָע בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה יְסוֹבֵב לְדוּן קַל וָחוֹמֶר אֲפִלּוּ עַל טַהֲרָה שְׁנִיָּה, וְאִם כֵּן כְּשֶׁבָּא הַמְעוּט בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה כְּאִלּוּ בָּא גַּם בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה וְלֹא הָיָה צָרִיךְ. זוֹ אֵינָהּ קֻשְׁיָא, שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר כִּי מִמַּה שֶׁלֹּא מִעֵט הַכָּתוּב אֶלָּא בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה וְלֹא בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה, בָּזֶה עָקַר לִי סְבָרָא שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁכָּל טַהֲרַת הַמְצֹרָע אַחַת הִיא, וְהָיִיתִי מַצְרִיךְ בְּמְצֹרָע בִּיאַת מַיִם חַיִּים בִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" בִּטְבִילָה שְׁנִיָּה, לְמַעֵט בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וְהִנִּיחַ הַקַּל וָחוֹמֶר מְיֻחָד לִטְבִילָה רִאשׁוֹנָה דַּוְקָא. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם" בִּטְבִילָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁאֲפִלּוּ טְבִילָה רִאשׁוֹנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַזָּאַת מַיִם חַיִּים אֵין צְרִיכָה בִּיאַת מַיִם חַיִּים. אֶלָּא עֲדַיִן יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁבִּטְבִילָה שְׁנִיָּה הוּא שֶׁמְּמַעֵט "בְּשָׂרוֹ", אֲבָל טְבִילָה רִאשׁוֹנָה לֹא מִעֵט לְהַדְיָא "בְּשָׂרוֹ", וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר "בְּשָׂרוֹ" בְּפָסוּק שֵׁנִי, וְיָדִים מוֹכִיחוֹת עַל הַדָּבָר מִמַּה שֶׁדִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר "בְּשָׂרוֹ" בְּטַהֲרָה שְׁנִיָּה וְלֹא בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע כִּי בְּטַהֲרָה רִאשׁוֹנָה צָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים לִבְשָׂרוֹ. וּמֵעַתָּה בָּאנוּ לְמַה שֶׁהִצְרְכוּ לְדָרֹשׁ מִ"בְּשָׂרוֹ" שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּזָב שֶׁבָּא לְמַעֵט בְּשָׂרוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וְהִקְשֵׁינוּ לָמָּה הֻצְרַךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נִתְמַעֵט מִתֵּבַת "בַּמַּיִם", מֵעַתָּה אֵין קֻשְׁיָא, כִּי צָרִיךְ מְעוּט זֶה גַּם כֵּן לְמַעֵט

גַּם טְבִילַת גּוּפוֹ. וּמַה שֶּׁקִּבֵּל הַתַּנָּא הַמְּעוּט שֶׁל גּוּפוֹ מִתֹּרַת "בַּמַּיִם", עִקַּר דְּרָשָׁתוֹ הוּא מִ"בְּשָׂרוֹ" הָאֲמוּרָה בָּזֶה, וְקִבֵּל הַתַּנָּא עִקַּר הַדִּין בִּמְקוֹמוֹ, וְהָבֵן.

וּבְדָרָךְ רֶמֶז תִּרְמֹז הַפָּרָשָׁה עַל גָּלוּת יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר כִּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת הַצָּרַעַת, וְיִשְׁלְטוּ בָהֶם לְצַד הַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁיְּסוֹבֵב הַצָּרַעַת. וְתִמְצָא גַּם כֵּן שֶׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא לְצַד שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם בַּעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע, דִּכְתִיב "וְשֹׁאֲלָה אִשָּׁה" וְגוֹ' (שמות ג:כב), וְדָבָר זֶה הָיָה בְּיָדָם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְכוּ'. גַּם אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמַּרְחִיק הָאָדָם מִן קוֹנוֹ כְּלָשׁוֹן הָרַע, וְלָזֶה אָמְרָה הַתּוֹרָה **זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע** שֶׁהוּא עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּצְטָרַע בִּנְגָעֵי בְּנֵי אָדָם הַטְּמֵאִים, **בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ** שֶׁיִּטַּהֵר לְשׁוֹנוֹ וּדְרָכָיו, **וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן** כִּי ה' בָּרוּךְ הוּא יִתְכַּבֵּד בְּשֵׁם כֹּהֵן, כְּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר בְּפָסוּק "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן". וְאָמַר "וְהוּבָא" לְצַד שֶׁנִּתְרַחֵק, עַכְשָׁיו יִתְקָרֵב וּבָא אֶל הַכֹּהֵן, וְתֵכֶף וּמִיָּד "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל וְגוֹ' אֱלֹהִים קְרוֹבִים אֵלָיו". וְאָמַר "וְהוּבָא", פֵּרוּשׁ, מֵעַצְמוֹ יִתְקָרֵב כִּי מַעֲשָׂיו יְקָרְבוּהוּ וְיִקָּרֵא קָרוֹב, דִּכְתִיב "שָׁלוֹם וְגוֹ' וְלַקָּרוֹב" (ישעיהו נז:יט), וְאָז "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם" וְגוֹ' (זכריה יד:ג). וְהוּא אָמְרוֹ **וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה** שֶׁהִיא חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָתוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ מָקוֹם טָמֵא, שֶׁשָּׁם בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הֵם גּוֹלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, **וְרָאָה וְהִנֵּה נִרְפָּא הַנֶּגַע** שֶׁבַּעֲדוֹ בָּא הַצָּרַעַת, שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְנִטְהָרוּ.

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהוֹרוֹת – הֵם שְׁנֵי מְשִׁיחִים, וְנִקְרָא צִפּוֹר כִּי כֵן יִתְכַּנּוּ נְשָׁמוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת כַּיָּדוּעַ. וְעוֹד מָצִינוּ שֶׁיִּתְכַּנֶּה הַגּוֹאֵל לְצִפּוֹר, וְזֶה לְךָ לְשׁוֹן הַזֹּהַר בְּפָרָשַׁת בָּלָק (במדבר כד:יז): וּמַהֲהוּא מְעָרְתָּא יִסְגֵּא חַד עוֹפָא רַבְרְבָא עִלָּאָה דְּיִשְׁלוֹט בְּעָלְמָא וְלֵיהּ יִתְיְהִיב מַלְכוּתָא וְכוּ' עַד כָּאן. וּמְצִינוּ שֶׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁשְּׁנֵי מְשִׁיחֵי יִשְׂרָאֵל הֵם מְשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם וּמְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, וּבַתְּחִלָּה יִתְגַּלֶּה מְשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם וְיָמוּת, וְאַחַר כָּךְ יִתְגַּלֶּה מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד. וּכְנֶגֶד שְׁנֵי אֵלּוּ אָמַר "וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהוֹרוֹת", כָּל אֵלּוּ הַכִּנּוּיִים הֵם מַעֲלוֹת הַקְּדֻשָּׁה כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי דַּעַת.

וְאָמְרוּ **וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזוֹב** – רֶמֶז לִזְכוּת שִׁלְשָׁה אָבוֹת: עֵץ אֶרֶז הוּא אַבְרָהָם שֶׁהוּא הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים, וּשְׁנִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "אַל תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב" (ישעיהו מא:יד), וְאֵזוֹב הוּא יִצְחָק שֶׁהוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, שֶׁצָּרִיךְ צְרוּף זְכוּת שִׁלְשָׁתָן.

וְאָמַר **וְשָׁחַט**, כָּאן רָמַז לַהֲרִיגַת מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם, כְּמַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ **אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים**, פֵּרוּשׁ, בִּשְׁבִיל כַּפָּרַת הָעָם פִּדְיוֹן נַפְשָׁם. וְכִנָּה אוֹתָם כְּלִי חֶרֶס עַל דֶּרֶךְ "וַיִּיצֶר ה' אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה" (בראשית ב:ז) שֶׁהוּא כְּלִי חֶרֶס. וְהַכִּנּוּיָה בָּזֶה, לְצַד שֶׁנִּשְׁאֲרוּ כִּכְלֵי חֶרֶס שֶׁעוֹמֵד לִשְׁבִירָה, לְצַד גֶּרְעוֹן הַתּוֹרָה הַמִּתְיַחֶסֶת לְמַיִם חַיִּים, עַל סִבַּת מַיִם חַיִּים שֶׁאֵין בְּיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה, וְעַל זֶה תִּשָּׁחֵט הַצִּפּוֹר הָאַחַת. גַּם בְּאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה יִלְבַּשׁ ה' בִּגְדֵי נָקָם

הֵפֶךְ מִדּוֹתָיו הָרָחֲמִים, וְיַעֲשֶׂה כָּלָה לַגּוֹיִם הַמְּרֵעִים. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאִם יִהְיֶה בָּהֶם תּוֹרָה לֹא יָמוּת הַצַּדִּיק. וְתִמְצָא שֶׁכָּתַב הָאֲרִ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן בַּתְּפִלָּה הַקְּבוּעָה לְהִתְפַּלֵּל עַל זֶה הַצַּדִּיק שֶׁלֹּא יָמוּת, פֵּרוּשׁ, כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַתְּפִלָּה יִתְרַבֶּה זְכוּתוֹ וְיַעֲמַד חַי וְתִתְבַּטֵּל גְּזֵרַת מָוֶת מִמֶּנּוּ.

וְאָמַר **אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה** שֶׁהוּא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, **יִקַּח אוֹתָהּ** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וִיצָרֵף עִמּוֹ זְכוּת הָאָבוֹת, וִיצָרֵף נִקְמַת הַצַּדִּיק שֶׁנֶּהֱרַג. וְהוּא אָמְרוֹ "יִקַּח אוֹתָהּ וְאֶת עֵץ וְגוֹ' וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה", וְיִתְגַּבְּרוּ הָרַחֲמִים מִזְּכוּת הָאָבוֹת וּמִמַּשִּׁיחַ הַנֶּהֱרָג, וְיִתְכַּפְּרוּ כָּל הַדְּרָגוֹת הַטֻּמְאוֹת וּמְנִיעוֹת דְּבֵקוּת יִשְׂרָאֵל. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב כָּאן בְּאָמְרוֹ **וְהַזֶּה עַל הַמִּטַּהֵר**, פֵּרוּשׁ, עִנְיַן כַּפָּרָה, כִּי לְמַעַן זְכוּת הָאָבוֹת וּלְמַעַן אֶשְׁכּוֹל הַנֶּהֱרָג הוּא כּוֹפֵר וּמְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר שִׁבְעָה כְּנֶגֶד שִׁבְעָה הַדְּרָגוֹת הַטֻּמְאָה אֲשֶׁר יִטַּמְּאוּ בָּהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵם שִׁבְעָה כַּיָּדוּעַ, וְהֵן הֵנָּה הָרְמוּזִים בְּטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת נִדָּה דִּכְתִיב "כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה" וְגוֹ'. וּבָזֶה **וְטָהֵרוֹ**, וְאָז **וְשֻׁלַּח אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה**, כְּאָמְרוֹ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר בְּפָרָשַׁת בָּלָק וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וּמֵהֵיכָא מְעַרְתָּא יְסָגָא חַד עוֹפָא רַבְרְבָא עִלָּאָה דְּיִשְׁלוֹט בְּכָל עָלְמָא וְלֵיהּ יִתְיְהִיב מַלְכוּתָא וְכוּ'. וְהוּא אָמְרוֹ **עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה** שֶׁהוּא עוֹלָם הַזֶּה שֶׁתִּהְיֶה שׁוֹלֶטֶת בְּכָל הָעוֹלָם. וְאָז **וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר** שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל **אֶת בְּגָדָיו** הֵם בְּגָדִים הַצּוֹאִים שֶׁהָיוּ מְלֻבָּשִׁים בִּנְשָׁמָתוֹ, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (זכריה ג:ד) "הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים". **וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ** שֶׁהֵם בְּחִינַת צִמְחֵי הַחֹמֶר הֶעָכוּר, **וְרָחַץ בַּמַּיִם** הוּא הַתּוֹרָה בָּהּ יִטַּהֵר מַחְשְׁבוֹתָיו, **וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה** זֶה מַחֲנֵה שְׁכִינָה, יְרוּשָׁלַיִם הַיְּוֹרֶדֶת בְּנוּיָה מִלְּמַעְלָה.

וְאָמַר **וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ**, כִּי לֹא יִקָּרְבוּ לְהִזְדַּוֵּג לַשְּׁכִינָה עַד שֶׁיִּשְׁבּוּ שִׁבְעָה נְקִיִּים לַחֲשֹׁשׁ טֻמְאָה, וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיוּ רְאוּיִים לְקַבָּלַת הָאֲרַת הַקְּדֻשָּׁה. כַּיּוֹצֵא בָּזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר בִּיחֶזְקֵאל (יחזקאל מג:כו): "שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אוֹתוֹ". נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁתֵּי טְהָרוֹת: טַהֲרָה הָרִאשׁוֹנָה הָרְחָקַת הַטֻּמְאָה, וְהַשְּׁנִיָּה הִיא הַקְּרֻבַת הַקְּדֻשָּׁה.

פסוק יא

וְהָעֲמִיד הַכֹּהֵן. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּתְחִלַּת מַסֶּכֶת כֵּלִים (פ"א מ"ח) שֶׁמְּחַסֵּר כִּפּוּרִים אָסוּר לְכַנֵּס לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, עַד כָּאן. וְהִנֵּה כָּאן צִוָּה ה' שֶׁהַמִּטַּהֵר יַעֲמֹד בְּפֶתַח הָעֲזָרָה שֶׁהוּא שָׁעַר נִיקָנוֹר, כְּאָמְרָם בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (ז.) דִּכְתִיב "לִפְנֵי ה'", וְאָמַר הַכָּתוּב שֶׁעַל הַכֹּהֵן שְׁמִירָתוֹ לְהַעֲמִידוֹ שֶׁלֹּא יִפְרֹץ, לְצַד שֶׁהוּא בְּפֶתַח הָעֲזָרָה וּמַכְנִיס יָדוֹ לִפְנִים לִסְמֹךְ עַל קָרְבָּנוֹ, כְּאָמְרָם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וּמַכְנִיס רֹאשׁוֹ לִתֵּן עַל תְּנוּךְ וְגוֹ', יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ וְיִכָּנֵס לִפְנִים, לָזֶה הִטִּיל הַכָּתוּב הַדָּבָר עַל הַכֹּהֵן לְהַעֲמִידוֹ.

הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר. הֶצְרֵךְ לוֹמַר **הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר** וְלֹא הִסְפִּיק בְּאֶחָד מֵהֶם, אִם הָיָה אוֹמֵר הַכֹּהֵן וְלֹא הָיָה אוֹמֵר הַמְטַהֵר לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַמְצָוָה בַּכֹּהֵן הַמְטַהֵר שֶׁטְּהָרוֹ מִן הַצָּרַעַת, לָזֶה אָמַר **הַמְטַהֵר** כִּי מִצְוָתוֹ בַּכֹּהֵן הַמְטַהֵר מִן הַצָּרַעַת. וְאִם הָיָה אוֹמֵר הַמְטַהֵר וְלֹא אָמַר הַכֹּהֵן, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּטַהֲרַת הַמְצוֹרָע דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר שֶׁגַּם הַזֶּר יִקְרָא הַמְטַהֵר שֶׁהֲרֵי עוֹשֶׂה גַּם כֵּן טַהֲרוֹתָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן".

הָאִישׁ הַמְטַהֵר וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר **הָאִישׁ הַמְטַהֵר** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר הָאִישׁ לְבַד, לְצַד שֶׁלֹּא תִטְעֶה לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט הַקְּטָן שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל דִּינִים אֵלּוּ, הֲגַם שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּטֻמְאַת צָרַעַת. לָזֶה אָמַר "הַמְטַהֵר", וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "הַמִּטַּהֵר" וְלֹא יֹאמַר "הָאִישׁ", מְשׁוּם לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמִשְׁפָּט זֶה גַּם הַקְּטַנִּים כַּנִּזְכָּר, תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר שֶׁלֹּא צִוָּה ה' לַכֹּהֵן לְהַעֲמִיד הַמְצֹרָע לִפְנֵי ה' שֶׁהוּא חוּץ לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מִי שֶׁהוּא קָטָן שֶׁמִּן הַסְּתָם אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לְכָנֵס לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל קֹדֶם הַקְרֵבַת טַהֲרָתוֹ, אֲבָל גָּדוֹל נֹאמַר אֵין חוֹבָה עַל הַכֹּהֵן לְהַעֲמִידוֹ לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ הוּא. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֶעֱמִיד הָאִישׁ", הֲגַם שֶׁהוּא אִישׁ, עַל הַכֹּהֵן הַמְצָוָה לְהַעֲמִידוֹ חוּץ לָעֶזְרָה.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ טַעַם אָמְרוֹ "הָאִישׁ" מִלָּה יְתֵרָה לְמַעֵט חַטָּאת וְעוֹלָה מִתְּנוּפָה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר הַכָּתוּב מְעוּט אַחֵר דִּכְתִיב "אוֹתוֹ לָאָשָׁם" לְמַעֵט גַּם אֶת הָאִישׁ שֶׁאֵינוֹ טָעוּן תְּנוּפָה אֶלָּא אָשָׁם וְלוֹג הַשֶּׁמֶן לְבַד. וְאִם תֹּאמַר אִם הָאִישׁ הוּא מְמַעֵט מִתְּנוּפָה מֵאֲמְרוֹ "אוֹתוֹ לָאָשָׁם וְהֵנִיף" וְלֹא הָאִישׁ, אֵיךְ יָבֹא לְמַעֵט אֲחֵרִים בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ? זֶה אֵינוֹ קָשְׁיָא, כִּי יָבֹא הַמְעוּט בָּהֶם בְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁדִּקְדֵּק הַתַּנָּא בַּבָּרַיְתָא (תורת כהנים כאן) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאִישׁ" – לֹא חַטָּאת וְלֹא עוֹלָה, וְלֹא אָמַר זִכְרוֹן הַתְּנוּפָה, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר שֶׁתֵּבֵת "הָאִישׁ" בָּאָה לְמַעֵט חַטָּאת וְעוֹלָה מִדִּין אֶחָד, וַהֲגַם שֶׁאֵין הַדָּבָר שֶׁנִּתְמַעֵט מִמֶּנּוּ בָּאִישׁ, הַדָּבָר מָסוּר לַחֲכָמִים לֵידַע מֵהוּ. וּבָזֶה תִּשְׁכִּיל מַשְׁמָעוּת בָּרַיְתָא זוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁהִיא קָשָׁה הַהֲבָנָה. וְדִבְרֵי בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן דְּחוּקִים בְּעֵינַי.

פסוק כא

וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשָּׂגֶת. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל? וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דִּכְרֵתוֹת (כז:) וְזֶה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: הִפְרִישׁ לְכִשְׁבָּה אוֹ לִשְׁעִירָה, הֶעֱנִי יְבִיא עוֹף וְכוּ', עַד כָּאן. וּבַגְּמָרָא (שם) לָמְדוּ הַדָּבָר מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּקָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד "מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", מַשְׁמַע מִמִּקְצַת הַדָּבָר שֶׁהִפְרִישׁ לְחַטָּאתוֹ, עַד כָּאן. וְהִנֵּה דְּרָשָׁה זוֹ יֶשְׁנָהּ בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּדַלֵּי דַלּוּת, כִּי שָׁם הִזְכִּיר הַכָּתוּב "מֵחַטָּאתוֹ" שֶׁמִּמֶּנָּה דָּרְשׁוּ. אֲבָל מְצוֹרָע יֵשׁ לְבַעַל הַדִּין לַחְלוֹק וְלוֹמַר: כְּשֵׁם שֶׁלֹּא מָצִינוּ בּוֹ שֶׁיּוּכַל לְהָבִיא קָרְבַּן דַּלֵּי דַלּוּת וְהֻחְמִיר בּוֹ הַכָּתוּב, גַּם נַחְמִיר בּוֹ אִם הִפְרִישׁ כֶּבֶשׂ וְכִשְׁבָּה לְחַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ וְהֶצְרֵךְ

לָהֶם, שֶׁלֹּא יָבִיא מִקְצַת הַדָּבָר שֶׁהִפְרִישׁ לְחַטָּאתוֹ לְהָבִיא בְּמִקּוֹמָן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה. תַּלְמוּד לוֹמַר **וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת**, שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה דַּל וְהִפְרִישׁ מֵעוֹשֶׁר, אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת יָכוֹל הוּא לְהוֹצִיא הַמָּעוֹת הַמְפֹרָשִׁים לְחֻלִּין וְיָבִיא כַּפָּרַת הַשָּׂגַת יָד. וְתִמְצָא שֶׁלֹּא חִלְקוּ רַז"ל בֵּין עוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁל מְצוֹרָע לְעוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְכוּ' וּשְׁבוּעַת בְּטוּי וְכוּ'.

אוֹ יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסוֹף כְּרֵתוֹת (כריתות כח.) בְּאוֹתָהּ שֶׁהֶבְאתִי בְּסָמוּךְ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: הִפְרִישׁ לַעֲשִׁירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר יָבִיא עוֹף, הֶעֱשִׁיר יָבִיא כִּשְׁבָּה, עַד כָּאן, וְאָמְרוּ שָׁם שֶׁדָּרְשׁוּ כֵּן מִדִּכְתִיב "עַל חַטָּאתוֹ". וְכָאן רָמַז הַדָּבָר בְּאָמְרוֹ **דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ וְעוֹדָנוּ אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת, אֲבָל אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ הֲגַם שֶׁהִפְרִישׁ בִּהְיוֹתוֹ דַּל יָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, וּשְׁנֵי דְּרָכִים אֵלּוּ יוֹסְבְּלוּ יַחַד בְּמַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְעוֹדָנוּ אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת בֵּין לְחוּמְרָא בֵּין לְקוּלָּא כַּנִּזְכָּר.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "דַּל הוּא" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי דַּל מִמַּה שֶׁהָיָה בֶּן מֵאָה מָנֶה וְנַעֲשָׂה בֶּן חֲמִשִּׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵין יָדוֹ" וְגוֹ', אוֹ "וְאֵין יָדוֹ" וְגוֹ' – יֵשׁ לוֹ וְאֵין מוֹצֵא לִקַּח, תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּל" עַד כָּאן. וְצָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת "וְאֵין מוֹצֵא", אִם אֵין מוֹצֵא כָּל עִקָּר כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בַּיָּמִים שֶׁהָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם בַּמָּצוֹר, וַדַּאי שֶׁמֵּבִיא קָרְבַּן עָנִי, וַהֲרֵי הוּא כְּחַסְרֵי מָמוֹן, כִּי מַה לִּי אֵין לוֹ מָמוֹן אוֹ יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם בְּעֵרֶךְ הַקָּרְבָּן כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיגוֹ בְּמָמוֹן, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכַּוָּנַת הַתַּנָּא הִיא שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה בְּקִנְיָן הָרְגִיל וְצָרִיךְ הוּא לְהַפְלִיג קְנִיָּתָהּ בְּמָמוֹן רַב. **וְנִרְאָה** שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב אֶלָּא אִם בְּשִׁעוּר שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא חָסֵר לְמַה שֶּׁצָּרִיךְ לְעַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ יָרַד אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁיָּבִיא קָרְבַּן עָנִי וְיִחְיֶה מֵהַנִּשְׁאָר. וּפֵרוּשׁ זֶה שֶׁל דִּבְרֵי רַז"ל אֵינוֹ סוֹתֵר דִּבְרֵינוּ, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. וְתֵדַע שֶׁאִם לֹא הָיְתָה כַּוָּנַת הַתּוֹרָה בְּכָפֶל הַדָּבָר אֶלָּא לוֹמַר דִּבְרֵי רַז"ל הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְאִם לֹא תַּגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׁה וְכִשְׁבָּה וְהֵבִיא" וְגוֹ' כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּקָרְבַּן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְהַשְּׁבוּעוֹת (ויקרא ה:ז), אֶלָּא נִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ:

וּמַה שֶּׁדָּרְשׁוּ עוֹד בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשָׁה זוֹ (ויקרא רבה יד:ל-לא) בִּשְׁלֹשָׁה מִקְרָאוֹת הַמְיֻתָּרִים בְּהַשָּׂגַת יָד, וְהֵם **אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ**, **מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ**, **אֵת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ**, וּדְרָשׁוּם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג" בָּא לְהָיוֹת עָשִׁיר קוֹדֶם וּבְעֵת הֲבָאַת הַקָּרְבָּן הֶעֱנִי שֶׁיָּבִיא גַּם כֵּן קָרְבַּן עָנִי, **וּמֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ** בָּא לְמִי שֶׁהָיָה עָשִׁיר וְהִתְחִיל גַּם כֵּן לְהָבִיא אָשְׁמוֹ וְהוּא עֲדַיִן עָשִׁיר וְהֶעֱנִי שֶׁיָּבִיא גַּם כֵּן קָרְבַּן עָנִי. וְ**אֵת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ** בָּא לְהַתְחִיל לְהָבִיא קָרְבָּנוֹ שֶׁהוּא הָאָשָׁם בִּזְמַן שֶׁהָיָה עָנִי וְהֶעֱשִׁיר שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִיא בְּעוֹשֶׁר, אֲבָל אִם הֵבִיא חַטָּאת בְּעוֹנִי לֹא יָבִיא עוֹלָה בְּעוֹשֶׁר אִם הֶעֱשִׁיר, וְלָמְדוּ שָׁם דָּבָר זֶה מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב **אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה** שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם מִין אֶחָד. מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָשׁוֹת אֵין לִלְמוֹד מַה שֶּׁדָּרַשְׁנוּ

מִכָּפֶל אָמְרוֹ "דַּל וְאֵין יָדוֹ" וְגוֹ', שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר כָּל דְּרָשׁוֹת שֶׁדָּרְשׁוּ עֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לִשְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת שֶׁדָּרַשְׁנוּ, שֶׁאַחַר שֶׁהִפְרִישׁ קָרְבַּן עָשִׁיר יָבִיא קָרְבַּן עָנִי, וְאַחַר שֶׁהִפְרִישׁ קָרְבַּן עָנִי יָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, כִּי לֹא בָּאוּ שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ בַּדְּרָשׁוֹת הַנִּזְכָּרוֹת.

פסוק לב

זֹאת תּוֹרַת וְגוֹ' אֲשֶׁר לֹא וְגוֹ'. כָּל הַכָּתוּב מְיֻתָּר, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (תורת כהנים) "זֹאת תּוֹרַת" שֶׁרִבָּה הֲבָאַת קָרְבַּן עָשִׁיר לְעָנִי אִם יִרְצֶה. וְאִם תֹּאמַר לָמָּה צָרִיךְ קְרָא, וַהֲלֹא הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת כֵּן שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהָקֵל מֵעָלָיו, וְאִם יִרְצֶה תָּבֹא עָלָיו בְּרָכַת טוֹב? וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁרָצָה הַכָּתוּב לְמַעֵט עָשִׁיר אִם הֵבִיא קָרְבַּן עָנִי שֶׁלֹּא יָצָא, וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּהָ מֵאָמְרוֹ "זֹאת" מְעוּט, חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁהִקְפִּיד עַל הַכֹּל בְּמַה שֶׁמִּעֵט וְאָמַר "זֹאת" – עָנִי בְּעָנְיוֹ וְעָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר **תּוֹרַת**.

וַעֲדַיִן אֵין יָדוּעַ לָמָּה אָמַר הַכָּתוּב **אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ** וְגוֹ'. וְאוּלַי שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיָּבֹא הֶחְכֵּם וְיִלְמֹד מִשְּׁפַט הֶשֵּׂג יָד הָאָמוּר בְּמִצֹּרָע מִדִּין הֶשֵּׂג יָד הָאָמוּר בְּטֻמְאַת מֵקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת הָאָלָה וְכוּ' (ויקרא ה:ז), שֶׁיִּשְׁנָם גַּם כֵּן בְּקָרְבַּן דַּלֵּי דַלּוּת, וּבִמְקוֹם שְׁתֵּי תּוֹרִים אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת מְבִיאִים עֲשִׁירִית הָאֵיפָה, וְיִלְמַד הָאָמוּר בַּמִּצֹּרָע שֶׁגַּם הוּא אִם לֹא הִשִּׂיגָה יָדוֹ לְעוֹפוֹת יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר וְגוֹ' אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ", פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁלֹּא הִשִּׂיגָה יָדוֹ בְּטַהֲרָתוֹ הָרְשׁוּמָה שֶׁהֵם בְּנֵי יוֹנָה וְכוּ', אַף עַל פִּי כֵן יִתְפַּלֵּשׁ בָּעָפָר וְיָמוּת וְיָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה דַּוְקָא.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז אֶפְשָׁר שֶׁרָמַז הַכָּתוּב לְמַה שֶׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (תיקונים כב) כִּי הָעֲנִיּוּת נִקְרָאת צָרַעַת, וְלָזֶה שְׁנֵיהֶם נִקְרָאִים מֵתִים (נדרים סד.), וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרַעַת** פֵּרוּשׁ עוֹדְנוּ הַנֶּגַע בּוֹ, וּמַה הוּא הַנֶּגַע, פֵּרֵשׁ וְאָמַר **אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ** פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא מָצְאָה יָדוֹ לְצַד עָנְיוֹ לְהָבִיא קָרְבַּן הַצָּרִיךְ לְטַהֲרָתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ עַד שֶׁהֻצְרַךְ לְהָבִיא עוֹפוֹת.

פסוק לד

כִּי תָבֹאוּ וְגוֹ' וְנָתַתִּי וְגוֹ'. וְכִי בְּשׂוֹרָה הִיא זוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "כִּי יִהְיֶה נֶגַע בְּקִירוֹת בֵּית אֲחֻזָּתְכֶם" וְגוֹ', כְּדֶרֶךְ שֶׁהִזְכִּיר בִּנְגָעֵי בְּנֵי אָדָם. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִרְגִּישׁוּ מִזֶּה וְאָמְרוּ (ויקרא רבה פי"ז) כִּי לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל בָּאִים לְאַרְצָם וְהִטְמִינוּ כָּל וְכוּ' עַד כָּאן, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. וְעַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵין בַּעַל הָרַחֲמִים נוֹגֵעַ בַּנְּפָשׁוֹת תְּחִלָּה וְכוּ' בְּתִחְלָה הַנְּגָעִים בָּאִים עַל בֵּיתוֹ וְכוּ' עַד כָּאן, יִתְבָּאֵר עַל נָכוֹן. וְהוּא לְצַד שֶׁהַקְּדִים לוֹמַר נִגְעֵי בְּנֵי אָדָם, וְהוּא הֵפֶךְ הָאָמוּר בְּבַעַל הָרַחֲמִים, לָזֶה אָמַר מַה שֶׁהַקְדָּמְתִּי נִגְעֵי בְּנֵי אָדָם הוּא לְצַד שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּאתֶם אֶל הָאָרֶץ

וְאֵין בָּתִּים לִנְגֹּעַ בָּהֶם, אֲבָל כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲז לֹא אֶתֵּן הַנֶּגַע בָּאָדָם תְּחִלָּה אֲלָא "וְנָתַתִּי נֶגַע בְּבֵית אֶרֶץ" וְגוֹ' תְּחִלָּה.

וְטַעַם שֶׁלֹּא סִדֵּר הַכָּתוּב נֶגַע הַבַּיִת קוֹדֶם, לְצַד שֶׁנִּגְעֵי אָדָם יֶשְׁנָם תֵּכֶף וּמִיָּד מֵהַדִּבּוּר וְאֵילָךְ נוֹהֲגִים, וְנִגְעֵי הַבַּיִת הוּא כִּי יָבוֹאוּ, לָזֶה הִקְדִּים הַצָּרִיךְ תֵּכֶף וּמִיָּד. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים נִגְעֵי בְּגָדִים לְנִגְעֵי אָדָם שֶׁשְּׁנֵיהֶם יֶשְׁנָם מִיָּד, וְלָהֶם רָאוּי לְהַקְדִּים כְּסֵדֶר מִדַּת בַּעַל הָרַחֲמִים. וְנִרְאֶה כִּי בָּחַר ה' לְסַדֵּר נִגְעֵי בְּגָדִים בֵּין נִגְעֵי אָדָם וְנִגְעֵי בָּתִּים, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דְּבָרִים שֶׁהֵם שָׁוִים בָּהֶם לְנִגְעֵי אָדָם וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁשָּׁוִים לְנִגְעֵי בָּתִּים, כִּי בְּשִׁעוּר הַצָּרַעַת שָׁוִים לְדִין נִגְעֵי אָדָם בִּגְרִיס, וְלֹא כְּצָרַעַת הַבָּתִּים שֶׁהוּא בִּשְׁנֵי גְּרִיסִין. וּבַבְּגָדִים שָׁוִים לְנִגְעֵי בָּתִּים, יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדָּם, וְלֹא בְּגָוֶן לָבָן כְּנֶגַע אָדָם.

עוֹד נִרְאֶה בְּהַעִיר לָמָּה סִדֵּר הַכָּתוּב דִּינֵי נִגְעֵי הַבֶּגֶד קוֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים כָּל דִּינֵי נִגְעֵי בְּנֵי אָדָם, טֻמְאָתוֹ וְטַהֲרָתוֹ, שֶׁהָיָה לוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל מִשְׁפַּט צָרַעַת אָדָם וְאַחַר כָּךְ יְסַדֵּר מִשְׁפַּט הַבְּגָדִים. וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְסַדֵּר דִּינֵי הַטֻּמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְדִינֵי טַהֲרָתָם בִּפְנֵי עַצְמָם, שֶׁאִם כֵּן לָמָּה לֹא שָׁפַט כֵּן גַּם בְּצָרַעַת הַבַּיִת שֶׁהָיָה לוֹ גַּם כֵּן לְהַקְדִּים טֻמְאַת נֶגַע הַבַּיִת קֹדֶם מִשְׁפַּט טַהֲרַת נִגְעֵי אָדָם וּבְגָדָיו. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהֶרְאָה הַכָּתוּב בָּזֶה שֶׁהַקְדִּים נֶגַע הַבֶּגֶד קֹדֶם לְנֶגַע אָדָם וְקֹדֶם אָמְרוֹ "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" שֶׁבּוֹ רָמַז סִימָן עָוֹן הַצָּרַעַת כִּי פִּיו עָנָה בוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, כָּתֵב נִגְעֵי בְּגָדִים, וְכֵוָנָתוֹ הוּא לוֹמַר שֶׁהַבְּגָדִים לוֹקִים תְּחִלָּה. וּמַה שֶׁהִתְחִיל בְּדִין הֶבְאַת הַנֶּגַע בָּאָדָם וְלֹא הִתְחִיל בַּבְּגָדִים, בָּזֶה נִתְחַכֵּם הַכָּתוּב לְחַזֵּק הַדְּבָרִים שֶׁנִּגְעֵי הַבְּגָדִים גַּם כֵּן בָּאִים בְּחֵטְא הָאָדָם כְּמוֹ נִגְעֵי אָדָם, וְלָזֶה הִתְחִיל בְּנִגְעֵי אָדָם וְסָמוּךְ לָהֶם אָמַר נִגְעֵי בְּגָדִים וְאָמַר אַחַר שְׁנֵיהֶם "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע. הָרְאֵתָ לְדַעַת כִּי גַּם עַל נִגְעֵי בְּגָדִים חוֹזְרִים הַדְּבָרִים, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה מוּבָן כֵּן אִם הָיָה מְסַדֵּר נִגְעֵי בְּגָדִים, וְהָבֵן.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לְהַקְדִּים נֶגַע הַבֶּגֶד וְאַחַר כָּךְ נִגְעֵי אָדָם, שֶׁאָז הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי נֶגַע הַבֶּגֶד בָּא עַל עָוֹן קַל וְנֶגַע אָדָם בָּא עַל עָוֹן חָמוּר, וְלֹא עַל עָוֹן עַצְמוֹ שֶׁיִּתְחַיֵּב לָבֹא נֶגַע עַל הָאָדָם בָּא עַל הַבְּגָדִים לְצַד הָרַחֲמִים, וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב וְאָמַר נִגְעֵי אָדָם לוֹמַר כִּי גַּם צָרַעַת הַצְּרִיכָה לָבֹא לָאָדָם בַּעַל הָרַחֲמִים מְבִיאָהּ בַּבְּגָדִים אוּלַי יָשׁוּב וְרָפֹא לוֹ מִבּוֹא עָלָיו. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר דִּלְמָא עַל עָוֹן חָמוּר בָּאִים נִגְעֵי אָדָם וְעַל עָוֹן קַל בָּאִים נִגְעֵי בְּגָדִים, וְהַתּוֹרָה סִדְּרָה הֶחָמוּר תְּחִלָּה שֶׁהֵם נִגְעֵי אָדָם וְאַחַר כָּךְ הַקַּל שֶׁהֵם נִגְעֵי בְּגָדִים, אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְסַדֵּר מִשְׁפַּט הַבְּגָדִים אַחַר מִשְׁפַּט אָדָם וְטַהֲרָתָם וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְהָבֵן.

פסוק לה

וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר. תֵּיבַת לֵאמֹר מְיֻתֶּרֶת. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: יֹאמַר לוֹ הַכֹּהֵן דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין, עַד כָּאן. וְזֶה דֶּרֶךְ דָּרְשׁ, כִּי הַכָּתוּב מְדַבֵּר דִּבְרֵי אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת. וְהֵם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּהָ בְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן לִדְבְרֵי בַּעַל הַבַּיִת תְּנֵהוּ עִנְיָן לִדְבְרֵי כֹּהֵן. וּבַעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וְהִגִּיד לַכֹּהֵן" וְהַתַּכְלִית "לֵאמֹר" לוֹ הַכֹּהֵן, רָצָה לוֹמַר דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין. וּלְפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר תֵּיבַת "לֵאמֹר" אַחַר "כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת", אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהַתַּנָּא דָּרַשׁ הַתֵּיבָה בְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן.

וְקָשֶׁה לָמָּה לֹא אָמַר הַכָּתוּב תֵּבַת "לֵאמֹר" בְּדִבְרֵי הַכֹּהֵן, וְתִדְרֹשׁ הַדְּרָשָׁה בְּיֹשֶׁר, וּמָקוֹם הִנִּיחוּ לָנוּ לְפָרֵשׁ. וְהוּא עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַצְמָם שֶׁכָּתְבוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: "נֶגַע" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּנֶגַע"? אֶפְלוּ תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא נֶגַע בְּוַדַּאי לֹא יְגִזֹר וכו', אֶלָּא יֹאמַר "כְּנֶגַע" עַד כָּאן. וְיֵשׁ לָדַעַת מִי הִכְרִיחָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לְפָרֵשׁ כֵּן, דִּלְמָא טַעַם אָמְרוֹ "כְּנֶגַע" וְלֹא אָמַר "נֶגַע", כִּי חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר "נֶגַע" שֶׁתְּבִין שֶׁלֹּא חִיְּבָתוּ תּוֹרָה לָבֹא אֵצֶל הַכֹּהֵן וּלְהַגִּיד אֶלָּא אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא וְיָדַע שֶׁהוּא וַדַּאי נֶגַע, אֲבָל אִם נִסְתַּפֵּק בּוֹ אִם הוּא נֶגַע אוֹ לֹא, לֹא יָבֹא לַכֹּהֵן. לָזֶה אָמַר "כְּנֶגַע" שֶׁיָּבֹא עַל הַסָּפֵק כְּוַדַּאי. אָכֵן דְּרָשַׁת הַתַּנָּא הִיא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "וְהִגִּיד לַכֹּהֵן", וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁהַהַגָּדָה הִיא הַנֶּגַע מַמָּזְכָּר בְּסָמוּךְ, וְלָזֶה דָּרַשׁ כִּי הַיִּתּוּר בָּא עַל הַדִּקְדּוּק "כְּנֶגַע" וְלֹא "נֶגַע", שֶׁאֶפְלוּ תַּלְמִיד חָכָם וכו' לֹא יֹאמַר "נֶגַע" אֶלָּא "כְּנֶגַע", וְכָל זֶה לְדַעַת הַתַּנָּא.

וּמָקוֹם הִנִּיחוּ לָנוּ גַּם כֵּן בָּזֶה לַחְקוֹר בִּדְבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, הֲלֹא לְפִי מַה שֶׁדָּרְשׁוּ עוֹד שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "נִרְאָה לִי" – וְלֹא לְנֵרִי, "בַּבַּיִת" – לְהָבִיא אֶת הָעֲלִיָּה וכו', וְכַמָּה דְּרָשׁוֹת, מֵעַתָּה צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "כְּנֶגַע" כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר "נִרְאָה לִי בַּבַּיִת" לְלַמֵּד הַמִּשְׁפָּטִים הָהֵמָּה, וּמִנַּיִן לָנוּ לְדָרֹשׁ שֶׁאֶפְלוּ יָדַע וַדַּאי שֶׁהוּא נֶגַע יֹאמַר "כְּנֶגַע"? וַהֲגַם שֶׁדֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לִדְרֹשׁ הַכְּתוּבִים בְּסֵדֶר זֶה, אַף עַל פִּי כֵן כָּל עוֹד שֶׁנּוּכַל לְיַשֵּׁב הַדְּרָשָׁה בְּסֵדֶר הֶכְרֵחִי הוּא יוֹתֵר נָכוֹן, וּבָזֶה הִרְוַחְנוּ אֶת שֶׁלָּנוּ, פֵּרוּשׁ תֵּבַת "לֵאמֹר", שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **לֵאמֹר כְּנֶגַע**, פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁכְּפִי הָאֱמֶת יָדַע שֶׁהוּא נֶגַע וְאֵינוֹ כְּנֶגַע אֶלָּא בְּמַאֲמָרוֹ, אַף עַל פִּי כֵן יֹאמַר כֵּן. וְשִׁעוּר תֵּבַת "לֵאמֹר" הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: הָאֲמִירָה תִּהְיֶה "כְּנֶגַע", וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה מֵבִין שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגַע אֶלָּא בְּמַאֲמָרוֹ וְלֹא בְּצֶדֶק הַדָּבָר. וּבָזֶה גַּם כֵּן הִרְוַחְנוּ דְּרָשַׁת הַתַּנָּא שֶׁדָּרַשׁ בְּתֵבַת "כְּנֶגַע" שֶׁרָצָה לוֹמַר שֶׁאֶפְלוּ תַּלְמִיד חָכָם וכו'. עוֹד יְכֻוַּן לוֹמַר שֶׁהַתּוֹרָה מַתֶּרֶת לֵאמֹר "כְּנֶגַע", וּמִמֵּילָא אַתָּה מֵבִין שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגַע שֶׁהֶצְרֵךְ לְהַתִּיר. וּכְבָר כָּתַבְתִּי כַּמָּה פְּעָמִים כִּי רְשׁוּת נִתּוּנָה לָנוּ לִדְרֹשׁ הַפְּסוּקִים בְּכַמָּה פָּנִים

מְשֻׁנִּים מִדִּבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כָּל שֶׁמִּתְיַשְּׁבִים הַפְּסוּקִים עַל נָכוֹן, כָּל שֶׁאֵין הַפְּכִיּוּת דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּהֲלָכוֹת.

פסוק לו

בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן. טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר **הַכֹּהֵן**, מִשּׁוּם שֶׁזּוֹלְתָהּ הָיָה נִשְׁמָע כִּי בְּטֶרֶם יָבֹא יְצַוֶּה, וּכְפִי זֶה אֵין חִיּוּב לַכֹּהֵן לְהִתְעַכֵּב עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁפִּנּוּ וַדַּאי אֶת כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, וּמֵאָמְרוֹ "הַכֹּהֵן", הֶרְאָה כִּי תִּבַּת "בְּטֶרֶם" אֵין לָהּ קֶשֶׁר עִם זִכְרוֹן הַכֹּהֵן שֶׁאֵצֶל "וְצִוָּה" וּקְשׁוּרָה הִיא עִם "וּפִנּוּ", וְהָבֵן:

כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת. פֵּרוּשׁ, כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת לֹא יִטְמָא אֶלָּא יֵצְילוּ הַכֹּל וַאֲפִלּוּ פַּכִּים קְטַנִּים, כִּי חָס ה' אֲפִלּוּ עַל מָמוֹן הַבָּזוּי שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּבָזֶה נָתַן טַעַם הַכָּתוּב לָמָּה צִוָּה ה' לְפַנּוֹת קוֹדֶם, הֲלֹא אֲפִלּוּ אַחַר בִּיאַת הַכֹּהֵן וְרוֹאֶה הַנֶּגַע אֵין הַבַּיִת טָמֵא אֶלָּא אַחַר שֶׁיֵּצֵא הַכֹּהֵן וְיַסְגִּירֶנּוּ, וּמֵעַתָּה אֵין צֹרֶךְ לְהַקְדִּים לְפַנּוֹת קוֹדֶם בֹּא הַכֹּהֵן וְיכוֹלִין לְפַנּוֹת אַחַר שֶׁבָּא הַכֹּהֵן קוֹדֶם שֶׁיַּסְגִּיר. לָזֶה אָמַר **וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כִּי לְצַד שֶׁכְּשֶׁיִּרְאֶה הַכֹּהֵן הַנֶּגַע שֶׁצָּרִיךְ לְהַסְגִּיר אֵין רְשׁוּת לְהִתְעַכֵּב מִלְּהַסְגִּיר כָּל עִקָּר, וּמִצַּד זֶה יְמַהֲרוּ לְפַנּוֹת וּלְצַד הַמְּהִירוּת יִשְׁכְּחוּ מָמוֹן הַבָּזוּי, לָזֶה הִקְפִּיד ה' לְפַנּוֹת קוֹדֶם, שֶׁבָּזֶה לֹא יִטְמָא מִכָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת.

וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (נגעים יב:ה, ובתורת כהנים) שֶׁלֹּא חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא עַל כְּלֵי חֶרֶס, כִּי שְׁאָר כֵּלִים וּבְגָדִים יֵשׁ לָהֶם תַּקָּנָה בְּמִקְוֶה. וּלְדַרְכֵּנוּ הוֹסַפְנוּ לְפָרֵשׁ שֶׁחָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ עַל כְּלֵי חֶרֶס הַקְּטַנִּים שֶׁאֵין אָדָם מַחְשִׁיב אוֹתָם.

פסוק לז

וְרָאָה וְגוֹ' בָּקִירוֹת הַבַּיִת וְגוֹ'. פֵּרְשָׁה זוֹ רָמְזָה מִפְּעָלוֹת ה' בְּהַנְהָגָתוֹ עִם הָרְשָׁעִים אֲשֶׁר יִבְחֲרוּ בְּמַטְעַמֵּי יֵצֶר הָרַע, שֶׁהוּא יִקְרָא נְגָעֵי בְּנֵי אָדָם. וְאָמְרוּ בַּזֹּהַר (חלק א קפז.) כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן הַנֶּפֶשׁ בְּגוּף הָאָדָם, מְצַלַּחַת, מַה טּוֹב, וְאִם לָאו הוּא עוֹקְרוֹ מִשָּׁם וְחוֹזֵר וְשׁוֹתְלָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז כָּאן בְּנִגְעֵי הַבַּיִת, כִּי הַבַּיִת יִרְמֹז אֶל גּוּף הָאָדָם שֶׁהוּא בֵּית הַנֶּפֶשׁ, וְהַכֹּהֵן הָרָמוּז כָּאן הוּא הַבּוֹרֵא, שֶׁמְּצִינוּ לְרַזַ"ל בְּסֵפֶר הַזֹּהַר שֶׁדָּרְשׁוּ כֵּן בְּפָסוּק "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" וְגוֹ'. וְאָמַר כִּי כְּשֶׁיִּרְאֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּי הַנֶּגַע בְּקִירוֹת הַבַּיִת, פֵּרוּשׁ, נִשְׁתַּקַּע בְּחֵינַת הָרַע בְּתוֹכִיּוֹת מַהוּת הַגּוּף, וְנִתְעַב הַבַּיִת, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ "שְׁקַעֲרוּרֹת", תֵּבָה זוֹ מֻרְכֶּבֶת מִשְׁתַּיִם "שֶׁקַע רוּרוֹת", וְאוֹת הָא' נִבְלַעַת בַּמִּבְטָא, וּכְאִלּוּ אָמַר "שֶׁקַע אֲרוּרוֹת", שֶׁנִּשְׁקַע בּוֹ בְּחֵינַת הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁנִּקְרָא אָרוּר. וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה בְּחֵינוֹת בְּרִשְׁעוֹ אָמַר "אֲרוּרוֹת". וְאָמְרוּ "יְרַקְרַקוֹת" רָמַז לְסִימַן הָעֲבֵרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זַ"ל (שבת לג.) סִימָן לַעֲבֵרָה הִדְרוֹקָן. גַּם אָמַר "אֲדַמְדַּמֹּת" רוֹמֵז לִשְׁפִיכוּת דָּמִים הַמְּיֻחָס לִבְחֵינַת הָרַע רַחֲמָנָא לִצְלַן. יְצַו ה' לְסִגֹּר הַבַּיִת, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִשְׁפַּע מִשֶּׁפַע הָאֱלֹהִי, וְהוּא

סוֹד נִדּוּי הָרְשָׁעִים לְבַל יֵחָסוּ בְּצִלָּא דִּמְהֵימְנוּתָא. אִם הָאָדָם הִרְגִּישׁ בַּדָּבָר וְשָׁב, מַה טּוֹב, וְאִם לֹא, יָצוֹ ה' לְהָבִיא עָלָיו יִסּוּרִין לִרְחֹץ כְּתָמָיו וּנְגָעָיו, וְהוּא סוֹד חִלּוּץ אֲבָנִים וְכוּ'. וְאִם עָדַיִן מַסְרִיחַ מַעֲשָׂיו הֲרֵי הוּא מֵת, וְהוּא אָמְרוֹ "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת אֶת אֲבָנָיו" וְגוֹ'.

פרק טו

פסוק ב

דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם וְגוֹ'. כָּל זֶה מֵיֻתָּר אַחַר שֶׁאָמַר "וַיְדַבֵּר וְגוֹ' לֵאמֹר". וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בְּזִיבָה וְאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם מִטַּמְּאִין בְּזִיבָה. לָזֶה אָמַר **דַּבְּרוּ**, פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן קוֹשִׁי שֶׁתִּמְצָא טָמְאָה בָּהֶם יוֹתֵר מֵהַגּוֹיִם, יִשְׂרָאֵל זָב מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְאֵין הַגּוֹי זָב מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְאָמַר **וַאֲמַרְתֶּם**, פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן מַעֲלָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כו:יז) "הָאֱמַרְתָּ" וְ"הֶאֱמִירְךָ", הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהַגַּם שֶׁהוּא מַזְקִיק בָּהֶם הַטֻּמְאָה יוֹתֵר, זֶה הוּא לְמַעְלָה לָהֶם, שֶׁהֵם יֶשְׁנָם בְּטַהֲרָה, וְאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם בְּטַהֲרָה, וְהוּא סוֹד "אֵין שׁוֹטָה נִפְגָּע" (שבת יג:).

אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **אִישׁ אִישׁ**. וְאוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּמִּדְרָשׁ (תנא דבי אליהו פרק טו) רָאָה אָדָם קָרִי שֶׁחַיָּב טְבִילָה, וְאָמַר: "מִי רוֹאֶה אוֹתִי? אֵין בְּכָךְ כְּלוּם". שׁוּב רָאָה פַּעַם שְׁנִיָּה, אָמַר: "מִי רוֹאֶה אוֹתִי?", פַּעַם שְׁלִישִׁית, עָבַר עַל מַה שֶּׁכָּתוּב "פְּעָמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר" (איוב לג:כט), הוּא נַעֲשָׂה זָב וְכוּ', עַד כָּאן. זֶה הוּא שֶׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אִישׁ אִישׁ**, פֵּרוּשׁ פַּעַם רִאשׁוֹנָה אִישׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כג:יא) "אִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה לָיְלָה", וְאָמַר פַּעַם שְׁנִיָּה, אִישׁ, לִרְמֹז עַל פַּעַם שְׁנִיָּה, אִם חָזַר בּוֹ מוּטָב, אִם לָאו יִהְיֶה זָב גָּמוּר וְיִטְבּוֹל לְטֻמְאָה חֲמוּרָה.

זוֹבוֹ טָמֵא הוּא. רַז"ל דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "זוֹבוֹ הוּא טָמֵא" – לְמֵד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא. וַהֲלֹא דִּין הוּא: הַזָּב שֶׁהוּא גָּרַם לוֹ טֻמְאָה טָמֵא, הַזּוֹב שֶׁהוּא גּוֹרֵם טֻמְאָה אֵינוֹ דִּין וְכוּ', שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יוֹכִיחַ וְכוּ' שֶׁהוּא טָהוֹר וּמְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "זוֹבוֹ הוּא טָמֵא". וְדָרְשׁוּ עוֹד עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "הוּא טָמֵא" וְאֵין דָּם הַיּוֹצֵא מֵהָאֻמָּה טָמֵא. פֵּרוּשׁ, שֶׁהָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מֵרֻקּוֹ: וּמָה רוֹק שֶׁהוּא יוֹצֵא מִמָּקוֹם טָהֳרָה טָמֵא, דָּם שֶׁיּוֹצֵא מִמָּקוֹם טֻמְאָה אֵינוֹ דִּין וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". וּכְדֶרֶךְ שֶׁדָּן הַתַּנָּא שָׁם כְּשֶׁרָצָה לְהַצְרִיךְ רִבּוּי לְמֵי רַגְלַיִם שֶׁמְּטַמְּאִים, וְדָן קַל וָחוֹמֶר מֵרֻקּוֹ וְסָתַר לֵהּ מִדָּם הַיּוֹצֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֹאת" לְרַבּוֹת מֵי רַגְלַיִם. וּבְפֶרֶק דָּם נִדָּה (נדה נו.) הִקְשׁוּ: וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת מֵי רַגְלַיִם וּלְמַעֵט דָּם הַיּוֹצֵא? וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מְרֻבֶּה אֲנִי מֵי רַגְלַיִם לְטֻמְאָה דְּדוֹמֶה לְרוֹק שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְחוֹזֵר וְנִבְלָע, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַדָּם, עַד כָּאן.

וְקָשֶׁה, אִם כֵּן לֹא לִכְתֹּב אֶלָּא רִבּוּי "וְזֹאת", וַאֲנִי יוֹשֵׁב וְדָן רִבּוּי זֶה לָמָּה, הֲלֹא בֵּין מֵי רַגְלַיִם בֵּין דָּם הַיּוֹצֵא בָּאִים בְּקַל וָחֹמֶר מֵרֶקוֹ. וּמִכֹּחַ זֶה הָיִיתִי מַכְרִיחַ לוֹמַר שֶׁלֹּא לָדוּן קַל וָחֹמֶר, וְנֹאמַר שֶׁבָּא הַכָּתוּב לִסְתֹּר קַל וָחֹמֶר שֶׁתְּחַיֶּבְךָ לְרַבּוֹת מֵי רַגְלַיִם וְדָם הַיּוֹצֵא, וְלֹא רִבָּה אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם. וְלֵידַע אֵיזֶה מֵהֶם הוּא הַמִּתְרַבֶּה, יָדוּן בְּדוֹמֶה לָרֹק שֶׁמִּתְעַגֵּל וְכוּ' כְּדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב מְעוּט "הוּא". וְאֵין לִדְחוֹת שֶׁאָז הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁבָּא רִבּוּי "וְזֹאת" לְדָם הַיּוֹצֵא, הֲגַם שֶׁאֵינוֹ מִתְעַגֵּל וְכוּ', אֲבָל מֵי רַגְלַיִם אֲתֵי בְּקַל וָחֹמֶר – זֶה טָעוּת, כִּי כְּשֶׁאָנוּ בָּאִים לָדוּן בְּקַל וָחֹמֶר מֵהָרֹק שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִמְּקוֹם טֻמְאָה, אָנוּ דָּנִין מֵי רַגְלַיִם וְדָם הַיּוֹצֵא כְּאֶחָד בְּקַל וָחֹמֶר, שֶׁהֲרֵי הֵם שָׁוִים בַּצַּד הֶחָמוּר, שֶׁיָּצְאוּ מִמְּקוֹם טֻמְאָה, וְלֹא צָרִיךְ רִבּוּי לְדָם אִם לֹא שֶׁתֹּאמַר דְּאָתָא קְרָא לְסִתֹּר לַקַּל וָחֹמֶר. וְתִמְצָא שֶׁגַּם הַתַּנָּא שָׁגָמַר מִעוּט הַדָּם מִמִּעוּט "הוּא", כְּשֶׁבָּא לִלְמֹד מֵי רַגְלַיִם מִקַּל וָחֹמֶר דְּרֶקוֹ, דָּחָה "דָּם הַיּוֹצֵא יוֹכִיחַ" שֶׁאֵינוֹ נִלְמָד בְּקַל וָחֹמֶר, וְלֹא דָּחָה פִּרְכָּא זוֹ "מַה לְּדָם הַיּוֹצֵא שֶׁאֵינוֹ מִתְעַגֵּל" וְכוּ'. וּמֵעַתָּה כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶלָּא רִבּוּי "וְזֹאת", תִּתְחַיֵּב מֵעַצְמְךָ לוֹמַר שֶׁהַתּוֹרָה מְנָעָתְךָ מִלָּדוּן קַל וָחֹמֶר זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּדוּן הַכֹּל, וַאֲנִי יוֹדֵעַ כִּי מַה שֶּׁבָּא לְטַהֵר הוּא דָּם הַיּוֹצֵא.

וּמִכֹּחַ זֶה בָּנִיתִי מָקוֹם לְפָרֵשׁ, שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּיִתּוּר תֵּבַת "הוּא" לוֹמַר, כִּי אֵין גּוּפוֹ שֶׁל זָב לְבַד הוּא הַמְּטַמֵּא אֶת בְּעָלָיו, אֶלָּא הוּא סִימָן אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה ה' בַּטָּמֵא לְצַד מַעֲשָׂיו הָרָעִים, וְהוֹדִיעַ ה' כִּי אָדָם שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ סִימָן זֶה הוּא לוֹ לְסִימָן כִּי אִישׁ טָמֵא הוּא. וְתֵבַת "הוּא" שֶׁאָמַר הַכָּתוּב חוֹזֶרֶת אֶל הָאָדָם שֶׁטָּמֵא הוּא. וְלָזֶה יְצַו ה' מִשְׁפַּט הָאָדָם שֶׁהוּא עַצְמוֹ אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וַהֲגַם דְּהַתַּנָּא דְּרָשָׁהּ לְמִעוּט דָּם, זֶה הָיָה קֹדֶם דְּרָשַׁת "וְזֹאת", וְאַחַר דְּרָשַׁת "וְזֹאת" נָחְזוֹר לָדוּן וְלִדְרֹשׁ. וְהָרְבֵּה פְּעָמִים דּוֹרֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּדֶרֶךְ זֶה, וְכָאן הִנִּיחַ מָקוֹם לְדוֹרְשֵׁי תּוֹרָה.

פסוק ג

טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: "טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ" – לְמַעֵט שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאוֹהֶל עַד כָּאן. פָּרוּשׁ, וְזוּלַת מְעוּט זֶה, הֲגַם שֶׁאָמַר קְרָא "זוֹבוֹ טָמֵא הוּא" וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁבָּא לְמַעֵט אוֹהֶל הַיּוֹצֵא שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא, לֹא דָּרְשׁוּ כֵּן אֶלָּא לְצַד שֶׁאַחַר הָאֱמֶת מִעֵט הַכָּתוּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא הַזָּב בְּאוֹהֶל. אֲבָל אִם לֹא הָיָה מְעוּט טֻמְאַת הָאוֹהֶל, אֲז הָיָה נִכְלָל גַּם הָאוֹהֶל בִּכְלַל אָמְרוֹ "זוֹבוֹ טָמֵא", כִּי שְׁנֵיהֶם נִקְרָאִים זוֹבוֹ, וְלֹא הָיִינוּ יְכוֹלִין לְמַעֵט הָאוֹהֶל, וְהָיִינוּ מֻכְרָחִין לְפָרֵשׁ מְעוּט הוּא עַל טֻמְאַת הַזָּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאוֹהֶל, וְלֹא הָיָה לָנוּ מָקוֹם לְמַעֵט דָּם הַיּוֹצֵא שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא, וַהֲוָה אֲתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מֵרֶקוֹ כָּאמוּר שָׁם. אוֹ הָיִינוּ מִתְחַכְּמִים לְמַעֵט מִמַּה שֶּׁיָּצָרְךָ לְרִבּוּי "וְזֹאת" כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה.

טֻמְאָתוֹ הִוא. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: וּמָה הַזָּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאוֹהֶל מְטַמֵּא בְּלוֹבֶן, זָבָה שֶׁמְּטַמְּאָה בְּאוֹהֶל אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּטַמְּאָה בְּלוֹבֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר "טֻמְאָתוֹ הִוא". פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "טֻמְאָתוֹ", אֶלָּא בָּא לְמַעֵט זָבָה – "טֻמְאָתוֹ" וְלֹא טֻמְאָתָהּ. וְלֹא מִתֵּבַת "הִוא" מְמַעֵט הַזָּבָה כְּדִבְרֵי בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן, כִּי כְּשֶׁנָּבֹא לְדַיֵּק מִמַּשְׁמָעוּת מִעוּט הַמִּתְדַּיֵּק מִתֵּבַת "הִוא" יִהְיֶה הַמִּעוּט בַּטָּמְאָה וְלֹא בַּנִּטְמָא, וְהֶבֵן.

וּמַה שֶּׁיֵּשׁ לְפָרֵשׁ בִּבְרִיְתָא זוֹ שֶׁהִצְרִיךְ לְמַעֵט זָבָה שֶׁלֹּא תִּטְמָא בְּלוֹבֶן שֶׁלֹּא תָּדוּן בְּקַל וְחוֹמֶר מִזָּב, וּבְרֹאשׁ בְּרִיְתָא זוֹ מְמַעֵט הַזָּב שֶׁלֹּא יִטְמָא בְּאוֹהֶל שֶׁלֹּא יָדוּן בְּקַל וְחוֹמֶר מִזָּב, וְהֵם שְׁנֵי קַל וְחוֹמֶר הַסּוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, כְּבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּפָרָשָׁה זוֹ בְּפָסוּק "וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר" (ויקרא יד:ז), וּלְדֶרֶךְ שֶׁכָּתַבְתִּי שָׁם יִתְיַשְּׁבוּ גַּם כֵּן דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמָקוֹם זֶה, כִּי יֵשׁ בִּנְדָה חוּמְרָא, שֶׁדָּמָהּ מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ (נדה נד:) מַה שֶּׁאֵין כֵּן זוֹבוֹ שֶׁל זָב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא לַח, גַּם מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּרְאִיָּה אַחַת מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַזָּב, וְלָזֶה יֵשׁ לְהַגְדִּיל טֻמְאַת הַדָּם. וְיֵשׁ חוּמְרָא בְּזָב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ יָמִים אֶלָּא רְאִיּוֹת, וְגַם שֶׁסּוֹפֵר שִׁבְעָה לִשְׁתֵּי רְאִיּוֹת מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַזָּבָה, וְאִם כֵּן יֵשׁ צָדָדִים לְהַגְדִּיל טֻמְאַת הַלּוֹבֶן, וְחָשׁ הַכָּתוּב לְמִי שֶׁיְּגַדֵּל בְּעֵינָיו חוּמְרָא זוֹ לָדוּן קַל וְחוֹמֶר בְּדֶרֶךְ זֶה, וּלְמִי שֶׁיְּגַדֵּל בְּעֵינָיו חוּמְרָא זוֹ שֶׁיָּדוּן בְּדֶרֶךְ זֶה, וְהֶבֵן.

וְטַעַם אָמְרוֹ תֵּבַת "הִיא", נִרְאֶה שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר: לֹא מִעֵט הַכָּתוּב לְבָן בְּזָבָה אֶלָּא לְמַעַט שֶׁלֹּא יְטַמֵּא בְּחוּמְרוֹת הָאָדָם, דְּהַיְנוּ לְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּרְאִיָּה אַחַת, שֶׁלֹּא לוֹמַר דּוּן מִינָהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, אֲבָל לְטַמֵּא בְּטֻמְאָתוֹ שֶׁל זָב עֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁכֵּן הוּא. תַּלְמוּד לוֹמַר מִעוּט שֵׁנִי "הִיא", פֵּרוּשׁ שֶׁהַמִּעוּט בָּא עַל מְצִיאוּת עַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאַת הַזָּב שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בּוֹ, וְשִׁעוּר הַדְּבָרִים הֵם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: טֻמְאָה זוֹ כַּמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר בּוֹ הוּא, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּטַמְּאִים בִּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, אֵינָהּ אֶלָּא בְּזָב, כַּמּוּבָן מֵאָמְרוֹ "טֻמְאָתוֹ" וְלֹא שֶׁל זָבָה.

פסוק יח

וְרָחַץ בַּמַּיִם. טַעַם זִכְרוֹן רְחִיצָתוֹ, אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) לְהַשְׁוֹות לֵהּ מִשְׁפַּט רְחִיצָתָהּ לְכָל הַתְּנָאִים הָרְמוּזִים בְּדִין רְחִיצָתוֹ. וְאִם תֹּאמַר אִם לָזֶה נִתְכַּוֵּן הַפָּסוּק לֹא הָיָה צָרִיךְ, וְהָיִינוּ לוֹמְדִים כֵּן מֵאָמְרוֹ "וְאִשָּׁה" בְּתוֹסֶפֶת ו' מוֹסִיף עַל עִנְיַן רֹאשׁוֹן, לְהַשְׁוֹות מִשְׁפַּט שְׁנֵיהֶם וְלִתֵּן אֶת הָאָמוּר הָעֶלְיוֹן בַּתַּחְתּוֹן, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא כָּל אוֹתָם דִּינִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם וְאִ"ו בְּתְחִלָּה. וּלְפִי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְאִ"ו "וְאִשָּׁה" לְרַבּוֹת קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, לְפִי זֶה אִם לֹא אָמַר "וְרָחַץ" הָיִינוּ דּוֹרְשִׁים הַוָּא"ו לְמִשְׁפְּטֵי הָרְחִיצָה וְלֹא יָדַעְנוּ טוּמְאָה קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד.

וְזוֹלַת דִּבְרֵיהֶם הָיָה נִרְאֶה לוֹמַר לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ (בתורת כהנים) בְּפָסוּק "אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע" – עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתוֹ חוּץ לִבְשָׂרוֹ, אֲבָל אִם לֹא יָצְתָה הֲגַם שֶׁהִרְגִּישׁ אוֹחֵז בָּאַמָּה וּבוֹלֵעַ הַתְּרוּמָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאִשָּׁה שֶׁטֻּמְאָה אֲפִלּוּ בְּנוֹגַעַת שִׁכְבַת זֶרַע בְּמִסְתָּרֶיהָ. לָזֶה אָמַר "וְרָחַץ" לוֹמַר שֶׁאֵין מַשְׁוֶה שְׁנֵיהֶם אֶלָּא בִּרְחִיצָה, לֹא בְּמִשְׁפַּט הַטֻּמְאָה. וּמֵעַתָּה אָנוּ מְפָרְשִׁים אָמְרוֹ "וְאִשָּׁה" בְּוָא"ו, כִּי גַּם הָאִשָּׁה לִפְעָמִים יֵשׁ בָּהּ מִשְׁפַּט שָׁוֶה לָאִישׁ שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה בְּמִסְתָּרֶיהָ לְרַבָּנָן אִם בָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וּלְרַבִּי יְהוּדָה בְּיֹאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל כַּלָּה (בתורת כהנים כאן, יבמות לד:), וְדִיקוֹ לָהּ מִתֵּבת "אוֹתָהּ". וּמֵעַתָּה אִם לֹא אָמַר "וְרָחֲצוּ" וְהָיִיתִי בָּא לָדוּן מִשְׁפְּטֵי הָרְחִיצָה שֶׁבָּאִישׁ לָאִשָּׁה מִוָּא"ו "וְאִשָּׁה", הָיִיתִי דָן נַמִּי שֶׁמְּטַמֵּא בָּאִישׁ אֲפִלּוּ לֹא יָצְתָה שִׁכְבַת זֶרַע חוּץ, וְיִגְמֹר מֵהָאִשָּׁה. וְהָיִיתִי מְפָרֵשׁ אָמְרוֹ "תֵּצֵא" כִּי עֲקִירָתָהּ מִמְּקוֹמוֹ נִקְרֵאת יְצִיאָה, אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי "תֵּצֵא" לָעֲתִיד, פֵּרוּשׁ כָּל שֶׁרְאוּיָה לָצֵאת הֲגַם שֶׁלֹּא יָצְתָה טָמֵא, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בָּאִשָּׁה. לָזֶה אָמַר "וְרָחֲצוּ" לְגַלּוֹת לְךָ שֶׁלֹּא נִתְקוֹ בְּוָא"ו שֶׁל "וְאִשָּׁה" לִתֵּן הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה. וְאִם הָיָה אוֹמֵר "וְרָחֲצוּ" בְּלֹא וָא"ו "וְאִשָּׁה", הֲגַם דְּאִיכָּא תֵּבת "אוֹתָהּ" שֶׁמְּמֻנָּה דּוֹרְשִׁים מִעוּט לְמָר שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וּלְמָר הַכַּלָּה, אָז לֹא הָיִינוּ דּוֹרְשִׁים תֵּבת "אוֹתָהּ" בְּדֶרֶךְ זֶה, וְהָיִינוּ דּוֹרְשִׁים "אוֹתָהּ" לִדְרָשָׁה אַחֶרֶת אַחַר שֶׁנִּתְגַּלָּה לָנוּ בְּפֵרוּשׁ בַּפָּסוּק שֶׁמְּטַמֵּא בֵּית סְתִירָה, מַה לִּי כַּלָּה מַה לִּי וְכוּ'. וְאַדְרַבָּה הָיָה מָקוֹם לוֹמַר "אוֹתָהּ" לְרַבּוֹת כָּל סְתָרֶיהָ, אֲבָל מֵאָמְרוֹ "וְאִשָּׁה" בְּוָא"ו הַשָּׁוֶה אוֹתָם הַכָּתוּב לִשְׁאָר טֻמְאַת סְתָרִים דְּלֹא מְטַמְּאִים. וּלְפִי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "וְאִשָּׁה" לְרַבּוֹת בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, גִּלּוּ דַּעְתָּם שֶׁסּוֹבְרִים שֶׁתֵּבת "אוֹתָהּ" מְיֻתֶּרֶת הִיא לְדָרְשָׁה לְמִעוּט וְלֹא לְרַבּוֹת, וְלָזֶה נִשְׁאֶרֶת וָא"ו "וְאִשָּׁה" מְיֻתֶּרֶת וְדָרְשׁוּ לְבַת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד.

פסוק כח

וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה וגו'. צְרִיךְ לָדַעַת גְּזֵרַת הַכָּתוּב בְּאֵיזֶה מָקוֹם הִיא, אִם הַסְּפִירָה הָיְתָה לוֹ לוֹמַר "תִּסְפּוֹר לָהּ", וְאִם "אַחַר תִּטְהַר" לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר "וְאַחַר". וְנִרְאֶה עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ" – כְּשֶׁתִּפְסוֹק מִזּוֹבָהּ, עַד כָּאן. לְפִי זֶה תִּהְיֶה גְּזֵרַת הַכָּתוּב תֵּיבַת **מִזּוֹבָהּ**, וְהַכִּי קָאָמַר **וְאִם טָהֲרָה** – תֵּדַע מֵאֵיזֶה זְמַן תִּקָּרֵא טְהוֹרָה מִזּוֹבָהּ, מֵעֵת נִפְסְקָה זוֹבָהּ נִקְרֵאת טְהוֹרָה לִסְפּוֹר שִׁבְעָה יָמִים, וְהוּא שֶׁאָמְרוּ כְּשֶׁתִּפְסוֹק מִזּוֹבָהּ, וְהָבֵן. וְתִמְצָא שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י בְּפֶרֶק קַמָּא דִּמְגִלָּה (מגילה ח.) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כְּשֶׁתִּפְסוֹק מִזּוֹבָהּ לְאַלְתַּר תִּסְפּוֹר, שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְטָבוּל קוֹדֶם. וְהוּא מְכֻוָּן לְמַה שֶּׁכָּתַבְתִּי.

וְאִם טָהֲרָה פֵּרוּשׁ, נִסְתַּלֵּק הַזּוֹב, שֶׁכֵּן הוּא מַשְׁמָעוּת תֵּבת "טָהֲרָה". וְלֹא תַחְשׁוֹב שֶׁבְּהִסְתַּלֵּק הַזּוֹב נִסְתַּלְּקָה טֻמְאָה מִמֶּנָּה, לֹא כֵן, שֶׁלֹּא נִסְתַּלְּקָה אֶלָּא טֻמְאַת הַזּוֹב עַצְמוֹ,

וְהוּא אָמְרוֹ "מִזּוֹבָהּ", אֲבָל לֹא טֻמְאַת מַגַּע זוֹב, וְעוֹדֶנָּה טְמֵאָה וְצָרִיךְ לִסְפּוֹר שִׁבְעָה נְקִיִּים, וְהוּא אָמְרוֹ "וְסָפְרָה לָהּ וְגוֹ' וְאַחַר תִּטְהָר" מִכֹּל.

חסלת פרשת מצורע

פרק טז

פסוק א

וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה נֶּאֱמַר לוֹ בְּדִבּוּר זֶה. ב', לְאֵיזֶה עִנְיָן יַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב הֱיוֹת דִּבּוּר זֶה אַחֲרֵי מוֹת, מַה לִּי אַחַר מַה לִּי קוֹדֶם. ג', לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **בְּקָרְבָתָם** וְגוֹ', אִם לְהוֹדִיעַ שֶׁמֻּתּוּ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְקָרְבוּ לִפְנֵי ה', הֲלֹא כְּבָר הוֹדִיעַ הַדָּבָר בִּמְקוֹמוֹ (ויקרא י:א) "וַיַּקְרִיבוּ אֵשׁ זָרָה" וְגוֹ', וְשָׁם הוּא יוֹתֵר מְפֹרָשׁ הַדָּבָר מִמַּה שֶּׁכָּתוּב כָּאן "בְּקָרְבָתָם", שֶׁאֵין יָדוּעַ מַה הוּא הֶעָוֹן שֶׁעָשׂוּ בְּקָרִיבָה זוֹ שֶׁעָלֶיהָ מֵתוּ. ד', אָמְרוֹ "וַיָּמֻתוּ" מְיֻתָּרֶת אַחַר שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר "אַחֲרֵי מוֹת בְּקָרְבָתָם" וְגוֹ'. ה', אָמְרוֹ "וַיָּמֻתוּ" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו.

וְנִרְאָה שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַזְהִיר אֶת מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יַחְשׁוֹב בְּדַעְתּוֹ כִּי לְצַד שֶׁהוּא יוֹתֵר קָרוֹב לְמַלְכוּת שָׁמַיִם וּבְכָל בֵּיתוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם נֶאֱמָן הוּא וְיָכוֹל לִיכָּנֵס אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה, וַהֲגַם שֶׁיְּצִוָּה ה' עַל אַהֲרֹן – לֹא יִתְחַיֵּב הַדָּבָר שֶׁגַּם מֹשֶׁה בִּכְלָל, כִּי גָּדוֹל מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (במדבר יב:ו-ז) "אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה' וְגוֹ' לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה", אֲשֶׁר עַל כֵּן דִּבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה** פֵּרוּשׁ, אֵלָיו בָּא הַמִּצְוָה, וְאָמַר לוֹ סָמוּךְ לְמִיתַת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן דִּבּוּר זֶה **בְּקָרְבָתָם** לִפְנֵי ה' וַיָּמֻתוּ, פֵּרוּשׁ, הֲגַם הֱיוֹתָם בְּנֵי אַהֲרֹן וּבְתוֹסֶפֶת מְרֻבֶּה הֱיוֹתָם קְרוֹבִים לִפְנֵי ה' כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה יב:ב) בְּפָסוּק "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", אַף עַל פִּי כֵן לֹא חָמַל עֲלֵיהֶם **וַיָּמֻתוּ**, הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא יוֹעִיל הֱיוֹת הָאָדָם כָּל כָּךְ קָרוֹב לַה' כְּדֵי שֶׁיִּפָּרֵץ גָּדֵר לִכָּנֵס לַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **בְּקָרְבָתָם** עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: בִּהְיוֹתָם יוֹתֵר קְרוֹבִים לַה' מִכֹּל, הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין קְרוֹבִים מֵהֶם, שֶׁאִם הָיָה מֹשֶׁה קָרוֹב מֵהֶם הָיָה הַדָּבָר נַעֲשֶׂה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ ה' (ויקרא י:ג) "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ". וְאוּלַי כִּי כָּאן בֵּאֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּבָרָיו אֶל מֹשֶׁה, וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'" וְגוֹ', כִּי דִּבּוּר זֶה נֶאֱמַר לוֹ סָמוּךְ לְקָרִיבָתָם וּמִיתָתָם. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר כָּתוּב בַּתּוֹרָה מִיתַת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן, אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ בְּסִלְקָא דַּעְתִּין דִּתְיבַת "אַחֵיךָ" בָּא לְמַעֵט מֹשֶׁה שֶׁאֵינוֹ בָּאַזְהָרָה וּמֻתָּר לָבֹא בְּכָל עֵת, וְהֶעֱלוּ בָּאֲמִתּוּת הַדְּרָשָׁא שֶׁתֵּיבַת "אַחִיךָ" בָּאָה לְרַבּוֹת הַבָּנִים שֶׁהֵם בָּאַזְהָרָה, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה לֹא נִתְמַעֵט מֹשֶׁה מֵאַזְהָרָה, וּמֵעַתָּה אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מַה דִּינוֹ שֶׁל

מֹשֶׁה אִם הוּא בָּאֻזְהָרָה אוֹ לֹא. וְהָרַב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן כָּתַב שֶׁפְּשִׁיטָא כִּי מִי הִכְנִיסוֹ עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְהַזְהִירוֹ. וּלְפִי מַה שֶׁכָּתַבְתִּי הִנֵּה בָּאָה אַזְהָרָתוֹ בְּיִחוּד בְּפָסוּק רִאשׁוֹן. וְדִבְרֵי בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁאָמַר "מִי הִכְנִיסוֹ" אֵינָם נִרְאִים. וְכַוָּנַת הַתַּנָּא הִיא שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב לְמַעֵט מֹשֶׁה מֵהָאַזְהָרָה, וְאֵין לָנוּ מִקְרָא לֹא לְמַעֵט וְלֹא לְרַבּוֹת, וּבָחַר הַתַּנָּא לִדְרֹשׁ בְּיִתּוּר תֵּיבַת "אַחֲרֵי" לְרַבּוֹת הַבָּנִים מִלִּדְרֹשׁ בָּהּ לְמַעֵט מֹשֶׁה.

וְכָל זֶה לְסִבָּרַת הָאוֹמֵר (בראשית רבה מד:ה) "אַחֲרֵי" סָמוּךְ, "אַחַר" מֻפְלָג, וּכְמוֹ שֶׁהֶעְתַּקְתִּי מַחְלוֹקְתָּם בְּמָקוֹמוֹת אֲחֵרִים. אֲבָל לְסִבָּרַת הָאוֹמֵר "אַחֲרֵי" מֻפְלָג, "אַחַר" סָמוּךְ, יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: שֶׁבָּא לְהוֹדִיעוֹ שֶׁמִּיתָתָם הָיְתָה עַל קָרְבָתָם לִפְנֵים בַּקֹּדֶשׁ, וַהֲגַם שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה אֵשׁ זָרָה, מוֹדִיעוֹ ה' כִּי טַעַם מִיתָתָם הָיְתָה עַל קָרְבָתָם לִפְנִים, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה אֵשׁ זָרָה. וְאָמְרוֹ **וַיָּמֻתוּ**, נִתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעוֹ שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב כִּי יָצְתָה מַחְשַׁבְתָּם לַפּוֹעַל שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים, אֶלָּא שֶׁנִּדְחֲפוּ וָמֵתוּ. וְהַכַּוָּנָה בְּהוֹדָעָה זוֹ לִשְׁלֹל לְבַל יַחְשֹׁב אָדָם לִפְרֹץ וּלְהִתְקָרֵב הֲגַם שֶׁיָּמוּת, וְזֶה יִמָּצֵא בְּהֵיוֹת לָאָדָם בְּחִינַת הַחֵשֶׁק לֹא יָחוּשׁ עַל עַצְמוֹ וְיִתֵּן נַפְשׁוֹ, וְדָבָר זֶה יִמָּצֵא בִּבְחִינַת הַחוֹשֵׁק שֶׁיִּתֵּן נַפְשׁוֹ עַל הַדָּבָר הֲגַם שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּמוּת. לָזֶה אָמַר לוֹ "וַיָּמֻתוּ", פֵּרוּשׁ וּכְבָר מֵתוּ וְלֹא הִשִּׂיגוּ מַחְשַׁבְתָּם לְהִתְקָרֵב, וְהָבֵן זֶה.

וְזֶה לְדַעַת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שֶׁאָמַר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, עַל הַקְרִיבָה מֵתוּ, וְגַם לְסִבָּרַת רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא שֶׁאָמַר כְּדֵי קְרִיבָה לְעַצְמָהּ וּכְדֵי הַקְרָבָה לְעַצְמָהּ, אֲבָל לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר עַל הַהַקְרָבָה מֵתוּ, הִנֵּה לְסִבָּרַת הָאוֹמֵר "אַחֲרֵי" מוּפְלָג יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּאֹפֶן אַחֵר. וְהוּא בְּהַקְדִּים לַחְקֹר לָמָּה לֹא צִוָּה ה' עַל מִשְׁפַּט יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר בְּפָרָשָׁה זוֹ עַד הֵן הַיּוֹם, וְלֹא צִוָּה בְּיוֹם צִוּוֹתוֹ בְּעִנְיַן קָדְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְכַאֲשֶׁר אָמַר לוֹ (ויקרא ט:ז) "קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ" שָׁם הָיָה לוֹ לוֹמַר לוֹ "לֹא יָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה". הָאֱמֶת שֶׁמְּדַיֵּק הוּא הָאִסּוּר מֵאָמְרוֹ "קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת" וְגוֹ', שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "עֲשֵׂה אֶת חַטָּאתְךָ" וְגוֹ', וְלָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "קְרַב" וְגוֹ', וְרַז"ל (תורת כהנים) דָּרְשׁוּ דָּרְשׁוֹת, וּלְדַרְכֵּנוּ נִרְאֶה שֶׁאָמַר אֵלָיו "קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ" – אֵין לְךָ רְשׁוּת לְקָרֵב אֶלָּא לַמִּזְבֵּחַ וְלֹא לִפְנִים, אֶלָּא שֶׁשָּׁם הָיָה לוֹ לְצַוּוֹת בְּאֻזְהָרָה זוֹ דְּ"אַל יָבֹא וְגוֹ' וְלֹא יָמוּת".

אָכֵן לְצַד מַה שֶּׁהוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב שֶׁבַּעֲוֹן הָעֶגֶל מֵתוּ שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְתִיב (דברים ט:כ) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל" וְגוֹ', וּפֵרְשׁוּ רַז"ל (ויקרא רבה ז:א) "לְהַשְׁמִידוֹ" – זֶה מִיתַת הַבָּנִים, וְהוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֻחְצָה, הָא לְמַדְתָּ כִּי שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בַּעֲוֹן הָעֶגֶל מֵתוּ וּמִזְבֵּחַ כַּפָּרָה הָיוּ הֵמָּה לַאֲבִיהֶם. וְלֹא תַקְשֶׁה וַהֲלֹא אָמְרוּ (תורת כהנים כאן) שֶׁמֵּתוּ לְצַד עָוֹן הַקְרִיבָה לְמַאן דְּאָמַר, וּלְמַאן דְּאָמַר עַל הַהַקְרָבָה – יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאִם לֹא הָיָה עָוֹן אֲבִיהֶם הָיָה ה' שׁוֹמֵר רַגְלֵי חֲסִידָיו. גַּם לֹא קָשֶׁה עַל מַה שֶּׁאָמְרוּ (זבחים קטו.) שֶׁמֵּתוּ

לְהִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי אִם לֹא הָיָה עָוֹן הָעֵגֶל הָיָה מִתְחַיֵּב מֵאֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט לְהִתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּזוּלָתָם, כִּי כְּבָר הוֹדַעְתִּיךָ שֶׁהֲגַם שֶׁיַּחְפֹּץ ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו לְסִבָּה נֶעֱלֶמֶת לְיוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת נִפְלָאִים וְרָמוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לַצַּדִּיק כָּל שֶׁהוּא מֵהַדְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא טוֹב עֲשׂוֹת, כְּדֵי שֶׁדֶּרֶךְ שָׁם יִשְׁלֹט בָּהֶם הַדִּין. וּכְבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּעָנְף זֶה. צֵא וּלְמַד (אבות דרבי נתן פרק לח) מִמֹּה שֶׁמָּצָא רַבִּי עֲקִיבָא טַעַם לַהֲרִיגָתוֹ לְצַד שֶׁשָּׁמַח לִבּוֹ בִּדְרָשָׁתוֹ תּוֹךְ שִׁשִּׁים רִבּוֹא כְּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם, וְקָשֶׁה, הֲלָזֶה יִתְחַיֵּב אֱנוֹשׁ מִיתָה מְשֻׁנָּה? אִם כֵּן פְּקַע כְּלֵילָא דְּוַרְדֵי מִכָּל עוֹשֵׂי טוֹב וּלוֹמְדִים, אֶלָּא דָּזֶה הוּא דֶּרֶךְ שֶׁמִּמֶּנּוּ יִשְׁלֹט בּוֹ הַדִּין, וּלְעוֹלָם סִבַּת מִיתָתוֹ יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַעֲשָׂרָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת לְמָגֵן וְצִנָּה לְדוֹרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְטַעַם זֶה נוֹתֵן טַעַם לִשְׁבָח גַּם בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, כִּי עָוֹן הָעֵגֶל כְּבָר נִמְחַל בְּפַרְהֶסְיָא כְּשֶׁהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיֵּרָדֶה שְׁכִינָה עַל יָדוֹ וְנִתְבַּשֵּׂר שֶׁנִּמְחַל לוֹ עָוֹן הָעֵגֶל, אִם כֵּן בָּטֵל דִּינָא דְּהַשְׁמָדַת הַבָּנִים, שֶׁבְּהִבָּטֵל הַסִּבָּה יִבָּטֵל הַמְסֻבָּב, אֶלָּא וַדַּאי כִּי הֲגַם שֶׁנִּמְחַל – רְשׁוּמוֹ נִכָּר, וְהוּא כְּשִׁעוּר חוּט הַשַּׂעֲרָה מֵהַחֵטְא שֶׁיִּסְפִּיק לְהַשְׁלְטַת מִדַּת הַפּוּעֲלֶת דִּין בָּאָדָם, וְזֶה גָּרַם שֶׁלֹּא נִשְׁמְרוּ רַגְלֵי חֲסִידָיו וְשָׁגְגוּ בִּקְרִיבָה וְהַקְרָבָה, וְנִתְקַדֵּשׁ בָּהֶם הַבַּיִת.

וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נוּכַל לוֹמַר כִּי לֹא הֻכְשַׁר אַהֲרֹן לִהְיוֹת רָאוּי לָבֹא אֶל בֵּית חֲצַר הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת מִזְבַּח כַּפָּרָה שֶׁל הַבָּנִים בָּנָיו, וְנִמְחָה רֹשֶׁם חֵטְא הָעֵגֶל, אֲבָל זוּלַת זֶה לֹא הֻכְשַׁר אַהֲרֹן לְמַעֲלָה עֲצוּמָה לַעֲמֹד בְּמָקוֹם מַפְלִיא, וּבָזֶה יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל נְכוֹן: **וַיְדַבֵּר ה'**, וּמוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי הַדִּבּוּר הַנֶּאֱמָר בָּעִנְיָן **בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ** לֹא נִכְשַׁר אַהֲרֹן לְמַעֲלָה זוֹ אֶלָּא **אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן** וְנִמְחָה חֶטְאוֹ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּנֵי אַהֲרֹן** כָּאן רוֹמֵז כַּפָּרַת עָוֹן אֲבִיהֶם שֶׁבָּזֶה הֻשְׁלַם לִהְיוֹת רָאוּי לְהֶאָמוּר בָּעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וּבָזֶה נָתַן הַכָּתוּב טַעַם לָמָּה לֹא צִוָּה ה' אֶת הַדָּבָר הַזֶּה עַד הֵנָּה, כִּי מִקּוֹדֶם לֹא הָיָה מֻכְשָׁר אַהֲרֹן לָזֶה, וְאַחַר שֶׁנִּחַת הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ סִבַּת מִיתָתָם שֶׁהוּא לְצַד הֱיוֹתָם בְּנֵי אַהֲרֹן לְכַפָּרַת עָוֹן אֲבִיהֶם, הוֹדִיעַ כִּי לֹא זֹאת הִיא סִבָּתָם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף לְמִיתָתָם, אֶלָּא זֹאת הָיְתָה סִבָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁהִיא גָּרְמָה שֶׁלֹּא נִשְׁמְרוּ רַגְלֵיהֶם כַּנִּזְכָּר וְשָׁגְגוּ בִּקְרִיבָה אוֹ בְּהַקְרָבָה לְמַאן דְּאָמַר, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה'** לוֹמַר כִּי מַה גָּרַם לָהֶם, הֱיוֹתָם בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עָוֹן מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל הוּא קָרְבָתָם, וּבְהִצְטָרְפוּת מִכְשׁוֹל זֶה מֵתוּ. וּלְצַד שֶׁכְּפִי הָאֱמֶת שִׁתֵּי סִבּוֹת הַלָּלוּ לֹא הִסְפִּיקוּ לְמִיתָתָם, רַבָּתִי הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' (ויקרא י:ג) "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", שֶׁמֵּתוּ לְהִתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּשְׁבִילָם, כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר טַעַם הֲצָרַךְ לְטַעַם זֶה וְלֹא הִסְפִּיקוּ שְׁנֵי הַטַּעֲמִים, לָזֶה אָמַר "וַיָּמֻתוּ" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לִרְמֹז עִנְיַן צָרֵךְ מִיתָתָם לְהִתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת לִירֹא אֶת ה' הַמְקֻדָּשׁ, לִירֹא מֵהַמְקֻדָּשׁ כָּל הַקָּרֵב לְבַל יָמוּת גַּם הוּא, וְלָזֶה סָמַךְ דִּבּוּר אַזְהָרַת אַהֲרֹן **וְאַל יָבֹא** וְגוֹ' **אֶל הַקֹּדֶשׁ**.

נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים גָּרְמוּ מִיתָתָם: עֲוֹן הָעֵגֶל, וְהַהַקְרָבָה, וְקִדּוּשׁ הַבַּיִת. וּשְׁלָשְׁתָּם הוֹדִיעַ ה' בְּמַאֲמַר רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר **אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן** – זֶה כְּנֶגֶד חֵטְא אַהֲרֹן, **בְּקָרְבָתָם** – כְּמַשְׁמָעוֹ, **וַיָּמֻתוּ** – בִּשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ הַבַּיִת **לְבַל יָבֹא** וְגוֹ' **אֶל הַקֹּדֶשׁ** קָטָן וְגָדוֹל. וְכָל שְׁלֹשֶׁת הַטְּעָמִים צְרִיכִין: עֲוֹן הָעֵגֶל, שֶׁזּוּלָתוֹ לְצַד שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים הָיָה הַדִּין מְחַיֵּב שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁמָרִים לְבַל יִכָּשְׁלוּ בְּקָרִיבָה, וְזֶה סִימָן לְמִכְשׁוֹל. וַעֲוֹן הַקְרִיבָה גַּם כֵּן, שֶׁזּוּלָתָהּ לֹא יוּמְתוּ עַל עֲוֹן אֲבִיהֶם כִּי גְדוֹלִים הָיוּ. וְסִבַּת קִדּוּשׁ הַבַּיִת, שֶׁזּוּלַת זֶה לֹא הָיָה ה' מְעַרְבֵּב שִׂמְחָתוֹ בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, וְיִתְחַיֵּב הַדָּבָר לִשְׁמִירַת רַגְלֵיהֶם לְבַל יִכָּשְׁלוּ, אוֹ לֹא הָיָה ה' מְמִיתָם בְּאוֹתוֹ יוֹם וְהָיָה מַמְתִּין לָהֶם עַד יוֹם אַחֵר, אֶלָּא לְצַד שֶׁרָצָה ה' לְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בּוֹ בַּיּוֹם עֲשֵׂה כֵן. וְטַעַם זֶה לְבַד לֹא יַסְפִּיק לְמִיתָתָם, שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּזוּלָתָם.

וּבְכֹּפִי זֶה אֶפְשָׁר לָתֵת טַעַם לְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים שמיני) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה עַל נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן, כִּי מִמַּה שֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁהֶצְרִיךְ טַעַם עֲוֹן הָעֵגֶל לְמִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן, אִם כֵּן לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִדְנוּד עֲוֹן לְהִסְתַּבֵּךְ בּוֹ עָנָף הַדִּין, וְלֹא נִכְשְׁלוּ אֶלָּא לְצַד מַה שֶּׁקָּדַם בַּעֲוֹן אֲבִיהֶם, לָזֶה אָמַר שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן, כִּי לֹא נִמְצָא לָהֶם אֶפְלוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה מֵהַחֵטְא מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

וּלְדַרְכֵּנוּ זֶה אֶפְשָׁר שֶׁלָּזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ (משלי כב:כ): "הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שְׁלִישִׁים בְּמוֹעֵצוֹת וָדָעַת", כִּי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיוּ סִבָּה לַדָּבָר: בְּמוֹעֵצוֹת – שִׁתִּים, וָדַעַת – שָׁלֹשׁ, וְהֵם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן. כְּנֶגֶד מַה שֶּׁלֹּא מָחַל ה' לְאַהֲרֹן לַעֲוֹן הָעֵגֶל לֹא בִּתְפִלָּה וְלֹא בְּהַרְצָאַת אַהֲרֹן בְּקָרְבְּנוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו, גַּם כְּנֶגֶד מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַר רַגְלֵיהֶם מִלְּהִתְקָרֵב לְמָקוֹם מְקֻדָּשׁ אָמַר "בְּמוֹעֵצוֹת", כִּי נִתְיַעֵץ ה' לְתַכְלִית דָּבָר. וְרָמַז לִשְׁנֵי הַדְּבָרִים בְּמַה שֶׁאָמַר "מוֹעֵצוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים – שְׁתֵּי עֵצוֹת, וְאַחַת מְסֻבֶּבֶת מֵחֲבֶרְתָּהּ, שֶׁלֹּא הֶחְלִיט מְחִילָה לְאַהֲרֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְרֵם, שֶׁבָּזֶה תִּמְצָא מִדָּה הַשּׁוֹלֶטֶת כַּנִּזְכָּר. וּכְנֶגֶד תַּכְלִית הַדָּבָר שֶׁמֻּתוּ לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ אָמַר "וָדָעַת", פֵּרוּשׁ, לְהוֹדִיעַ לַכֹּל מַה יָּקָר מְקוֹם קָדְשָׁתוֹ, שֶׁאֶפְלוּ לַאֲנָשִׁים צַדִּיקִים כָּאֵלּוּ שֶׁאֵין כְּמוֹתָם הָיָה מַה שֶּׁהָיָה וְיִתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **אַחֲרֵי מוֹת**, לֶהֱיוֹת שֶׁיִּצְוֶּה ה' לְבַל יִכָּנֵס אַהֲרֹן לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בְּבִגְדֵי זָהָב (ראש השנה כו.) מִטַּעַם "אֵין קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵיגוֹר", חָשׁ הַכָּתוּב לְבַעַל דִּין שֶׁיַּחְלוֹק וְיֹאמַר כִּי לֹא הִקְפִּיד ה' עַל הַכְנָסַת אַהֲרֹן בְּבִגְדֵי זָהָב אֶלָּא כָּל עוֹד שֶׁעֲדַיִן לֹא נִמְחָה רְשׁוּמוֹ שֶׁל עֲוֹן הָעֵגֶל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר שֶׁמֻּתוּ בָּנָיו וְאֵין רְשׁוּמוֹ שֶׁל עֵגֶל נִכָּר לְחֲלוּטִין, נִמְחָה קְטֵיגוֹרוֹ שֶׁל זָהָב וְיָכוֹל לִכָּנֵס בְּבִגְדֵי זָהָב בְּכָבוֹד וּבְתִפְאֶרֶת. לָזֶה אָמַר **אַחֲרֵי מוֹת** וְגוֹ', שֶׁגַּם אַחֲרֵי מוֹתָם צִוָּה ה' לְבַל יִכָּנֵס בְּבִגְדֵי זָהָב לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶלָּא **כְּתָנֶת בַּד קֹדֶשׁ** וְגוֹ'. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערכין טז.) שֶׁבִּגְדֵי זָהָב מְכַפְּרִים, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יֵעָשֶׂה

קְטֹ֣יגוֹר סָנִ֣יגוֹר לְלַבֵּן עָוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כַּשֶּׁלֶג. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בִּימֵי חָרְפִּי בְּחֶפְצִי חֵפֶץ ה' בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת ל.) שֶׁכְּשֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה "זָכְרָה לְחַסְדֵי" וְגוֹ' (דברי הימים ב ו:מב).

וּלְדֶרֶךְ זֶה אָמְרוֹ **בְּקָרְבָתָם** בָּא לְהָסִיר חֲשַׁשׁ פֻּגָם מֵעַל מֹשֶׁה, שֶׁהוּא אָמַר (דברים ט:כ) "וַאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אַהֲרֹן", וְיֹאמַר הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה עַצְמוֹ יַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת שֶׁלֹּא הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ. לָזֶה אָמַר **בְּקָרְבָתָם** לִפְנֵי ה', פֵּרוּשׁ בְּהִצְטָרְפוּת סִבָּה זוֹ מֻתוּ, אֲבָל זוּלַת זֶה וַהֲלֹא הָיוּ מֵתִים כִּי הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עַל אַהֲרֹן לְבַל יַשְׁמִידוֹ. וּכְפִי זֶה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לוֹמַר שֶׁהוֹעִילָה מֻחְצָה, וּלְדִבְרֵיהֶם ז"ל (ויקרא רבה י:ה) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוֹעִילָה מֻחְצָה, פֵּרוּשׁ כֵּיוָן דְּסוֹף סוֹף מֵתוּ לֹא יִהְיֶה תּוֹעֶלֶת מִתְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶלָּא מֻחְצָה, כִּי אֵינוֹ חָשׁוּב תּוֹעֶלֶת אֶלָּא כְּפִי תַּכְלִית. ...

וְאָמְרוֹ "וַיָּמֻתוּ", אוּלַי שֶׁבָּא ה' לוֹמַר לְמֹשֶׁה כִּי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עָשׂוּ עָוֹן הַקְּרֵיבָה אוֹ הַהַקְרָבָה, וְהֵם כְּבָר הָיוּ חַיָּבֵי מִיתָה מֵעֵת הִתְרַגֵּז ה' עַל אַהֲרֹן לְהַשְׁמִידוֹ, וְלָזֶה לֹא נִמְנְעוּ מִיַּד מִדַּת הַדִּין. אֲבָל אִם לֹא הָיָה מַה שֶּׁקָּדַם שֶׁהָיוּ בְּנֵי מִיתָה כַּנִּזְכָּר, הֲגַם שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה ה' מַאֲרִיךְ אַפּוֹ לָהֶם וְכַדּוֹמֶה לָזֶה. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב עַל זֶה הַכָּתוּב **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה'**, וּמָקוֹם זֶה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס לְמַלְטָם מִיַּד מִדַּת הַדִּין, וְהֵם "וַיָּמֻתוּ" כְּבָר, פֵּרוּשׁ נִתְחַיְּבוּ מִיתָה קֹדֶם, אֶלָּא בִּתְפִלַּת מֹשֶׁה נִמְלְטוּ.

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אַחֲרֵי מוֹת** וְגוֹ', דִּבֵּר ה' לְמֹשֶׁה דֶּרֶךְ מִיתָתָן שֶׁהָיְתָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה'**, פֵּרוּשׁ שֶׁנִּתְקָרְבוּ לִפְנֵי אוֹר הָעֶלְיוֹן בְּחִבַּת הַקֹּדֶשׁ וּבָזֶה מֵתוּ, וְהוּא סוֹד הַנְּשִׁיקָה שֶׁבָּהּ מֵתִים הַצַּדִּיקִים. וְהִנֵּה הֵם שָׁוִים לְמִיתַת כָּל הַצַּדִּיקִים, אֶלָּא שֶׁהַהֶפְרֵשׁ הוּא שֶׁהַצַּדִּיקִים הַנִּשִּׁיקָה מִתְקָרֶבֶת לָהֶם וְאֵלּוּ הֵם נִתְקָרְבוּ לָהּ, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה'**. וְאָמְרוֹ **וַיָּמֻתוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, רְמַז הַכָּתוּב הַפְלָאַת חִבַּת הַצַּדִּיקִים, שֶׁהֲגַם שֶׁהָיוּ מַרְגִּישִׁים בְּמִיתָתָם, לֹא נִמְנְעוּ מִקֹּרֶב לְדַבְּקוּת נְעִימוּת עֲרֵבוּת יְדִידוּת חֲבִיבוּת חֲשִׁיקוּת מְתִיקוּת עַד כְּלוֹת נַפְשׁוֹתָם מֵהֶם, וְהָבֵן. וּבְחִינָה זוֹ אֵין מַכִּיר אֵיכוּתָהּ, וְהִיא מְשֻׁלֶּלֶת הַהַכָּרָה, לֹא מִפִּי מִין הָאֱנוֹשִׁי, וְלֹא מִפִּי כְּתָבוֹ, וְלֹא תַּשִּׂג בְּהַשְׂעָרוֹת מֻשְׂכַּל הַגֶּשֶׁם, וְלַמַּשִּׂיג חֵלֶק מֵהַשָּׂגָה זוֹ תַּבְדִּיל מִמֶּנּוּ הַמּוֹנֵעַ אוֹתוֹ מֵהִתְקַבֵּל וְתַכִּירֵהוּ עַל יְדֵי סִימָנֶיהָ כִּי זֶה הֶפְקֵהּ מְנֻגָּדֶת שׁוֹנְאֶיהָ וְתִפָּעֵל בּוֹ פְּעֻלָּה רְשׁוּמָה לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ כֹּחַ הַמּוֹנְעוֹ וְהַמְקַיְּמוֹ, וְלִפְעָמִים תִּמְאָסֵהוּ הַנֶּפֶשׁ וּתְרִיבֵהוּ מְרִיבָה גְּדוֹלָה וְהוּא סוֹד הוֹלֻלוֹת הַנְּבִיאִים (שמואל א יט:כד), וְלִכְשֶׁתִּרְבֶּה בְּחִינָה זוֹ בְּפִנְימִיּוּתוֹ תִּגְעַל הַנֶּפֶשׁ אֶת הַבָּשָׂר וְיָצְתָה מֵעִמּהּ וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ. וְאוֹדִיעַ לַמִּתְבּוֹנֵן בְּפִנְימִיּוּת הַשְׂכָּלַת הַמַּשְׂכֵּל, שֶׁהַשְׂכָּלַת הַמַּשְׂכֵּל תַּשְׂכִּיל הַהַשְׂכָּלוֹת, וּבְהַשְׂכֵּל בְּהַשְׂכָּלָתוֹ, יַשְׂכִּיל, שֶׁמַּשְׂכֵּל מְשֻׂכָּל הַהַשְׂכֵּל, וּכְשֶׁיַּשְׂכִּיל בְּהֶעָרַת עַצְמוֹ, וְלֹא עַצְמוֹ יַשְׂכִּיל, שֶׁהַמַּשְׂכֵּל

מֻשְׁכָּל מִמֻּשְׁכָּל, בִּלְתִּי מֻשְׁכָּל מֵהַשֵּׂכֶל, וְהִשְׂכִּילוֹ לַמַּשְׂכִּילִים בְּיִחוּד, הַשְׂכָּלָתוֹ בְּסוֹד נִשְׁמָה לְנִשְׁמָתוֹ. וְאָז מוֹתָרָיו יִהְיוּ עִטְרֵי מְלָכִים וְכִסְאָם. וְכִי יֵשׁ חַיִּים לַחַיִּים שֶׁעֲלֵיהֶם אָמַר מֹשֶׁה (דברים ל:יט) "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים" בֵּית הַמּוֹדַעַת, וְשׁוֹלֶלֶת חַיִּים הַנִּשְׁתָּוִים בְּהֶרְגֵּשׁ הַכְּלָלִי, וִיבָרֵךְ בָּרוּךְ אֱלֹהִים חַיִּים אֲשֶׁר סִגֵּל סְגֻלָּה זוֹ לְסִגֻלָּתוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְהוּבְאָה בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (נג.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר "וְלֹא יָמוּת" – עֹנֶשׁ, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה" – אַזְהָרָה. יָכוֹל קֹדֶם מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחֲרֵי מוֹת". יָכוֹל שְׁנֵיהֶם אַחַר מִיתַת וְכוּ'? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵרָאֶה" וְגוֹ', הָא כֵּיצַד? אַזְהָרָה קֹדֶם, מִיתָה אַחַר כָּךְ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וּבְמַסֶּכֶת יוֹמָא פֶּרֶק ה' (שָׁם) בָּעֵי: מַאי מַשְׁמַע? וְאָמַר רָבָא דִּכְתִיב "אֵרָאֶה" וַעֲדַיִן לֹא נִרְאָה, וְאִלּוּ הָיָה אַחֲרֵי מוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן כְּבָר נִרְאָה בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט:כג) "וַיֵּרָא כְּבוֹד ה'", עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה בְּנֵי אַהֲרֹן מֵתוּ קֹדֶם שֶׁהֶעֱנִישׁ הַכָּתוּב. וּכְפִי זֶה יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אָמְרוּ **אַחֲרֵי מוֹת** בָּא לְבַל תַּחְשֹׁב בִּרְאוֹתְךָ כִּי יְצַוֶּה ה' מִצְוַת הַקְּטֹרֶת וְאָמַר "וְלֹא יָמוּת", נֹאמַר כִּי הוּא זֶה עֹנֶשׁ שֶׁבּוֹ נֶעֱנְשׁוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְתִיב (ויקרא י:יא): "וַיִּקְחוּ בְנֵי אַהֲרֹן וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת" וְגוֹ', לָזֶה אָמַר **אַחֲרֵי מוֹת** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ, כִּי לֹא צִוָּה בָּעֹנֶשׁ אֶלָּא אַחַר שֶׁמֵּתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'. אִם כֵּן לְפִי זֶה חָלָה הַקֻּשְׁיָא לָמָּה מֵתוּ? לָזֶה אָמַר כִּי לֹא מֵתוּ עַל קָו הַמִּשְׁפָּט, שֶׁאֲחֵרִים אִם הָיוּ עוֹשִׂים דָּבָר זֶה לֹא הָיוּ מֵתִים כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן לֹא נִצְטַוּוּ בָּעֹנֶשׁ, אֶלָּא הַטַּעַם הוּא **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה'** – לֶהֱיוֹתָם סְבִיבָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּקָדֵק עִמָּהֶם כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, וְדָבָר קָטוֹן יֵחָשֵׁב לְדָבָר גָּדוֹל, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּתוֹסֶפֶת הַנּ"ו שֶׁל "וַיָּמֻתוּ" לוֹמַר הֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ מְחַיְּבִים מִיתָה מִטַּעַם שֶׁעֲדַיִן לֹא עֹנֶשׁ, אַף עַל פִּי כֵן מֵתוּ.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן" וְגוֹ', אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַה נֶּאֱמַר בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן. הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר מָשָׁלוּ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ הָרוֹפֵא, אָמַר לוֹ: "אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב". בָּא אַחֵר וְאָמַר לוֹ: "אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְכוּ' שֶׁלֹּא תָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי". זֶה זֵרְזוֹ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן. צָרִיךְ לַדַּעַת לָמָּה אָמַר בְּסֵדֶר זֶה "הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה", שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה" וְכוּ'? **וְנִרְאֶה** כִּי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לֹא לְקֻשְׁיָא זוֹ נִתְכַּוֵּן, אֶלָּא עַל קֻשְׁיָא אַחֶרֶת בָּא לְתָרֵץ, וְהִיא מַה שֶּׁהִקְשִׁינוּ לָמָּה אַחַר ה' לְצַוּוֹת מִצְוָה זוֹ לְאַהֲרֹן עַד עַתָּה, וְהָיָה מוֹשְׁלוֹ לְרוֹפֵא וְכוּ', שֶׁהָרוֹפֵא הַמְּזֻרָז הָרַבֵּה הוּא שֶׁאוֹמֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה רוֹפֵא יִשְׂרָאֵל שֶׁהִמְתִּין עַד שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו כְּדֵי לְזָרְזוֹ בְּיוֹתֵר. וּמֵבִיא הַתַּנָּא דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְתָרֵץ גַּם קֻשְׁיוֹת כָּפֶל הַדִּבּוּרִים, וּבִכְלָלֵי הַגְּמָרָא אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁלִּפְעָמִים מַזְכִּיר בַּעַל הַמַּאֲמָר בַּתְּרוּץ וְלֹא בַּקֻּשְׁיָא, אֶלָּא שֶׁהַתַּנָּא מֵבִיא דְּבָרָיו לְתָרֵץ גַּם מַה שֶּׁהֻקְשָׁה לוֹ מַה נֶּאֱמַר לוֹ

בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן, כִּי נֶאֱמַר לוֹ: הַבֵּט וּרְאֵה שֶׁהָאֲנָשִׁים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' קֻדְּשׁוּ וְתִבְעַר בָּם אֵשׁ הַקְּדֻשָּׁה, כֹּה תֹּאמַר לְאַהֲרֹן אָחִיךָ גַּם הוּא אַל יָבֹא" וְגוֹ'. אֶלָּא דְּקֻשָּׁה לְפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן אַחַר דִּבֵּר" וְגוֹ', אוֹ אַחַר אָמְרוֹ "וַיְדַבֵּר".

וָאֵרָאֶה בְּסוֹף הַבָּרַיְתָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁגָּמַר אוֹמֵר, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְזֶה זֶרֶז (יוֹתֵר) מֵהָרִאשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיֹּאמֶר וְגוֹ' דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן" שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ (שמות ד:יד) "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי וְרָאֹה שְׂמֵחַ בְּלִבּוֹ", "וְאַל יָבֹא" וְגוֹ', וְאִם יָבֹא הוּא מֵת, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. צָרִיךְ לַדַּעַת מִנַּיִן מָצָא לוֹמַר שֶׁאָמַר לוֹ ה' "הֲלֹא וְגוֹ' וְרָאֹה" וְגוֹ'? וְהָיָה נִרְאֶה שֶׁהֻקְשָׁה לוֹ יִתּוּר תֵּבַת "אָחִיךָ", וְלָזֶה דָּרַשׁ "אָחִיךָ" – שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי", וְהַכַּוָּנָה כִּי יַפְחִידוֹ שֶׁלֹּא יֵאָרַע לוֹ כְּמוֹ שֶׁאֵרַע לְבָנָיו, וְהַצַּד שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְחַיֵּב אָמַר לוֹ כָּל זֶה הוּא לְצַד הֱיוֹתוֹ אָחִיו אַחְוָה נְכוֹנָה וְנֶאֱמָנָה. אֶלָּא שֶׁקֻּשָּׁה, כִּי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרַשׁ מֵאָמְרוֹ "אָחִיךָ" לְרַבּוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְאֶפְשָׁר דִּדְרָשִׁינַן שְׁנֵיהֶם, וְדוֹחַק.

וְנִרְאָה שְׁכַּוָּנַת הַמַּאֲמָר הוּא מִמַּה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁה' אָמַר לְמֹשֶׁה מַה שֶּׁצָּרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא יָמוּת כְּבָנָיו, וּמִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לוֹמַר זֶה אַחַר "וַיֹּאמֶר ה' דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן" לֹא מִקֹּדֶם. לָזֶה אָמַר כִּי לֶהֱיוֹתָם שְׁנֵי אַחִים הַנִּעִימִים אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, כְּאָמְרוֹ "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי" (שמות ד:יד) וְרָמַז לוֹ (זבחים קב.) שֶׁיִּטּוֹל כְּהוּנָּה וְלֹא הִקְפִּיד, גַּם אַהֲרֹן בִּרְאוֹתוֹ אָחִיו הַקָּטָן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְאַף עַל פִּי כֵן שָׂמַח בְּלִבּוֹ, אֲשֶׁר עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה דְּבָר הַנּוֹגֵעַ לְאַהֲרֹן. וְנִתְכַּוֵּן ה' בָּזֶה לְהָיוֹת כֻּלָּם כְּאִישׁ אֶחָד. וְאִם נֹאמַר שְׁמָה שֶׁדָּרְשַׁת "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן" שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ "הֲלֹא אַהֲרֹן" וְגוֹ' הוּא דְּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאֵינָהּ גְּמַר דְּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ, נִרְאֶה כִּי אָמְרוֹ "וְאַל יָבֹא" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו.

וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב נִרְאֶה לוֹמַר כִּי בְּאָמְרוֹ "וְאַל יָבֹא" בְּתוֹסֶפֶת הַוָּא"ו, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ לוֹמַר "אַל יָבֹא", לְרָמוֹז שֶׁלֹּא יוֹסִיף הוּא לַעֲבוֹר עָלָיו מַה שֶּׁעָבַר עַל בָּנָיו, וּכְפִי זֶה כְּאִלּוּ בֵּאֵר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא יָמוּת גַּם הוּא כְּבָנָיו.

וָאֵרָאֶה לְהָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְרָחִי ז"ל שֶׁפֵּרֵשׁ כִּי לְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה יֵשׁ שָׁלֹשׁ מִינֵי אַזְהָרוֹת, וְהֶאֱרִיךְ לְיַשֵּׁב הַכְּתוּבִים לְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וּלְפִי דַּרְכִּי לֹא נִתְכַּוֵּן רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אֶלָּא לוֹמַר שֶׁבְּדִבּוּר רִאשׁוֹן אָמַר ה' לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן שֶׁאִם יַעֲבֹר יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו, וְהַקְשָׁה לוֹ לְאַיזֶה עִנְיָן יְצַוֶּה ה' כָּכָה וְלֹא הִסְפִּיק בְּאָמְרוֹ "וְלֹא יָמוּת", לָזֶה הִמְשִׁיל הַדָּבָר לְרוֹפֵא, שֶׁהָרוֹפֵא שֶׁאוֹמֵר לַחוֹלֶה שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי הוּא מְזָרְזוֹ בְּיוֹתֵר. עַל כֵּן צִוָּה ה' כָּכָה לְתוֹסֶפֶת זֵרוּז, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לֹא הִמְשִׁיל הַדָּבָר בְּרוֹפֵא אֶחָד אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה רוֹפְאִים, וְכָל רוֹפֵא שֹׁעֵר זֵרוּז אֶחָד, וְרוֹפֵא הַמְזָרֵז וְאוֹמֵר שֶׁלֹּא יָמוּת כִּפְלוֹנִי לֹא הוּא שֶׁזֵּרֵז פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה. וּכְפִי זֶה סֵדֶר שֶׁעָשָׂה ה' הוּא כְּרוֹפֵא

הַמְזֻרִז יוֹתֵר מִכֻּלָּן, וּלְפִי דִּבְרֵי הָרַא"ם אֵינוֹ דוֹמֶה לֹא לְרוֹפֵא רִאשׁוֹן וְלֹא לַשֵּׁנִי וְלֹא לַשְּׁלִישִׁי, כִּי רוֹפֵא רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי אֵינָם אוֹמְרִים כְּפִלּוֹנִי וְהַשְּׁלִישִׁי הוּא מְזֻרְזוֹ בְּפַעַם אַחַת וְאוֹמֵר לוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת כְּפִלּוֹנִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא צִוָּהוּ כֵּן עַד פַּעַם שְׁלִישִׁית. וּלְדִבְרֵי הָרַא"ם צָרִיךְ לְדָחֹק וּלְפָרֵשׁ שֶׁהַדִּמְיוֹן הוּא נוֹשֵׂא אֶחָד לִשְׁלֹשָׁה נוֹשְׂאִים יַחַד. וַעֲדַיִן קָשֶׁה לְדִבְרָיו לָמָּה עָשָׂה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הַדִּמְיוֹן בִּשְׁלֹשָׁה נוֹשְׂאִים וְלֹא בְּנוֹשֵׂא אֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁוֶה אֵלָיו הַנִּדְמֶה, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא צִוָּה אֶלָּא פַּעַם אֶחָד וּבְאַחַת דִּבֵּר אֵלָיו הַזֵּרוּז שֶׁלֹּא יָמוּת כְּבָנָיו. וּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים לְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הֵם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וַיְדַבֵּר וְגוֹ', אַחֲרֵי מוֹת" – דִּבּוּר אֶחָד. "דַּבֵּר וְגוֹ' וְאַל יָבֹא" וְגוֹ' – דִּבּוּר שֵׁנִי. בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמַר לוֹ אֱמֹר לְאַהֲרֹן שֶׁבָּנָיו מֵתוּ בִּשְׁבִיל הַהַקְרָבָה, וֶאֱמֹר דִּבּוּר שֵׁנִי שֶׁאֲנִי מְצַוֵּהוּ לְבַל יִקְרַב גַּם הוּא, וּמִמּוֹצָא דָּבָר מוּבָן כִּי מְזֻרְזוֹ לְבַל יֵאָרַע לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו, וְהוּא דִּמְיוֹן הָרוֹפֵא הַשְּׁלִישִׁי שֶׁזֻּרְזוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּן.

פסוק ב

וַיֹּאמֶר ה'. טַעַם לְשׁוֹן אֲמִירָה, לְצַד שֶׁהָאַזְהָרָה בָּאָה בְּתוֹקֶף, שֶׁאִם יָבוֹא יָמוּת, כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה (תורת כהנים כאן). לָזֶה הוֹדִיעוֹ כִּי אֵין זֶה אֶלָּא חִבָּה יְתֵרָה כְּדֶרֶךְ הָרוֹפֵא שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל לְזָרֵז הַחוֹלֶה לְבַל יָמוּת, וּכְדִמְיוֹן רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בִּלְשׁוֹן אֲמִירָה.

אוֹ יִרְצֶה כִּי ה' גִּדֵּל וְרוֹמֵם אֶת מֹשֶׁה, שֶׁגַּם דִּבּוּר הַנּוֹגֵעַ לְאַהֲרֹן לְבַדּוֹ לֹא דִּבֶּר ה' עִם אַהֲרֹן אֶלָּא עִם מֹשֶׁה, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה** עַל דֶּרֶךְ "וַה' הֶאֱמִירְךָ" (דברים כו:יח). וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יד:כא; ריש תורת כהנים) שֶׁאָפְלוּ בְּמָקוֹם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן" הַכַּוָּנָה בּוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁאָפְלוּ מִצְוֹת אַהֲרֹן לֹא נֶאֶמְרָה לְאַהֲרֹן, וְאִם הָיָה ה' מְדַבֵּר עִם אַהֲרֹן לֹא הָיָה צָרִיךְ לְצַוּוֹתוֹ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ.

וְאַל יָבֹא – אָמַר וְא"ו בְּתְחִלַּת דִּבּוּר, מִלְּבַד מַה שֶּׁכְּתַבְנוּ לְמַעְלָה, נִרְאֶה עוֹד לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁקָּדַם מֹשֶׁה וְאָמַר לְאַהֲרֹן בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְמִשִׁיחָתוֹ (ויקרא ט:ז) "קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה" וְגוֹ', מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים יַגִּידוּ כִּי לַמִּזְבֵּחַ יִקְרַב וְלֹא לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ, וְאָמְרוּ מְאוֹרֵי עוֹלָם שֶׁהֵם רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסחים מא:) כִּי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה, וּמֵעַתָּה הֲרֵי קָדַם לוֹ עַל הַכְּנִיסָה עֲשֵׂה, לָזֶה הוֹסִיף כָּאן לָאו עַל הַדָּבָר וְאָמַר **וְאַל יָבֹא**.

בְּכָל עֵת – אֲבָל יֵשׁ עֵת שֶׁיָּבֹא בָּהּ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר אַחַר כָּךְ "בְּזֹאת יָבֹא" וְגוֹ' אַחַת בַּשָּׁנָה. וְטַעַם שֶׁהִקְדִּים **וְאַל יָבֹא בְּכָל עֵת** קוֹדֶם מְצִוַּת בִּיאָתוֹ אַחַת בַּשָּׁנָה, לוֹמַר אִם לֹא יָבֹא בְּכָל עֵת אֲ יִזְכֶּה לָבֹא בָּעֵת הַהִיא אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, וְאִם יָבֹא בְּעֵת אַחֵר לֹא יָבֹא בְּכָל

עֵת אֲפִלּוּ בְּעֵת הָרִשְׁיוֹן. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּכָל עֵת**, דְּרָשׁוּ רַז"ל (תורת כהנים) שֶׁבָּא לֶאֱסוֹר אֲפִלּוּ בְּיוֹם כִּפּוּר עַצְמוֹ לֹא יִכָּנֵס אֶלָּא לַדְּבָרִים הָרְשׁוּמִים בִּכְתָב אֱמֶת לְהַקְטִיר וּלְהַזּוֹת. וּלְדֶרֶךְ זֶה הִרְוַחְנוּ דִּקְדּוּק נָכוֹן אַחֵר בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו שֶׁל **וְאַל יָבֹא**, לוֹמַר מִלְּבַד אַזְהָרַת יְמוֹת הַשָּׁנָה עוֹד מוֹסִיף לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ בְּיוֹם כִּפּוּר עַצְמוֹ לֹא יָבֹא. וְאַזְהָרַת שְׁאָר יָמִים דָּרְשׁוּ זַ"ל (תורת כהנים) מֵהַפְסוּק עַצְמוֹ שֶׁאָמַר "אֶל הַקֹּדֶשׁ" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" וּמוּבָן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יְצַוֶּה עָלָיו. וְאַל יִקָּשֶׁה בְּעֵינֶיךָ הַקְדָּמַת הַוָּא"ו, כִּי כֵּן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב, וּבְמָקוֹמוֹת אֲחֵרִים הֶאֱרַכְתִּי בְּהוֹכָחַת הַדְּבָרִים.

כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁקֹּדֶם הַכָּתוּב וְאָמַר (ויקרא ט:כג) "וַיֵּרָא כְּבוֹד ה'", הוֹדִיעַ כִּי לֹא בְּחִינָה זוֹ לְבַד הִיא הַנִּמְצֵאת בִּפְנִים, אֶלָּא בְּחִינָה גְּדוֹלָה אוֹר עֶלְיוֹן, כִּי גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ שׁוֹמֵר, וְהוּא אָמְרוֹ **אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת**.

פסוק ג

בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן. טַעַם שֶׁהִזְכִּיר אַהֲרֹן וְלֹא סָמַךְ עַל זִכְרוֹנוֹ בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן, לְצַד שֶׁמַּה שֶׁקֹּדֶם בַּמִּצְוָה לֹא הָיָה אֶלָּא לְאַהֲרֹן לְבַדּוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס וְלֹא יָמוּת, וְאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹגַעַת לְזוּלָתוֹ, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא לְאַהֲרֹן לְבַד בָּאָה הַמִּצְוָה אֶלָּא גַּם לְכָל יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא צֹרֶךְ יִשְׂרָאֵל לִכָּנֵס לְבֵית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַחַת בַּשָּׁנָה, וְיִצּוּ הָאֵל לְעָמּוֹ לַעֲשׂוֹת הַחֻקִּים הָאֲמוּרִים שֶׁיַּכְנִיסוּ אַהֲרֹן בְּפַר וְגוֹ' כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ וְגוֹ', וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן) מְשָׁל קֹדֶשׁ, שֶׁהִיא תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, וּכְפִי זֶה יִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּצְוָה בְּכִנּוּי לָהֶם.

פסוק ד

כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ. עִם אָמְרוֹ "קֹדֶשׁ" בַּכְּתֹנֶת וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁגָּמַר אוֹמֵר "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם". אוּלַי שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיְּדִין אָדָם בְּדַעְתּוֹ שֶׁלֹּא צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת מִשָּׁל קֹדֶשׁ אֶלָּא שִׁלְשֶׁת הַבְּגָדִים חוּץ מִן הַכְּתֹנֶת, כִּי הַכְּתֹנֶת הוּא מַלְבּוּשׁ הַמִּתְחַיֵּב לְכָל אָדָם לִלְבּוֹשׁ וְיִהְיֶה מְשֻׁלָּח, וְעַל הַשְּׁלִשָּׁה הוּא שֶׁאָמַר "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ", שֶׁהֵם בְּגָדִים שֶׁיְּכוֹלִים לִהְיוֹת לְצַד כְּבוֹד מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן. לָזֶה אָמַר **כְּתֹנֶת בַּד** וְגוֹ' שֶׁגַּם הִיא קֹדֶשׁ. וּכְדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשׁוֹב כִּי דַּוְקָא כְּתֹנֶת חָקַק ה' שֶׁתִּהְיֶה שֶׁל קֹדֶשׁ, לָזֶה חָזַר וְאָמַר **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם** כֻּלָּם יַחַד.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי מִתְכַּוֵּן לוֹמַר שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד שֶׁהַבַּד שֶׁיֵּעָשׂוּ מִמֶּנּוּ הַכְּתֹנֶת יִהְיֶה שֶׁל קֹדֶשׁ, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר בְּגָדִים, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב הַמִּשְׁפָּט בַּמִּזְדַּמֵּן רִאשׁוֹן. וְעִנְיָן שֵׁנִי הוּא שֶׁגַּם מַעֲשֵׂה הַבְּגָדִים יִהְיֶה שֶׁל קֹדֶשׁ, וְהוּא מַה שֶׁגָּמַר אוֹמֵר **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם**:

עוֹד נִרְאֶה כִּי מִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם**, לְבַל יֵרָאֶה הַדָּבָר שֶׁהוּא חוּץ מֵהַמּוּסָר, כִּי עֶבֶד מֶלֶךְ שֶׁהוּא הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פִּאֲרוֹ ה' וְכִבְּדוֹ בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד, דִּכְתִיב (שמות כח:ב) "לְכָבוֹד

וּלְתִפְאֶרֶת", וּבְעֵת אֲשֶׁר יִתְעַלֶּה לְשֵׁרוּת גָּדוֹל כָּזֶה יֹאמַר אֵלָיו הוֹרֵד עֲדִיְּךָ מֵעָלֶיךָ, לָזֶה אָמַר **בִּבְגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם** פֵּרוּשׁ בְּגָדִים הָרְאוּיִם לַקֹּדֶשׁ הֵם וְלֹא אֲחֵרִים. וְהַטַּעַם כִּי הַבְּגָדִים הַמְפֹאָרִים הָהֵם יֵשׁ בָּהֶם דְּבָרִים בְּגוֹ, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כא; ראש השנה כו.) אֵין קָטֵיגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵיגוֹר.

אוֹ יִרְמֹז טַעַם (משלי כה:ו) "אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ" אֲדוֹנֵינוּ בָּרוּךְ הוּא קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **בִּבְגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם**, פֵּרוּשׁ, שֶׁבָּהֶם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקֹדֶשׁ קָדָשִׁים אֲשֶׁר חוֹנָה שָׁם הָאֱלֹהִים. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ "קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ" שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל קֹדֶשׁ, פֵּרוּשׁ כָּל הָאַרְבָּעָה נִלְמָדִים מִכְּתֹנֶת שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל קֹדֶשׁ, וְחָזַר לוֹמַר **בִּבְגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם**, דָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) שֶׁבָּא לְלַמֵּד עַל כָּל בִּבְגְדֵי כְּהוּנָּה שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל קֹדֶשׁ, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

פסוק ז

וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וְגוֹ'. פָּרָשָׁה זוֹ צְרִיכָה לְמוֹדְעִי כִּי לָמָּה יְצַוֶּה ה' דָּבָר כָּזֶה, וְאִם הִיא מֵהַמִּצְוֹוֹת אֲשֶׁר לֹא עָשָׂה ה' בָּהֶם טַעַם, הָיָה לוֹ לוֹמַר חֻקָּה, וּמַה גַּם תִּגְדַּל הַקַּשְׁיָא לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רעיא מהימנא אחרי סג, זהר חלק ג קא) כִּי עֲזָאזֵל הִיא בְּחִינַת צַד הָרַע, הִנֵּה כְּמַעַט חָס וְשָׁלוֹם שֶׁיִּדְמֶה הַדָּבָר לַעֲבוֹדָה זָרָה, וּמַה גַּם שֶׁמְּצַוֶּה ה' (יוֹמָא פו.) לְהַשְׁווֹת שָׂעִיר שֶׁל שֵׁם לְשָׂעִיר זֶה שֶׁל דָּבָר אַחֵר, הַדְּבָרִים מַבְהִילִים!

וְנִרְאָה לוֹמַר עַל פִּי הַקְּדֻמוֹת שֶׁהוֹדִיעוּנוּ רַז"ל, וְזֶה יָצָא רִאשׁוֹנָה: תְּנַן בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות פ"ד): הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ סָנֵיגוֹר אֶחָד, וְהָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ קָטֵיגוֹר אֶחָד, עַד כָּאן. וּמְפֹרָשִׁים הַדְּבָרִים בַּאֲר הֵיטֵב עַל פִּי דִּבְרֵי הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (זהר ח"ב עו, ח"ג קכב והע"ז), וּבְהַשְׂכָּלָה מֻשְׂכָּל עֶלְיוֹן עַל פִּי הָאֲרי"ז זַ"ל לְבָאֵי בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ, כִּי מֵהָעֲבֵירָה עַצְמָהּ יִוָּלֵד דָּבָר רַע שֶׁהוּא עַצְמוֹ הָעָוֹן שֶׁעָשָׂה, וּבְיָדוֹ נִמְסַר עוֹשֵׂהוּ, כְּאָמְרוֹ "תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ" (ירמיה ב), "וַתְּמוֹגֵנוּ בְּיַד עֲוֹנֵינוּ" (ישעיה סד). וְלִזֶּה כְּשֶׁמָּחַל ה' לְדָוִד הוֹדִיעוֹ שֶׁאָבַד הַכֹּחַ הָרַע שֶׁנּוֹלַד מֵהַמַּעֲשֶׂה הַבִּלְתִּי הָגוּן, כְּאָמְרוֹ (שמואל ב יב): "גַּם ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת". הַכַּוָּנָה בָּזֶה, כֵּיוָן שֶׁהַחֵטְא שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם נִבְרָא מִמֶּנּוּ הַנִּפְרָע מֵעוֹשֵׂהוּ, מִמֵּילָא בָּאֲבוֹד הַמַּשְׁחִית אֵין מַשְׁחִית. וְזֶה שֶׁאָמַר לוֹ ה' שֶׁאַחַר שֶׁהֶעֱבִיר חַטָּאתוֹ לֹא יָמוּת כִּי אֵין מֵמִית. מֵעַתָּה, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי הַמַּעֲשִׂים נוֹצְרִים דְּבָרִים הָרָעִים הַמַּזִּיקִים וְהַמְצַעֲרִים אֶת הָאָדָם, צִוָּה ה' הַמַּעֲדִיף טוּבוֹ עָלֵינוּ וְאָמַר כִּי כָל שֶׁעוֹשֶׂה דָּבָר בִּלְתִּי הָגוּן בִּלֹּא יְדִיעָה מֵחַטֹּאוֹת הָאָדָם יָבִיא קָרְבָּן, וְצִוָּה שֶׁיִּסְמֹךְ עָלָיו בַּעַל הַקָּרְבָּן. וְהַטַּעַם, כִּי בָּזֶה יוּרְקוּ הַחִיצוֹנִים הֵהֵם שֶׁנִּתְהַוּוּ מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים עַל הַקָּרְבָּן הַהוּא. וּפְעֻלָּה זוֹ הוֹדִיעַ ה' שֶׁתֵּעָשֶׂה בִּסְגֻלַּת הֲבָאַת הָאָדָם קָרְבָּנוֹ לְבֵית אֱלֹהֵינוּ וְסוֹמֵךְ עָלָיו שָׁם, יֵעָשֶׂה הַדָּבָר בְּכֹחַ

הַשָּׁלֵם שֶׁל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר. וְזֶה הוּא טַעַם שֶׁצִּוָּה ה' הַסְּמִיכָה בַּחַטָּאוֹת. וְהִנֵּה כָּל הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בְּחַטָּאת, זֶבַח וְהַקְטָרָה, יַפְעִיל בַּבְּחִינָה הַהִיא הַנִּמְשֶׁכֶת מֵהָאָדָם בַּקָּרְבָּן הַהוּא עַל יְדֵי סְמִיכָתוֹ כַּנִּזְכָּר, וּבָזֶה הִיא נֶעֱקֶרֶת בְּחִינַת הָרַע. וּכְבָר יָדַעְתָּ כִּי אֵין חַטָּאת בָּאָה אֶלָּא עַל הַחֲטָאוֹת שֶׁהוּא הַדָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּשׁוֹגֵג, מִשּׁוּם דְּלָא נָפִישׁ זוֹהֲמֵיהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל עָוֹן שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּמֵזִיד, דְּנָפִישׁ זוֹהֲמֵיהּ, אֵין מְבִיאִין קָרְבָּן. וְזֶה אָמְרוֹ (משלי כא): "זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה", כִּי יִתְעַבֵּהוּ ה' בָּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב עַל מִזְבְּחוֹ תִּיעוּב כָּזֶה, שֶׁאֵין לְךָ מֵאוּס בָּעוֹלָם כְּמֵאוּס וְזִיהוּם הֶעָוֹן רַחֲמָנָא לִצְלַן.

וּלְפִי הַקְּדָמָה זוֹ יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל נְכוֹן, בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתְבוּ רַז"ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם" וְגוֹ' – עַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר, וְעַל שְׁאָר עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, הַזְּדוֹנוֹת וְהַשְּׁגָגוֹת, הוֹדַע וְלֹא הוֹדַע, עָשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין – שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וּבַשַּׁ"ס וְזֶה לְשׁוֹנָם: וְשָׂעִיר שֶׁל עֲזָאזֵל נוֹשֵׂא עָלָיו כָּל הַזְּדוֹנוֹת קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת וּשְׁגָגוֹת וְכוּ'. וְגַם הַכֹּהֲנִים כַּפָּרָתָן בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, כְּאָמְרָם זַ"ל בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים פֶּרֶק א' (מנחות צב.; שְׁבוּעוֹת יג:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גַּם הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִין בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וְאַחַר שֶׁהוֹדִיעָנוּ ה' אֶת כָּל זֹאת הִנֵּה שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ טַעַם מַסֶּכֶת זְבָחִים כִּי הַשְּׁנֵי שְׂעִירִים נוֹשְׂאִים כָּל זוּהֲמֵי תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ. הַשָּׂעִיר שֶׁנּוֹשֵׂא עָלָיו זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו קִבְּלוֹ ה' וְלֹא תִּעֲבוֹ, אֲבָל שָׂעִיר הַנּוֹשֵׂא זוּהֲמוֹת כָּל הָעֲבֵירוֹת קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת צִוָּה ה' שֶׁיְּאַבְּדֵם וְיכַלֵּם חוּץ מִמְּקוֹם הַקֹּדֶשׁ, וְצִוָּה שֶׁיִּסְמֹךְ אַהֲרֹן עָלָיו אֶת יָדָיו שֶׁהוּא שִׁלּוּחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר עוֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁשִּׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. וְאָמַר "וְנָתַן אוֹתָם עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי" – בְּאֵר הַכָּתוּב הֵיטֵב הַדָּבָר שֶׁבְּסִמִיכָתוֹ הוּא נוֹתֵן כָּל הַטֻּמְאוֹת הַמְזֹהָמוֹת הָהֵם עַל רֹאשׁוֹ. וְאָמַר "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר", מוֹדִיעַ כִּי יִמָּצֵא בּוֹ בְּחִינַת הַמְקַבֵּל לִשָּׂא אֶת הָרַע הַהוּא אֶל אֶרֶץ וְגוֹ'.

וּלְהָבִין הָעִנְיָן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבִּקֵּר בִּגְדֵי בָּנָיו וְרָאָה בָּהֶם בְּגָדִים נְקִיִּים וְכֻתָּם בּוֹ, מְשַׁפְּשְׁפוֹ בְּיָדוֹ וְנוֹתְנוֹ לִבְנוֹ. וּכְשֶׁרָאָה בֶּגֶד מְלֻכְלָךְ הַרְבֵּה נוֹתְנוֹ לְעֶבֶד אֶחָד מֵעֲבָדָיו אֲשֶׁר לֹא יִמְאַס הַדָּבָר הַמְּאוּס. כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה, הַמֶּלֶךְ הוּא מַלְכֵּנוּ יִתְרוֹמֵם שְׁמוֹ, כְּשֶׁמֵּבִיא לְפָנָיו קָרְבָּן אִם הוּא בִּפְרָט וְטַהֲרַת כֻּתָּם כָּל שֶׁהוּא, שֶׁהֵם כִּתְמֵי הַשְּׁגָגָה אוֹ פְּרָט אֶחָד שֶׁל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו כַּנִּזְכָּר, לֹא יִתְעַב הַקָּרְבָּן אֵלָיו. אֲבָל כָּל הַזּוֹהֲמָה שֶׁל כָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל, קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת, הוּא מֵאוּס גָּדוֹל, וְאָמַר שֶׁיּוֹלִיכוּהוּ לְעֶבֶד אֶחָד מֵהָרְחוֹקִים מֵהַמְלוּכָה לְצַד הֱיוֹתוֹ מֵהַפְּחוּתִים וְקַלֵּי הָעֵרֶךְ, וְהוּא יִשְׂבֹּר וְיֹאבֵד וְיִמְחַק אוֹתָם. וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּנוֹתֵן לוֹ שֵׂרוּת מְבֻזֶּה לַעֲשׂוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן לְמַעֲלָה הוּא לוֹ שֶׁחָשְׁבוֹ הָאָדוֹן לַעֲשׂוֹת לוֹ דָּבָר מִמַּה

שֶׁהָיָה לִפְנֵי אֵל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְנַעֲשָׂה הַשָּׂעִיר הַהוּא בְּהַשְׁוָאָה עִם הַשָּׂעִיר הַמִּתְקָרֵב לִפְנֵי אֵל. וְטַעַם שֶׁצִּוָּה ה' עֲשׂוֹת כָּכָה וְלֹא אָמַר שֶׁיִּקְחוּ שָׂעִיר מֵהַשּׁוּק וִישַׁלְּחוּהוּ לַעֲזָאזֵל אַחַר שֶׁהִתְוָדָה עָלָיו, הוּא לְצַד כִּי מִן הַנִּמְנָע שֶׁיִּתְקַבְּצוּ כָּל הַטְּמֵאוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים וְיָבוֹאוּ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר כִּי אִם בַּהֲבִיאוֹ הַשָּׂעִיר לִפְנֵי ה', וְאַחַר שֶׁהוּבָא לִפְנֵי ה', מֵאָז מוּכָן כִּי הוּא זֶה הַשָּׂעִיר שֶׁיִּשָּׂא כָּל הַתּוֹעֵב וְיֵלֵךְ לוֹ אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה. לָזֶה צִוָּה לְהַגְרִיל וְהוּא הַבּוֹחֵר יִבְחַר אֶת הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר יִבְחַר בִּתְבוּנָתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּבַעֲלֵי חַיִּים, וּמַה גַּם לָמָּה שֶׁאָמְרוּ הַמְקֻבָּלִים כִּי כַּמָּה נְפָשׁוֹת וְנִיצוֹצוֹת בְּבַעֲלֵי חַיִּים בִּלְתִּי מְדֻבָּר, וּמִי יֵדַע בִּלְתִּי יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. גַּם יֵשׁ סוֹד בַּגּוֹרָל (זהר ג, קא), וְהָבֵן:

פסוק י

יַעֲמַד חַי. צָרִיךְ לְדַעַת הַכַּוָּנָה, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא מ.; תורת כהנים) דָּרְשׁוּ הָרִבֵּה דְּרוּשִׁים. וּלְדַרְכֵּנוּ יִתְפָּרֵשׁ עַל נָכוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ "יַעֲמַד חַי" שֶׁלֹּא יִתְוַדֶּה עָלָיו תֵּכֶף וּמִיָּד כְּשֶׁיַּעֲלֶה עָלָיו הַגּוֹרָל אֶלָּא יַנִּיחֵהוּ חַי, פֵּרוּשׁ, לְצַד כִּי בְּחִינַת הָרַע נִקְרֵאת מֵת, וְעַל שְׁמָהּ יִקָּרֵא הַגּוּף בְּלֹא נְשָׁמָה מֵת, לֶהֱיוֹת שֶׁשּׁוֹלֶטֶת בּוֹ בְּחִינַת הַטֻּמְאָה הַנִּקְרֵאת מֵת, וְהַשָּׂעִיר שֶׁל עֲזָאזֵל כְּשֶׁמִּתְוַדֶּה הַכֹּהֵן עָלָיו וְנוֹתֵן עָלָיו כָּל הֶעָוֹנוֹת וְהַפְּשָׁעִים וְכוּ' הִנֵּה הוּא מֵת כָּלוּל מִכָּל מִינֵי מִיתוֹת, וְצִוָּה הָאָדוֹן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂהוּ מֵת אֶלָּא יַעֲמַד חַי. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאוֹמֵר עוֹד אַחַר כָּךְ **וְסָמַךְ אַהֲרֹן וְגוֹ' עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה** וְגוֹ' **וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו**, כִּי מִתְּחִלָּה קֹדֶם שֶׁהִתְוַדָּה קָרָאוֹ חַי וְאַחַר כָּךְ אָמַר "הַשָּׂעִיר" וְלֹא הִזְכִּיר "הַחַי", לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁהִתְוַדָּה עָלָיו אֵינוֹ חַי, שֶׁכְּבָר כֹּחוֹת שֶׁל מִיתָה יָרְדוּ עָלָיו. וְתִמְצָא שֶׁצִּוָּה ה' שֶׁהַמְשַׁלְּחוֹ טָמֵא וִיכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם כְּדִין טְמֵא מֵת.

פסוק כו

וְהַמְשַׁלֵּחַ וְגוֹ' לַעֲזָאזֵל. צָרִיךְ לְדַעַת מַה הוּא עֲזָאזֵל, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא סז:) פֵּרְשׁוּ עַז וְקָשֶׁה. וְיֵשׁ בָּזֶה הָרִבֵּה דְּרָשׁוֹת, עַל כָּל פָּנִים אֵין הַדַּעַת מִתְיַשֶּׁבֶת. וַיֵּאוֹרוּ עֵינַי בְּדִבְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת שׁוֹנִין בְּש"ע נְהוֹרִים שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁאָמְרוּ (זוהר ח"ב קנז.) כִּי הַמְּדֻבָּר הֶחָרוּב הוּא מְקוֹם ס"מ הָרָשָׁע, וּכְפִי זֶה בְּחִינָה זוֹ תִּקָּרֵא "מִדְבָּר", וְתִקָּרֵא "עֲזָאזֵל", וְתִקָּרֵא "עוּזָא וַעֲזָאֵל", שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁלָּהֶם יִרְמֹז שֵׁם זֶה. וְאוּלַי כִּי הַתֵּבָה תַּגִּיד זֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: עַז אֵזֶל, פֵּרוּשׁ מָקוֹם שֶׁל אוֹתָם שֶׁאֵזֶל וְאָסַף עֹז פְּאֵרָם. אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: עֲזָא זַל, פֵּרוּשׁ מְקוֹם שֶׁל כֹּחַ הַזֹּל הַהוּא, לְשׁוֹן זִילוּת וּפְחִיתוּת, כִּי ס"מ הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִכָּל מִשְׁרְתֵי עֶלְיוֹן.

פסוק כט

וְהָיְתָה לָכֶם וגו'. טַעַם אָמְרוֹ **לָכֶם**, לְצַד שֶׁבִּתְחִלַּת הַדִּבּוּר אָמַר אֵלָיו ה' "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן", וְעַכְשָׁיו בָּא לְצַוּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁגִּמַּר אוֹמֶר הָאֶזְרָח וְהַגֵּר, לְזֶה הַצָּרִךְ לוֹמַר **לָכֶם**, לְבַל תִּטְעֶה לוֹמַר כִּי מִצְוַת הַכֹּהֲנִים בְּיוֹם כִּפּוּר הוּא דִּבּוּר רִאשׁוֹן שֶׁצִּוָּה ה' בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה לְבַד, וּמִצְוַת יִשְׂרָאֵל הִיא הָעִנּוּי, שֶׁכֵּן רָשַׁם בְּדַת ה', גַּם הַשֵּׂכֶל יַסְכִּים לָזֶה שֶׁהַכֹּהֲנִים פְּטוּרִים מֵהָעִנּוּי. אוֹ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מִיהָא בְּמָקוֹם עִנּוּיוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ, וְגַם מֹשֶׁה תָּבֹא הַסְּבָרָא לָדוּן עָלָיו כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ עִנּוּי, וּמַה גַּם לַאֲשֶׁר קָדַם לָנוּ כִּי נִזְדַּכֵּךְ גּוּפוֹ וְדָמֵי לְבַר אֱלָהִין מַלְאַךְ ה' אֵין צָרִךְ בְּעִנּוּי. אֲשֶׁר עַל כֵּן צִוָּה ה' וְאָמַר **וְהָיְתָה לָכֶם** פֵּרוּשׁ, מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגַּם הֵם בִּכְלַל הָעִנּוּי. וּכְדֵי שֶׁלֹּא תַחְשֹׁב דִּדְוָקָא לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יְצִוֶּה ה' וְלֹא לְכָל יִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר **הָאֶזְרָח וְהַגֵּר**, וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר בְּאֹפֶן אַחֵר.

לְחֻקַּת עוֹלָם. טַעַם אָמְרוֹ **עוֹלָם**, לְצַד שֶׁתִּבֹּא הַסְּבָרָא שֶׁלֹּא בָּא הָעִנּוּי אֶלָּא לְכַפֵּר עָוֹן, וּמַעֲתָּה כָּל שֶׁאֵין רִשּׁוּמוֹ שֶׁל עָוֹן בַּמְּצִיאוּת בְּיִשְׂרָאֵל אֵין חִיּוּב בָּעִנּוּי, לָזֶה אָמַר **חֻקַּת עוֹלָם**. וּפְנִימִיּוּת הַדָּבָר הוּא חֻקָּה שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, וְהוּא סוֹד נִכְמָס.

תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. פֵּרוּשׁ, עִנּוּי הַכּוֹלֵל לַנֶּפֶשׁ בְּהַשְׁוָאָה, וְאֵיזֶה זֶה? מְנִיעַת הַמָּזוֹן. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁיִּעָנֶה עַצְמוֹ בְּמִלְאָכָה, יִשְׁתַּנֶּה הַדָּבָר בִּשְׁנֵי דְבָרִים: הָאֶחָד – שֶׁמִּתְעַנֶּה בְּיוֹתֵר הַחֵלֶק מִמֶּנּוּ הַטּוֹרֵחַ בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה, וְאִם כֵּן אֵין עִנּוּי הַנֶּפֶשׁ בְּהַשְׁוָאָה, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה "תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם". הַשֵּׁנִי – כִּי בְּסֵדֶר זֶה יִקָּרֵא עִנּוּי הַגּוּף, כִּי הַבָּשָׂר הַחַי מִתְיַגֵּעַ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה "נַפְשֹׁתֵיכֶם". וּמֵעַתָּה תַּם לָרִיק כֹּחָם שֶׁל הַקָּרָאִים.

הָאֶזְרָח וְהַגֵּר. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "הָאֶזְרָח" – אֶזְרָח זֶה אֶזְרָח, "הָאֶזְרָח" לְרַבּוֹת נָשִׁי אֶזְרָח, "גֵּר" זֶה הַגֵּר, "הַגֵּר" לְרַבּוֹת נָשִׁי הַגֵּר, "בְּתוֹכְכֶם" לְרַבּוֹת נָשִׁים וַעֲבָדִים, עַד כָּאן. וַעֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לְמוֹדְעֵי לָמָּה הֻצְרַךְ לְזִכְרוֹן אֶזְרָח, וְאִם בִּשְׁבִיל רִבּוּי הֵ"א הַמְרַבֶּה נָשִׁים, זֶה טָעוּת, כִּי יֵשׁ לָאֵלוֹהַּ מִלִּין לְדַבֵּר בְּאֹפֶן שֶׁיִּרְבֶּה הַצְּרִיכִין לְהִתְרַבּוֹת מִבְּלִי תּוֹסֶפֶת אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת לְלֹא צָרְךְ.

וְיִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (כח:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר מָר, "הָאֶזְרָח" – לְרַבּוֹת הַנָּשִׁים לְעִנּוּי יוֹם כִּפּוּר. אָמַר רָבָא: מִדְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב נָפְקָא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב: הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה. וּמְתֻרָּץ: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְתוֹסֶפֶת עִנּוּי. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּמֵעֵט רַחֲמָנָא לְתוֹסֶפֶת עִנּוּי מֵעִנּוֹשׁ וְאַזְהָרָה, לֹא יִתְחַיְּבוּ נָשִׁים, קָא מַשְׁמַע לָן, עַד כָּאן. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר אֶזְרָח, לְצַד שֶׁהִרְבּוּי ה"א עַל הַתּוֹסֶפֶת עִנּוּי. לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְזָכַר שְׁנֵיהֶם יַחַד – הַמִּתְרַבֶּה וּרְשִׁימַת דָּבָר שֶׁבּוֹ מִתְרַבֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ **הָאֶזְרָח**, פֵּרוּשׁ, אֶזְרָח זֶה אֶזְרָח שֶׁחַיָּב

גַּם בְּתוֹסֶפֶת עִנּוּי כָּרָשׁוּם בְּמָקוֹם אַחֵר, וְדוֹמֶה לוֹ הוּא הַמִּתְרַבֶּה בְּתֵבַת ה"א, וְאֵין חִלּוּק בֵּינֵיהֶם. וְאַחַר שֶׁהֻכְרַח לוֹמַר הָאֶזְרָח לַטַּעַם הָאָמוּר, חָשׁ שֶׁיִּטְעֶה הַטּוֹעֶה לוֹמַר שֶׁאָמְרוּ הָאֶזְרָח הוּא לְמַעֵט הַגֵּר שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר זֶה שֶׁל מִצְוַת יוֹם כִּפּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר **הַגֵּר**. וְאִם הָיָה אוֹמֵר גֵּר לְבַד בְּלֹא ה"א, הָיָה לְבַעַל הַדִּין לְחַלֵּק חִלּוּק נָכוֹן, כִּי נְשֵׁי הַגֵּר לֹא, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב חִלֵּק בֵּין יִשְׂרָאֵל לְגֵר – שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל רִבָּה הַנָּשִׁים וּבַגֵּרִים לֹא רִבָּה. לָזֶה הֻצְרַךְ לוֹמַר הַגֵּר לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּר. עוֹד נִרְאֶה לְיַשֵּׁב טַעַם הַכָּתוּב שֶׁהֻצְרַךְ לְפָרֵט כָּל הַפְּרָטִים, לְצַד שֶׁהֻצְרַךְ לְפָרֵט הַכֹּהֲנִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּתֵבַת "לָכֶם", מַעֲתָּה חָל עָלָיו לְפָרֵט גַּם הָאֶזְרָחִים לְבַל יָבֹא הַטָּעוּת כִּי לַכֹּהֲנִים לְבַדָּם יְצַו ה', וְאַחַר שֶׁכֵּן, חָל עָלָיו לְפָרֵט כָּל הַנִּרְמָזִים בַּפָּרָשָׁה.

פסוק לד

וְהָיְתָה זֹּאת לָכֶם וְגוֹ'. מִקְרָא זֶה חוֹזֵר אֶל הַכֹּהֲנִים לְקַיֵּם לְדוֹרוֹת מִצְוָה הָאֲמוּרָה בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא עֲבוֹדַת כֹּהֵן גָּדוֹל, לְבַל יַחְשֹׁב שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה אֶלָּא לְשָׁעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר **זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם, לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כָּאן גִּלָּה ה' סוֹדוֹ כִּי עַל הַכֹּהֲנִים יְדַבֵּר כִּי הֵם הַמְכַפְּרִים.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה, לְבַל יֹאמַר אָדָם שֶׁלֹּא צִוָּה ה' לְבַל יִכָּנֵס בְּבִגְדֵי זָהָב אֶלָּא בְּעֵת הַהִיא פַּעַם רִאשׁוֹנָה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְכַּפֵּר רוֹשֶׁם עָוֹן עֶגֶל זָהָב, אֲבָל מִפַּעַם רִאשׁוֹנָה וְאֵילָךְ כְּבָר נִמְחָה וְנִמְחַק רִשּׁוּמוֹ וּבֹא יָבֹא אַהֲרֹן בְּבִגְדֵי כְבוֹד אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה. תַּלְמוּד לוֹמַר **וְהָיְתָה זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם** בְּלֹא שִׁנּוּי, וְנֶמַר אוֹמֵר **לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**. אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָתֵת טַעַם עַל הַדָּבָר, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁבִּבְחִינַת אַהֲרֹן לֹא נִשְׁאַר רוֹשֶׁם מֵהָעֶגֶל, כֵּיוָן שֶׁבְּעֶרְךְ יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְצָה בְּקֶרְבֵּיהֶם לֹא נִמְחַק רוֹשֶׁם הָעֶגֶל כָּל עִקָּר, וּמֵעַתָּה מִתְעַגֵּל הַדָּבָר גַּם עַל אַהֲרֹן.

וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'. רַז"ל אָמְרוּ (תורת כהנים) כִּי הַכָּתוּב יְכַוֵּן לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא עָשָׂה לְגַדְּלָה וּלְהִתְנַשֵּׂא, אֶלָּא עָשָׂה הַכֹּל לְקַיֵּם מִצְוַת ה'. וְנִרְאֶה כִּי גַּם שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יַגִּיד, שֶׁהֲרֵי ה' לֹא דִּבֶּר עִם אַהֲרֹן אֶלָּא עִם מֹשֶׁה, וְהַתּוֹרָה מְעִידָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה הַדִּבּוּר לְצַד אֲמִצָּעִיּוּת הָאֶמְצָעִי, הָא לְמַדְתָּ שֶׁהַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מִפִּי מֹשֶׁה לֹא נוֹלַד בָּהֶם הִשְׁתַּנּוּת אֲפִלּוּ בְּחֵלֶק מִשִּׁשִּׁים מֵחוּט הַשַּׂעָרָה, וְזֶה בְּנֵין אָב לְתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁכֻּלָּהּ הִיא מוֹצָא פִּי ה' יְחִיֶּה הָאָדָם חַיֵּי עוֹלָם בַּהֲגִיגוֹ בְּנֹעַם עֶלְיוֹן.

פרק יז

פסוק ג

אִישׁ אִישׁ וְגוֹ' אֲשֶׁר יִשְׁחַט. טַעַם כָּפֶל "אִישׁ אִישׁ". בְּזָבָחִים (קח.) דָּרְשׁוּ אַלִיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבּוֹת הַשּׁוֹחֵט לְהֶדְיוֹט שֶׁחַיָּב, וּכְאִלּוּ אָמַר "אִישׁ לְאִישׁ", וְלֹא דָּרְשׁוּ לְרַבּוֹת שְׁנַיִם

שֶׁשָּׁחֲטוּ מִשּׁוּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לְאִישׁ הַהוּא וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא", וְדָרְשׁוּ תֵּבַת "הַהוּא" אַחַת לְמַעוּטֵי מוּטְעֶה וְאָנוּס וְשׁוֹגֵג, וְאֶחָד לְמַעֵט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – "הַהוּא" וְלֹא הֵם. וְקָשֶׁה, שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ לְמַעֵט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ מִדִּכְתִיב "דָּם שָׁפָךְ" וְלֹא מִתֵּבַת "הַהוּא". וְיֵשׁ לוֹמַר כִּי לֶהֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מַעוּטִים "הַהוּא" וְ"שָׁפָךְ", וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִעוּט אֶחָד לְשׁוֹגֵג וְאָנוּס וּמוּטְעֶה, וּמִעוּט אֶחָד לְמַעֵט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ, אֵינוֹ מַקְפִּיד הַשֵּׂ"ס לְהַמְצִיא מִעוּט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ מִ"שָׁפָךְ" אוֹ מֵ"הַהוּא", וְעַיֵּן בַּפְּסוּק שֶׁאַחַר זֶה.

אֲשֶׁר יִשְׁחַט. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא וכו', מִנַּיִן לְשׁוֹחֵט עוֹף? תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט". וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה שְׁחִיטָה וכו' מְלִיקָה וכו' אֵינוֹ דִּין וכו', תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִשְׁחַט" – עַל הַשְּׁחִיטָה הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הַמְּלִיקָה, עַד כָּאן. מַשְׁמַע כִּי מִתֵּבַת "אוֹ" מְרֻבֶּה שְׁחִיטַת עוֹף, וּמֵ"אֲשֶׁר יִשְׁחַט" מְמַעֵט הַמְּלִיקָה שֶׁהָיְתָה בָּאָה בְּקַל וָחוֹמֶר. וְקָשֶׁה, מִבְּרַיְתָא שֶׁהֵבִיא בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים (קז.) מוּכָח כִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ מֵ"אֲשֶׁר יִשְׁחַט" לְרַבּוֹת שְׁחִיטָה לָעוֹף, וּמִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "זֶה הַדָּבָר" מֵעֵט הַמְּלִיקָה שֶׁהָיְתָה בָּאָה בְּקַל וָחוֹמֶר. וְגַם לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁחוֹלֵק שָׁם עִם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דּוֹרֵשׁ רִבּוּי שְׁחִיטַת הָעוֹף מִ"דָּם יֶחְשֹׁב" וּמִעוּט הַמְּלִיקָה מֵ"אֲשֶׁר יִשְׁחַט" כִּדְמוּכָח מֵהַשֵּׂ"ס שָׁם. וְאִם כֵּן, בְּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים לֹא רַבִּי עֲקִיבָא וְלֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְהִנֵּה בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר כִּי בְּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים אֵינָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּה שֶּׁדָּרַשׁ שָׁם "זֶה הַדָּבָר" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה "זֶה הַדָּבָר" וכו' "אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" וכו', אִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁלֹּא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. גַּם מִמַּה שֶּׁלֹּא דָּרַשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים יִתּוּר "דָּם יֶחְשֹׁב" לְדָרָשַׁת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְרַבּוֹת הַזּוֹרֵק, אִם כֵּן מוּכָח שֶׁדִּרּוּשָׁהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא. גַּם מִמַּה שֶּׁדָּרְשׁוּ בְּפָרָשָׁה י "אוֹ זָבַח" לְרַבּוֹת הַדָּם, כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא בַּבְּרַיְתָא שֶׁהֵבִיא בַּשֵּׂ"ס דִּזְבָחִים, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע כִּי דְּרָשַׁת תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים הוּא כְּדַרְכּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא. וּמֵעַתָּה תִּהְיֶה דְּרָשַׁת שְׁחִיטַת עוֹף מִ"דָּם יֶחְשֹׁב" וּמִעוּט מְלִיקָה מֵ"אֲשֶׁר יִשְׁחַט", וְלָמָּה דּוֹרֵשׁ תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת מֵ"אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט"? וְעוֹד, לְתַנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁדּוֹרֵשׁ שְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת מֵ"אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט", "דָּם יֶחְשֹׁב" שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לָמָּה לִי?

וְרָאִיתִי לְהָרַמְבַּ"ם ז"ל שֶׁכָּתַב בְּפֶרֶק י"ח מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בַּסַּכִּין וְשָׁחֲטוּ פְּטוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יִשְׁחַט" "אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט" – אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לְהָרַמְבַּ"ם ז"ל לָמָּה עָשָׂה לְמוּד חָדָשׁ וְלֹא רָשַׁם הַלְמוּד שֶׁהוּזְכַּר בַּבְּרַיְתָא וּבַתַּלְמוּד. וְעוֹד קָשֶׁה לְהָרַמְבַּ"ם ז"ל וַהֲרֵי פָּסוּק "אֲשֶׁר יִשְׁחַט" "אֲשֶׁר יִשְׁחַט" דְּרָשׁוּהָ לְמִשְׁפַּט הָעוֹף, בֵּין לְתַנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בֵּין לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהוּבָא דִּבְרֵיהֶם בִּזְבָחִים (זבחים קז.) שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה. "אֲשֶׁר יִשְׁחַט" אִצְטְרִיךְ לְלַמֵּד עַל הָעוֹף,

לְמָר לְרַבּוֹת שֶׁחַיָּב עַל שְׁחִיטָתוֹ וּלְמָר לְמַעֵט הַמְּלִיקָה. וְדִין זֶה פָּסְקוּ רַמְבַּ"ם בְּסוֹף פֶּרֶק י"ט מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. וְעוֹד קָשֶׁה לְמַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם חִיּוּב לְשׁוֹחֵט לְאִישׁ מִפְּסוּק "דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ", שֶׁכָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִשְׁחֹט קָדְשִׁים אֵלּוּ לַה' הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר "דָּם יֵחָשֵׁב וְגוֹ' דָּם שָׁפָךְ", אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַדָּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כְּדָם הַנִּשְׁפָּךְ, לֹא כְּקַרְבָּן, הֲרֵי זֶה חַיָּב, עַד כָּאן. וַהֲרֵי הַשַּׁ"ס דּוֹרֵשׁ חִיּוּב שׁוֹחֵט לְאִישׁ מֵאָמְרוֹ "אִישׁ אִישׁ", וְעוֹד "דָּם שָׁפָךְ" דְּרִשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְמַעֵט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ אוֹ לְמַעֵט אָנוּס שׁוֹגֵג מֵטָעֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, וּמַה מָּקוֹם לְדָרֹשׁ מְמֶּנָּה שׁוֹחֵט לְאִישׁ. וְהִנֵּה דְּרָשָׁה זוֹ אֲמָרוּהָ בִּזְבָחִים (זבחים קח:) אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי שֶׁחוֹלֵק עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּדָרְשַׁת "אִישׁ אִישׁ".

וְלָזֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבַּחַר הָרַמְבָּ"ם לְהָבִיא הָרְאָיָה מִיִּתּוּר "דָּם שָׁפָךְ" שֶׁהִיא יוֹתֵר חֲזָקָה מִדְּרָשַׁת "אִישׁ אִישׁ" שֶׁאֵינָהּ דְּרָשָׁה חֲזָקָה. וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מְצִיעָא (ב"מ לא.) בְּפָסוּק "הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ" שֶׁסּוֹבֵר רַבִּי שִׁמְעוֹן דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת שָׁם כִּי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ אֵיזֶה הוֹכָחָה הֵפֶךְ דְּרָשָׁה הַנִּשְׁמַעַת מִכָּפֶל הַדְּבָרִים אָנוּ דּוֹרְשִׁים כָּפֶל הַתֵּיבָה וְאֵין אָנוּ אוֹמְרִים דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וּכְשֶׁיֵּשׁ הִתְנַגְּדוּת לְדָרְשַׁת הַכָּפֶל אָנוּ אוֹמְרִים דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. מֵעַתָּה אֵין דְּרָשַׁת כָּפֶל "אִישׁ אִישׁ" חֲזָקָה כִּדְרָשַׁת "דָּם שָׁפָךְ" שֶׁהֵבִיא הַשַּׁ"ס אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי, וַהֲגַם דְּהַשַּׁ"ס לֹא קָאָמַר לָהּ אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי, אַף עַל פִּי כֵן מִמֶּנָּה נִקַּח לְרַבִּי שִׁמְעוֹן כִּי אֵין הֶכְרֵחַ לַעֲשׂוֹת מַחְלֹקֶת בֵּינֵיהֶם בָּזֶה. וַהֲגַם דְּהַשַּׁ"ס קָאָמַר לִסְבָרַת רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁדּוֹרֵשׁ שׁוֹחֵט לְאִישׁ מֵ"אִישׁ אִישׁ" (זבחים קח.), זֶה הָיָה קוֹדֶם שֶׁיָּדַע דְּרָשַׁת "דָּם יֵחָשֵׁב וְגוֹ' דָּם שָׁפָךְ", מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר דְּרָשָׁה זוֹ הוּא דָּבָר הַשָּׁוֶה לְכֻלָּם, וְלָזֶה כָּתַב הָרַמְבָּ"ם מִדְּרָשַׁת "דָּם שָׁפָךְ", אֲבָל קוֹשְׁיָתֵינוּ הָרִאשׁוֹנָה לְדִבְרֵי רַמְבָּ"ם בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת.

וְנִרְאֶה לוֹמַר דְּסוֹבֵר רַמְבַּ"ם, כֵּיוָן שֶׁאָנוּ רוֹאִים כָּל כָּךְ שִׁנּוּיִים בֵּין בָּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים וּבָרַיְתָא שֶׁהֵבִיא הַשַּׁ"ס בִּזְבָחִים וּבֵין דִּבְרֵי הַשַּׁ"ס גַּם כֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, אִם כֵּן מוֹכִיחִים הַדְּבָרִים שֶׁאֵין לְהַקְפִּיד עַל שִׁנּוּי מָקוֹם דְּרָשׁוֹת אֵלּוּ. וְלָזֶה לְמָה שֶּׁמּוֹכִיחַ רַמְבַּ"ם מִפָּסוּק "דָּם שָׁפָךְ" שׁוֹחֵט לְאִישׁ דְּחַיָּב, אִם כֵּן אֵין לָנוּ מְנַיִן לִדְרֹשׁ מִעוּט שְׁנַיִם. לָזֶה חִפֵּשׂ אַחַר דְּרָשַׁת יִתּוּר "אֲשֶׁר יִשְׁחַט" שֶׁהִיא מְיֻתֶּרֶת, וְאֵין אָנוּ דּוֹרְשִׁים שְׁחִיטַת עוֹף אֶלָּא מִתֵּיבַת "אוֹ", וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁמְּרַבֶּה שְׁחִיטָה לְעוֹף מֵאָמְרוֹ תֵּיבַת "אוֹ" לְרַבּוֹת. וּלְפִי זֶה דָּרְשִׁינַן מִעוּט מְלִיקָה בְּעוֹף מֵאָמְרוֹ "זֶה הַדָּבָר" לְמַעֵט מְלִיקָה בָּעוֹף, וּכְדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁדּוֹרֵשׁ מִעוּט מְלִיקַת עוֹף מִ"זֶה הַדָּבָר". וְלֹא יִקְשֶׁה לְךָ

מִמַּה דְּקַיְמָא לָן (ערובין מו:) הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא מֵחֲבֵרוֹ, כִּי אֵין בָּזֶה הֵפֶךְ רַבִּי עֲקִיבָא בְּעִנְיָן הֲלָכָה.

פסוק ה

זִבְחֵי שְׁלָמִים לַה' וְגוֹ'. הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "וְזָבְחוּ אוֹתָם זִבְחֵי" וְכוּ', וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן הָאָדוֹן לְהַרְאוֹת חִבַּת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר חִבֵּב עֲמוֹ, וְאָמַר **כִּי זִבְחֵי שְׁלָמִים** הֵם קָרְבָּנוֹת הַמִּשְׁתַּתְּפִים בְּשֻׁלְחָן אֶחָד יַחַד בָּנִים וַאֲבִיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **שְׁלָמִים לַה' אוֹתָם**, וְחוֹזֶרֶת תֵּיבַת "אוֹתָם" לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַזּוֹבְחִים הָאֲמוּרִים בִּתְחִלַּת הַכָּתוּב, לֹא לַנִּזְבָּחִים. וְעַל דָּבָר זֶה לְבַד תִּתְנַהֵג הַנֶּפֶשׁ מִנְהֶגֶת הַזּוֹ וְתָקוּם לַעֲבוֹדַת הָאֵל בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ מִבְּלִי הֶרְגֵּשׁ לְהַפְלָגַת עֲרֵבוּת הַנִּרְגָּשׁ בִּבְחִינַת אַהֲבָתוֹ יִתְבָּרַךְ בַּנֶּפֶשׁ הַמִּרְגֶּשֶׁת בִּטְעִימַת נֹעַם חִבָּתוֹ, וְכָל זֶה קָטָן הוּא לְהַמְתְחַיֵּב לָנוּ עֲשׂוֹת לְעֶרֶךְ הַמּוּקְדָּם מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ בִּבְחִינַת שַׁעֲשׁוּעַ חִבּוּבֵינוּ וְרוֹמְמוּת אֲשֶׁר רוֹמֵם עַם קְדוֹשׁוֹ.

פסוק ח

וַאֲלֵיהֶם תֹּאמַר וְגוֹ'. בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים (זבחים קז.) תָּנְיָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לְעֵרוּב פָּרְשִׁיּוֹת, לוֹמַר שֶׁאַף שְׁחוּטֵי חוּץ שֶׁהֶעֱלָה בַּחוּץ, הֲגַם שֶׁאֵין רְאוּיִים לִפְנִים, כְּגוֹן הַשּׁוֹחֵט בִּפְנִים וּמַעֲלֶה בַּחוּץ, דְּתַנְיָא בַּמִּשְׁנָה תְּחִלַּת פֶּרֶק י"ג דִּזְבָחִים. וְלִתֵּן כָּל הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, זוּלַת דְּבָרִים שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם וּמִעֵט בַּחֲבֵרוֹ. וְעַיֵּן בִּדְבָרֵי רַשְׁ"י בִּזְבָחִים.

אִישׁ אִישׁ וְגוֹ'. עַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה.

מִבֵּית יִשְׂרָאֵל. הֶצְרֵךְ לוֹמַר "מִבֵּית יִשְׂרָאֵל" וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "וַאֲלֵיהֶם" שֶׁמִּמֶּנּוּ מוּבָן שֶׁחוֹזֵר לְהָאֲמוּרִים לְמַעְלָה מֵהֶעְנְיָן. לְצַד שֶׁאָמַר "אִישׁ אִישׁ" לוֹמַר שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, וְחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיָּבֹא הַדּוֹרֵשׁ וְיִדְרֹשׁ לְרַבּוֹת הַגּוֹיִם, כְּמוֹ שֶׁדּוֹרְשִׁים (מנחות עג.) בְּ"אִישׁ אִישׁ" הָאָמוּר בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת (ויקרא כב:יח) שֶׁהוּא לְרַבּוֹת גּוֹיִם, לָזֶה הֶצְרֵךְ לוֹמַר "מִבֵּית" וְגוֹ' דַּוְקָא יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֻמּוֹת, וּמִמֵּילָא נִתְחַיֵּב לִדְרֹשׁ בְּ"אִישׁ אִישׁ" כָּל מַה שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וְאַחַר שֶׁהֶצְרֵךְ לוֹמַר "מִבֵּית יִשְׂרָאֵל" חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב הַגֵּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִן הַגֵּר".

וְהֶצְרֵךְ לְרַבּוֹת כָּל הָרִבּוּיִים, דְּזוּלַת זֶה יֹאמַר הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא רִבָּה אֶלָּא מַה שֶׁהִזְכִּיר בַּכָּתוּב. וְגַם לְדַעַת רַבִּי יוֹסֵי שֶׁסּוֹבֵר דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, אוּלַי שֶׁלֹּא אָמַר כֵּן אֶלָּא לְצַד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְנִיעַת הַדְּרָשָׁה בּוֹ לְצַד מְעוּט הַהוּא. וַהֲגַם שֶׁהִקְשָׁה הַשַּׁ"ס לְרַבִּי יוֹסֵי דְּכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵשׁ "אִישׁ אִישׁ" שֶׁבִּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה גַּם "אִישׁ אִישׁ" שֶׁבְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה לֹא יִדְרֹשׁ, אֵין הָכִי נַמִּי אִם לֹא הָיָה הַשַּׁ"ס מוֹצֵא דְּרָשַׁת "דָּם שָׁפָךְ" הָיָה אוֹמֵר שֶׁדּוֹרְשָׁהּ מֵ"אִישׁ אִישׁ", שֶׁכָּל שֶׁאֵין נֶגְדִּיּוּת לְדִרְשָׁה לֹא אָמְרִינַן דִּבְּרָה תּוֹרָה וְכוּ'. וְעַיֵּן בִּדְבָרֵי הַתּוֹסָפוֹת בְּמִצִיעָא דַּף ל"א

ד"ה דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, שֶׁאֵין סְבָרָא לוֹמַר דְּלֵית לְתַנָּא כַּמָּה דְּרָשׁוֹת שֶׁנִּדְרְשׁוּ בַּכֶּפֶל, וַהֲגַם שֶׁהַתּוֹסָפוֹת פֵּרְטוּ הַקֻּשְׁיָא לְרִבִּי שִׁמְעוֹן עִם כָּל זֶה יֶשְׁנָהּ לַכֹּל. וְעִקַּר מַחְלֹקֶת הַתַּנָּאִים הִיא בְּסִבָּרָא בְּדָבָר הַמִּתְנַגֵּד לַדְּרָשָׁה שֶׁכְּפִי הַסְּבָרָא מַטֶּה לוֹמַר דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְתִמְצָא שֶׁגַּם רַבִּי שִׁמְעוֹן מָצִינוּ שֶׁאָמַר (בבא מציעא לא:) דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּמָצִינוּ לוֹ שֶׁדּוֹרֵשׁ הַכֶּפֶל.

פסוק י

וְאִישׁ אִישׁ וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאכַל וְגוֹ'. טַעַם כֶּפֶל "אִישׁ אִישׁ", בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "יִשְׂרָאֵל" – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, "גֵּר" – אֵלּוּ גֵּרִים, "הַגֵּר" – לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּרִים, "בְּתוֹכָם" – לְרַבּוֹת נָשִׁים וַעֲבָדִים. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ אִישׁ"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לְהָבִיא וְלַד יִשְׂרָאֵל מִן הַגֵּר וּמִן הָעֶבֶד, עַד כָּאן. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְפָרֵט כָּל הַפָּרָטִים, וּכְדֶרֶךְ שֶׁהִקְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת סָכָּה (כח.) בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא שֶׁאָמְרָה "הָאֶזְרָח" לְרַבּוֹת הַנָּשִׁים, וְזֶה לְשׁוֹנָם: מִדְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב נָפְקָא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב: הַשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה, וְתֵרֵץ שָׁם שֶׁאִצְטְרִיכָא לְתוֹסֶפֶת עִנּוּי וְכוּ', עַד כָּאן. אִם כֵּן גַּם בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת כֵּן, לָמָּה הֻצְרַךְ לְרַבּוֹת הַנָּשִׁים וְכוּ', בֵּין נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל בֵּין נְשֵׁי הַגֵּר. עוֹד יֵשׁ לָנוּ לַעֲמֹד עַל כַּוָּנַת דִּבְרֵי הַתַּנָּא, מַה הוּא הַוּלַד יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַגֵּר שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת מֵ"אִישׁ אִישׁ", אִם הוּא הֵמִיר כְּבוֹדוֹ מִגֵּרוּת וְהָלַךְ לַחֲרָפוֹת, הֲרֵי הוּא גּוֹי, וּלְמִי בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ הָאִסּוּר. וְעוֹד הַתַּנָּא אוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ "וְלַד יִשְׂרָאֵל" מַשְׁמַע שֶׁבְּיַהֲדוּתוֹ עוֹמֵד, אִם כֵּן פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא גָּרַע מִגֵּר שֶׁאָמַר קְרָא בְּפֵרוּשׁ, וְלָמָּה אִצְטְרִיךְ "אִישׁ אִישׁ"?

וְהָרַב בַּעַל "קָרְבַּן אַהֲרֹן" כָּתַב שֶׁגָּרְסִינַן בַּבָּרַיְתָא "מִן הַגּוֹי וּמִן הָעֶבֶד", וְיִרְצֶה וְלַד בַּת יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַגּוֹי אוֹ עֶבֶד, שֶׁאַף עַל גַּב שֶׁאָבִיו עכו"ם אוֹ עֶבֶד שֶׁלֹּא הֻזְהֲרוּ עַל הַדָּם וְכוּ', מְחֻיָּב אִם אָכַל דָּם דְּגָרִיר אַחַר אִמּיהּ וְכוּ', דְּגוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כָּשֵׁר, כִּדְאָמְרִינַן בִּיבָמוֹת (יבמות כג.) "בִּנְךָ הַבָּא וְכוּ' קָרוּי בִּנְךָ" וְכוּ', עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לִי, כֵּיוָן שֶׁהַכָּתוּב קָרָאוֹ לָזֶה בֶּן יִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן יִשְׂרָאֵל גָּמוּר הוּא, וְאִם מְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּבֵן שֶׁלֹּא רָצָה לַעֲמֹד בְּיַהֲדוּת אִמּוֹ, אִם כֵּן פָּקוּ פְּלִילִיָּה, וּלְמִי בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ תּוֹרַת ה'? וְאִם לְכוֹפוֹ עַל הַדָּבָר, מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם בְּיַד יִשְׂרָאֵל לְכוֹפוֹ, פְּשִׁיטָא שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ כְּדִין כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבֵר עַל הַתּוֹרָה, וְאִם אֵין בְּיָדֵינוּ לְכוֹפוֹ הֲרֵי אֵין בִּרְשׁוּתֵנוּ, וְאִם כֵּן קְרָא לְמַאי אָתָא?

וְנִרְאָה לוֹמַר בְּהַקְדִּים לָדַעַת טַעַם אִסּוּר זֶה, כְּפִי מַה שֶׁהֵאִירוּ חֲכָמִים אֶת עֵינֵינוּ בְּפָנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, כִּי כָּל נַפְשׁוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם מִמַּדְרֵגָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, בְּסוֹד (דברים לב:ט) "חֵלֶק ה' עַמּוֹ". גַּם אָמְרוּ שֶׁהֲגַם שֶׁהֵם בָּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן וּרְחוֹקִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ, אַף

עַל פִּי כֵן יֶשְׁנָם דִּבּוּקִים בְּחוּט שֶׁל חֶסֶד עַד מְקוֹם שָׁרְשָׁהּ, בְּסוֹד אָמְרוֹ (שם) "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ". וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה הִיא מִמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה אֲשֶׁר יִתְיַחֵס מְקוֹמָהּ אֶל קְלִפַּת נֹגַהּ. וְהִנֵּה בֶּאֱכוֹל אָדָם מִדַּם בְּהֵמָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ, שֶׁעָלָיו בָּא עִנְּשׁ כָּרֵת, קוֹנָה נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מְקוֹמָהּ בְּנֶפֶשׁ אָדָם. וְהוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב כָּאן כִּי הָאוֹכֵל דָּם וּמַכְנִיס נֶפֶשׁ הַפְּחוּתָה בְּנַפְשׁוֹ, יִגְעַל אוֹתוֹ שֹׂרֶשׁ הָעֶלְיוֹן לְבַל יִהְיֶה עוֹד נִדְבָּק בּוֹ. וְהוּא מַאֲמַר **וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ**, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּכְרֹת הַחוּט הַקָּשׁוּר בְּשָׁרְשׁוֹ שֶׁהוּא מְקוֹר כְּלִלוּת נַפְשׁוֹת עִם ה', וְהוּא אָמְרוֹ **מִקֶּרֶב עַמָּהּ**.

עוֹד יָדוּעַ הוּא כִּי הֲגַם שֶׁבִּכְלָלוּת עִם יִשְׂרָאֵל שֹׂרֶשׁ אֶחָד, אַף עַל פִּי כֵן הֵם בְּמַדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, בְּסוֹד (קהלת ה:ז) "כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ" וְגוֹ'. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר, לְצַד שֶׁנֶּפֶשׁ בְּהֵמָה זוֹ לֹא טְמֵאָה הִיא, שֶׁהֲרֵי הִיא בְּהֵמָה טְהוֹרָה הַנֶּאֱכֶלֶת, לָזֶה לֹא תַּעֲשֶׂה נֶפֶשׁ הַלָּזוֹ פְּגָם וְדֹפִי אֶלָּא בַּהַדְרָגָה הַגְּדוֹלָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְעִנְּשׁ שֶׁיִּחֵד ה' לַעֲבֵרָה זוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְהָאֲזָרְחִים זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת, וּכְשֶׁיֵּרָבֶּה הַכָּתוּב אֵיזֶה רִבּוּי אֵין לָנוּ בּוֹ אֶלָּא חִדּוּשׁ הַדְּרָגָה אַחַת עַד שֶׁיֵּרָבֶּה קְצָת הַמַּדְרֵגוֹת.

גַּם כַּלֵּךְ לְדַרְכְּךָ אַחֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין הַפְּעֻלָּה הַלָּזוֹ עוֹשָׂה כָּל כָּךְ רֹשֶׁם לְהִצְטָרֵךְ לְכָרְתָהּ אֶלָּא נֶפֶשׁ שֶׁהִיא קַלַּת הָעֵרֶךְ, אֲבָל נֶפֶשׁ רָמָה אֶפְשָׁר שֶׁהֲגַם שֶׁתַּעֲשֶׂה בּוֹ רֹשֶׁם אַף עַל פִּי כֵן לֹא תַּעֲשֶׂה כָּל כָּךְ פְּעֻלָּה בָּהּ כְּדֵי שֶׁתִּצְטָרֵךְ לְכָרֵת. אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם אֵל נוֹרָא עֲלִילָה וְרָבָּה כָּל הָרִבּוּיִים וְאָמַר כִּי קָטֹן וְגָדוֹל יֶשְׁנוֹ בְּהִכָּרֵת בְּאָכְלוֹ דַּם הַנֶּפֶשׁ, וְאָמַר רִבּוּיִים לְכָל הַמַּדְרֵגוֹת קָטֹן וְגָדוֹל.

וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ הַמַּדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ: רִאשׁוֹן שֶׁבַּקְּדֻשָּׁה זִכְרֵי יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי נְשֵׁיהֶם, לְצַד שֶׁהָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּמַדְרֵגַת הָאִישׁ, גִּ' גֵּר הַבָּא מִיִּשְׂרָאֵל וְגִיּוֹרֶת, דִּ' גֵּר הַבָּא מִגֵּר וְיִשְׂרְאֵלִית, הִ' גִּיּוֹרֶת כַּיּוֹצֵא בִּשְׁנֵי הַמַּדְרֵגוֹת, וִ' גֵּר הַבָּא מִגֵּר וְגִיּוֹרֶת, זִ' גִּיּוֹרֶת הַבָּאָה מִגֵּר וְגִיּוֹרֶת, חִ' גֵּר עַצְמוֹ. וְכָל אֵלּוּ הַמַּדְרֵגוֹת בָּאוּ בַּכָּתוּב, רִאשׁוֹן שֶׁבַּקְּדֻשָּׁה יִשְׂרָאֵל, הִזְכִּירָם בְּפֵרוּשׁ, וְהוּא מַאֲמַר תַּנָּא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים "יִשְׂרָאֵל" – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. וְהִזְכִּיר הַגֵּרִים שְׁתֵּי פְּעָמִים, וּשְׁנֵי רִבּוּיִים עִמָּהֶם "הַגֵּר הַגָּר". וְתִמְצָא שֶׁבְּמַסֶּכֶת סֵכָה (כח.) דָּרְשׁוּ הֵ"א שֶׁל "הָאֶזְרָח" לְרַבּוֹת נְשֵׁיהֶם, נִמְצֵאת אוֹמֵר כִּי הֵ"א שֶׁל "הַגֵּר הַגָּר" רִבּוּיִים הֵם. הֲרֵי לְפָנֶיךָ אַרְבָּעָה רִבּוּיִים בַּגֵּרִים וְהֵם כְּנֶגֶד שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת שֶׁבַּגֵּרִים: הָאִ' הוּא הַגֵּר שֶׁנּוֹלַד מִגֵּר וְגִיּוֹרֶת וְהַבִּ' הַגֵּר עַצְמוֹ שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וּשְׁנֵי הָרִבּוּיִים כְּנֶגֶד נְשֵׁיהֶם שֶׁבְּהַדְרָגָתָם. וְאוּלַי שֶׁלָּזֶה דִּקְדֵּק וְאָמַר תַּנָּא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "הַגֵּר אֵלּוּ הַגֵּרִים" וְלֹא אָמַר "זֶה גֵּר", שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת דְּגֵרִים כְּאָמוּר, וְאָמַר "הַגֵּר" לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּרִים, פֵּרוּשׁ מֵרִבּוּי הֵ"א נִתְרַבּוּ נְשֵׁיהֶם. וְאָמַר **בְּתוֹכָם** לְרַבּוֹת נָשִׁים וַעֲבָדִים כְּמַאֲמַר הַתַּנָּא, פֵּרוּשׁ נָשִׁים אֶזְרָחִיּוֹת וַעֲבָדִים שֶׁדִּינָם שָׁוֶה לְנָשִׁים. וְלֹא תַקְשֶׁה

לָמָּה הֻצְרַךְ לְרַבּוֹתָם, וְהָלֹא קַל וָחֹמֶר מִגֵּרִים, וְאֵין לוֹמַר שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר כִּי לְצַד שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מֵעֵרֶךְ גֵּר יִצְטָרֵךְ לוֹמַר כִּי גַּם בָּהֶם יַפְעִיל הַכָּרַת כְּמוֹ שֶׁאָמְרְנוּ בְּטַעַם זִכְרוֹן יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחַר שֶׁהֻזְכְּרוּ זִכְרֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל שֶׁכֵּן הַנָּשִׁים. הִנֵּה אִם לֹא הָיָה רִבּוּי "בְּתוֹכָם" שֶׁרִבָּה בָּהּ קְרָא נָשִׁי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיִינוּ מְרַבִּים מֵהֵ"א שֶׁל "הַגֵּר" שְׁתֵּי גְּיוֹרוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. הֲרֵי לְפָנֵינוּ שִׁשָּׁה רִבּוּיִים, וְאָמַר **אִישׁ אִישׁ** שְׁנֵי רִבּוּיִים אֲחֵרִים, וְדָרַשׁ אוֹתָם תַּנָּא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְאָמַר לְהָבִיא וְלַד יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַגֵּר וּמִן הָעֶבֶד, פֵּרוּשׁ וְלַד יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זֶרַע יִשְׂרָאֵל וּבָא גַּם כֵּן מִן הַגֵּר, וְהוּא אָמְרוֹ "מִן הַגֵּר", וְהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁאָבִיו יִשְׂרָאֵל וְאִמּוֹ גִּיּוֹרֶת אוֹ אָבִיו גֵּר וְאִמּוֹ יִשְׂרְאֵלִית, וּשְׁנֵי הַדְּרָגוֹת אֵלּוּ נִדְרָשִׁים מִכֶּפֶל **אִישׁ אִישׁ**.

וְלֹא תַּקְשֶׁה לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְרַבּוֹת הַהַדְרָגוֹת אֵלּוּ אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר רִבָּה גֵּר גָּמוּר כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, כִּי אִם לֹא הָיָה רִבּוּי "אִישׁ" הָיִינוּ מְפָרְשִׁים דְּגֵרִים הָאֲמוּרִים בָּאוּ מִיִּשְׂרָאֵל וְגִיּוֹרֶת אוֹ מִגֵּר וְיִשְׂרְאֵלִית. וּמֵעַתָּה הִקְדִּים הַכָּתוּב הַדְּרָגוֹת הַחֲשׁוּבִים שֶׁבַּגֵּרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֵלֶק יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ אָמַר "הַגֵּר הַגָּר" שֶׁכֻּלָּן גֵּרִים, הֲרֵי לְפָנֶיךָ שְׁמוֹנָה רִבּוּיִים. וְאִם תֹּאמַר גִּיּוֹרֶת הַבָּאָה מִיִּשְׂרָאֵל וְגֵר מִנַּיִן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּאַחַר שֶׁנִּתְרַבָּה אֲפִלּוּ גֵּר עַצְמוֹ שֶׁנִּתְגַּיֵּר, פְּשִׁיטָא שֶׁאֵין לְהַפְחִית מִמֶּנּוּ גִּיּוֹרֶת הַבָּאָה מִיִּשְׂרָאֵל וְגֵר הֲגַם שֶׁהִיא נְקֵבָה, וּלְדֶרֶךְ זֶה תִּתְהַלֵּךְ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיְּרֻבֶּה רִבּוּיִים כָּאֵלּוּ.

בַּנֶּפֶשׁ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: וְלֹא בַּצְּבוּר, עַד כָּאן. הַטַּעַם כִּי אֵין כֹּחַ בְּעָוֹן זֶה לְהַכְרִית צִבּוּר. וְעַיֵּן בְּמַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (ויקרא יז:ד).

מִקֶּרֶב עַמָּהּ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: וְעַמָּהּ בְּשָׁלֵם, עַד כָּאן, וְאֵין יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה. מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם חַיָּבִים מִדִּין עֵרֶב לָמָּה יִהְיוּ פְּטוּרִים כָּאן, וְאִם אֵינוֹ מְדֻבָּר בְּמִי שֶׁחַיָּב מִדִּין עֵרֶב, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יָדְעוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר. וְנִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן לוֹמַר כִּי כְּרִיתַת הֶעָנָף הָרַע מֵהָאִילָן מַשְׁבִּיחוֹ כַּיָּדוּעַ, וְלָזֶה אָמַר "מִקֶּרֶב עַמָּהּ" פֵּרוּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק עָנָף הָרַע לְנֶצֶר מַטָּעָיו יִתְבָּרֵךְ יַכְרִיתֵהוּ, וְיִשָּׁאֵר עַמָּהּ בְּשָׁלֵם.

פסוק יא

כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת נְתִינַת טַעַם לָמָּה חוֹזֵר זֶה. וּלְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁכָּתַבְנוּ, שֶׁנּוֹתֵן הַטַּעַם לָמָּה תִּכְרֹת נֶפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בַּדָּם הַנֶּפֶשׁ וְהוּא נוֹתֵן בְּתוֹכוֹ נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לָנוּ לַחְקֹר לָמָּה אָמַר "נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר" וְלֹא אָמַר כִּי הַנֶּפֶשׁ בַּדָּם. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְחַכֵּם ה' לְהַשִּׂיב לַשּׁוֹאֵל לָמָּה לֹא אָסַר גַּם הַבָּשָׂר, כִּי גַּם בּוֹ הָיָה חִיּוּת הַבַּהֲמָה וּכְשֶׁאָדָם אוֹכְלוֹ יִגְרֹם הַפְגָּם בְּנַפְשׁוֹ. לָזֶה אָמַר וְכִי נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִי הָיְתָה בַּבָּשָׂר, לֹא כֵן הוּא, לֹא הָיְתָה אֶלָּא בְּדָמוֹ שֶׁל בָּשָׂר וְהַדָּם הוּא מְחַיֶּה הַבָּשָׂר. וְאֵין הַנֶּפֶשׁ בַּבָּשָׂר כָּל עִקַּר כְּאָמְרוֹ **נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם** הִיא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא בַּבָּשָׂר. וּתְכוּנָה זוֹ לֹא הֻכִּינָהּ ה'

בִּתְכוּנַת אָדָם, כִּי הָאָדָם הִתְפַּשְּׁטוּת חִיּוּנוּתוֹ הִיא גַּם בַּבָּשָׂר וְגַם בָּעֲצָמוֹת, וְנִקְרָא בְּדִבְרֵיהֶם הֶבְלָא דְּגַרְמֵי שֶׁנִּשְׁאָר אַחַר כַּמָּה שָׁנִים בָּעֲצָמוֹת, וְלָזֶה אֵינָם נִרְקָבִים הַצַּדִּיקִים. וְיֵשׁ רְשָׁעִים שֶׁנִּמְשְׁלוּ כַּבְּהֵמוֹת, וְהֵן הֵנָּה שֶׁאֵינָם עוֹמְדִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים לְצַד שֶׁיִּבְשׁוּ עַצְמוֹתָם וְנִרְקְבוּ וְכָלְתָה הַנֶּפֶשׁ וְהָלְכָה לָהּ כְּרוּחַ הַבְּהֵמָה.

וַאֲנִי נְתַתִּיו וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, וְתֵדַע שֶׁהַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהֲרֵי אֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם וְגוֹ' לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, הֲרֵי כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ.

עוֹד יְכֻוַּן הַכָּתוּב לְהַזְהִיר עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה לְבַל הֱמִיתָהּ, כִּי לֹא נָתַן ה' דַּם הַבְּהֵמוֹת לָנוּ אֶלָּא לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ, וְהוּא אָמְרוֹ **נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ** לְשָׁלֵל זוּלַת סִבָּה זוֹ שֶׁאֵינוֹ לָנוּ בְּמַתָּנָה לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר נַחְפֹּץ עֲשׂוֹת בּוֹ. וְתִמְצָא (סנהדרין ב.) שֶׁדִּין הֲרִיגַת בְּהֵמָה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כְּמִשְׁפַּט אָדָם, שֶׁהִשְׁוָה הַכָּתוּב מִשְׁפָּטָם לְמִשְׁפַּט אָדָם, וְלֹא הֻתְּרָה בְּהֵמָה לִשְׁחֹט אֶלָּא לְצָרְכֵי בְּשָׂרָהּ כִּי תְאַוֶּה נַפְשֶׁךָ אָדָם לֶאֱכֹל בָּשָׂר, שֶׁכֵּן גָּמַר קוֹנֵהּ עוֹלָמוֹ וְהִקְנָה לָנוּ, דִּכְתִיב (דברים יב:כ): "כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל אַוַּת" וְגוֹ':

פסוק יג

אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב כָּל זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁחַט חַיָּה אוֹ" וְגוֹ' אוֹ "אֲשֶׁר יִשְׁפֹּךְ דָּם" וְגוֹ'. עוֹד, אִם גְּזֵרַת הַדְּבָרִים הִיא מִצְוַת הַכִּסּוּי, הָיָה לוֹ לוֹמַר "יְכַסֶּהוּ בֶּעָפָר", כִּי אָמְרוֹ "וְכִסָּהוּ" מַשְׁמַע שֶׁקֹּדֶמָה מִצְוָה אַחֶרֶת.

וְנִרְאֶה כִּי בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר יָצוּד** נִתְכַּוֵּן לֶאֱסוֹר צֵידַת מִין טָמֵא לְכַתְּחִלָּה, הֲגַם שֶׁהִתִּירוֹ הַכָּתוּב בַּהֶנְאָה, וּכְמוֹ שֶׁהֶעֱלִיתִי בְּסִפְרִי פְּרִי תֹּאַר סִימָן קי"ז כְּדַעַת רַמְבַּ"ם (מאכלות אסורות פרק ח) שֶׁאֵין הֶתֵּר לְצוּדָם אֶלָּא אִם מִתְכַּוֵּן לְצוּד טְהוֹרִים וְנִזְדַּמְּנוּ עִמָּהֶם טְמֵאִים, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **אֲשֶׁר יָצוּד** וְגוֹ' תְּנַאי הוּא הַדָּבָר שֶׁאֵין מַתִּיר לוֹ לָצוּד אֶלָּא **אֲשֶׁר יֵאָכֵל** וְלֹא אֲשֶׁר לֹא יֵאָכֵל. וְאָמַר **וְכִסָּהוּ** לְצַד שֶׁקֹּדֶם מִצְוָה אַחֶרֶת שֶׁלֹּא לְצוּד שֶׁלֹּא יֵאָכֵל יְצַדֵּק לוֹמַר וְכִסָּהוּ בְּתוֹסֶפֶת וְאִי"ו. וְאָמַר **וְשָׁפַךְ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בְּמָקוֹם אַחֵר (דברים יב:טז): "לֹא תֹאכְלֻנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם", וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר כָּאן וְאָמַר **כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר** וְגוֹמֵר **וָאוֹמַר** וְגוֹ', הָא לְמַדְתָּ כִּי נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **וְשָׁפַךְ** לֶאֱסוֹר אֲכִילַת דַּם חַיָּה וָעוֹף. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹות נֶאֶמְרוּ כָּאן: א' לֹא יָצוּד טְמֵאִים לֵיהָנוֹת מֵהֶם, ב' לֹא יֹאכַל דָּם חַיָּה וָעוֹף, ג' מִצְוַת עֲשֵׂה לְכַסּוֹת דָּם חַיָּה וָעוֹף.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **וְשָׁפַךְ וְכִסָּהוּ**, שֶׁאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת כָּל דָּמוֹ, אֶלָּא חֵלֶק בִּשְׁפִיכָה וְחֵלֶק בְּכִסּוּי (חולין פח.).

פסוק יד

דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ. פֵּרוּשׁ – בְּמָקוֹם נַפְשׁוֹ. וּבָזֶה נָתַן טַעַם לָמָּה צָרִיךְ לְכַסּוֹת דָּמוֹ, כִּי לְצַד שֶׁדָּמוֹ הִיא נַפְשׁוֹ, מֵהַמּוּסָר לִנָהוֹג בּוֹ כָּבוֹד זֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה ה' לִקְבּוֹר אָדָם מֵת מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ.

וְטַעַם שֶׁלֹּא אָמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בַּבְּהֵמָה "נַפְשׁוֹ בְּדָמוֹ", אוּלַי שֶׁהַבְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ נֶפֶשׁ וְהִיא נְתוּנָה בַּדָּם, אֲבָל חַיָּה וְעוֹף אֵין לָהֶם נֶפֶשׁ כַּבְּהֵמָה אֶלָּא הַדָּם הוּא בְּמָקוֹם הַנֶּפֶשׁ, וּבָזֶה אֵינָם בָּאִים עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר כַּבְּהֵמָה זוֹלַת תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְגַם הֵמָּה אֵין בְּדָמָם הַזָּאָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא מִצּוּי כְּשֶׁמּוֹלֵק.

כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לֹא לְצַד שֶׁהַדָּם מְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ הוּא שֶׁאָסַרְתִּי הַדָּם, שֶׁאָז תְּחַלֵּק בֵּין דַּם בְּהֵמָה לְדַם חַיָּה וָעוֹף, אֶלָּא טַעַם הָאִסּוּר הוּא לְצַד "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר" וְגוֹ', וּמֵעַתָּה גַּם חַיָּה וָעוֹף בִּכְלָל.

כָּל אֹכְלָיו יִכָּרֵת. כְּבָר כָּתַבְתִּי לְמַעְלָה טַעַם הַכָּרֵת. וְטַעַם אָמְרוֹ "אֹכְלָיו" לְשׁוֹן רַבִּים וְ"יִכָּרֵת" לְשׁוֹן יָחִיד, לְהָעִירְךָ עַל פֵּרוּשֵׁנוּ, שֶׁהַכָּרֵת הוּא שֶׁיִּסְתַּלֵּק חִיּוּנִיּוּת הַמֵּאִיר בְּשֹׂרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְנִכְרַת הַשֹּׂרֶשׁ הַהוּא, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד. וְאָמַר "אֹכְלָיו" לְשׁוֹן רַבִּים, לְצַד שֶׁהַנֶּהֱנִים מֵהֶאֱכִילָה רַבִּים הֵמָּה, כִּי חִיּוּנִיּוּת הַנִּדְבָּק בְּשֹׂרֶשׁ עֶלְיוֹן יֵשׁ תַּחְתָּיו הֶכְנוֹת כְּדֵי שֶׁיּוּכַל עָמוֹד בְּיִחַד עִם הַגּוּף, כִּי הַגּוּף הוּא חֹמֶר גָּשֵׁם וּבָרָא ה' בּוֹ כֹּחַ הַמֵּנִיעַ, וְהוּא הַנֶּפֶשׁ שֶׁתְּכוּנָתָהּ הִיא נוֹטָה עַל הַגָּשֵׁם וְיִתְאַו לְמַטְעַמּוֹתָיו, וּבָרָאָם ה' בָּרוּךְ הוּא בִּתְכוּנָה זוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְמַזֵּג עִם הַגּוּף, וְהוּא מוּכָן לִבְחִינַת הַנִּשְׁתַּוֶּה לָרוּחַ, וְהָרוּחַ הוּא מוּכָן לִנְשָׁמָה, וְהַנְּשָׁמָה הוּכְנָה לְהִשָּׂרוֹת שְׁכִינָתוֹ עַל הָרְאוּיִים, וּמֵעַתָּה כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל הַדָּם הֲרֵי לְפָנֶיךָ אוֹכְלִין מְרֻבִּים: הַגּוּף, הַנֶּפֶשׁ, הָרוּחַ, הַנְּשָׁמָה, וּבִבְחִינַת הָעֹנֶשׁ שֶׁהוּא הַכָּרֵת אֵין נִכְרַת אֶלָּא חוּט הַנְּשָׁמָה הַקְּשׁוּרָה לְמַעְלָה וּבָזֶה יָבְשׁוּ כָּל הָעֲנָפִים, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים.

עוֹד רָצָה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים יז:י) כִּי הַצִּבּוּר אֵינָם נִכְרָתִים בַּעֲוֹן אֲכִילַת דָּם, לָזֶה אָמַר "אוֹכְלָיו" לְשׁוֹן רַבִּים וְ"יִכָּרֵת" לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיֹּאכְלוּ רַבִּים אֵין כָּרֵת אֶלָּא לַיָּחִיד וְלֹא לַצִּבּוּר.

וְנָתַתִּי אֶל לִבִּי לָדַעַת מַה טַּעַם יָצָו ה' לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף וְלֹא דַּם בְּהֵמָה. בִּשְׁלָמָא דָּם הַנִּזְרָק עַל הַמִּזְבֵּחַ הוֹד וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִדָּם חַיָּה וָעוֹף, אֲבָל דַּם שְׁחִיטַת חֻלִּין אֲשֶׁר הוּא נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינַיִם, לָמָּה תִּגָּרַע בְּהֵמָה מֵחַיָּה? וּמַה גַּם לְמַה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁבָּחַר לוֹ יְהֹ קָרְבָּן מֵהַבְּהֵמָה וְלֹא מֵחַיָּה וָעוֹף, זוֹלַת תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה.

וְהִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁחַיָּה דָּמָהּ הִיא הַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבְּהֵמָה, כִּי יֵשׁ נֶפֶשׁ מִלְּבַד הַדָּם וְהִיא מֻרְכֶּבֶת בַּדָּם וְאֵין דָּמָהּ עַצְמוֹ נַפְשָׁהּ, לָזֶה לֹא צִוָּה ה' לְכַסּוֹת הַדָּם אֶלָּא הַדָּם שֶׁהוּא עַצְמוֹ נֶפֶשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבְּהֵמָה שֶׁאֵין הַדָּם עַצְמוֹ נֶפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁל חַיָּה וָעוֹף.

וַהֲגַם שֶׁגַּם בְּדַם הָאָדָם יֵשׁ נֶפֶשׁ בּוֹ, עִם כָּל זֶה לֹא הַדָּם עַצְמוֹ נֶפֶשׁ, וְאֵין כִּסּוּי אֶלָּא לַמּוּרְגָּשׁ וְלֹא לַהִיּוּלִי הֲגַם שֶׁיֶּשְׁנוֹ, וְהָבֵן.

וְרָאִיתִי לָתֵת לֵב מַשְׂכִּיל מִפְּנֵי מָה נִשְׁתַּנִּית בְּרִית חַיָּה מִבְּהֵמָה בִּבְחִינָה זוֹ. וְנִרְאֶה שֶׁהַטַּעַם הוּא לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ בְּהִתְבּוֹנְנוּת מֻשְׂכָּלוֹת הַשְׁפָּעוֹת הַקִּיּוּם וְהַעֲמָדַת כָּל יֵשׁ, כִּי הָאֵל הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא חַיּוּת הַכֹּל וְהֵכִין וְעָשָׂה פְּעֻלּוֹת כְּדֵי שֶׁכָּל הַוֶּה יַגִּיעֵנוּ הַהִסְתַּפְּקוּת מִן הַצֹּרֶךְ לְקִיּוּמוֹ, וְחִלֵּק כָּל בְּרִיּוֹתָיו לְאַרְבַּע הַדְּרָגוֹת, וְהֵם אֵשׁ רוּחַ מַיִם עָפָר, וְכָל אַחַת כְּלוּלָה מֵהָאַרְבָּעָה. וְאַרְבָּעָה אֵלּוּ תְּחִלַּת הַוָּיָתָהּ הִיא נֶעֱלָמֶת מֵעֵינֵי כָל בָּשָׂר, וְהִיא רוּחָנִית בְּתַכְלִית הָרוּחָנִיּוּת, וְהֵם אַרְבַּע רַגְלֵי כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, וְנִשְׁפָּעִים מֵהֶם בְּכֵיוֹצֵא בָּהֶם אַרְבַּע בְּרִיּוֹת אֲחֵרוֹת נוֹשְׂאֵי הַכִּסֵּא, פְּנֵי אָדָם פְּנֵי נָשֶׁר פְּנֵי אַרְיֵה פְּנֵי שׁוֹר, וּכְנֶגְדָּם אַרְבָּעָה מַלְאָכִים, גַּבְרִיאֵל רָפָאֵל מִיכָאֵל נוּרִיאֵל, אֵלּוּ הֻכָּנָה לְאֵלּוּ וּמְקַבְּלִין זֶה מִזֶּה, וּלְעֻמָּתָם יֵשׁ לְמַטָּה מְקַבְּלִין בְּבַעֲלֵי חַיִּים, אָדָם שׁוֹר נָשֶׁר אַרְיֵה: אָדָם מִין אֱנוֹשִׁי, שׁוֹר מִין בְּהֵמָה, אַרְיֵה מִין חַיָּה, נָשֶׁר מִין עוֹף, וּכְנֶגְדָּם בַּדּוֹמְמִים, עָפָר מַיִם אֵשׁ רוּחַ, וְכָל אֶחָד כָּלוּל מֵאַרְבַּעְתָּם. וְגַם בִּבְחִינַת הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהֵם בְּרִיאָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבָּעֶלְיוֹנוֹת אֲשֶׁר בָּרָא ה' מֵאוֹרוֹת עֶלְיוֹנוֹת, חֵלֶק ה' בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ כֵן יִמָּצְאוּן בְּחִינוֹת, וְחָזַר הַדִּין שֶׁכָּל נוֹשֵׂא וְנוֹשֵׂא כּוֹלֵל כָּל זֶה וְכָל מַדְרֵגָה מַשְׁפַּעַת וְנִשְׁפַּעַת מִמַּדְרֵגַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ עַד מַדְרֵגַת הַדּוֹמֵם.

וּמַעֲתָּה אָבוֹא לְרֹאשׁוֹת הַנִּשְׁפָּעִים הַנִּדְמִים מֵהָאַרְבַּע בְּחִינוֹת הַנִּגְלִים דּוּגְמָתָם לְמַעְלָה, וְהִנֵּה יֵשׁ לוֹ בְּחִינַת שׁוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה הַנִּשְׁפַּעַת מִדְּמוּת פְּנֵי שׁוֹר, אֲבָל חַיָּה וְעוֹף לֹא מָצִינוּ בַּנִּדְמִים נִשְׁפָּעִים לְמַטָּה מֵהַמּוּשְׁפָּעִים מֵהַקְּדֻשָּׁה, כִּי אַרְיֵה חַיָּה טְמֵאָה, נָשֶׁר עוֹף טָמֵא, וְיֵשׁ לַחְקֹר זֹאת, לָמָּה נִמְנַע הַנִּדְמֶה מֵהִתְקַבֵּל בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה וְהַטָּהֳרָה כְּמוֹ שֶׁקִּבֵּל הַשּׁוֹר, גַּם מִנַּיִן נִמְשְׁכָה בְּחִינַת הַטּוֹהַר לִשְׁאָר חַיּוֹת הַטְּהוֹרוֹת אֲשֶׁר הִתִּירָה תּוֹרָה, "אַיָּל וּצְבִי" וְגוֹ'. דַּע כִּי יֵשׁ הַדְּרָגוֹת שֶׁאֵין יְכֹלֶת בַּמְקַבֵּל לְקַבֵּל בְּתִגְבּוֹרֶת הַמַּשְׁפִּיעַ בִּבְחִינָתָם בְּסוֹד טַעַם עוֹנִי חָכְמֵי יִשְׂרָאֵל, כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי דַּעַת בַּהִתְבּוֹנְנוּת הַצּוֹדֶק בְּשֵׂכֶל הַהַבְחָן. וְלָזֶה, לְצַד כִּי אַרְיֵה וְנָשֶׁר שֶׁלְּמַטָּה בָּאוּ בְּתִגְבּוֹרֶת, לֹא יוּכְלוּ לִסְבּוֹל שִׁעוּר הַנִּתְכָּן וְהַנִּשְׁעָר אֲלֵיהֶם בִּתְכוּנַת אֵיכוּתָם. וּלְצַד חֶסְרוֹן הִתְקַבְּלָם הַשְׁעָרַת הַהִסְתַּפְּקוּת מִבִּיחוּן הַנִּרְזָב אֲשֶׁר בְּנַן ה', כְּשִׁעוּר הַצְּלָחָתָם מֵהַמְקֻוֶּה אֲלֵיהֶם, זוֹ סִבָּה לְמֶרְחָקָם אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לְבַל יִקְרַב אֲלֵיהֶם. כִּי אִישׁ יִשְׂרָאֵל הֶצְלַח בַּנִּקְוֶה אֵלָיו בְּסוֹד אָמְרוֹ (דברים ד:ד) "הַדְּבֵקִים בַּה'", וְשִׁעוּר אֲשֶׁר הִגִּיעַ בִּבְחִינַת אַרְיֵה נָשֶׁר כְּמוֹהוּ וּכְשִׁעוּרוֹ נִסְתַּעֵף בְּקִצַּת מֵהַחַיּוֹת וְהָעוֹפוֹת, וְעָשָׂה בָּהֶם שִׁעוּר הַהִסְתַּפְּקוּת. וַהֲגַם שֶׁלֹּא בָּא אֵיכוּתָם אֶלָּא עַל יְדֵי נֶשֶׁר, כִּי הַנִּשְׁפָּע רִאשׁוֹן זֶה הוּא סוֹד (איוב יד:ד) "מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא" וְגוֹ'. וְכָל זֶה עָשָׂאוֹ יִתְבָּרַךְ לְסִבָּה הַיְדוּעָה, סוֹד

ה' לִירֵאָיו. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, אֵין תְּכוּנַת הַקְּדֻשָּׁה וְהַטָּהֳרָה הַמִּשְׁתַּלְשֶׁלֶת דִּבְחִינַת הַבְּהֵמָה דּוֹמָה לִבְחִינַת חַיָּה וָעוֹף, כִּי בְּחִינַת שׁוֹר יֵשׁ דּוֹמֶה לוֹ לְמַעְלָה בִּמְקוֹר הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר בָּרָא הַבּוֹרֵא וְתִכֵּן בּוֹ הַנֶּפֶשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת חַיָּה וָעוֹף. לְצַד שֶׁנִּפְסַק דְּמוּת הַנִּדְמֶה לַמַּשְׁפִּיעַ הִנֵּה הוּא טָמֵא לְפָנֵינוּ, דִּכְתִיב (ויקרא יא:יג) "אֶת הַנֶּשֶׁר וְאֶת וְגוֹ' תְּשַׁקְּצוּ", תֹּשׁ כֹּחוֹ וְאֵין בּוֹ אֶלָּא הַחִיּוּנִיּוּת שֶׁהוּא דַּם טוֹהַר, כְּאָמְרוֹ "דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ", וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ דָּמוֹ בְּמָקוֹם נַפְשׁוֹ. זוּלַת תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁיּוֹדֵעַ אֵל עֶלְיוֹן שֶׁגָּבַר בָּהֶם הַחִיּוּנִיּוּת וּמְמַזְּגִים הֵם בֵּין הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף, שֶׁמְּבִיאִים מֵהֶם קָרְבַּן עוֹלָה וְחַטָּאת דָּוְקָא, וְיָחִיד דָּוְקָא וְלֹא צִבּוּר, וְצָרִיךְ כִּסּוּי כִּי עַד גֶּדֶר הַבְּהֵמָה לֹא בָּא. כָּל זֶה כָּתַבְתִּי אִם חָפֵץ ה', וְהַמַּשְׂכִּיל יַשְׂכִּיל דְּבַר אֱלֹהִים חַיִּים.

פסוק טו

וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה. אָמַר **וְכָל נֶפֶשׁ**, לְכְלוֹל כָּל הַמִּתְרַבִּים לְמַעְלָה (ויקרא יז:י) שְׁמֹנָה הַדְּרָגוֹת כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, וְהִזְכִּיר שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת כְּלָלִיּוֹת אֶזְרָח וְגֵר, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר**, פֵּרוּשׁ, כָּל שֶׁנִּכְלָל בָּאֶזְרָח וְכָל שֶׁנִּכְלָל בַּגֵּר:

פרק יח

פסוק ב

דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ וְגוֹ' כְּמַעֲשֵׂה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, עוֹד מַה חִדֵּשׁ בְּמַאֲמָר זֶה **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, וְכִי עַד עַתָּה לֹא יָדְעוּ זֶה? וְעוֹד מַה הִיא כַּוָּנָתוֹ בְּמִצְוַת "כְּמַעֲשֵׂה" וְגוֹ', אִם אֵין יָדוּעַ מַה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָלָיו תָּבֹא הַמִּצְוָה, וּכְמוֹ כֵן מַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן. וְרַז"ל אָמְרוּ (תורת כהנים) שֶׁהִקִּישׁ מַעֲשֵׂה מִצְרַיִם לְמַעֲשֵׂה כְּנַעַן. וּלְדִבְרֵיהֶם ז"ל קָשֶׁה לָמָּה כָּפַל הַמִּצְוָה, וְאִם לְהַשְׁמִיעֵנוּ בָּא שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵי הָרָשָׁעִים שָׁוֶה, מַה צֹּרֶךְ לַתּוֹרָה לְהוֹדִיעֵנוּ דָּבָר זֶה? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה צִיֵּן אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ**, וְכִי יֵשׁ אֶרֶץ מִצְרַיִם אַחֶרֶת? עוֹד צִיֵּין **אֶרֶץ כְּנַעַן** וְאָמַר **אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא** וְגוֹ', שֶׁנִּרְאֶה שֶׁיֵּשׁ אַחֶרֶת וְלֹא יָדַעְנוּ זוּלַת זוֹ, וְלוּ יְהִי שֶׁתִּהְיֶה אֶרֶץ כְּנַעַן אַחֶרֶת, כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה מִנַּיִן יִהְיוּ מַעֲשֵׂיהָ נוֹדָעִים לְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם?

וְנִרְאֶה כִּי לְפִי מַה שֶּׁהִסְמִיךְ לְמִצְוָה זוֹ מִצְוַת הָעֲרָיוֹת, גַּם מִמַּה שֶּׁאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (ויקרא יח:כד) "אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה וְגוֹ' כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם", הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים וּמַגִּידִים כִּי מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן הוּא מַעֲשֵׂה עֲרָיוֹת, וּבָזֶה נָבֹא לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל נָכוֹן.

הִנֵּה יָדוּעַ הוּא כִּי כָּל מִצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְעַם קְדֻשׁוֹ הֵם מִצְוֹת שֶׁיְּכוֹל הָאָדָם לַעֲמֹד בָּהֶם וְיַטֶּה עַצְמוֹ אֶל הָרָצוֹן לַעֲשׂוֹתָם, זוּלַת מִצְוַת פְּרִישַׁת הָעֲרָיוֹת הוּא דָּבָר שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם

מְחַמַּדְתָּן וְאוֹנַסְתּוֹ עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹתָם, זוֹלַת בְּהִתְעַצְּמוּת הַרְחָקַת שְׁנֵי דְּבָרִים מֵהָאָדָם, וְהֵם מֶרְחַק הֶרְגֵּשׁ רְאוּת הָעַיִן, וּמֶרְחַק בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב, וְאִם שְׁנֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲשֶׂה אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ זֶה לְכַלּוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, כִּי כָל שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ הָרְחָקַת הֶרְגֵּשׁ הָרְאוּת בַּדָּבָר הֲגַם שֶׁיַּרְחִיק בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב לֹא יִשְׁלֹט בְּעַצְמוֹ לְכַלּוֹת מִמֶּנּוּ הֶכְרֵחַ הַחֵשֶׁק. וְצֵא וּלְמַד (קידושין פא.) מִמַּעֲשֶׂה שֶׁל רַבִּי עַמְרָם רַבָּן שֶׁל חֲסִידִים, שֶׁהֲגַם הֱיוֹתוֹ מְשֻׁלָּל מִבְּחִינַת הַחוֹשֵׁב נִתְנַצַּח מִבְּחִינַת הָרְאוּת. גַּם מִמַּעֲשֶׂה רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ (ילקוט שמעוני פרשת ויחי) שֶׁבָּחַר לְסַמּוֹת עֵינָיו לְמַחוּשׁ הַכְּרָחָה אֲשֶׁר מֵהֶם תָּבֹא בַּדָּבָר הָרַע, הֲגַם שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּל מִבְּחִינַת הַחוֹשֵׁב כַּאֲשֶׁר מַעֲשָׂיו מוֹכִיחוֹת. גַּם אִם יֻשְׁלַל מִבְּחִינַת הָרְאוּת, אִם לֹא יַרְחִיק בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב, מַחְשְׁבוֹתָיו יְחַיְּבוּ לְבַקֵּשׁ וּלְהִתְלַהֵט אַחַר הַמַּעֲשֶׂה. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּבָא בַּשַּׁ"ס (עבודה זרה כב:) בְּאוֹתוֹ גּוֹי שֶׁקָּנָה יֶרֶךְ בָּשָׂר וְחָטַט בּוֹ כְּדֵי וְכוּ' וּבָעַל וְכוּ' עַד כָּאן. וְזֶה יִהְיֶה תּוֹלְדוֹת הַחוֹשֵׁב הִכְרִיחַתּוּ עֲשׂוֹת מִבְּלִי בְּחִינַת הָרְאוּת. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁבְּאַחַת מֵהַשְּׁתַּיִם תִּהְיֶה מְשֻׁלֶּלֶת מֵהָאָדָם שְׁלִיטָה בְּעַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּהִצָּמֵד שְׁנֵי דְּבָרִים, רְאוּת וְחוֹשֵׁב, הֵן הָאָדָם חָלוּשׁ כְּנֶגֶד תַּאֲוָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם יִשְׁלַח יָדוֹ וְאָכַל מִעֵט מִן הָרַע הַזֶּה, הִנֵּה הוּא מָסוּר בְּיַד תַּאֲוָתוֹ. מֵעַתָּה תַּחְבּוּלוֹת הָאָדָם לְהַעֲרִיךְ מִלְחָמָה נֶגֶד בְּחִינָה זוֹ הִיא בִּשְׁלִילַת מִמֶּנּוּ שְׁנֵי דְּבָרִים, וּבָזֶה תִּהְיֶה נִרְכֶּבֶת בָּאָדָם תְּכוּנָה לְבַל יִתְלַהֵט אַחַר זֶה וְיִשְׁלֹט הָרָצוֹן בַּחֵפֶץ הַטִּבְעִי, וְהוּא טַעַם אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לד:) בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִין יְכוֹלִין לַעֲמֹד, כִּי הַצַּדִּיקִים גְּמוּרִים תְּכוּנַת רְצוֹנָם נוֹצַחַת הַחֵפֶץ מִבְּלִי צֹרֶךְ הִתְעַצְּמוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה.

וּבָזֶה נָבוֹא אֶל הַבֵּאוּר. הִנֵּה הָאָדוֹן ה' צִבָּאוֹת נִתְחַכֵּם בְּצַוּוֹתוֹ מִצְוָה זוֹ וְדִבֵּר נֶגֶד יֵצֶר הָרַע, שֶׁיֹּאמַר אֵיךְ יָכוֹל אֱנוֹשׁ טִבְעִי לְמָשׁוֹל בְּתַאֲוָתוֹ אֲשֶׁר הִיא אֲנָסָתוֹ? דָּבָר זֶה הוּא מְשֻׁלָּל מֵהַדַּעַת שֶׁיְּחַיֵּב ה' שְׁמִירָתוֹ לַכֹּל בְּהַשְׁוָאָה, אֶלָּא לָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יְכוֹלִין לַעֲמֹד וְיֵשׁ כֹּחַ בִּרְצוֹנָם לִשְׁלֹל הַחֵפֶץ בָּזֶה, וְהֵם אוֹתָם שֶׁלֹּא בָּאוּ לִידֵי מִבְחַן הָרְאוּת וְהַחוֹשֵׁב, בְּאֵלּוּ וְכַדּוֹמֶה דִּבֵּר הַכָּתוּב. אֲבָל בְּמֵי שֶׁעָבְרוּ בְּחִינָה הַנִּזְכָּר כְּפִי הַטֶּבַע אֵין אָדָם שַׁלִּיט בְּרוּחוֹ לְמָנֹעַ מֵעַצְמוֹ חֶשֶׁק הַמַּכְרִיחוֹ. וְעַל זֶה נִתְכַּוֵּן ה' בְּנֹעַם דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וְאָמַר **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם**, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁיְּשִׁבְתֶּם בְּמָקוֹם שֶׁאֲנָשֶׁיהָ בְּנֵי זְנוּנִים וְלֹא תִמָּנַע מִכֶּם בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב לְצַד יְשִׁיבַתְכֶם בֵּינֵיהֶם כָּל הַזְּמַן הַהוּא, כְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ**, וְאֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא עַכָּבָה, וְזֶה יְסוֹבֵב תִּגְבֹּרֶת הַחֵפֶץ בָּכֶם, אַף עַל פִּי כֵן אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם שֶׁתִּתְעַצְּמוּ לְנַצֵּחַ הַחֵשֶׁק לְבַל תַּעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם.

וְאָמַר עוֹד **וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם בָּאִים לְמָקוֹם אֲשֶׁר שָׁם הִרְגִּיעָה שֵׁדָה שֶׁל בְּחִינַת הָרַע הַזֶּה, וְנִמְצָא בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב מִתְעוֹרֶרֶת, אַף עַל פִּי כֵן מְחַיֵּב אֲנִי אֶתְכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂיהֶם.

וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר אָדָם כִּי אֵין מַעְצוֹר בְּרוּחוֹ בְּדָבָר זֶה, לָכֵן הִקְדִּים ה' בְּתְחִלָּה דְּבָרוֹ הַטּוֹב וְאָמַר **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, כִּי הֵן אֱמֶת בְּמִין אֱנוֹשִׁי זוּלַת יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנוֹ בְּטַעֲנָה זוֹ, כִּי לֹא יִמְצֵא בְּכֹחוֹ לִמְנֹעַ עֹצֶם חֶשְׁקוֹ מִמֶּנּוּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצַד הֱיוֹתִי **ה' אֱלֹהֵיכֶם**, וְהִיא הַשָּׁגָה אֱלֹהִית, בְּכֹחַ הָאֱלֹהִי יְנַצַּח כֹּחַ הַטִּבְעִי גַּשְׁמִי, כִּי הַצּוּרָה תִּשְׁלֹט בַּחֹמֶר כְּשֶׁיִּסְכִּים אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְהִתְדַּבֵּק בַּה' אֱלֹהָיו יִשְׁלֹט בְּטִבְעוֹ. וְהוּא כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה פל"ד) שְׁאָמְרוּ: הַצַּדִּיקִים לִבָּם מָסוּר בְּיָדָם וְהָרְשָׁעִים הֵם מְסוּרִים בְּיַד לִבָּם. הַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי הַחֵפֶץ וְהַחֶשֶׁק יֶשְׁנוֹ בְּלֵב הָאָדָם, וְהָרָצוֹן הוּא בְּמֹחוֹ, וְהֵם שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת שֶׁנָּתַן הָאָדוֹן בִּבְנֵי אָדָם, וּכְשֶׁתִּזְדַּמֵּן לָאָדָם דָּבָר עֶרְוָה הַלֵּב חוֹמְדָהּ, וְאֵין גְּמָר בְּחֻמּוּד זֶה, וְיָכוֹל הָרָצוֹן הַתָּלוּי בַּמֹּחַ לִמְנֹעַ הַחֵפֶץ וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ הֲגַם שֶׁיִּחְמֹד. הֲלֹא תִּמְצָא בִּבְנֵי אָדָם שֶׁמְּקַבְּלִים תַּעֲנִית, הֲגַם שֶׁהַחֵפֶץ יִתְגַּבֵּר בָּהֶם לֶאֱכֹל יָבֹא הָרָצוֹן וְיִמְנָעֵנוּ, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ. וְצַדִּיקִים תָּמִיד מִתְנַהֲגִים כְּסֵדֶר זֶה וְלִבָּם מָסוּר בְּיָדָם, שֶׁהֲגַם שֶׁיִּתְאַוּוּ תַּאֲוָה בְּלִבָּם יִבְחַר הַשֵּׂכֶל שֶׁהִיא הַנִּשְׁמָה, וְאִם יֶשְׁנוֹ בְּאַזְהָרָה מֵה' אוֹ מִכְּלֵי הַתְּעוּב, יִשְׁלֹל הָרָצוֹן בּוֹ וְיִמְנַע הַחֵפֶץ הֲגַם שֶׁיֶּשְׁנוֹ. אֲבָל הָרְשָׁעִים הֵם מְסוּרִים בְּיַד לִבָּם, לְכָל אֲשֶׁר יָבֹא הַחֵפֶץ בַּלֵּב לֹא יִמְנָעֵהוּ הָרָצוֹן. וְאוּלַי כִּי אֵין לָהֶם נְשָׁמָה, אוֹ שֶׁכְּבָר פְּגָמוּהָ וְנִכְנַעַת הִיא לִפְנֵי הָרוּחַ שֶׁבַּלֵּב. וְלָכֵן אָמַר ה' **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ לֶהֱיוֹת שֶׁבְּחִינַת הַנִּשְׁמָה בָּהּ ה' מַשְׂרֶה אוֹר שְׂכִינָתוֹ בָּאָדָם בְּסוֹד (תהלים עח:ס) "אֹהֶל שָׁכַן בָּאָדָם", וּמִצַּד זֶה יֵשׁ כֹּחַ בָּאָדָם לְנַצֵּחַ הַחֵפֶץ לִפְנֵי הָרָצוֹן.

וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּמַה שֶׁאָמַר (תהלים מ:ט) "לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי", הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁמְּרוֹב דְּבֵקוּתוֹ בַּאֲדוֹן הָאֲדוֹנִים יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לָעַד, עַד שֶׁגַּם הַלֵּב נִתְהַפֵּךְ לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂה הַנִּשְׁמָה, שֶׁבָּא הַחֵפֶץ בּוֹ וְהַתַּאֲוָה לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁאֵינוֹ מֵהַכֹּת הַחֻפָּצִים דְּבָרִים הַמְּרוּחָקִים מֵהַקְּדוּשָׁה וּצְרִיכִים לְמָנְעָם בְּשִׂלְיֹלֶת הָרָצוֹן, אֶלָּא שֶׁמֵּעַצְמוֹ חָפֵץ בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ לִשְׂנוֹא דְּבָרִים אֲשֶׁר הַלֵּב חָפֵץ וְחוֹשֵׁק בָּהֶם. וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "חָפָצְתִּי", כִּי אֶפֶס חֵפֶץ הַמַּרְגֶּשֶׁת, וְזֶה אָמַר בְּמָקוֹם אַחֵר (תהלים קט:כב) "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי". וְאָמְרוֹ "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי", פֵּרוּשׁ, לְרוֹב חֵשֶׁק עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עַד שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּלָמְדוֹ תּוֹרַת ה' כְּאִלּוּ אוֹכֵל וּמְמַלֵּא בְּנֵי מֵעָיו מְמֻזּוֹן טִבְעִי.

עוֹד אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעַ הַקְדָּמָה אַחַת שֶׁשְּׁמַעְתִּיהָ מִשֵּׁם הָרַב הַקָּדוֹשׁ מהר"י לוּרְיָא זצוק"ל (שער הגלגולים יט), וְהוּא כִּי לִפְעָמִים יִתְהַפֵּךְ הָאָדָם וְיִשְׁתַּנֶּה מִטּוֹב לְרַע בְּטִבְעוֹ

וּמִזְגוֹ, וְלֹא יֵדַע מֵאֵיזֶה סִבָּה, וְהוּא עַצְמוֹ יִתְמַהּ אֵיךְ נֶהְפַּךְ בְּדַעְתּוֹ. וְאָמַר כִּי זֶה יְסֻבַּב לְצַד שֶׁלִּפְעָמִים יֹאכַל אָדָם מַאֲכָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק מֵחֶלְקֵי הָרַע אוֹ יֵשׁ בּוֹ נֶפֶשׁ רָעָה מֵהַגִּלְגּוּלִים לְסִבַּת תַּחֲלוּאֵיהֶם, וְכַאֲשֶׁר תִּכָּנֵס הַנֶּפֶשׁ הָרָעָה אוֹ נִיצוֹץ הָרַע בְּקִרְבּוֹ תַּסְתֵּהוּ מִטּוֹב לְרַע וְתִגְבַּר בּוֹ בְּחִינַת הָרַע. מֵעַתָּה הַשּׁוֹמֵר עַצְמוֹ מִמַּאֲכָלוֹת הָרָעוֹת יִתְגַּבֵּר הַחֵפֶץ בּוֹ בַּדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים לַנֶּפֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ "לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי".

וּלְהַשְׂכִּילְךָ בְּמַשְׁמָעוּת אָמְרוֹ "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי", דַּע כִּי כָּל הַצּוֹמֵחַ, בֵּין בַּדְּבָרִים הֶכְרֵחִיִּים לְחַיּוּת הַנֶּפֶשׁ, בֵּין בַּדְּבָרִים הַסְּגֻלִּיִּים בָּעוֹלָם, בֵּין בַּדְּבָרִים שֶׁהֵם תַּעֲנוּגֵי אָדָם – שֹׁרֶשׁ הַכֹּל וְהַוּוּיוֹ הוּא מֵהַתּוֹרָה אֲשֶׁר הִיא אֵם הַכֹּל. וּכְשֵׁם שֶׁבַּתּוֹרָה פְּשָׁט רֶמֶז דְּרָשׁ סוֹד, כֵּן מַאֲכָלִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה. וְעַיֵּן בְּפֵרוּשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים (ראשון לציון על שיר השירים ב:ד) שֶׁחִדַּשְׁתִּי, וּכְשֵׁם שֶׁבָּעֲשָׂבִים יֵשׁ דְּבָרִים סְגֻלִּיִּים וְטִבְעִיִּים כֵּן יֵשׁ בַּתּוֹרָה מִצְוֹות סְגֻלִּיּוֹת וְכוּ', וַהֲקִדָּמָה זוֹ גְּדוֹלָה וְיִקָּרֵת הָעֵרֶךְ. וְכָתַבְתִּי רָאשֵׁי פְּרָקִים לַהֲבִינָךְ אָמְרוֹ "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי", כִּי כָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֹאכַל יְסוֹד חִיּוּתוֹ שֶׁבָּהּ נִתְהַוָּה וְגַדֵּל הוּא מִינִיקַת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהִיא הַתּוֹרָה. וּמֵעֵת פֻּגַם אָדָם הָרִאשׁוֹן וְנִתְעָרֵב טוֹב וָרַע בְּכָל אֹכֶל תִּמְצָא חֵלֶק מֵהָרַע. וְלָזֶה צִוָּה ה' עַל עֶרְלַת הָאֵילָנוֹת, וְלָזֶה גָּדֵל עִם הַחִטָּה מוֹץ וְתֶבֶן וְסוּבִין הַנִּזְרָקִים. וְהִבְדִּילָנוּ ה' מִכַּמָּה דְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁלַט בָּהֶם חֵלֶק הָרַע לְבַל שַׁקֵּץ נֶפֶשׁ הַנִּבְחֶרֶת. וְלָזֶה כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל דָּבָר הַמָּתֵר כְּאִלּוּ נֶהֱנָה מֵאוֹר הָעֶלְיוֹן מִמְּאוֹרֵי אוֹר תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁנִּגְשַׁם לְצַד הַצְלָחַת יְסוֹדֵי אֶרֶץ שֶׁצְּרִיכִים מָזוֹן כְּפִי הֶכְנָתָם וְהַרְכָּבָתָם. וְזֶה אָמְרוֹ "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי", בָּזֶה גָּבַר חֶפְצוֹ וּתְשׁוּקָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי אֵין רַע בְּקִרְבּוֹ הַמֵּסִיר חֵפֶץ הֶעָרֵב לַנֶּפֶשׁ.

נַחְזוֹר לְעִנְיָן שֶׁבָּאנוּ עָלָיו, כִּי בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב בִּדְבַר עֶרְוָה תַּגְבִּיר הַחֵפֶץ וְתַשְׁלִיטֶנּוּ בָּרָצוֹן, וְלֹא יֻשַׁג הַנִּצָּחוֹן הַחֵפֶץ אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הַרְחָקַת הַדָּבָר מִדַּעְתּוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ לְבַל רְאוֹת הַכְּעוּר וְלֹא יַחְשֹׁב בּוֹ, אֲבָל אִם עֵינָיו יַבִּיטוּ בַּדָּבָר הִנֵּה הוּא מְסֻתָּכָן, וּכְמַעֲשֵׂה דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם כְּשֶׁנִּסְבַּב הַדָּבָר וְרָאָה מַה שֶּׁרָאָה (שמואל ב יא:ב) נִתְעוֵרר לִבּוֹ שֶׁהָיָה חָלָל וְעָשָׂה מַעֲשָׂיו. וַאֲפִלּוּ תְּחִלַּת הַמַּחְשָׁבָה בְּדָבָר זֶה תִּגְרֹם תִּגְבֹּרֶת וְהוֹלֶדֶת טִבְעִיּוּת הַחֵפֶץ וְתִגְבָּרְתּוֹ, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם חָכָם הַחֲכָמִים שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְאָמַר (משלי א:י): "בְּנִי אִם יְפַתּוּךָ חַטָּאִים" – פֵּרוּשׁ בְּחִינַת הַחֵטְא – "אַל תֹּאבֶה" – פֵּרוּשׁ לֹא תִּכָּנֵס עִם פִּתּוּיֶיךָ בְּטוֹעַן וְנִטְעָן, כִּי אֲרִיכוּת הַרְגָּשַׁת הַחוֹשֵׁב אֲפִלּוּ לִבְחִינַת הַשּׁוֹלֵל תַּפְעִיל הַגְבָּרַת הַחֵפֶץ וְתַהֲפֹּךְ הָרָצוֹן אֵלֶיהָ. וּמְצִוַת ה' בָּרָה בָּאָה עַל הַדָּבָר בִּבְחִינַת דִּבּוּר וַאֲמִירָה, דִּבּוּר – לוֹמַר גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, אֲמִירָה – לְשׁוֹן מַעֲנֶה רַךְ וּלְשׁוֹן רוֹמְמוּת, לְצַד שֶׁהֵם יֶשְׁנָם בְּמַדְרֵגָה זוֹ לֵאמֹר עֲלֵיהֶם **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** לְיַחֵד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ עֲלֵיהֶם. גַּם מַעֲלָה גְּדוֹלָה הִיא לְשׁוֹמֵר בְּרִיתוֹ, וְהִיא הַהַדְרָגָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, לָזֶה אָמַר **וְאָמַרְתָּ**:

פסוק ד

אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְגוֹ'. קְשָׁה, אַחַר שֶׁאֵין מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְרִיצוּת הָעֲרָיוֹת, מַה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אוֹתָנוּ? גַּם מַה הִיא כַּוָּנָתוֹ בְּאָמְרוֹ **לֶלֶכֶת בָּהֶם**? גַּם צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם"?

וְנִרְאֶה לְפִרֵשׁ לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה בָּעֲרָיוֹת תַּגְדִּיל הַחֵפֶץ וּתְמַעֵט מְנִיעַת הָרָצוֹן, חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר הָאָדָם לְהִתְרַחֵק מִכָּל וָכֹל מִפְּרָט זֶה וּבַטֵּל מִצְוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה וּמִצְוֹת הַיִּבּוּם וְכַדּוֹמֶה, וְיִהְיֶה פָּרוּשׁ מִמִּין זֶה לַחֲלוּטִין, שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב:) אֵבֶר קָטָן יֵשׁ בָּאָדָם, מַשְׁבִּיעוֹ רָעֵב, מַרְעִיבוֹ שָׂבֵעַ. לָזֶה צִוָּה ה' וְאָמַר **אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ** שֶׁהֵם מִמִּין עַצְמוֹ שֶׁאֲסַרְתִּי לְךָ אֲנִי מְחַיֶּבְךָ לַעֲשׂוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן **אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ** שֶׁהֵם הָעֲרָיוֹת שֶׁאָסַר.

אוֹ יֹאמַר, כִּי בְּאֶמְצָעוּת שְׁמִירַת הָעֲרָיוֹת יִמְצְאוּ הֶכְנָה בְּנַפְשׁוֹתָם לְקַיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּאָמְרוֹ **מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ**, וּשְׁמִירַת כָּל הַלְּאוִין, כְּאָמְרוֹ **חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ**. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם יִתְעֵב מַעֲשָׂיו בַּדֶּרֶךְ הַהוּא, תֶּחֱלֶה נַפְשׁוֹ בְּתַחֲלוּאֵי הַטֻּמְאָה וְלֹא יְקַיֵּם אַחַת מֵהֵנָּה, כִּי טֻמְאַת חֵטְא זֶה מַשְׁרָה טֻמְאָה עַל כָּל אֵיבְרֵי הָאָדָם וְכֹחוֹתָיו, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן כָּל הַלְּאוִין לֹא יִמָּנַע מֵהֶן, כִּי בְּכָל אֵיבָר טֻמְאָתוֹ בּוֹ. וְכֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וַהֲגַם שֶׁיַּעֲשֶׂה לִפְעָמִים אֵיזוֹ מִצְוָה אֵינָהּ מִצְוָה, כִּי לֹא יִתְרַצֶּה בָּהּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים נ:טז): "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי" וְגוֹ', כִּי אֵין חֵפֶץ לַה' בָּהֶם אֶלָּא בְּמִצְוָה הַנַּעֲשֵׂית בִּקְדֻשָּׁה.

וְאָמְרוֹ **לֶלֶכֶת בָּהֶם** יְכַוֵּן לוֹמַר לְדַרְכֵּנוּ כְּמִין חוֹמֶר, כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאָדָם טָהוֹר וְקָדוֹשׁ מֵהַתִּיעוּב יוֹלִיד בְּטִבְעוֹ לְקַיֵּם הַמִּצְוֹות תָּמִיד, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קיט:נט) "חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדוֹתֶיךָ", וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה לה:א) שֶׁרַגְלָיו שֶׁל דָּוִד מַעֲצָמָם הָיוּ הוֹלְכוֹת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לְצַד הַהֶרְגֵּל וְהַחֵפֶץ הַנִּבְחָר. לָזֶה אָמַר **לֶלֶכֶת בָּהֶם**, פֵּרוּשׁ, שֶׁמַּעֲצָמוֹ יֵלֵךְ בָּהֶם בְּטִבְעוֹ כְּעוֹשֶׂה דְּבָרִים שֶׁהַטֶּבַע עוֹשֶׂה, לְצַד שֶׁעִקָּרוֹ וְגוּפוֹ הַכֹּל עוֹמֵד בְּמָקוֹם טָהוֹר.

עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ **לֶלֶכֶת בָּהֶם** עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא (יחזקאל לג:יב): "צְדָקַת הַצַּדִּיק לֹא תַזִּכֶּר בְּיוֹם שׁוּבוֹ" וְגוֹ', שֶׁאִם יִהְיֶה צַדִּיק כָּל יָמָיו וְיַרְשִׁיעַ לְבַסּוֹף, הֲרֵי זֶה הִפְסִיד זְכוּתוֹ וְלֹא יֵלֵךְ עִמּוֹ בְּיוֹם לֶכְתּוֹ לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. לָזֶה צִוָּה ה' וְאָמַר "לֶלֶכֶת בָּהֶם", פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְמִיד בַּמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וּשְׁמִירוֹת הַחֻקִּים כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בָּהֶם בְּיוֹם נָסְעוֹ לְדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁלֹּא יְקַוֶּה הָאָדָם לִשְׂכַּר מִצְוֹות בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּלְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם" (עירובין כב.), שֶׁכָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה לֹא יִבְחַר לֶאֱכוֹל עוֹלָמוֹ בְּחַיָּיו, אֶלָּא יֵלֵךְ לְפָנָיו צִדְקוֹ לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם ה'.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" (משלי ו:כג), כִּי עוֹלָם הָעֶלְיוֹן רָחוֹק בְּמַהֲלָךְ, וּבַעֲלוֹת נֶפֶשׁ אָדָם מֵעוֹלָם זֶה לְעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, אִם הוּא רָשָׁע – דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה. וּבְלֶכֶת אָדָם כָּשֵׁר, מִצְוֹת וְתוֹרָה שֶׁבְּיָדוֹ מְאִירִים לוֹ, כְּאָמְרוֹ "נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶיךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי" (תהלים קיט:קה), שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא לֶהֱיוֹת כִּי יֵשׁ בַּנֵּר מַה שֶּׁאֵין בָּאוֹר, וְיֵשׁ בָּאוֹר מַה שֶּׁאֵין בַּנֵּר, כִּי הַנֵּר יֵשׁ בָּהּ בְּחִינָה גְּדוֹלָה מֵהָאוֹר כְּשֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב, וְלָזֶה אָמְרוּ רַז"ל (פסחים ב.) שֶׁבְּדִיקַת הֶחָמֵץ צְרִיכָה בַּלַּיְלָה לְאוֹר הַנֵּר, שֶׁהַנֵּר יָפֶה לַבְּדִיקָה לְהַכְנִיסָהּ בְּחוֹרִין וּבִסְדָקִין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאוֹר. וְיֵשׁ בָּאוֹר בְּחִינָה גְּדוֹלָה מֵהַנֵּר שֶׁרוֹאֶה לְמֵרָחוֹק, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּנֵּר. לָזֶה אָמַר דָּוִד כִּי מִצְוֹת ה' יֵשׁ בְּאוֹרָם שְׁתֵּי בְּחִינוֹת הַנִּזְכָּרוֹת: בְּחִינַת הַנֵּר בְּקָרוֹב, וְזֶה אָמַר "נֵר לְרַגְלִי" שֶׁהוּא בְּקָרוֹב, וּבְחִינַת הָאוֹר לְמֵרָחוֹק, וְהוּא אָמְרוֹ "וְאוֹר לִנְתִיבָתִי". וְזֶה אָמַר כָּאן **לָלֶכֶת בָּהֶם**, פֵּרוּשׁ בְּאוֹרָם יֵלֵךְ, שֶׁאִם לֹא כֵן בַּהֲשֵׁכָה יֵלֵךְ וְלֹא יֵדַע בַּמֶּה יִכָּשֵׁל רַחֲמָנָא לִצְלַן.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר הַתַּנָּא הָאֱלֹהִי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי עָלָיו הַשָּׁלוֹם (זוהר ח"א קע:) כִּי רמ"ח אֵבְרֵי הָאָדָם וְשס"ה גִּידָיו הֵם כְּנֶגֶד מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וּבַעֲשׂוֹת הָאָדָם מִצְוָה בְּאוֹתוֹ אֵבֶר שֶׁנַּעֲשֵׂית הַמִּצְוָה שׁוֹרֶה בּוֹ שֵׁם הוי"ה יִתְבָּרַךְ, כִּי הַמִּצְוָה הִיא אוֹתִיּוֹת שֵׁם הוי"ה חֶצְיָהּ מְגֻלֶּה וְהוּא סוֹד עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְחֶצְיָהּ מְכֻסֶּה סוֹד עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, כִּי אוֹתִיּוֹת מ"צ בְּא"ת ב"ש הֵם י"ה. וְדָבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא שְׁמוֹ וּשְׁמוֹ הוּא, בְּסוֹד אָמְרוֹ (זכריה יד:ט) "ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד". הָרְאֵתָ לְדַעַת כִּי בַּעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה נַעֲשֶׂה הָאָדָם מֶרְכָּבָה לַשְּׁכִינָה וּמִתְהַלֵּךְ ה' בְּתוֹכוֹ, וְזֶה אָמְרוֹ **לָלֶכֶת בָּהֶם**, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מִי הוּא הַהוֹלֵךְ בָּהֶם, וְאָמַר **אֲנִי ה'** וּכְאִלּוּ אָמַר לָלֶכֶת אֲנִי ה' בָּהֶם, וְהוּא סוֹד (שמות כה:ח) "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". וּכְפִי זֶה יִרְצֶה אָמְרוֹ "בָּהֶם" כִּפְשָׁטָהּ, כִּי בַּעֲשׂוֹתָם הַמִּצְוָה נַעֲשֵׂית הַהֶכְנָה לֶלֶכֶת בָּהּ, וְזֶהוּ סוֹד אָמְרוֹ (ויקרא כו:יב) "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם", (דברים ד:ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם":

פסוק ה

וּשְׁמַרְתֶּם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר דְּבָרִים עַצְמָם שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין עד.) שֶׁאָמְרוּ "וְחַי בָּהֶם" – וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם, שֶׁאִם אֲנָסוּהוּ לַעֲבֹר עַל אַחַת מִמִּצְוֹות ה' יַעֲבֹר וְלֹא יֵהָרֵג. וְאָמְרוּ עוֹד כִּי עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת חַיָּב אָדָם לֵיהָרֵג וְלֹא יַעֲבֹר, וְהֵם: עֲבוֹדָה זָרָה, גִּלּוּי עֲרָיוֹת, שְׁפִיכוּת דָּמִים. מֵעַתָּה אָמַר פָּסוּק רִאשׁוֹן סָמוּךְ לְמִצְוַת עֲרָיוֹת, וְלֹא הִתְנָה הַכָּתוּב "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וְגוֹ' וָחַי בָּהֶם", וְאָמַר פָּסוּק שֵׁנִי לְצַוּוֹת עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹות, וְאָמַר **וָחַי בָּהֶם** לְדַיֵּק וְלוֹמַר שֶׁבְּמִצְוֹות שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁלֹּא אָמַר "וְחַי בָּהֶם" – יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר.

עוֹד נִרְאֶה בְּהַעִיר עוֹד לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי כְּתוּבִים, בָּרִאשׁוֹן אָמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וּבְפָסוּק שֵׁנִי אָמַר "אֲנִי ה'". אָכֵן כְּנֶגֶד שְׁנֵי בָּנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה: אֶחָד הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה, וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (סוטה לא.) כִּי הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה שְׂכָרוֹ לְאֶלֶף דּוֹר וְהָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה שְׂכָרוֹ כָּפוּל לַאֲלָפִים. וְהִנֵּה מִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּשִּׂיג הַמַּשִּׂיג בְּחִינַת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתַּקְדִּים לוֹ בְּחִינַת הַיִּרְאָה, בְּסוֹד (תהלים קיח:כ) "זֶה הַשַּׁעַר לַה'", וַאֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר הַכָּתוּב כְּנֶגֶד בְּחִינַת הַיִּרְאָה "אֶת מִשְׁפָּטַי וְגוֹ' **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**", דְּקְדֵּק לְהַזְכִּיר בְּחִינַת הַדִּין שֶׁהוּא רָמוּז בְּשֵׁם אֱלֹהִים, לְהַעִירְךָ בְּמִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאַחַר כָּךְ צִוָּה לְגָדֵר שֵׁנִי לַעֲשׂוֹת מֵאַהֲבָה, וְלָזֶה אָמַר **אֲנִי ה'** וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם אֱלֹהוּת לוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁמִירָה לְצַד אַהֲבַת הַטּוֹב וְהַחֶפְץ וְהָרָצוֹן פָּעַל בּוֹ לַעֲשׂוֹת מַאֲמַר קוֹנוֹ הֶחְבִּיב מֵאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה עִנְיָן לָעוֹבֵר.

וְאָמַר **וָחַי בָּהֶם**, פֵּרוּשׁ כִּי אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יֶשְׁנוֹ גַּם בְּטוּב עוֹלָם הַזֶּה יֶתֶר עַל הַגְּמוּל הַקָּבוּעַ לוֹ בָּעוֹלָם הַנִּצְחִי. וְאוּלַי כִּי לָזֶה רָמַז בְּאָמְרוֹ "וָחַי" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לְהַעִירְךָ שֶׁזֶּה נוֹסָף עַל שָׂכָר אַחֵר שֶׁהוּא שָׂכָר הַנֶּעֱלָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן גֶּדֶר הָרִאשׁוֹן שֶׁעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, כְּאָמְרוֹ "לְלֶכֶת בָּהֶם" לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. אֲבָל גֶּדֶר זֶה "וְחַי בָּהֶם", פֵּרוּשׁ, לֹא לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר "וְיִחְיֶה", אֶלָּא מֵעַת טָעֲמוֹ טַעַם הַמִּצְוֹות בְּעֶרְכְּךָ זֶה "וְחַי בָּהֶם". וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמַר בְּפָרָשַׁת (דברים יא:יד) "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" שֶׁאָמַר "וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁשָּׁם נֶאֱמַר "לְאַהֲבָה אֶת ה'" וְגוֹ', לָזֶה הוֹדִיעַ כִּי מְצָוָה זוֹ יֵשׁ לָהּ שָׂכָר גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְרָאוּי הוּא לֵיהָנוֹת בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) שְׂכַר מִצְוֹות בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא, זֶה יֶשְׁנוֹ בַּהֲטָבָה זוֹ, וְרָמַז עוֹלָם הָעֶלְיוֹן בְּמַה שֶּׁאָמַר "וְנָתַתִּי" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בִּתְחִלַּת יְעוּד הַשָּׂכָר, לוֹמַר אֵין זֶה אֶלָּא תּוֹסֶפֶת עַל הַנֶּעֱלָם הַמַּשְׂכָּל הַנִּצְחִי.

הָאָדָם וְגוֹ'. בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת וְזֶה לְשׁוֹנָם (בבא קמא לח.; עבודה זרה ג.): אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל? דִּכְתִיב "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי" וְגוֹ', כֹּהֲנִים לְוִיִּם יִשְׂרְאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "הָאָדָם", עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהוּקְשָׁה לְרַבִּי יְהוּדָה יִתּוּר "הָאָדָם", עוֹד הוּקְשָׁה לוֹ, לָמָּה דִּבֵּר הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ אוֹתָם" כְּדַרְכּוֹ שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר "וּשְׁמַרְתֶּם" וְגוֹ' לְנוֹכֵחַ, וּמִכֹּחַ זֶה דָּרַשׁ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמִי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם בְּאוֹתוֹ מַצָּב, שֶׁאֵינוֹ לֹא כֹּהֵן וְלֹא לֵוִי וְלֹא יִשְׂרָאֵל, וּמִי זֶה? הֱוֵי אוֹמֵר זֶה גּוֹי. וְהַתּוֹסָפוֹת זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִקְשׁוּ מִבָּרַיְתָא (בבא מציעא קיד.) שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּסוּק (יחזקאל לד:לא) "אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְכוּ'. וְאָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק בֵּין "אָדָם" לְ"הָאָדָם", עַד כָּאן. וּכְמוֹ כֵן רָאִיתִי בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (חלק א כה.) שֶׁחִלּוּק זֶה אֲמִתִּי

מִצַּד עַצְמוֹ, וְהוּא דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן תָּלוּי, כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן, שֶׁחֶשְׁבּוֹן הַמְּעֻלֶּה הוּא שֶׁל "אָדָם" וְלֹא שֶׁל "הָאָדָם", כִּי הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ. וְאוּלַי כִּי כְּשֶׁעוֹסֵק הַגּוֹי בַּתּוֹרָה גַּם עָלָיו יִהְיֶה כֶּתֶר זֶה לִקְרֹאוֹת "אָדָם", וּכְפִי זֶה אוֹת ה"א שֶׁבְּ"הָאָדָם" הֲוֵי רִבּוּי הַגּוֹי, שֶׁגַּם הוּא יִקָּרֵא אָדָם כְּשֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְאֵין אוֹת הַה"א כָּאן מֵעִקַּר הַשֵּׁם, וְהָבֵן.

פסוק כד

אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה. אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) בֵּין בְּכֻלָּן בֵּין בְּמִקְצָתָן. פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ בְּמִקְצָתוֹ, וּכְאִלּוּ אָמַר "אַל תִּטַּמְּאוּ בְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה". וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּסֵדֶר זֶה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אַל תִּטַּמְּאוּ בְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה" כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לִטְעוֹת. עוֹד קָשֶׁה מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר "כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם", וְהַגּוֹיִם אֵין לָנוּ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ אֶלָּא בְּאַחַת, שֶׁהַשָּׂטוּף בְּזִמָּה יָדוֹ בַּכֹּל. גַּם מִשְׁמָעוּת "בְּכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ", יַגִּיד שֶׁבְּכֻלָּן נִטְמְאוּ, וּמֵעַתָּה מַה טַּעַם נִשְׁמַע אֶל הַדָּבָר אֲשֶׁר יְצַוֶּה עָלָיו שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא "אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכֻלָּן"?

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ בְּהַשְׁכֵּיל עַל דְּבַר אֱמֶת, לָמָּה לֹא גִּלָּה ה' בַּתּוֹרָה הַדְּרָגוֹת הַמִּצְווֹת וּסְגוּלָתָם, וְאַדְרַבָּה בָּא שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְאָמַר (משלי ה:ו) "אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס", וְעָנוּ אַחֲרָיו רַז"ל (אבות פ"ב מ"א) שֶׁאֵין לָנוּ לוֹמַר מִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה וְזוֹ קְטַנָּה שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ וְכוּ', וְהוֹכִיחוּ (דברים רבה פי"ו, ירושלמי פאה פ"א ה"א) מִמַּה שֶּׁקִּבֵּעַ ה' שָׂכָר שָׁוֶה לִגְדוֹלָה שֶׁבַּגְּדוֹלוֹת עִם קְטַנָּה שֶׁבַּקְּטַנּוֹת, וְעַל כֵּן אֲנִי דָּן שֶׁהַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת שֶׁיֵּשׁ מִצְווֹת וַדַּאי גְּדוֹלוֹת בְּיוֹתֵר, וְלָמָּה סָתַם ה' הַדָּבָר?

וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ בַּמִּצְווֹת הַקְּטַנּוֹת כְּבַגְּדוֹלוֹת, שֶׁכָּל מִצְוָה וּמִצְוָה סְגֻלָּתָהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּמַה בְּכָךְ אִם שְׂכָרָהּ מְעַט, כֵּיוָן שֶׁשְּׂכָרָהּ הֲוֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בַּנִּמְצָא כִּשְׂכַר הַגְּדוֹלָה, וְכָל הַמִּצְווֹת צְרִיכִין לְתִקּוּנֵי הַנֶּפֶשׁ, לָזֶה צִוָּה ה' קָטָן וְגָדוֹל בְּהַדְרָגָה אַחַת כְּדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם כְּאֶחָד. וְהוּא מַאֲמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ט:י) "כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה".

עוֹד נִרְאֶה טַּעַם אַחֵר, כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ מִצְווֹת שֶׁסְּגֻלָּתָם לְהַאֲרִיךְ יָמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְיֵשׁ שֶׁסְּגֻלָּתָם עֹשֶׁר, וְיֵשׁ שֶׁסְּגֻלָּתָם בָּנִים, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְחָשׁ ה' כְּשֶׁיִּתְגַּלֶּה הַדָּבָר כָּל אֶחָד יֵלֵךְ וְיִשְׁתַּדֵּל בְּמַה שֶּׁחָפֵץ וּבְמַה שֶּׁצָּרִיךְ וְלֹא יִשְׁתַּדְּלוּ בִּשְׁאָר מִצְווֹת כַּמִּצְטָרֵךְ, לָזֶה סָתַם הַדְּבָרִים. וּבָזֶה יִשְׁתַּדֵּל הָאָדָם בְּכֻלָּן כְּדֵי שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ גַּם מִצְוָה שֶׁסְּגֻלָּתָהּ דָּבָר הַצָּרִיךְ לוֹ. וּבָזֶה יֵשׁ טַּעַם לָמָּה שֶׁאָנוּ רוֹאִים כַּמָּה בְּנֵי אָדָם רָעִים לַשָּׁמַיִם וְלַבְּרִיּוֹת וּבְתֵּיהֶם שָׁלוֹם מְפֻחָד מְלֵאִים כָּל טוּב, כִּי אֶפְשָׁר שֶׁבָּא לְיָדָם מִצְוָה שֶׁסְּגֻלָּתָהּ הַצָּלַחַת עוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין הָעֲבֵרוֹת שֶׁעוֹשִׂים מוֹנְעִים סְגֻלַּת הַמִּצְוָה וְהַצָּלָחָתָהּ. וְכָל זֶה בִּבְחִינַת מִצְווֹת עֲשֵׂה,

וּבְמִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה יִהְיֶה הַדָּבָר כֵּן, יֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁפֶּרְעָנוּתָם לָעוֹלָם הַבָּא, וְיֵשׁ שֶׁפֶּרְעָנוּתָם יְסוּרִין בָּאֲרִיכוּת הַזְּמַן, וְיֵשׁ שֶׁפֶּרְעָנוּתָם בְּרַחְמָנוּת, וְיֵשׁ כָּל כָּךְ אַכְזְרִיּוּת, וַהֲלֹא תִּמְצָא כַּמָּה רְשָׁעִים שֶׁעָבְרוּ עַל הַכְּרֵתוֹת וְלֹא נִכְרְתוּ הֲגַם שֶׁעָמְדוּ בְּתִקֻּף הָרֶשַׁע עַד שֶׁעָבְרוּ זְמַן הַכְּרִיתָה, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁיֵּשׁ שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם עָלֶיהָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם עָלֶיהָ לָעוֹלָם הַבָּא. וְדָבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁיּוֹתֵר יַפְעִיל הַפַּחַד בְּלֵב בְּנֵי אָדָם מוּסָר הַמִּשְׁתַּלֵּם בָּעוֹלָם הַזֶּה לֶהֱיוֹתוֹ נִגְלֶה, מֵעִנְיַן הַנִּסְתָּר.

וּכְבָר קָדַם לָנוּ כִּי ה' בְּרוּךְ הוּא יַקְפִּיד אֲפִלּוּ עַל בְּרוּאָיו הַקְּרוֹבִים אֵלָיו לְבַל יְדַבְּרוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עַל קַו הַצֶּדֶק, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁנִּרְאִים כְּשֶׁקֶר, וְצֵא וּלְמַד מַאֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא לַחֲבֵרָיו (חגיגה יד:) כְּשֶׁתַּגִּיעוּ לְאַבְנֵי שַׁיִשׁ טָהוֹר אַל תֹּאמְרוּ מַיִם מַיִם, וּמִכָּאן נַקִּישׁ לְכָסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק, הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ מְקוֹר הָאֱמֶת, כִּי יַקְפִּיד לְבַל יִכְתֹּב בַּתּוֹרָה אֶלָּא דְּבָרִים הַמֻּבְהָקִים בְּמִדַּת אֱמֶת.

וּבָזֶה נָבוֹא אֶל הַבֵּאוּר, וְהוּא כִּי לְצַד שֶׁעוֹנֶשׁ זֶה שֶׁל הַקָּאַת הָאָרֶץ יוֹשְׁבֶיהָ אֵינוֹ אֶלָּא עַל פְּרָט אֶחָד מֵהַתּוֹעֵבוֹת הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ, אֲבָל שְׁאָר הַתּוֹעֵבוֹת יֵשׁ לָהֶם עוֹנֶשׁ אַחֵר, כַּאֲשֶׁר שָׁפַט אֵל חַי תְּמִים דֵּעִים כְּפִי בְּחִינַת הַתִּיעוּב. וְלָזֶה כְּשֶׁבָּא לְצַוּוֹת אֶת עַמּוֹ רָצָה לְהוֹדִיעָם כִּי יֵשׁ בַּתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר הִזְהִירָם עֲלֵיהֶם תִּיעוּב אֶחָד אֲשֶׁר יְסוֹבֵב שֶׁתִּקִיא אוֹתָם הָאָרֶץ, וְלֹא רָצָה ה' לְגַלּוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁלְּפַחְדוֹ יִשְׁמְרוּ עַצְמָם מִכּוּלָּם יַחַד כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי שֶׁיּוֹתֵר יַרְעִיד עוֹנֶשׁ הַנִּגְלֶה מֵעוֹנֶשׁ הַנִּסְתָּר, וְזֶה שִׁעוּר הַדְּבָרִים: **אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה** – פֵּרוּשׁ, בְּאֶחָד מִכָּל אֵלֶּה, **כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹוד עֲוֹנָהּ** – פֵּרוּשׁ, אֶחָד הוּא הַגּוֹרֵם וְאוֹתוֹ פָּקַדְתִּי עַל הָעִיר וַתָּקִיא אֶת יוֹשְׁבֶיהָ. הָא לָמַדְתָּ שֶׁעַל עָוֹן אֶחָד קָאָה הָאָרֶץ אוֹתָם, אִם כֵּן תִּתְחַיֵּב לוֹמַר כִּי מַאֲמַר **אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה** הוּא בְּאֶחָד מִכָּל אֵלֶּה, כֵּיוָן שֶׁעַל אֶחָד הָיָה הָעוֹנֶשׁ וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מִי הוּא.

וְאָמַר עוֹד **וּשְׁמַרְתֶּם וְגוֹ' וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת וְגוֹ' כִּי אֶת כָּל וְגוֹ' עָשׂוּ**. נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה לְהוֹדִיעָם שֶׁכָּל הַתּוֹעֵבוֹת עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ, וְאֵין אַחַת בְּכָל הַתּוֹעֵבוֹת שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתָם. וְהַמְכֻוָּן בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ כֻּלָּן בְּגֶדֶר הַמַּחוּשׁ, כִּי כָל שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתָהּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֵין בָּהּ פַּחַד הַהֲקָאָה מִן הָאָרֶץ, לָזֶה הֻצְרַךְ לוֹמַר "כִּי כָל" וְגוֹ'. וְדָבָר זֶה דּוֹמֶה לִכְלִי מַיִם שֶׁהַקִּיא בּוֹ נָחָשׁ, כָּל הַכֵּלִים שֶׁיִּכָּנְסוּ בְּגֶדֶר סְפֵק כְּלִי זֶה, אָדָם נִרְעָד מִגְּשֶׁת אֵלָיו, וּכְמוֹ כֵן הַדָּבָר הַזֶּה. וְהֶגֶם שֶׁהָעוֹן הַגּוֹרֵם הֲקָאָה הוּא אֶחָד וְתוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר יְצַוֶּה רַבִּים הֵם, דָּבָר זֶה דִּין קִבּוּעַ יֵשׁ לוֹ שֶׁאָדָם הוּא פּוֹשֵׁט עַצְמוֹ לְהַתְעִיב, וְדִין לָקוּחַ יֵשׁ לוֹ וְלֹא דִּין פּוֹרֵשׁ, וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְתִּי בָּזֶה בְּחִבּוּרִי עַל יוֹרֶה דֵּעָה (פרי תואר סימן קי), וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, כָּל הַקְּבוּעַ כְּמֻחְצָה וּמֻחְצָה.

וְאַחַר שֶׁהִפְחִידָם בְּעִנְּשׁ נִגְלֶה חָזַר וְאָמַר **כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁגַּם עַל כָּל שְׁאָר הַתּוֹעֵבוֹת יֵשׁ עִנְּשׁ חָמוּר לְהַכְרָתַת הַנֶּפֶשׁ, אֶלָּא שֶׁאַחַת מֵהֶם גּוֹרֶמֶת עִנְּשׁ הַנִּגְלֶה.

פסוק כה

וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וְגוֹ'. הַכַּוָּנָה הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"ג נג:) כִּי בְּמַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל יִתְהַוֶּה הֲרוּחָנִיּוּת אִם לְטוֹב אִם לְרָע, וְהוּא אָמְרָם (אבות פ"ד מי"א) הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת וְכוּ' וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת. וְזֶהוּ שֶׁרָמַז כָּאן בְּאָמְרוֹ **וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיהו ב:יט) "תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ", כִּי מִפְּעָלַת הָרַע יִתְהַוֶּה הַקֵּטֵיגּוֹר אֲשֶׁר יְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תומר דבורה פי"א) כִּי תַּשְׁלוּם הַדִּין הוּא כָּל מַלְאָךְ מְחַבֵּל שֶׁנִּבְרָא מִכָּל עֲבֵרָה בָּא וּמִשְׁתַּלֵּם מֵעוֹשֵׂהוּ עַד שֶׁכָּלָה בְּאֶמְצָעוּת פְּעֻלַּת הַיִּסּוּרִין, כִּי הוּא מִתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ וּכְשֶׁכָּלָה כֹּחַ פּוֹעֵל הָרַע הוּא נֶאֱבָד, וְשָׁפַט ה' דָּבָר זֶה בְּצֶדֶק כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּלֵּם כָּל אֶחָד כְּפִי מַעֲשָׂיו בְּכִוּוּן מָפְלָא, כִּי כְּפִי כֹּחַ הַנַּעֲשֶׂה בַּמַּעֲשֶׂה הָרַע יִהְיֶה בַּנִּבְרָא. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן בְּאָמְרוֹ **וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ**, פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן מִנּוּי, שֶׁמִּמְנָה הֶעָוֹן עָצְמוֹ עַל עוֹשֵׂהוּ. וְאָמְרוּ לְשׁוֹן יָחִיד כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה. עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כְּפִי דַּרְכֵּנוּ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁאֵין הַקֵּטֵיגּוֹרִים מִשְׁתַּלְּמִים יַחַד אֶלָּא בָּזֶה אַחַר זֶה, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ.

פסוק כו

וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם. טַעַם אָמְרוֹ תֵּבַת **אַתֶּם** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁדִּבֵּר לָהֶם לְנוֹכֵחַ "וּשְׁמַרְתֶּם", נִרְאֶה כִּי מִצְוָה זוֹ בָּאָה לְהַזְהִיר עַל הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִתְבַּטְּלִים מִכָּל הַמַּצְטַוִּים עֲלֵיהֶם. וְהַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם שֶׁאֵין לוֹ לְהַקְפִּיד אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ הַמִּצְוֹת עַל יָדוֹ, אֲבָל אִם יִתְבַּטְּלוּ מֵהַזּוּלַת אֵין לוֹ לָחוּשׁ, לָזֶה אָמַר **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקּוֹתַי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ מִכָּל הַמַּצְטַוִּים עֲלֵיהֶם. וּלְצַד כִּי מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא עַל הַגְּדוֹלִים, לָזֶה אָמַר "אַתֶּם", דִּבֵּר לְנוֹכֵחַ עִם מֹשֶׁה וּבֵית דִּינוֹ, כִּי עַל בָּתֵּי דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לְפַקֵּחַ עַיִן לְבַל תִּתְבַּטֵּל מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹות הַתּוֹרָה מִבְּנֵי בְּרִית. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם" – אַתֶּם נְאִים שׁוֹמְרִים אוֹתָם שֶׁאַתֶּם פּוֹתְחִים אוֹתָם, וְכֵן הוּא (שיר השירים ד:יב) אוֹמֵר: "גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם", עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, כָּאן קָרֵב ה' אֲזָהֲרַת הָעֲרָיוֹת אֶל טֶבַע הָרְגִיל, וְאָמַר לָהֶם כִּי מִצְוָה זוֹ שֶׁל שְׁמִירַת הָעֲרָיוֹת אֵינוֹ דָּבָר חָדָשׁ וְזָר בְּעֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי הֵם מִצַּד עַצְמָם קֹדֶם שֶׁנִּצְטַוּוּ הָיוּ פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: "גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַלָּה", וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אַתֶּם**, פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁאַתֶּם שְׁמַרְתֶּם כְּבָר מֵעַצְמְכֶם.

הָאֶזְרָח וְהַגֵּר. רַז"ל דָּרְשׁוּ (תורת כהנים): "אֶזְרָח" – זֶה אֶזְרָח, "הָאֶזְרָח" – לְרַבּוֹת נְשֵׁי אֶזְרָחִים, "גֵּר" – זֶה הַגֵּר, "הַגֵּר" – לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּרִים וְכוּ', עַד כָּאן. טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְפָרֵט כָּל פְּרָטִים אֵלּוּ, לְבַל תִּטְעוּ מִתֵּיבַת "אַתֶּם" וְתֹאמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט אֵיזֶה פְּרָט מֵהַפְּרָטִים הָרְשׁוּמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכוּ'.

עוֹד נִרְאֶה כִּי נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל וְהַגֵּרִים יִשְׁמְרוּ כָּל הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֵין כֹּחַ בְּמַעֲשֵׂה הַגּוֹיִם, הֲגַם שֶׁיִּתְעַבּוּ מַעֲשֵׂיהֶם, לְהָקִיא הָאָרֶץ יוֹשְׁבֶיהָ. וְדָוְקָא קוֹדֶם שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ הוּא שֶׁקָּאָה הָאָרֶץ הַגּוֹיִם עַל מַעֲשֵׂה הַתּוֹעֵבוֹת, אֲבָל אַחַר כְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל וְהַגֵּר, וְלָזֶה פֵּרֵט אוֹתָם שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם יְסוֹבְבוּ לְמַעֵט הַגּוֹיִם.

וְתִמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שמות כג:לג) "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן יַחֲטִיאוּ אוֹתְךָ לִי", וְכָתַב רַמְבָּ"ם וּסְמַ"ק שֶׁגּוֹי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹות אָסוּר לָדוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִטַּעַם "פֶּן יַחֲטִיאוּ" וְגוֹ', הָא לְמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא הָיָה טַעַם "פֶּן יַחֲטִיאוּ" הֲגַם שֶׁלֹּא יְקַבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹות וְיִתְעֵב מַעֲשָׂיו, אֵין לָחוּשׁ לַהֲקָאַת הָאָרֶץ בִּשְׁבִילָם.

פסוק כח

וְלֹא תָקִיא וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר קָאָה וְגוֹ'. לֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁאָמַר לְמַעְלָה "וַתָּקִיא הָאָרֶץ", לְזָרֵז בְּיוֹתֵר, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁדָּרַשׁ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (תורת כהנים, אחרי מות, פרשה ט): מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אָצְלוֹ הָרוֹפֵא וְכוּ', אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְכוּ', שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, זֶה זֶרְזוֹ יוֹתֵר וְכוּ', עַד כָּאן. כְּמוֹ כֵן בְּמַה שֶּׁלִּפָּנֵינוּ נִתְכַּוֵּן ה' לְזָרֵז יִשְׂרָאֵל בְּיוֹתֵר.

פסוק ל

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי. יָצָו ה' עַל הַגְּדָרִים הַשּׁוֹמְרִים לְבִלְתִּי יָבֹא לְהִכָּשֵׁל בַּתּוֹעֵבוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי**, פֵּרוּשׁ, מִשְׁמֶרֶת הַגָּדֵר, וְהַטַּעַם "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת" וְגוֹ', אֲפִילּוּ בְּשׁוֹגֵג, וַהֲגַם שֶׁלֹּא תִתְחַיֵּיב עַל הַתּוֹעֵבוֹת בְּשׁוֹגֵג, וְאַף עַל פִּי כֵן אַתֶּם מִתְטַמְּאִים בְּמַעֲשֵׂה הַתּוֹעֵבוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם**, וְלַחֲשֹׁשׁ זֶה תִּשְׁמְרוּ מִשְׁמַרְתִּי.

וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי בְּהִטַּמְּאָם אֲפִלּוּ בְּשׁוֹגֵג הֵם נִגְרָעִים מֵעֶרֶךְ זֶה שֶׁיִּתְיַחֵד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ עֲלֵיהֶם, כִּי הַתּוֹעֵבוֹת בְּכָל מְצִיאוּת שֶׁיִּהְיֶה, יַפְעִיל פֵּרוּד בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין הַשְּׁכִינָה, שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל הַמּוּשְׁלָל מֵהַכְּעוּר הַהוּא, וְקָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ כָּל הַכָּתוּב לַחַיִּים.

חסלת פרשת אחרי

פרק יט

פסוק ב

אֶל כָּל עֲדַת וְגוֹ'. טַעַם אָמְרוּ "אֶל כָּל", אָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: לְפִי שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ רוֹב גּוּפֵי הַתּוֹרָה תְּלוּיִים בָּהּ, נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל. וְהֶגֶם שֶׁכָּל מִצְוָה וּמִצְוָה מִמִּצְוֹות הַתּוֹרָה הָיְה מֹשֶׁה אוֹמְרָהּ לְכָל יִשְׂרָאֵל, כָּאָמוּר בַּבְּרֵיְתָא, הוּבְאָה בְּעֵרוּבִין נד:, תֵּרֵץ הָרַב רַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְּרָחִי שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים כַּת אַחַר כַּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפָרָשָׁה זוֹ שֶׁנִּכְנְסוּ יַחַד, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לְדִבְרָיו, אִם כַּוָּנָתוֹ בְּאָמְרוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים כַּת אַחַר כַּת עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בָּאִים אַחַר הַזְּקֵנִים, אִם כֵּן מֹשֶׁה הָיָה אוֹמֵר יוֹתֵר מֵחֲמִשָּׁה וְשִׁשָּׁה פְּעָמִים, וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן הַפְּעָמִים שֶׁמָּנָה הַתַּנָּא שָׁם שֶׁיֵּשׁ בְּיַד כָּל אֶחָד אַרְבַּע אֵינוֹ מַשְׁמַע כֵּן, שֶׁכָּתְבוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: נִכְנְסוּ כָּל הָעָם וְכוּ' נִמְצְאוּ בְּיַד אַהֲרֹן אַרְבַּע. וְאִם כַּוָּנַת הָרַב בְּאָמְרוֹ "כַּת אַחַר כַּת" הוּא עַל כַּת שֶׁל אַהֲרֹן, וְנָדָב וַאֲבִיהוּא, וְכַת שֶׁל הַזְּקֵנִים וְכוּ', שֶׁבִּשְׁאָר הַצִּוּוּיִים הָיוּ נִכְנָסִים זֶה אַחַר זֶה, וְכָאן נִכְנְסוּ יַחַד אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא וְהַזְּקֵנִים וְהַיִּשְׂרְאֵלִים, הִנֵּה בְּמֶה שֶׁנֶּעֱמַד עַל עִקָּרָן שֶׁל דְּבָרִים, לָמָּה מֹשֶׁה נָהַג בְּכָל הַמִּצְוֹות בְּסֵדֶר זֶה, וְלֹא הָיָה שׁוֹנֶה לְכֻלָּם יַחַד אַרְבַּע פְּעָמִים, וְנִמְצְאוּ לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אַרְבַּע פְּעָמִים מִפִּי מֹשֶׁה, שֶׁהוּא יוֹתֵר טוֹב מִלִּשְׁמֹעַ הָאַרְבַּע פְּעָמִים פַּעַם מִמֹּשֶׁה וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים מִזּוּלָתוֹ? אֶלָּא הַטַּעַם הוּא לְאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים: אוֹ לַעֲשׂוֹת כְּבוֹד לְהַדְרָגַת יִשְׂרָאֵל – כָּבוֹד לְאַהֲרֹן, כָּבוֹד לְבָנָיו, כָּבוֹד לַזְּקֵנִים וְאַחַר כָּךְ לְיִשְׂרָאֵל; אוֹ לְצַד שֶׁכָּל אֶחָד לָמַד בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִפִּי מֹשֶׁה, כְּשֶׁיִּחְזֹר אַהֲרֹן לְבָנָיו וּכְשֶׁיַּחְזְרוּ בָּנָיו לַזְּקֵנִים וְהַזְּקֵנִים לְיִשְׂרָאֵל, מֵאֶמְצָעוּת זֶה יִהְיֶה נָכֹר וְנִרְגָּשׁ אִם יֵשׁ הִשְׁתַּנּוּת בַּנִּשְׁמַע בֵּין הַכְּתוֹת כְּשֶׁיַּחְזְרוּ הַדְּבָרִים זֶה לָזֶה, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה הֶרְגֵּשׁ זֶה אִם הָיוּ כֻּלָּם שׁוֹמְעִים מִפִּי מֹשֶׁה הָאַרְבַּע פְּעָמִים, וְדָבָר זֶה יִשְׂכַּל בְּלֵב שׁוֹמֵעַ. אִם כֵּן לִשְׁתֵּי הַדְּרָכִים יוֹתֵר נָכוֹן לַעֲשׂוֹת בְּסֵדֶר זֶה גַּם בְּמִצְוָה זוֹ, בֵּין לְטַעַם לַעֲשׂוֹת כָּבוֹד לְאַהֲרֹן וְכוּ', לָמָּה יִגָּרַע כְּבוֹד אַהֲרֹן וְכוּ' כָּאן, בֵּין לְטַעַם שֶׁיְּכַוְּנוּ הַדְּבָרִים לַשּׁוֹמְעִים, אַדְרַבָּה כָּאן יִצְטָרֵךְ לִהְיוֹת הַדָּבָר יוֹתֵר לְצַד שֶׁהֵם גּוּפֵי הַתּוֹרָה. וְאִם לְצַד שֶׁיֹּאמַר מֹשֶׁה הַמִּצְוָה בְּדֶרֶךְ כְּלָלִי לְכָל יִשְׂרָאֵל, הֲלֹא גַּם בְּסֵדֶר הָרִאשׁוֹנוֹת יֶשְׁנוֹ לְבְחִינָה זוֹ שֶׁיִּשְׁנוֹ לְדִבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּלָלִי לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּכְנָסִין כָּל יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹנֶה לָהֶם מֹשֶׁה בְּמַעֲמָד גַּם אַהֲרֹן וּבָנָיו וְהַזְּקֵנִים, וְאִם כֵּן מַה כִּעוּר בְּסֵדֶר הָרֶגִיל שֶׁצִּוָּה ה' לְשַׁנּוֹת, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא גֵּרָעוֹן?

אָכֵן הַנָּכוֹן בְּעֵינַי הוּא, כִּי בְּסֵדֶר הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה מְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶלָּא לָאֲנָשִׁים, וְכָאן צִוָּה ה' שֶׁיְּדַבֵּר לְכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, כְּסֵדֶר שֶׁהָיוּ מְקֻבָּצִים בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּאֹפֶן אַחֵר:

וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם. טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר "וְאָמַרְתָּ" לְדַבְּרֵיהֶם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כד; תורת כהנים) שֶׁאָמְרוּ כִּי לְצַד שֶׁרוֹב גּוּפֵי הַתּוֹרָה וְכוּ', לָזֶה עָשָׂה בָּהּ גַּם כֵּן כְּסֵדֶר נְתִינַת הַתּוֹרָה שֶׁדִּבֵּר בָּהּ רַכּוֹת וְקָשׁוֹת (שמות יט:ג): "כֹּה תֹאמַר וְגוֹ' וְתַגֵּד", וְאָמַר **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קָשֶׁה, **וְאָמַרְתָּ** אֲמִירָה רַכָּה, וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּאֹפֶן אַחֵר.

קְדֹשִׁים תִּהְיוּ. צָרִיךְ לְדַעַת מַה הוּא הַמְכָוָן שֶׁל מִצְוָה זוֹ. וְנִרְאֶה שֶׁבָּא הַכָּתוּב לָתֵת עֵשֶׂה עַל הָעֲרָיוֹת, שֶׁצִּוָּה עֲלֵיהֶם בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת בְּלָאו, הוֹסִיף עֵשֶׂה עֲלֵיהֶם לַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם גַּם בַּעֲשֵׂה.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:): יְשֵׁב אָדָם וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" בְּמִצְוַת עֲשֵׂה בְּבָא עֲבֵרָה לְיָדוֹ שֶׁיִּתְרַחֵק מֵעֲשׂוֹתָהּ, וּבָזֶה קַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמַאֲמַר **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ**, וְהוֹצִיא זְכרוֹן מִצְוָה זוֹ בְּלָשׁוֹן זֶה שֶׁל **קְדֹשִׁים**, לוֹמַר שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ נִקְרָא קָדוֹשׁ, וְהוּא מַאֲמָרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה פכ"ד, ירושלמי יבמות פ"ב ה"ד) גַּם כֵּן. וּלְטַעַם זֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, לוֹמַר כִּי מִצְוָה זוֹ שֶׁמְּצִוָּה "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" הִיא מִצְוָה שֶׁיֵּשְׁנָהּ בְּכָל אָדָם, שֶׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּקִיְּמוֹ מִצְוָה זוֹ קָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ, וְאֵין הַדְּרָגָה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה נִמְנַעַת מֵהַשָּׂגָה זוֹ. גַּם בָּזֶה יִתְיַשֵּׁב טַעַם כָּפֶל "דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ", כִּי יֵשׁ כָּאן דִּבּוּר קָשֶׁה בְּעֶרֶךְ הָעוֹבֵר שֶׁיּוֹסִיף עֹנֶשׁ עֲשֵׂה, וְיֵשׁ כָּאן מַעֲלָה וְכָבוֹד לַמְקַיְּמוֹ שֶׁיִּקָּרֵא קָדוֹשׁ. וְאוּלַי כִּי דַּוְקָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁיֵּשְׁנָם בִּבְחִינָה זוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לוּ יִהְיֶה שֶׁיִּפְרֹשׁ אָדָם עַצְמוֹ מִבְּחִינוֹת הָעֲרָיוֹת הָאֲסוּרוֹת לוֹ אוֹ אֲפִלּוּ שֶׁאֵינָם אֲסוּרוֹת, אַף עַל פִּי כֵן מְשֻׁלָּל הוּא מִבְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וְלָזֶה אָמַר **אֶל** וְגוֹ' **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**. וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר בְּאֹפֶן אַחֵר.

כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה נְּתִינַת טַעַם הוּא זֶה, וְכִי יִתְחַיֵּב הַדָּבָר לִיצִיר כַּפָּיו לְהִדָּמוֹת לְקוֹנוֹ, וַהֲלֹא הַרְבֵּה הַדָּרְגוֹת יֶשְׁנָם בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵינָם מֻשָּׂגִים בְּיִשְׂרָאֵל. וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר טַעַם הַצִּוּוּי שֶׁהוּא חָפֵץ בַּדָּבָר לְצַד אֱלֹהֵינוּ קָדוֹשׁ חָפֵץ שֶׁגַּם עוֹבְדָיו יִהְיוּ כְּמוֹ כֵן וְלֹא טַעַם הַמִּתְחַיֵּב, וְעַד עַתָּה אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ לָמָּה יִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לָתֵת טַעַם.

וְרַבּוֹתֵינוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה נִרְאֶה שֶׁמְּקוּשְׁיָא זֶה הִרְגִּישׁוּ, וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִם אַתֶּם מְקַדְּשִׁים עַצְמְכֶם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה תִּהְיֶה כַּוָּנַת **כִּי קָדוֹשׁ** וְגוֹ' הוֹדַעַת תּוֹעֶלֶת הַנִּמְשָׁךְ, וְהוֹדְעַת הֶפְכּוֹ כְּמוֹ שֶׁסִּיֵּם שָׁם הַתַּנָּא: וְאִם אֵין אַתֶּם מְקַדְּשִׁים עַצְמְכֶם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי, עַד כָּאן. וְאוּלַי כִּי גַּם לָזֶה כִּוֵּן בְּכָפֶל "דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ", לַקְּשֵׁי הַנִּמְשָׁךְ אִם לֹא יְקַדְּשׁוּ עַצְמָם, וְלִרוֹמְמוּת הַנִּסְבָּב אִם יְקַדְּשׁוּ עַצְמָן:

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' עַל בְּחִינַת תַּאֲוָה הַקְּבוּעָה בְּטֶבַע אֱנוֹשִׁי, וְהוּא תַּאֲוָה הַשּׁוֹלֶטֶת עַל הָרָצוֹן, וּכְבָר כָּתַבְתִּי בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת בְּפָסוּק (ויקרא יח:ב) "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" וְגוֹ', כִּי בְּחִינָה זוֹ אֵין יְכֹלֶת בָּאָדָם לִשְׁלֹט עָלֶיהָ אֶלָּא בְּגֶדֶר הָרְחוּק בְּבְחִינַת הַחוֹשֵׁב. וּמֵעַתָּה, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' בִּמְקוֹמוֹ לְקַיֵּם הַמִּין וּלְהַדְבֵּק בְּצֶלַע נָכוֹן לְאִישׁ, יֵשׁ מוֹצֵא רַע מִבְּחִינָה זוֹ לְהִתְגַּבֵּר בּוֹ בְּחִינַת חֵשֶׁק הַמִּתְגַּבֵּר וְנוֹצֵחַ הָרָצוֹן בְּהוֹפְכוֹ, וְאֵין אָדָם שׁוֹלֵט בְּעַצְמוֹ לְהִשָּׁמֵר מִן הָעֲרָיוֹת שֶׁצִּוָּה ה' עֲלֵיהֶם. וְאִם כֵּן מַמָּה נַפְשְׁךָ: יַעֲשֶׂה מִצְוָה "דֶּרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה" (משלי ל:יט) לְקַיֵּם מִינוֹ – הִנֵּה הוּא מְשֻׁלָּל מִשְּׁמִירַת הָעֲרָיוֹת; יִמְנַע עַצְמוֹ מִמִּין זֶה כָּל עִקָּר – הִנֵּה הוּא מְבַטֵּל מִצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה וּמִצְוַת יְבוּם.

אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא מַאֲמַר ה' כָּאן וְצִוָּה בִּנְעִימוּת אִמְרֵי קָדוֹשׁ **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ**, פֵּרוּשׁ, שֶׁיְּקַדְּשׁוּ עַצְמָן בַּמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר בָּאָה עֲלֵיהֶם הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה הַדָּבָר לְתַאֲוַת הַגֶּשֶׁם וּלְהַשְׂלִים הַחֵפֶץ הַשּׁוֹאֲלוֹ עֲשׂוֹת דָּבָר, אֶלָּא יַעֲשֶׂה הַדָּבָר בְּקֹדֶשׁ וּבְטַהֲרָה, כְּמוֹ שֶׁמִּתְעַטֵּף בְּצִיצִית וּמַכְנִיס תְּפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ, וְיִמְאַס בְּדַעְתּוֹ חֵפֶץ הַבָּא מֵעַצְמוֹ, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדרים כ:) יְהֵיֵה דּוֹמֶה כְּמוֹ שֶׁכָּפָאוֹ שֵׁד, וּלְאִישׁ כָּזֶה קָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ.

וּלְצַד שֶׁיֵּאמַר אָדָם, אֵיךְ נַכְחִישׁ הַמּוּרְגָּשׁ שֶׁהַחֵפֶץ יַכִּירֵנוּ וְיִטְעֶה טַעַם הַדָּבָר, וְאֵין כֹּחַ בְּבְחִינַת הַחוֹשֵׁב לְמָנוֹעַ הַהֶרְגֵּשׁ בָּזֶה, כִּי הַרְגָּשְׁתּוֹ גְּדוֹלָה וּמְעוֹרֶרֶת כָּל הַחוּשִׁים וְהַהֶרְגָּשׁוֹת, וְכוֹבֶשֶׁת הַמַּחְשָׁבָה לְבֹא עִמָּהֶם בִּטְעִימַת הַדָּבָר, וְאִם כֵּן חָזַרְנוּ לַחֲשַׁשְׁא הָרִאשׁוֹנָה, לָזֶה אָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקוני זוהר ע) כִּי כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ הַוָיְ"ה שׁוֹרֶה עַל אֵיבָר שֶׁבּוֹ עָשָׂה הַמִּצְוָה, כִּי תֵּבַת הַמִּצְוָה בּוֹ רְמוּז שָׁם, מ"צ בְּאַ"ת בַּ"ש יי"ה, וְאוֹתִיּוֹת ו"ה הֲרֵי הַוָיְ"ה, וּכְבָר כָּתַבְתִּי בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (ויקרא יח:ד) טַעַם שֶׁחֲצִי הַשֵּׁם בְּאַ"ת בַּ"ש וַחֲצִי נִגְלֶה. וְאִם כֵּן בַּעֲשׂוֹת הָאָדָם הַדָּבָר לְשֵׁם מִצְוָה הִנֵּה שָׁם הַוָיְ"ה שׁוֹרֶה עָלָיו שֶׁהוּא קָדוֹשׁ, וּבָזֶה אֵין דָּבָר רַע מִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהַמַּעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֱלֹהֵיכֶם** לְרַמֵּז אֶל דְּבֵקוּת ה' בְּמִתְקַדְּשׁ לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשֶׂה לְשֵׁם מִצְוָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם". וְלָזֶה אָמַר **אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, לוֹמַר שֶׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנוֹ בְּגֶדֶר מִצְוָה זוֹ, גַּם כָּפַל "וְאָמַרְתָּ" לְרַמֵּז מַעֲלָה זוֹ.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁיֵּשׁ מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ בַּתּוֹרָה שֶׁעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם דְּבוּקִים בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (דברים ד:ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים" וְגוֹ', וְעַל יְדֵי עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר (ירמיה יג:יא) "כַּאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל מָתְנֵי אִישׁ כֵּן הִדְבַּקְתִּי אֵלַי אֶת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל". מֵעַתָּה בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת וְאָמַר **קְדֹשִׁים**

תִּהְיוּ, וְהַטַּעַם **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי**, וְאִם תֹּאמַר, וּמַה לַּתֶּבֶן אֶת הַבָּר, לָזֶה אָמַר **ה' אֱלֹהֵיכֶם**, כָּאן רָמַז הַשָּׁרָאַת שְׁכִינָה בִּדְבֵקוּת לַה' כְּאָמוּר בַּפָּסוּק "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם":

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם שֶׁלֹּא אָסַר הַכָּתוּב אֶלָּא מַעֲשֶׂה הָעֲרָיוֹת, אֲבָל לֹא בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב וְהַהִסְתַּכְּלוּת וּשְׁאָר דְּקְדּוּקֵי הַתִּיעוּב אֲשֶׁר רַבּוּ, וּכְבָר רָמְזוּ מֵהֶם רַז"ל (ברכות סא.) כְּגוֹן הַמַּרְצֶה מָעוֹת מִיָּדוֹ לְיַד אִשָּׁה וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּפָסוּק "יָד לְיָד" וְגוֹ' (משלי יא:כא), וְכָאן צִוָּה ה' עַל הַדְּבָרִים הָהֵמָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחִיק עַצְמוֹ מֵהַכִּעוּר וּמֵהַדּוֹמֶה לַדּוֹמֶה לוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לְהִכָּשֵׁל אֲפִילּוּ בַּדְּקְדּוּקִים הָהֵם, וּכְמַאֲמַר הַזֹּהַר בְּפָסוּק "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים", וְהוּא מַה שֶּׁצִּוָּה בְּמַאֲמַר "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ", לְבַל יָבֹא לִידֵי הַחוֹשֵׁב וְתִהְיֶה נִשְׁלֶלֶת מֵהֶם בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (דברים כג:יא) "לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֶה לָיְלָה". וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר אָדָם, הֲלֹא דָּבָר זֶה אֵינוֹ בִּרְשׁוּתִי, שֶׁהֲגַם שֶׁאֶשְׁמֹר עַצְמִי בַּיּוֹם, אַף עַל פִּי כֵן בַּלַּיְלָה אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בְּיָדִי, לָזֶה אָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, וְכֵיוָן שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ וַאֲנִי עִמָּכֶם, אֲנִי אֶמְנַע בְּחִינַת הַטֻּמְאָה מִגַּשֶּׁת לְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי, זוֹלַת אִם אָדָם יַחְשֹׁב בִּבְחִינַת הָרַע, אָז שׁוֹלֵל מִמֶּנּוּ הַשָּׁרָאַת שְׁכִינָה וְשׁוֹרָה עָלָיו בְּחִינַת הָרַע וְהוּא הַהִדְרוֹנְקָן הַמְכַסֶּה פְּנֵי אִישׁ רַע, וְאָז יָבֹא לִידֵי קֶרִי בַּלַּיְלָה.

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ** לְשׁוֹן עָתִיד, פֵּרוּשׁ אֵין הֶפְסֵק לְמִצְוָה זוֹ, כִּי כָל שֶׁעַר מֵהַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר יִכָּנֵס עֲדַיִן יֶשְׁנוֹ בְּגֶדֶר הַכְנָסַת שַׁעַר אַחֵר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, כִּי אֵין שִׁעוּר לְהַדְרָגוֹת הַקְּדֻשָּׁה הַמְזֻמָּנֶת לְכָל הָרוֹצֶה לִטּוֹל אֶת הַשֵּׁם. וְצֵא וּלְמַד מִמַּדְרֵגוֹת הַנְּבִיאִים זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וּמִשֶּׁה עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן, וְאוּלַי שֶׁיְּכוֹל לִהְיוֹת הַדְּרָגָה גְּדוֹלָה מִמֹּשֶׁה, וְהוּא מַדְרֵגוֹת מַלְכֵּנוּ מְשִׁיחֵנוּ הַמְעֻטָּר בְּעִטְרֵי עֲטָרוֹת, כַּמּוּבָן מִפָּסוּק (ישעיה יא:ב) "וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה'" וְגוֹ', וּלְדִבְרֵי רַז"ל (במדבר רבה פי"ט, דברים רבה פ"ב) כִּי מֹשֶׁה שֶׁהָיָה הוּא הַגּוֹאֵל הָעָתִיד, וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְנוּ בְּפֵרוּשָׁן שֶׁל דְּבָרִים בִּמְקוֹמָן, אִם כֵּן אֵין שִׁעוּר וּגְבוּל לְהַדְרָגוֹת הַקְּדֻשָּׁה. לָזֶה אָמַר **תִּהְיוּ** כִּי מִצְוָה זוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק וְתָמִיד יֶשְׁנָהּ בְּגֶדֶר מִצְוָה זוֹ לִהְיוֹת קְדוֹשִׁים.

וְנָתַן טַעַם לִדְבָרָיו **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, שֶׁאֵין שִׁעוּר אֶל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְחֵפֶץ ה' בְּבָנָיו יְדִידָיו לְהִדָּמוֹת לְקוֹנָם בְּהַפְלָגַת הַקְּדֻשָּׁה, וּמֵעַתָּה דּוּן בְּדַעְתְּךָ הַהַדְרָגוֹת אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם.

עוֹד יִרְצֶה בִּנְתִינַת הַטַּעַם **כִּי קָדוֹשׁ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, וּלְפִי עֶרְךְ גְּדֻלַּת קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ צְרִיכִין לְהִתְקַדֵּשׁ, כִּי לְצַד שֶׁאָנוּ מְכִינִים עַצְמֵינוּ לְהַשְׁרָאַת שְׁכִינָה עַל רָאשֵׁינוּ, צְרִיכִין לְשַׁעֵר גּוֹדֶל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת הַמּוּכָן לַדָּבָר, כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְאַכְסֵן בְּבֵיתוֹ הֶדְיוֹט, לְמְאַכְסֵן שַׂר וְגָדוֹל, וְקַל וְחוֹמֶר מֶלֶךְ, וְקַל וְחוֹמֶר בְּנוֹ שֶׁל קַל וְחוֹמֶר מֶלֶךְ הַמְּלָכִים, וְקַל וְחוֹמֶר וְכוּ' מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר לוֹ הַמְּלוּכָה, שֶׁכָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה עֲדַיִן יֶשְׁנוֹ בְּקוּם עֲשֵׂה כִּי אֵין שִׁעוּר דַּי

לְהַצְרִיךְ עֲשׂוֹת, וְלָזֶה אָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, פֵּרוּשׁ, וּלְעֶרְךְ קְדֻשָּׁתִי אֲנִי מְצַוֶּה שֶׁתְּכִינוּ עַצְמְכֶם בְּכָל יְכֹלֶת הַמֻּשָּׂג.

וְתַמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קיב:): אִם הָרִאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים וְכוּ' וְאִם הָרִאשׁוֹנִים אֲנָשִׁים וְכוּ', הֲרֵאתָ לְדַעַת כַּמָּה צָרִיךְ אָדָם עֲשׂוֹת בְּהִתְקַדְּשׁוּתוֹ. וְצֵא וּלְמַד כַּמָּה הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים בַּעֲבוֹדַת ה' הָרִאשׁוֹנִים, מִמַּעֲשֵׂה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה (שבת נד.) שֶׁיָּצְתָה פָּרַת שְׁכֶנְתּוֹ בִּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים, הֲגַם כִּי כְּפִי דַּעְתּוֹ הָיָה מֻתָּר, וְאָמְרוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי (שבת פ"ה) שֶׁהֶשְׁחֲרוּ שִׁנָּיו בְּתַעֲנִיּוֹת עַל הַדָּבָר הַהוּא. וְלָזֶה כִּוֵּן בְּאָמְרוֹ **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קָשֶׁה לְצַד הַפְּלָגַת הַצִּוּוּי. וּלְצַד בְּחִינַת הַמֻּשָּׂג אָמַר **וְאָמַרְתָּ**. וְאָמַר **אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לְבַל יֹאמַר אָדָם שֶׁאֵין מִצְוָה זוֹ הַגְּדוֹלָה לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא לְיִחִידֵי סְגֻלָּה, לָזֶה אָמַר **אֶל כָּל עֲדַת** וְגוֹ', שֻׁכֻּלָּם יֶשְׁנָם בְּגֶדֶר מִצְוָה זוֹ, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנא דבי אליהו, רמב"ם הלכות תשובה ה): יָכוֹל אָדָם לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ כְּמשֶׁה רַבֵּינוּ.

עוֹד יִרְצֶה **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ** כַּמַּלְאָכִים הַנִּקְרָאִים קְדוֹשִׁים, כַּכָּתוּב (דניאל ח:יג) "וַיֹּאמֶר אֶחָד קָדוֹשׁ", וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים פב:ו) "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם", וּלְצַד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲשָׂאָם בְּנֵי פַּלְטִין שֶׁלּוֹ בְּמָקוֹם הַמַּלְאָכִים, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (זהר ח"ב קמ:) עַל זְמַן שֶׁהִשְׁרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁכִינָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים, כַּמָּה הָיְתָה הִרְגֶּשֶׁת בְּנֵי עֶלְיוֹן עַל שֶׁבָּחַר ה' בְּאוּכְלוּסֵי יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאוּכְלוּסֵי הַמַּלְאָכִים, וְלָזֶה צִוָּה ה' אֶת אוּכְלוּסָיו הַמַּבְחָרִים שֶׁהֵן הַנֶּה מַלְאָכָיו, וְלָהֶם יִקָּרֵא קְדוֹשִׁים, וּכְשֶׁנִּכְנְסָתֶם בָּגֶדֶר זֶה לִהְיוֹת אוּכְלוּסֵי בְּמָקוֹם הַמַּלְאָכִים צְרִיכִין לִהְיוֹת קְדוֹשִׁים. וְרָמַז פֹּרֶט זֶה שֶׁנִּכְנְסוּ בְּמָקוֹם אוּכְלוּסַת הַמַּלְאָכִים בְּאָמְרוֹ **ה' אֱלֹהֵיכֶם**:

פסוק ג

אִישׁ אִמּוֹ וְגוֹ'. טַעַם סְמִיכוּת מִצְוָה זוֹ לְמִצְוֹת קְדוֹשִׁים, נִתְכַּוֵּן לִרְמֹז גַּם כֵּן גֶּדֶר לָעֲרָיוֹת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לו:) שֶׁדָּרְשׁוּ בַּפָּסוּק "וַיִּפְּזוּ זַרְעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב" וְגוֹ' כִּי כְּשֶׁתִּקְּפָתוּ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר לְיוֹסֵף וּתְקָפוֹ יִצְרוֹ, נִזְדַּמְּנָה לוֹ דְּיוֹקָן אָבִיו וְאָמַר לוֹ וְכוּ', מִיָּד "וַיִּפְּזוּ זַרְעֵי" וְגוֹ'. וְשָׁמַעְתִּי מִשֵּׁם אַנְשֵׁי אֱמֶת (קב הישר פ"ב) כִּי דְּיוֹקַן הָאָב תַּגְבִּיר כֹּחַ הַקְּדֻשָּׁה בַּבֵּן וְתַמְנָעֵהוּ מִבּוֹא אֶל הַתִּיעוּב, וְהוּא אָמְרוֹ סָמוּךְ לְמִצְוֹת הָעֲרָיוֹת **אָבִיו וְאִמּוֹ תִּירָאוּ**. וְלָזֶה מִי שֶׁתִּקְּפוֹ יִצְרוֹ יְצַיֵּר בֵּין עֵינָיו יוֹלְדָיו וְיִהְיֶה לוֹ לְמֹשִׁיב נָפֶשׁ.

גַּם יִרְמוֹז כִּי בַּעֲשׂוֹתוֹ הַמְּזֻמָּתָה יְבַזֶּה כְּבוֹד אָבִיו, וְלָזֶה יָצָו הָאֵל סָמוּךְ לְמִצְוֹת הָעֲרָיוֹת מִצְוַת מוֹרָאוֹ שֶׁל אָב וָאֵם, הָא לְמַדְתָּ שֶׁאִם גִּלָּה עֶרְיוֹת בִּטֵּל מִצְוַת מוֹרָא אָב וָאֵם, שֶׁגָּרַם

לָהֶם זִלְזוּל שֶׁיֹּאמְרוּ אֲרוּר שָׁזוּ יָלַד וְכוּ'. וּלְדָרְךְ זֶה הַקְּדִים הָאֵם לָאָב לְצַד שֶׁהִיא נוֹטָלֶת הַחֶרְפָּה בְּיוֹתֵר, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי י:א) "וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ".

וּלְדָרְךְ זֶה הָרְוַחְנוּ טַעַם נָכוֹן גַּם בְּסִמְיכוּת **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ**, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּזֹּהַר (ח"ב רעז, ח"ג שא) כִּי שִׁבְעָה צַדִּיקִים יִתָּכְנוּ לָהֶם שִׁבְעַת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וְאָמְרוּ בְּזֹהַר חָדָשׁ (ריש פרשת תולדות) כִּי יוֹם שַׁבָּת הוּא כְּנֶגֶד יוֹסֵף הַצַּדִּיק, וְהוּא סוֹד הַשָּׁלוֹם, וְלָזֶה אָנוּ אוֹמְרִים שַׁבָּת שָׁלוֹם וְאָנוּ מְבָרְכִין "הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם", וְהִיא בְּחִינַת יְסוֹד הַכֹּל, וְיוֹסֵף לְצַד צִדְקָתוֹ אֲשֶׁר שָׁמַר אוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ מִגְּשֶׁת אֶל הַטֻּמְאָה יָרַשׁ בְּחִינָה זוֹ. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי** שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת: אַחַת שְׁמִירַת עַצְמוֹ מִלְּטַמֵּא אוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ, וְאַחַת שְׁמִירַת שַׁבָּת, וּשְׁנֵיהֶם בְּחִינָה אַחַת, וְלָזֶה נִקְרְאִים שְׁנֵיהֶם אוֹתוֹת, בְּשַׁבָּת אָמַר (שמות לא:יג) "אוֹת הִיא בֵּינִי" וְגוֹ', וּבְמִילָה אָמַר (בראשית יז:יא) "וְהָיָה לְאוֹת". וְתֵדַע כִּי שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת בְּעֶרֶךְ הַמַּעֲשִׂי הֵם שְׁתַּיִם, אֲבָל בָּעֶרֶךְ הַמְסֻבָּב מֵהֶם הוּא בְּחִינָה אַחַת, וְהַשּׁוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם יְסוֹבֵב הַתִּקּוּן וְהִתְקַשְּׁרוּת נַפְשׁוֹ בִּשְׁתֵּי הַמִּצְוֹוֹת, וְלָזֶה אָמַר **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי**.

וְאָבִיו תִּירָאוּ. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ, שֶׁבְּמָקוֹם אֶחָד הִקְדִּים הַכָּתוּב אָב לָאֵם, דִּכְתִיב (שמות כ:יב): "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ" וְגוֹ', וּבְמָקוֹם אַחֵר הִקְדִּים אִמּוֹ וְכוּ', לוֹמַר שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים הָאָב קוֹדֵם לָאֵם. גַּם הַבְּרַיְתָא, הוּבְאָה בְּקִדּוּשִׁין דַּף ל"א, דָּרַשׁ רַבִּי וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה וְגוֹ' שֶׁבֵּן מְכַבֵּד לְאִמּוֹ וְכוּ', לְפִיכָךְ הִקְדִּים כְּבוֹד אָב וְכוּ', וְגָלוּי וְיָדוּעַ וְכוּ' שֶׁהַבֵּן מְתִירֵא מֵאָבִיו וְכוּ', לְפִיכָךְ הִקְדִּים ה' מוֹרָא הָאֵם וְכוּ', עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לִי לִשְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת, כִּי כְּשֶׁנַּשְׁכִּיל בָּעִנְיָן בִּשְׁנֵי הַכְּתוּבִים הֶחְשִׁיב הַכָּתוּב הָאָב יוֹתֵר מֵהָאֵם: בְּפָסוּק "כַּבֵּד" וְגוֹ' הִסְמִיךְ הָאָב לְכָבוֹד בְּאָמְרוֹ "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ", גַּם בְּפָסוּק זֶה הִסְמִיךְ הָאָב לְמוֹרָא בְּאָמְרוֹ "וְאָבִיו תִּירָאוּ", וּבְדֶרֶךְ הַזֶּה מָצִינוּ לְרַז"ל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְהֵן אֱמֶת אִם לֹא הָיָה דִּין יוֹצֵא מִדַּרְכְּךָ זֶה הָיִיתִי יָכוֹל לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב כִּדְבָרֵינוּ, שֶׁכְּבָר הָרְשׁוּת נְתוּנָה לָנוּ לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב הֵגַם שֶׁיִּהְיֶה בְּסֵדֶר אַחֵר מְשֻׁנֶּה מִדִּבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים, כָּל שֶׁאֵין הַדִּין מִשְׁתַּנֶּה, אֲבָל בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ יִשְׁתַּנֶּה הַדִּין, אִם נִתְגָּרְשָׁה הָאֵם, כִּי לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִקְדִּימָה בִּשְׁנֵי הַמִּקְרָאוֹת הָאָב לָאֵם, אִם יֹאמַר אָבִיו "הַשְׁקֵינִי מַיִם" וְאִמּוֹ אוֹמֶרֶת "הַשְׁקֵינִי מַיִם" אִם לְהַקְדִּים אָבִיו לָאֵם. וּלְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמְרוּ שֶׁהֵם שָׁוִים, אֶלָּא לְצַד שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִין בִּכְבוֹד אָבִיו, אִם נִתְגָּרְשָׁה שֶׁאֵין טַעַם זֶה, רְצָה יַקְדִּים לְאָבִיו רְצָה יְקַדֵּם לְאִמּוֹ. וְכֵן אָמְרוּ שָׁם בְּקִדּוּשִׁין בִּשְׁאֵלַת בֶּן אַלְמָנָה אַחַת אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: נִתְגָּרְשָׁה מַהוּ? אָמַר לוֹ: הַטֵּל לָהֶם מַיִם בְּסֵפֶל וְכוּ', עַד כָּאן. הֲרֵי לִסְבָרַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁקוּלִים הֵם מַמָּשׁ.

וְאוּלַי כִּי לְפִי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "אִישׁ"- אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּירָאוּ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ"? מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ סִפֵּק בְּיָדוֹ, אִשָּׁה אֵין סִפֵּק בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת, עַד כָּאן. הִנֵּה לְדִבְרֵי בָּרַיְתָא זוֹ נֶאֱמַר "אִישׁ" לְמַעֵט אִשָּׁה בְּעִנְיַן הַכָּבוֹד. אֲמוֹר מֵעַתָּה שֶׁלְּעִנְיַן הַכָּבוֹד נֶאֱמַר "אִישׁ אִמּוֹ" וְגוֹ', וּבְאִם אֵינוֹ עִנְיָן, וּכְפִי זֶה יֵשְׁנָהּ לְהַקְדָּמַת אִם בִּבְחִינַת הַכָּבוֹד. וְכָל זֶה לְיַשֵּׁב בָּרַיְתָא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אֲבָל לְדָרְשַׁת רַבִּי שֶׁדָּרַשׁ שֶׁהַקְּדִים הַכָּתוּב אִם לְאָב בִּבְחִינַת הַמּוֹרָא וְכוּ' (קידושין לא.) עֲדַיִן קָשֶׁה. וְאוּלַי כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דֶּרֶךְ אַגָּדָה וְאֵין יוֹצֵא מִזֶּה דִּין, הַדְּרָשָׁה תִּדְרַשׁ, שֶׁהֲרֵי סוֹף סוֹף הִקְדִּים הַכָּתוּב אִם לְאָב, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אִישׁ יִירָא אִמּוֹ וְאָבִיו", וַהֲגַם שֶׁהַכְּרַח הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה לוֹמַר "אִישׁ" לְמַעֵט אִשָּׁה מֵחִיּוּב הַכָּבוֹד וְלוֹמַר "תִּירָאוּ" לְרַבּוֹת בִּבְחִינַת הַמּוֹרָא, אַף עַל פִּי כֵן סוֹף סוֹף הֲרֵי סֵדֶר הָאֵם קוֹדֵם לָאָב וְהָאַגָּדָה נִתְלֵית בְּרֶמֶז כָּל שֶׁהוּא.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר, כִּי הַתַּנָּאִים לֹא נִרְאָה לָהֶם לוֹמַר שֶׁלְּצַד שֶׁהִסְמִיךְ הַכָּתוּב זִכְרוֹן הַמּוֹרָא לָאָב יִהְיֶה גָּדוֹל מֵהָאֵם, מִטַּעַם שֶׁהַכָּתוּב הֵכְרַח בְּמַעֲשָׂיו לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה "אִישׁ וְגוֹ' תִּירָאוּ" כְּדֵי שֶׁנִּדְרוֹשׁ מִעוּט וְרִבּוּי בְּנָשִׁים. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן נֹאמַר בְּפֶה מָלֵא שֶׁהַקּוֹדֶם בַּפְּסוּק הוּא הָרִאשׁוֹן, וְאָמַר "תִּירָאוּ" לְבַסּוֹף לֹא לְהַסְמִיךְ לָהּ הָאָב כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּמַעֲלָה יוֹתֵר מֵהָאֵם, אֶלָּא לְדָרוֹשׁ מִמֶּנָּה רִבּוּי חִיּוּב הָאִשָּׁה בְּמוֹרָא הוֹרִים.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר טַעַם שֶׁאָמַר לְשׁוֹן יָחִיד וְנֶמַר אוֹמֶר לְשׁוֹן רַבִּים, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי כְּשֶׁהַבֵּן יִהְיֶה יָרֵא מֵאָבִיו גּוֹרֵם גַּם כֵּן שֶׁבְּנוֹ יִהְיֶה יָרֵא מִמֶּנּוּ. אִיבְּעִית אֵימָא לְמָה שֶׁקָּדַם בְּדִבְרֵינוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (בראשית מט:ג), כִּי שָׂרְשֵׁי הַקְּדֻשָּׁה וְנֶגְדֵּיהֶם הַנִּמְצָאִים בַּמּוֹלִיד יַעֲשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בַּנּוֹלָדִים; וְאִיבְּעִית אֵימָא מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר, כִּי כְּשֶׁיִּרְאֶה הַבֵּן שֶׁאָבִיו מְזַלְזֵל בִּכְבוֹד אָבִיו יִפְקַע כְּלִילַת מוֹרָאוֹ גַּם כֵּן מִמֶּנּוּ, וּכְשֶׁאָדָם יָרֵא מֵאָבִיו וְכוּ' הַבֵּן לוֹקֵחַ מוּסָר. גַּם יַשְׁרִישׁוּ בְּנֶפֶשׁ הַבֵּן בְּחִינַת מִפְעָל הַטּוֹב, וְנִמְצָא מְקַיֵּם שְׁנֵי מוֹרָאִים, וְהוּא אָמְרוֹ **אִישׁ** לְשׁוֹן יָחִיד, **תִּירָאוּ** לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי בְּמוֹרָא אֶחָד יְרֵאִים שְׁנַיִם, וְזֶה אָמְרָם (אבות ד:ב) מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה.

אוֹ יֹאמַר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפָּסַק הַטּוּר סִימָן ר"מ, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְנִרְאֶה לִי כֵּיוָן שֶׁהוּא רָשָׁע אֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדוֹ, כִּדְאָמְרִינַן (בבא קמא צד:) גַּבֵּי הִנִּיחַ לָהֶם פָּרָה גְּזוּלָה חַיָּבִין לְהַחְזִיר מִשּׁוּם כְּבוֹד אֲבִיהֶם, וּפָרִיךְ בַּשׁ"ס וַהֲלֹא לָאו עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ וְאֵין חַיָּבִין בִּכְבוֹדוֹ, וּמְשַׁנֵּי כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, אַלְמָא כָּל שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵין חַיָּבִין בִּכְבוֹדוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. סוֹבֵר הָרַב שֶׁאֵין לְהַחְזִיקוֹ בְּעָשָׂה תְּשׁוּבָה אֶלָּא כְּשֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁעָשָׂה דַּוְקָא. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו**, פֵּרוּשׁ, אִישׁ שֶׁמִּתְנַהֵג עִם אִמּוֹ וְאָבִיו כְּמִנְהַג אָב וָאֵם – לָזֶה תִּירָאוּ, אֲבָל

מִי שֶׁמְּזַלְזֵל בִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ פָּטוּר מִמּוֹרָא. וְתֵבַת "אִמּוֹ וְאָבִיו" חוֹזֶרֶת לְאִישׁ הַמּוֹלִיד וְנִמְשָׁכֶת גַּם כֵּן לְ"תִּירָאוּ", לְהַגִּיד עַל מִי בָּאָה מִצְוַת תִּירָאוּ, וְהָבֵן.

וְגַם לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּחִבּוּרִי פְּרִי תֹּאַר, וְהֶעֱמַדְנוּ דִּבְרֵי רַמְבַּ"ם שֶׁכָּתַב שֶׁמִּן הַסְּתָם מֻחְזָק בְּחָזָר בִּתְשׁוּבָה, וְהוֹכָחָתוֹ מֵהַהִיא שֶׁאָמְרוּ בְּשַׁ"ס (קידושין מט.) בְּאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מָנַת שֶׁאֲנִי צַדִּיק גָּמוּר" וְכוּ', שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים עָשָׂה תְּשׁוּבָה הֲגַם שֶׁלֹּא רְאִינוּהוּ שֶׁעָשָׂה וְכוּ', וְדָחִינוּ רְאִית הַטּוּר שֶׁהֵבִיא מֵהִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה גְּזוּלָה, כִּי שַׁאנִי הַהוּא שֶׁמַּעֲשָׂיו מוֹכִיחִים שֶׁלֹּא חָזַר בִּתְשׁוּבָה, שֶׁהֲרֵי עוֹדָנָּה לְפָרַת חַטָּאתוֹ עוֹמֶדֶת חַיָּה אַף כִּי אַחֲרֵי מוֹתוֹ, אֲבָל כָּל שֶׁאֵין הוֹכָחָה כָּזוֹ מִן הַסְּתָם יַעֲמֹד בְּחֶזְקַת שֶׁחָזַר, גַּם לְפִי זֶה יַעֲמְדוּ דְּבָרֵינוּ בִּזְמַן שֶׁאָנוּ רוֹאִים וַדַּאי שֶׁאֵינוֹ מְכַבֵּד וְאֵין מָקוֹם לְחוּשׁ לִתְשׁוּבָה וְכַדּוֹמֶה לְהַנִּיחַ פָּרָה גְּזוּלָה, אִישׁ כָּזֶה פָּקַע כְּבוֹדוֹ וּמוֹרָאוֹ מִבָּנָיו כַּאֲשֶׁר עָשָׂה.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּהַהִיא עוּבְדָּא דְּהַהוּא גַּבְרָא וְכוּ', וְשָׁמַע וְשַׁמְתֵּיהּ מִשּׁוּם "לְפָנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל", וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן "תִּירָאוּ" לְשׁוֹן רַבִּים, הֲגַם שֶׁלֹּא צִוָּה אֶלָּא לְאֶחָד דְּכְתִיב "אִישׁ", אַף עַל פִּי כֵן הַמִּצְוָה מוּטֶלֶת עַל הַיֶּרֶא וְעַל הַמִּתְיָרֵא, לְבַל יִגְרֹם לַמִּצְוָה שֶׁלֹּא יִירָא, שֶׁלֹּא יְסוֹבְבֶהוּ לִיכָּשֵׁל.

וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וְגוֹ'. רַז"ל אָמְרוּ (בבא מציעא לב:) מִנַּיִן שֶׁאִם אָמַר לוֹ אָבִיו חַלֵּל שַׁבָּת וְכוּ' שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לוֹ, דִּכְתִיב "אִישׁ אִמּוֹ וְגוֹ' וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי וְגוֹ' אֲנִי ה'" – שֶׁאַתָּה וְאָבִיךָ חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי, עַד כָּאן. הִנֵּה לְטַעַם "אַתָּה וְאָבִיךָ" וְכוּ' שֶׁדָּרְשׁוּ מֵאָמְרוֹ "אֲנִי ה'" מוּבָן כִּי כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יִהְיֶה בְּכָל מִצְוֹות הַתּוֹרָה, הֲגַם שֶׁאֵינָם חֲמוּרִים כְּשַׁבָּת, כְּגוֹן הֲשָׁבַת אֲבֵדָה וְלִטַּמֵּא לְמֵתִים. אִם כֵּן לָמָּה לֹא הִסְמִיךְ אֶלָּא מִצְוַת שַׁבָּת שֶׁהִיא חֲמוּרָה, שֶׁהָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ מִצְוָה אַחֶרֶת קַלָּה? גַּם בָּזֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְנָתְינַת טַעַם "אֲנִי ה'" לְהָבִיא מִמֶּנָּה שְׁאָר מִצְוֹות קַלּוֹת.

וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ה' מֵהִלְכוֹת מַמְרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְכוּ' אָסוּר לוֹ לְהַכּוֹתָם וְכוּ', עַד כָּאן. וְדִיקוּ כָּל הָאַחֲרוֹנִים כִּי דַּוְקָא לְהַכּוֹתָם אָסוּר, אֲבָל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם אֵינוֹ חַיָּב בּוֹ. וְהֶעֱלֵיתִי בְּחִבּוּרִי עַל יוֹרֶה דֵּעָה בְּיִשּׁוּב דִּבְרֵי רַמְבַּ"ם עִם מַה שֶּׁכָּתַב בְּפֶרֶק ז' מֵהִלְכוֹת מַמְרִים שֶׁחַיָּב לְכַבְּדָם, כִּי לֹא כָּתַב כֵּן אֶלָּא בְּמִי שֶׁעָבַר קְצָת עֲבֵרוֹת לְתֹאַבוֹן בְּאַקְרַאי, וְכָאן מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁהֶחְזִק בְּרִשְׁעַ גָּמוּר, וְלָזֶה דִּקְדֵּק בִּלְשׁוֹנוֹ "רְשָׁעִים גְּמוּרִים" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "רְשָׁעִים". וְסוֹבֵר אֲנִי שֶׁרְשָׁעִים גְּמוּרִים הֵם עוֹבְרִים עַל כָּל הָעֲבֵרוֹת הַבָּאוֹת לְיָדָם, אֲלוּ אֵינוֹ חִיּוּב עַל הַבֵּן לְיִרְא מֵהֶם וּלְכַבְּדָם. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ**, וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר **וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ** כֻּלְּכֶם

אָבוֹת וּבָנִים, וְדוּק מִינָּהּ שֶׁאִם הָאָבוֹת לֹא יִשְׁמְרוּ שַׁבָּתוֹת ה' הֲרֵי פָּקַע מִצְוַת מוֹרָאָם, כִּי שָׁקוּל שַׁבָּת כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ (שמות רבה כה:יב) וְנִקְרָא רָשָׁע גָּמוּר.

עוֹד יִתְפָּרֵשׁ כָּל הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ רֶמֶז, בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה אָמַר **שַׁבְּתוֹתַי** לְשׁוֹן רַבִּים וְלֹא לְשׁוֹן יָחִיד כַּדֶּרֶךְ הָרָגִיל בְּכָל הַתּוֹרָה. וְרַז"ל אָמְרוּ (שבת סט:) שֶׁבָּא לִתֵּן שְׁמִירָה אַחַת לְשַׁבָּתוֹת הָרַבֵּה, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁאִם עָשָׂה מְלָאכוֹת הָרַבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הָרַבֵּה בְּהֶעְלֵם שַׁבָּת אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. וְנִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"ב ה:) כִּי "שַׁבְּתוֹתַי" יִרְמֹז לַלַּיְלָה וְלַיּוֹם, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: דָּא שַׁבָּתָא וּמַעֲלֵי שַׁבָּתָא, כִּי לַיְלָה כַּיּוֹם יִתְקַדֵּשׁ, וּלְצַד שֶׁבְּחִינַת לַיְלָה אֵינוֹ שָׁוֶה לְקִדֻּשַׁת יוֹם כִּי הַלַּיְלָה הוּא בְּחִינַת אוֹר הַמִּתְיַחֵס אֵלָיו כַּלָּה וְהוּא בְּחִינַת "שָׁמוֹר", וְהַיּוֹם הוּא בְּחִינַת אוֹר עֶלְיוֹן הַמִּתְיַחֵס אֵלָיו בְּחִינַת חָתָן הַמַּשְׁפִּיעַ בְּאוֹר הַלַּיְלָה כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן, וְלָזֶה יִתְיַחֵס אֵלָיו "זָכוֹר". וְלָזֶה אָמַר בַּזֹּהַר (ח"ב פח.) כִּי סְעוּדַת לַיְלָה הִיא סְעוּדַת חֻקַּל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין וּסְעוּדַת יוֹם הִיא סְעוּדָא עַתִּיקָא קַדִּישָׁא אַב הָרַחֲמִים, וְלָזֶה יִקָּרֵא קְדוּשׁ הַיּוֹם בְּלֵילוֹן חֲזַ"ל (פסחים קו.) קִדּוּשָׁא רַבָּא. וְשָׁמַעְתִּי גַּם רָאִיתִי כָּתוּב (בסוף שו"ע האריז"ל) מַעֲשֶׂה שֶׁבִּימֵי רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא עָמַד טוֹעֶה אֶחָד וְכָתַב בְּרֵאשִׁית כִּי יוֹם שַׁבָּת יַקְדִּים בּוֹ הַיּוֹם וְאַחַר כָּךְ הַלַּיְלָה, וְנִתְגַּלָּה הַדָּבָר לְהָרַב עַל יְדֵי נֵס וְסָתַר מוֹעֲצוֹתָיו וְכוּ' דְּרְשׁוּ מֵעַל סִפְרוֹ (אגרת שבת). וּכְנֶגֶד דַּעַת טוֹעֶה זוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב וְאָמַר **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ**, הִקְדִּים אֵם לְאָב וְהִשְׁוָה לְמִצְוָה זוֹ מִצְוַת הַשַּׁבָּת וְאָמַר **וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי** שֶׁהֵם לַיְלָה וְיוֹם וְכוּ', לוֹמַר שֶׁגַּם בָּהֶם יַקְדִּים בְּחִינַת הָאֵם שֶׁהִיא לַיְלָה לִבְחִינַת הָאָב שֶׁהוּא הַיּוֹם, שֶׁכְּסֵדֶר הוֹרִים כֵּן סֵדֶר שַׁבָּתוֹת מַעֲלֵי שַׁבָּתָא וְשַׁבָּתָא, וְלֹא כְּדַעַת הַטּוֹעִים הַנִּזְכֶּרֶת.

פסוק ד

אַל תִּפְנוּ. אָמְרוּ לְשׁוֹן פְּנִיָּה, לֶאֱסוֹר מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה פּוֹנֶה בְּדַעְתּוֹ לַחְשׁוֹב בָּהּ. וּלְהַשְׂכִּילְךָ עַל דְּבַר אֱמֶת דַּע כִּי בְּחִינַת אֱלֹהִים אֲחֵרִים תִּתְיַחֵס לָהּ בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם, וּכְשֶׁהָאָדָם חוֹשֵׁב בָּהּ הֵם פּוֹנִים אוֹתָם לְצַד פָּנִים, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין.

הָאֱלִילִים. אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים, לְצַד שֶׁבְּחִינַת הָרַע הִיא בְּחִינַת הַפֵּרוּד וְאֵין חֵלֶק בָּהּ שֶׁיִּהְיֶה לְאֶחָד, וְלָזֶה כְּשֶׁיַּזְכִּיר הַכָּתוּב אֱלֹהִים אֲחֵרִים יַזְכִּירֵם בְּכִנּוּי רַבִּים.

וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה וגו'. קְשֵׁה, וַהֲלֹא צִוָּה בְּדֶרֶךְ כְּלָל עַל כָּל הָאֱלִילִים שֶׁלֹּא לִפְנוֹת לָהֶם, וּמַה צֹּרֶךְ לַחְזֹר וּלְצַוּוֹת עַל זֶה? עוֹד לָמָּה אָמַר **לָכֶם**? וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לְמַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקונים יח) כִּי בַּעֲשׂוֹת הָאָדָם מַעֲשֶׂה הָגוּן תִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה, וּבְעָבְרוֹ פִּי ה' הָאֵיבָר שֶׁבּוֹ חָטָא שׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ הַטֻּמְאָה, וְהוּא מַסָּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין אֱלֹהָיו, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים" וְגוֹ', וְהוּא מַאֲמָרוֹ כָּאן **וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה**, פֵּרוּשׁ, אֱלֹהִים שֶׁהֵם מְסַכִּים מַבְדִּילִים אֶתְכֶם מִמְּקוֹר הַחַיִּים לֹא תַעֲשׂוּ אוֹתָם לָכֶם. הָא לְמַדְתָּ שֶׁהַפּוֹנֶה

לַעֲבוֹדָה זָרָה גּוֹרֵם מָסָךְ הַמַּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין קוֹנוֹ, וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, לוֹמַר מִמִּי הוּא נִבְדָּל מִצַּד הַמָּסָךְ הַלָּז.

עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", כִּי בְּמַה שֶׁיִּשְׁמֹר עַצְמוֹ מֵאִסּוּר זֶה שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, בָּזֶה ה' אֱלֹהָיו, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (חולין ה.) כָּל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יְכַוֵּן עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה כח.) בְּפָסוּק "לוּלֵי פָּנַי יְהוֹשָׁפָט" וְגוֹ' (מלכים ב ג:יד), מִכָּלָל שֶׁאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי אָדָם רָשָׁע, וְהוּא אָמְרוֹ כָּאן **וַאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם**, פֵּרוּשׁ, לֹא תַעֲשׂוּ עַצְמְכֶם אֱלֹהֵי מַסֵּכָה שֶׁאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּכֶם.

פסוק ח

וְנִכְרְתָה וְגוֹ'. יֵשׁ לָתֵת טַעַם לָמָּה יִהְיֶה חָמוּר עֹנֶשׁ כֹּהֵן אוֹכֵל קָדָשִׁים חוּץ לִזְמַנָּם חִיּוּב כָּרֵת יוֹתֵר מֵאוֹכֵל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וּשְׁקָצִים. דַּע כִּי מִן הַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (בבא מציעא קיד:) יִשְׂרָאֵל מְטַמֵּא בְּאוֹהֶל וְאֵין עַכּוּ"ם מְטַמְּאִין בְּאוֹהֶל, לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וְלָזֶה כְּשֶׁמִּסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ הַקְּדֻשָּׁה כָּל הַקְּלִפּוֹת מִתְקַבְּצִים יַחַד וּבָאִים עָלָיו. וְהוּא הַטַּעַם עַצְמוֹ בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ, כִּי לְצַד שֶׁהַקְּדֻשִּׁים יֶשְׁנָם בְּמַעֲלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, כְּשֶׁעָבַר זְמַן אֲשֶׁר צִוָּה ה' בּוֹ מִסְתַּלֶּקֶת הַקְּדֻשָּׁה וְשׁוֹרֶה עָלָיו טֻמְאָה גְּדוֹלָה אֲשֶׁר כּוֹרֶתֶת נֶפֶשׁ אוֹכֶלְתָּהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּטֻמְאַת אָכְלַת שְׁאָר אִסּוּרִים כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וְכוּ' שֶׁאֵין כֹּחַ בַּטֻּמְאָה הַהִיא לְהַכְרִית הַנֶּפֶשׁ, וּמִתְטַהֶרֶת בְּמַלְקוּת.

וְאָמְרוֹ **כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל**, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁיִּקְפִּיד עַל בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלִדְבָרֵינוּ יַקְפִּיד עַל נֶפֶשׁ אוֹכֶלֶת דָּבָר טֻמְאָה. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁעַל יְדֵי אֲכִילַת הַבָּשָׂר הוּא מַשְׁלִים מַעֲשֶׂה הַשְּׁלֵמִים, לָזֶה כְּשֶׁאוֹכְלִים הַבָּשָׂר יֵשׁ בָּזֶה חִלּוּל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁגּוֹמֵר מַה שֶּׁכְּבָר נַעֲשָׂה עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה, וְהוּא בָּשָׂר טָמֵא וּמְחַלֵּל אֶת אֲשֶׁר כְּבָר בָּא בַּקֹּדֶשׁ מֵהַדָּם וְהַחֲלָבִים, וְזוֹ גַּם כֵּן סִבָּה לְהַשְׁרָאַת טֻמְאָה גְּדוֹלָה עַל הַבָּשָׂר הַהוּא, כִּי בְּחִינַת הָרַע תִּקָּוֶה וְתִשְׂאַף לְמָקוֹם הַסְּבוּךְ וְסָרוּךְ לַקְּדֻשָּׁה.

פסוק ט

וּבְקַצְרְכֶם וְגוֹ'. טַעַם שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים וְגָמַר אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן יָחִיד **לֹא תְכַלֶּה**, נִתְכַּוֵּן לִשְׁלוֹל דַּעַת טוֹעִים אֲשֶׁר אוֹמְרִים כִּי כְּשֶׁאֵין דָּבָר מַסְפִּיק לָעֲנִיִּים אֵין לוֹ לִתֵּן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלכים ב ד:מג) "מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה" וְגוֹ', לָזֶה צִוָּה ה' בִּלְשׁוֹן יָחִיד לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד לְבַד עָלָיו חוֹבַת פֵּאָה, הֲגַם כִּי פֵּאָה שֶׁל אָדָם אֶחָד מוּעָטֶת הִיא לְכָל עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ כֵן בִּמְצִוּוֹת לֶקֶט וּפֶרֶט וְעוֹלֵלוֹת אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד מִטַּעַם הַנִּזְכָּר.

וְטַעַם סְמִיכוּת מִצְוָה זוֹ לְעֹנֶשׁ כָּרֵת, אוּלַי שֶׁרָמַז שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם אִם הֵזִיד וְנִתְחַיֵּב כָּרֵת, מֵעַתָּה אֵין לִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יְזַדֵּמֵן לְפָנָיו בְּמַעֲשֶׂה הָרַע כִּי כְּבָר נִתְחַיֵּב כָּרֵת, לָזֶה

אָמַר **וּבְקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם** פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁגָּרַם עַד שֶׁנִּקְצַר קְצִיר אַרְצוֹ שֶׁהוּא כָּרֵת הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, **לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר** אוֹתָהּ בְּמַעֲשִׂים רָעִים אֲחֵרִים. וְהוֹדִיעַ בָּזֶה שֶׁלֹּא תִכָּרֵת כָּל הַנֶּפֶשׁ אֶלָּא הָעָנָף שֶׁבּוֹ רָמוּז מִצְוָה זוֹ, וַעֲדַיִן יֶשְׁנָהּ לִרְאוֹת אֲחֵרִים דְּבוּקִים בְּשָׁרְשָׁם, כִּי כָל נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ שָׁרְשִׁים לְמַעְלָה כְּנֶגֶד כָּל מִצְווֹת הַתּוֹרָה. וְאָמַר **וְלֶקֶט קְצִירְךָ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בָּעָנָף הַחֵטְא עַצְמוֹ לֹא יוֹסִיף לַחֲטֹא, כִּי יֵשׁ לְךָ לְדַעַת מַאֲמַר הָרַב הָאָרִ"י זַ"ל כִּי בְּטֶבַע הַקְּדֻשָּׁה לְהַשְׁאִיר בַּמָּקוֹם שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ רֹשֶׁם. וְאִם כֵּן הֲגַם שֶׁנִּכְרַת עֲדַיִן יֵשׁ הִשְׁאֲרוּת הַקְּצִיר שָׁם, וְהוּא שֶׁצִּוָּה עָלָיו **וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט** בְּרֹב פְּשָׁעִים, כִּי ה' חָפֵץ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַלֶּקֶט הַהוּא יִתְעוֹרֵר וְיָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה לְפָנָיו ה' וִירַחֲמֵהוּ, כִּי הֲלֹא תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו.) שֶׁאֲפִלּוּ עֲבַר אָדָם עַל כָּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין תְּשׁוּבָה וְכוּ' מְכַפֶּרִין, וּכְמַאֲמַר הַנָּבִיא (הושע י"ד:ב') "שׁוּבָה וְגוֹ' עַד ה' אֱלֹהֶיךָ", וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמַּגַּעַת עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, פֵּרוּשׁ, שֶׁהֲגַם שֶׁנִּכְרַת הַחוֹטֵא עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד וְלֹא נִשְׁאַר אֶלָּא חֵלֶק קָטָן בְּקִרְבּוֹ, הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעָתוֹ עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד:

פסוק יא

לֹא תִגְנֹבוּ וְגוֹ'. סָמַךְ מִצְוַת גְּנֵבָה לְמִצְוַת פְּאַת שָׂדֶה. אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, לֹא תִגְנֹב אֶת שֶׁלְּךָ מֵהַגַּנָּב שֶׁלֹּא תַרְאֶה כְּגוֹנֵב, עַד כָּאן. וְכָאן נִתְכַּוֵּן בְּמַה שֶׁסָּמַךְ "לֹא תִגְנֹבוּ" לְפֵאָה, שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּאַזְהָרָה לְבַל יִגְנֹב אוֹתָהּ בְּחָשְׁבוֹ כִּי שֶׁלּוֹ הוּא לוֹקֵחַ.

וּפֵרוּשׁ שְׁלֹשָׁה לָאוִין אֵלּוּ הוּא: **לֹא תִגְנֹבוּ** – זֶה הַלּוֹקֵחַ מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִידִיעָתוֹ. **לֹא תְכַחֲשׁוּ** – זֶה הַבָּא לְיָדוֹ מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּהֶתֵּר וּמְכַחֵשׁ כְּשֶׁתּוֹבְעוֹ מִמֶּנּוּ. **לֹא תְשַׁקְּרוּ** – זֶה הַבָּא לְיָדוֹ מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים וְהוּא מְכַחֵשׁ, הֲגַם שֶׁלֹּא תּוֹעִיל לוֹ הַכְחָשָׁתוֹ לְעִנְיַן מָמוֹן, הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תְשַׁקְּרוּ".

עוֹד יִרְמֹז שֶׁאִם אָדָם עָבַר עַל הָרִאשׁוֹנָה וְגָנַב, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַזְמִין לוֹ מַכִּירִין, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה טז.; במדבר רבה פ"ט) הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בְּסֵתֶר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו וּמְפָרְסֵם רִשְׁעָתוֹ, וְאִם כֵּן אִם גָּנַב – ה' יַזְמִין מִי שֶׁיֵּדַע בִּגְנֵבָתוֹ, וּמְצָוֶּה אוֹתוֹ ה' שֶׁלֹּא יְכַחֵשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא תְכַחֲשׁוּ**, וּמְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּאֹפֶן שֶׁיְּכוֹל לְהַכְחִישׁוֹ כְּגוֹן שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא עֵד אֶחָד, אִם הוֹדָה מַה טּוֹב, וְאִם הִכְחִישׁ הֲרוֹאֶה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַזְמִין לוֹ עֵד שֵׁנִי שֶׁיָּעִיד עָלָיו שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְחִישׁ, וְאִם יַכְחִישׁ, שֶׁקֶר בִּימִינוֹ וְלֹא יוֹעִילוּ שִׁקָּרָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא תְשַׁקְּרוּ** שֶׁמִּלְבַד שֶׁלֹּא הוֹעִילוּ מַעֲשָׂיו הִנֵּה הוּא עוֹבֵר גַּם עַל לָאו זֶה.

וְטַעַם אָמְרוֹ לְשׁוֹן רַבִּים, מַה שֶּׁלֹּא אָמַר בְּסֵדֶר זֶה עַד עַתָּה, גַּם בַּמִּצְווֹת הַסְּמוּכוֹת מִלְּאַחֲרָיו אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד, דִּכְתִיב "לֹא תַעֲשֹׂק" וְגוֹ'. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזְהִיר גַּם בִּזְמַן שֶׁיַּכִּיר אֶחָד

בַּחֲבֵרוֹ שֶׁגָּנַב אוֹ כִּחֵשׁ וְכוּ', שֶׁלֹּא יֹאמַר אֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי לְהַצִּיל אֶת שֶׁלִּי. לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים **לֹא תִגְנֹבוּ**, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁהוּא גָּנַב לֹא תוֹסִיף אַתָּה לְהַרְשִׁיעַ כָּמוֹהוּ וְתַעֲשׂוּ שְׁנֵיכֶם גַּנָּבִים. וּכְמוֹ כֵן אִם יְכַחֵשׁ חֲבֵרְךָ לֹא תוֹסִיף גַּם אַתָּה עֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ וּתְכַחֲשׁוּ שְׁנֵיכֶם. וּכְמוֹ כֵן אִם שִׁקֵּר בְּךָ חֲבֵרְךָ וְכוּ', וְאָמַר **וְלֹא תִשָּׁבְעוּ** גַּם כֵּן שֶׁלֹּא יֹאמַר אִם הוּא מַכִּיר שֶׁחֲבֵרוֹ נִשְׁבַּע לוֹ לַשֶּׁקֶר הֲרֵינִי נִשְׁבָּע לְהַצִּיל מָמוֹנִי מִמֶּנּוּ, וְנִשְׁבָּעִין לָאַנָּסִים, שֶׁהֲרֵי אַתָּה מְחַלֵּל שֵׁם וְכוּ', וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֵר לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר שֶׁמְּדַבֵּר עִם מִי שֶׁמַּצִּיל מָמוֹן עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַנִּשְׁבָּע רִאשׁוֹן הָרִמּוּז בְּכְלָל "לֹא תִשָּׁבְעוּ". עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ **לֹא תִשָּׁבְעוּ** לְהַזְהִיר גַּם לַמַּשְׁבִּיעַ אִם יוֹדֵעַ שֶׁחֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר שֶׁלֹּא יַשְׁבִּיעֵהוּ, וְאֵינוֹ בְּחִלּוּל אֶלָּא הַנִּשְׁבָּע, לָזֶה אָמַר **וְחִלַּלְתָּ** לְשׁוֹן יָחִיד.

פסוק יג

לֹא תַעֲשֹׁק וְגוֹ'. הַכַּוָּנָה, לֶהֱיוֹת שֶׁצִּוָּה ה' עַל נוֹטֵל מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּידִיעָתוֹ, אַל יֹאמַר אָדָם שֶׁלֹּא הִקְפִּיד אֶלָּא בְּדֶרֶךְ גְּנֵבָה, אֲבָל גְּזֵלָה וְעֹשֶׁק אֲשֶׁר יֵדַע הָאָדָם בָּהֶם אֵין אַזְהָרָה, לָזֶה חָזַר לְצַוּוֹת גַּם עַל נוֹטֵל מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידִיעָתוֹ כְּאוֹנֵס, וְלֹא גְּזֵלַת מָמוֹן בְּהֶחְלֵט לְבַד אֶלָּא עֲכֶבַת מָמוֹן שְׁכִיר אָסוּר.

וְטַעַם אָמְרוֹ **רֵעֲךָ**, נִתְכַּוֵּן לִשְׁלוֹל טַעֲנַת הֱיוֹתוֹ רֵיעוֹ, וּבְאֶמְצָעוּת זֶה יִתֵּן יָד בְּמָמוֹנוֹ וְיֹאמַר כְּרַע כְּאָח לוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ יִמְחוֹל לוֹ וְלֹא יַחְפּוֹץ לְהַעֲנִישׁוֹ, וּלְצַד שֶׁאֵין בְּאַזְהָרָה זוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהוּא מוֹחֵל אֵין עָוֹן, לָזֶה אָמַר **לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ**.

וּבְדָרֶךְ רֶמֶז יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ חֲזַ"ל (ברכות לה:) בְּפָסוּק "גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ" וְגוֹ', זֶה הַנֶּהֱנֶה מֵהָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, עַד כָּאן, וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן **לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ** זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (משלי כז:י) "רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ", שֶׁלֹּא יִגְזֹל בְּרָכוֹת שֶׁהוּא חַיָּב לְבָרֵךְ עַל מַה שֶּׁנֶּהֱנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִגְזֹל** רֶמֶז שֶׁגַּם בְּעֹשֶׁק זֶה יֵשׁ גְּזֵלָה לָאֲחֵרִים, שֶׁהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּפָסוּק "גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ", וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) אָבִיו זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִמּוֹ זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי כְּשֶׁהָאָדָם מְמַעֵט בַּמִּצְוָה הַצָּרִיךְ עֲשׂוֹת גּוֹרֵם רָעָה גַּם לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר **לֹא תָלִין** שֶׁצָּרִיךְ לָתֵת חֹק יוֹם בְּיוֹמוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כו:ד) שֶׁהָיוּ לוֹוִים בַּיּוֹם וּפוֹרְעִים בַּלַּיְלָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז כָּאן "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר **אִתְּךָ**", פֵּרוּשׁ תֵּבַת "אִתְּךָ" חוֹזֶרֶת לְשָׂכִיר שֶׁהוּא רוּחַ ה' אֲשֶׁר נָתַן בָּאָדָם כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב, וּשְׂכָרוֹ הוּא עֲשׂוֹת מִצְוֹת ה'.

עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי בְּנֵי תוֹרָה אֵין לָהֶם פַּרְנָסָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּכְאָמְרָם (ילקוט משלי רמז תתקל"ד) שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה מִפְּנֵי מָה בָּנַי עֲנִיִּים, וְהַטַּעַם הוּא שֶׁמַּעְתִּי טַעַם נָכוֹן מִשֵּׁם הָאֲרִ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כִּי אֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לְסִבּוֹל רוֹב הַטּוֹבָה אֲשֶׁר

תִּנָּתֵן בִּשְׁבִיל הַצַּדִּיקִים, לָזֶה אֵינוֹ מַשְׁפִּיעַ אֶלָּא לַבֵּינוֹנִים וְדֶרֶךְ שָׁם יִהְיוּ נִזּוֹנִים בְּנֵי תוֹרָה. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין הָעֲשִׁירִים אֶלָּא מֵרָזֵב אֲשֶׁר הוּכַן לְהִסְתַּפְּקוּת הַצּוֹרֵךְ לַצַּדִּיקִים, וְצִוָּה ה' לְבַל יַעֲשׁוֹק הָאָדָם אֶת רֵעֵהוּ שֶׁהוּא הַצַּדִּיק, דִּכְתִיב (תהילים קכ"ב:ח') "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי", וְלֹא יִתֵּן לוֹ אֶת חֶקּוֹ, וְזֶה עֹשֶׁק מְפֹרָסָם.

עוֹד יִרְמֹז שֶׁלֹּא יַעֲשֹׂק תֵּיבַת "אֶת" שֶׁאֵצֶל "רֵעֲךָ" שֶׁהוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא (פסחים כב:) "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לִירֹא מֵהַחֲכָמִים הַדָּנִים בָּאָרֶץ, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הֲרֵי יֵשׁ אֱלֹהִים שׁוֹפְטִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְא מֵהֶם לְקַיֵּם דְּבַר מִשְׁפָּט, וּבָזֶה לֹא יִגְזֹל כִּי הַשּׁוֹפֵט יוֹצִיא גְּזֵלָה מִמֶּנּוּ.

פסוק טו

לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט. אִזְהָרָה זוֹ בָּאָה לְבַעֲלֵי דִּינִים שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ לִזְכוֹת כְּפִי הַדִּין, וְהוּא עָוֶל, וְלָזֶה אָמַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים "לֹא תַעֲשׂוּ" וְגוֹ', וְשִׁעוּר אָמְרוֹ **עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט** הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, בַּמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יִשְׁפְּטוּ הַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יְסוֹבְבוּ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ עָוֶל, כִּי הַדִּין שׁוֹפֵט עַל פִּי הַטְּעָנוֹת אֲשֶׁר יְסַדְּרוּ לְפָנָיו, וְלָזֶה סָמַךְ מִצְוָה זוֹ לְאַזְהָרַת "לִפְנֵי עִוֵּר" וְגוֹ', כִּי זֶה מַכְשִׁיל הַדַּיָּן לְשַׁפּוֹט מִשְׁפָּט מְעֻוָּל.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר, שֶׁהֲגַם שֶׁהַמִּשְׁפָּט זְכֵהוּ, לֹא יִסְמֹךְ לַעֲשׂוֹת עָוֶל כְּשֶׁיַּכִּיר בְּעַצְמוֹ כִּי עָוֶל בִּימִינוֹ, וְלָזֶה אָמַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים כִּי יְדַבֵּר לְבַעֲלֵי דִּינִים, וּבְסָמוּךְ שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְצַוּוֹת לַשּׁוֹפֵט אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד "לֹא תַשֶּׂא" "לֹא תֶהְדַּר" וְגוֹמֵר.

עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ **לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל** אַזְהָרָה לְדַיָּן, שֶׁהֲגַם שֶׁהַמִּשְׁפָּט יַגִּיד לְחַיֵּב אֶת זֶה וּלְזַכּוֹת אֶת זֶה, אִם בְּעֵינָיו נִרְאֶה כִּי הוּא עָוֶל – לֹא יַעֲשׂוּ עָוֶל זֶה בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁנִּתְחַיֵּב בַּמִּשְׁפָּט, אֶלָּא אֵין לְדַיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **בַּמִּשְׁפָּט** בְּה"א הַיְדִיעָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ביצה טז.) כִּי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹצֵב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכָל אִישׁ וְאִישׁ הַצָּרִיךְ לוֹ עַל מִשְׁפַּט צֶדֶק, וְלָזֶה אִם יְחַיְּבוּ הַזַּכַּאי וְיִזְכּוּ הַחַיָּב הִנֵּה הוּא יוֹצֵא עָוֶל בְּמִשְׁפָּט עֶלְיוֹן בְּסַךְ קָצוּב, וּכְשֶׁמְּחַסְּרוֹ אִם כֵּן נַעֲשָׂה הָעָוֶל בַּמִּשְׁפָּט שֶׁלֹּא נָטַל זֶה מַה שֶּׁחַיָּב בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְכֵן לְהֵיפֶךְ:

פסוק טז

לֹא תֵלֵךְ רָכִיל וְגוֹ'. קִדְמוּ רַז"ל בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וְדִקְדְּקוּ כָּפֶל הַדְּבָרִים, **תֵּלֵךְ, רָכִיל**, כִּי אַחַת הֵנָּה, וְאָמְרוּ דֶּרֶךְ סוֹד יֵעָיֵן שָׁם דִּבְרֵיהֶם בָּאִדְרָא (זוהר נשא קכח.). וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב נִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יִגְרֹם הוּא הָרְכִילוּת הַנַּעֲשֶׂה מֵהַזּוֹלֶת עַל יָדוֹ, הָא כֵּיצַד? שֶׁלֹּא יְגַלֶּה דְּבָרִים אֲפִלּוּ לְמִי שֶׁאֵין בָּהֶם רְכִילוּת בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁהַשּׁוֹמְעִים יוֹלִיכוּ הַדְּבָרִים, וְנִמְצָא הוּא הוֹלִיךְ רְכִילוּת זוֹ שֶׁרָכְלוּ הָאֻמְצָעִים. וּלְדֶרֶךְ זֶה יֵדַיִּק אָמְרוֹ **בְּעַמֶּךָ**,

פֵּרוּשׁ, בְּאֶמְצָעוּת עַמְּךָ אַתָּה מוֹלִיךְ רָכִיל, שֶׁאוֹמְרִים הַדְּבָרִים בִּפְנֵיהֶם וּמִתְגַּלְגְּלִים מִזֶּה לָזֶה וְנִשְׁמָעִים הַדְּבָרִים. וְאָמַר **אֲנִי ה'** פֵּרוּשׁ, אֲנִי בּוֹחֵן הַדְּבָרִים מִמִּי יָצְאוּ תְּחִלָּה וּפוֹרֵעַ.

עוֹד יְרֻצָּה, שֶׁלֹּא יְחַזִּיק בִּידֵי מְדַבְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁבָּזֶה הוּא סוֹבֵב שֶׁיּוֹלִיכוּ הָרָכִיל, וּמַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הוּא הוֹלִיךְ רְכִילוּת לָזֶה לְהֵיוֹתוֹ סִבָּה.

לֹא תַעֲמֹד וגו'. לְצַד שֶׁצִּוָּה עַל הָרְכִילוּת, הִתְנָה בּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ, שֶׁאִם רָאָה כַּת אַחַת שֶׁרוֹצִין לִרְצוֹחַ חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ לְבַעַל דָּבָר כְּדֵי שֶׁיַּצִּיל נַפְשׁוֹ, וְלֹא יֹאמַר הֲרֵי זֶה רְכִילוּת. הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא גָּלָה אֹזֶן חֲבֵירוֹ וַהֲרָגוּהוּ, בְּטֵל אַזְהָרַת "לֹא תַעֲמֹד" וְגוֹ'. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם (ירמיה מ:יד) שֶׁגִּלּוּ לוֹ, וּכְשֶׁלֹּא חָשׁ הָיָה מַה שֶּׁהָיָה.

פסוק יז

לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ וגו'. פֵּרוּשׁ, אִם נִסְבַּב מֵאֲחִיךָ דָּבָר הַגּוֹרֵם לִשְׂנֹאתוֹ – לֹא תִשְׂנָאֵהוּ בִּלְבָבְךָ, אֶלָּא בְּפִיךָ דַּבֵּר אֵלָיו תּוֹכָחוֹת עַל אֲשֶׁר כָּכָה סִבֵּב, וְהוּא אָמְרוֹ **הוֹכֵחַ** וְגוֹ'. וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא**, פֵּרוּשׁ, לֹא תַּחֲלִיט בְּדַעְתְּךָ שֶׁמַּה שֶּׁנִּסְבַּב מֵאֲחִיךָ בְּרֶשַׁע עָשָׂאן וְעוֹדְנוּ עוֹמֵד בְּחֶטְאוֹ עָמוּס עַל שִׁכְמוֹ, אֶלָּא תִּהְיֶה דָּן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, וְתוֹכִיחֶנּוּ וְעַל יְדֵי הַתּוֹכָחָה יִהְיֶה אֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים: אוֹ יִתֵּן אֲמַתְלָא לְהַנַּעֲשֶׂה וְאֵין חֵטְא, אוֹ יִתְחָרֵט עַל הַנַּעֲשֶׂה וְיָשׁוּב לְבַל עֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה, וַהֲרֵי הוּא כְּרֵעַ כְּאַח לְךָ.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, בְּהַעִיר עוֹד בְּשִׁעוּר הַנִּדְבָּר שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "לֹא תִשְׂנָא בִּלְבָבְךָ אֶת אָחִיךָ", שֶׁיִּגְמֹר מְקוֹם הַשִּׂנְאָה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בָּהּ וְאַחַר כָּךְ יִזְכֹּר אֶת מִי יִשְׂנָא. אָכֵן יְכֻוַּן לְהוֹדִיעַ שִׁעוּר הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר ה' מְצַוֶּה עָלֶיהָ, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם שֶׁאֵינוֹ קָרוּי שִׂנְאָה אֶלָּא שִׂנְאָה גְּמוּרָה לְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ וְלַחְפֹּץ בְּכִלְיוֹנוֹ, אֲבָל הַרְחָקָה בַּלֵּב אֵינָהּ קְרוּיָה שִׂנְאָה. לָזֶה נִתְחַכֵּם הַכָּתוּב לְסָמֹךְ **לֹא תִשְׂנָא** עִם תֵּיבַת **אָחִיךָ**, לוֹמַר כִּי הַשְׁעָרַת הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר יְצַוֶּה ה' עָלֶיהָ הִיא הַנִּרְגֶּשֶׁת בְּעֶרֶךְ אָח, וְשִׁעוּר זֶה כָּל שֶׁיַּרְחִיקֵהוּ מִלִּבּוֹ קְצָת הִנֵּה הוּא יוֹרֵד מִמַּדְרֵגַת אָח, וַהֲרֵי הוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תִשְׂנָא".

עוֹד יְרֻצָּה, בְּהָעִיר לָמָּה בְּאַזְהָרַת "לֹא תִשְׂנָא" דִּקְדֵּק לוֹמַר "אֶת אָחִיךָ", וּבְאַזְהָרַת "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ" אָמַר "אֶת עֲמִיתֶךָ", שֶׁנִּרְאֶה שֶׁמְּדַבֵּר בִּשְׁנֵי נוֹשְׂאִים.

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקונים ה', תנא דבי אליהו רבה פ"ג): אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁעָבַר עֲבֵרָה בַּיּוֹם, אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בַּלַּיְלָה כִּי וַדַּאי עָשָׂה תְּשׁוּבָה. גַּם מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסחים קיג:) בְּפָרָשַׁת "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׂוֹנַאֲךָ" וְגוֹ' שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁרָאָה בַּחֲבֵרוֹ דָּבָר מְגֻנֶּה שֶׁמִּצְוָה לִשְׂנֹאותוֹ. וְכָאן צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁאִם רָאָה דָּבָר מְגֻנֶּה בְּתַלְמִיד חָכָם אֵינוֹ נִכְלָל בְּגֶדֶר אוֹתָם שֶׁצִּוָּה ה' לִשְׂנֹאותָם, אֶלָּא צָרִיךְ לְהַחְזִיקוֹ כִּי וַדַּאי עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ** שֶׁהוּא תַּלְמִיד חָכָם

הַמִּתְכַּנֶּה בְּשֵׁם אָח, דִּכְתִיב (תהלים קכב:ח): "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי". אוֹ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ כֵן כָּאן **אֶת אָחִיךָ** פֵּרוּשׁ, הַמִּתְרַבֶּה מֵ"אֶת אָחִיךָ", וְתֵבַת "אָחִיךָ" חוֹזֶרֶת עַל הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּקְרָא אָח לְיִשְׂרָאֵל (מדרש שוחר טוב כג) כְּבָיָכוֹל.

וְאָמְרוֹ **הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ** מְדַבֵּר בְּנוֹשֵׂא אַחֵר, שֶׁהֵם הֲמוֹן הָעָם, וְלָזֶה אָמַר **אֶת עֲמִיתֶךָ** וְלֹא אָמַר "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחֶנּוּ" וְחוֹזֵר לְאָחִיךָ שֶׁאָמַר בִּתְחִלָּה, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ שֶׁהוּא תַּלְמִיד חָכָם, אֶלָּא בַּהֲמוֹן הָעָם שֶׁמִּצְוָה לְשַׂנְאוֹתוֹ, מְצַוֵּהוּ ה' שֶׁיּוֹכִיחֶנּוּ עַל פָּנָיו "לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה" בִּנְעִימוּת לָשׁוֹן, בְּחִבָּה וּבְרַכּוּת לָשׁוֹן. וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִמְנַע מִמֶּנּוּ הַתּוֹכָחוֹת, שֶׁבָּזֶה יִשָּׂאֵר בְּמַשָּׂא חֶטְאוֹ וְלֹא יִשּׁוּב אֶל ה', הָא לְמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא הוֹכִיחוֹ בְּטֶל עֲשֵׂה דְּהוֹכֵחַ וְלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל "וְלֹא תִשָּׂא".

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כתובות קה:) הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן דְּסָנוּ לֵיהּ בְּנֵי מָאתַיִם מִשּׁוּם דְּמוֹכַח לְהוּ בְּמֵילֵי דִּשְׁמַיָּא. וּמַעֲתָּה יֹאמַר הֶחָכָם: "לָמָּה לִי קִנְאָה, לָמָּה לִי שִׂנְאָה וְתַחֲרוּת עִם זֶרַע יִשְׂרָאֵל? וְאֶחְדֵּל מֵהוֹכִיחַ וְאֶהְיֶה אָהוּב וְנֶחְמָד לְכֻלָּן!" לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְקוֹדֶם שֶׁצִּוָּהוּ לְהוֹכִיחַ, צִוָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִשְׂנָאוּהוּ, וְאַחַר כָּךְ צִוָּהוּ לְהוֹכִיחַ, שֶׁהֲרֵי יִשְׂרָאֵל מַזְהִרִים מֵה' לְבַל יִשְׂנָאוּהוּ. וְאִם תֹּאמַר: "וּמִי יַעַרְבֵנוּ לָעָם שֶׁלֹּא יִשְׂנָאוּהוּ וְיִשְׁמְרוּ מִצְוַת לֹא תִשְׂנָא?" לָזֶה אָמַר **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַחְשְׁדֵם בְּחֵטְא זֶה אֶלָּא יַחְזִיקֵם בְּכַשְׁרוּת. וְאוֹמֵר לָשׁוֹן יָחִיד לִשְׁלוֹל הַחֶשְׁד אֲפִלּוּ מִיָּחִיד, שֶׁיַּחְזִיק כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִשְׂנָאוּ בַּשַּׁעַר מוֹכִיחַ, וּבָזֶה יוֹכִיחַ וַיַּחְזוֹר וְיוֹכִיחַ עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ מוּסָרוֹ.

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לג:) בַּעֲוֹן הַדּוֹר נִתְפַּסִים גְּדוֹלֵי עוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שיר השירים א:יד) "אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר" וְגוֹ', וּלְצַד זֶה חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁתִּכָּנֵס בְּלֵב קְרוֹבֵי ה' הַרְחָקַת הַלֵּב עַל מַעֲשֵׂה ה' זֶה, כִּי יֹאמְרוּ שֶׁאֵינָם מֻבְטָחִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְשַׁלְוָתָם הֲגַם כִּי יַפְלִיאוּ לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיהֶם. לָזֶה בָּא דְּבַר ה' כָּאן וְאָמַר לְצַדִּיקֵיו "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ", פֵּרוּשׁ "אָחִיךָ" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת שֶׁלֹּא לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּהַשְׁוָאָה יִקָּרֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָח אֶלָּא לְהַקְרוֹבִים וְהַדְּבֵקִים בַּה' כְּרִבְּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, וְצִוָּה לָהֶם שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק לִבָּם מֵה', שֶׁהַהַרְחָקָה הִיא עֲנַף הַשִּׂנְאָה. וְאִם תֹּאמַר, מָה אֹשִׁיב אֶל לִבִּי לְבִטָּחוֹן בְּחַיַּי וּבְשַׁלְוָתִי, לָזֶה אָמַר **הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ** וּבָזֶה לֹא תִשָּׂא אַתָּה עָלָיו, פֵּרוּשׁ, בִּשְׁבִילוֹ, חֵטְא, כִּי כְּלוּם טַעַם תְּפִיסַת הַצַּדִּיק הוּא בִּשְׁבִיל עָוֹן הַדּוֹר, אִם יוֹכִיחֶנּוּ הֲרֵי הוּא נִצּוֹל מִמָּה נַפְשֶׁךָ, אִם חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה הֲרֵי אֵין כָּאן עֲוֹנוֹת שֶׁיִּתְפֹּס עֲלֵיהֶם, וְאִם לֹא חָזְרוּ הֲרֵי נִפְטַרְתָּ מִתְּפִיסָה, כְּמוֹ שֶׁגִּלָּה סוֹדוֹ בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב (יחזקאל

לג:ט): "וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְגוֹ' הוּא רָשָׁע בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְאַתָּה אֶת נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ". וּלְדָרְךָ זֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים שֶׁדִּקְדְּקָנוּ בַּפָּסוּק.

שׁוּב בָּא לְיָדֵי תַּנָּא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ (רבה פי"ח) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְכִי בְּאַחִים מִן הָאָב וְהָאֵם הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לוֹ אַחִים לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא וְלֹא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא צַדִּיקֵי עוֹלָם שֶׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ בְּתוֹרָתוֹ בְּכָל יוֹם, שֶׁקָּרָא אוֹתָם אַחִים וְרֵעִים, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְתֵדַע שֶׁמַּעֲלַת אָח יוֹתֵר מִמַּדְרֵגַת בָּנִים, כְּמַאֲמַר זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שיר השירים רבה פ"ג): לֹא זֶה מֵחֲבָבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ בִּתִּי, לֹא זֶה וְכוּ' עַד שֶׁקְּרָאָהּ אֲחוֹתִי.

פסוק יח

לֹא תִקֹּם וְגוֹ'. רַז"ל (תורת כהנים כאן; יומא כג.) אָמְרוּ: נָקִימָה הוּא שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ כְּמַעֲשֵׂהוּ הָרַע, נְטִירָה שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ "לֹא אֶעֱשֶׂה לְךָ כְּמַעֲשֶׂיךָ". וּכְפִי זֶה נָתַן טַעַם הַכָּתוּב לְמִצְוָה זוֹ בְּסִמְיכוּת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", פֵּרוּשׁ כִּי ה' חָפֵץ שֶׁתִּהְיֶה אוֹהֵב רֵעֲךָ כָּמוֹךָ, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר לוֹ כֵּן, הֲרֵי גִּלִּיתָ דַּעְתְּךָ כִּי טָמוּן הָיָה בְלִבְּךָ מַעֲשֵׂהוּ בִּלְתִּי הָגוּן לְךָ. וְנָתַן טַעַם לַדָּבָר "אֲנִי ה'", פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (זוהר ח"ג טז.) שֶׁבְּאֶמְצָעוּת יִחוּד הַלְּבָבוֹת מִתְיַחֵד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, לֶהֱיוֹת שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֵם עַנְפֵי שֵׁם הַוְי"ה בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (דברים ל"ב:ט') "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ".

וְנִתְחַכֵּם ה' לְצַוּוֹת בְּעִנְיַן הַנְּהָגַת יִשְׂרָאֵל זֶה עִם זֶה בְּהִדָּרְגָה. מִצְוָה א': לֹא תִשְׂנָא. ב': לֹא תִקֹּם וְגוֹ'. ג': וְאָהַבְתָּ, וְדִקְדֵּק לוֹמַר, אָחִיךָ, עַמְּךָ, לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְוָה אֶלָּא עַל אֲנָשִׁים שֶׁעוֹשִׂים מַעֲשֶׂה עַמְּךָ, אֲבָל שׁוֹנְאֵי ה' כְּגוֹן הַמּוּמָרִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים אָסוּר לֶאֱהֹב אוֹתָם וְאַדַּרְבָּה צָרִיךְ לִשְׂנֹאוֹתָם, כְּאָמְרוֹ (תהלים קלט:כא) "הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא":

פסוק יט

אֶת חֻקֹּתַי וְגוֹ' בְּהֶמְתְּךָ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא בְּהֶמְתּוֹ, בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת חֻקֹּתַי", עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר **בְּהֶמְתְּךָ**? הָיָה לוֹ לוֹמַר "בְּהֵמָה לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם", וְאָז לֹא הָיָה צָרִיךְ לְרַבּוֹת בְּהֵמַת אֲחֵרִים. וְרָאִיתִי לְהֶרֵב בַּעַל קָרְבַּן אַהֲרֹן שֶׁכָּתַב בָּזֶה שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה. וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִים לִי, כִּי לֹא יְדַבֵּר בַּהֹוֶה בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִטְעוֹת וְיִצְטָרֵךְ לְהוֹסִיף דְּבָרִים לְהָסִיר הַטָּעוּת.

וְנִרְאֶה בְּהָעִיר בְּסֵדֶר הַכְּתוּבִים, לָמָּה סָמַךְ הַכָּתוּב מִצְוַת הַרְבָּעָה לְמִצְוַת אַהֲבַת רֵעִים, וּמִי יוֹדֵעַ לְסַדֵּר סֵדֶר מַתְאִים כַּה' אֱלֹהֵינוּ. אָכֵן לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' עַל אַהֲבַת הַחֲבֵרִים וְהִתְקַשְּׁרוּת לְבָבָם יַחַד כִּי חָפֵץ ה' הִתְקַשְּׁרוּת עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וּמִזֶּה יֹאמַר אָדָם כִּי לֹא יַקְפִּיד ה' עַל הַרְבָּעַת טְהוֹרָה עִם טְהוֹרָה, לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וְאָמַר כִּי אֵין הָרְצוֹן בָּזֶה לְקַשֵּׁר בְּהֵמָה עִם

בְּהֵמָה וְאַפִלּוּ בִּשְׁנֵי עַנְפֵי הַטַּהֲרָה הֲגַם שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִין טַהֲרָה, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר "בְּהֶמְתְּךָ" פֵּרוּשׁ בְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְךָ לַאֲכִילָה. וְתִמְצָא שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה, טְהוֹרָה עִם טְמֵאָה, טְמֵאָה עִם טְהוֹרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ", עַד כָּאן. הִנֵּה שֶׁסּוֹבֵר הַתּוֹרָה כִּי "בְּהֶמְתְּךָ" הִיא בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְאִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב "בְּהֶמְתְּךָ" לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַטְּהוֹרָה בִּכְלָל, וְאַדְרַבָּה יֶכְשַׁר הַמַּעֲשֶׂה לְצַד שֶׁהוּא הִתְקַשְּׁרוּת מִין טַהֲרָה, וַהֲגַם שֶׁהִיא ה' מְרַבָּה אֵיזֶה רִבּוּי הָיִיתִי דּוֹרְשׁוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁאָר תַּעֲרֹבֶת טָמֵא וְטָהוֹר.

פסוק כג

וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ'. שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נֶאֱמְרוּ כָּאן: א' בִּיאַת הָאָרֶץ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (כתובות קי:) הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכוּ'. ב' לִנְטֹעַ כָּל עֵץ מַאֲכָל לְשֶׁבַח הָאָרֶץ. ג' לִנְהֹג שְׁנֵי עֲרָלָה. **עוֹד** יִרְמֹז בְּאָמְרוֹ **וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ**, שֶׁלֹּא תִהְיֶה הַכַּוָּנָה לְתֵיאָבוֹן הַמּוּרְגָּשׁוֹת, אֶלָּא תִהְיֶה כַּוָּנַת הַבִּיאָה אֶל הָאָרֶץ לְחִבּוּב וּלְחֶשֶׁק הָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה אֲשֶׁר בָּחַר בָּהּ ה' בָּהּ, הַר ה' שָׁמָּה. וְאָמַר כִּי אֵין כַּוָּנַת דִּבּוּר זֶה לְהַחְלִיט הַמְּנִיעָה מֵהִשְׁתַּדֵּל בִּישׁוּב הָאָרֶץ, אֶלָּא "וּנְטַעְתֶּם" וְגוֹ', הָא לְמַדְתָּ שֶׁמִּצַּת שֶׁהִתְנָה בְּמַאֲמַר "אֶל הָאָרֶץ" הוּא בִּבְחִינַת תַּכְלִית הַמַּחְשָׁבָה שֶׁתִּהְיֶה לְמַעֲלַת הָאָרֶץ בַּמּוּשְׁכָּלוֹת, לֹא לַהֲנָאַת הַגּוּף.

וְאוּלַי שֶׁרוֹמֵז בְּאָמְרוֹ **עֵץ מַאֲכָל** עַל בְּנֵי תּוֹרָה שֶׁגַּם הֵם נִקְרְאוּ נְטָעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי (שבת קיח:) חֲמֵשׁ בְּעֵילוֹת בָּעַלְתִּי וְחֲמֵשׁ נְטִיעוֹת נָטַעְתִּי, וְנִקְרָאִים גַּם כֵּן עֵץ, דִּכְתִיב (ישעיהו סה:כב) "כִּימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי", וּכְמוֹ כֵן דָּרְשׁוּ בַּזֹּהַר (חלק ג רב.) בְּפָסוּק "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ" שֶׁמְּדַבֵּר בָּאָדָם בֶּן תּוֹרָה, וְצִוָּה ה' שֶׁתִּהְיֶה עִקַּר הַכְנָסַת הָאָרֶץ לִנְטֹעַ בָּהּ עֵץ מַאֲכָל שֶׁהֵם בְּנֵי תּוֹרָה, כִּי אֲוִירָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחְכִּים וּמְטַהֵר הַנֶּפֶשׁ (בבא בתרא קנח:), וְנִקְרָא בֶּן תּוֹרָה עֵץ מַאֲכָל כִּי מִמֶּנּוּ מָזוֹן לַנֶּפֶשׁ. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא (מסכת כלה רבתי פרק ב) שֶׁלִּמֵּד תּוֹרָה לְאוֹתוֹ תִּינוֹק שֶׁהָיָה אָבִיו מֵת וְנָתוּן בְּצָרָה גְּדוֹלָה, וּמִיּוֹם שֶׁפָּתַח פִּיו בְּדִבְרֵי תּוֹרָה נָהֲנָה אָבִיו בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן:

וְאָמַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים **יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים**, פֵּרוּשׁ אֲטוּמִים, שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהֶם צְפִצוּף תּוֹרָה שֶׁהוּא פְּרִי מַאֲכָל (תנחומא, קדושים יד), שֶׁעַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים אֵין הַתִּינוֹק יָכוֹל לְדַבֵּר, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר יְלַמְּדוֹ לוֹמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ", "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", וְזֶה יִקָּרֵא "קֹדֶשׁ הִלּוּלִים", וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ה:כד) בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, וְיִתְחִיל לִהְיוֹת עֵץ מַאֲכָל.

וְסָמַךְ הַכָּתוּב לָזֶה מִצְוַת **לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם**, רָמַז הַכָּתוּב שֶׁלֹּא יִהְיֶה סִפּוּקוֹ בְּמַאֲכָלוֹ עַל סִבַּת הַדָּם שֶׁהוּא גֶּשֶׁם הָאָדָם וּתְכוּנָתוֹ, אֶלָּא לְתַכְלִית הַמֻּשְׂכָּל הָרָמוּז בְּעֵץ מַאֲכָל. וְסָמַךְ

לָזֶה גַּם כֵּן מִצְוַת **לֹא תְנַחֲשׁוּ**, כִּי תַּכְלִית אֲכִילַת הַדָּם הוּא חֵלֶק הַנָּחָשׁ, בְּסוֹד (ישעיהו סה:כה) "וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ", וְהוּא אוֹכֵל כָּל גֶּשֶׁם הָאָדָם עַד כְּלוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא תְעוֹנְנוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (איוב ז:ט) "כָּלָה עָנָן וַיֵּלַךְ כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא יַעֲלֶה", וּפְסוּק זֶה מְדַבֵּר בַּהוֹלֵךְ אַחַר הַמֶּרְנָּשׁ לְהַרְבּוֹת חֵלֶב וָדָם.

פסוק כו

לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם סָמַךְ הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ לְמִצְוַת עֲרָלָה, לִרְמֹז מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תלפיות, בראשית רבה כא:ז) כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן חָטָא בַּאֲכִילַת עֵץ הַדַּעַת קֹדֶם זְמַן הֶתֵּרוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת עֲרָלָה, שֶׁאִם הָיָה מַמְתִּין עַד לֵיל שַׁבָּת קֹדֶשׁ הָיָה מְקֻדָּשׁ עַל הַיַּיִן, וְזֶה הוּא סוֹד דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין לח:) אָדָם מוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ הָיָה, זוֹ הִיא עָרְלָתוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב סָמוּךְ לְאַזְהָרַת "וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ" – **לֹא תֹאכְלוּ**, פֵּרוּשׁ, מִפְּרִי עָרְלָה, **עַל הַדָּם**, פֵּרוּשׁ, עַל סִבַּת הַדָּם, כִּי זוֹ סִבָּה לְכָל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דַּם אָדָם וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי סִבַּת הָעֲרָלוֹת וְעִקָּרָם זֶה מְקוֹרָם, שֶׁזּוֹלַת חֵטְא אָדָם לֹא הָיְתָה עָרְלָה בָּעוֹלָם לֹא שֶׁל צוֹמֵחַ וְלֹא שֶׁל בַּעֲלֵי חַיִּים.

פסוק כז

לֹא תַקִּפוּ וְגוֹ'. בְּהַקָּפַת הָרֹאשׁ אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים, וּבְהַשְׁחָתַת הַזָּקָן אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּאַזְהָרַת "לֹא תַקִּיפוּ" הֲגַם שֶׁאֵינוֹ בְּאַזְהָרַת "לֹא תַשְׁחִית", כְּגוֹן מִי שֶׁעֲדַיִן אֵין לוֹ חֻתִּימַת זָקָן, שֶׁלֹּא תֹאמַר כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ בְּ"לֹא תַשְׁחִית" אֵינוֹ בְּ"לֹא תַקִּיפוּ", כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּרְשׁוּ (קידושין לה:) בְּמִשְׁפַּט הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן בְּ"לֹא תַקִּיפוּ" כֵּיוָן שֶׁאֵינָם בְּ"לֹא תַשְׁחִית". וְאִם תֹּאמַר, וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֵלּוּ וּלְמַעֵט אֵלּוּ, מְרֻבֶּה אֲנִי הַזְּכָרִים שֶׁיֶּשְׁנָם בְּ"לֹא תַשְׁחִית" כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ, וּמְמַעֵט אֲנִי הַנָּשִׁים שֶׁאֵין בְּמִינָם "לֹא תַשְׁחִית".

פסוק כח

וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ וְגוֹ'. אָמְרוֹ **לָנֶפֶשׁ**, לוֹמַר הֲגַם שֶׁהַשֶּׂרֶט חִבּוּל הַגּוּף הוּא עַל פְּרֵדַת הַנֶּפֶשׁ הַיְקָרָה. וְדָקְדֵּק לוֹמַר **לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם**, הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי לֹא יִפְגֹּם פְּגָם זֶה בַּנֶּפֶשׁ אֶלָּא בַּבָּשָׂר שֶׁהוּא נַרְתִּק הַנֶּפֶשׁ. וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מֵתוֹ (שבת מג) אֵין הַמַּעֲשֶׂה פּוֹגֵם כָּל כָּךְ כְּעוֹשֶׂה בִּשְׂאָט בְּנֶפֶשׁ וּבִישׁוּב הַדַּעַת. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַחֲרֵי זֶה **וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם** וְלֹא אָמַר "בִּבְשַׂרְכֶם", לוֹמַר שֶׁלֹּא בַּבָּשָׂר לְבַד יִגְרֹם הַפְּגָם אֶלָּא גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָאָדָם, לְצַד שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצַּד צַעַר וְחֹם הַכְּאֵב שֶׁנֹּאמַר בּוֹ (בבא בתרא טז:) אֵין אָדָם נִתְפָּס עַל צַעֲרוֹ.

וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה'** – יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמַר הָאֱלֹהִי הָרַשְׁבַּ"י (זוהר ח"ג רמז), כִּי תֵּבַת "אֲנִי" תַּגִּיד עַל כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר אָנוּ קוֹרְאִים שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְשֵׁם הַוַ"ה בָּרוּךְ הוּא הוּא מֶלֶךְ

יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת, וְרָמַז בָּזֶה כִּי יַקְפִּיד ה' עַל כְּבוֹד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ וְעַל כְּבוֹד שְׁכִינָתוֹ, וּלְדֶרֶךְ זֶה יְצַו ה' לְהָאָדָם לְבַל יִפְגֹּם גּוּפוֹ וְנִשְׁמָתוֹ בְּשִׁנֵּי מַעֲשִׂים הָרְשׁוּמִים שֶׁהֵם שֶׁרֶט לָנֶפֶשׁ וּכְתֹבֶת קַעֲקַע.

פסוק כט

אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, יְצַו הָאָל לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת שֶׁלֹּא יְנַהֵג בָּהּ מִנְהַג חוּלִין לְהַרְאוֹתָהּ לִפְנֵי כֹּל וּלְהִתְנָאוֹת לִפְנֵיהֶם, אֶלָּא כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה. וַהֲגַם שֶׁיִּתְכַּוֵּן בָּהּ לַהֲנָאַת זוּוגָהּ כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע כִּי בַּת יָפָה וּנְעִימָה הִיא וְתִנָּשֵׂא לָרָאוּי לָהּ, עַל כָּל זֶה יְצַו הָאֵל כִּי חִלּוּל הוּא לָהּ, וְהַיּוֹצֵא מִזֶּה הוּא לְהַזְנוֹתָהּ לֹא לְהַשִּׂיאָהּ, כִּי יִבְעַר בָּהּ אֵשׁ הַטִּבְעִי וּתְחַלֵּל כְּבוֹדָהּ. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא שֶׁתִּהְיֶה סִבָּה לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּלֵב רוֹאֶה וְחוֹמֵד וְתִזְנֶה הָאָרֶץ, וּלְבַסּוֹף "וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה", וְנִמְצָא עָוֹן כָּל הָרֶשַׁע תָּלוּי בְּצַוָּארוֹ. וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת בְּפָסוּק (ויקרא יח:ב) "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם", שֶׁחוּשׁ הָרְאוּת יַגְדִּיל הַחֵפֶץ בַּדָּבָר וְיַבְטֵל כֹּחַ הָרְצוֹן בַּמְנִיעָה וְיַטֵּהוּ אֶל חֵפֶץ הַמַּעֲשֶׂה רַחֲמָנָא לִיצְלַן:

פסוק ל

אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה מַה שֶּׁצִּוָּה בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה (ויקרא יט:ג). וְרַז"ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: יָכוֹל יְהֵא בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" וְגוֹמֵר, עַד כָּאן. דִּבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה יוֹצִיאוּ אוֹתָנוּ מִקּוֹשִׁי הַסְּמִיכוּת, אֲבָל קוֹשִׁי הַכֶּפֶל בְּמִקּוֹמוֹ מֻנָּח, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" סָמוּךְ לְמַאֲמַר "וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" הָאָמוּר בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה "וְאֶת שַׁבְּתֹתַי" וְגוֹ'.

וְנִרְאֶה כִּי מִצְוָה זוֹ קְשׁוּרָה עִם מַה שֶּׁלְּפָנֶיהָ, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' לְאָב לְבַל יְחַלֵּל בִּתּוֹ לְהַזְנוֹתָהּ, לְפְעָמִים יִמְצָא כִּי הַבַּת מֵעַצְמָהּ תְּחַלֵּל כְּבוֹד עַצְמָהּ וּכְבוֹד אָבִיהָ לְזָנוֹת וְאֵין יַד הָאָב בָּאֶמְצַע, לָזֶה צִוָּה ה' לָאָב שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁמִירָה לְבַל תִּזְנֶה הַבַּת כִּי הַכֹּל תָּלוּי בַּמּוֹלִיד. וְלֶהֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ שִׁלֹּשׁ סִבּוֹת אֲשֶׁר יַפְעִילוּ הוֹלֶדֶת טֶבַע רַע בַּנּוֹלָדִים: הָאֶחָד, אִם בִּשְׁעַת הַזּוּוּג יְכַוֵּן אֶל הֲנָאַת הַמִּשְׁגָּל לֹא לְסִבַּת מִצְוַת הַבּוֹרֵא לְקַיֵּם הַמִּין, זֶה יוֹלִיד בַּנּוֹלָד תִּגְבּוֹרֶת (רע). הַמִּין הַשֵּׁנִי מִמֶּנָּה, פֵּרוּשׁ מִצַּד שֶׁהָאִשָּׁה מַעֲשֶׂיהָ לֹא טוֹבִים, רַחְלָא בָּתַר רַחְלָא אָזְלָא (כתובות סג.). ג', אִם הַמּוֹלִידִים אָב אוֹ אֵם חָשְׁבוּ בְּחִינַת הָרַע בְּהֶסַח הַדַּעַת, וּכְמַעֲשֵׂה חִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם (סנהדרין קד.) אֲשֶׁר מַחֲשַׁבְתָּם סִבָּבָה הוֹלֶדֶת בִּלְתִּי הָגוּן, הֲגַם הֱיוֹתָם יְסוֹדֵי עוֹלָם.

כְּנֶגֶד סִבָּה רִאשׁוֹנָה אָמַר **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בַּזֹּהַר (ח"ב פט.) בְּפָסוּק "לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתָי" (ישעיהו נו:ד), שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים הַמְסָרְסִים אֶת עַצְמָם

וְאֵינָם נִזְקָקִים לִנְשׁוֹתֵיהֶם אֶלָּא בְּלֵיל שַׁבָּת, וּמוֹשְׁכִין לִבְנֵיהֶם נְשָׁמוֹת קְדוֹשִׁים, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהָרוֹצֶה לְהוֹלִיד בֵּן בַּעַל נֶפֶשׁ טְהוֹרָה צָרִיךְ לְסָרֵס עַצְמוֹ וְלַעֲצֹר כֹּחַ הַתַּאֲב, וְלֹא יִפְעַל אֶלָּא לַתַּכְלִית הַמְצֻוֶּה בּוֹ מֵאֵת ה' בָּרוּךְ הוּא. וְהוּא מַאֲמַר ה' לִמְנַע נֶפֶשׁ זוֹנָה מִבֵּיתוֹ, **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ** לְהִזְדַּוֵּג בָּהֶם, וּבָזֶה תּוֹלִיד נְשָׁמָה קְדוֹשָׁה הַמּוֹאֶסֶת בִּזְנוּת. וּכְנֶגֶד סִבָּה שְׁנִיָּה שֶׁהוּא הַחֶשְׁשׁ מִצַּד הָאֵם אָמַר **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ**, אֲזֶהָרָה לִירֹא מֵהַמִּקְדָּשׁ, וּבָזֶה תִּשְׁמֹר עַצְמָהּ הָאִשָּׁה לְבַל יְבִיאֶנָּה אֶל הַמִּקְדָּשׁ לְהַשְׁקוֹתָהּ מֵי הַמָּרִים. וּכְנֶגֶד סִבָּה שְׁלִישִׁית סָמַךְ לָזֶה אַזְהָרַת **אַל תִּפְנוּ אֶל הָאוֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים**, הֵם בְּחִינַת הַטֻּמְאָה הָרוֹצָה וּמִתְאַוָּה לְהִדָּבֵק בָּאָדָם הַטָּהוֹר.

וְתֵיבַת **אוֹבוֹת** לְשׁוֹן אָבָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כג:ו) "וְלֹא אָבָה ה'". וְרָמַז **יִדְּעוֹנִי** הוּא לוֹמַר שֶׁלֹּא יַחְשׁוֹב יִהְיֶה יָדוּעַ אֶצְלוֹ, כִּי יְדִיעַת הַטֻּמְאָה מַכְרַחַת הָאָדָם לְהִדָּבֵק בּוֹ כְּטֶבַע הַשָּׁפֵל שֶׁחָפֵץ לְהִדָּבֵק בְּעֶלְיוֹן וְחָשׁוּק.

וְאָמַר אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, בָּא לָתֵת טַעַם לְהֶמְשֵׁךְ נֶפֶשׁ רָעָה מִסִּבַּת הַחוֹשֵׁב, כִּי לְצַד כִּי ה' אֱלֹהֵינוּ, פֵּרוּשׁ, שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל, בַּחֶשְׁוֹב הָאָדָם בִּבְחִינַת הָרַע מִסְתַּלֵּק כֹּחַ הַקְּדֻשָּׁה וְאֵין מְזַדַּמֵּן לְפָנָיו לְהַמְשִׁיךְ אֶלָּא חֵלֶק הָרַע. נִמְצָא כִּי כָּל שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר עַצְמוֹ מִשָּׁלֹשׁ סִבּוֹת הוּא מְחַלֵּל בְּתוֹ וְכוּ':

פסוק לב

מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְגוֹ' – רַז"ל אָמְרוּ (קידושין לב:) "מִפְּנֵי שֵׂיבָה", שֶׁהוּא גָּדוֹל בְּשָׁנִים, "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ", קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר. "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" – זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה. קָשֶׁה, כְּפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר "מִפְּנֵי שֵׂיבָה וּמִפְּנֵי זָקֵן תָּקוּם וְהָדַרְתָּ". וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַמְשִׁיךְ הַהִדּוּר לְזָקֵן זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה, וְהַקִּימָה לְשֵׂיבָה שֶׁהוּא הַבָּא בַּיָּמִים. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁצָּרִיךְ הַדְרָנָה גְּדוֹלָה בִּכְבוֹד הֶחָכָם יוֹתֵר מִכְּבוֹד גָּדוֹל בְּשָׁנִים. וְגַם שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל קִימָה וְהִדּוּר לָזֶה וְקִימָה וְהִדּוּר לָזֶה, עִם כָּל זֶה מִמַּה שֶּׁנִּתְחַכֵּם הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה לְהַמְשִׁיךְ הִדּוּר לְזָקֵן, הוֹדִיעֵנוּ כִּי גָּדוֹל הִדּוּר לְזָקֵן מֵהִדּוּר גָּדוֹל בְּשָׁנִים. וּמֵעַתָּה נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְכַבֵּד הֶחָכָם יוֹתֵר מִבַּעַל שֵׂיבָה.

עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה סה:ט) כִּי אַבְרָהָם אָבִינוּ בִּקֵּשׁ עַל הַשֵּׂיבָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר הָאָב מֵהַבֵּן וְכוּ', דִּכְתִיב (בראשית כד:א) "וְאַבְרָהָם זָקֵן", וְהוּא אָמְרוֹ **מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם**, וּבָזֶה אַתָּה מְהַדֵּר פְּנֵי זָקֵן שֶׁהוּא אַבְרָהָם, דִּכְתִיב "וְאַבְרָהָם זָקֵן", שֶׁעַל יָדוֹ הָיָה דָּבָר זֶה.

עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה יב:ו) כִּי הָרְשָׁעִים כְּפוּפֵי קוֹמָה, וְיִצּוֹ ה' לְאָדָם שֶׁיִּתְעוֹרֵר לְתַקֵּן מַעֲשָׂיו לָשׁוּב לַה' וְזוֹ הִיא קִימָתוֹ, וֶהֱעִירוֹ לְתַקֵּן מַעֲשָׂיו

מִפְּנֵי שֵׂיבָה, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּבָּתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאבַד מִמֶּנּוּ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יבמות נ.) זָכָה מַשְׁלִימִין לוֹ, לֹא זָכָה פּוֹחֲתִין לוֹ וְלֹא יַגִּיעַ לִימֵי שְׁנוֹתֵינוּ שִׁבְעִים שָׁנָה. גַּם רָמַז כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ יָמִים רָעִים בְּעֵת שֵׂיבָתוֹ שֶׁהֵם יִסּוּרִין הַקָּשִׁים לָאָדָם מִכָּל יִסּוּרִין, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קהלת רבה יב:א) כִּי הֵם יָמִים שֶׁכֹּחוֹת הָאָדָם וְהִשְׁתַּדְּלוּתָיו אֲפֵסִים וְהוּא צָרִיךְ לְהַשְׁגָּחָה אֱלֹהִית:

עוֹד יִרְמֹז **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן**, פֵּרוּשׁ זְקֵנַת עַצְמוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (סוכה נג.): אַשְׁרֵי יַלְדוּתֵנוּ שֶׁלֹּא בִּיְּשָׁה אֶת זְקֻנוּתֵנוּ. גַּם רָמַז לְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה יד:) שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיק הוֹלֵךְ מֵעוֹלָם הַזֶּה, אוֹמְרִים לְאַבְרָהָם אָבִינוּ: אַשְׁרֶיךָ אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁצַּדִּיק זֶה יָצָא מֵחֶלְצֶיךָ, וּכְשֶׁהוֹלֵךְ הָרָשָׁע לֹא דַי שֶׁאֵין אוֹמְרִים כֵּן לְפָנָיו אֶלָּא שֶׁהוּא מִצְטַעֵר. לָזֶה מְעוֹרֵר ה' לְהָאָדָם וְאוֹמֵר לוֹ **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן**, זֶה אַבְרָהָם שֶׁמִּתְהַדֵּר כְּשֶׁאוֹמְרִים לְפָנָיו "אַשְׁרֶיךָ" וְכוּ'. וְהוֹסִיף לְהַפְחִידוֹ מֵעָנְיְנֵי עוֹלָם הַבָּא, וְאָמַר **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** – זוֹ יִרְאַת עֹנֶשׁ יוֹם הַדִּין, **אֲנִי ה'** – זוֹ תַּשְׁלוּם שָׂכָר טוֹב שֶׁל עוֹלָם הַבָּא. אוֹ יִרְצֶה לְהָעִיר הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה, יִרְאָה – "וְיָרֵאתָ" וְגוֹ', אַהֲבָה – "אֲנִי ה'", כִּי שֵׁם זֶה הוּא מְקוֹר הָאַהֲבָה הַחֲשׁוּקָה בְּלֵב כָּל מַשְׂכִּיל.

פסוק לג

וְכִי יָגוּר אִתְּךָ וְגוֹ'. אָמַר לָשׁוֹן יָחִיד **אִתְּךָ** וְחָזַר לוֹמַר לָשׁוֹן רַבִּים **בְּאַרְצְכֶם**. לְצַד כִּי הַמִּשְׁכַּת הַגֵּרִים תִּהְיֶה בְּאֶמְצָעוּת הַצַּדִּיק אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, גַּם לְצַד טֹהַר אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה תִּגָּרֵר נַפְשׁוֹת הַשִּׁבּוּיוֹת, לָזֶה אָמַר **אִתְּךָ** לָשׁוֹן יָחִיד לִרְמֹז אֶל הַצַּדִּיק, כִּי לֹא כֵּלָּן הֵם בְּגֶדֶר הַמִּשְׁכַּת עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְאָמַר **בְּאַרְצְכֶם** לִרְמֹז לְמַעֲשֵׂה הָאָרֶץ, שֶׁגַּם הִיא יֶשְׁנָהּ בְּגֶדֶר פְּעֻלָּה טוֹבָה זוֹ.

עוֹד יִרְמֹז עַל הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אִתָּנוּ, וִיצַו ה' "כִּי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר" מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ. דִּקְדֵּק לוֹמַר "אִתְּךָ" עַל דֶּרֶךְ (תהלים עח:ס) "אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם". וְאָמַר **בְּאַרְצְכֶם** הִיא אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה כִּי שָׁם מְקוֹם הַשְּׁכִינָה, וְעִזְבָה מְקוֹמָהּ עֶלְיוֹן וּבָאָה לָגוּר בָּאָרֶץ. "לֹא תוֹנוּ אוֹתוֹ", שֶׁאֵין לְךָ אוֹנָאָה כְּאוֹנָאַת הַשְּׁכִינָה. וְאָמְרוֹ **כְּאֶזְרָח מִכֶּם** וְגוֹ' לְהַזְהִיר עַל הַגֵּרִים וְכוּ' הַבָּאִים לְהִתְיַהֵד.

פסוק לד

כְּאֶזְרָח מִכֶּם וְגוֹ'. כָּאן גִּלָּה ה' סוֹדוֹ שֶׁכָּל נַפְשׁוֹת עַם קְדוֹשׁוֹ הָיוּ טְבוּעִים בְּמִצְרַיִם בְּתוֹךְ הָאוּמּוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר "כְּאֶזְרָח מִכֶּם" וְגוֹ'. וְאִם תֹּאמַר אֵיךְ יִשְׁוֶה זֶרַע מְרֵעִים שֶׁאֲבוֹתָיו גּוֹיִם לְאֶזְרָח שֶׁאֲבוֹתָיו יְדִידֵי ה'? לָזֶה אָמַר **כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם**, פֵּרוּשׁ נַפְשׁוֹתָם הָיוּ מְעֹרָבִים תּוֹךְ קְלִפּוֹת מִצְרַיִם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ (שמות כ:ב) בְּפָסוּק "אָנֹכִי ה' וְגוֹ' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" וְגוֹ', וּכְמוֹ כֵן גֵּר זֶה הָיְתָה נַפְשׁוֹ תּוֹךְ הַקְּלִפּוֹת

וְעַכְשָׁיו זְרִחָה בָּעוֹלָם וְחָזְרָה לְשָׁרְשָׁהּ, וּכְפִי זֶה יֶשְׁנוֹ לִנְתִינַת טַעַם לִשְׁבָח "כִּי גֵרִים" וְגוֹ', שֶׁאִם עַל גֵּרוּת הַגּוּפוֹת אֵין הַטַּעַם נָכוֹן כִּי יִשְׁתַּנֶּה גֵּר הַבָּא מִן הָאוּמּוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶאֱהָב לְצַד הַהֶבְדֵּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּשִׁנּוּי הַמִּשְׁפָּחוֹת, כִּי לֹא כָּכָל מִשְׁפְּחוֹת הַגּוֹיִם בֵּית יִשְׂרָאֵל.

פרק כ

פסוק ב

וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. טַעַם אָמְרוֹ **וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** נִתְכַּוֵּן לְהַזְהִיר כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל לַהֹרֵג הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ, וְאָמַר בְּתוֹסֶפֶת וְאי"ו לוֹמַר שֶׁמִּלְּבַד חִיּוּב הַמַּעֲבִיר גַּם חִיּוּב כָּל הָעָם לְהַעֲנִישׁוֹ.

פסוק ג

וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מָה מָקוֹם לְעִנְיָן זֶה, אַחַר שֶׁיֵּשׁ דִּין לְמַטָּה וְיִרְגְּמוּ אוֹתוֹ אָבֶן?

וְנִרְאֶה כִּי יוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁמִּלְּבַד עִנְיָן הַהֶרְיָגָה, עוֹד יִהְיֶה לוֹ עִנְיָן לַנֶּפֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהִכְרַתִּי אוֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ**, פֵּרוּשׁ מֵעֲנַף נֵצֶר הַקְּדֻשָּׁה. וְנָתַן הַכָּתוּב טַעַם לִשְׁנֵי עֲנָשִׁים אֵלּוּ וְאָמַר **כִּי מִזַּרְעוֹ** וְכוּ' **לְמַעַן טַמֵּא** וְגוֹמֵר **וּלְחַלֵּל** וְגוֹ', הֲרֵי שְׁנֵי פְּגָמִים וּכְנֶגְדָּן שְׁנֵי עֲנָשִׁין: כְּנֶגֶד טַמֵּא מִקְדָּשׁ יִרְגְּמוּהוּ בָּאֶבֶן, וּכְנֶגֶד חִלּוּל שֵׁם קָדְשׁוֹ גַּם הוּא יִתְחַלֵּל וְנִכְרַת נַפְשׁוֹ מֵעַמָּהּ.

פסוק ד

וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ – טַעַם הַכֶּפֶל, לוֹמַר שֶׁאִם הֶעְלִימוּ מִן הָאֶחָד שׁוּב אֵינָם יְכוֹלִין שֶׁלֹּא לְהַעְלִים מֵהַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, וְיַעְלִימוּ וַדַּאי מִכֻּלָּם, כִּי אִם יִרְצוּ לַעֲשׂוֹת דִּין בָּהֶם יֹאמְרוּ לָהֶם "לָמָּה לֹא עֲשִׂיתֶם דִּין בָּאֶחָד". אוֹ יֹאמַר **הַעְלֵם** לְבַל יְמַנְעוּהוּ מִלְּתֵּן לַמּוֹלֶךְ, **יַעְלִימוּ** מִלַּעֲשׂוֹת בּוֹ מִשְׁפָּט אַחַר אֲשֶׁר נָתַן, כְּאָמְרוֹ "בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ" וְגוֹמֵר.

פסוק ה

וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי וְגוֹמֵר. מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב יַגִּיד שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט הָעָם, יַעֲשֶׂה ה' מִשְׁפָּט בּוֹ וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ גַּם כֵּן, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה אִם הָיוּ עוֹשִׂים דִּין עַם הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים רְחוֹקִים, מִמָּה נַפְשָׁךְ, אִם הֵם חַיָּבִין, בֵּין עָשׂוּ דִּין כְּמוֹ כֵן בָּרָשָׁע עַצְמוֹ בֵּין לֹא עָשׂוּ.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְאִם הַעְלֵם** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דִּין לְמַטָּה יִהְיֶה דִּין לְמַעְלָה, "וְשַׂמְתִּי אֲנִי" וְגוֹ'. וּכְשֶׁיַּעֲשׂוּ דִּין לְמַעְלָה יִפְתְּחוּ גַּם כֵּן פִּנְקְסֵי בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ וְיִתְעוֹרְרוּ הַדִּינִים עַל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ**. וְחָזַר וּפֵרֵשׁ שִׁימַת פָּנִים זוֹ מַה עוֹשֶׂה, וְאָמַר כְּנֶגֶד הָאִישׁ עַצְמוֹ "וְהִכְרַתִּי אוֹתוֹ", וּכְנֶגֶד מִשְׁפַּחְתּוֹ יִפְתְּחוּ סִפְרֵי דִּינֵיהֶם, אִם יֵשׁ מֵהֶם זוֹנִים כְּמוֹתוֹ הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַכָּרֵת, וְהוּא אָמְרוֹ "וְאֵת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו" מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, אֲבָל אוֹתָם שֶׁנִּפְתְּחוּ סִפְרָיו וְנִמְצָא שֶׁלֹּא זָנוּ לֹא יִכָּרְתוּ. וְאָמַר עוֹד **לִזְנוֹת** וְלֹא

הִסְפִּיק לוֹמַר "הַזֹּנִים וְגוֹ' אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ", נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁלֹּא זָנָה עַד עַתָּה, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הֶעֱבִיר בְּנוֹ לַמֹּלֶךְ, אֶלָּא שֶׁחָשַׁב לִזְנוֹת, מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה נִתְפָּסִים עָלֶיהָ כְּמַעֲשֶׂה, וְיַכְרִית ה' אֶת הַחוֹשֵׁב כָּעוֹשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (יחזקאל יד:ה) "לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם".

נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁאִם עַם הָאָרֶץ יַעֲשׂוּ דִּין בָּעוֹשֶׂה רַע – אֵין דִּין לְמַעְלָה, וְלֹא יָמוּת מִיִּשְׂרָאֵל זוּלַת הָעוֹבֵד לַמּוֹלֵךְ. אֲבָל אִם לֹא יַעֲשׂוּ דִּין, נִפְתָּחִים סִפְרֵי כָּל הַמִּשְׁפָּחָה וּמִתְעוֹרֵר הַדִּין גַּם עֲלֵיהֶם, וְנִתְפָּסִים גַּם עַל הַמַּחְשָׁבָה. וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (דברים רבה ה:ד): בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ דִּין וְכוּ' אֵין וְכוּ', עַד כָּאן. קָשֶׁה, פְּשִׁיטָא שֶׁכְּשֶׁיַּעֲשׂוּ דִּין לְמַטָּה מַה מָּקוֹם לַדִּין לֵיעָשׂוֹת לְמַעְלָה? וּלְדַרְכֵּנוּ יְדוּיַּק עַל נָכוֹן, שֶׁכְּשֶׁעוֹשִׂין דִּין לְמַטָּה נִמְנָע דִּין לְמַעְלָה, פֵּרוּשׁ דִּין הַשָּׁאָר שֶׁאֵין סִפְרֵיהֶם נִפְתָּחִים. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ראש השנה טז:) שֶׁכְּשֶׁנִּפְתָּחִים סִפְרֵי הַדִּינִים, אָדָם נִכְנָס בְּסַכָּנָה וְצָרִיךְ זְכוּת גָּדוֹל לִיפָּטֵר.

פסוק ז

וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים. יָצָו ה' שֶׁיִּהְיוּ נוֹטִים אֶל בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וּבָזֶה הוּא מַבְטִיחָם שֶׁיִּהְיוּ בְּמַדְרֵגַת מַלְאָכִים הַנִּקְרָאִים קְדוֹשִׁים, דִּכְתִיב (דניאל ח:יג) "וַיֹּאמֶר אֶחָד קָדוֹשׁ", וְהוּא אָמְרוֹ **וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים**. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פ"כ) בְּפָסוּק "כְּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב" וְגוֹ' כִּי הַמַּלְאָכִים יִהְיוּ עוֹמְדִים בַּשּׁוּרָה הַחִיצוֹנָה וְיִשְׂרָאֵל בְּפְנִים, וְשׁוֹאֲלִים מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים לְעַם קְדוֹשׁוֹ "מַה פָּעַל אֵל". נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי קְדוֹשָׁיו בְּמָקוֹם הַמַּלְאָכִים הֵם יִשְׂרָאֵל. וְחָזַר הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ הַדָּבָר שֶׁבּוֹ יִתְקַדְּשׁוּ וְאָמַר **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי**, פֵּרוּשׁ, תִּשְׁמְרוּ מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וּתְקַיְּמוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה, בָּזֶה אֲנִי מְקַדֶּשְׁכֶם, כִּי עַל יְדֵי זֶה שֵׁם הֲוָיָ"ה מִתְגַּלֶּה עָלָיו וּבָזֶה מִתְקַדֵּשׁ, וּכְמוֹ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (תיקונים ע) כִּי הָאֵיבָר שֶׁבּוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה שׁוֹרֶה עָלָיו שֵׁם הֲוָיָ"ה הָרָמוּז בְּתֵבַת מִצְוָה.

פסוק ט

כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל. קָשֶׁה אָמְרוֹ **כִּי** שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לְמַה שֶּׁלְּפָנָיו, וְלֹא אָמַר דָּבָר קוֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה זֶה טַעְמוֹ. וְאִם עַל שְׁמִירַת הַחֻקִּים, וְכִי לֹא נִכְלַל בְּפָסוּק זֶה אֶלָּא קִלְלַת אָבוֹת שֶׁהֶצְדֵּק לוֹמַר כִּי? עוֹד, לָמָּה כָּפַל לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"? וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ: "אִישׁ" – אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", עַד כָּאן. קָשֶׁה, מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל דַּעַת לְמַעֵט אִשָּׁה שֶׁהֶצְרֵךְ לְרַבּוֹת, וַהֲלֹא הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל, וּכְאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא קמא טו.). וְאִם לְצַד שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ אִישׁ שֶׁבָּא לְמַעֵט אִשָּׁה, לֹא הָיָה לוֹ לִכְתֹּב אִישׁ לִטְעוֹת לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט אִשָּׁה, וְיֹאמַר "אָדָם כִּי יְקַלֵּל" וְגוֹ'. עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר "אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל"?

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא, לְצַד שֶׁצִּוָּה קֹדֶם לָזֶה עַל הָעֲבֵרַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ לַמֹּלֶךְ, וְהִקְפִּיד הַכָּתוּב עַל זַרְעוֹ לְבַד, אֲבָל בֶּן אֲחֵרִים וַאֲפִלּוּ קְרוֹבָיו כְּגוֹן אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ פָּטוּר, כִּדְתַנְיָא בְּסַנְהֶדְרִין (סנהדרין סד:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל יוֹצְאֵי יֶרֶךְ וכו', עַד כָּאן. וְצָרִיךְ לוֹמַר טַעַם חִיּוּבוֹ עַל בְּנוֹ וּבִתּוֹ וְלֹא עַל בְּנֵי הַזּוּלַת, שֶׁהוּא לְצַד שֶׁבָּנָיו הֵם נִדּוֹנִין כִּנְכָסָיו שֶׁל אָדָם, לָזֶה מוֹעִילִים מַעֲשָׂיו כְּשֶׁמַּקְרִיבוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּמַה שֶׁמַּעֲבִירָן לַמֹּלֶךְ, אֲבָל חוּץ מֵהֶם אֵין מַעֲשָׂיו עוֹשִׂין רֹשֶׁם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ערכין כח, בבא מציעא ז:) אֲפִלּוּ לְגַבֵּי קְדֻשֵּׁי שָׁמַיִם: אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וּמֵעַתָּה יֹאמַר אָדָם, וַהֲלֹא גַּם הַבֵּן אֵינוֹ כֻּלּוֹ שֶׁל הָאָב, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדה לא.) שֶׁהָאָב וְהָאֵם הֵם שֹׁתְּפִין בָּאָדָם, הַלֹּבֶן מֵהָאָב וְהָאֹדֶם מֵהָאֵם, וְאִם כֵּן מִזֶּה הַטַּעַם עַצְמוֹ לֹא יִתְחַיֵּב הָאָב עַל הַבֵּן מִצַּד חֵלֶק הָאֵם. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב אַחַר אַזְהָרָה וְעֹנֶשׁ מַעֲבִיר בָּנָיו לַמֹּלֶךְ: "כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל וְגוֹ' מוֹת יוּמָת", וְדִקְדֵּק לוֹמַר "אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ", פֵּרוּשׁ, זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁדִּקְדְּקוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָסוּק זֶה עַצְמוֹ חִיּוּב עַל כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, הֲרֵי שֶׁהַבֵּן מֵת לְצַד שֶׁנִּגַּע בְּאָבִיו אוֹ בְּכִבּוּד אִמּוֹ, וְאֵין אָנוּ אוֹמְרִים וַהֲרֵי אֵין כָּל הַבֵּן שֶׁל הָאָב אוֹ שֶׁל הָאֵם לַהֲמִיתוֹ בִּשְׁבִילָם.

וְאִם תֹּאמַר גַּם עַל זֶה דִּן אָנֹכִי לָמָּה יִהְיֶה הַמִּשְׁפָּט הַזֶּה, לָזֶה נֶּאֱמַר אוֹמֶר **אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל**, פֵּרוּשׁ כִּי כְּשֶׁמְּקַלֵּל אָבִיו מְקַלֵּל גַּם אִמּוֹ עִמּוֹ וְכֵן לְהֵפֶךְ, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁהָאָב וְהָאֵם הֵם גּוּף אֶחָד, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות כד.): אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וּכְפִי זֶה בֵּין הַנַּעֲשֶׂה לְאֶחָד מֵהֶם אוֹ הַנַּעֲשֶׂה מֵאֶחָד מֵהֶם לִבְנֵיהֶם יֵחָשֵׁב לִשְׁנֵיהֶם יַחַד. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁיַּעֲנִישׁ ה' לְאִישׁ לְהָמִית אִשְׁתּוֹ, דִּכְתִיב (משלי כב:כז) "לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ".

וְכָפַל לוֹמַר **אִישׁ אִישׁ** מִשּׁוּם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁתְּלָה הַכָּתוּב זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת וּנְקֵבוֹת בִּזְכָרִים, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדה לא.): אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִם כֵּן יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בְּלֵידַת הַזָּכָר לְלֵידַת הַנְּקֵבָה, וּמִצַּד זֶה יִשְׁתַּנֶּה הַהֶפְרֵשׁ בִּבְחִינַת הַמּוֹלִידִים, וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר לְצַד שֶׁתְּלָה הַכָּתוּב זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל הָעֲבֵרַת הַבָּנִים אוֹ הָאִמָּהוֹת עַל הָעֲבֵרַת הַבָּנוֹת לְצַד שֶׁתְּלָאָם הַכָּתוּב בָּאָבוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ" – אֶחָד לְגוּפוֹ וְאֶחָד לְאִשָּׁה, שֶׁשְּׁנֵיהֶם יֶשְׁנָם בְּחִיּוּב הָעֲבֵרַת בֵּן וּבַת.

עוֹד נִרְאֶה, כִּי לְצַד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אָבִיו וְאִמּוֹ", וְדָרְשׁוּ רַז"ל (ילקוט שמעוני תרי"ט) שֶׁ"אָבִיו" בָּא לְמַעֵט אֲבִי אָבִיו, וְ"אִמּוֹ" בָּא לְמַעֵט אִם אִמּוֹ שֶׁלֹּא יֵהָרְגוּ, לָזֶה חָשׁ הַכָּתוּב לִטְעוֹת וְלוֹמַר שֶׁהַמְעוּט בָּא "אָבִיו" וְלֹא אֲבִיהָ, "אִמּוֹ" וְלֹא אִמָּהּ, וְאִם כֵּן הַנְּשִׁים פְּטוּרוֹת מֵעֹנֶשׁ זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ" לְרַבּוֹת אִשָּׁה.

פסוק כב

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת וְגוֹ'. טַעַם שֶׁהִצְרִיךְ לוֹמַר פַּעַם אַחֶרֶת פְּסוּק זֶה, הֲגַם שֶׁכְּבָר אָמַר כֵּן בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח:כו), נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמֹר הַמִּצְוֹות לְבַל יִתְבַּטְּלוּ בֵּין מֵהֶם בֵּין מִזּוּלָתָם, וּבָזֶה לֹא תָקִיא הָאָרֶץ. הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא יִהְיוּ נִשְׁמָרִים הַמִּצְוֹות תָּקִיא הָאָרֶץ גַּם הַשּׁוֹמְרִים, עַל שֶׁלֹּא מִחוּ בְּשֶׁלֹּא שָׁמְרוּ.

פסוק כד

וַאֲנִי אֶתְּנָנָה וְגוֹ' אֶרֶץ זָבַת וְגוֹ'. קָשֶׁה, אַחַר שֶׁאָמַר "לֶרֶשֶׁת אוֹתָהּ" מַה צָּרִיךְ לוֹמַר "וַאֲנִי אֶתְּנָנָה"? עוֹד, לָמָּה סָמַךְ שֶׁבַח הָאָרֶץ לְזִכְרוֹן הַיְרֻשָּׁה? וְנִרְאֶה לִי שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁמִּלְבַד מַה שֶּׁיִּרְשׁוּ, עוֹד יִתֵּן לָהֶם שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ יוֹתֵר מֵהַשִּׁעוּר מַה שֶּׁלְּפָנֶיהָ, גַּם שֶׁלֹּל שֶׁלֹּא בִּזְמַן יְרֻשָּׁתָם אַחַר כָּךְ שֶׁהוּא זְמַן הַחָרְבָּן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ, כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ מַכִּירֶיהָ בַּזְּמַן הַזֶּה בַּעֲוֹונֵינוּ.

פסוק כו

וְהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים וְגוֹ' טַעַם אָמְרוֹ **לִי**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים כאן): אַל יֹאמַר אָדָם אִי אֶפְשִׁי בִּבְשַׂר חֲזִיר וְכוּ', אֶלָּא אֶפְשִׁי וְאֶפְשִׁי, אֶלָּא אָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְכוּ', וְהוּא אָמְרוֹ **וְהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים** – שֶׁתִּהְיוּ פְּרוּשִׁים לִי לְשֵׁם מִצְוֹתַי וְלֹא לְצַד תִּעוּב הַדָּבָר הַנֶּאֱסָר. וְלָזֶה סָמַךְ מַאֲמַר זֶה לְהַבְדָּלַת בְּהֵמָה וְחַיָּה לְרַמֵּז לְמַה שֶּׁכָּתַבְתִּי.

וְאָמְרוֹ **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' וְגוֹ'**, נָתַן טַעַם לְמִצְוָה זוֹ שֶׁל הַבְדָּלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה, **כִּי קָדוֹשׁ וְגוֹ' וַאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי**. וְהַעִנְיָן עַצְמוֹ שֶׁל פְּרִישׁוּת יִשְׂרָאֵל מִן הָעַכּוּ"ם הוּא הַדָּבָר עַצְמוֹ שֶׁל פְּרִישָׁתְכֶם מִן הַבְּהֵמָה טְמֵאָה. בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִבְדִּילָנוּ מִן הַטְּמֵאִים מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד עוֹף הַשָּׁמַיִם:

חסלת פרשת קדושים

פרק כא

פסוק א

וַיֹּאמֶר ה' וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה שְׁנָה מִסֵּדֶר הָרֶגֶיל לוֹמַר בְּכָל הַתּוֹרָה "דַּבֵּר אֶל" וְגוֹ'. עוֹד לָמָּה הִקְדִּים הַתְרָאָה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים". וּדְרָשׁוֹת שֶׁדָּרְשׁוּ חֲזַ"ל (תורת כהנים) בְּמָקוֹמָן עוֹמְדִים, הֲגַם שֶׁיִּדַּבֵּר בְּסֵדֶר זֶה. וְיִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֵין נָאֶה לְיוֹצֵא וְנִכְנָס לְפָנַי לְהִסְתַּכֵּל בַּמֵּת וְכוּ', עַד כָּאן, וְהוּא אָמְרוֹ **אֱמֹר** לְשׁוֹן מַעֲלָה, "אֶל הַכֹּהֲנִים" פְּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהֵם כֹּהֲנִים מְשֻׁרָתַי פְּנֵי מָלֵךְ. וּמַה הִיא הַמַּעֲלָה, שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ לְנֶפֶשׁ אָדָם,

כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאֵין נָאֶה לְיוֹצֵא וְנִכְנָס וְכוּ'. וּמִטַּעַם זֶה הִקְדִּים הַתּוֹאַר לַמְּתוֹאָר לְהַסְמִיךְ הַמַּעֲלָה לְצַד הֱיוֹתָם כֹּהֲנִים, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע כֵּן אִם הָיָה אוֹמֵר "אֱמֹר אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן".

וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וְאָמַרְתָּ**. וְרַז"ל אָמְרוּ (תורת כהנים, יבמות קיד:) כַּמָּה דְּרָשׁוֹת, וְעוֹד יֵשׁ לֶאֱלוֹהַּ מִלִּין, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם פֶּרֶק ב' מֵהִלְכוֹת אָבֵל וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הַמְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִים, הַכֹּהֵן לוֹקֶה וְזֶה הַמְטַמֵּא עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר וְגוֹ', וְאִם הָיָה הַכֹּהֵן שׁוֹגֵג וְהַמְטַמֵּא מֵזִיד, הֲרֵי זֶה שֶׁמְּטַמְּאוֹ לוֹקֶה, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, מִנַּיִן לוֹ לְהָרַמְבַּ"ם לְחַיֵּב הַמְטַמֵּא מַלְקוּת, וְהָרַב הַמַּגִּיד וּמַהֲרִי"ק לֹא אָמְרוּ כָּאן דָּבָר, כִּי אִם הַלֶּחֶם מִשְׁנֶה אֲשֶׁר הוּא כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בְּהִלְכוֹת כְּלָאִים כָּתַב רַבֵּינוּ בָּזֶה שֶׁהַמַּלְבִּישׁ כִּלְאַיִם לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה הַלּוֹבֵשׁ שׁוֹגֵג הַמַּלְבִּישׁ לוֹקֶה, וְתָמַהּ עָלָיו הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה וְכָתַב שֶׁשָּׁאַל זֶה הָרֹא"שׁ מֵהָרַי"שׁ וְלֹא זָכִינוּ לִתְשׁוּבָה וְכוּ', וְאֶפְשָׁר לוֹ דְּמִשְׁמַע לֵיהּ לְרַבֵּינוּ דְּמִדְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק שְׁלֹשָׁה מִינִים (נזיר מד.) דְּגַלֵּי קְרָא בָּנָזִיר שֶׁלֹּא עָשָׂה הַמְטַמֵּא כַּנִּטְמָא מִדִּכְתִיב "וְטִמֵּא אֶת רֹאשׁ נִזְרוֹ", מַשְׁמַע דִּבְעָלְמָא עָבְדִינַן הַמְטַמֵּא כַּנִּטְמָא, וּלְכָךְ כָּתַב רַבֵּינוּ בְּפֶרֶק ה' מֵהִלְכוֹת נְזִירוּת שֶׁאִם הָיָה הַנָּזִיר שׁוֹגֵג וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מֵזִיד אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד כָּאן דִּבְרֵי הָרַב. וְאֵינָם נִרְאִים, דְּקָשֶׁה: א' לָמָּה לֹא יִהְיֶה הַנָּזִיר בְּנָזִיר אָב לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ דְּלֹא אָמְרִינַן הַמְטַמֵּא כַּנִּטְמָא וְכוּ', וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ. וְעוֹד הַהוּא דְּנָזִיר שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְמַעֵט מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי דָּן קַל וָחוֹמֶר מִתִּגְלַחַת שֶׁחַיָּב, דְּהָא חוֹמֶר בַּשֶּׁמְאָה מִבַּתִּגְלַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִמֵּא אֶת רֹאשׁ" וְגוֹ' עַד כָּאן. אִם כֵּן זוּלַת הַקַּל וָחוֹמֶר לֹא הָיָה צָרִיךְ לְמַעֵט, וְאַדְרַבָּה תִּגְדַּל מְדוּרַת הַקֶּשְׁיָא לָרַמְבַּ"ם מֵהַהוּא דְּפֶרֶק שְׁלֹשָׁה מִינִים.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁטַּעְמוֹ שֶׁל רַמְבַּ"ם הוּא מֵאוֹתָהּ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נָזִיר דַּף מ"ד, וְזֶה לְשׁוֹנָם: וּמָה טֻמְאָה וְכוּ' לֹא עָשָׂה בָּהּ מְטַמֵּא כְּמִטַּמֵּא, תִּגְלַחַת לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא עָשָׂה מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ? אָמַר קְרָא "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר", קְרִי בֵּיהּ לֹא יַעֲבֹר הוּא וְלֹא יַעֲבִיר לְאַחֵר, עַד כָּאן. וּפֵרֵשׁ רַשַׁ"י: לֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, אַזְהָרָה לְאַחֵר שֶׁלֹּא יַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁ הַנָּזִיר, שֶׁאִם לֹא כֵּן תִּהְיֶה הַכְּוָנָה שֶׁלֹּא יַעֲבִיר הַנָּזִיר שֵׂעָר שֶׁל אָדָם אַחֵר, וּפְשׁוּט. וְצָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת הַשַּׁ"ס מִנַּיִן דּוֹרֵשׁ "לֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר", אִם דּוֹרֵשׁ הַמִּסֹּרֶת הֲלֹא מְסֹרֶת "לֹא יַעֲבִיר" הוּא בְּיו"ד בֵּין בֵּי"ת לְרֵי"שׁ. וְעוֹד לִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁאֵין חֶסְרוֹן הַיּו"ד מְעַכֶּבֶת, אַף עַל פִּי כֵן עֲדַיִן חָסֵר תֵּבַת "לוֹ" שֶׁזּוּלָתָהּ יִהְיֶה מַשְׁמָעוּת "לֹא יַעֲבִיר" שֶׁהַנָּזִיר לֹא יַעֲבִיר לַאֲחֵרִים. **אֲבָל** כַּוָּנַת הַשַּׁ"ס שֶׁמְּדַיֵּק מֵאֲמַר הַכָּתוּב "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר" וְגוֹ', שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "לֹא יְגַלַּח אֶת רֹאשׁוֹ" אוֹ "לֹא יַעֲבִיר עַל רֹאשׁוֹ" יו"ד בֵּין בֵּי"ת לְרֵי"שׁ, וַיֵּחָזֵר אֶל הַנָּזִיר הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, וְיִתְלֶה הָאִסּוּר כַּמְצֻוֶּה עָלָיו, לֹא בְּמַעֲשֵׂה הַתַּעַר שֶׁלֹּא בְּכִנּוּי אֶל הַמִּתְגַּלֵּחַ, כְּאָמְרוֹ "תַּעַר לֹא

יַעֲבֹר״ שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁאָסַר הַמַּעֲשֶׂה בֵּין עַל יַד הַמִּתְגַּלֵּחַ בֵּין עַל יַד אֲחֵרִים. וְהוּא מַאֲמַר הַשַּׁ״ס קְרִי בֵּיהּ לֹא יַעֲבֹר הוּא וְלֹא יַעֲבִיר לוֹ אַחֵר, פֵּרוּשׁ, מַשְׁמָעוּת הַתֵּבָה תַּגִּיד לֶאֱסֹר הַדָּבָר בֵּין עַל יָדוֹ בֵּין עַל יְדֵי אַחֵר. וּמַאֲמַר ״קְרִי בֵּיהּ״ אֵינוֹ מְדֻיָּק, אֶלָּא מַלְבִּישִׁים הַמְכָוָּן בַּתֵּבָה, וְהָבֵן.

וּמֵעַתָּה כְּמוֹ כֵן נֹאמַר בְּדִין כִּלְאַיִם שֶׁאָמַר (ויקרא יט:יט) ״וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ״ וְלֹא אָמַר ״לֹא תַעֲלֶה עָלֶיךָ״, מַשְׁמַע שֶׁלֹּא עַל הַמַּעֲלָה עָלָיו לְחוּד מְצַוֶּה אֶלָּא עַל הַמַּעֲשֶׂה הוּא מְצַוֶּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מְמֻנוּ בֵּין מֵהַזּוֹלֵת. וְלָזֶה פָּסַק הָרַמְבַּ״ם (הלכות כלאים פ״י הל״א) שֶׁהַמַּלְבִּישׁ כִּלְאַיִם לַחֲבֵרוֹ מֵזִיד לוֹקֶה. וּכְמוֹ כֵן נֹאמַר בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ בְּטֻמְאַת כֹּהֵן, מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״לֹא יִטַּמָּא״ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא בְּכִנּוּי לַנִּטְמָא, לוֹמַר שֶׁמַּזְהִיר בֵּין לַכֹּהֵן עַצְמוֹ בֵּין לָאֲחֵרִים עַל הַטֻּמְאָה. וְשִׁעוּר הַמִּצְוָה הִיא שֶׁמְּצַוֶּה ה׳ בָּרוּךְ הוּא לְבַל יִהְיֶה הַכֹּהֵן טָמֵא. וּמֵעַתָּה כָּל הַמִּטַּמְּאוֹ בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר הֲרֵי זֶה עָבַר עַל הַלָּאו וְלוֹקֶה. וּכְפִי זֶה עָלוּ פִּסְקֵי רַמְבַּ״ם עַל נָכוֹן.

וּבָזֶה נָבוֹא לְיַשֵּׁב דִּקְדּוּק הַכָּתוּב שֶׁכָּפַל לוֹמַר ״אֱמֹר״ וְ״אָמַרְתָּ״, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ לַכֹּהֲנִים גַּם לָאֲחֵרִים עַל טֻמְאָתָם, כְּנֶגֶד הַכֹּהֲנִים אָמַר ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים״, וּכְנֶגֶד אַזְהָרַת אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ אָמַר **וְאָמַרְתָּ** אֲלֵיהֶם. וְאוּלַי שֶׁתֵּיבַת ״אֲלֵיהֶם״ חוֹזֶרֶת לְיִשְׂרָאֵל הַמְצֻוִּים בְּכָל הַמִּצְוָה. וְתִמְצָא שֶׁאָמַר בְּסוֹף עִנְיָן זֶה (ויקרא כא:כד) ״וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ הֲרֵי שֶׁהִצְווּי נֶאֱמַר מֵה׳ גַּם לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶה יְצַדִּיק לְךָ פֵּרוּשֵׁנוּ שֶׁהָאַזְהָרָה בָּא כָּאן גַּם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ הַכֹּהֲנִים. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (ויקרא כא:כד) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וַיְדַבֵּר ה׳׳׳ הַזְהִיר אֶת אַהֲרֹן עַל יְדֵי הַבָּנִים וְאֶת הַבָּנִים עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת הַבָּנִים זֶה עַל יְדֵי זֶה. וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

לְנֶפֶשׁ. רַז״ל דָּרְשׁוּ (תורת כהנים) לְרַבּוֹת רְבִיעִית דָּם וְכוּ׳, וְרָאִיתִי לָרַמְבַּ״ם זַ״ל שֶׁכָּתַב בְּפֶרֶק ג׳ מֵהִלְכוֹת אָבֵל וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֶחָד הַמֵּת וְאֶחָד שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת שֶׁנֶּאֱמַר ״לְנֶפֶשׁ״, עַכַ״ל, וְהִקְשׁוּ עָלָיו מִדְּתַנָּא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא הַמֵּת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַדָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר ״לְנֶפֶשׁ״, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם״ לְרַבּוֹת וְכוּ׳, ע״כ. וְתֵרֵץ הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה שֶׁסּוֹבֵר רַמְבַּ״ם שֶׁמְּתֵיבַת ״לְנֶפֶשׁ״ גָּמְרִינַן הַכֹּל, שֶׁשְּׁקוּלִים הֵם, וּקְרָא לֹא צָרִיךְ אֶלָּא אַסְמַכְתָּא ע״כ. וְאֵין דִּבְרֵי הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה נִרְאִים, כִּי מִנַּיִן לוֹ לָרַמְבַּ״ם לִבְנוֹת בִּנְיָן חָדָשׁ שֶׁלֹּא כִּדְבְרֵי הַבָּרַיְתָא.

אֲבָל הַנָּכוֹן הוּא כִּי רַמְבַּ״ם זַ״ל בָּרַיְתָא אַחֶרֶת הוּא שָׁרָאָה, וְהִנֵּה הִיא כְּתוּבָה בַּבַּפְסִיקְתָא, וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״אֱמוֹר וְאָמַרְתָּ״ – לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, ״לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא״ – לְהָבִיא רְבִיעִית דָּם שֶׁתֵּצֵא מִן הַמֵּת שֶׁהוּא בְּלֹא יִטַּמָּא, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם, וְהוּבְאָה בָּרַיְתָא זוֹ בִּיבָמוֹת

(קיד). וּלְפִי בָּרְיָתָא זוֹ תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁגַּם שְׁאָר טֻמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת מִתְרַבּוֹת מִן "לְנֶפֶשׁ", שֶׁהֲרֵי דּוֹרֵשׁ כָּפֶל "וְאָמַרְתָּ" לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. וְהַדָּבָר פָּשׁוּט אֶצְלִי שֶׁנֶּעֱלְמָה בָּרְיָתָא זוֹ מֵעֵינֵי הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה, וְהָרְאָיָה שֶׁכָּתַב הָרַב בַּפֶּרֶק הַנִּזְכָּר דִּין י"ב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כֹּהֵן קָטָן וְכוּ' הַגְּדוֹלִים וְכוּ' כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י "אֱמוֹר וְאָמַרְתָּ" וְגוֹ', עַד כָּאן. הִנֵּה מִמָּה שֶׁמּוֹכִיחַ דִּין זֶה מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י וְלֹא מִדִּבְרֵי הַבָּרְיָתָא, אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יָדַע הַבָּרְיָתָא.

וְנִטְּמָאר לְיַשֵּׁב מִנַּיִן לָהֶם לִדְרוֹשׁ מִתּוֹרַת "לְנֶפֶשׁ" רְבִיעִית דָּם וְכוּ', וְדִלְמָא הֲצָרַךְ לוֹמַר "לְנֶפֶשׁ" לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ מַזְהִיר אֶלָּא עַל טֻמְאַת מֵת וְלֹא עַל שְׁאָר טֻמְאוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "לְמֵת לֹא יִטַּמָּא" וּמֵאֲמָרוֹ **לְנֶפֶשׁ** דָּרְשׁוּ רְבִיעִית דָּם וְכָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶפֶשׁ. אֲבָל טְמֵאֵי מֵת אֵינָם בִּכְלַל זֶה.

לֹא יִטַּמָּא. אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד הֲגַם שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים "הַכֹּהֲנִים", "אֲלֵיהֶם". לְסְבָרַת תַּנָּא שֶׁדָּרַשׁ כָּפֶל "וְאָמַרְתָּ" לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, מֵעַתָּה אֵין לָנוּ מָקוֹם אַזְהָרָה לַמְּטַמֵּא שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא לְכֹהֵן, לָזֶה אָמַר לָשׁוֹן יָחִיד וַאֲמִירָה לְרַבִּים, לוֹמַר שֶׁאַזְהָרַת רַבִּים עַל הַיָּחִיד, הָא לְמַדְתָּ אַזְהָרָה לַמְּטַמֵּא.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁחָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר "לֹא יִטַּמְּאוּ", שֶׁלֹּא תָּבֹא הַסְּבָרָא לִטְעוֹת שֶׁלֹּא הִקְפִּיד הַכָּתוּב אֶלָּא עַל טֻמְאַת כְּלָלוּת הַכֹּהֲנִים, כִּי דָּבָר זֶה אֵינוֹ אֶלָּא חֵקֶה וְאֵין לָנוּ אֶלָּא מָה שֶׁבָּא בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל כֹּהֵן יָחִיד לֹא יַקְפִּיד עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִטַּמָּא" לְשׁוֹן יָחִיד.

עוֹד, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' לַכֹּהֲנִים (ויקרא י:ט) אִסּוּר יַיִן וְשֵׁכָר, וְשָׁם גִּלָּה הַכָּתוּב שֶׁטַּעַם הָאִסּוּר הוּא לְבַל יַעַבְדוּ עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ שְׁתוּיֵי יַיִן, וְאִם כֵּן שֶׁלֹּא בִּזְמַן מִשְׁמַרְתָּם אוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַן עֲבוֹדָה יְכוֹלִין לִשְׁתּוֹת יַיִן וְשֵׁכָר, וְאִם כֵּן תָּבֹא הַסְּבָרָא שֶׁיִּלְמַד סָתוּם מֵהַמְפֹרָשׁ לְדוּן בְּטַעַם אִסּוּר טֻמְאָה שֶׁהוּא מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֶסְרָה שְׁתִיַּת יַיִן וְשֵׁכָר נֶאֶסְרָה טֻמְאָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַעֲבוֹדָה. לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְדִבֶּר לְשׁוֹן יָחִיד "לֹא יִטַּמָּא" לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים הוּא עוֹמֵד בְּאִסּוּר זֶה, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא מִטַּעַם בִּטּוּל עֲבוֹדָה כִּי אֵין עֲבוֹדָה בְּטֵלָה מֵהֶעְדֵּר כֹּהֵן אֶחָד, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאִסּוּר טֻמְאַת כֹּהֵן הִיא חוֹבַת גַּבְרָא, וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁמִּשְׁמַרְתּוֹ בָּאָה לִזְמַן רָחוֹק אַף עַל פִּי כֵן הוּא בְּאִסּוּר זֶה, וּמִטַּעַם הָאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם ז"ל וּכְתַבְנוּהוּ לְמַעְלָה.

פסוק ב

כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ וְגוֹ' – תַּנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: "שְׁאֵרוֹ" – זוֹ אִשְׁתּוֹ, דִּכְתִיב "שְׁאֵר אֲבִיךְ". "הַקְּרֹב" – לְמַעֵט אֲרוּסָה, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקָרְבָה. "אֵלָיו" – לְמַעֵט הַגְּרוּשָׁה, פֵּרוּשׁ קָרוֹב שֶׁנִּתְרַחֵק. יֹאמַר "לְאִמּוֹ", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו"? מָה אִמּוֹ שֶׁהִיא מִתְחַלֶּלֶת הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא לָהּ, אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמָּא לוֹ? אִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה

אִמּוֹ בְּיָדוּעַ, אַף אָבִיו בְּיָדוּעַ. אָבִיו חָזָקָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאָבִיו", עַד כָּאן. הִקְשׁוּ חַכְמֵי לוּנֵיל לְרי"ץ: לְעוֹלָם לֹא יֹאמַר הַכָּתוּב "לְאָבִיו" וְאָנוּ לְמֵדִין מִקַּל וָחֹמֶר מֵאִמּוֹ. מָה תֹּאמַר? הֲרֵי אָבִיו זֶה אֵינוֹ יָדוּעַ כְּאִמּוֹ, יְתֵמָא מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם זֶה אָבִיו – מְטַמֵּא, וְאִם אֵינוֹ אָבִיו, אִם כֵּן הוּא מַמְזֵר וְאֵין לוֹ כְּהוּנָה, עַד כָּאן.

וּבְעֵינַי אֵינוֹ קָשְׁיָא כְּלָל, כִּי הַכָּתוּב כָּאן בָּא לִשְׁנֵי דְּבָרִים: לְהַתִּיר וּלְהַצְרִיךְ. לְהַתִּיר טֻמְאָה בַּקְּרוֹבִים הַגַּם שֶׁאָסַר בָּרְחוֹקִים, וּלְהַצְרִיךְ – שֶׁאִם לֹא רָצָה לְטַמֵּא מְטַמְּאִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לְהּ יִטַּמָּא" וְאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "מִצְוָה", שֶׁחַיָּב כָּל כֹּהֵן לְטַמֵּא לַמֵּתִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן. וַהֲגַם שֶׁלֹּא נֶאֱמַר "לְהּ יִטַּמָּא" אֶלָּא בַּאֲחוֹתוֹ, הֲרֵי אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב פֶּסַח וְלֹא רָצָה לְטַמֵּא לְהּ וּדְחָפוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְּאוּהוּ בְּעַל כָּרְחוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ שֶׁעַל כָּל הַקְּרוֹבִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן הוּא חַיָּב לְטַמֵּא. וּכְפִי זֶה אִם הָיִיתִי דָּן טֻמְאַת אָבִיו מִדִּין מָה נַּפְשָׁךְ אֵין לִי מָקוֹם לְחַיְּבוֹ לְטַמֵּא לוֹ כִּי יֹאמַר מִי יֹאמַר שֶׁהוּא אָבִיו, וּמָה גַּם אִם יָמוּת אָבִיו בְּעֶרֶב פֶּסַח אֵין לְבַטֵּל מִצְוַת פֶּסַח אֶחָד בְּמוֹעֲדוֹ מֵחֲמַת סָפֵק, וְלֹא מִבָּעְיָא לְמַאן דְּאָמַר (רמב"ם ופרי חדש) סָפֵק דְּאוֹרַיְתָא מֶתֶר מִדְּאוֹרַיְתָא, פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא יְטַמֵּא לִדְחוֹת מִצְוַת פֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר סָפֵק דְּאוֹרַיְתָא אָסוּר מִדְּאוֹרַיְתָא אַף עַל פִּי כֵן אֵין לוֹ לִדְחוֹת מִצְוַת וַדַּאי מִפְּנֵי מִצְוַת סָפֵק, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו" שֶׁחַיָּב לְטַמֵּא לְכָל אֶחָד מֵהֶם דְּבַר תּוֹרָה. וְעַיֵּן בַּפְּסוּק שֶׁאַחַר זֶה.

וְעוֹד נִרְאֶה לִי, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ מְצִיאוּת שֶׁאָבִיו אֵין לוֹ אֶלָּא חֲזָקָה, וְהַבֵּן מֻחְזָק בְּכֹהֵן, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנֵינוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם מֻחְזָקִים בְּחֶזְקַת כֹּהֲנִים כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, גַּם מֻחְזָקִים שֶׁאֶחָד מֵהֶם אָב וְאֶחָד בְּנוֹ, וּמְצִיאוּת זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיּוּרַע חֶזְקַת הָאָב שֶׁאֵינוֹ כֹּהֵן וְלֹא יוּרַע חֶזְקַת הַבֵּן לַהֲסִירוֹ מִמַּדְרֵגַת כֹּהֵן, וְנֹאמַר שֶׁאֵין זֶה אָבִיו וְנִשְׁאַר הַבֵּן בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, אִם לֹא אָמַר "לְאָבִיו" הָיִיתִי דָּן שֶׁלֹּא יְטַמֵּא לְאָבִיו חֲזָקָה בָּאפֵּן הַנִּזְכָּר, מִטַּעַם שֶׁמָּא יוּרַע חֶזְקַת אָבִיו וְהַבֵּן יִשָּׁאֵר כֹּהֵן לְעוֹלָם, וְלָזֶה אָמַר הַתַּנָּא: אָבִיו חֲזָקָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו". וְהִנֵּה בֵּין לְדֶרֶךְ זֶה וּבֵין לְדֶרֶךְ רִאשׁוֹן, אָבִיו חֲזָקָה חַיָּב לְטַמֵּא לוֹ, כִּי סוֹף כָּל סוֹף אָבִיו אֵינוֹ אֶלָּא חֲזָקָה וְהַתּוֹרָה חִיְּבַתּוּ לְטַמֵּא.

וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְגוֹ'. תַּנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: יֹאמַר "לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו"? בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדָם הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא לָהֶם, אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁהוּא חַיָּב בִּכְבוֹדָם אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא לָהֶם? אִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַנִּפְלָים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו" – מָה אִמּוֹ וְאָבִיו בְּנֵי קַיָּמָא, אַף בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּנֵי קַיָּמָא, עַד כָּאן. קָשֶׁה, כְּפִי זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא "לְאִמּוֹ וְלִבְנוֹ" וְגוֹ' וְלֹא יֹאמַר "לְאָבִיו". וּלְטַעֲנַת

מַה אִמּוֹ בְּיָדוּעַ, בְּנוֹ וּבִתּוֹ יוֹכִיחוּ, שֶׁמִּן הַסְּתָם אֵינָם בְּיָדוּעַ אֶלָּא חֲזָקָה, וּמִטַּמֵּא לָהֶם. וְאֵין לוֹמַר שֶׁגָּרוּעַ אָבִיו מִבְּנוֹ וּבִתּוֹ, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁדָּן הַתַּנָּא קַל וָחוֹמֶר מֵהֶם לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, וְאִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "לְאָבִיו"? וְאִם לְגַלּוֹת עַל בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁהֵם בְּנֵי קַיָּמָא, לָמְדִינַן מִיתּוּר "לְאִמּוֹ" שֶׁאֵין צָרִיךְ, שֶׁבָּאָה מִקַּל וָחוֹמֶר בְּנוֹ וּבִתּוֹ. וְאֵין לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ שְׁנֵיהֶם יַחַד לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַנְּפָלִים, כִּי לָמָּה לֹא יַסְפִּיק אֶחָד? וְעוֹד, אִם צָרִיךְ שְׁנֵיהֶם, מַה מָּקוֹם לַתַּנָּא לַעֲשׂוֹת צְרִיכוּתוֹת בֵּין לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, הֲלֹא צְרִיכִין שְׁנֵיהֶם לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ נְפָלִים, וְהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים.

וְנִרְאָה לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא אָמַר "לְאָבִיו" הָיִיתִי דָן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ"? בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדָם מִטַּמֵּא לָהֶם, אִמּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי דָן גַּם אָבִיו. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ", לְמַעֵט אָבִיו מִטַּעַם שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא חֲזָקָה, וְהָיִינוּ מִתְחַיְּבִין לְפָרֵשׁ כִּי בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב הֵם דּוֹמִים לְאִמּוֹ בְּיָדוּעַ, וּכְגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה מְצִיאוּת שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ אֶלָּא מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי יְדִיעָה בְּרוּרָה בַּמְּצִיאוּת שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לְאָבִיו" וְהִקְשִׁינוּ לָמָּה הֻצְרַךְ, וְיָבֹא דִּינוֹ מֵאִמּוֹ, וְהֻכְרַחְנוּ לוֹמַר שֶׁבָּא לוֹמַר אֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא חֲזָקָה, אִם כֵּן "אִמּוֹ" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִנָּהּ לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ נְפָלִים. וַהֲגַם שֶׁהַתַּנָּא אָמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ" לְמַעֵט הַנְּפָלִים, לְאוֹ דַּוְקָא, וְסָמַךְ עַל מַה שֶּׁהֶעִירְךָ בְּסָמוּךְ בִּדְרָשַׁת "לְאָבִיו" שֶׁבָּא לוֹמַר אֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא חֲזָקָה.

אֲלָא שֶׁקָּשֶׁה לְמָה שֶׁאָמְרוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּסֵיפָא דְּבָרֵיתָא דִּ"לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו", וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִלּוּ נֶאֱמַר "לְאָבִיו" וְלֹא נֶאֱמַר "לְאִמּוֹ" וְכוּ', הָיִיתִי אוֹמֵר, מָה אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל אַף אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ מִתְחַלֶּלֶת, אִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ", עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהֻצְרַךְ "לְאִמּוֹ" לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, וּמִנַּיִן לוֹ לְמַעֵט הַנְּפָלִים? וְאִם תִּדְרֹשׁ לַנְּפָלִים, נִתְחַלְּלָה מִנַּיִן? וְעוֹד צָרִיךְ לָדַעַת כְּפִי זֶה, בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה אִם חַיָּב לְטַמֵּא לָהּ אוֹ לֹא, שֶׁיֵּשׁ פָּנִים לוֹמַר דַּוְקָא אִמּוֹ שֶׁחַיָּב בִּכְבוֹדָהּ הוּא שֶׁנִּתְרַבֵּית אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, וְיֵשׁ פָּנִים לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁגִּלָּה קְרָא שֶׁהַחִלּוּל אֵינוֹ פּוֹגֵם הַקְּרוּבָה, הוּא הַדִּין בִּתּוֹ.

אֲבָל בְּהָעִיר בְּדִבְרֵי הַתַּנָּא, מִנַּיִן מָצָא לוֹמַר שֶׁיִּטַּמֵּא לְאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה? אִם מִיתּוּר, דִּלְמָא אִצְטְרִיךְ מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר "לְאָבִיו" לְצַד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲלָה שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאֵם שֶׁגָּרוּעָה מֵעֲרֶךְ אָב לְצַד שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת. וּכְמוֹ כֵן דִּקְדֵּק הַתַּנָּא בִּתְחִלַּת דְּבָרָיו בְּאָמְרוֹ "מָה אָבִיו שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל", מַשְׁמַע כִּי הַהֶפְרֵשׁ יָצָרְךָ לַעֲשׂוֹת בּוֹ הַהִדְרָגָה הֲגַם שֶׁאֵינוֹ בַּנִּמְצָא אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת, וְאִם כֵּן נוֹכַל לוֹמַר עַד עַתָּה שֶׁאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה פָּטוּר מִלְּטַמֵּא. וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהַתַּנָּא סוֹבֵר כִּי אָמְרוֹ "לְאִמּוֹ" מַשְׁמָעוּתָהּ הוּא בֵּין כֹּהֶנֶת בֵּין חֲלָלָה. הָאֱמֶת שֶׁאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶלָּא "לְאָבִיו" הָיָה לְבַעַל דִּין לַחְלוֹק וְלוֹמַר, אִמּוֹ

גְּרוּעָה מֵאָבִיו גַּם בִּהְיוֹתָהּ כֹּהֶנֶת, כֵּיוָן שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּחִלּוּל, אֲבָל אַחַר שֶׁאָמַר "לְאִמּוֹ" אֲפִילּוּ נִתְחַלְּלָה בְּמַשְׁמָע. וּכְמוֹ כֵן תָּדוּן כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וּלְבִתּוֹ" אֲפִילּוּ נִתְחַלְּלָה בְּמַשְׁמָע, כִּי לֹא תְּלָה הַכָּתוּב הַדָּבָר אֶלָּא בְּסִבַּת הַקּוּרְבָה, וְאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה וּבִתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה נִקְרָאִים אִמּוֹ וּבִתּוֹ. וּמֵעַתָּה כֵּיוָן שֶׁבְּלֹא רִבּוּי אָנוּ אוֹמְרִים כִּי מַשְׁמָעוּת "בִּתּוֹ" הוּא אֲפִלּוּ שֶׁנִּתְחַלְּלָה כָּל שֶׁנִּקְרֵאת בִּתּוֹ יִטַּמָּא לָהּ, אִם כֵּן נָבֹא לָדִין לָמָּה אָמַר "אִמּוֹ", וַהֲלֹא תָּבֹא בְּקַל וָחוֹמֶר מִבִּתּוֹ, וּמַה בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִטַּמֵּא לָהּ, אִמּוֹ אִצְטְרִיךְ?

אַכֵּן אִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב "לְאִמּוֹ", אָז לֹא הָיִינוּ אוֹמְרִים כִּי "לְאָבִיו" בָּא לְמַעֵט בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַנִּפָּלִים, אֶלָּא לְמַעֵט אִמּוֹ. וּמְעוּט זֶה קָרוֹב יוֹתֵר בִּנְשְׁמָע מִלַּיְלֵךְ לְחַפֵּשׂ אַחַר הַנְּפָלִים שֶׁל בְּנוֹ וּבִתּוֹ לוֹמַר שֶׁעֲלֵיהֶם בָּא, וְהָיִיתִי מְמַעֵט אִמּוֹ מִטַּעַם שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת. וּכְשֶׁהָיִינוּ בָּאִים לָדוּן מִבִּתּוֹ שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת וּמִטַּמֵּא לָהּ, הָיִינוּ מַעֲמִידִין מְעוּט הָאֵם כְּשֶׁנִּתְחַלְּלָה דַּוְקָא, אֲבָל לֹא נִתְחַלְּלָה הָיְתָה בָּאָה מִקַּל וָחוֹמֶר מִבִּתּוֹ. וּכְשֶׁנָּבוֹא לָדוּן בְּבִתּוֹ אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה מִמַּשְׁמָעוּת הַתֵּבָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ לְמַעְלָה שֶׁאֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה תִּקָּרֵא בִּתּוֹ, הָיִינוּ חוֹזְרִים וְדָנִים בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מֵאִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה, וּמָה אִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ כְּמוֹ שֶׁדָּרַשְׁנוּ מִיִּתּוּר "לְאָבִיו", בִּתּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה לֹא כָל שֶׁכֵּן. וַהֲגַם שֶׁמַּשְׁמָעוּת "בִּתּוֹ" יַגִּיד אֲפִלּוּ נִתְחַלְּלָה, זֶה מִן הַסְּתָם, אֲבָל כְּשֶׁיָּבֹא הַלִּמּוּד בְּמִעוּט אוֹ בְּקַל וָחוֹמֶר נַחְזוֹר לְהַעֲמִידָהּ בְּשֶׁלֹּא נִתְחַלְּלָה.

הָעוֹלֶה מִכָּל הַכָּתוּב בְּעֹמֶק הַכָּתוּב הוּא, שֶׁאִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב "לְאָבִיו" שֶׁמִּמֶּנּוּ נָבֹא לִטְעוֹת שֶׁבָּא לְמַעֵט אִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "לְאִמּוֹ" וְהָיְתָה בָּאָה מִבְּנוֹ וּבִתּוֹ כַּנִּזְכָּר. וְאִם לֹא אָמַר "לְאִמּוֹ" שֶׁמִּמֶּנָּה הָיָה בָּא הַטָּעוּת לוֹמַר שֶׁבָּא לְמַעֵט אֲבִיו לְצַד שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אֶלָּא חֲזָקָה, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "לְאָבִיו". אִם כֵּן תִּקְשֶׁה לֹא יֹאמַר לֹא אָבִיו וְלֹא אִמּוֹ, לָזֶה דָּרְשׁוּ שֶׁבָּא לְמַעֵט הַנְּפָלִים שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶם. וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לָנוּ לוֹמַר שֶׁיֹּאמַר אוֹ "לְאִמּוֹ" לְבַד אוֹ "לְאָבִיו" לְבַד, כִּי אֶחָד מֵהֶם שֶׁיֹּאמַר יוֹלִיד הַטָּעוּת וְיִסְתֹּר הַבְּנְיָן. וְנִתְחַכֵּם ה' לְדַבֵּר דִּבְרֵי אֱמֶת, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם הַתַּנָּא וְקָדַם לְהוֹדִיעַ הַטָּעוּת הַיּוֹצֵא מֵאִם יֹאמַר אֶחָד מֵהֶם, וְאַחַר כָּךְ דָּרַשׁ יִתּוּר שְׁנֵיהֶם יַחַד, וְהָבֵן. וּבָזֶה עָלָה דִּבְרֵי הַתַּנָּא לְאוֹר עוֹלָם דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

פסוק ח

וְקִדַּשְׁתּוֹ. וְלֹא אָמַר "וְקִדַּשְׁתֶּם" כַּסֵּדֶר הַנִּדְבָּר עַד עַתָּה בִּלְשׁוֹן רַבִּים. לְדַבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבָּרָכָה (יבמות פח:) שֶׁאַזְהָרָה זוֹ בָּאָה שֶׁאִם כֹּהֵן לֹא רָצָה לְגָרֵשׁ אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ', שֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ וּמְיַסְּרִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ. וּלְפִי הַטַּעַם שֶׁנָּתַן הַכָּתוּב **כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב**, תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי כָּל עוֹד שֶׁיֵּשׁ כֹּהֲנִים שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים הַמַּסְפִּיקִים לְהַקְרִיב אֵין חִיּוּב לְכוּף, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד שֶׁאֲפִלּוּ עַל אֶחָד מֵהֶם יַקְפִּיד לַעֲשׂוֹת כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה.

קָדוֹשׁ יִהְיֶה לָךְ. פֵּרוּשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ יִהְיֶה לְךָ הַכֹּהֵן, פֵּרוּשׁ הִנֵּה הוּא שֶׁלְּךָ לְכוֹפוֹ עַל הַדָּבָר. וְאָמְרוֹ **כִּי קָדוֹשׁ**, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁקָּדְמָה לָנוּ הַיְדִיעָה כִּי הַקְּדֻשָּׁה הִיא בְּחִינָה הַנִּקְנֵית בְּרָצוֹן וּבְהַשְׁלָמַת הַחֵפֶץ וְהַחֵשֶׁק בָּהּ וְלֹא בִּכְפִיָּה, וְאֵיךְ אוֹמֵר הַכָּתוּב לְכוֹפוֹ עַל הַקְּדֻשָּׁה, לָזֶה אָמַר **כִּי קָדוֹשׁ**, פֵּרוּשׁ, לֹא לְהַמְשִׁיךְ לוֹ הַקְּדֻשָּׁה מֵחָדָשׁ, שֶׁכְּבָר הוּא קָדוֹשׁ, אֶלָּא שֶׁלֹּא לְאַבֵּד קְדֻשָּׁתוֹ. וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם**, נוֹתֵן טַעַם לְחִיּוּב יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר זֶה, כִּי בְּאֶמְצָעוּת קְדֻשַּׁת כֹּהֵן ה' בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכֵינוּ וּמְקַדֵּשׁ אוֹתָנוּ, וְאִם אֵין כֹּהֵן אֵין עֲבוֹדָה וְאֵין מְקַדֵּשׁ וְאֵין שׁוֹכֵן.

פסוק יז

דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר. אָמַר "לֵאמֹר", לְצַד שֶׁהַמִּצְוָה בָּאָה לְאַהֲרֹן כְּאָמְרוֹ "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן" שֶׁהִטִּיל עָלָיו לְהַפְרִישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין מִן הַכֹּהֲנִים לִהְיוֹת שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל, לָזֶה אָמַר **לֵאמֹר** שֶׁיַּזְהִיר גַּם כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁיֵּאָמַר לָהֶם הַמִּצְוָה, וְנִמְצְאוּ מַזְהָרִים הַכֹּהֲנִים עַל עַצְמָן וְכֹהֵן גָּדוֹל גַּם כֵּן מָטֵל עָלָיו לְבַל [יְגַשׁ] (יְזִיד) אִישׁ בַּעַל מוּם.

אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וגו'. לֹא אָמַר כַּסֵּדֶר שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלֹא כְּסֵדֶר שֶׁאָמַר בַּפָּרָשָׁה שֶׁאַחֲרֶיהָ "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ", וְלֹא כְּסֵדֶר יַיִן וְשֵׁכָר שֶׁאָמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ" (ויקרא י:ט). וְאוּלַי כִּי נִתְכַּוֵּן ה' בְּמֻתָּק לְשׁוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁאַהֲרֹן וּבָנָיו מֻבְטָחִים מִכָּל הַמּוּמִין הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, לָזֶה לֹא הִזְכִּיר לֹא הוּא וְלֹא בָּנָיו אֶלָּא "זַרְעֲךָ". וַהֲגַם שֶׁגַּם בָּנָיו יִקָּרְאוּ זַרְעֲךָ, אַף עַל פִּי כֵן מִמַּה שֶּׁשִּׁנָּה הֶעְירְךָ כִּי עַל הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם הוּא אוֹמֵר. וְדִקְדֵּק גַּם כֵּן לוֹמַר "מִזַּרְעֲךָ", הִבְטִיחֲךָ שֶׁלֹּא יִפּוֹל הַמּוּם בְּכֻלָּם אֶלָּא בְּמִקְצָתָם, וְעַיֵּן בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק "וְהוּא צָרוּעַ" (ויקרא כב:ד).

פסוק כא

כָּל אִישׁ וגו' מִזֶּרַע אַהֲרֹן וגו'. כָּפֶל הָאַזְהָרָה הוּא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ לְהַקְרִיב בַּעַל מוּם, וְלָזֶה לֹא עָשָׂה הַצִּוּוּי לְנוֹכֵחַ, וְהָבֵן:

פרק כב

פסוק ג

אֱמֹר אֲלֵהֶם. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "אֲלֵהֶם" – אֵלּוּ הָעוֹמְדִים לִפְנֵי הַר סִינַי, עַד כָּאן. הֶקְשֵׁה לָהֶם יִתּוּר "אֱמֹר אֲלֵהֶם", אִם עַל הָאֱמוּרִים בְּסָמוּךְ שֶׁהֵם הַכֹּהֲנִים, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁעֲלֵיהֶם הִתְחִיל לְדַבֵּר וְזֶה גְּמַר הַמִּצְוָה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בָּהּ. וְאִם עַל יִשְׂרָאֵל, הֲלֹא לֹא הֻזְכְּרוּ בְּסָמוּךְ לָזֶה! אָמַר עַל הָעוֹמְדִים בְּהַר סִינַי, כִּי שָׁם נִזְדַּוְּגָה אִמָּה לֵאלֹהֶיהָ, וּכְשֶׁיְּדַבֵּר סְתָם, הַדָּבָר מוּבָן שֶׁעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר. וּכְפִי זֶה הֲרֵי עִנְיָן זֶה הוּא גַּם לְיִשְׂרָאֵל.

וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן לָמָּה בְּכָל הַתּוֹרָה מַזְכִּיר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּרֶט וּפֶרֶט וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "דַּבֵּר אֱלֵהֶם"? כְּבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה ב:ה) מָשָׁל לְמִי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן חָבִיב וְתָמִיד זִכְרוֹנוֹ בְּפִיו: "אֱכֹל בְּנִי", "שְׁתֵה בְּנִי". כְּמוֹ כֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עֶרֶב עָלָיו זִכְרוֹנָם בְּפִיו. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִדְרֹשׁ דְּרִשֵׁינוּ.

פסוק ד

מִזֶּרַע אַהֲרֹן. הֶצְרֵךְ לְהַזְכִּירָם פַּעַם שְׁנִיָּה, לוֹמַר שֶׁהֵם דָּוְקָא הוּא שֶׁיֶּשְׁנָם בְּהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, אֲבָל קָדְשִׁים שֶׁאוֹכְלִים יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם (הַשְׁלָמִים) [מַעֲשֵׂר שֵׁנִי] אֵין צְרִיכִים הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, כָּךְ דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים.

וְאָמְרוּ **וְהוּא צָרוּעַ**, דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, עַצְמוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא" וְגוֹמֵר, עַד כָּאן. הִנֵּה בְּדִין זֶה אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָסוּק (ויקרא כא:ז) "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ", כִּי ה' יִשְׁמֹר, לְצַד שֶׁיֵּשׁ כָּאן גַּם כֵּן "אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע", וְאַהֲרֹן מָצִינוּ שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ מֵאִשְׁתּוֹ, וְאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר "וְהוּא" הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאַהֲרֹן יֹאכַל הַקֳּדָשִׁים בְּטֻמְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא". וְכֵיוָן שֶׁנִּתְרַבָּה אַהֲרֹן נִתְרַבּוּ גַּם כֵּן בָּנָיו, וּמֵעַתָּה פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם" וְלֹא נִתְרַבָּה אַהֲרֹן, אֱמוֹר מֵעַתָּה שֶׁאֵינוֹ בִּכְלָל, וְהוּא מִטַּעַם שֶׁהוּא מֻבְטָח שֶׁיִּשְׁמְרֵהוּ ה' לוֹ וּלְבָנָיו שֶׁלֹּא יִפּוֹל בָּהֶם מוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי.

פסוק יב

וּבַת כֹּהֵן וְגוֹ' הִיא וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ מִעוּט "הִיא" לְאִמָּהּ, שֶׁאִמָּהּ אוֹכֶלֶת מִצִּדָּהּ, הֲגַם שֶׁהִיא אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, וַאֲפִלּוּ נִתְאַלְמְנָה אִמָּהּ.

וְרָאִיתִי לְהָעִיר לִבּוֹת בְּנֵי אָדָם בְּרֶמֶז גָּדוֹל אֲשֶׁר רָמְזָה פָּרָשָׁה זוֹ. דַּע כִּי אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צג.) שֶׁעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּרָגָתָם לְמַעְלָה מֵהַדְּרָגַת הַמַּלְאָכִים. וְאָמְרוּ עוֹד (זוהר ח"ב קנה.) כִּי ה' בָּרָא אַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וּרְשׁוּמִים הֵמָּה בַּפָּסוּק (ישעיהו מג:ז) "כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו". לִכְבוֹדִי – עוֹלָם עֶלְיוֹן הַנִּקְרָא אֲצִילוּת, בְּרָאתִיו – הַנִּקְרָא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, יְצַרְתִּיו – יְצִירָה, עֲשִׂיתִיו – עֲשִׂיָּה. עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ מָלֵא כָּל עוֹלָם וְעוֹלָם וְעַד מִתַּחַת עוֹלָם, דִּכְתִיב (דברים לב:ט) "וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם", וְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ מֵאִיר בְּאַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת, הוּא בְּסוֹד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָיְ"ה בָּרוּךְ הוּא, יו"ד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, ה"א רִאשׁוֹנָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה וְכוּ', וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"ג ריח:) שֶׁחִיּוּנִית הַמִּתְנוֹעֵעַ בִּבְנֵי אֵל חַי הוּא מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, דִּכְתִיב (דברים לג:כז) "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ". גַּם קְרָאָם ה' בָּנָיו.

עוד אָמְרוּ זַ"ל (זוהר ח"א פ:, צד:) כִּי בְּחִינוֹת הַחִיּוּנִי שֶׁבָּאָדָם יִתְיַחֵס אֲלֵיו אַרְבָּעָה כִּנּוּיִים: יֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא נֶפֶשׁ, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא רוּחַ, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא נְשָׁמָה, וְיֵשׁ שֶׁיִּקָּרֵא חַיָּה, בְּסוֹד "כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים", וְתִקָּרֵא נְשָׁמָה לַנְּשָׁמָה. וְאָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת כִּי בְּחִינָה הַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלַם הָעֲשִׂיָּה, לְצַד הֱיוֹתוֹ מוּעָט וְאֵין בּוֹ אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא מֵהַחִיּוּנִית הַמְנַעֲנַע, וְהוּא הוּא שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּמוּרָגָּשׁוּת עוֹלַם הַזֶּה, וְעָשָׂה ה' כָּכָה לְסִבַּת הָעוֹלַם לִהְיוֹתוֹ גַּס, וְזוֹ תִּקָּרֵא נֶפֶשׁ. וְהַבָּא מֵאוֹר עוֹלַם הַיְצִירָה, לְצַד הֱיוֹתוֹ עֶלְיוֹן מֵעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה, הֶאָרָתָהּ גְּדוֹלָה וְתִקָּרֵא רוּחַ. וְהַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלַם הַבְּרִיאָה תִּקָּרֵא נְשָׁמָה לְצַד הַדָּרָגָתָהּ, וְהַבָּאָה מֵאוֹר עוֹלַם הָאֲצִילוּת תִּקָּרֵא נְשָׁמָה לַנְּשָׁמָה.

וְהִנֵּה הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת עָשָׂה הִתְקַשְּׁרוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת רוּחָנִי וְגַשְׁמִי בְּאָדָם יָשָׁר, קֶשֶׁר כָּל הַגַּשְׁמִיּוּת וְכָל הָרוּחָנִיּוּת יַחַד. הַגַּשְׁמִיּוּת בָּנָה אַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת וְשָׁם שָׂם לוֹ חֹק הָרוּחָנִיּוּת מִכָּל הָעוֹלָמוֹת. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הַגַּשְׁמִיּוּת יִתְנַגֵּד לְחִבּוּר הָרוּחָנִי יוֹתֵר מֵהִתְנַגְּדוּת אֵשׁ וּמַיִם, לָזֶה נִתְחַבְּרוּ ה' בָּרוּךְ הוּא וּבָרָא בָּאָדָם מָכוֹן הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא חֵלֶק מוּעָט מֵהָרוּחָנִיּוּת וְהִשְׁרָה בְּתוֹכָהּ בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה שֶׁהִיא בְּחִינַת הָרוּחַ, וְנִמְצֵאת הַנֶּפֶשׁ מְמֻצַּעַת בֵּין הַגּוּף וּבֵין הָרוּחַ, כִּי אֵין הָרוּחַ עוֹמֵד בַּגֶּשֶׁם בְּלֹא אֶמְצָעִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ כֵן הָרוּחַ מַמְצִיעַ בֵּין הַנֶּפֶשׁ וְהַנְּשָׁמָה, כִּי הַנֶּפֶשׁ בְּעֶרְךְ הַנְּשָׁמָה שֶׁאוֹרָהּ רַב כַּגּוּף לְעֶרְךְ הָרוּחַ, וְכֵן נְשָׁמָה מְמֻצַּעַת בֵּין הָרוּחַ וּבֵין נְשָׁמָה לִנְשָׁמָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי הַנֶּפֶשׁ יְכוֹלָה עָמֹד לְבַדָּהּ, וְהָרוּחַ בְּבַ', וְהַנְּשָׁמָה בְּגַ', וּנְשָׁמָה לִנְשָׁמָה בְּדַ'.

עוֹד אָמְרוּ יוֹדְעֵי דַּעַת קָדוֹשׁ (זוהר ח"ב צד:) כִּי הִתְעַצְּמוּת הַשְּׁלֵמִים בְּאֶמְצָעִיּוּת "לֶקַח טוֹב" אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ הַבּוֹרֵא הוּא לַעֲלוֹת מִדַּרְגָּה הַתַּחְתּוֹנָה לְמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ נֶפֶשׁ יַעֲלֶה לְמַדְרֵגַת רוּחַ, וְרוּחַ לְמַדְרֵגַת נְשָׁמָה, וּנְשָׁמָה לְמַדְרֵגַת נְשָׁמָה לִנְשָׁמָה, וְזוֹ הִיא תַּכְלִית סִבַּת בְּרִיאַת הָאָדָם, תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם.

עוֹד אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי הַהִשְׁגָּה בְּהַעֲלָאָה זוֹ תְּסוֹבֵב שֶׁיִּשְׁלַח אָדָם יָדוֹ וְיֵהָנֶה כְּאָדָם הָעוֹשֶׂה בְּשֶׁלּוֹ, וְהוּא סוֹד (תהלים קכח:ב) "יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ", פֵּרוּשׁ הָאשֶׁר שֶׁלְּךָ וְהַטּוֹב שֶׁלְּךָ, וְהוּא מַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ קֹדֶם בִּיאָתָהּ לָעוֹלָם הַזֶּה אוֹכֶלֶת כִּבַּת בּוֹגֶרֶת, וּבַחֲזָרָתָהּ כִּבַּת נְשׁוּאָה.

עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כָּל אֲשֶׁר יָצַר וּבָרָא וְעָשָׂה ה', הַכֹּל עוֹמֵד לְמָזוֹן וּלְמַחְיָה מֵעוֹלַם הָעֶלְיוֹן שֶׁאֵלָיו יִקָּרֵא עוֹלַם הָאֲצִילוּת, וְהוּא אוֹר הַיּוֹ"ד שֶׁנִּשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהַמָּזוֹן הַהוּא יִקָּרֵא קֹדֶשׁ, וְהוּא מְקוֹר הַחַיּוּת וְהָאשֶׁר וְהַטּוֹב. וְהֻגַּם כִּי כָּל הַנִּבְרָאִים יוֹרֵד לָהֶם הַחַיּוּת, כִּי זוּלַת הַחַיּוּת אֵין נִבְרָא, וְהוּא סוֹד אֲמְרוֹ (נחמיה ט:ו) "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם", עִם כָּל זֶה יִשְׁתַּנֶּה הַשֶּׁפַע בְּהִתְרַחֲקוּתוֹ, כַּאֲשֶׁר יִשְׁתַּנֶּה הַצּוֹמֵחַ מִן הָאָרֶץ כְּשֶׁמִּתְרַחֵק מֵהַיְנִיקָה. וְעָשָׂה ה' כָּכָה לָתֵת

לְכָל אֶחָד כְּפִי בְּחִינָתוֹ וּכְפִי אֲשֶׁר יַשִּׂיג בְּטַהֲרָתוֹ, גַּם לְאֶרֶץ הַגַּשְׁמִית יִתֵּן לָהּ ה' מַיִם וְזֶהוּ שִׁפְעָהּ וְחַיּוּתָהּ וְהוֹלִידָה וְהַצְמִיחָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן הוּא שֶׁפַּע הַחִיּוּנִיּוּת שֶׁל הַנְּפָשׁוֹת וְהָרוּחוֹת וְהַנְּשָׁמוֹת וּנְשָׁמוֹת לַנְּשָׁמוֹת כְּפִי בְּחִינָתָהּ, כִּי לֹא כָל הַנְּפָשׁוֹת בְּהַדְרָגָה אַחַת, וְלֹא כָל וְכוּ' שָׁווֹת וְכוּ', וְאֵין לְךָ נִבְרָא בֵּין בַּגַּשְׁמִיִּים בֵּין בָּרוּחָנִיִּים בֵּין בַּמַּלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים בֵּין בַּנְּפָשׁוֹת רוּחוֹת (כֹּחוֹת) נְשָׁמוֹת נְשָׁמוֹת לַנְּשָׁמוֹת שֶׁאֵינָם צְרִיכִין לַשֶּׁפַע הַקָּדוֹשׁ, אֶלָּא כָּל אֶחָד כְּפִי שָׁרְשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ.

עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי לֶהֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁזּוֹכֶה לְכָל הַמַּדְרֵגוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת, וְיֵשׁ שֶׁזּוֹכֶה לְשֶׁלֹּשׁ, וְיֵשׁ לִשְׁתַּיִם, וְיֵשׁ לְאַחַת, וּמִי שֶׁלֹּא זָכָה אֶלָּא בַּנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְרוּחַ אֵין מַעֲשָׂיו מוֹעִילִים כְּלוּם, כִּי אֵין כֹּחַ בְּיָדוֹ לַהֲשִׁיבָהּ לְמַעְלָה, כִּי אֵין מַחֲזִיק בְּיָדוֹ לְהַטּוֹתָהּ אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הָרוּחַ. אִם יִזְכֶּה לָרוּחַ בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים יַעֲלֶה הַנֶּפֶשׁ לְמַדְרֵגַת הָרוּחַ. וְדַע כִּי כַּאֲשֶׁר יַעֲלֶנָּה לְמַדְרֵגַת הָרוּחַ הִנֵּה הוּא קְנָאָהּ בְּמַעֲשָׂיו וְנִקְרָא הוּא בַּעְלָהּ, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ (משלי כג:ב) "אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה", פֵּרוּשׁ, קָנָאהּ וְהוּא שֶׁלּוֹ בְּאֶמְצָעוּת הַיְגִיעָה, וְהַמּוּשָׂג מֵהַיְגִיעָה נַעֲשֶׂה הָרוּחַ בַּעַל נֶפֶשׁ כִּי עוֹלָה הִיא עִמּוֹ וְשָׁוִים הֵם בְּהַדְרָגָה וּמְקוֹם תַּחֲנוֹתוֹ תַּחֲנוֹתָהּ, מִפְּתוּ תֹּאכַל וּמִכּוֹסוֹ תִּשְׁתֶּה וּבְחֵיקוֹ תִּשְׁכָּב. וְכֵן הָרוּחַ בְּעֶרֶךְ הַנְּשָׁמָה, וְהַנְּשָׁמָה בְּעֶרֶךְ נְשָׁמָתָהּ. וּקְנִיַּת מַדְרֵגַת בְּחִינוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הֲלֹא הוּא בְּאֶחָד מִשְּׁתֵּי סִבּוֹת: אוֹ מִצַּד הַמַּזְרִיעַ, כִּי הָאָב יַפְעִיל כֹּחַ עֶלְיוֹן בַּבֵּן כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וַיְחִי (בראשית מט:ג) בְּפָסוּק "רְאוּבֵן בְּכֹרִי", אוֹ לְצַד הִתְעַצְּמוּת בְּאֶמְצָעוּת עֶסֶק הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (זוהר ח"ג צא:) בְּפָרָשַׁת "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד", כִּי הָאָדָם יָכוֹל לְהַשִּׂיג מַה כְּפִי הִתְעַצְּמוּתוֹ בַּתּוֹרָה וְכוּ', אֲפִלּוּ יִהְיֶה בְּמַדְרֵגָה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנָּה, אִם יִטְרַח יַשִּׂיג הַדְּרָגוֹת עֶלְיוֹנוֹת כְּפִי שִׁעוּר הַיְגִיעָה, יַעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו.

עוֹד יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הַמְּסֻבָּב מֵחֵטְא הָאָדָם גַּם כֵּן יִשְׁתַּנֶּה כְּפִי מַה שֶּׁהִיא בְּחִינַת הָאָדָם, כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה פְּגָם אֲשֶׁר יְסוֹבֵב לַנֶּפֶשׁ כִּפְגָם הָרוּחַ וּשְׁאָר הַדְּרָגוֹת, כִּי פְּגָם הַנֶּפֶשׁ יְסוֹבֵב כְּלִיּוֹנוֹ בְּסוֹד (יחזקאל יח:ד) "הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תָמוּת", וּפְגָם הָרוּחַ אֲפִלּוּ לֹא יְסוֹבֵב אֶלָּא כְּתָמִים וּנְגָעִים יֵחָשֵׁב פְּגָם גָּדוֹל, וְלָזֶה יְצַוֶּה ה' עָלָיו "וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ" וְדָרְשׁוּ רַז"ל (שבת קנב:) תְּנָהּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לְךָ, שְׁזוּלַת זֶה נִדְבָּקִים בָּהּ סִרְכֵי הַטֻּמְאָה וְיִסָּבוּהָ לְגֵיוֹנֵי הַסִּטְרָא אַחֲרָא וְיִמְנָעוּהָ מִשּׁוּב אֶל מְקוֹמָהּ הָרִאשׁוֹן. וּפְגָם הַנְּשָׁמָה הֲגַם שֶׁלֹּא יַגִּיעָהּ כַּשִּׁעוּר הַנִּזְכָּר אֶלָּא יִפְחַת אוֹרָהּ מִמַּה שֶּׁהָיָה תְּכַסֵּהוּ כְּלִמָּה, כִּי הַכֹּל כְּפִי הַמְּבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. וּפְגָם נְשָׁמָה לְנְשָׁמָה הֲגַם שֶׁלֹּא יַגִּיעַ עָלֶיהָ מֵהַפְּגָם וְלֹא הַפְּחָתַת אוֹרָהּ אֶלָּא שֶׁיְּסוֹבֵב שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנָהּ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּתִּקּוּנִים (תיקון ע') בְּסוֹד פָּסוּק "לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן" שֶׁמְּדַבֵּר הַכָּתוּב בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְשָׁמָה לְנְשָׁמָה וּכְשֶׁבָּא אָדָם לִידֵי

חֵטְא מִסְתַּלֶּקֶת הַנְּשָׁמָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁלֹּא יֵאָנֶה לָהּ אָוֶן, וְסִלּוּקָהּ זֶה תַּקְפִּיד עָלָיו כְּפִי עֵרֶךְ מַעֲלָתָהּ, הָא לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶאְכֶסֶן מֶלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְחוֹזֵר בּוֹ וּמְגָרְשׁוֹ.

וְאַחֲרֵי הוֹדִיעַ ה' אוֹתָנוּ כָּל הָאֲמוּר, נוּכַל לוֹמַר כִּי הֵן הֵנָּה הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּכְּתוּבִים. וְהִתְחִיל לוֹמַר **וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ** מְדַבֵּר בִּשְׁנֵי עִנְיָנֵי קֹדֶשׁ: בְּקֹדֶשׁ הַקָּרְבָּנוֹת, וּבַקֹּדֶשׁ הַנֶּעְלָם שֶׁהוּא שֶׂפַע הָרוּחָנִי מָזוֹן לִבְנֵי אֱלֹהִים.

וְאָמַר **תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר** לְרָמֹז אֶל הָרוּחַ וְאֶל הַנֶּפֶשׁ, כִּי הָרוּחַ הוּא תּוֹשַׁב כֹּהֵן, פֵּרוּשׁ, כִּי בּוֹ מוֹשַׁב הַנְּשָׁמָה הַנִּקְרֵאת כֹּהֵן שֶׁהִיא מַדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה, וְשָׂכִיר גַּם כֵּן הוּא הַנֶּפֶשׁ כִּי הוּא הַפּוֹעֵל כָּל מְלָאכוֹת הָאָדָם. שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ הוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לֶאֱכֹל מֵהַמָּזוֹן הַנִּקְרָא קֹדֶשׁ לְצַד הֱיוֹתוֹ מַדְרֵגָה גְּדוֹלָה, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁכָּתַב הָרַשְׁבַּ"ץ (זוהר ח"ב קכא.) בַּהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.

וְאָמַר **וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה קְנַת נֶפֶשׁ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כֹּהֵן הִיא נְשָׁמָה הָעֶלְיוֹנָה תִּקָּרֵא כֹּהֵן. וְהִזְכִּירָהּ בִּלְשׁוֹן זָכָר לוֹמַר כִּי כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה לְגֶדֶר זֶה תִּקָּרֵא בְּמַדְרֵגַת זָכָר. "כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ" – כִּי בְּאֶמְצָעוּת כִּשְׁרוֹן מַעֲשֶׂיהָ קָנְתָה גַּם הַנֶּפֶשׁ וְהֶעֱלְתָה אוֹתָהּ לְמַדְרֵגָתָהּ וְתִקָּרֵא בַּעַל נֶפֶשׁ (משלי כג:ב). **הוּא יֹאכַל בּוֹ**. פֵּרוּשׁ, כִּי יִזְכֶּה לֵהָנוֹת גַּם הַנֶּפֶשׁ מִקֹּדֶשׁ, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה זֶה קֹדֶם עֲלֹתָהּ, וְאָמַר הַנֶּפֶשׁ וּמִכָּל שֶׁכֵּן הָרוּחַ שֶׁהוּא עֶלְיוֹן מִנֶּפֶשׁ.

וְאָמְרוּ **וִילִיד בֵּיתוֹ**, יְכַוֵּן אֶל נְפָשׁוֹת הַקְּדוּשָׁה אֲשֶׁר נָפְלוּ מִזְּמַן קַדְמוֹן, וְהֵם מִתְבָּרְרִים בְּאֶמְצָעוּת כִּשְׁרוֹן מַעֲשֶׂה הַצַּדִּיקִים, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב הוּא כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת לְהוֹצִיא נִיצוֹץ הַטּוֹב, וְיִתְיַחֲסוּ בְּשֵׁם יְלִידֵי הַנְּשָׁמָה הַמְבָרֶרְתָּם, וְאָמַר הַכָּתוּב שֶׁגַּם הֵם יַעֲלוּ עִמָּהּ לֵיהָנוֹת מִקֹּדֶשׁ.

וְאָמְרוּ **וּבַת כֹּהֵן** – מְדַבֵּר הַכָּתוּב בַּנְּשָׁמָה שֶׁנִּפְגְּמָה וְנִטְמְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, שֶׁתִּפְסִיד הֲנָאַת הַקֹּדֶשׁ. וְהוּא אָמְרוֹ **וּבַת כֹּהֵן** שֶׁהִיא הַנְּשָׁמָה, **כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר** שֶׁהוּא סמא"ל שֶׁחָמְדָה מַטְעַמּוֹתָיו וַתִּזְנֶה אַחֲרָיו, "הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל". דִּקְדֵּק לוֹמַר "בִּתְרוּמַת", לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ תְּרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל, תְּרֵי מִמַּאֲה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַקֹּדֶשׁ עַצְמוֹ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר "הִיא" לִשְׁלֹל אַחֶרֶת הַבָּא מִשְׁפָּטָהּ בְּסָמוּךְ, דִּכְתִיב "וּבַת", וְזֶה הוּא עִנְוּי הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁיֶּחְסַר מְזוֹנָהּ הִיא נִשְׁפֶּלֶת וְנֶחְשָׁךְ אוֹרָהּ וְיָרַד הֲדָרָהּ רַחֲמָנָא לִיצְלַן.

פסוק יג

וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וְגוֹ'. מְדַבֵּר הַכָּתוּב בִּבְחִינַת נְשָׁמָה לַנְּשָׁמָה שֶׁאֵין מַגִּיעָהּ דְּבֵקוּת הָרַע כָּל עִקָּר, אֶלָּא שֶׁהִיא בּוֹרַחַת וְהוֹלֶכֶת לָהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתַּן טַעַם בְּבַת כֹּהֵן תְּלִישָׁא, לוֹמַר כִּי בְּחִינָה זוֹ מְעֻלָּה בְּיוֹתֵר, וְלָזֶה אֵין זָר אִתָּהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁעֲלֶיהָ נֶאֱמַר "לֹא יֵאָנֶה לַצַּדִּיק" וְגוֹ' (משלי יב:כא). וְקוֹרוֹתֶיהָ הֵם שֶׁתִּתְהֶיהָ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, אָמַר אַלְמָנָה

כְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל הַזָּן וּמְפַרְנְסָהּ, כְּמוֹ כֵן בַּעְלָהּ לֹא זָן וְלֹא מְפַרְנְסָהּ בְּמִצְוֹוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. **וּגְרוּשָׁה** כִּי לְצַד שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ הָאָדָם לַעֲבֹר פִּי ה' – גֵּרְשָׁהּ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. **וְזֶרַע אֵין לָהּ** – שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּרוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, אַף עַל פִּי כֵן **וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ** וַחֲזָרָתָהּ הִיא לֶאֱכֹל מִשֻּׁלְחַן אָבִיהָ כִּימֵי נְעוּרֶיהָ שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת בְּבוּשָׁה מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכַל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן נְשָׁמָה שֶׁהִשִּׂיגָה עֲשׂוֹת תּוֹרָה וּמִצְוֹוֹת שֶׁאוֹכֶלֶת יְגִיעָהּ כְּאָדָם הָאוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ.

וְאָמְרוֹ **וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ**, נָתַן טַעַם לָמָּה אֵין הַשֵּׁם יִתְבָּרְךְ מְרַחֵם גַּם לַנְּשָׁמָה לְהַאֲכִילָהּ קֹדֶשׁ בְּתוֹרַת חֵן וְחֶסֶד, לָזֶה אָמַר הַטַּעַם הוּא "וְכָל זָר" וְגוֹ', וְלָזֶה נְשָׁמָה שֶׁנִּדְבַּק בָּהּ בְּחִינַת הָרַע הַנִּקְרָא זָר לֹא תֹּאכַל, לְבַל יֹאכַל הַזָּר הַהוּא הַנִּדְבָּק בָּהּ:

פסוק יד

וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ. רַז"ל נָחְלְקוּ בְּפֶרֶק ו' דִּתְרוּמוֹת: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הַקֹּדֶשׁ שֶׁאָכַל, עַד כָּאן. וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּין לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי הַנְּתִינָה זוֹ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נוֹתֵן הַקֹּדֶשׁ עַצְמוֹ, וּכְאִלּוּ לֹא אָכַל הַקֹּדֶשׁ.

פסוק טז

וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם וְגוֹמֵר. פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁלֹּא יִפְרְעוּ קֶרֶן וְחֹמֶשׁ יַגְדִּילוּ גֶּדֶר הָאָשָׁם שֶׁעָשׂוּ בְּשׁוֹגֵג לִקְרָא מֵזִיד שֶׁהוּא עָוֹן, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם לְתַקֵּן וְאֵינָם מְתַקְּנִין. וְהוּא אָמְרוֹ **וְהִשִּׂיאוּ**, פֵּרוּשׁ יְנַשְּׂאוּ אוֹתָם, פֵּרוּשׁ הֵם שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר עָוֹן אֶת שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אַשְׁמָה. וְאָמְרוֹ **בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם**, פֵּרוּשׁ שֶׁיֶּחְשֹׁב לָהֶם מֵזִיד אֲכִילַת הַקֳּדָשִׁים שֶׁאָכְלוּ, לֹא הֶזֵּדת מְנִיעַת הַפֵּרָעוֹן. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה:

פרק כג

פסוק ב

מוֹעֲדֵי ה' וְגוֹ'. גְּזֵרַת הַדִּבּוּר. רַז"ל אָמְרוּ (תורת כהנים) כִּי הוּא "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם", פֵּרוּשׁ כִּי מוֹעֲדֵי ה' הֵם בִּזְמַן שֶׁיִּקְרְאוּ אוֹתָם יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר "אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי". עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר לְצַוּוֹת עַל הַשַּׁבָּת. וְעוֹד רוֹאֶה אֲנִי שֶׁחָזַר לוֹמַר פַּעַם שֵׁנִי אַחַר מִצְוַת הַשַּׁבָּת "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'".

וְנִרְאֶה כִּי שְׁעוּר הַכְּתוּבִים הוּא, שֶׁמִּתְחִלָּה צִוָּה ה' כִּי עִקַּר הַמּוֹעֲדוֹת תְּלוּיִ בַּזְּמַנִּים אֲשֶׁר יִקְרְאוּ אוֹתָם, וְחָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיִּטְעוּ לוֹמַר שֶׁבִּכְלָל זֶה גַּם כֵּן קְדֻשַּׁת יוֹם הַשַּׁבָּת אִם יַסְכִּימוּ לְדָחוֹתוֹ מִיּוֹמוֹ לְיוֹם אַחֵר יִתְקַדֵּשׁ עַל פִּיהֶם, לָזֶה חָזַר וּפֵרֵשׁ **אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדַי שֵׁשֶׁת יָמִים** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ אֵלֶּה שֶׁהֵם שַׁבָּתוֹת הֵם מוֹעֲדַי, מוֹעֲדִים שֶׁקָּבַע הַבּוֹרֵא וְאֵינָם בְּגֶדֶר הִשְׁתַּנּוּת. וְחָזַר לוֹמַר **אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ** אֲשֶׁר הִרְשֵׁיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּקְרְאוּ אוֹתָם אַתֶּם, בַּחֹדֶשׁ

הָרִאשׁוֹן וְגוֹ', פֶּסַח שְׁבוּעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם כִּפּוּר סֻכּוֹת, אֵלּוּ אֵין קְדֻשָּׁתָם אֶלָּא עַל פִּי יִשְׂרָאֵל.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר **אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם** שְׁתֵּי פְּעָמִים, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבָּ"ם בְּפֶרֶק ד' מֵהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: עַל שָׁלֹשׁ סִבּוֹת מְעַבְּרִין הַשָּׁנָה – עַל הַתְּקוּפָה, וְעַל הָאָבִיב, וְעַל פֵּרוֹת הָאִילָן. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁבֵּית דִּין מְעַבְּרִין בִּשְׁבִילָן מִפְּנֵי הַדְּרָכִים וְכוּ' וּמִפְּנֵי הַגְּשָׁרִים וְכוּ' וּמִפְּנֵי תַּנּוּרֵי פְּסָחִים וְכוּ' וּמִפְּנֵי גָּלְיוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִמְּקוֹמָן וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם וְכוּ', עַד כָּאן. הֲרֵי כִּי לִשְׁתֵּי סִבּוֹת כּוֹלְלוֹת מְעַבְּרִין וּמְאַחֲרִין הַמּוֹעֵד, הָאַחַת לְצַד תְּנָאֵי הַזְּמַן שֶׁיִּהְיֶה בָּאָבִיב, וְהַשְּׁנִיָּה לְצַד כִּשְׁרוֹן הָעָם. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב שְׁתֵּי פְּעָמִים "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם", וְשֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלְּצַד תְּנָאֵי הַזְּמַן שֶׁהִתְנָה הַכָּתוּב חֹדֶשׁ הָאָבִיב לְבַד מְעַבְּרִין, אֲבָל לְכִשְׁרוֹן הָעָם יַעֲשֶׂה הַמּוֹעֵד בְּזְמַנִּים הַנִּמְצָאִים מֻכְשָׁרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים **אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם**.

פסוק ה

בֵּין הָעַרְבַּיִם פֶּסַח לַה'. פֵּרוּשׁ, חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לַה' מִקָּרְבַּן פֶּסַח שֶׁהוּא מַתַּן דָּמִים וְהַקְטָרַת חֲלָבִים יִהְיֶה בֵּין הָעַרְבַּיִם, אֲבָל חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא אֲכִילַת הַבָּשָׂר יִהְיֶה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים. עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **פֶּסַח לַה'**, לְצַד שֶׁפֶּסַח מִצְרַיִם שֶׁהוּא פֶּסַח רִאשׁוֹן עָשׂוּהוּ לְאַהֲבַת הֶעָרֶב וְהַמּוֹעִיל, הֶעָרֶב שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה יט) שֶׁנִּתְבַּשֵּׂם פִּסְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֵרוּחוֹת גַּן עֵדֶן, וְעַיִן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בֹּא (שמות יב:מג), וְהַמּוֹעִיל לְפִסְחַ הַמַּשְׁחִית עַל בָּתֵּיהֶם, וְכָאן אָמַר כִּי פֶּסַח דּוֹרוֹת יַעֲשׂוּהוּ לְשֵׁם ה' הֲגַם שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מִשְּׁתֵּיהֶן.

פסוק טו

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם וְגוֹ'. אָמְרוּ **לָכֶם**, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' לִסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"ג צז.) כִּי לְצַד שֶׁהָיוּ בְּטֻמְאַת מִצְרַיִם וְרָצָה ה' לְהַזְדַּוֵּג לְאֻמָּה זוֹ, דֵּן בָּהּ כְּמִשְׁפַּט נִדָּה שֶׁדַּיְנָהּ לִסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים, וְצִוָּה שֶׁיִּסְפְּרוּ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת וְאָז יִהְיוּ מֻכְשָׁרִים לְהַכְנִיסָתָם כַּלָּה לַחֻפָּה. וַהֲגַם כִּי שָׁם שִׁבְעָה יָמִים וְכָאן שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת, לְצַד הַפְלָגַת הַטֻּמְאָה, וְגַם הֱיוֹתָם בִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל, שֹׁעֶר הַתְּמִים דֵּעִים כִּי כֵן מִשְׁפָּטָם. וְעַיִן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (שמות יט:א) "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת" וְגוֹ'. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם**, פֵּרוּשׁ סִבַּת סְפִירָה זוֹ הִיא לִסְבַּתְכֶם, לְטַהֲרַתְכֶם, שֶׁזּוֹלַת זֶה תֵּכֶף הָיָה ה' נוֹתֵן לָהֶם הַתּוֹרָה. וּלְדֶרֶךְ זֶה יֵדַיִק עַל נָכוֹן טַעַם **מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת** וְלֹא מִיּוֹם הַשַּׁבָּת עַצְמוֹ, כִּי כֵן מִשְׁפַּט הַסְּפִירָה שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַיָּמִים שְׁלֵמִים, וּלְצַד שֶׁיּוֹם ט"ו בְּנִיסָן שֶׁהוּא יוֹם הַשַּׁבָּת הָאָמוּר כָּאן מִקְצָת הַיּוֹם הָיוּ עֲדַיִן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, לָזֶה יָצוּ ה' לִסְפֹּר מִמָּחֳרַת. וַהֲגַם כִּי זֶה הָיָה בְּפֶסַח מִצְרַיִם, כַּמִּשְׁפָּט

הַזֶּה יֵעָשֶׂה בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק עַצְמוֹ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, כִּי כְּמוֹ כֵן יֵעָשֶׂה בְּסוֹד ה' כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן. וּכְפִי הַפְּשָׁט לְזִכָּרוֹן הָעוֹבֵר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת לְזִכָּרוֹן "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים" וְגוֹ', וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּפָסוּק "וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (בראשית ב:ב). וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז רָמַז בְּאָמְרוֹ **וּסְפַרְתֶּם** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי נִשְׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בִּבְחִינַת הַלּוּחוֹת, וּבְאֶמְצָעוּת תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ וְטָמְאַת הַתְּעוּב יִתְלַכְלְכוּ וְיַחְשִׁיךְ אוֹרָם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה לב:ב) כִּי הַלּוּחוֹת שֶׁל סַנְפִּרִינוֹן הָיוּ. לָזֶה אָמַר **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם**, פֵּרוּשׁ, בְּאֶמְצָעוּת מִנְיָן זֶה אַתֶּם מְאִירִים כְּסַנְפִּרִינוֹן אֶת עַצְמְכֶם.

מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, מֵעַכְשָׁיו קוֹדֶם שֶׁתִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת", וּכְנֶגֶד אַחַר בִּיאָתָם לָאָרֶץ אָמַר **מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם** וְגוֹ', וְלָזֶה הִקְדִּים "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" לְהֶיוֹתָהּ מִצְוָה שֶׁיִּשָּׁנֶה אָז, מַה שֶּׁאֵין כֵּן "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם" שֶׁהוּא אַחַר בִּיאָה לָאָרֶץ:

פסוק כב

וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר וְגוֹ'. מַה עִנְיָן זֶה לְכָאן? וְאוּלַי שֶׁבָּא לְחַיֵּב גַּם שָׂדֶה שֶׁהוּבָא מִמֶּנּוּ הָעֹמֶר שֶׁחַיָּב בְּלֶקֶט וּפֵאָה, שֶׁתָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁתְּחִלָּתוֹ נִקְצַר לְקָרְבָּן יִהְיֶה פָּטוּר מִפֵּאָה וְכוּ' תַּלְמוּד לוֹמַר. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֶלָּא לֶקֶט וּפֵאָה שֶׁהֵם חוֹבַת שָׂדֶה בְּלֹא סוֹבֵב אֶמְצָעִי, וְלֹא הִזְכִּיר שִׁכְחָה שֶׁהִיא בָּאָה מִצַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ שֶׁרַמַּז ה' בָּזֶה שֶׁכָּל מִי שֶׁנּוֹתֵן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ בִּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם וְהוּא מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו לְתוֹכוֹ וְכוּ', עַד כָּאן. מַה שֶּׁאָמַר שִׁכְחָה אַף שֶׁלֹּא הוּזְכַּר בַּפָּסוּק, לְצַד שֶׁהִיא מִצְוָה שֶׁחַיָּב בָּהּ כְּלֶקֶט וּפֵאָה כְּלָלָה. וְהַכָּתוּב שֶׁלֹּא כָתַב לְהַעִירְךָ שֶׁנִּתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לָדֶרֶךְ שֶׁכָּתַבְתִּי.

פסוק כז

יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, בְּלֹא אֶמְצָעוּת קְרִיאָתָם אוֹתוֹ קֹדֶשׁ, וּבְלֹא עִנּוּי שֶׁמִּתְעַנִּים בּוֹ, הוּא יוֹם כִּפּוּר מִצַּד עַצְמוֹ. וּמֵעַתָּה יֵשׁ שָׂכָר לְמִצְוַת קְרִיאַת קֹדֶשׁ וְעִנּוּי בּוֹ, מִלְּבַד רֶוַח הַכַּפָּרָה.

פסוק כח

וְכָל מְלָאכָה וְגוֹ' כִּי יוֹם כִּפֻּרִים וְגוֹ'. נִתְּינַת טַעַם זֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסוֹטָה דַּף מ', שֶׁאֵין אוֹמְרִים פְּסוּקִים כְּשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִין אֶת הָעָם, וְהַטַּעַם אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ מַאֲזִין? עַד כָּאן. וּלְדֶרֶךְ זֶה אָמַר "וְכָל מְלָאכָה לֹא תֵעָשׂוּ", וְהַטַּעַם "כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא", פֵּרוּשׁ כִּי עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם מְכַפֵּר, וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהַזְּמַן מְכַפֵּר עָלָיו וְהוּא עָסוּק בִּמְלַאכְתּוֹ. וְהַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם לְבָבוֹ יָבִין הַמְכַפֵּר, כִּי הוּא אָדוֹן הַמֵּאִיר הַיּוֹם לְסַגֵּל סְגֻלַּת דָּבָר זֶה.

פסוק לד

הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ יִתּוּר הַזֶּה, וּפֵרַשְׁתִּי הַבָּרַיְתָא בְּפָרָשַׁת מְצוֹרָע (ויקרא י"ד:ז').

פסוק לז

מוֹעֲדֵי ה'. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא (תורת כהנים פסוק ל"ה): אֵלּוּ יְמֵי מוֹעֵד שֶׁאָסוּרִין בִּמְלָאכָה, עַד כָּאן. וְנִרְאֶה כִּי לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **וּמִלְבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם** וְגוֹ', **כָּל נִדְרֵיכֶם** וְגוֹ', **כָּל נִדְבוֹתֵיכֶם** אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַה', שֶׁמַּשְׁמַע אֲפִלּוּ עוֹלוֹת, וְאֵין עוֹלוֹת בָּאִין בְּיוֹם טוֹב, כְּאָמְרָם (ביצה יט.): לָכֶם וְלֹא לְגָבוֹהַּ, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵין הַכְּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד.

פרק כד

פסוק ב

צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מָה עִנְיַן מִצְוֹת שָׁמָּן וְהַדְלָקָתוֹ בְּמָקוֹם זֶה, גַּם מִצְוֹת מַעֲרֶכֶת הַשֻּׁלְחָן מָה עִנְיָנוֹ לָכָאן, וּמַה גַּם שֶׁכְּבָר נֶאֶמְרוּ הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן בִּמְקוֹמָן בְּמִצְוֹת הַמִּשְׁכָּן וּמְצוָותָיו. וְרַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּרֵשׁ מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ, וְאֵין בִּדְבָרָיו דָּבָר מַסְפִּיק. וְרַמְבַּ"ן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כָּתַב שֶׁכָּלָה הַשֶּׁמֶן וְכוּ', וְאֵין רְאָיָה לִדְבָרָיו.

וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה מִצְוֹת שִׁבְיעִיּוֹת – פֶּסַח שִׁבְעָה יָמִים, חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעָה יָמִים, שְׁמִחַת הַמִּינִים שִׁבְעָה יָמִים, גַּם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים יֶשְׁנָם בִּבְחִינַת הַשֶּׁבַע לֶהֱיוֹתָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, לָזֶה סָמַךְ לָזֶה גַּם כֵּן מִצְוֹת הַמְּנוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת שֶׁבַע נֵרוֹת, גַּם הַשֻּׁלְחָן יֶשְׁנוֹ בְּסוֹד שֶׁבַע דִּכְתִיב "שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת" וְגוֹ' וְהַשֻּׁלְחָן הַסִּדּוּרוֹת עָלָיו שֶׁהוּא סוֹד הַמִּתְקַבֵּץ בּוֹ שֵׁשׁ מַעֲלוֹת וְהִיא מַשְׁלֶמֶת שֶׁבַע, וְתִמְצָא שֶׁצִּוָּה גַּם כֵּן בְּפָרָשָׁה זוֹ מִצְוַת הָעֹמֶר שֶׁהוּא שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, גַּם מִצְוַת הַשַּׁבָּת, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁכְּלַל כָּל מִצְוֹת הַשְּׁבִיעִיּוֹת יַחַד לוֹמַר כִּי סוֹדָם וְעִקָּרָם אֶחָד.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּסִמִיכוּת פָּרָשַׁת מְנוֹרָה לְפָרָשַׁת סֻכָּה, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) בְּפָסוּק "מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת" וְזֶה לְשׁוֹנָם: וְכִי לְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ? וַהֲלֹא כָּל הָאַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ, וּפֵרְשׁוּ הַתּוֹסָפוֹת (שבת כב:) שֶׁלֹּא הָיוּ הוֹלְכִים לְאוֹר הַחַמָּה אֶלָּא לְאוֹר הַשְּׁכִינָה, שֶׁהָיוּ רוֹאִים מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַתַּפּוּחַ וְכוּ', אֶלָּא עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְחַכֵּם ה' בְּסִמִיכוּת זֶה שֶׁל מִצְוַת הַמְּנוֹרָה לְמִצְוַת סֻכָּה "כִּי בַסֻּכּוֹת" וְגוֹ', לוֹמַר כִּי יִשְׂרָאֵל לְצַד עַנְיֵי כְבוֹד לֹא הָיָה לָהֶם אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, וַהֲלִיכָתָם הָיְתָה לְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, אִם כֵּן מִצְוַת מְנוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת, עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם וְכוּ'.

פסוק י

וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה וגו'. אמַר **וַיֵּצֵא** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא) בְּפָסוּק "וַיֵּצֵא הָעֶגֶל הַזֶּה" שֶׁיָּצָא בְּלֹא כַּוָּנַת הַפּוֹעֵל, כְּמוֹ כֵּן כָּאן לֹא שֶׁנִּתְכַּוְּנָה הָאִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית לְמַעֲשֶׂה הַכְּעוּר אֶלָּא בְּלֹא מִתְכַּוֵּן לִדְבַר אִסּוּר יָצָא הַנֶּגַע, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה א:כח) שֶׁהֶעֱמִיד הַמִּצְרִי הַבַּעַל לַעֲבוֹדָתוֹ וְחָזַר לַבַּיִת וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְהָאִשָּׁה חָשְׁבָה כִּי בַּעְלָהּ הָיָה וְיָצָא נֶגַע זֶה. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁהַכָּתוּב מַשְׁוֶה זִכְרוֹן הָאִשָּׁה לְזִכְרוֹן הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי, דִּכְתִיב **הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** כִּי נְקֵיָּה הָאִשָּׁה מֵעָוֹן וְשָׁוָה לָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי הַמְּזֻכָּר לְפָנֵינוּ שֶׁאֵין בּוֹ דֹּפִי. וְאָמְרוֹ **בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה בְּתוֹכָם מַמְזֵר כַּיּוֹצֵא בּוֹ. **עוֹד** יִרְצֶה, שֶׁלֹּא נָתְנוּ לוֹ מוֹשָׁב בְּתוֹכָם, שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁהָיָה רוֹצֶה לָטַעַת אָהֳלוֹ הָיָה אוֹמֵר לוֹ "אֵינְךָ מִשֶּׁלָּנוּ", וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים) אָמְרוּ שֶׁבָּא לוֹמַר הַכָּתוּב שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי. טַעַם שֶׁלֹּא הוּזְכַּר שְׁמוֹ, אוּלַי שֶׁלֹּא רָצָה לְהַזְכִּירוֹ מִשּׁוּם שֶׁעַל יָדוֹ הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּקַּב בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת הַשֵּׁם, וּמְגַלְגְּלִין וְכוּ', וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְגַנּוֹת אָדָם, וּמַה גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁנִּשְׁאַר הָרוֹשֶׁם לְעוֹלָם וָעֶד.

עוֹד נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר, שֶׁמְּרִיבָה אֲשֶׁר נָצוּ עָלֶיהָ הִיא עַל הַהֶפְרֵשׁ הַנִּרְשָׁם, שֶׁזֶּה הוּא בֶּן יִשְׂרְאֵלִית וְזֶה בֶּן יִשְׂרְאֵלִי, וְכָאן כְּלַל כָּל מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה לב:ג) לְמַאן דְּאָמַר עַל דְּבַר יוֹחֲסִין וּלְמַאן דְּאָמַר וְכוּ', וְלֹא חָשׁ הַכָּתוּב לְהַאֲרִיךְ לָשׁוֹן וְלוֹמַר גַּם כֵּן שְׁמוֹ כִּי אֵין צֹרֶךְ בַּדָּבָר.

פסוק יא

וְשֵׁם אִמּוֹ. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר שְׁמָהּ בִּתְחִלָּה כְּשֶׁהִזְכִּירוֹ עַד הֲבָאָתוֹ אֶל מֹשֶׁה, וְיֵשׁ לוֹמַר בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים: הָאֶחָד לִשְׁבָח עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – **וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, גַּם הִיא מִכְּלַל הַמְּבִיאִים. וְהָאֶחָד לְגָנַאי – **וַיָּבִיאוּ אוֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה** וְעַל יְדֵי הֲבָאָה זוֹ נִתְחַיְּבָה שֶׁהַכָּתוּב יְפָרְסֵם אוֹתָהּ שֶׁאִמּוֹ הִיא שְׁלוֹמִית, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל בְּנָהּ, וּכְתִיב (משלי י"ב:י') "וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי", לָזֶה גִּלָּה אוֹתָהּ הַכָּתוּב כִּי זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ. גַּם הִזְכִּיר שִׁבְטָהּ לְהַטְעִים עַצְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, כִּי מִן הַסְּתָם הַשֵּׁבֶט יְרַחֵם וְיַעֲמֹד לְעֶזֶר הַקְּרוֹבִים, וְלָזֶה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (ויקרא רבה לב) גְּנַאי לוֹ גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ וְכוּ':

פסוק כב

כַּגֵּר כָּאֶזְרָח. וְלֹא אָמַר הַגֵּר כָּאֶזְרָח, שֶׁאָז יִהְיֶה נִשְׁמָע כִּי מַדְרֵגַת גֵּר לְמַטָּה מִמַּדְרֵגַת אֶזְרָח, שֶׁהַקָּטָן נִתְלֶה בַּגָּדוֹל, לָזֶה אָמַר **כַּגֵּר כָּאֶזְרָח** פֵּרוּשׁ הָאֶזְרָח כַּגֵּר וְהַגֵּר כָּאֶזְרָח שֶׁשְּׁקוּלִים הֵם בַּמִּשְׁפָּט.

פסוק כג

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ וְגוֹ'. קָשֶׁה, מַה מָּקוֹם "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ" וְגוֹ' אַחַר שֶׁאָמַר "וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמְקַלֵּל וְגוֹ' וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אָבֶן", הֲרֵינִי רוֹאֶה שֶׁעָשׂוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה ה'? וְיֵשׁ לוֹמַר, לְצַד שֶׁהָיָה הַדָּבָר עַל יְדֵי מְרִיבָה וּמַחְלוֹקֶת שֶׁהָיְתָה בֵּין הַיִּשְׂרְאֵלִי וּבֵין בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית, יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁעָשׂוּ בוֹ מִשְׁפָּט כָּתוּב לְאֶמְצָעוּת גַּם כֵּן טִינָא שֶׁבַּלֵּב, לָזֶה אָמַר **עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'**, פֵּרוּשׁ, לְצַד מִצְוַת ה' הוּא שֶׁעָשׂוּ.

אוֹ נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהַעֲלוֹת הַמִּצְוָה שֶׁעָשְׂאוּהָ כָּל יִשְׂרָאֵל, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה בּוֹ יַד כֻּלָּם.

אוֹ יִרְצֶה, שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה שֶׁקִּנְאוּ קִנְאַת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, הֶעֱלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב גַּם כֵּן כְּאִלּוּ עָשׂוּ כָּל הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" בְּדֶרֶךְ כְּלָל.

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לְצַד שֶׁבְּמִצְוַת ה' לְמֹשֶׁה אָמַר **הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל** שֶׁחוֹזֵר אֶל מֹשֶׁה כִּי הוּא יוֹצִיא אוֹתוֹ, וְהָרְגִימָה תִּהְיֶה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב **וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה**, וְכָאן אָמַר "וַיּוֹצִיאוּ הַמְקַלֵּל" שֶׁחוֹזֵר אֶל יִשְׂרָאֵל הַמְזְכָּרִים בְּסָמוּךְ, וּבָא הַכָּתוּב לְשַׁבֵּחַ לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' לְמֹשֶׁה**, פֵּרוּשׁ, לַעֲשׂוֹת הוּא, קָדְמוּ הֵם בְּדַבְּרוֹ אֲלֵיהֶם וְעָשׂוּ אוֹתוֹ קוֹדֶם שֶׁיְּעַשֶּׂהוּ מֹשֶׁה, לְצַד הַזְּרִיזוּת וְהַמְּהִירוּת לְקַיֵּם מִצְוַת ה'. וְלַדְּרָכִים הָרִאשׁוֹנִים נִפְרַשׁ הוֹצֵא, אוֹ הוּא אוֹ שְׁלוּחוֹ.

חסלת פרשת אמור

פרק כה

פסוק א

בְּהַר סִינַי וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הִזְכִּיר הַר סִינַי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהֲגַם שֶׁרֻבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים) כִּי לְלַמֵּד בָּא שֶׁכָּל הַמִּצְוֹות נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן בְּסִינַי, עֲדַיִן יֵשׁ מָקוֹם לִשְׁאֹלֵתְנוּ לָמָּה לֹא לִמֵּד זֶה אֶלָּא בְּמִצְוָה זוֹ בְּדִיּוּק וְלֹא בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה אוֹ אַחֲרוֹנָה. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁהִזְכִּיר מַתְּנַת הָאָרֶץ, דִּכְתִיב **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן** דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּהַר סִינַי, לוֹמַר כִּי מֵחֲמַת הַר סִינַי, פֵּרוּשׁ, מַה שֶׁקִּבְּלוּ בּוֹ הִיא שֶׁנִּגְמְרָה הַמַּתָּנָה, שֶׁעַל מְנַת תּוֹרָה נָתַן ה' אֶת הָאָרֶץ.

עוֹד עַל פִּי מַאֲמַר הַגְּמָרָא מַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (ע"ז כ.) וּפָסְקוּ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת זְכִיָּה, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אָסוּר לְתֵת לְעַכּוּ"ם מַתְּנַת חִנָּם, עַד כָּאן. וְאִם כֵּן יִשְׂרָאֵל קוֹדֶם שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה דִּינָם כְּעַכּוּ"ם, וְאַחַר קַבָּלַת תּוֹרָה יָכוֹל לִיתֵּן לָהֶם, לָזֶה אָמַר **בְּהַר סִינַי** שֶׁבָּזֶה יָכוֹל לוֹמַר "אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם". וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב גַּם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן", כִּי פְּשִׁיטָא כִּי הוּא הַנּוֹתֵן וְאֵין אַחֵר לִטְעוֹת בּוֹ. וְתִמְצָא שֶׁבְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים (ויקרא יט:כג)

אָמַר "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם" וְגוֹ', וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר בָּהּ סִימָן, אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמַה שֶׁכָּתַבְנוּ. וּמֵעַתָּה יִתְיַשֵּׁב לָמָּה בָּחַר ה' לִלְמֹד בִּנְיַן אָב זֶה לְכָל הַתּוֹרָה בְּפָרָשָׁה זוֹ וְלֹא בְּפָרָשָׁה אַחֶרֶת.

פסוק ב

דַּבֵּר וְגוֹ' וְאָמַרְתָּ וְגוֹ'. טַעַם הַכָּפֶל, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמִצְוָה זוֹ עִנְיַן מְנִיעַת עֲבוֹדַת אֲדָמָה וְהַפְקָרַת הַפֵּרוֹת הָעוֹלִים מֵהָאִילָנוֹת וְצֶמַח הָאֲדָמָה. כְּנֶגֶד מְנִיעַת עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַהֲכָנַת הַצְּלָחָתוֹ אָמַר **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קְשִׁי, כִּי הוּא דָּבָר שֶׁאֵין רְצוֹן אָדָם חָפֵצָה בּוֹ לְצַד הֱיוֹתוֹ מְנִיעַת הַטּוֹב, וּכְנֶגֶד הַפְקָרַת הַצּוֹמֵחַ אָמַר **וְאָמַרְתָּ**, כִּי הוּא דָּבָר שֶׁכָּל אֶחָד יִשְׁמַח בּוֹ שֶׁיֹּאמַר יָדוֹ בַּכֹּל, גַּם לְצַד הַהַבְטָחוֹת שֶׁצִּוָּה בָּעִנְיָן (ויקרא כה:כא) "וְעָשְׂתָה אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" אָמַר "וְאָמַרְתָּ", אֲמִירָה הַמְסֻעֶדֶת אֶת הַלֵּב.

עוֹד יְרֻצֶּה, לְצַד שֶׁמִּצְוָה זוֹ שֶׁל שְׁבִיתַת הָאָרֶץ יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן שֶׁעַל עֲבָדָיו חִיּוּב לְקַיְּמָם כָּל דָּבָר, וְהַשֵּׁנִי הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר זֶה בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ יִתְחַיֵּב עֲשׂוֹתוֹ כְּפִי הַדִּין, כִּי הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ וּמַתָּנָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת הַמַּתָּנָה תְּנָאוֹ קַיָּם, וּכְמוֹ כֵן הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁעַת הַמַּתָּנָה מַתָּנָה תְּנָאִים, כְּאָמְרוֹ "אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן" וְלֹא אָמַר "אֲשֶׁר נָתַתִּי", אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר כְּנֶגֶד דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן אָמַר "דַּבֵּר", וּכְנֶגֶד הֱיוֹת הַדָּבָר מִתְחַיֵּב מֵהַמִּשְׁפָּט אָמַר "וְאָמַרְתָּ", פְּרוּשׁ בְּלֹא טַעַם גְּזֵרַת מֶלֶךְ יְקַבְּלוּ הַמַּאֲמָר.

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה הִיא כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּמַאֲמָר זֶה, אִם עַל שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ (ויקרא כה:ד) "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן".

אָכֵן נִתְכַּוֵּן ה' לוֹמַר סָמוּךְ לְזִכָּרוֹן הַנְּתִינָה לָהֶם שִׁיּוּר לַה' בָּאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ **אֲנִי נֹתֵן** וְלֹא מַתָּנָה חֲלוּטָה אֶלָּא **וְשָׁבְתָה** וְגוֹ' **לַה'**, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ שִׁעוּר שַׁבַּת זֶה, אִם חֹדֶשׁ, אִם שָׁנָה, בְּכַמָּה שָׁנִים, וְאָמַר **שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבָּת** וְגוֹ', וּמֵעַתָּה אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב "וְשָׁבְתָה" וְגוֹ' אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר אַחַר כָּךְ "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית" לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁשִּׁיֵּר ה' לְעַצְמוֹ שָׁנָה זוֹ, אֶלָּא שֶׁנָּתַן מַתָּנָה חֲלוּטָה לְצְמִיתוּת, וְלֹא כֵן הוּא.

וְהִצַּוֵּתִי וְרָאִיתִי כִּי אֱלֹהִים חָשְׁבָה לְטוֹבָה בְּסֵדֶר מַעֲשֶׂה זֶה, כִּי אִם הָיָה ה' נוֹתֵן הָאָרֶץ עַל תְּנַאי, בְּהִבָּטֵל הַתְּנַאי תִּתְבַּטֵּל הַמַּתָּנָה, וּבְמַה שֶׁעָשָׂה הַשִּׁיּוּר כְּשֶׁיִּשְׁלְחוּ יָד בַּשִּׁיּוּר לֹא מִפְּנֵי זֶה תִּתְבַּטֵּל הַמַּתָּנָה, אֶלָּא עֲלֵיהֶם לְפָרֵעַ כָּל הָעוֹלֶה בַּשִּׁיּוּר. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כו:לד) "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ אֵת אֲשֶׁר לֹא שָׁבְתָה" וְגוֹ', וּמֵעַתָּה אֵין בְּטוּל לְמַתָּנַת הָאָרֶץ עַד עוֹלָם:

עוֹד נִרְאֶה טַעַם סְמִיכוּת "וְשָׁבְתָה" לְ"אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן", עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (בבא מציעא כג.) הֵן שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם בִּמְקוֹם שִׁבּוּעָה, וְהֶחָכָם אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חָכְמָה הוּא ה'

אֱלֹהִים, וְלָזֶה כְּשֶׁהוֹצִיא מִפִּי עֶלְיוֹן "אֲנִי נוֹתֵן" אֲמִירָתוֹ בִּמְקוֹם שִׁבּוּעָה. אוֹ גַּם כֵּן לְצַד שֶׁמַּתְנַת ה' לְיִשְׂרָאֵל דִּין צְדָקָה יֵשׁ לָהּ וַאֲמִירָתָהּ כְּדִין נֶדֶר (ראש השנה ו.), וְלָזֶה תֵּכֶף וּמִיָּד תּוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר לְאָמְרוֹ "אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן" אָמַר "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ" וְגוֹ', וְזוּלַת זֶה מַה שֶּׁאָמַר אַחַר כָּךְ "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית" וְגוֹ' אֵינוֹ תּוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר לְמַאֲמַר הַנְּתִינָה שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בְּמַאֲמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים" וְגוֹ' "וְשֵׁשׁ שָׁנִים" וְגוֹ'.

פסוק ג

שֵׁשׁ שָׁנִים וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן לִיתֵּן עֲשֵׂה עַל הַזְּרִיעָה וְגוֹ' וְעַל הַזְּמִירָה שֶׁל שָׁנָה שְׁבִיעִית, כִּי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה (פסחים מא:), וַהֲגַם שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת שְׁמִטָּה (פרק א) כִּי עֲשֵׂה נִשְׁמַע מֵאָמְרוֹ "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת" וְגוֹ', אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נִשְׁמַע מִשָּׁם עֲשֵׂה דִּזְרִיעָה וַעֲשֵׂה דִּזְמִירָה, אוֹ אוּלַי לְחַיְבוֹ בִּשְׁנֵי עֲשִׂין, וְעַיֵּן בְּפֶסוּק "וְאָסַפְתָּ".

וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר. כָּפַל לוֹמַר "וְשֵׁשׁ שָׁנִים" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְתִזְמֹר כַּרְמֶךָ", יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּפֶרֶק ה' דִּשְׁבִיעִית וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּנוֹת שׁוּחַ שְׁבִיעִית שֶׁלְּהֶם שְׁנִיָּה וְכוּ', וְכָתְבוּ הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאָנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם אַחַר חֲנָטָה, וְכֵיוָן שֶׁחָנְטוּ בַּשְּׁבִיעִית דִּינָם כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית וַאֲסוּרִים בַּשָּׁנָה שְׁנִיָּה לַשְּׁבִיעִית. הֲרֵי שֶׁבְּאֵילָנוֹת אָנוּ הוֹלְכִים אַחַר חֲנָטָה, וּבְדָגָן וּבִירָקוֹת אָנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם אַחַר לְקִיטָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (יג:), וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הִבְדִּיל ה' וְאָמַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל זֵרְעוֹנֵי שָׂדֶה בְּפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל הַכֶּרֶם בִּפְנֵי עַצְמָן, לְצַד שֶׁאֵין מִשְׁפָּטָן שָׁוֶה, שֶׁזֶּה אָנוּ הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר לְקִיטָה וְזֶה אָנוּ הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר חֲנִיטָה.

וְאָסַפְתָּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "וְאָסַפְתָּ", וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְדַיֵּק **וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ** וְלֹא סְפִיחֶיהָ הָעוֹלִים בַּשְּׁבִיעִית, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לִתֵּן עֲשֵׂה עַל אֲסִיפַת סְפִיחִים כִּי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה, אוֹ יִרְצֶה לְהַבְטִיחַ שֶׁהֲגַם שֶׁזֵּרְעוּ הָאָרֶץ שֵׁשׁ שָׁנִים וּכְפִי טֶבַע הָאָרֶץ כְּשֶׁזּוֹרְעָהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה לֹא תִתֵּן כֹּחָהּ, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא כט.) זוֹרֵעַ שָׁנָה אַחַת וּמוֹבִירָהּ שָׁנָה אַחַת וְכוּ', שֶׁבָּזֶה תִּתֵּן כֹּחָהּ, אֲבָל שָׁנָה עַל שָׁנָה וּבְפָרַט שֵׁשׁ שָׁנִים וַדַּאי שֶׁתִּכְחַשׁ הָאָרֶץ, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר הִנֵּה טוֹב מְאֹד שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ בְּאֶפֶן אֶחָד בְּסֵדֶר שֶׁתִּתֵּן כֹּחָהּ בִּשְׁנַת הַזְּרִיעָה, וְאֵין לְדָבָר זֶה גְּבוּל שֶׁתִּהְיֶה שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית בְּדִיּוּק שְׁנַת שַׁבָּתוֹן, לָזֶה אָמַר **שֵׁשׁ שָׁנִים** וְאַף עַל פִּי כֵן **וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ** בְּנֶגֶד הָרָאוּי לָהּ בְּלֹא הַכְחָשָׁה מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וְאֵין צֹרֶךְ לְהוֹבִיר אוֹתָהּ בְּשָׁנָה מִשְּׁנֵי הַשֵּׁשׁ כִּי יְצָו ה' אֶת הַבְּרָכָה בָּאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה. וְאוּלַי כִּי לָזֶה גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**. דַּבֵּר כְּפִשְׁטָהּ, וְאָמַרְתָּ כִּי אַדְרַבָּה מַתָּנָה טוֹבָה אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם שֶׁיִּזְרְעוּ הַשָּׁדֶה וְכוּ' שֵׁשׁ שָׁנִים זֶה אַחַר זֶה וְלֹא תִכְחַשׁ הָאָרֶץ מִתֵּת כֹּחָהּ בְּשָׁוֶה מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרְכוּ לְהוֹבִיר זוּלַת שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְמִצְוַת מֶלֶךְ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין דַּף כ"ו וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי, פּוּקוּ וְזִרְעוּ בַּשְּׁבִיעִית מְשׁוּם אַרְנוֹנָא. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת: וְאִם תֹּאמַר, מְשׁוּם אַרְנוֹנָא הִתִּירוּ לַחֲרוֹשׁ בַּשְּׁבִיעִית דְּאוֹרַיְתָא? וְיֵשׁ לוֹמַר וְכוּ', אִי נַמִּי יֵשׁ לוֹמַר דְּפִקּוּחַ נֶפֶשׁ הוּא שֶׁשּׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ וְאֵין לוֹ וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **שֵׁשׁ שָׁנִים** וְגוֹ' **וְאַסַפְתָּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, אֵימָתַי אֵין אֲנִי מַתִּיר לְךָ אֶלָּא שֵׁשׁ וְלֹא שֶׁבַע? "וְאַסַפְתָּ" – כְּשֶׁאַתָּה זוֹרֵעַ לֶאֱסֹף לְעַצְמְךָ, אֲבָל לְאַרְנוֹנָא לָתֵת לַמּוֹשֵׁל – זִרְעוּ אֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית כְּדִבְרֵי רַבִּי יַנַּאי.

פסוק ו

וְהָיְתָה שַׁבַּת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁפָּטוֹ כִּשְׁאָר שֻׁלְחַן הַגְּבוֹהַּ שֶׁהַכֹּהֲנִים זוֹכִים בּוֹ, אֶלָּא "לָכֶם" – לְכֻלְּכֶם יַחַד, כֹּהֲנִים לְוִיִּם יִשְׂרְאֵלִים וְכוּ', וְחָזַר וּפֵרַט "לְךָ" וְגוֹ'. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "לָכֶם", שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "הָאָרֶץ לְאָכְלָה לְךָ" וְגוֹ'? וְנִרְאֶה כִּי חָשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה, שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר הַקּוֹדֵם בַּפָּסוּק קוֹדֵם בָּאֲכִילָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ (ספרי) עָנְיֶיךָ וַעֲנִיֵּי עִירְךָ וְגוֹ', מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים טו:ז) "כִּי יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן" וְגוֹ', לָזֶה קֹדֶם הַכָּתוּב וְכָלַל כֻּלָּם יַחַד וְאָמַר "לָכֶם", שֶׁאֵין גָּדֵר לְאֶחָד יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית.

פסוק יד

וְכִי תִמְכְּרוּ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ קָנֹה מִיַּד – אַל תּוֹנוּ", הַמִּטַלְטְלִין יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה וְאֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת, עַד כָּאן. וּבַגְּמָרָא (בבא מציעא נו.) הִקְשׁוּ מִפָּסוּק "אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ", וְהֶעֱלוּ, כָּל יָדוֹ – יָדוֹ מַמָּשׁ, וְשָׁאנֵי הָתָם דִּלֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי, עַד כָּאן. קָשָׁה, וְנִלְמַד מִשָּׁם שֶׁכְּשֶׁיֵּאמַר "יָדוֹ" אֵין יָדוֹ מַמָּשׁ? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁתֵּבַת "יָדוֹ" מַשְׁמָעוּתוֹ הוּא יָדוֹ מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁגַּם יָכוֹל לִהְיוֹת נִשְׁמַע גַּם כֵּן רְשׁוּתוֹ, אֲבָל מַשְׁמָעוּת יָדוֹ הוּא יוֹתֵר קָרוֹב בַּנִּשְׁמָע. וְלָזֶה כְּשֶׁיֵּאמַר הַכָּתוּב יָדוֹ, הֲגַם שֶׁשְּׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים צוֹדְקִים בָּהּ, אֵין אֲנִי דָן בָּהּ אֶלָּא הַדִּרְגָּה הַיּוֹתֵר קְרוֹבָה שֶׁהוּא יָדוֹ. וְאִם אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב לוֹמַר יָדוֹ מַמָּשׁ, עָלָיו שֶׁלֹּא לוֹמַר תֵּבָה שֶׁנּוּכַל לְפָרֵשׁ בָּהּ הֲבָנָה זָרָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ בָּהּ אֶלָּא פֵּרוּשׁ אֶחָד, לֹא יָחוּשׁ הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן שֶׁיָּכוֹל לְהִשָּׁמַע בּוֹ הָעִנְיָן. וְנִשְׁאַר לָנוּ לַחְקֹר זֹאת לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁדָּרְשׁוּ שֶׁאַזְהָרַת "אַל תּוֹנוּ" אֵינָהּ אֶלָּא בְּמִטַלְטְלִין, וַהֲלֹא עִקַּר הַכָּתוּב בְּמֶכֶר קַרְקָעוֹת נֶאֱמַר.

וְנִרְאֶה כִּי הֲגַם שֶׁרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ כֵּן, הוּא עַל פִּי הַהֲלָכוֹת שֶׁהָיָה בְּיָדָם מִסִּינַי, סְמָכוּם בַּכְּתוּבִים. וְעַל כָּל פָּנִים יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב לְפִי פְּשׁוּטוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' עַל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא תִמָּכֵר לְצְמִיתוּת, צִוָּה שֶׁלֹּא יוֹנֶה הַמּוֹכֵר לְלוֹקֵחַ שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה, כִּי הָאָרֶץ תִּהְיֶה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם, וְאַחַר כְּךָ יָבוֹא בְּטַעֲנַת דְּבַר מֶלֶךְ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ. וְדָבָר זֶה כַּיּוֹצֵא בְּאוֹנָאָה זוֹ יֻצְדַּק גַּם בְּקַרְקָעוֹת, הַמּוֹכֵר קַרְקַע עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ

מְעַרְעָרִים וְיָצְאוּ עָלֶיהָ מְעַרְעָרִים שֶׁהוּא בְּטוּל מִקַּח, וְכָאן אֵין לְךָ מְעַרְעָרִים כְּהוּא עַצְמוֹ שֶׁחוֹזֵר לְעָרְעֵר עַל שֶׁדֵּהוּ לְהַחֲזִירוֹ בְּטַעֲנַת זְכוּת הַתּוֹרָה. לָזֶה צִוָּה ה' וְאָמַר "בְּמִסְפַּר שָׁנִים וְגוֹ' יִמְכָּר לָךְ", אֶלָּא בְּמַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אַל תּוֹנוּ" סְתָם, שֶׁכָּלַל כָּל מִין אוֹנָאָה, זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "קָנֹה מִיַּד" כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.

פסוק טו

בְּמִסְפַּר וְגוֹ' אַחַר הַיּוֹבֵל. צָרִיךְ לְדַעַת: א', לָמָּה אָמַר "אַחַר הַיּוֹבֵל" וְלֹא אָמַר "עַד הַיּוֹבֵל", כִּי שָׁנִים הַנִּקְנִים הֵם מִזְּמַן הַקְּנִיָּה עַד הַיּוֹבֵל, לֹא מַה שֶּׁעָבְרוּ מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל עַד זְמַן הַקְּנִיָּה. ב', לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב לְשׁוֹנוֹ, כְּשֶׁהִזְכִּיר מִסְפַּר שָׁנִים אָמַר "תִּקְנֶה" וְתָלָה הַדָּבָר בַּלּוֹקֵחַ, וּכְשֶׁהִזְכִּיר מִסְפַּר תְּבוּאוֹת אָמַר "יִמְכָּר לָךְ", יֵחֵס הַדָּבָר לַמּוֹכֵר.

וּבְמַסֶּכֶת עֲרָכִין פֶּרֶק הַמּוֹכֵר (ערכין כט:) תָּנַן: הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּשָׁעַת הַיּוֹבֵל אֵינוֹ מוּתָּר לְגָאוֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת". הָיְתָה שְׁנַת שְׁדָפוֹן אוֹ שְׁבִיעִית אֵינָהּ עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְכָרָהּ לוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מְלֵאָה פֵּרוֹת, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת, עַד כָּאן. וּבַגְּמָרָא: "אֵינוֹ גּוֹאֵל" לֹא קָתָנֵי, אֶלָּא "אֵינוֹ מוּתָּר", אַלְמָא קָסָבַר אִסּוּרָא נַמִּי אִכָּא. וְלֹא מִבָּעְיָא מוֹכֵר דְּקָאֵי בַּעֲשָׂה, דִּכְתִיב "יִמְכָּר לָךְ", אֶלָּא אֲפִלּוּ לוֹקֵחַ נַמִּי קָאֵי בַּעֲשֵׂה דִּכְתִיב "תִּקְנֶה", עַד כָּאן. עוֹד תָּנְיָא שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֲכָלָהּ שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל מַשְׁלִימִין לוֹ שָׁנָה אַחֶרֶת אַחַר הַיּוֹבֵל, עַד כָּאן. נִמְצֵינוּ אוֹמְרִים אַרְבַּע הֲלָכוֹת: הָא' – מִצְוָה לִשְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא יְהֵיֶה הַמֶּכֶר פָּחוֹת מִגְּבוּל הָאֲמוּר בַּכָּתוּב, ב' – שֶׁאִם הָיוּ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים הֵם לַלּוֹקֵחַ, הַג' – אִם לֹא הָיוּ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים כְּגוֹן שְׁנַת שְׁדָפוֹן וְכוּ' אֵינָהּ עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, הַד' – אִם אֵרַע יוֹבֵל בְּתוֹךְ הַשְּׁתֵּי שָׁנִים אֵינָהּ יוֹצְאָה עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ שְׁתֵּי שָׁנִים. וּפְסַק הָרַמְבַּ"ם לְאַרְבַּע הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּפֶרֶק י"א מֵהִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

וְעַל פִּי זֶה יִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים עַל נָכוֹן. אָמְרוֹ **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל** פֵּרוּשׁ, מִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁאוֹמַר הַכָּתוּב יִתְחַיְּבוּ לִהְיוֹת, הֲגַם שֶׁיִּשְׁלְמוּ אַחַר הַיּוֹבֵל, כִּי אֵין הַיּוֹבֵל מַפְקִיעָם. וְשִׁנָּה הַכָּתוּב לְשׁוֹנוֹ לוֹמַר פַּעַם אֶחָד "תִּקְנֶה" וּפַעַם אֶחָד "יִמְכָּר", לְהַטִּיל מִצְוָה עַל הַלּוֹקֵחַ וְעַל הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמֶּכֶר פָּחוֹת מֵהָאָמוּר. וְהִזְכִּיר הַשָּׁנִים וְהַתְּבוּאוֹת לְתֵת זְכוּת הַשָּׁנִים וּזְכוּת הַתְּבוּאוֹת. וְאָמַר **מִסְפַּר תְּבוּאוֹת** וְלֹא אָמַר מִסְפַּר תְּבוּאָה, לְאִם הָיוּ שָׁנִים שֶׁאֵין בָּהֶם תְּבוּאָה אוֹ מֻחֶמֶת שְׁדָפוֹן אוֹ שְׁנַת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל אֵינָם עוֹלִים לוֹ מֵהַמִּנְיָן.

וְיֵשׁ לְדַעַת טַעַם נָכוֹן בְּדָבָר זֶה, לָמָּה יֶאֱסֹר ה' לַלּוֹקֵחַ לְבַל יַחְזִיר הַשָּׂדֶה פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְכוּ', וְכִי אָסוּר לוֹ לְאָדָם לָתֵת אוֹ לְמָחֹל מָמוֹנוֹ אוֹ לְהַפְקִירוֹ וְיִהְיֶה זֶה כְּאֶחָד מֵהֶם? וְאוּלַי לְצַד כִּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ הוּא לְבַל יִמְכֹּר אָדָם שָׂדֵהוּ, וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת

כהנים בפסוק כ"ה) "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ" וְגוֹ' שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְמָכֹר שָׂדֵהוּ וּלְהַנִּיחַ הַמָּעוֹת וְכוּ', לָזֶה יְכַוֵּן ה' בַּצַּו לַלּוֹקֵחַ לְבַל יָשִׁיב הַקִּנְיָן לַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַדָּבָר יַעֲמֹד בֵּין עֵינָיו הֶחָלְט הַחֲזָרָה תּוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים, וְלִפְעָמִים יִמָּנַע מֵחֲמַת זֶה וְלֹא יִמְכֹּר.

עוֹד נִרְאֶה עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם שָׁם בְּפֶרֶק י"א וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ לְשִׁשִּׁים שָׁנָה אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל, שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר בַּיּוֹבֵל אֶלָּא דָּבָר הַנִּמְכָּר סְתָם אוֹ לְצְמִיתוּת, עַד כָּאן. וְהַכֶּסֶף מִשְׁנֶה לֹא רָשַׁם מִנַּיִן הוֹצִיא הָרַב דִּין זֶה. וְאוּלַי כִּי דִּין זֶה הוּא מַה שֶּׁרָשַׁם ה' בְּמַאֲמָר זֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **בְּמִסְפַּר שְׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל** – פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁהוּא מוֹכֵר בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים לְאַרְבָּעִים אוֹ שִׁשִּׁים שָׁנָה וְמַעְלָה, "יִמְכֹּר" – פֵּרוּשׁ יָכוֹל לִמְכֹּר וְיִמְשֹׁךְ הַמֶּכֶר גַּם אַחַר הַיּוֹבֵל, וְאֵין הַיּוֹבֵל מַפְסִיק לְהוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ כֵּיוָן שֶׁמָּכַר לְמִסְפַּר שָׁנִים. וּמַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ נוֹתֵן טַעַם לַדָּבָר לָמָּה מֶכֶר לְשָׁנִים יִמָּשֵׁךְ אַחַר הַיּוֹבֵל, וְאָמַר "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ" מֶכֶר זֶה, פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁמּוֹכֵר לְשָׁנִים הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא שְׁנֵי תְבוּאוֹת לֹא גּוּף הַקַּרְקַע, שֶׁעַל מְכִירָתוֹ הוּא שֶׁמַּקְפִּיד הַכָּתוּב.

פסוק יז

וְלֹא תוֹנוּ וְגוֹ'. רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (בבא מציעא נח:) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב יִרְצֶה כִּי הֲגַם שֶׁאָמַר לְמַעְלָה אַל תּוֹנוּ וְדִקְדֵּק לוֹמַר מִיָּד לְהוֹדִיעַ כִּי בְּאוֹנָאַת מִשְׁלְטָלִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא בְּאוֹנָאַת קַרְקַע, חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיִּטְעֶה הַטּוֹעֶה כִּי בְּקַרְקָעוֹת מֻתָּר לְאוֹנוֹת, לָזֶה אָמַר לֹא תוֹנוּ וְגוֹ'. וְאָמַר **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁאֵין דִּין אוֹנָאָה בָּהֶם, הוּא דָּוְקָא לְעִנְיַן מִשְׁפַּט יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל, אֲבָל לְעוֹלָם אִסּוּר אוֹנָאָה יֵשׁ בַּדָּבָר, וְטַעַם שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁאֵין בּוֹ אוֹנָאָה הוּא מִטַּעַם שֶׁהִנַּחְתִּי מִשְׁפָּט זֶה לָדוּן אוֹתוֹ אֲנִי, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** פֵּרוּשׁ, שׁוֹפֵט אֶתְכֶם בַּדָּבָר הַזֶּה לֹא לְצַד שֶׁמֻּתָּר לְאוֹנוֹת בְּקַרְקַע. וְהָרְבֵּה דִּינִים מָצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁהוּ סִלֵּק מִשְׁפָּטָם לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים (שמות כא:יב). וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר לְצַד שֶׁיִּמְצָא אָדָם מוֹכֵר שָׂוֶה מֵאָה בַּחֲמִשִּׁים אוֹ לְהֶפֶךְ, אֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לַעֲמֹד עַל הַדָּבָר לְדַעַת הַקִּנְיָן שֶׁהוּא לְצַד הָרְצוֹן וְאֶת שֶׁהוּא לְצַד הָאוֹנָאָה, וְסִלֵּק ה' דִּינוֹ לִבּוֹחֵן לְבָבוֹת וְיוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבּוּלוֹתָיו.

וּכְבָר כָּתַבְתִּי לְמַעְלָה כִּי מְקֹם טָעוּת יֶשְׁנוֹ אֲפִלּוּ בְּקַרְקָעוֹת, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ט"ו מֵהִלְכוֹת מְכִירָה: וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע וְכוּ' וְנִמְצָא בַּמְּקֹם מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ, מַחְזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים, עַד כָּאן. וּפֵרוּשָׁנוּ זֶה כְּלָלוּהוּ חֲז"ל בְּמַאֲמָרָם שֶׁאָמְרוּ "אַל תּוֹנוּ" בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁבָּזֶה נִכְלָל כָּל מִין אוֹנָאָה, כִּי גַּם הַמְאַנֶּה חֲבֵרוֹ לְרַמּוֹתוֹ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר הוּא מְאַנֵּהוּ, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹנַאת דְּבָרִים.

פסוק יט

וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ. פֵּרוּשׁ פְּרִי הַקְּצוּב בְּכֹחָהּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲגַם שֶׁנִּרְאֶה פְּרִי הָאָרֶץ לֹא נִשְׁעָר כִּי זֶה הוּא כֹּחַ הָאָרֶץ וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁהֲלֹא תִּמְצָא (כתובות קיב.) שֶׁגָּעַר הֶחָכָם בָּאָרֶץ וְעָצְרָה כֹּחָהּ וְלֹא נָתְנָה פֵּרוֹתֶיהָ אַחַר כָּךְ כַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן, וְהָרוֹאֶה פֵּרוֹתֶיהָ אַחַר גַּעֲרָתוֹ לֹא קוֹדֶם יַחְשׁוֹב כִּי הוּא זֶה כֹּחָהּ.

וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁאָמַר "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ" שֶׁהוּא בִּגְבוּל הָאַחֲרוֹן בְּשׁוֹמָן הַפֵּרוֹת וְטַעַם הַפֵּרוֹת, לְצַד זֶה אֵין אָדָם יָכוֹל לֶאֱכוֹל מֵהֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה, וְזֶה הוּא מִדְּבָרִים הַנִּרְגָּשִׁים כְּפִי הַטֶּבַע, לָזֶה הִבְטִיחָם ה' כִּי יִהְיוּ הַפֵּרוֹת בְּאֹפֶן שֶׁיֹּאכְלוּ מֵהֶם לָשֹׂבַע.

וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח וְגוֹ'. וְהַגַּם שֶׁכְּבָר אָמַר בַּפָּסוּק שְׁלִפְנֵי זֶה "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח", חָזַר לוֹמַר כֵּן, לְהַבְטִיחַ שֶׁלֹּא יְסוֹבֵב הַפְלָגַת שָׂבַע הַפֵּרוֹת לָבֹא עֲלֵיהֶם שׁוֹדֵד. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ", לוֹמַר שֶׁהַבְטָחָה זוֹ הִיא עַל חִמּוּד הָאָרֶץ, וְהַבְטָחָה שְׁנִיָּה עַל חִמּוּד פֵּרוֹתֶיהָ, וּבָזֶה נִמְצְאוּ בְּטוּחִים עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ.

פסוק כ

וְכִי תֹאמְרוּ וְגוֹ'. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל", וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמָר זֶה שְׁנֵי דְּרָכִים: הָאֶחָד הוּא טַעַם שְׁלִילוּת הָרָצוֹן בְּדָבָר זֶה שֶׁלֹּא יִזָּרְעוּ וְכוּ', שֶׁאִם כֵּן מַה נֹּאכַל וּבְהֶכְרֵחַ לִזְרֹעַ לְחַיּוֹתֵנוּ עַל הָאֲדָמָה. וְדֶרֶךְ שֵׁנִי הוּא שְׁאֵלָה עַל הַנִּסְבָּב מִקִּיּוּם מִצְוָה זוֹ – מַה נֹּאכַל כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִזְרַע. לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמַר "מַה נֹּאכַל" בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **הֵן לֹא נִזְרַע** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לֹא שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים "מַה נֹּאכַל" לָתֵת טַעַם לִשְׁלִילוּת קִיּוּם מִצְוָה זוֹ, אֶלָּא הֵן אָנוּ מְקַבְּלִים "לֹא נִזְרַע" וְגוֹ', אֶלָּא כְּבֵן שֶׁאוֹמֵר לִפְנֵי אָבִיו "מַה נֹּאכַל", אָז "וְצִוִּיתִי" וְגוֹ'. אֲבָל אִם תִּהְיֶה כַּוָּנָתָם בְּמַאֲמַר "מַה נֹּאכַל" לְדֶרֶךְ הָרִאשׁוֹן, אָז לֹא יְצַו ה' אִתָּם אֶת הַבְּרָכָה.

פסוק כא

וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי וְגוֹ'. בְּרָכָה זוֹ אֵינָהּ בַּצּוֹמֵחַ, שֶׁכְּבָר הִבְטִיחַ "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ" שֶׁהוּא גְּבוּל שֶׁגָּבַל ה' בְּכֹחָהּ, אֶלָּא שֶׁמַּבְטִיחַ בִּרְכַּת הַתְּבוּאָה כְּכַד קֶמַח הַצָּרְפִית (מלכים א יז:טז) וּכְשֶׁמֶן אֶשֶׁת עוֹבַדְיָה (מלכים ב ד:ז), וְהוּא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה**, פֵּרוּשׁ הַבְּרָכָה שֶׁיִּצְוֶה ה' תַּעֲשֶׂה רִבּוּי בַּתְּבוּאָה כְּדֵי שֶׁתַּסְפִּיק לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲגַם שֶׁהָאָרֶץ תּוֹצִיא צֶמַח כְּמִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. צֵא וּלְמַד מִקַּב חִטִּים שֶׁבָּעֲלִיָּה (תענית כד.), וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "וְכִי יֶשׁ לִי כֹּל" (בראשית לג:יא).

לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא לִשְׁנָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא שִׁשִּׁית, וְשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְשָׁנָה שְׁמִינִית. עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מֵחוֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל שָׁנָה שִׁשִּׁית עַד חוֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל שְׁבִיעִית וְשֶׁל

שְׁמִינִית הֲרֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, וּמֵחוֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל שְׁמִינִית עַד סִיוָן שֶׁל תְּשִׁיעִית הֲרֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית** (ויקרא כה:כב), וְלֹא עַד תְּחִלָּתָהּ שֶׁל תְּשִׁיעִית אֶלָּא עַד בֹּא תְּבוּאָתָהּ, הֲרֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם. וְהֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ לְבַל תַּחְשׁוֹב שֶׁמִּקְצָת שָׁנָה חָשׁוּב שָׁנָה.

פסוק כב

וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר כֵּן, מִצַּד שֶׁאָמַר "וְעָשְׂתָה אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" חָשׁ שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר: אִם שָׁנָה שְׁמִינִית בַּת זְרִיעָה הִיא, לָמָּה יַעֲשֶׂה נֵס כְּדֵי שֶׁתְּהֶיהָ תְּבוּאַת שָׁנָה שִׁשִּׁית עוֹשָׂה לַשְּׁמִינִית? לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר "וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית", וְנָתַן טַעַם לְבִרְכַּת תְּבוּאַת שָׁנָה שִׁשִּׁית צָרְכֵי שָׁנָה שְׁמִינִית, שֶׁהוּא מִטַּעַם "וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן" כְּדֵי שֶׁתֹּאכְלוּ שָׁנָה שְׁמִינִית תְּבוּאָה יָשָׁן וְלֹא חָדָשׁ, כִּי הַיָּשָׁן מְשֻׁבָּח לַבְּרִיּוֹת יוֹתֵר מִן הֶחָדָשׁ (בבא בתרא צא:) כַּיָּדוּעַ, וּכְרַחֵם אָב עַל בָּנִים יְרַחֵם ה' עַל עַמּוֹ.

פסוק כה

כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ'. פָּרָשָׁה זוֹ תִּרְמֹז עִנְיַן גְּדוֹל וְהֶעָרָה לְיוֹשְׁבֵי תֵּבֵל. "כִּי יָמוּךְ" עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (קהלת י:יח) "בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקֶרֶה", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ז:) עֲשִׂיתֶם לְאוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (תהלים קד:ג) "הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו" מָךְ, כִּי כְּשֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מַטִּין מֵדֶּרֶךְ הַטּוֹב מִסְתַּלְּקִים הַהַשְׁפָּעוֹת וּמִתְמַסְכֵּן עַמּוּד הַקְּדֻשָּׁה, כִּי הָעִקָּר תָּלוּי בַּתַּחְתּוֹנִים. וְאָמַר **וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ**. יִרְצֶה עַל הַמִּשְׁכָּן, מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, אֲשֶׁר הוּא אֲחֻזָּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁבוֹ הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ, וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ נִמְכַּר הַבַּיִת בְּיַד הָאֱמוֹת. וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תהלים עט) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק "מִזְמוֹר לְאָסָף בָּאוּ גוֹיִם" וְגוֹ', וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי גְּאֻלָּתוֹ הִיא בְּיַד הַצַּדִּיק אֲשֶׁר יִהְיֶה קָרוֹב לַה', עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ויקרא י:ג) "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", הוּא יִגְאַל מִמְּכַר אָחִיו. כִּי הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא יִקְרָא לַצַּדִּיקִים אַח כִּבְיָכוֹל, דִּכְתִיב (תהלים קכב:ח) "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי", וְהַגְּאֻלָּה תִּהְיֶה בְּהָעִיר לִבְנוֹת בְּנֵי אָדָם וְיֹאמַר לָהֶם: "הַטּוֹב לָכֶם כִּי תֵּשְׁבוּ חוּץ, גּוֹלִים מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיכֶם? וּמַה יֶּעֱרַב לָכֶם הַחַיִּים בָּעוֹלָם זוּלַת הַחֶבְרָה הָעֶלְיוֹנָה אֲשֶׁר הֱיִיתֶם סְמוּכִים סְבִיב לְשֻׁלְחַן אֲבִיכֶם, הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם בָּרוּךְ הוּא לָעַד?" וְיַמְאִיס בְּעֵינָיו תַּאֲוֹת הַנִּדְמִים וְיִעוֹרֵרם בְּחֵשֶׁק הָרוּחָנִי גַּם נִרְגָּשׁ לְבַעַל נֶפֶשׁ כָּל חַי, עַד אֲשֶׁר יֵיטִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם. וּבָזֶה יִגְאַל ה' מִמְּכָרוֹ. וְעַל זֶה עֲתִידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין כָּל אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֵהֶם יְבַקֵּשׁ ה' עֶלְבּוֹן הַבַּיִת הֶעָלוּב.

פסוק כו

וְאָמְרוֹ **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל**. עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צג.) אֵין אִישׁ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (שמות טו:ג) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה", כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ גּוֹאֵל כִּי

אֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב, אֵין מְנַהֵל וְאֵין מַחֲזִיק בְּיַד אוּמָה יִשְׂרְאֵלִית לַהֲשִׁיבָהּ אֶל אָבִיהָ, אַל תֹּאמַר כִּי חָס וְשָׁלוֹם אֲבִדָּה תִּקְוָה, אֶלָּא "וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ". אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח.) כִּי הַיְסוּרִין וְהַגָּלוּת הֵם תִּקּוּן הָאוּמָה לְהַכְשִׁירָהּ, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז **וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים ב:טו) "יַד ה' הָיְתָה בָּם" שֶׁהִיא מִדַּת הַגְּבוּרָה הַחוֹבֶטֶת בָּאוּמָה בַּגָּלוּת הַמַּר, וּבְאֶמְצָעוּת זֶה יַשִּׂיג לִמְצֹא כְּדֵי גְּאֻלַּת הַבַּיִת.

פסוק כז

וְאָמְרוֹ **וְחִשַּׁב וְגוֹ'**. הִנֵּה לְצַד שֶׁהַמֶּכֶר הוּא בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ, כְּאָמְרוֹ (ישעיה נ:א) "הֵן בַּעֲוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם", וְהֶעָוֹן הוּא חוֹב עַל הָאָדָם, בִּשְׁעַת קְרִיעַת הַשְּׁטָר צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן הַחוֹב שֶׁעָלָיו וְלִפְרֹעַ הַנִּשְׁאָר, וְהוּא אָמְרוֹ **וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ** הַשָּׁנִים שֶׁנִּשְׁאַר הַבַּיִת מָכוּר וְיִתְנַכֶּה לְפִי שִׁעוּר הַשָּׁנִים מֵעֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָעוֹדֵף יָשִׁיב, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו:) בְּמִשְׁפְּטֵי הַתְּשׁוּבָה וְתִקּוּנֶיהָ תְּשׁוּבַת הַמִּשְׁקָל, אִם אָדָם נֶהֱנָה מֵהֶעָוֹן יְסַגֵּף עַצְמוֹ כְּשִׁעוּר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מֵהַחֵטְא וּבָזֶה יִפָּרַע חוֹבוֹ. וּכְמוֹ כֵן יַעֲשֶׂה אָדוֹן הָעוֹלָם כְּשֶׁיִּתְקָרֵב זְמַן הַגְּאֻלָּה, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח:) שֶׁיִּהְיוּ חֶבְלֵי מָשִׁיחַ, וּבָזֶה **וְשָׁב לְאַחֻזָּתוֹ** פֵּרוּשׁ, חוֹזֵר אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גַּם עַל יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים ל:ג) "וְשָׁב ה' אֶת שְׁבוּתְךָ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה כט:) "יְשִׁיב" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "וְשָׁב" וְגוֹ':

פסוק כח

וְאָמְרוֹ **וְאִם לֹא מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב**. פֵּרוּשׁ, אִם יִרְאֶה הָאָדוֹן כִּי אֵין כֹּחַ בָּעָם לִסְבֹּל חֲבָלִים עוֹד, וְרַבּוּ חוֹבוֹתֵיהֶם לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאֵפֶס בָּהֶם כֹּחַ הַסַּבָּל, **וְהָיָה מִמְכָּרוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל** שֶׁהוּא זְמַן הַמַּגְבִּיל לִגְאֻלָּה בְּעִתָּהּ, וְאָז **וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ** כִּי קֵץ הַגָּלוּת יֶשְׁנוֹ אֲפִלּוּ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים גְּמוּרִים חָס וְשָׁלוֹם.

פסוק כט

וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר. אַחַר שֶׁאָמַר עִנְיַן מֶכֶר הַבַּיִת, חָזַר הַכָּתוּב לָתֵת טַעַם לַדָּבָר אֵיךְ יִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁיִּמְכֹּר ה' אֲחֻזָּתוֹ בֵּית הַבְּחִירָה, וְהוּא אָמְרוֹ "וְאִישׁ" – זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב** – פֵּרוּשׁ בַּיִת שֶׁבּוֹ מוֹשַׁב אֱלֹהִים, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, "עִיר חוֹמָה" – זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, דִּכְתִיב (תהילים קכ"ה:ב') "יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ". אָמַר הַטַּעַם הוּא **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ** שֶׁבְּאֶמְצָעוּת זֶה אַדְרַבָּה נִגְאָל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תהילים ע"ט:א') בְּפָסוּק "מִזְמוֹר לְאָסָף" וְגוֹ', שֶׁהִשְׁלִיךְ ה' חֲמָתוֹ עַל עֲצִים וַאֲבָנִים, שֶׁזּוֹלֶת זֶה לֹא הָיָה נִשְׁאָר מִיִּשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט, וְאִם אֵין יִשְׂרָאֵל אֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם. לָזֶה "וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ" שֶׁל עַם וּגְאֻלַּת הַבַּיִת, כִּי יֵשׁ תִּקְוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם.

פסוק לה

וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגו'. פָּרָשָׁה זוֹ תְּעִיר הָאָדָם עַל רוּחַ ה' אֶחִינוּ אֲשֶׁר שָׁכַן בְּתוֹכֵנוּ, וְאָמַר "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ" שֶׁהוּא רוּחַ הַחַיִּים אֲשֶׁר נָטַע בְּתוֹכֵנוּ לְחַיּוֹתֵנוּ, אִם רָאָה הָאָדָם כִּי לֹא הֵאִיר בַּתּוֹרָה וְלֹא בַּמִּצְוֹות כִּי אֵין עֲנִי כִּי אִם מִן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, **וּמָטָה יָדוֹ** וְהֶחְשִׁיךְ אוֹרוֹ וְהוֹדוֹ, **עִמָּךְ** פֵּרוּשׁ לְצַד הֱיוֹתוֹ עִמָּךְ הוּא שֶׁנִּתְמוֹטֵט שֶׁזּוּלָתְךָ הָיָה אוֹרוֹ מֵאִיר מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְתִמְצָא שֶׁיְּבַקֵּשׁ ה' לְהַחֲזִיר לוֹ הָרוּחַ כַּאֲשֶׁר נִתָּנָה, כְּאָמְרוֹ (קהלת יב:ז) "וְהָרוּחַ תָּשׁוּב" וְגוֹ' וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קנב:) "תְּנָהּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתָּנָהּ לְךָ", וְיֹצֵו ה' **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ** פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּתְחַזֵּק לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה לְהֵשִׁיבוֹ לְמְכוֹנוֹ, כִּי אֵין לְךָ דָּבָר הַמַּעֲמִיד לָרוּחַ הַחִיּוּנִי בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ כִּתְשׁוּבָה.

וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ. דַּע כִּי אָמְרוּ יוֹדְעֵי נִסְתָּרוֹת לַה' (קב הישר פרק לב) כִּי יֵשׁ בְּחִינַת נְפָשׁוֹת שֶׁה' מְבִיאָם בָּאָדָם בְּסוֹד הָעִבּוּר לְסִבּוֹת יְדוּעוֹת, יֵשׁ שֶׁבָּאִים לְהִתְגּוֹרֵר עִם הָאָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ אֵיזֶה מִצְוָה כְּדֵי לְהִשְׁתַּתֵּף בַּמַּעֲשֶׂה וְזוֹכֶה בָּזֶה, וְיֵשׁ שֶׁבָּאָה וּמִתְיַשֶּׁבֶת לְסִבּוֹת מֻפְלָאוֹת אֲשֶׁר הִפְלִיא ה' בְּתִקּוּן הַנְּפָשׁוֹת, וּכְנֶגֶד שְׁנֵיהֶם אָמַר **גֵּר וְתוֹשָׁב וְחַי עִמָּךְ** כְּנֶגֶד שְׁתֵּי הַנְּפָשׁוֹת הַבָּאִים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ כְּשֶׁהוּא מִתְחַזֵּק לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, וְיִזְהֵר עוֹד שֶׁלֹּא יַחְשִׁיךְ אוֹר רוּחוֹ וְהַגָּרִים אִתּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ** מָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וּבַמֶּה, בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ, **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** פֵּרוּשׁ כִּי מֵאוֹרוֹ (מחלב) [מַחְצָב] הַנְּפָשׁוֹת הַטְּהוֹרוֹת הֵשִׁיב לוֹ פִּקָּדוֹנוֹ, וּמְבַקֵּשׁ עוֹד **וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ** שֶׁיַּחְזִיר הַנֶּפֶשׁ בְּתוֹסְפוֹת חַיּוּת בְּאֶמְצָעוּת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה', וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ תְּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתָּנָה לְךָ, זֶה צַד הַהִסְתַּפְּקוּת, אוֹ לְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסִפְרִי חֶפֶץ ה' (שבת קנב.) כִּי כְּשֶׁיִּתְּנָהּ לַה' כְּמוֹ שֶׁנִּתָּנָהּ לוֹ בָּזֶה הִיא מִתְעַלֵּית וּמוֹסִיפָה חַיִּים וְאוֹר עֶלְיוֹן וְעַיֵּן שָׁם.

פסוק לז

וְאָמַר **אֶת כַּסְפְּךָ וְגו'**. כָּאן פֵּרֵשׁ מַה הוּא הַנֶּשֶׁךְ וְהַתַּרְבִּית אֲשֶׁר מַחְשִׁיכִים אוֹרוֹ, **אֶת כַּסְפְּךָ** הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהָאָדָם כּוֹסֵף בָּעוֹלָם הַזֶּה לִדְבָרִים הַנִּדְמִים, **לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ** כִּי כְּשֶׁאָדָם מַשְׁלִים תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית וּמַטְעִים רוּחוֹ מִכִּסּוּפָיו הוּא נָשׁוּךְ בָּזֶה וּמֵטִיל בּוֹ אֶרֶס הַחֵטְא. וְאָמַר **וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ** פֵּרוּשׁ אַפִּלּוּ אָכְלְךָ שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁהוּרְשֵׁיתָ לֶאֱכוֹל, לֹא תַרְבֶּה בּוֹ, כִּי כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אַחַר גְּרוֹנוֹ וְיִטֶּה גְּבוּל הַתַּאֲוָה שֶׁבּוֹ לְמוֹתָרוֹת בָּזֶה יַחְשִׁיךְ אוֹר הַנֶּפֶשׁ, כִּי כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל, כְּשֶׁמִּתְרַבֶּה תַּאֲבוֹן הַמַּרְגִּישׁ מִתְמַעֵט תַּאֲבוֹן הָרוּחָנִי, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (משלי יג:כה) "צַדִּיק אוֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ", לֹא לַהֲנָאַת הַהֶרְגֵּשׁ. וְאָמְרוּ **אֲנִי ה'** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, וַהֲגַם שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם לְהוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, לֹא לֶאֱכוֹל מִטּוּבָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִפְּרְיָהּ הוּא הַתַּכְלִית אֶלָּא לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים הוּא

עִקַּר הָאָרֶץ. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם.

פסוק לט

וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוּ'. פָּרָשָׁה זוֹ תִּרְמוֹז לְמַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (תיקונים י') כִּי ה' צִוָּה לְשַׂר אֱדוֹם שֶׁהוּא סמא"ל שֶׁלֹּא יִתְנַהֵג בְּאַכְזָרִיּוּת עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלאכי א:ב) "הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב". "עִמָּךְ", פֵּרוּשׁ, נְמִיכוּתוֹ וַעֲנִיּוּתוֹ הוּא לְצַד הֱיוֹתוֹ עִמָּךְ, שֶׁנִּתְלַוָּה לִדְרָכֶיךָ הָרָעִים. **וְנִמְכַּר לָךְ** עַל דֶּרֶךְ (ישעיהו נב:ג) "חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם", וְדָרְשׁוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"ב קכח.) כִּי בְּחִינַת סמא"ל תִּקָּרֵא חִנָּם, שֶׁגָּלוּת הַחֵל הַזֶּה הוּא לֶאֱדוֹם, "זְכוֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם".

וִיצַו ה' **לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עָבֶד**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיה ב:יד) "הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', אֶלָּא **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה** וְגוֹ', לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת: הֲמוֹן הָעָם וְיוֹשְׁבֵי בַּשֶּׁבֶת תַּחְכְּמוֹנִי (שמואל ב כג:ח). וְתִמְצָא שֶׁהֲגַם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַעֲלִין מִסִּים וְאַרְנוֹנִיּוֹת, אֵין לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה בְּכָלָל, דִּכְתִיב (דברים לג:ג) "וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ" וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא ח.) וְכוּ', וּכְתִיב (עזרא ז:כד) "מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ לֹא שַׁלִּיט" וְגוֹ'. כְּנֶגֶד הֲמוֹן עַם אָמַר "כְּשָׂכִיר", שֶׁהֵם מְכוּרִים בְּעַד עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים אָמַר "כְּתוֹשָׁב", שֶׁאֵינָם אֶלָּא יוֹשְׁבִים בֵּין הָאֻמּוֹת בַּגָּלוּת אֲבָל אֵין עֲלֵיהֶם מַשָּׂא מֶלֶךְ.

וְאָמְרוֹ **עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל** – הוּא גְּבוּל הַגְּאֻלָּה כַּיָּדוּעַ, "יַעֲבֹד עִמָּךְ", וּמוֹדִיעַ ה' כִּי סוֹף סוֹף יֵצֵא מֵעִמּוֹ, דִּכְתִיב **וְיָצָא מֵעִמָּךְ, הוּא וּבָנָיו** – פֵּרוּשׁ, הַנִּיצוֹצִים הַמִּתְבָּרְרִים בְּאֻמְצָעוּת הֱיוֹתָם עִמּוֹ, וְהוּא סוֹד הַגָּלוּת. שֶׁאִם לֹא כֵן, לָמָּה לֹא יְיַסְּרֵם ה' בְּשֵׁבֶט מוּסָר שָׁם בְּאַרְצָם וּבְנַחֲלָתָם? אֶלָּא אֶחָד מֵהַטְּעָמִים הוּא כְּדֵי שֶׁיְּבָרְרוּ הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה מִבֵּין הָאֲרָצוֹת, כִּי כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם שֶׁיִּמְצְאוּן שָׁם יִשְׂרָאֵל, בְּאֻמְצָעוּת הַיְּסוּרִין וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, הַנִּיצוֹצוֹת מִתְבָּרְרִים מֵעַצְמָם, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ (קהלת ח:ט) "עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ".

וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים וְגוֹלִים מִי הָיָה מְבָרֵר הַמִּתְבָּרְרִים עַתָּה בְּתִפּוּצַת יִשְׂרָאֵל? דַּע כִּי אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים הָיָה לָהֶם כֹּחַ לְבָרֵר נִיצוֹצוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁהֵם מִכֹּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר חֶטְאָם דְּחָלַשׁ כֹּחָם, וּלְוַאי שֶׁתַּשִּׂיג יָדָם בַּמָּקוֹם עַצְמוֹ אֲשֶׁר שָׁם הַנִּיצוֹצוֹת.

וְאָמַר **וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ**, כִּי בְּבֹא הַגּוֹאֵל יִטַּע ה' בְּתוֹכֵנוּ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר שָׁם הוּא מִשְׁפַּחַת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גַּם יָקוּמוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר וְיָשׁוּבוּ כָּל אֶחָד אֶל אֲחֻזַּת אֲבוֹתָיו, הוּא אוֹר עוֹלָם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כּוֹנְנוּ יָדָיו יִתְבָּרַךְ.

לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, וּמִצַּד דָּבָר זֶה יִתְחַיֵּב מִיתָה סמא"ל לֶעָתִיד לָבוֹא, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב.), שֶׁהֲרֵי הוּא מוּתְרֶה וְעָבַר מִצְוַת ה':

פסוק נה

כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר "עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם", וְנִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" מֵעִיקָרָם, קְדוֹשִׁים מִבֶּטֶן וּמֵהֲרִיוֹן בְּשׂרֹשׁ נַפְשׁוֹתָם, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְכָל זֶה לְמָה שֶׁמִּמֶּנּוּ וְאֵלָיו. אֲבָל מַה שֶׁמֵּהֶם לְחַיָּבָם לְהַחֲזִיק אֶת עַצְמָן לַעֲבָדִים – "עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", שֶׁהוּא טַעַם מֻכְרָח לָהֶם וּמְחַיֵּב לְהִתְיַחֵס לָהֶם שֵׁם עַבְדוּת.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. טַעַם שֶׁהִתְחִיל הַכָּתוּב לְדַבֵּר דֶּרֶךְ נִסְתָּר "כִּי לִי וְגוֹ' עֲבָדַי הֵם" וְגָמַר אוֹמֵר לְנוֹכֵחַ "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁמְּצַוֶּה לַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֶׁיְּשַׁלְּחֶנּוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, לָזֶה נָתַן לוֹ הַטַּעַם לְצַד שֶׁהוּא עֶבֶד ה', כְּאָמְרוֹ "עֲבָדַי הֵם". וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר הַקּוֹנֶה כִּי טַעַם זֶה יְצַדֵּק לְנַבֵּי הָעֶבֶד שֶׁלֹּא יַפְקִיעַ עַבּוּדָתוֹ וְיִמְכֹּר עַצְמוֹ לִצְמִיתוּת, אֲבָל הַקּוֹנֶה אֵין עָלָיו חִיּוּב, וּמַה גַּם אִם הוּא מוֹכֵר עַצְמוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב אוֹ לְעֵקֶר הוּא הָעוֹבֵר עַל מִצְוַת ה', לָזֶה גָּמַר אוֹמֵר **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** מְדַבֵּר עִם הַקּוֹנֶה שֶׁעִמּוֹ הִתְחִיל לְדַבֵּר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה "כִּי תִקְנֶה" וְעִם אוֹתָם שֶׁצִּוָּה אוֹתָם לְנוֹכֵחַ "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ", כִּי דִּבֵּר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן עֲלֵיהֶם לְקַיֵּם כָּל הַכָּתוּב.

פרק כו

פסוק ב

אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר הַכָּתוּב וְצִוָּה כָּאן עַל הַשַּׁבָּת. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ מִצְוַת שַׁבָּת לְמִצְוָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, דִּכְתִיב "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים" וְגוֹ', לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה שְׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה, גַּם מִצְוַת שַׁבָּת שְׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. גַּם עוֹד יְכַוֵּן לוֹמַר עַל הַשְׁמִטּוֹת, שֶׁהֵם נִקְרָאִים שַׁבָּתוֹת, דִּכְתִיב (ויקרא כה:ב) "שַׁבָּת לַה'", שֶׁמַּזְהִיר עֲלֵיהֶם לְשָׁמְרָם.

וְסָמַךְ לְאַזְהָרָה זוֹ אָמְרוֹ **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות פ"ה) לֹא נֶחְרַב הַבַּיִת אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ מִצְוַת שְׁבִיעִית, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כו:לד) "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ", וְהוּא עַצְמוֹ אָמְרוֹ **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ** שֶׁלֹּא תִסָּבְבוּ לְהַחֲרִיבוֹ כְּשֶׁלֹּא תְקַיְּמוּ מִצְוַת הַשְׁמִטּוֹת. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הֲגַם שֶׁהִ' מַשְׁלִיךְ חֲמָתוֹ עַל בֵּיתוֹ וְנַחֲלָתוֹ לְחַלְּלָהּ לְכַפֶּרֶת עָוֹן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תהלים עט) בְּפָסוּק "מִזְמוֹר לְאָסָף", עִם כָּל זֶה עַל הַכֹּל יָבִיא ה' בְּמִשְׁפָּט כָּל הַמְסַבֵּב בְּחֶטְאוֹ אֶת הַדָּבָר הָרַע

הַזֶּה בְּיוֹם הַמִּשְׁפָּט הַנּוֹרָא כְּשֶׁיַּעֲמֹד בַּעַל הַבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ וְיִתְבַּע הָאִישׁ הַמְגֻרָשׁ. וּמַה גַּם לְמַה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (הושע יא) "לֹא אָבוֹא בְּעִיר", וְדָרְשׁוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"א א:) נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כו', אֲנָה יוֹלִיךְ אֶת חָרְפָּתוֹ וּמַה מַּעֲנֶה בִלְשׁוֹנוֹ וּמַה גְּמוּל יַעֲרִיכֻנּוּ. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב כָּאן בְּאָמְרוֹ "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" כִּי עָנְשׁוֹ גָּדוֹל, וִישַׁעֵר מִזֶּה עִנְיַן הַשְׁמִיטָה לְשָׁמְרָהּ.

חסלת פרשת בהר סיני

פסוק ג

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה: יָכוֹל אֲלוּ הַמִּצְוֹות? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאֶת מִצְוֹתַי" וְגוֹ' הֲרֵי הַמִּצְוֹות אֲמוּרוֹת, מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אִם בְּחֻקֹּתַי"? לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה, עַד כָּאן. וְטַעַם שֶׁקָּרָא הַכָּתוּב עָמַל הַתּוֹרָה חֻקָּה, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה אֲפִלּוּ לִלְמֹד דְּבָרִים שֶׁלְּמָדָם פַּעֲמַיִם וְשָׁלֹשׁ וְהֵם נְטוּעִים אֶצְלוֹ, כִּי חָפֵץ ה' בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה חֻקָּה חָקָק. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (קהלת רבה ג) כִּי לְטַעַם שֶׁיִּלְמֹד הָאָדָם תּוֹרָה בְּחֵשֶׁק תָּמִיד, גָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרְךְ שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם לוֹמֵד וְשׁוֹכֵחַ.

וְטַעַם אָמְרוֹ **חֻקֹּתַי** לְשׁוֹן רַבִּים, יִרְמֹז לִשְׁתֵּי תּוֹרוֹת – תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וּמִסֹּרֶת הַתֵּיבָה לְשׁוֹן יָחִיד, שֶׁאֵין וא"ו בֵּין קו"ף לְתָי"ו, לוֹמַר כִּי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הִיא כְּלוּלָה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשָׁם בְּנָיְנָהּ. עוֹד רָמַז בְּאָמְרוֹ **חֻקֹּתַי** לְשׁוֹן רַבִּים עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יהושע א:ח) "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה", שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּעַ עִתִּים בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְהַמְסֹרֶת לְשׁוֹן יָחִיד כִּי שְׁנֵי הָעִתִּים הֵם בְּיוֹם אֶחָד. עוֹד יִרְצֶה כִּי צָרִיךְ הָאָדָם בְּקִיּוּם מִצְוֹות הַתּוֹרָה שְׁנֵי דְּבָרִים, הָאֶחָד לִלְמֹד לְעַצְמוֹ, וְהַשֵּׁנִי לְלַמֵּד לַאֲחֵרִים, דִּכְתִיב (דברים יא:יט) "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְשִׁנַּנְתָּם" וְגוֹ', לָזֶה אָמַר **חֻקֹּתַי** לְשׁוֹן רַבִּים – לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, כְּאָמְרוֹ "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם".

וְטַעַם אָמְרוֹ לְשׁוֹן הֲלִיכָה, לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ בַּהֲלִיכָתוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים ו:ז) "וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ", בְּאַהֲבָתָהּ יִשְׁגֶּה תָּמִיד וְגוֹ':

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה לה.) בְּפָסוּק "חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי" וְגוֹ' שֶׁהָיָה דָּוִד חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת עִנְיָנִים, וְרַגְלָיו מוֹלִיכִים אוֹתוֹ מֵעַצְמָם אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ, לְרוֹב הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן וְהָרְגִילוּת בַּדָּבָר, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, הֲלִיכָתְכֶם מֵעַצְמָהּ תִּהְיֶה אֲחֲרֵיהָ כְּמַאֲמַר דָּוִד לְרוֹב הַחֵשֶׁק וְהָרְגִילוּת.

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי מַאֲמָרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"ג רב.) כִּי הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ אַרְבַּע דְּרָכִים, וְהֵם: פְּשָׁט, רֶמֶז, דְּרוּשׁ, סוֹד, וּמֵאֵלּוּ נִפְרְדוּ שִׁבְעִים פָּנִים, וְכָל אוֹפֶן לְכַמָּה אוֹרְחִין וּשְׁבִילִין

וּנְתִיבוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר **חֻקֹּתַי** לְשׁוֹן רַבִּים, **תֵּלֵכוּ** פֵּרוּשׁ, בְּכָל אוֹרְחִין וּשְׁבִילִין יֵלֵךְ בָּהֶם בְּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים, וְלֹא יֹאמַר שֶׁאֵין בַּתּוֹרָה אֶלָּא פְּשָׁט הַמּוּבָן לַכֹּל.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **תֵּלֵכוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ג:ו) "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ" וְגוֹ', וְכָתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה (הלכות דעות) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: יָשִׂים אֶל לִבּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם וְחָזָק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה וְכוּ' לָדַעַת אֶת ה', שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבִין וְיַסְתַּכֵּל בַּחָכְמוֹת וְכוּ', נִמְצָא הַמְּהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ זֶה כָּל יָמָיו עוֹבֵד ה', עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, בִּשְׁבִיל עֵסֶק הַתּוֹרָה תֵּלְכוּ בְּכָל דַּרְכְּכֶם, בַּאֲכִילָה וְכוּ' בְּמִשְׁתֶּה בְּדִבּוּר וְכוּ' בְּכָל מַעֲשֶׂה הַמְּסֻבָּב מֵהַטִּבְעִיּוֹת.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין לד.) שֶׁהָרְשׁוּת נְתוּנָה לְלוֹמְדֵי תוֹרָה לְפָרֵשׁ בָּהּ וְלִדְרֹשׁ בְּכַמָּה אוֹרְחִין וּשְׁבִילִין, וְתַלְמִיד וָתִיק יְחַדֵּשׁ בִּדְרָשַׁת הַכְּתוּבִים כַּאֲשֶׁר יוּכַל הַכָּתוּב שְׁאֵת כְּכָל אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ בְּתוֹרָתוֹ. וְיֹצֵו ה' כָּאן בְּאָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, **תֵּלֵכוּ** בְּפֵרְדֵּסָהּ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר "וְאֶת מִצְוֹתַי" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, שֶׁלֹּא לְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" שֶׁלֹּא לְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר. וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ג:יא) הַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (אבות ב:ו) "וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד", פֵּרוּשׁ, שֶׁאָסוּר לְעַם הָאָרֶץ לְהִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת, שֶׁיַּעֲשֶׂה חוּמְרוֹת וּגְדֵרִים כְּמִנְהַג הַחֲסִידִים, כִּי לִפְעָמִים יַעֲשֶׂה חוּמְרָא בְּדָבָר שֶׁהוּא אַדְרַבָּה עֲבֵרָיִן, כִּי יִמְצָא חָסִיד שֶׁיִּרְצֶה לִגְדֹּר עַצְמוֹ לְקַיֵּם מִצְוַת עוֹנָה בַּיָּמִים הַמְקֻדָּשִׁים וְתִהְיֶה בְּעֵינָיו מִצְוָה גְּדוֹלָה לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בְּלֵיל כִּפּוּר, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַעְנוּ שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה כֵּן, וְכַדּוֹמֶה, לָזֶה צִוּוּ חֲז"ל שֶׁאֵין לְעַם הָאָרֶץ לְהִתְנַהֵג בְּמִדַּת חֲסִידוּת, וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, אָז **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** פֵּרוּשׁ, תַּעֲשׂוּ לָכֶם מִשְׁמֶרֶת כְּדֵי לְקַיְּמָם וּגְדָרִים וּשְׁמִירוֹת וְלֹא זוּלַת זֶה.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ד:א) "הֱוֵי גּוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה", שֶׁצָּרִיךְ לְכַתֵּת רַגְלָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִלְמֹד תּוֹרָה. וְצֵא וּלְמַד דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּגְּמָרָא (חגיגה ה:) כִּי כֵּלֶן הָיוּ גּוֹלִין לִלְמֹד, וְיֵשׁ שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְחוֹזֵר כְּמוֹ כֵן לַעֲסֹק בְּיוֹם אֶחָד. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהִיא עֵסֶק הַתּוֹרָה, צְרִיכִים שֶׁתֵּלְכוּ מִמְּקוֹמְכֶם אַחֲרֶיהָ. גַּם כְּדֵי שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים, אֵין נָכוֹן לִלְמֹד וְהוּא בְּבֵיתוֹ כִּי יִטְרְדוּהוּ בְּצָרְכֵי הַבַּיִת, לָכֵן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְיִסַּע מִמְּקוֹמוֹ לְלֶכֶת אַחֲרֶיהָ.

וְאָמְרוֹ "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת לא:): מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי "חָבָל עַל מָאן דְּלֵית לֵיהּ דַּרְתָּא, וְתַרְעָא לְדַרְתָּא עָבִיד", שֶׁעִקַּר עֵסֶק הַתּוֹרָה

צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי** וְגוֹ' שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם". וְאָמַר **וְאֶת מִצְוֹתַי** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בַּגְּמָרָא (ברכות יז:) הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא, וְהִקְשׁוּ בַּתּוֹסָפוֹת עִם אוֹתָהּ שֶׁאָמְרוּ לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ, וְתֵרְצוּ כִּי הֵם שְׁנֵי אוֹפָנִים שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ: אֶחָד לְקַנְטֵר, וְאֶחָד לְהִתְכַּבֵּד. לְקַנְטֵר – נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא, לְהִתְכַּבֵּד – יַעֲסֹק שֶׁמִּתּוֹךְ וְכוּ'. וְהוּא מַאֲמַר ה' **אִם בְּחֻקֹּתַי תִּלֵּכוּ** וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר "וְאֶת מִצְוֹתַי" שֶׁבָּהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת הַצְּרִיכִין בִּלְמוּדָהּ, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ לֹא לְקַנְטֵר וְלֹא לְהִתְכַּבֵּד, אָז **תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם**. מַבְטִיחַ הַכָּתוּב שֶׁהֲגַם שֶׁתָּבֹא עֲבֵרָה לְיָדוֹ יִהְיֶה נִצּוֹל מִמֶּנָּה, וּכְאָמְרָם (סוטה כא:) תּוֹרָה מַגְּנָא וּמַצְּלָא מִיֵּצֶר הָרַע, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (ע"ז יז:) בְּאוֹתָהּ מַעֲשֶׂה שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹנָתָן שֶׁחָלְפוּ אַפִּתְחָא דְּזוֹנוֹת וְכוּ', דִּכְתִיב (משלי ב:יא) "מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ" וְגוֹ'. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַעֲשִׂיתֶם** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) יָשַׁב אָדָם וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְהֶעֱמִידוּהָ כְּשֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצּוֹל מִמֶּנָּה, הֲגַם שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא שְׁמִירָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשָׂה מַעֲשֶׂה מִצְוֹת.

וַהֲגַם שֶׁדָּרַשׁ רַבָּא (פסחים נ:) בַּפָּסוּק "כִּי גָדוֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ" (תהלים נז:יא) – זֶה הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ אֶלָּא לְהִתְכַּבֵּד, הַטַּעַם לֹא שֶׁיֵּשׁ רְצוֹן הַבּוֹרֵא בִּלְמוּד זֶה אֶלָּא לַתַּכְלִית הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁיָּבֹא לִלְמֹד לִשְׁמָהּ, וְתוֹרָה זוֹ אֵין בְּסִגָּלָתָהּ לְהַצִּיל מִיֵּצֶר הָרַע בְּבֹא עֲבֵרָה לְיָדוֹ. וּבָזֶה יֵשׁ לְתָרֵץ מַה שֶּׁהִקְשׁוּ שָׁם בְּסוֹטָה לְרַב יוֹסֵף שֶׁאָמַר תּוֹרָה בֵּין בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ בֵּין בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא, אֶלָּא מֵעַתָּה דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל מִי לֹא עָסְקוּ בַּתּוֹרָה? אַמַּאי לֹא אַגִּינָא עֲלַיְיהוּ? עַד כָּאן. לִדְבָרֵינוּ אֵין קֻשְׁיָא, שֶׁהֵם הָיוּ לוֹמְדִים מִתְּחִלָּתָם שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וְאֵין כֹּחַ בְּתוֹרָה כָּזוֹ לְהָגֵן עָלָיו מִיֵּצֶר הָרַע.

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לֶהֱיוֹת שֵׁשׁ שְׁנֵי סְבָרוֹת (עבודה זרה יז.), אַחַת שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא וְאַחַת שֶׁל רַבִּי יוֹנָתָן. אֶחָד אָמַר "נִחְלַף אַפִּתְחָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה דְּנָכְסִים יִצְרֵיהּ", וְאֶחָד אָמַר "נִחְלַף אַפִּתְחָא דְּזוֹנוֹת כִּי הֵיכִי דְּנִכְפְּיֵיהּ לְיִצְרִין וּנְקַבֵּל אַגְרָא". וּבָא הַכָּתוּב כָּאן וְהִכְרִיעַ עִם הָאוֹמֵר נִחְלַף אַפִּתְחָא דְּזוֹנוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ יְכוֹלִין אַתֶּם לֵילֵךְ וַאֲנִי מַבְטִיחֲכֶם שֶׁ"אֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", שֶׁיִּהְיוּ כּוֹפִין יִצְרָם. וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה יַכְנִיס עַצְמוֹ בְּסַפֵּק זֶה, לָזֶה אָמַר **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** כְּדֵי שֶׁתִּטְלוּ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה כֵּיוָן שֶׁבָּא לְיָדֶכֶם הֶעָוֹן, וְהוּא מַאֲמָרָם שָׁם "וְנִכְפְּיֵיהּ לְיִצְרִין כִּי הֵיכִי דְּנִקַבֵּל אַגְרָא":

אוֹ יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות פ"ו) הַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים, כִּי לֹא כָּל הָרוֹצֶה לִקְנוֹת תּוֹרָה יַשִּׂיג קִנְיָנָהּ אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת

הָאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** – אִם אַתֶּם חֲפֵצִים לְהַשִּׂיג הַתּוֹרָה, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם" שֶׁהֵם אוֹתָם הָאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים, כִּי יֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת הַמְנִיעוֹת וּכְנֶגְדָּם אָמַר "תִּשְׁמְרוּ", וְיֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה וּכְנֶגְדָּם אָמַר "וַעֲשִׂיתֶם" וְגוֹ':

עוֹד יְרֻצֶּה לְהוֹדִיעַ מַעֲלַת עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַה שֶּׁאֵין בְּעֵסֶק הַמִּצְוֹות, כִּי עֵסֶק הַמִּצְוֹות יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּהְיֶה אָדָם פּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה, וְיִגְרֹם הַחֵטְא וְיָמִיר כְּבוֹדוֹ לְבַסּוֹף וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה צְדָקוֹתָו בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ, אֲבָל מִצְוַת עֵסֶק הַתּוֹרָה מַבְטִיחוֹ כִּי כָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה צְדָקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד וְיֵלֵךְ עִמּוֹ צִדְקוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (סוטה כא.) כִּי עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה לְבַטֵּל זְכוּתָהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְיִזְכֶּה לֵילֶךְ בָּהּ בְּלֶכְתּוֹ לְעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח:ד) "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם".

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת סג.) בְּפָסוּק "אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ" וְגוֹ' (משלי ג:טז), שֶׁהַמַּיְמִינִים בָּהּ שָׂכָרָם לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהַמַּשְׂמְאִילִים בָּהּ שָׂכָרָם בָּעוֹלָם הַזֶּה. הוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהִיא עֵסֶק הַתּוֹרָה, תִּהְיֶה כַּוָּנַתְכֶם בְּעֵסֶק זֶה לֹא לְתַכְלִית עוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא כַּת הַמַּשְׂמְאִילִין בָּהּ, אֶלָּא "תֵּלֵכוּ" – תִּהְיֶה כַּוָּנַתְכֶם לַתַּשְׁלוּמִין כְּשֶׁתֵּלְכוּ לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהוּא כַּת הַמַּיְמִינִים.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות ג:ט): "כָּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו וְכוּ' וְכָל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים" וְכוּ', וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, וּלְפִי עֲרֶךְ זֶה תִּהְיֶה שִׁמִּירַת הַמִּצְוֹות וְקִיּוּמָן כְּדַי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, וְהוּא אָמְרוֹ סָמוּךְ לְמִצְוַת עֵסֶק הַתּוֹרָה "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם".

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פאה א:א) "אֵלּוּ דְבָרִים וְכוּ' וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם", וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם גַּם כֵּן שֶׁשִּׁמַּרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם.

אוֹ יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ויקרא ז:לז) "זֹאת הַתּוֹרָה לָעוֹלָה וְלַמִּנְחָה", וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מנחות קי.) אָדָם עוֹסֵק בְּפָרָשַׁת עוֹלָה מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה וְכוּ', עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (הושע יד:ג-ד) "וְנִשַּׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ", וְלֹא זֶה בִּלְבַד אֶלָּא כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁאֵינָהּ בְּפֶרֶק הֻשַּׁג יָד כְּשֶׁאָדָם לוֹמֵד מִצְוָתָהּ בַּתּוֹרָה כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי** וְגוֹ' אוֹתָם שֶׁאֵין מְצִיאוּת לַעֲשׂוֹתָם **תִּשְׁמְרוּ**, פֵּרוּשׁ, תִּהְיוּ מְחַכִּים אוֹתָם מָתַי יָבוֹאוּ לְיָדְכֶם לַעֲשׂוֹתָם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם אוֹתָם גַּם כֵּן. וְהוּא אָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם**, לוֹמַר, לֹא שְׂכַר מַחְשָׁבָה לְבַד אֲנִי נוֹתֵן. וְהֲגַם שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד

כֻּלָּם, יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁמְּבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה בִּשְׁבִילָן, כְּגוֹן מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְכַדּוֹמֶה, וְלִבְחִינָה זוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּלְמֹד מִצְוָתָהּ וְיִקְיָם לַעֲשׂוֹתָם.

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם, כֵּיוָן שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה יְמַלֵּא מְקוֹם הַמִּצְוֹות, אִם כֵּן הֲרֵי הוּא פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹות אֲשֶׁר תִּזְדַּמֵּן לְפָנָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, **וְאֶת מִצְוֹתַי** שֶׁהֵם לֹא תַעֲשֶׂה **תִּשְׁמְרוּ**, לֹא מִפְּנֵי זֶה תִּהְיוּ פְּטוּרִין מִקִּיּוּם מִצְוֹות, אֶלָּא "וְעָשִׂיתֶם אוֹתָם". וּמַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהוּא שִׁקּוּל הוּא פֵּרַט לַמְזַדַּמֵּן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקַיֵּם עַל יְדֵי הַזּוּלַת.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות יד.) שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְשׂוּם לַדֶּרֶךְ פְּעָמָיו עַד שֶׁיְּקַדִּים דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב (תהלים פה:יד) "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ" וְגוֹ', וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר (ח"א סט.) עַל הַהוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁמִּתְחַיְּבִים בְּנַפְשָׁם, וְהוּא מַאֲמַר ה' **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיֵּשׁ לִמּוּד תּוֹרָה, תֵּלֵכוּ אָז לָבֶטַח, כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ עֵסֶק הַתּוֹרָה כּוֹחוֹתֶיהָ מְלַוִּין אֶת הָאָדָם.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת סג.) חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱנַס וְלֹא עָשָׂאָהּ, מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂאָהּ, וְהוּא מַאֲמָרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** לְשׁוֹן עָתִיד, פֵּרוּשׁ, תַּחְשְׁבוּ לָלֶכֶת וְגוֹ', **תִּשְׁמְרוּ** גַּם כֵּן תַּחְשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת שְׁמִירָה, **וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם** פֵּרוּשׁ, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ כְּבָר עֲשִׂיתֶם אוֹתָם:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה מה:) כִּי שָׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת בִּבְנֵי עֲלִיָּה: הָא' הַמִּסְתַּכְּלִים בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּלָא נַהֲרָא, ב' הַמִּסְתַּכְּלִים בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּנַהֲרָא, הַג' דְּעִילֵּי בְּלָא בַר. וּפֵרַשְׁתִּי עַל דֶּרֶךְ זֶה פָּסוּק (איוב ג, יט) "קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו", קָטֹן הוּא הַמִּסְתַּכֵּל בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּלָא נַהֲרָא, בְּסוֹד (בראשית א, טז) הַמָּאוֹר הַקָּטֹן, גָּדוֹל הוּא הַמִּסְתַּכֵּל בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּנַהֲרָא, בְּסוֹד (שם) הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל, וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדוֹנָיו זֶה שֶׁעוֹלֶה בְּלֹא רְשׁוּת, שֶׁה' אֲדוֹנָיו נָתַן לוֹ חָפְשִׁיוּת לְלֶכֶת בְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ. וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ בַּמֶּה יֻשַּׂג הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל הַזֶּה. לָזֶה בָּא מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ וְאָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי**, פֵּרוּשׁ, בְּאֶמְצָעוּת הִשְׁתַּדְּלוּת הַתּוֹרָה כַּמִּצְטָרֵךְ בָּזֶה אֵין אַתֶּם צְרִיכִין לְרִשָּׁיוֹן לְהוֹלִיךְ אֶתְכֶם אֶלָּא אַתֶּם מֵעַצְמְכֶם תֵּלְכוּ בְּלֹא בַר.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קב.) שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיֶרֶבְעָם: "חָזוֹר בְּךָ וַאֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְטַיֵּל בְּגַן עֵדֶן" וְכוּ' עַד כָּאן, וְאָמְרוּ הַמְקוּבָּלִים כִּי טִיּוּל זֶה הִיא הַדְּרָגַת שֶׁעֲשׁוּעַ שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יִזְכֶּה לוֹ. וְיֹאמַר אָדָם: בַּמֶּה יִזְכֶּה יְלוּד אִשָּׁה לְהַדְרָגָה זוֹ? לָזֶה בָּא הַמַּאֲמָר כָּאן וְאָמַר "אִם בְּחֻקֹּתַי" – בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק

הַתּוֹרָה "תֵּלֵכוּ", הִיא הֲלִיכָה נֶעֱלָמָה מֵעֵינֵי כָּל חַי שֶׁהוּא הַטִּיּוּל, בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה תִּטַּיְּלוּ בַּמְּקוֹמוֹת הַנֶּעֱלָמִים.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט תהלים תתל"א) כִּי כְשֶׁבָּרָא ה' אָדָם הָרִאשׁוֹן בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֹא בְּרָאוֹ לָשֶׁבֶת בָּעוֹלָם הַזֶּה לְעוֹלְמֵי עַד כְּשֶׁלֹּא יֶחֱטָא, שֶׁאִם כֵּן אַדְרַבָּה יְרִידָה הִיא לוֹ וְשִׁפְלוּת, כִּי תַּכְלִית הַמְּקֻוֶּה הִיא בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁשָּׁמָּה יִקָּצֵר אֲשֶׁר זָרַע, אֶלָּא הָיְתָה הַכַּוָּנָה כִּי עָלֶה יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם וּלְאוֹצְרוֹת הַחַיִּים בְּעֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְיִהְיֶה כְּמִי שֶׁדָּר בְּבַיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבֵּהּ, וּכְשֶׁיִּרְצֶה לַעֲלוֹת וּלְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ יַעֲלֶה, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (מלכים ב' ב:יא) שֶׁעָלָה אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמַיְמָה, וְעַל יְדֵי הַחֵטְא הֻצַּרְךָ לְהַפְשִׁיט עוֹרוֹ מֵעָלָיו וְיָנִיחַ הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּאן כִּי בְּהִתְעַצְּמוּת הָאָדָם בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג בְּאֶמְצָעוּתָהּ שֶׁלֹּא יָרִגִּישׁ בַּמָּוֶת אֶלָּא כְּאָדָם הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְתִמְצָא (זוהר ח"ב קע"ד:) שֶׁהַצַּדִּיקִים אֵינָם מַרְגִּישִׁים בְּצַעַר הַפְּרָדָה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (קהלת ה:יא) מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד, כִּי מִי שֶׁהוּא עוֹבֵד ה', שְׁנָתוֹ, שֶׁהִיא הַמִּיתָה, מְתוּקָה וַעֲרֵבָה עָלָיו, וְאִם יִתְעַצֵּם יוֹתֵר הֲרֵי לְךָ אֵלִיָּהוּ שֶׁעַל יְדֵי הִתְעַצְּמוּת תּוֹרָתוֹ לֹא מֵת.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות ד:כב) וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, שֶׁאֵין אָדָם מֵת בִּרְצוֹנוֹ אִם יַחְפּוֹץ לָמוּת. וְאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף לו:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: כִּי קָא נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אָמַר לֵיהּ לְרַב אַסֵי זִיל צַנְעֵיהּ, וְאִי לָא צָיֵית גַּרְיֵיהּ, הוּא סָבַר גַּדְיֵיהּ אָמַר לֵיהּ, בָּתַר דְּנָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אָמַר לֵיהּ הָדַר בֵּיהּ דַּהֲדַר בֵּיהּ רַב וְכוּ' גַּדְיֵיהּ וְכוּ', נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב אַסֵי. אֲזַל שֵׁילָא אֲמַר לֵיהּ לְדִבְיתְהוּ צְבִית לִי זְוָודְתָא וְכוּ', צְבִיתָה לֵיהּ זְוָודְתָא וְנָח נַפְשֵׁיהּ דְּשֵׁילָא, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁבְּעֶרֶךְ בַּעֲלֵי הַתּוֹרָה יְכוֹלִין לְלֶכֶת לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן כְּשֶׁהֵם חָפֵצִים וְרוֹצִים לָלֶכֶת, הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנָּם וְלֹא שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵיהֶם. וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי** – בְּסִבַּת חֻקּוֹתַי שֶׁאַתֶּם עֲמֵלִים בָּהֶם, אַתֶּם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם אִם תִּרְצוּ לָלֶכֶת תֵּלֵכוּ.

עוֹד נִתְכַּוֵּן ה' לְהוֹדִיעַ הַפְלָגַת תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה, כִּי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יִתְאַו תָּמִיד לָלֶכֶת לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, כִּי יִרְאֶה רֹב עֶרֶךְ תּוֹעֶלֶת הַמְּסוּבָּב מִמֶּנָּה וְכִי הוּא לְמַעְלָה וְיִשְׁאַף הַלּוֹךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. וּלְדֶרֶךְ זֶה פֵּרַשְׁתִּי אָמְרוֹ (תהלים מט:טז) "אַךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה", פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם בָּטוּחַ שֶׁלֹּא יִרְאֶה שְׁאוֹל וְיִתְעַדֵּן בְּעֶדֶן ה', בָּזֶה יִשְׁאַף לְקַחְתּוֹ סֶלָה, וּכְאֵלּוּ אָמַר "סֶלָה כִּי יִקָּחֵנִי". וְעַיֵּן מִדְרָשׁ רַבּוֹת (ילקוט שמעוני פרשת מסעי תשפז) בְּמַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה כְּשֶׁעָלָה לְהֹר הָהָר לָמוּת שָׁם, שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁאִלּוּ כֵן הָיָה יוֹדֵעַ הָיָה מְקֻוֶּה שֶׁיֵּלֵךְ קֹדֶם. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **אִם בְּחֻקֹּתַי**, פֵּרוּשׁ שֶׁתַּעֲמֹלוּ בַּתּוֹרָה, בְּאֶמְצָעוּת זֶה אַתֶּם מֵעַצְמְכֶם תַּחְפְּצוּ לָלֶכֶת לִטְעֹם טַעַם שֶׁאֵין עֶרֶךְ אֵלָיו.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (זוהר ח"ג צא:) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" וְגוֹ' (ויקרא כב:כז), כִּי מִין הַבְּהֵמִי אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מִגֶּדֶר שֶׁבּוֹ נוֹלַד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנֵי אָדָם יִשְׁתַּנּוּ לְצַד מַעֲשֵׂיהֶם וְהוֹלְכִים מִגֶּדֶר לְגֶדֶר עֶלְיוֹן, כְּאָמְרָם (זוהר ח"ב צד:) "זָכָה יַתִּיר יָהֵבִין לֵיהּ וְכוּ', זָכָה יַתִּיר" וְכוּ' הוֹלֵךְ וְגָדֵל, וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מִי הוּא הַסּוֹבֵב מַהֲלָכִים אֵלּוּ, וּבָא הַכָּתוּב כָּאן וְגִלָּה וְאָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי**, בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה תִּהְיֶה הַהַשְׁגָּה הַלָּז הוֹלֵךְ וְאוֹר מִמַּדְרֵגָה שְׁפֵלָה לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה וּמִן הָעֶלְיוֹנָה לְשֶׁלְמַעְלָה מִמֶּנָּה.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"א קעה:) בְּפָסוּק (משלי ו:כב) "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ", כִּי הַדְּרָכִים אֲשֶׁר תֵּעָלֶה בָּהֶם הַנְּשָׁמָה בְּצֵאתָהּ מִן הָעוֹלָם הֵם חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת הַמְּלֵאִים גַּעֲרַת ה', וּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה הִיא מְאִירָה לְפָנָיו, כְּאָמְרוֹ (תהלים קיט:קה) "נֵר לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי", וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ בַּתּוֹרָה תֵּלֵכוּ כִּי הִיא אוֹר לִנְתִיבַתְכֶם, אֲבָל זוּלָתָהּ עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (משלי ד:יט) "דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כַּאֲפֵלָה" וְגוֹ', גַּם נִקְרָאָה תּוֹרָה כִּי הִיא תּוֹרֵהוּ דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב חוּץ מִדַּרְכָּם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **אִם בְּחֻקֹּתַי** – הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִצְוָה שֶׁנִּקְרָא חֻקָּה, שֶׁהִיא מִצְוַת תְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג:י) "וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה" וְגוֹ'. וְאָמַר "תֵּלֵכוּ" עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: מִנְהַג הָרִאשׁוֹנִים מְנִיחִין תְּפִלִּין בִּזְרוֹעָם וּבְרֹאשָׁם כָּל הַיּוֹם, הוֹלֵךְ מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וְכוּ', מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לְבֵיתוֹ תְּפִלִּין וְכוּ'. וְאָמְרוּ (סוכה כח.) עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְעַל רַבִּי שֶׁלֹּא הָלְכוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תְּפִלִּין, וְהוּא מַאֲמַר ה' "בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ". וְאָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** – הֵן מִצְוֹת הַשַּׁיְכִים לְלֵבִישָׁתָם שֶׁצְּרִיכִין גּוּף נָקִי, וּלְמַאן דְּאָמַר (שבת מט.) שֶׁלֹּא יְפִיחַ בָּהֶם, וּלְמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא יִישַׁן בָּהֶם, וְשֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם, שֶׁזּוֹלֶת זֶה אָסוּר לַהֲנִיחָם. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** – כְּאִלּוּ אָמַר "וַעֲשִׂיתֶם אַתֶּם", שֶׁבָּזֶה אַתֶּם מְתַקְּנִים עַצְמְכֶם לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ עֲלֵיכֶם, כְּאָמְרוֹ (דברים כח:י) "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ" וְגוֹ', וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ו.) וְכוּ'.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (בראשית רבה מד:יב) בְּפָסוּק "הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה", שֶׁהֶעֱלָה ה' לְאַבְרָהָם וְדָרַךְ עַל הַמַּזָּלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** פֵּרוּשׁ חֻקּוֹתַי עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיהו ל"ג:כ"ה) "חֻקּוֹת שָׁמַיִם" וְגוֹ', אִם בָּהֶם תֵּלֵכוּ כְּמוֹ (בראשית י"ז:י"ז) "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ", תְּנַאי הוּא הַדָּבָר "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", כִּי בְּאֶמְצָעוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא שׁוֹלֵט וְדוֹרֵךְ עַל הַמַּזָּלוֹת, וְהֵן הֵנָּה שֶׁבָּהֶם זָכָה אַבְרָהָם לִבְחִינָה זוֹ. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם**, "צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ" (ישעיהו מ"א:ב), וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קנ"ו.) שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "מַאי דַּעְתָּךְ דְּקָאֵי צֶדֶק" וְכוּ', עַד כָּאן, הֲרֵי שֶׁמַּעֲרִיךְ הַמַּזָּלוֹת בַּסֵּדֶר

הַנָּאוֹת לוֹ וְיוֹלִיךְ מַזָּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהוּא אָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** פֵּרוּשׁ, לְחֻקּוֹתַי תְּתַקְּנוּ אוֹתָם בַּסֵּדֶר הַנָּאוֹת לָכֶם, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קנ"ו.) "אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ, הֵם שׁוֹלְטִים בּוֹ. אוֹ יֹאמַר "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיהו ס"ו:כ"ב) "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְגוֹ' אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה", "עָשִׂיתִי" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "עוֹשֶׂה", מְלַמֵּד שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות נִבְרָאִים שָׁמַיִם חֲדָשִׁים (זוהר ח"א ה.), וְהוּא אָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם**:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת דַּף קנ"ו: מַאן דְּאִתְיְלִיד בְּנוֹגַהּ יְהֵי זַנַּאי. עוֹד שָׁם: אָמְרוּ כַּלְדָּאֵי לְאַמֵּיהּ שֶׁל רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק שֶׁבְּנָהּ יִהְיֶה גַּנָּב וְכוּ', יְעָיֵן שָׁם. הֲרֵי שֶׁהַמַּזָּל יַפְעִיל בָּאָדָם פּוֹעַל עֲשׂוֹת הָרַע, וְחָשׁ ה' כִּי יֹאמַר אָדָם כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ הַמַּזָּל מַגִּיד עַל רָשָׁע הַנּוֹלָד בּוֹ אֵין בְּיָדוֹ לְתַקֵּן וְאָנוּס הוּא וּפָטוּר מֵהָעוֹנֶשׁ. לָזֶה אָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהֵם הַמַּזָּלוֹת, **תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, יְסוֹבְבוּ אֶתְכֶם הָלוֹךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב – אֵינְכֶם פְּטוּרִים בְּטַעֲנָה זוֹ, אֶלָּא **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** עַל כָּל פָּנִים אַתֶּם חַיָּבִים, וְיֵשׁ תִּקּוּן לַמַּזָּל, וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל רַב נַחְמָן, וְהוּא אָמְרוֹ "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם".

אוֹ יֹאמַר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (קנו.) הָאי מָאן דְּאִתְיְלִיד בְּמַזָּל מַאְדִּים אוֹשִׁיד דְּמָא, אָמַר רַב אַשִׁי: אוֹ אוּמָּנָא, אוֹ גַּנָּבָא, אוֹ טַבָּחָא, אוֹ מוֹהֶלָא עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁהֵם חֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם הַמַּזָּלוֹת, **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**, שֶׁהֵם שְׁחִיטָה מִילָה, בְּזֶה אַתֶּם עוֹשִׂים מַה שֶּׁמְּרָאֶה בַּמַּזָּלוֹת בִּדְבַר מִצְוָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם**:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי פרשת האזינו) שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לִלְמוֹד מוּסָר מֵחֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁאֵין מְשַׁנִּים אֶת תַּפְקִידָם, וְשָׁשִׁים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַבּוֹרֵא. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם** בְּדֶרֶךְ חֻקֹּתַי, שֶׁהֵם חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ הַמַּתְמִידִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם בְּשִׂמְחָה בְּלֹא שִׁנּוּי, **תֵּלֵכוּ**, בָּזֶה גַּם אַתֶּם **מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** שֶׁלֹּא תַּעַבְרוּ עֲלֵיהֶם וְתַעֲשׂוּ אֶת שֶׁיִּשְׁנָם בַּעֲשֵׂה, כִּי תֹּאמְרוּ וּמָה אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם שָׂכָר וְעֹנֶשׁ כֵּן, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

עוֹד יִרְצֶה **אִם בְּחֻקֹּתַי** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (אבות ג:יז) "אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה" וְכוּ', וּפֵרַשְׁתִּיהוּ בְּמָקוֹמוֹ שֶׁיִּרְצֶה לוֹמַר "אִם אֵין קֶמַח" – אִם אַתָּה רוֹאֶה שֶׁעָצַר ה' הַשָּׁמַיִם וְאֵין קֶמַח, הַטַּעַם הוּא מִשּׁוּם אֵין תּוֹרָה, כְּאָמְרוֹ (דברים לב:ב) "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי", פֵּרוּשׁ כַּשִּׁעוּר הַמּוּכָן הַבָּא מִן הַגְּשָׁמִים יִהְיֶה לִקְחִי, וּכְשֶׁאֵין לֶקַח יַעֲצֹר ה' הַשָּׁמַיִם. וְאָמְרָם "אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח" – פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁאֵין תּוֹרָה בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה קֶמַח כִּי יַעֲצֹר ה' שְׁמָיו. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי**, פֵּרוּשׁ, בְּשִׁעוּר חֻקֹּתַי שֶׁהֵם חֹק הַמְּזוֹנוֹת, **תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, אִם אַתֶּם רוֹצִים לָתֵת לָכֶם חֻקְּכֶם שֶׁהֵם הַמְּזוֹנוֹת צְרִיכִין אַתֶּם כְּמוֹ כֵן לְקַיֵּם הַמִּצְוֹות, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**

עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" – כְּשֶׁשּׁוּר הַמָּטָר שֶׁהוּא הַמְּזוֹן צָרִיךְ שֶׁתִּתְהַיֶּה הָעֲבוֹדָה. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** פֵּרוּשׁ יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיַּתְמִיד ה' הַמַּעֲשֶׂה לָתֵת חֻקָּם.

עוֹד יְרֻצֶּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים עב:ה) "יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות כט:) כִּי כָּל הַנִּבְרָאִים זְמַן עֲבוֹדָתָם הוּא בִּזְמַן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹלָה בַּבֹּקֶר, זְמַן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, וּבִזְמַן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ יוֹרֶדֶת וְכוּ', וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים נה:טו) "בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ", וְאָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** יִרְמֹז לְאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לב:) חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שָׁעָה אַחַת וְכוּ' וְאַחַר תְּפִלָּה שָׁעָה וְכוּ', וּכְנֶגְדָּן אָמַר וְאֶת מִצְוֹתַי וְגוֹ', וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** פֵּרוּשׁ בָּזֶה יְתַקְּנוּ הַמְּאוֹרוֹת, כִּי עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה הַתַּחְתּוֹנִים כְּשֶׁהוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב הַמְּאוֹרוֹת לוֹקִין (סוכה כט:).

עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בַּקְּרָבָנוֹת, שֶׁמְּצִינוּ שֶׁנִּקְרְאוּ חֻקָּה, דִּכְתִיב בָּהֶם (ויקרא ו:יא) "חָק עוֹלָם" וְגוֹ', וּכְתִיב (ויקרא ז:לו) "חֻקַּת עוֹלָם" וְגוֹ'. וְאָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** לְהָבִיא קָרְבְּנוֹתֵיכֶם, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר, **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (כט.): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, גָּזוּל דּוּמְיָא דְּפִסֵּחַ וְכוּ', אַף גָּזוּל לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בֵּין לְפָנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ וְכוּ' לְאַחַר יֵאוּשׁ מִשּׁוּם מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה. וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**, שֶׁלֹּא יָבִיאוּ לֹא גָּזוּל לִפְנֵי יֵאוּשׁ וְלֹא גָּזוּל שֶׁלְּאַחַר יֵאוּשׁ. וּמְסוֹרֶת הַתֵּבָה אַחַת יוֹרֶה לְצַד שֶׁשִּׁתֵּי הַמִּצְוֹות הֵם עִנְיָן אֶחָד שֶׁל גָּזֵל. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם שָׁם בְּפֶרֶק לוּלֵב הַגָּזוּל וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב (ישעיהו סא:ח) "אֲנִי ה' אוֹהֵב מִשְׁפָּט שׂוֹנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה"? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָבַר עַל בֵּית הַמֶּכֶס, אָמַר לַעֲבָדָיו תְּנוּ מֶכֶס וְכוּ', אָמַר לָהֶם: מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים שֶׁלֹּא לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ וְכוּ'. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) כִּי מִי שֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצַּל הֵימֶנָּה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. וְהוּא אָמְרוֹ טַעַם לַמִּצְוָה הָאֲמוּרָה שֶׁלֹּא יָבִיאוּ מִן הַגָּזֵל, "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם", פֵּרוּשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ עַצְמָן גַּם כֵּן לִבְרוֹחַ מִן הַגָּזֵל. וְזֶה יִקָּרֵא מַעֲשֶׂה, הֶגֶם שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא הַרְחָקַת הָרֶשַׁע, כֵּיוָן שֶׁהוּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה כְּמַדִּיק מִמַּאֲמַר "לִבְרוֹחַ" וְכוּ'.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַפְּסוּק עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹות עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לְצַד שֶׁיַּחְשׁוֹב אָדָם כִּי עִקַּר הַמִּצְוֹות וְתוֹעֲלִיּוֹתָם אֵינוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁיּוֹדֵעַ עִקָּרָן וְטַעֲמָן, אֲבָל עֲשִׂיַּת מִצְוָה בְּלֹא יְדִיעַת טַעַם הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה. וְתִמְצָא שֶׁכֵּן כָּתְבוּ בְּשֵׁם הָרַב הָאֲרִ"י זַ"ל (ליקוטי תורה פרשת עקב) כִּי מַעֲשֶׂה בְּלֹא כַּוָּנַת הַדָּבָר הוּא כִּכְלִי רֵיק, שֶׁהָעִקָּר הוּא הַמַּחְשָׁבָה. וְלָזֶה בָּא מַאֲמַר ה' כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, אִם הָאָדָם יַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה בְּכַוָּנָה זוֹ לְצַד אֲשֶׁר חָקַק ה' בָּרוּךְ הוּא, תּוֹעִיל לָהֶם כַּוָּנָה זוֹ כְּאִלּוּ קִיְּמוּ הַמִּצְוֹות כְּמוֹ

שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' עֲשׂוֹת. וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** בְּכִנּוּי אֶל הַמְצֻוֶּה שֶׁהוּא בְּכָל כִּנּוּיֵהֶם וְסוֹדוֹתֵיהֶם. וּלְצַד שֶׁיֵּאמַר אָדָם, אִם כֵּן, כֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְקַבֵּל דָּבָר זֶה לְצַד הָרָצוֹן שֶׁבָּאָדָם הֲגַם שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן, אִם כֵּן גַּם כֵּן לֹא יַעֲשֶׂה דָּבָר וְיִתְרַצֶּה בְּדַעְתּוֹ עֲשׂוֹת וְיוֹעִיל הָרָצוֹן גַּם בְּהֶעְדֵּר הַמַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" – תְּנַאי הוּא הַדָּבָר שֶׁיַּעֲשֶׂה מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ וַה' יִגְמֹר בַּעֲדוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפָּסַק מָרָן בְּהִלְכוֹת תְּפִלִּין סִימָן ל"ב סָעִיף י"ח וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אִם נִדְבְּקָה אוֹת לְאוֹת וְכוּ' פָּסוּל, וּבְהִלְכוֹת סֵפֶר תּוֹרָה כָּתַב הָרֹא"שׁ דְּבֵקוּת פּוֹסֵל בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְאִם גָּרַר הַדְּבֵקוּת וְכוּ' כָּשֵׁר. נִמְצֵינוּ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ הֶתֵּר לַחְקֹק דָּבָק שֶׁבֵּין אוֹת לְאוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְלֹא בִּתְפִלִּין, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב כָּאן **אִם בְּחֻקֹּתַי** פֵּרוּשׁ חֻקִּיקוֹת הָאוֹתִיּוֹת **תֵּלֵכוּ** כְּמִשְׁפָּטֵיהֶן לְחוֹק אוֹתָם, לֹא לַכֹּל תִּמְחֲקוּ אֶלָּא **וְאֶת מִצְוֹתַי** שֶׁהֵם תְּפִלִּין, **תִּשְׁמְרוּ** לְבַל תָּחֹקוּ אֲפִלּוּ דָּבָק שֶׁבֵּין אוֹת לְאוֹת. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפָּסַק הָרֹא"שׁ בִּתְשׁוּבָה ט"ז כְּלָל ג' וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: מ"ם פְּתוּחָה שֶׁנִּדְבַּק פִּתְיָחָתָהּ, יִמְחֹק כֻּלָּהּ וְיִכְתֹּב אַחֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ, אֲבָל גְּרִירַת הַסְּתִימָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ אוֹת, דַּהֲוֶה לֵיהּ חַק תּוֹכוֹת, וְאָמְרִינַן (גיטין כ.) "וְכָתַב" וְלֹא חָקַק וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" פֵּרוּשׁ, שֶׁאֵין לְחוֹק תּוֹכָהּ אֶלָּא לְגָרְרָהּ וְלַעֲשׂוֹת אַחֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ.

עוֹד יִרְמֹז עַל פִּי מַה שֶּׁהֶעֱלוּ הָאַחֲרוֹנִים (מגן אברהם סימן קמ"ג) כִּי סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּמְצָא בּוֹ דָּבָק מֻתָּר לְקָרוֹת בּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לְהוֹצִיא אַחֵר, מִטַּעַם שֶׁיָּכוֹל לְגָרְרָהּ וְכָל שֶׁרָאוּי לְבֵילָה וְכוּ' (מנחות קג:). וְחִדְּשׁוּ עוֹד הָאַחֲרוֹנִים (טורי זהב או"ח סימן ל"ב) שֶׁאֲפִלּוּ הוּא יוֹם שַׁבָּת שֶׁאֵין יָכוֹל לְגָרְרָהּ, מִטַּעַם שֶׁהַמְנִיעָה אֵינָהּ מִצַּד הַסֵּפֶר תּוֹרָה אֶלָּא לְצַד שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי** – דָּבָר שֶׁהוּא עוֹמֵד לְחֹק שֶׁהוּא דָּבָק הָאוֹת, **תֵּלֵכוּ** – פֵּרוּשׁ יֵשׁ לָכֶם רְשׁוּת לְהוֹרוֹת כִּי הוּא דֶּרֶךְ שֶׁיֵּלְכוּ בּוֹ וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְהוֹצִיא אַחֵר, וַאֲפִלּוּ יִהְיֶה בִּזְמַן שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין לְתַקֵּן שֶׁהוּא יוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁמִּצְוֹתַי עֲלֵיכֶם לֶאֱסֹר, וְהוּא אָמְרוֹ "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ". וְנָתַן הַטַּעַם **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** – כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּיֶדְכֶם לַעֲשׂוֹת וְיָכוֹל לְתַקֵּן הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁאֵין הַתִּקּוּן מְעַכֵּב כַּטַּעַם שֶׁנָּתְנוּ הָאַחֲרוֹנִים.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁפָּסַק מהריי"ק בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רע"ו סָעִיף י"א, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: דְּבָקָה אוֹת לַחֲבֶרְתָּהּ בְּאוֹתִיּוֹת שֵׁם ב"ה, יֵשׁ לְגָרְרָהּ. וְכָתַב הַמַּרְדְּכַי בְּמָנְחוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֲזְהָרָה לְמוֹחֵק ה' מ"לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן" וְגוֹ', הָא תִּקּוּן הוּא, עַד כָּאן. הוּא מַה שֶּׁאָמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁאֲסַרְתִּי לִמְחוֹק, אִם הוּא דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְחוֹק הַדָּבֵק אֲתֶם רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר **תֵּלֵכוּ** עַל דֶּרֶךְ (שמות יח:כ) "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ". וְאָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר לְאַמֵּן יָדָיו שֶׁלֹּא יִגַּע אֶלָּא

בַּחֵלֶק הַדֻּבֵּק וְלֹא בְּגוּף הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנִּצְטַוָּה עֲלֵיהֶם לְבַל יִמְחוֹק. וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁיְּצַו ה' עַל שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַדְּבוּקוֹת שֶׁלֹּא יִגַּע בִּשְׁנֵיהֶם. וְאוּלַי שֶׁיֵּשׁ לִסְמוֹךְ גַּם כֵּן דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבָּרָכָה שֶׁאָמְרוּ (שבועות לה.) שֶׁאָסוּר לִמְחוֹק גַּם אוֹת הַנִּטְפָּל לַה' מֵאֲחוֹרָיו, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **מִצְוֹתַי** לְשׁוֹן רַבִּים – הַשֵּׁם וְהַנִּטְפָּל לוֹ, שֶׁיִּשָּׁמוֹר לְבַל יִמְחוֹק בִּגְרִירָתוֹ הַדָּבֵק. וְאָמְרוֹ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** נָתַן טַעַם לְהַתִּיר לִמְחוֹק הַדָּבֵק כְּדִבְרֵי הַמְּרַדְּכִי שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא תִּקּוּן. וְגַם יִרְמוֹז בְּמַאֲמַר "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם" עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּבָּרַיְתָא (מסכת סופרים פ"ה) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הַמּוֹחֵק אוֹת אַחַת וְכוּ' וְאִם נִשְׁפַּךְ דְּיוֹ עַל הַשֵּׁם מֵחֲמַת לְמָחְקוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְתַקֵּן. וְכָתַב הַבַּיִת יוֹסֵף בְּשֵׁם הר"י אסכנדרני" שֶׁאֲפִלּוּ נִפְסְדָה הָאוֹת מֵהָאוֹתִיּוֹת שֶׁיּוּכַל לְמָחְקוֹ לְכָל הָאוֹת, עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם", פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ אוֹתָם עַצְמָן שֶׁהֵם הָאוֹתִיּוֹת אִם הֶכְרַח לְתַקֵּן יָכוֹל לִמְחוֹק הָאוֹת עַצְמָהּ. וּמַה שֶּׁהִתְנָה "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" לְבַל יִגַּע בָּאוֹתִיּוֹת הוּא כְּשֶׁאֵין אֶלָּא דָּבֵק וְהָאוֹתִיּוֹת שְׁלֵמִים, אֲבָל אִם נִפְסְדָה הָאוֹת עַמָּהּ יָכוֹל לִמְחֹקָהּ וּלְתַקְּנָהּ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק א' שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ר"ה כא.), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שָׁלַח לֵיהּ רַב הוּנָא בַּר אָבִין לְרָבָא, כִּי חָזֵית דְּמָשְׁכָה תִּקּוּפַת טֵבֵת עַד שִׁיתְסַר בְּנִיסָן, עַבְּרֵיהּ לְהַהִיא שַׁתָּא וְלָא תֵּיחוּשׁ, דִּכְתִיב (דברים טז:א) "שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב", שְׁמוֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה שֶׁיִּהְיֶה בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ לְפִי חֶשְׁבּוֹן הָעִבּוּר, לְפִי חֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם חַמָּה וּלְבָנָה בְּהוֹדָעַת הַזְּמַן תֵּלֵכוּ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר, **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ** כְּדֵי שֶׁיָּבֹא זְמַן הָאָבִיב בְּפֶסַח, וְאִם כְּפִי הַחֻקּוֹת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהֶם לֹא יִהְיֶה כֵּן, **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** פֵּרוּשׁ תִּעַבְּרוּ הַשָּׁנָה כְּדֵי שֶׁתַּעֲשׂוּ אוֹתָם הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁשָּׁלַח רַב הוּנָא בַּר אָבִין לְרָבָא.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת קנו:) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שְׁמוּאֵל וְאַבָּלָט הֲווֹ יָתְבֵי וַהֲווֹ קָאָזְלִי הָנְהוּ אִנְּשֵׁי לְאַגְמָא וְכוּ', הֲרֵי שֶׁהֲגַם שֶׁהֶרְאָה הַמַּזָּל עָלָיו בַּהֲלִיכָתוֹ שֶׁיָּמוּת, עַל יְדֵי שֶׁשָּׁמַר הָאִישׁ מִכְּלִימָה וְעָשָׂה עִמּוֹ חֶסֶד, תִּקֵּן הַמַּזָּל לְטוֹבָה. וְהוּא אָמְרוֹ **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁהוּא בִּזְמַן שֶׁבּוֹ הֶרְאָה עָלָיו הַמַּזָּל לְרָעָה שֶׁיֵּלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב, אִם אֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ יֵשׁ כֹּחַ בָּכֶם לַהֲפֹךְ הַמַּזָּלוֹת וּלְתַקֵּן אוֹתָם, וְהוּא אָמְרוֹ "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם". עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (פסחים נו.) "כִּתֵּת נְחַשׁ הַנְּחוֹשֶׁת" וְכוּ', וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא שָׁם לְצַד שֶׁהֵיוּ תּוֹעִים אַחֲרָיו. וְהִנֵּה עִנְיַן נְחַשׁ הַנְּחוֹשֶׁת הוּא חֻקָּה אֲשֶׁר חָקַק ה' "וְהִבִּיט אֶל נְחַשׁ וְגוֹ' וָחָי" (במדבר כא:ט), וְהִרְשָׁה אוֹתָם עֲשׂוֹת כֵּן. וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהוּא לְהַבִּיט אֶל נְחַשׁ הַנְּחוֹשֶׁת **תֵּלֵכוּ**, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר – **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**, אֲבָל אִם לֹא, אֵין כָּאן חֻקָּה וְיָכוֹל חִזְקִיָּה לְכַתְּתוֹ, וּבָזֶה "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם" לְבַל יִטְעוּ אַחֲרָיו.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהָכָא מַיְרֵי בְּמִצְוֹת טָבֶל, שֶׁמִּצִינוּ שֶׁיְצָו ה' לָאוֹכֵל טֶבֶל וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן שֶׁחַיָּב מִיתָה. וְיֵשׁ לְךָ לִתְמוֹהַּ בַּדָּבָר, כְּלוּם מַה הוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בִּתְבוּאָה זוֹ שֶׁאוֹסְרָהּ הוּא הַפְרָשַׁת תְּרוּמָה, וְאִם הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ הִיא נֶאֱכֶלֶת לְכֹהֵן מִכָּל שֶׁכֵּן תַּעֲרֹבֶת? אֶלָּא אֵין זֶה אֶלָּא חֻקָּה, וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל טֶבֶל עַד עֲשׂוֹת מִצְוֹת ה' לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וְכוּ', וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**, וְאָז "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם", שֶׁבָּזֶה יְתַקְּנוּ הַמּוּפְרָשׁ לֶאֱכֹל לְבָעֲלָיו, וְהַשְּׁאָר לְכָל אָדָם.

עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם זְכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ב:י) שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ, שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה, וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהִיא גְּזֵרַת הַמִּיתָה שֶׁחָקַק ה' שֶׁאֵין מִיָּדוֹ מַצִּיל, אִם תֵּלְכוּ בָּהֶם, שֶׁכָּל יוֹם יֹאמַר לְמָחָר יָמוּת, בָּזֶה וַדַּאי "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם".

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (בבא מציעא פה.) בְּמַעֲשֶׂה הַהוּא מֵרַבָּנָן שֶׁאָמַר לוֹ אֵלִיָּהוּ סִימָן לְהַכִּיר כִּסְאוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּיא בַּהֲלִיכָתוֹ מִגַּן עֵדֶן שֶׁל מַטָּה לִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, שֶׁהָיָה עוֹלֶה מֵעַצְמוֹ וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְמַלְאָכִים לְהַעֲלוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַצַּדִּיקִים, וְזֶה הַשָּׁגָתוֹ הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ נִמְרָץ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים כָּאָמוּר שָׁם, וְהוּא מַאֲמַר **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ** פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּת הִשְׁתַּדְּלוּת בַּתּוֹרָה לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, כָּרְמוּז בְּתֵבַת "בְּחֻקֹּתַי", "תֵּלֵכוּ", פֵּרוּשׁ, מֵעַצְמְכֶם כְּרַבִּי חִיָּיא וְלֹא תִצְטָרְכוּ לְמַלְאָכִים לְהוֹלִיךְ אֶתְכֶם.

פסוק ד

וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם – צָרִיךְ לָדַעַת אָמְרוֹ "וְנָתַתִּי" בְּוָא"ו הַמּוֹסִיף וְלֹא קָדַם לָזֶה יִעוּד אַחֵר. וּלְמָה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפֵרוּשׁ "אִם בְּחֻקֹּתַי" שֶׁיֵּשׁ גְּזֵרָה בְּתֵבַת "תֵּלֵכוּ" יְצַדֵּק לוֹמַר "וְנָתַתִּי" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו. גַּם יִתְיַשֵּׁב מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהָעִיר עוֹד, כִּי מִפְּשַׁט הַכָּתוּב מִשְּׁמַע שֶׁשָּׂכָר עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא **וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם**, אִם כֵּן שָׂכָר מִצְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא וְיֵצֵא אָדָם נָקִי מִשְּׂכַר עֲבוֹדָתוֹ, וּבְמַה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **וְנָתַתִּי** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו הֵעִיר אוֹתָנוּ שֶׁקִּדְמוּ יְעוּדִים אֲחֵרִים לְעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם מַה שֶּׁרָמַזְתִּי בְּפָסוּק "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ".

אוֹ יֹאמַר, לְצַד שֶׁשָּׂכָר עוֹלָם הָעֶלְיוֹן רוּחָנִי וְאֵין יְעוּדָיו נִתְפָּסִים בַּנְּרְשָׁם וְלֹא בְּדִבּוּר, לָזֶה רָמְזוּ בְּמַה שֶׁהוֹסִיף וָא"ו בְּתְחִלַּת עִנְיָן לוֹמַר כִּי יֵשׁ שָׂכָר אַחֵר, וּמוֹסִיף עוֹד לִתֵּן גִּשְׁמֵיכֶם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **גִּשְׁמֵיכֶם** כְּאִלּוּ הֵם שֶׁלָּכֶם, לֹא בְּעַד שָׂכָר מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֶלָּא לְצַד שֶׁהֵם מַעֲמִידֵי עוֹלָם בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְכוּ' זוֹכִים בְּשֶׁלָּהֶם. וְאוּלַי כִּי לְטַעַם זֶה רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם הִתִּיר מָמוֹנָם לְיִשְׂרָאֵל (בבא קמא לח.), כִּי יִשְׂרָאֵל קָנוּ הָעוֹלָם וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ, וְהֵן הַגּוֹיִם כְּנִכְסֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר, שֶׁהֲגַם שֶׁהוּא נוֹתֵן בְּתוֹרַת "גִּשְׁמֵיכֶם" מַתָּנָה, אֵינוֹ מְחַשֵּׁב הַדָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ, אֶלָּא כְּאִלּוּ הַדָּבָר שֶׁלָּכֶם.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְנָתַתִּי**, שֶׁהוּא הָאָדוֹן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר, כְּדֵי שֶׁיּוֹרִיד טִפּוֹת גִּשְׁמֵיכֶם בִּזְמַנָּם וּכְפִי הַשָּׁעוּר הַצָּרִיךְ, כִּי הוּא יוֹדֵעַ הַזְּמַן וְהַשָּׁעוּר אֲשֶׁר תִּשְׂתֶּה הָאָרֶץ וְשֶׁיּוֹעִילוּ לָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל זוּלָתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כח:ג) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָדָם שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה עֲנָנִים.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **גִּשְׁמֵיכֶם** עַל כְּלָלוּת הַמָּזוֹן, בֵּין הַצָּרִיךְ לָעוֹלָם, בֵּין הַצָּרִיךְ לָאֲדָמָה, בֵּין הַצָּרִיךְ לַנְּפָשׁוֹת, כִּי כֻּלָּם עוֹמְדִים לְזוֹן, וְיֵשׁ טְלָלִים וּגְשָׁמִים גַּשְׁמִיִּים, וְיֵשׁ טְלָלִים וּגְשָׁמִים רוּחָנִיִּים כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן, וְעַל כֻּלָּם אָמַר "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם", וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי.

וְנָתְנָה הָאָרֶץ וְגוֹ' – פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי.

פסוק ה

וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ וְגוֹ'. זוֹ בִּרְכַּת הַתְּבוּאָה אַחַר שֶׁנִּתְלְשָׁה, כְּדֶרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא מב.) הַבָּא לָמוֹד גָּרְנוֹ יֹאמַר יְהִי רָצוֹן וְכוּ', הֲרֵי כִּי יֵשׁ בִּרְכַּת ה' אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁעָשׂוּי גָּרֶן, וְהוּא אָמְרוֹ "וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ", שֶׁיִּתְרַבֶּה הַצּוֹמֵחַ עַד גְּבוּל זֶה. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר בְּפָסוּק "וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה" (ויקרא כה:כא).

וַאֲכַלְתֶּם וְגוֹ' לָשׂבַע. זוֹ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בַּבֶּטֶן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים): אוֹכֵל קְמָעָא וּמִתְבָּרֵכְת בְּמֵעָיו.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר, שֶׁלֹּא יִמְשֹׁךְ לָכֶם דָּבָר הָרָגִיל לִהְיוֹת בִּבְנֵי אָדָם, כִּי יִרְבֶּה טוּבָם וּמְזוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁמִּתְמַלֵּאת תַּאֲוָתָם בָּזֶה וְלֹא יַעֲצְרוּ כֹּחַ לְמֵיכַל לְשׂוֹבַע, אֶלָּא "וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשׂבַע" – אֲכִילָה מְרֻבָּה כְּדֵי שְׂבִיעָה.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה ז.): "רְוָחָא לִבְסוּמֵי שְׂכִיחָא", וְהוּא אָמְרוֹ "וַאֲכַלְתֶּם וְגוֹ' **לָשׂבַע**" – שֶׁיִּהְיֶה לַחְמְכֶם עֵרֶב כָּל כָּךְ שֶׁאֲפִלּוּ יִהְיוּ שְׂבֵעִים יֹאכְלוּהוּ.

עוֹד דִּקְדֵּק לוֹמַר **לַחְמְכֶם**. שֶׁאֵינָם צְרִיכִין לִפְתֹּן לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת, אֶלָּא הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ עֵרֶב לַנֶּפֶשׁ לֶאֱכוֹל מִמֶּנּוּ כְּדֵי שְׂבִיעָה:

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (גיטין ע.) אֲכִילָה גַּסָּה הוּא סַם הַמָּוֶת לַגּוּף, וְהִבְטִיחַ ה' שֶׁיֹּאכְלוּ לַחְמָם לָשׂוֹבַע אֲפִילּוּ יִהְיוּ שְׂבֵעִים יֹאכְלוּ וְלֹא יַזִּיקוּם:

עוֹד יִרְצֶה, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בַּפֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֹׁמֶן, כְּאָמְרָם בַּמִּשְׁנָה (סוטה מח.) טַעַם הַפֵּרוֹת וְשֹׁמֶן הַפֵּרוֹת. וְהִנֵּה כָּל הָאוֹכֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֹׁמֶן, אָדָם אוֹכֵל מִמֶּנּוּ וּמַרְגִּישׁ בִּכְדֵי שְׂבִיעָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל אוֹכֶל שֶׁאֵין שֹׁמֶן, הֲגַם שֶׁיֹּאכַל אָדָם וּמְמַלֵּא בִּטְנוֹ אֵין הֶרְגֵּשׁ הַשּׂוֹבַע בְּמֵעָיו,

וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים הַנִּרְגָּשִׁים לְכָל מַרְגִּישׁ כַּיָּדוּעַ. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּאן בְּמַאֲמַר **וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ לֶחֶם לְבַד הַיּוֹצֵא מִן הָאָרֶץ יַרְגִּישׁוּ בַּאֲכִילָתוֹ הַשּׂוֹבַע, כִּי יֵשׁ בּוֹ שֶׁמֶן הַסּוֹעֵד לְבַב אֱנוֹשׁ.

וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם. יִרְצֶה, כִּי לְצַד שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן יְכוֹלִין לְהִתְקַיֵּם וְאֵין טוֹבָתָם טוֹבָה, וּכְגוֹן אִם הָיוּ טְרוּדִין בְּמִלְחָמוֹת וְשָׁנָה חוֹרֶשֶׁת וְזוֹרַעַת וְשָׁנָה אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר וּמַשְׁלֶמֶת שָׁנָה לְשָׁנָה, אִם כֵּן אֵין הֶכֵּר לַבְּרָכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם" – אֵין מַטְרִיד אֶתְכֶם וְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם הַבְּרָכָה הָאֲמוּרָה. וְאָמְרוּ **בְּאַרְצְכֶם**, פֵּרוּשׁ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי הִיא אַרְצְכֶם וְאֵין לְזָרִים אִתְּכֶם בָּהּ, וּבָזֶה לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֲפִלּוּ מַחוּשׁ וְתִשְׁבוּ בָּטַח.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תִטְרְחוּ אַתֶּם בַּקְּצִיר וּבַבָּצִיר, אֶלָּא זָרִים יַעֲבְדוּ וְאַתֶּם יוֹשְׁבִים בְּקָתֶדְרָא, וְאָמְרוֹ "לָבֶטַח" – שֶׁאֵין מַחוּשׁ עַל הַקִּנְיָן הֱיוֹתוֹ בְּיַד עוֹבְדִים.

פסוק ו

וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר זֶה אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח", וְאוּלַי שֶׁיִּכְוֵן עַל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם פֵּרוּד הַלְּבָבוֹת, שֶׁיִּטַּע ה' בֵּינֵיהֶם שָׁלוֹם וְרֵעוּת. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיִּכְוֵן עַל כְּלָלוּת הָעוֹלָם, וְתֵדַע שֶׁכְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַזְכִּירָהּ בְּכִנּוּי, כְּאָמְרוֹ בְּסָמוּךְ "בְּאַרְצְכֶם", וְכָאן אָמַר **בָּאָרֶץ** שֶׁמַּבְטִיחָם כִּי יִהְיֶה שָׁלוֹם בְּכָל הָעוֹלָם. וְתִמְצָא שֶׁחִפֵּץ ה' בַּדָּבָר, וְצֵא וּלְמַד מִפָּרֵי הֶחָג שִׁבְעִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וּמַאֲמְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נה:) בְּעִנְיָן זֶה, גַּם כְּפִי הַטֶּבַע כְּשֶׁיֵּשׁ מִלְחָמוֹת בָּעוֹלָם יֶחֱרְדוּ גַּם הַיּוֹשְׁבִים בֶּטַח לְקוֹל עֲנוֹת מִלְחָמָה, וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד**:

וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהִבְטִיחָם ה' שֶׁיִּהְיוּ יוֹשְׁבִים בֶּטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וּתְאֵנָתוֹ, מִזֶּה יִסָּבֵב שֶׁהַדְּרָכִים הָרְחוֹקִים קָצָת מִן הַיִּשּׁוּב תִּתְמַעֵט בָּהֶם רֶגֶל דּוֹרֶכֶת, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן יִמָּצְאוּן שָׁם חַיּוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת וְיִתְקָרְבוּ לִבְאֹ אֶל הַיִּשּׁוּב. לָזֶה אָמַר **וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ**, פֵּרוּשׁ, אֶרֶץ אֲשֶׁר בָּא בָּהּ הַמַּחוּשׁ שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ חַיָּה רָעָה שֶׁהוּא מָקוֹם הַקָּרוֹב לַיִּשּׁוּב, וְלָזֶה לֹא אָמַר בְּאַרְצְכֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר בְּסָמוּךְ מִלְּפָנֶיהָ וּמִלְּאַחֲרֶיהָ.

פסוק ז

וּרְדַפְתֶּם אֶת אוֹיְבֵיכֶם. קָשֶׁה, אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ בְּשָׁלוֹם וּבְבִטְחָה מַה מָּקוֹם לוֹמַר כֵּן? אָכֵן יִרְצֶה כִּי מַה שֶּׁהִבְטִיחַ הוּא מִמַּה שֶּׁמֵּהָאוּמּוֹת לָהֶם שֶׁלֹּא יֵרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ, אֲבָל לֹא מִמַּה שֶּׁמִּיִּשְׂרָאֵל לָאוּמּוֹת. וְזוֹ הִיא עִקַּר נֵס הַהַבְטָחָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ כִּי הַשָּׁלוֹם וְהַהַבְטָחָה הוּא שֶׁגַּם הֵם לֹא יֵרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ לָאוּמּוֹת וְנִמְצְאוּ כְּגוֹמְלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר **וּרְדַפְתֶּם** וְגוֹ',

כִּי אַתֶּם תִּרְדְּפוּ אוֹתָם וּתְאַבְּדוּם, וְאַף עַל פִּי כֵן תֵּשְׁבוּ וּבְשָׁלוֹם וְלֹא תַעֲבֹר חֶרֶב בְּאַרְצְכֶם. וּמַה שֶּׁקָּרָא אוֹתָם הַכָּתוּב אוֹיְבִים, לֹא לְצַד שֶׁהֵם בָּאִים לָצוּר עַל עִיר הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִם כֵּן אֵין בֶּטַח וְאֵין שָׁלוֹם לִיוֹשְׁבֶיהָ, אֶלָּא קָרָא אוֹתָם אוֹיְבִים לְצַד אוֹיְבֵי ה', רִשְׁעֵי הַגּוֹיִם נִקְרָאִים אוֹיְבֵי ה' וְאוֹיְבֵינוּ, גַּם לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ ה' כִּי כָל הָאוּמוֹת שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל בַּטֶּבַע הַמִּתְקַנֵּא, וְהִיא שִׂנְאָה יְסוֹדִית וְאֵין לָהּ תְּמוּרָה.

וְנָפְלוּ וְגוֹ'. אָמְרוֹ **לָחָרֶב**, פֵּרוּשׁ – תִּהְיֶה נְפִילַת הָאוֹיְבִים לְפָנֵי עַם ה' כְּשִׁעוּר הַנְּפִילָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה מֵהַחֶרֶב. וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּמַעֲשֶׂה נֵס בְּנֵי חַשְׁמוֹנַאי (יוסיפון כב) שֶׁרָאָה מַלְאָךְ שׁוֹלֵף חֶרֶב נֶגֶד הָאוֹיֵב, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **וְנָפְלוּ** וְגוֹ' לֶחָרֶב, פֵּרוּשׁ – הַנִּשְׁלָף מֵהַמַּלְאָךְ.

פסוק ח

וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה וְגוֹ'. קְשֶׁה, אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שֶׁיִּפְּלוּ הָאוֹיְבִים לְפָנֵינוּ וְכוּ' בְּדֶרֶךְ כְּלָל, שֶׁמִּשְׁמַע אֲפִלּוּ רִבּוֹא לִפְנֵי שְׁנַיִם, אִם כֵּן מַה מָּקוֹם לוֹמַר "וְרָדְפוּ ה' מֵאָה"? אֵין זֶה אֶלָּא מְמַעֵט מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה.

אָכֵן יִתְבָּאֲרוּ הַכְּתוּבִים עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה דַּף י"א וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, וְהִקְשׁוּ הַתּוֹסָפוֹת שָׁם בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְעוֹלָם" וְזֶה לְשׁוֹנָם: וְאִם תֹּאמַר, הֲרֵי מָצִינוּ מִדַּת פֻּרְעָנוּת גְּדוֹלָה מִמִּדָּה טוֹבָה, דִּכְתִיב (דברים לב:ל) "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה" גַּבֵּי מִדַּת פֻּרְעָנוּת, וְגַבֵּי מִדָּה טוֹבָה כְּתִיב "וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה"? וְיֵשׁ לוֹמַר דְּגַבֵּי מִדַּת פֻּרְעָנוּת מַיְירֵי רְדִיפָה וְלֹא הֲרִיגָה, אֲבָל הָכָא כְּתִיב "וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה" וְסֵיפָא דִּקְרָא "וְנָפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לֶחָרֶב", עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְקָשֶׁה לִי עַל דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן פֶּרֶק אֵלּוּ מְגַלְּחִין (מועד קטן טז:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים וְגוֹ' עַל שְׁמוֹנָה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אַחַת", שֶׁהָיָה זוֹרֵק חֵץ וּמַפִּיל שְׁמוֹנָה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אַחַת, וְהָיָה מִתְאַנֵּחַ עַל מָאתַיִם, דִּכְתִיב "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף", יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, "רַק בְּדָבָר אוּרִיָּה הַחִתִּי", עַד כָּאן. וּלְדִבְרֵי הַתּוֹסָפוֹת דְּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף" מְדַבֵּר בִּרְדִיפָה בְּלֹא הֲרִיגָה, לָמָּה הָיָה מִתְאַנֵּחַ דָּוִד עַל שֶׁלֹּא הָיָה הוֹרֵג אֶלֶף דִּכְתִיב "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף", הֲלֹא פָּסוּק זֶה אֵינוֹ מְדַבֵּר בַּהֲרִיגָה?

אֲשֶׁר עַל כֵּן נִרְאֶה דְּבֵין פָּסוּק "וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה" בֵּין פָּסוּק "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף" (דברים לב:ל) אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בַּהֲרִיגָה. וּמַה שֶּׁהִקְשׁוּ זַ"ל נִרְאֶה לְתָרֵץ עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מִכֶּם" – מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם, עַד כָּאן. וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק לָמָּה כָּפַל לוֹמַר "וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים"? אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁבָּא לִשְׁלֹל

שֶׁלֹּא לְפָרֵשׁ בִּדְבָרָיו שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר אֲפִלּוּ מִן הַחֲלָשִׁים, לָזֶה פֵּרֵשׁ "לֹא מִן הַגִּבּוֹרִים". וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הַלָּלוּ לֹא קָשְׁיָא, כִּי בְּפָסוּק זֶה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא בִּרְכַּת הַחֲלָשִׁים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּרְדְּפוּ חֲמִשָּׁה מֵאָה וְגוֹ', וְחַלָּשִׁים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵינָם אֲפִלּוּ עוֹרְכֵי מִלְחָמָה. וּמַה שֶּׁאָמַר הַפָּסוּק "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף" מְדַבֵּר בַּגִּבּוֹרִים, וְאָמְרוֹ "אֶחָד" נִתְכַּוֵּן לוֹמַר הַמְיֻחָד שֶׁהוּא הַגִּבּוֹר, וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר הַדְּרָגָה זוֹ בְּיִשְׂרָאֵל כִּי יִלְמֵד מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁהֲרֵי מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה.

וּמַעַתָּה שְׁנֵי דְּבָרִים צִוָּה ה' לְטוֹב לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: הָאֶחָד לֹא הִגְבִּיל בָּהּ שִׁעוּר, וְהֵם גִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל, וְעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר בְּפָסוּק אֶחָד "וּרְדַפְתֶּם אֶת אוֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ וְגוֹ' לֶחָרֶב". וְאִם נַפְשְׁךָ עֲגָמָה עָלֶיךָ לְדַעַת שִׁעוּר, צֵא וּלְמַד מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף", וּכְלָל גָּדוֹל הוּא כִּי מִדָּה טוֹבָה גְּדוֹלָה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, וּלְפָחוֹת בְּהַשְׁוָאָה, כְּמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּ הַתּוֹסָפוֹת (סוטה יא.) זְכִרוֹנָם לִבְרָכָה מֵהַהִיא שֶׁאָמְרוּ, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יוֹם אֶחָד בַּשָּׁנָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָסַק כָּל הַשָּׁנָה, וְהוֹכִיחוּ מֵהָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מְרַגְּלִים וְגוֹ' (במדבר יד:לד) "אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ יוֹם לַשָּׁנָה" וְגוֹ', הֲרֵי שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ לִהְיוֹת גְּדוֹלָה אֶלָּא שֶׁלֹּא תִמְצֵא פְּחוּתָה מִמֶּנָּה בָּעִנְיָן, בְּהֶכְרֵחַ תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יַהֲרֹג אֶלֶף לְפָחוֹת. וְלָזֶה הָיָה דָּוִד מִתְאַנֵּחַ עַל תַּשְׁלוּם הָאֶלֶף כְּדֵי שֶׁלֹּא תִהְיֶה מִדַּת פֻּרְעָנוּת מְרֻבָּה, כִּי דָּוִד הָיָה אֶחָד הַמְיֻחָד.

וְתִמְצָא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים א' סִימָן י"ב, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "אֵלֶּה מִבְּנֵי גָד רָאשֵׁי הַצָּבָא, אֶחָד לְמֵאָה הַקָּטָן וְהַגָּדוֹל לְאֶלֶף". הִנֵּה לְפָנֶיךָ כִּי מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה רְבָבָה הֵם הַחֲלָשִׁים, וּבָזֶה גִּלָּה כִּי מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף" (דברים לב:ל), יְרָצָה לוֹמַר אֶחָד הַמְיֻחָד, לֹא מֵהַפְּחוּתִים. וּמֵעַתָּה הִרְוַחְנוּ קֻשְׁיַת יִתּוּר פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר "וּרְדַפְתֶּם אֶת אוֹיְבֵיכֶם", שֶׁמְּדַבֵּר בַּגִּבּוֹרִים וְלֹא אָמַר שִׁעוּר, כִּי אֵין שִׁעוּר לָהֶם, שֶׁאֲפִלּוּ שֶׁאֶחָד לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, וּלְפָחוֹת אֶחָד לְאֶלֶף כָּאָמוּר בַּקְּלָלָה "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף". וְהִנֵּיחַ ה' הַדָּבָר סָתוּם, שֶׁאֵין כָּל הַגִּבּוֹרִים שָׁוִים, וְאֵין כָּל הַזְּכֻיּוֹת שָׁווֹת, וְאֵין כָּל הַזְּמַנִּים שָׁוִוֹת. יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאֶחָד יִרְדֹּף רִבּוֹא, אֶלָּא לְפָחוֹת אֶחָד אֶלֶף.

וְנָפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם וְגוֹ'. כָּפַל לוֹמַר דָּבָר זֶה פַּעֲמַיִם. רַז"ל דָּרְשׁוּ (תורת כהנים) שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיִּפְּלוּ אִישׁ בְּחֶרֶב רֵעֵהוּ. וְנִרְאֶה עוֹד לוֹמַר, לְפִי שֶׁעָשָׂה הֶפְרֵשׁ בֵּין רְדִיפַת ה' לִרְדִיפַת מֵאָה, הוֹסִיף עוֹד לוֹמַר שֶׁהוּא הַדִּין אִם יִהְיֶה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל תִּגְדֹּל הַנְּפִילָה בְּאוֹיְבֵיהֶם כְּשִׁעוּר הֶהָפְרֵשׁ שֶׁבֵּין חֲמִשָּׁה לְמֵאָה, יִהְיֶה כְּמוֹ כֵן בֵּין מֵאָה לְאֶלֶף. וְהוּא אָמְרוֹ "לֶחָרֶב", פֵּרוּשׁ לְשִׁעוּר מְנִין חֶרֶב נוֹקֶמֶת.

פסוק ט

וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְגוֹ'. אָמְרוּ **וּפָנִיתִי** עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ב.) שְׁלֹשׁ מַפְתְּחוֹת בְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁל לֵידָה. לָזֶה כְּשֶׁרָצָה לוֹמַר "וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם" אָמַר "וּפָנִיתִי", שֶׁהוּא יִפְנֶה עַצְמוֹ כְּבִיכוֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן גַּם כֵּן בְּמַאֲמַר **וְהִרְבֵּיתִי** עַל מַפְתֵּחַ הַפָּרְנָסָה, כִּי בְּפַרְנָסָה קוֹמָתָם גְּדֵלָה, וְאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים "וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם" בְּקוֹמָה זְקוּפָה. וּבְמַאֲמַר **וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צ.) שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לְשׁוֹכְנֵי עָפָר לְהַחֲיוֹתָם, וְהוּא מַפְתֵּחַ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּכְנֶגֶד שְׁלָשְׁתָּם אָמַר "וּפָנִיתִי" וְגוֹ':

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קנו.) אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיה מא:ב) "צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ", שֶׁעָקַר ה' מַזַּל זֶה מִמָּקוֹם אֶחָד וּנְתָנוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְהוּא מַאֲמַר ה' "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי" וְגוֹ', כְּנֶגֶד בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי, הֲגַם שֶׁשְּׁלָשְׁתָּם הֵם תְּלוּיִים בְּמַזָּל וְלֹא בִּזְכוּת (מועד קטן כח.), אֲנִי אֶפְנֶה הַמַּזָּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם הַמּוֹרֶה אֲלֵיכֶם לִפְרוֹת, זֶה כְּנֶגֶד הַבָּנִים. **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם** כְּנֶגֶד חַיֵּי, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים יא:כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם" וְגוֹ'. **וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי** כְּנֶגֶד מְזוֹנֵי, וְיֵחַס לְהּ שֵׁם בְּרִית עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (בראשית ח:כא) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף וְגוֹ' עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר" וְגוֹ', וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (שבועות לו.) כִּי מַה שֶּׁאָמַר "לֹא אֹסִף" הוּא שִׁבּוּעָה, וּכְתִיב שָׁם (בראשית ט:יב) "זֹאת אוֹת הַבְּרִית", וְכָל הַנֶּאֱמָר שָׁם הוּא נִכְלָל בִּכְלַל הַשִּׁבּוּעָה. וְדִקְדֵּק בְּמַאֲמָרוֹ כָּאן שֶׁיְּקַיֵּם אוֹתָהּ הַבְּרִית שֶׁל זֶרַע וְקָצִיר עִמָּם, וְהוּא אָמְרוֹ **וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם**, כִּי לֹא הָיְתָה הַשְּׁבוּעָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל עַל כָּל הָאָרֶץ, כִּי הֲלֹא יֵשׁ כַּמָּה שָׁנִים שֶׁאֵין זֶרַע וְקָצִיר בְּחֵלֶק מִן הָאָרֶץ, כִּי ה' לֹא אָמַר שָׁם בִּבְרִית נֹחַ "יְמֵי כָּל הָאָרֶץ". וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (דברים ו:ה) "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

עוֹד יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם** עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא (שמואל ב ו:י) "וְלֹא אָבָה דָּוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֲרוֹן ה' וְגוֹ' וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עוֹבֵד וְגוֹ' וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עוֹבֵד" וְגוֹ', וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות סג.) אִשְׁתּוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה בְּכָרֵס אֶחָד, דִּכְתִיב (דברי הימים א כו:ח) "פְּעֻלְתַי הַשְּׁמִינִי שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם" עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר ה' **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם**, שֶׁבְּאֶמְצָעוּת פְּנִיַּת ה' אֲלֵיהֶם יִשְׁתַּלְשֵׁל הַדָּבָר מֵעַצְמוֹ לְהַרְבּוֹת אוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל לְבֵית עוֹבֵד כְּשֶׁהִטָּה אֵלָיו אֲרוֹן ה'. וְאָמְרוּ **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם** לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרַבָּנוּת, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהֲגַם שֶׁיִּהְיוּ מְרֻבִּים כָּל כָּךְ, וּמִדְרָכִים הָרְגִילִים בַּנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם כָּל הַמִּתְרַבֶּה יִמְעַט עֶרְכּוֹ, כַּאֲשֶׁר הִרְחַבְנוּ בֵּאוּר פָּרָט בְּחִינָה זוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (שמות א:ט, במדבר יג:יח), אַף עַל פִּי כֵן "וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם". וְאָמְרוֹ **וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם**

הִבְטִיחָם מַה שֶּׁהִבְטִיחַ הַנָּבִיא, דִּכְתִיב (ישעיהו נט:כא) "וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר ה' וְגוֹ' לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ" וְגוֹ', שֶׁלֹּא תִּפָּסֵק תּוֹרָה מִזַּרְעָם. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר בְּדֶרֶךְ כְּלָל בְּרִית הַהֶטְבָּה שֶׁיִּחֵדֵּשׁ הַבְּרִית עִמָּהֶם מִלִּבַּד בְּרִית הָאָבוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ "וְהֵקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי" שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם אֲקַיֵּם אוֹתָהּ אִתְּכֶם מֵחָדָשׁ.

פסוק י

וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא תִּתְעַפֵּשׁ הַתְּבוּאָה וְלֹא תִהְיֶה נִרְקֶבֶת אוֹ תִּפָּסֵד מֵאֲכִילַת הַפּוֹלִיטִיקִין, אֶלָּא אַדְרַבָּה תִּבְחֲרוּ לֶאֱכוֹל הַיּוֹתֵר יָשָׁן, וְהוּא מַה שֶּׁכָּפַל לוֹמַר "יָשָׁן נוֹשָׁן". וְאָמְרוֹ **וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ**, פֵּרוּשׁ, לֹא תוֹצִיאוּ אוֹתוֹ לְצַד שֶׁנִּתְיַשֵּׁן וְנִפְסַד, אֶלָּא מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ אוֹתוֹ. וְטַעַם שֶׁכָּתַב דָּבָר זֶה כָּאן וְלֹא בְּמָקוֹמוֹ לְמַעְלָה כְּשֶׁהִזְכִּיר בִּרְכַּת הַתְּבוּאָה וּבִרְכַּת הָאָרֶץ, נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה לְהַגְדִּלַת הַטּוֹבָה, שֶׁהֲגַם שֶׁיַּפְרֶה וְיַרְבֶּה אוֹתָם, אַף עַל פִּי כֵן תִּהְיֶה לָהֶם הַפְלָגַת הַטּוֹב שֶׁיֹּאכְלוּ יָשָׁן וְגוֹ', מַה שֶּׁאֵינוֹ כָּל כָּךְ כְּשֶׁהָאוֹכְלִים מוּעָטִים, שֶׁאָז אֶפְלוּ מֵהַמְעוּט יֹאכְלוּ יָשָׁן נוֹשָׁן.

פסוק יא

וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם. פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים עח:ס) "אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם", שֶׁעִקַּר מִשְׁכָּנוֹ יִתְבָּרַךְ הוּא תּוֹךְ נִשְׁמוֹת עַם קְדוֹשׁוֹ.

וְאָמְרוֹ **וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי**, וְלֹא הִסְפִּיק אָמְרוֹ "וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי", לְצַד שֶׁחָשׁ ה' כִּי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל שֶׁדָּבָר זֶה שֶׁמַּבְטִיחַ ה' הוּא דָּבָר רָחוֹק מֵהַשֵּׂכֶל, שֶׁיִּדּוּר דִּירַת קֶבַע רוּחָנִי בְּלִתִּי בַּעַל תַּכְלִית הָרוּחָנִיּוּת תּוֹךְ בְּנֵי אָדָם בַּעֲלֵי צוּרָה וְחֹמֶר. וְהֲגַם כִּי יַבְטִיחַ ה' עֲשׂוֹת כֵּן, זֶה יִהְיֶה לְצַד עִצָּם הָאַהֲבָה יַהֲפֹךְ הַצּוּרָה, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הָרַשְׁבַּ"ץ (זוהר ח"ג רמא.) בְּפָסוּק "בָּאתִי לְגַנִּי וְגוֹ' אָכַלְתִּי יַעְרִי וְגוֹ' שָׁתִיתִי יֵינִי" וְגוֹ' (שיר השירים ה:א), מָשָׁל לְחָתָן וְכוּ', יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו. וְהוּא דָּבָר הֵפֶךְ תְּכוּנַת הַהִשְׁתַּוּוּת, וְדָבָר כָּזֶה לֹא יַתְמִיד כְּמַעֲשֵׂה נִסִּים, וְאֵין מֻבְטָח לְהַתְמָדַת הַדָּבָר, וְתִגְעַל הָרוּחָנִיּוּת לַגַּשְׁמִיּוּת. לָזֶה אָמַר **וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם**, כִּי יְכוֹנֵן ה' תְּכוּנַת נַפְשָׁם בְּסֵדֶר אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן ה' בְּתוֹכָם כְּדֶרֶךְ הַמִּתְקַבֵּל בִּתְכוּנַת הַנִּשְׁתַּוֶּה.

וְהוֹסִיף לוֹמַר **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם**, לוֹמַר שֶׁמִּלְּבַד שֶׁלֹּא יִגְעַל, גַּם יִהְיֶה לוֹ נַחַת רוּחַ בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ תּוֹכָם, וְהִיא בְּחִינַת הַנִּשְׁמָה שֶׁהִיא תּוֹךְ תּוֹכָם. וּפֵרוּשׁ "וְהִתְהַלַּכְתִּי" הוּא טִיּוּל הֶעָרֵב. גַּם נִתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי נִשְׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲצוּבוֹת מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהַרְחָקַת שְׁכִינָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה לֹא יְסוֹבֵב פְּרֻדָתָהּ מִמְּקוֹרָהּ, וַהֲרֵי הִיא דְּבוּקָה בְּחֶבֶל הַכֶּסֶף עַד מְקוֹם מַחֲצָבָהּ, וְדֶרֶךְ שָׁם יוֹרֵד אוֹר הַחַיִּים מִמָּקוֹר עֶלְיוֹן וּמְחַבֵּר נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה עִם מְקוֹרָהּ. וְזֶה יְסוֹבֵב כִּי תַּכִּיר הַנֶּפֶשׁ בּוֹרְאָהּ וְתִתְאַו לַעֲבוֹדָתוֹ וְלֶלֶכֶת בִּדְרָכָיו. וְעַל יְדֵי חֵטְא הָאָדָם נִרְתָּק חֶבֶל הַכֶּסֶף וְלֹא יָאִיר אוֹר הַבָּא

מִלְמַעְלָה תּוֹךְ הַנֶּפֶשׁ, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִין בֵּינֵכֶם וּבֵין אֱלֹהֵיכֶם". וְזֶה יְסוֹבֵב שֶׁיִּקְוֶה הָאָדָם מַטְעֲמֵי הַתֵּיאוּב וְיֹאבֵד חֶשְׁקוֹ בַּמַּשְׁכָּלוֹת הַנְּעִימִים וְהָעֲרֵבִים. וְהוּא מַאֲמַר ה' בְּאָמְרוֹ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם**, זוֹ חֶבֶל הַכֶּסֶף הַמִּתְהַלֵּךְ מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ תּוֹךְ נֶפֶשׁ אָדָם, וּבָזֶה **וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים**, כִּי אִישׁ כָּזֶה יַבְחַר בְּקַבָּלַת עֹל אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְתִמְצָא שֶׁכָּל נֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת בָּעוֹלָם אֵינָהּ פּוֹעֶלֶת הָרַע בִּתְחִלָּתָהּ עַד שֶׁתַּקְדִּים בְּחֵטְא קַל מִקַּלֵּי הַקַּלּוֹת, וּבַחֲטוֹא הָאָדָם אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה יִמָּנַע מִמֶּנּוּ בְּחִינָה זוֹ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּתוֹ בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה נְבוּת (מלכים א כב), שֶׁעַל יְדֵי שֶׁאָמַר דָּבָר שֶׁקֶר, הֲגַם שֶׁהָיָה לְתַכְלִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, אַף עַל פִּי כֵן ה' אָמַר אֵלָיו "צֵא מִמְּחִיצָתִי" (שבת קמט:). וּכְשֶׁמִּשְׁתַּדֵּל הַיֵּצֶר עִם הָאָדָם בְּדִקְדּוּק קַל עַד שֶׁיְּבַדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין ה', אָז הוּא שֶׁיָּכוֹל לִשְׁלֹט בּוֹ לַחֲטֹא חֲטָאִים גְּדוֹלִים רַחֲמָנָא לִצְלַן, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל עֲשׂוֹת קֹדֶם בְּעֵת דְּבֵקוּת הָאָדָם בְּאוֹר עֶלְיוֹן.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַפָּרָשָׁה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בַּהֲכָנוֹת עוֹלָם הַזֶּה גַּם בִּשְׂכַר עוֹלָם הַבָּא, וְהִתְחִיל בְּבִרְכַת הַלֶּחֶם וְאָמַר **וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם**, שֶׁהוּא הֲכָנַת הַמָּזוֹן וְהַפַּרְנָסָה וְהַבֶּטַח בָּאָרֶץ, כְּאָמְרוֹ "וְיֹשַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ". עַד כָּאן כְּלַל כָּל הֲכָנַת עוֹלָם הַזֶּה.

וְאָמְרוֹ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם** וְגוֹ', מִכָּאן מַתְחִיל גְּמוּל הַנִּסְתָּר, וְהוּא מֵעֵת הַפְּרִידָה מֵעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁהוּא הַמַּדְוֶה הַגָּדוֹל אֲשֶׁר בְּלֵב כָּל חַי, הַכּוֹס הַמַּר הַהוּא, הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם שָׁלֵם בְּכָל שְׁלֵימוּת הָעוֹלָם הַזֶּה, בְּזִכְרוֹ יוֹם הַמִּיתָה וְעֶרְבָה כָּל שִׂמְחָה, וּמַה גַּם שֶׁאֵין לוֹ גְּבוּל רָחוֹק שֶׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ יוֹם קִצּוֹ. אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַמַּבְטִיחַ טוֹבוֹת לְעַמּוֹ וְסָמַךְ לְבָּם גַּם בְּדָבָר זֶה, וְאָמַר כִּי בְּיוֹם הַנְּסִיעָה לֹא יֵחֲרַד הָאִישׁ וְלֹא יִרְגַּז כְּדֶרֶךְ הַמֵּתִים, אֶלָּא יַעֲשֶׂה ה' דְּבָר שֶׁתִּהְיֶה הַנְּסִיעָה כְּאָדָם שֶׁשּׁוֹכֵב וְעֶרְבָה לוֹ שְׁנָתוֹ.

וְהוּא אָמְרוֹ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת י.) כִּי שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם, וּבְעֵת פְּטִירַת הַצַּדִּיק יִקָּרֵב אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ לִפְנֵי הָאָדָם, וְהוּא סוֹד מִיתַת נְשִׁיקָה. וּבָזֶה יִהְיֶה כְּשׁוֹכֵב, וְהוּא אָמְרוֹ **וּשְׁכַבְתֶּם**, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּאֲבוֹת שְׁכִיבָה. וְסוֹד הַדָּבָר, כִּי הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁמַּרְגֶּשֶׁת בִּקְרִיבַת אוֹר הַנֶּעֱרָב אֶצְלָהּ, תִּכְסֹף וְתִנָּתֵק מִמְּקוֹמָהּ לְהִדָּבֵק בַּשְּׁכִינָה, וּלְעֻצָּם הַתַּאֲוָה יִתְרַבֶּה הָעֲרֵיבוּת עַל הַרְגֶּשֶׁת הַפְּרֵדָה וְלֹא תַרְגִּישׁ בּוֹ, וְלֹא יִשְׁאַר הַהֶרְגֵּשׁ אֶלָּא מֵהֶעֱרֵב. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּתְחִלַּת אַחֲרֵי מוֹת. וְכָל הַשָּׂגָה זוֹ תִּסּוֹבֵב עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (קהלת ה:יא) "מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד", הַשֵּׁנָה הִיא יְצִיאַת הַנְּשָׁמָה מִן הַגּוּף, שֶׁהָעוֹבֵד אֶת ה' וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות מְתוּקָה לוֹ יְצִיאַת הַנְּשָׁמָה עַל אֹפֶן הָאָמוּר. וְאָמְרוֹ **וְאֵין מַחֲרִיד**, הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת הַמַּחֲרִיד הָאָדָם בְּרִאְיָתוֹ לְבַד, וּלְצַד

שֶׁיֵּשׁ צַדִּיקִים שֶׁיִּזְכּוּ לְהִדָּבֵק נַפְשָׁם בַּשְּׁכִינָה אֲבָל יַקְדִּים לָהֶם מַלְאַךְ הַמָּוֶת לְסִבַּת תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ לְזָכְכָהּ בְּאֶמְצָעוּת צַעַר הַחֲרָדָה, לָזֶה הִבְטִיחַ כִּי כָּל עִקָּר לֹא יִרְאוּ מַחֲרִיד.

עוֹד יִרְצֶה אָמְרוֹ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם**, שֶׁיִּתְקַיֵּם הַגּוּף שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאָרֶץ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ הַיְסוֹדוֹת. וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה רַב אַחַאי בַּר יאשיה (שבת קנב:) שֶׁנִּשְׁשֵׁיהּ רַב נַחְמָן אַחַר כַּמָּה שָׁנִים שֶׁמֵּת וְרָאָהוּ כִּי אִישׁ קַיָּם הָיָה, כִּי ה' יְצָוֵּ לַיְסוֹדוֹת לְהִתְקַיֵּם יַחַד וְלֹא יִתְפָּרְדוּ, וְזֶה יוּשַׁג מֵאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה כְּמַאֲמַר (משלי ו:כב) "בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ". וְאָמְרוֹ **וּשְׁכַבְתָּם וְאֵין מַחֲרִיד** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (ישעיהו נז:ב) "יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם", שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט רִמָּה בְּגוּפָם לְהַחֲרִידָם בַּקֶּבֶר. וְתִמְצָא שֶׁהַצַּדִּיקִים אֵין רִמָּה בְּגוּפָן, וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי (בבא מציעא פד.) וְכָאֵלֶּה רַבּוֹת. וְדָבָר זֶה הוּא יִעוּד גָּדוֹל שֶׁיָּנוּחַ הַגּוּף בַּקֶּבֶר, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת יג.) קָשָׁה רִמָּה בִּבְשַׂר הַמֵּת כְּמַחַט בִּבְשַׂר הֶחָי.

וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כָּל נִבְרָא יַרְגִּישׁ כְּפִי שִׁעוּר תְּכוּנָתוֹ אֲשֶׁר כּוֹנָנוֹ יוֹצְרוֹ.

וְאָמְרוֹ **וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ**, הוּא רוּחַ הַטֻּמְאָה הַנִּקְרֵאת חַיָּה רָעָה, שֶׁהִיא חִיּוּנִיּוּת רַע, בְּחִינַת הַטֻּמְאָה הַשּׁוֹרָה עַל הַגּוּף אַחַר מִיתָה, שֶׁלָּזֶה צִוָּה ה' שֶׁהַנּוֹגֵעַ בַּמֵּת אוֹ הַנִּכְנָס לְאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים. הִבְטִיחַ ה' כִּי תַּסְגִּיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹוֹת לְהַשְׁבִּית רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הַגּוּף. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כתובות קג.) יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי בָּטְלָה טֻמְאָה.

וְאָמְרוֹ **וְחֶרֶב לֹא תַּעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם**. נָתַן הַכָּתוּב טַעַם לְהַשְׁבָּתַת הַטֻּמְאָה, הוּא כִּי טֻמְאָה זוֹ עִקָּרהּ הוּא לְצַד שֶׁנִּשְׁחַט הָאָדָם בְּחַרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת הַפְּגוּמָה, שֶׁבְּזֶה נַעֲשָׂה נְבֵלָה, וְהַנְּבֵלָה מְטַמְּאָה וְנִשְׁלֶכֶת לַכֶּלֶב, דִּכְתִיב (שמות כב:ל) "לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן", וְהַטֻּמְאָה הִיא בְּחִינַת הַכֶּלֶב. אֲבָל הַהוֹלְכִים בְּתוֹרַת ה' כְּמִצְטָרֵךְ, "חֶרֶב לֹא תַּעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם", שֶׁהוּא גּוּפוֹ הַנִּבְנֶה מֵהָאָרֶץ. מִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִגַּע חַרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת בְּגוּפוֹ שֶׁל צַדִּיק. עַד כָּאן יְעוּדֵי הַפְּטִירָה וּמְנוּחַת הַגּוּף.

וְאָמְרוֹ **וּרְדַפְתֶּם**. מִכָּאן מַתְחִיל פֹּעַל הָרוּחָנִיּוּת הַנֶּעְלָם הַמֻּשָּׂג מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה. דַּע כִּי הִתְעַצְּמוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹוֹת הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה וּלְיַחֵד עֶנְיָנֶיהָ אֶחָד אֶל אֶחָד, אֲשֶׁר לְסִבַּת אֲחִיזַת הַקְּלִפּוֹת יִמָּנַע הַדָּבָר, בְּסוֹד אָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם" וְגוֹ'. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ בְּפָסוּק (שמות יט:ה) "וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה". וְיִתְיַחֵס הַקְּלִפּוֹת בְּשֵׁם שׁוֹנְאִים וְאוֹיְבִים. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּפָסוּק (תהלים צב:י) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה'", וְיֶעְרְבוּ לְךָ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹוֹת יִרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיהֶם וְנָפְלוּ וְגוֹ', וְתֹאבַד הַטֻּמְאָה, כְּמַאֲמַר (זכריה יג:ב) "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר" וְגוֹ'. וְאָמְרוֹ **לָחֶרֶב** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שיר השירים ג:ח) "אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקוני זוהר ז)

שֶׁהַשּׂוֹמֵר בְּרִיתוֹ לְבַל נוֹגֵעַ בְּמַה שֶּׁלֹּא הֻרְשָׁה, זֶה יֵשׁ כֹּחַ בּוֹ לְהָמִית וּלְאַבֵּד אוֹיְבֵי ה' בְּרוּחַ שְׂפָתָיו, וְלָזֶה לֹא אָמַר "בֶּחָרֶב" אֶלָּא "לֶחָרֶב".

וְאָמְרוּ **וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה**, פֵּרוּשׁ, מִמַּה שֶּׁיָּצָא מִכֶּם יִרְדְּפוּ חֲמִשָּׁה שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרָה, יִרְדְּפוּ מֵאָה הַדְּרָגוֹת הַקְּלִפּוֹת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי טז:כו) "נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צט.) אָדָם בְּמָקוֹם זֶה וְתוֹרָתוֹ עָמֵלָה לוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁעוֹשָׂה כִּלְיוֹן לְאוֹיְבֵי ה'.

וְאָמְרוּ **וּמֵאָה מִכֶּם**. פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (מנחות מג:) "מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמְּךָ" וְגוֹ' (דברים י:יב), אַל תִּקְרֵי "מָה" אֶלָּא "מֵאָה", שֶׁהֵם מֵאָה בְּרָכוֹת. וְהוּא אָמְרוֹ **וּמֵאָה מִכֶּם**, פֵּרוּשׁ, שֶׁנַּעֲשִׂים מִכֶּם, שֶׁהֵם מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, **רָבָבָה יִרְדֹּפוּ**.

וְחָזַר לוֹמַר **וְנָפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם** וְגוֹ' **לֶחָרֶב**, נִתְכַּוֵּן לְמַאֲמַר חֲז"ל שֶׁאָמְרוּ (ברכות ה.) כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וְכוּ' כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב פִּיפִיּוֹת וְכוּ', דִּכְתִיב "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם" (תהלים קמט:ו). וְהִנֵּה פָּסוּק רִאשׁוֹן רָמַז בּוֹ יְעוּד הַמְסוּבָּב מֵהַמַּעֲשֶׂה, וּפָסוּק שֵׁנִי יְעוּד הַמְסוּבָּב מֵהַדִּבּוּר הַמְקוּדָּשׁ.

וְאָמְרוּ **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם**, פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב תַּכְלִית הַהַצָּלָחָה הַבָּאָה מִכֹּלְיוֹן הָאוֹיְבִים, וְאָמַר "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם", פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁזֶּה נוֹפֵל יִפְּלוּ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֶל שָׁרְשָׁם, שֶׁהֵם כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל הַמְקֻבָּצִים אוֹתָם. וְכֵנָה נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ לְצַד שֶׁהֵם חֵלֶק ה', וּבָזֶה יִפְרוּ וְיִרְבּוּ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (בראשית מז:כז) "וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד", וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הַמַּגִּיד לְמהרי"ק בְּפָסוּק "וַיָּמָת יוֹסֵף וְגוֹ' וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ" וְגוֹ':

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וּפָנִיתִי** וְגוֹ', כִּי בְּהִבָּטֵל הָאוֹיֵב שֶׁהוּא מָסָךְ הַמַּבְדִּיל, כְּמַאֲמַר (ישעיהו נ"ט:ב') "כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים" וְגוֹ', בַּהֲסָרַת הַמָּסָךְ אָז יִפְנֶה וְיִדְבַּק ה' בָּנוּ.

עוֹד יִרְצֶה, כִּי כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל יִשְׁתַּדְּלוּ בַּדָּבָר הָאָמוּר, הֲגַם שֶׁיֶּשְׁנוֹ לַמַּפְסִיק בְּחֵלֶק אֶחָד, הָאָדוֹן יִפְנֶה לָנוּ מֵחֵלֶק הַמּוּפְנֶה, וְיַגְדִּיל וְיַרְבֶּה כֹּחֵינוּ נֶגֶד הָאוֹיֵב עַד כְּלוֹת הַמָּסָךְ, וְאָז "וַהֲקִימוֹתִי" וְגוֹ'.

עוֹד יִרְצֶה **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם** עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּזֹּהַר (זהר ח"ג ש"ג), כִּי שַׁעֲשׁוּעַ הַצַּדִּיקִים שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ הוּא בַּחֲצִי לַיְלָה הַשֵּׁנִי, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ בֵּין הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּגַן עֵדֶן, וּמֵסִיר פַּרְגּוֹד אֶחָד וּמְגַלֶּה לָהֶם אוֹר פָּנִימִי הֶעָרֵב. וּלְרֹב הַהִשְׁתּוֹקְקוּת וְעֹצֶם הַפְלָגַת הֶרְגֵּשׁ הָעֲרֵבוּת לַנְּשָׁמוֹת עַד שֶׁמִּתְעַלְּפִים וְנוֹשְׁרִים מֵהֶם אוֹרוֹת, וְהֵם נְפָשׁוֹת שֶׁיּוֹרְדוֹת לָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהָאִיר, יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו בְּזֹהַר חָדָשׁ (פרשת בלק). וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם" שֶׁהוּא עַל שַׁעֲשׁוּעַ הַגָּדוֹל וּמַפְלָא הַנִּזְכָּר. וְאָמַר לְשׁוֹן פְּנִיָּה, לְצַד שֶׁהָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה, דִּכְתִיב (מלאכי ג:ו) "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי",

אֶלָּא שֶׁמְּגַלֶּה מֵאוֹרוֹ אֶת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ וְיַסְתִּיר כְּפִי מַה שֶּׁאֵינָם רְאוּיִים לְהַשִּׂיג. לָזֶה אָמַר "וּפָנֵיתִי אֲלֵיכֶם" – לְהָאִיר לְמוּלְכֶם אוֹר הַפָּנִימִי הַנִּסְתָּר, יִרְאוּ עֵינֵיכֶם וְיִשְׂמַח לִבְּכֶם.

וְאָמְרוֹ **וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם**, רָמַז לְנִיצוֹצוֹת הַנִּשְׁרוֹת מֵהֶם לְצַד הַהִתְעַלְּפוּת כָּאָמוּר. וְאָמְרוֹ **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תַחְשֹׁב כִּי לְצַד נְשִׁירַת הַנְּשָׁמוֹת מֵהֶם יִמְעַט אוֹרָם חָס וְשָׁלוֹם, לָזֶה אָמַר "וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם", שֶׁיִּתְרַבֶּה אַדְרַבָּה אוֹרָכֶם כְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ. וְסוֹד הַנְּשִׁירָה אוּלַי שֶׁיִּהְיֶה בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַדְּרָכִים: אוֹ כִּי יִרְבֶּה אוֹרָם עַד שֶׁיִּהְיֶה וְהוֹתֵר, אוֹ כִּי אוֹר הַקּוֹדֶם יִדָּחֶה מִפְּנֵי אוֹר חָדָשׁ, וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ, כַּסֵּדֶר הָאָמוּר בְּדִבְרֵי הַמְקַבָּלִים כִּי הַמּוֹחִין דְּגַדְלוּת יְדַחוּ מוֹחִין דְּקַטְנוּת, וְנִמְצָא הַנּוֹשֵׁר מֵהֶם הוּא לְצַד הַהִתְרַבּוּת, וְהוּא אָמְרוֹ "וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם".

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם** לְשׁוֹן רַבָּנוּת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ" (שמות יט:ו), וּפֵרַשְׁנוּהוּ שָׁם שֶׁהִגְדִּילָם עַל הַמַּלְאָכִים כֹּהֲנֵי עֶלְיוֹן, שֶׁיִּהְיוּ הֵם קְרוֹבֵי הַמֶּלֶךְ וּגְדוֹלֵי הָעֶלְיוֹנִים. וְאָמְרוֹ "וְהָקִימוֹתִי" – כָּאן הִבְטִיחַ עַל הַתְּחִיָּה, שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לְשׁוֹכְנֵי עָפָר שֶׁיַּעֲלֶה ה' אוֹתָם מִקִּבְרוֹתֵיהֶם, וְאָמַר ה' כִּי דָּוְקָא לְלוֹמְדֵי תּוֹרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כתובות קיא:) "כָּל הָעוֹסֵק בְּטַל תּוֹרָה טַל תּוֹרָה מְחַיֶּיהוּ". וְאוּלַי כִּי הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי** שֶׁהוּא הַתּוֹרָה אִתְּכֶם, כִּי בַּטַל אֲשֶׁר יְצַו ה' אֶת הַתּוֹרָה הֵם חַיִּים.

עוֹד נִתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (סנהדרין צ.) בְּפָסוּק "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְתֵת לַאֲבוֹתֵיכֶם", שֶׁהָאֲבוֹת עַצְמָם יַעֲמְדוּ לֶרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ. וְהוּא מַאֲמָרוֹ כָּאן, שֶׁאוֹתָהּ בְּרִית שֶׁנִּשְׁבַּע ה' לְקַיֵּם הָאָרֶץ לְעוֹלָם וָעֶד בְּיָדָם, כָּל הַמְקַיֵּם תְּנַאי הַכָּתוּב יְחַיֵּהוּ ה' עִם הָאָבוֹת לְקַיֵּם בְּיָדוֹ בְּרִית הָאָרֶץ לְעוֹלָם וָעֶד.

עוֹד רָמַז גְּנִיזַת הַנְּשָׁמוֹת בְּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה', וְיָדוּעַ כִּי בְּחִינָה הַמִּתְיַחֶסֶת לָהּ בְּרִית יִתְיַחֵס גַּם כֵּן לָהּ שָׁלוֹם, וְהוּא אָמְרוֹ **וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי** שֶׁהוּא יְסוֹד עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת אִתְּכֶם. גַּם בָּזֶה כָּלַל זִוּוּג חַי הָעוֹלָמִים בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא כְּלָלוּת הַנְּשָׁמוֹת, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין כִּי הוּא זֶה תַּכְלִית מְנוּחַת הַנְּשָׁמוֹת.

וְאָמְרוֹ **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן**. כָּאן רָמַז לִסְעוּדַת עוֹלָם הַבָּא שֶׁיִּטְעִימֵם ה' מִיַּיִן הַמְשׁוּמָּר בַּעֲנָבָיו מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, גַּם מִבְּשָׂרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, וְאֵין לְךָ יָשָׁן נוֹשָׁן כָּזֶה שֶׁלֹּא קִדְּמוֹ דָּבָר בָּעוֹלָם קוֹדֶם לִבְרִיאַת הָאָדָם:

וְאָמְרוֹ **וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ**. מִלְּבַד מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בּוֹ לְמַעְלָה, יִרְמֹז עוֹד עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה יב.) בְּפָסוּק "וְיִמְנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם" (איוב לח:טו), כִּי אוֹר שֶׁבּוֹ בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית גְּנָזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַצַּדִּיקִים, לְפִי שֶׁרָאָה

הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְכוּ', וְהוּא אָמְרוֹ "וְיָשָׁן" שֶׁהוּא אוֹר שֶׁקָּדַם לְאוֹר זֶה הֶחָדָשׁ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ אַחֲרָיו, וְהוּא אָמְרוֹ "מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ", פֵּרוּשׁ תּוֹצִיאוּ מִבֵּית גְּנָזָיו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

וְאָמְרוֹ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי וְגוֹ'**. יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא עה.) שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹרִיד מִשְׁכָּן מִן הַשָּׁמַיִם, וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא מִשּׁוֹהַם, וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ מִיְּשְׁפֵּה, וּכְאָמְרוֹ (שמות טו:יז) "פָּעַלְתָּ ה' מִקְדָּשׁ ה' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ", וְהוּא אָמְרוֹ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם**, פֵּרוּשׁ, מִשְׁכָּן שֶׁכּוֹנָנוּ יָדַי אוֹרִידֵהוּ וְאֶתְּנֵהוּ בְּתוֹכְכֶם, וּמֵאָז עַד עוֹלָם יַעֲמֹד הַדָּבָר, כְּאָמְרוֹ "וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם", כִּי יַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר כג:כג) בְּפָסוּק "כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב" וְגוֹ', שֶׁהַמַּלְאָכִים מִבַּחוּץ וְהַצַּדִּיקִים מִבִּפְנִים, וְהַמַּלְאָכִים שׁוֹאֲלִים אֶת הַצַּדִּיקִים מַה פָּעַל אֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם**, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲנֵה הַמַּלְאָכִים מַפְסִיק בֵּינֵיכֶם וּבֵינִי. וְאָמְרוֹ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם**. עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יואל ג:א) "וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם", שֶׁיִּהְיֶה אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ מִתְהַלֵּךְ בְּתוֹכָם, וְהוּא רוּחַ הַמְּנַבֵּא, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (במדבר יא:כט) "עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם":

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית לא.) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים, וְיֵשֵׁב ה' בְּתוֹכָם, וְכָל אֶחָד יַרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ וְיֹאמַר "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". וְהוּא אָמְרוֹ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם**. וְאָמַר לְשׁוֹן הֲלִיכָה לְצַד שֶׁיִּתְהַלֵּךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ לְזוּן נִשְׁמוֹת הַיּוֹשְׁבִים סְבִיבָיו יִקְרָא הֲלִיכָה. וְאָמְרוֹ **וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים** הוּא מַאֲמָרָם "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", וְאוּלַי שֶׁרָמַז לְשׁוֹן נָוֶה שֶׁהַצַּדִּיקִים עַצְמָן הֵם נָוֶה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא דָּר בֵּינֵיהֶם. וְאָמְרוֹ **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם** שֶׁיִּהְיוּ הֵם קְרוֹבִים יוֹתֵר מִכָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים**, לְצַד כִּי בַּזְּמַן הַזֶּה אֱמוּנַת אֱלֹהוּתוֹ הוּא מִפִּי הַנְּבִיאִים. לָזֶה אָמַר כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים שֶׁכָּל עַם ה' יוּכַר לָהֶם אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיֵדְעוּ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא מַאֲמַר "וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים" – שֶׁיַּכִּירוּ אֱלֹהוּתוֹ מִצַּד עַצְמָם. וּלְצַד שֶׁהַכָּרָה זוֹ יִשָּׁנֶה לְכָל הַנִּבְרָאִים, דִּכְתִיב (זכריה י"ד:ט') "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד", לָזֶה אָמַר **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם** – הֲגַם שֶׁהַהַכָּרָה שָׁוָה בַּכֹּל, לֹא יִהְיוּ לוֹ לְעָם אֶלָּא עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה' וְגוֹ'**. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר חֲזַ"ל (ברכות יב.) בְּפָסוּק "וְלֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם" וְגוֹ' (ירמיהו כג:ז), שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיֵּאָמְרוּ "חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת". וְהוּא אָמְרוֹ "אֲנִי ה' וְגוֹ' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" – זֶה כְּנֶגֶד יְצִיאַת מִצְרַיִם, וּכְנֶגֶד "אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶתְכֶם מִכָּל הָאֲרָצוֹת" אָמַר

"וְאֶשְׁבֹּר מוֹטוֹת עֻלְּכֶם" וְגוֹ'. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (שמות כ:ב) "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים", יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב גַּם כֵּן עַל הָאוֹפֶן עַצְמוֹ, יְעַיֵּן שָׁם.

פסוק יד

וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת הֵיכָן נִצְטַוּוּ בְּתַנַּאי עַל הַשְׁמִיעָה בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, שֶׁיֵּצְדַק לוֹמַר בְּכָפֶל הַתְּנַאי "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ", וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶלָּא מִ"וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ". וְנִרְאֶה כִּי כָּאן נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהַעִירְךָ כִּי מַה שֶּׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַדְּבָרִים "אִם בְּחֻקֹּתַי", שֶׁכַּוָּנָתוֹ הִיא עַל עִסְקֵי הַתּוֹרָה, וְלָזֶה רָשַׁם בְּהַפְכִיּוּתָהּ שְׁלִילַת הַשְׁמִיעָה. וְאֵיזוֹ מִצְוָה שֶׁתְּלוּיָה בְּשֵׁמַע אָזֶן? הֲוֵי אוֹמֵר עִסָּק הַתּוֹרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ישעיהו נה:ג) "שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם", "יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח" (משלי א:ה). וּלְצַד שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמַר "בְּחֻקֹּתַי" לְכָל מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהּ, בְּכָפֶל הַתְּנַאי תָּלָה כָּל הֶמְשֵׁךְ הָרַע מִסִּבַּת הֶעְדֵּר הַתּוֹרָה. **עוֹד** לְצַד שֶׁרָצָה ה' לוֹמַר שְׁלִילַת שְׁמִירַת הַמִּצְוֹוֹת וּמֵאוּן עֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, לָזֶה הִקְדִּים הַסִּבָּה וְאָמַר שֶׁסִּבַּת הַדָּבָר הִיא לְצַד שֶׁלֹּא לָמְדוּ תּוֹרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין ל.) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּרָאתִי לָכֶם יֵצֶר הָרַע, בָּרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין. הֲרֵי כִּי אֵין תִּקָּוָה לְהִנָּצֵל מֵהַיֵּצֶר עַל יְדֵי עֵסֶק זוּלַת הַתּוֹרָה, וּכְשֶׁיּוּשְׁלַל מֵהַתּוֹרָה יַטֶּה אָזְנוֹ לְיִצְרוֹ הָרָע:

עוֹד נִתְכַּוֵּן לְהַעִיר לֵב נִרְדָּם, כִּי כָּל שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב וַדַּאי שֶׁהוּשְׁלַל מִמֶּנּוּ יְדִיעַת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא וְטוֹבוֹתָיו וְהַנִּמְשָׁךְ מֵעֲבוֹדָתוֹ, כִּי בְּוַדַּאי אִם יַשִּׂיג אָדָם חֵלֶק אֶחָד מֵעֲרֻבוּת יְדִידוּת נְעִימוּת מְתִיקוּת עָנָף מֵעַנְפֵי אוֹר עֶלְיוֹן, יִבָּז בְּלִבּוֹ הֱיוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה מֶלֶךְ הַמְּלָכִים בְּעֶרֶךְ קִיּוּם מִצְוָה אַחַת. וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר ה' בְּאָמְרוֹ **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן הֲבָנָה, אָז הוּא שֶׁאֲנִי חוֹשֵׁשׁ לָכֶם שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ וְגוֹ', אֲבָל אִם תָּבִינוּ וְתֵדְעוּ אוֹתִי אֵין לָחוּשׁ. וְהוּא מַאֲמַר הַנָּבִיא (ישעיה ה:יג) "לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת".

עוֹד יִרְצֶה בְּהַעִיר עוֹד אָמְרוֹ **וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל**, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" וְגוֹ' בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים, שֶׁיִּכָּוֵן לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה יִהְיֶה בָּטוּחַ מִיצָרוֹ, כִּי הַתּוֹרָה מַגָּנָא וּמַצָּלָא (סוטה כא.). לָזֶה אָמַר בְּכָפֶל הַתְּנַאי "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי", פֵּרוּשׁ 'לִי' – לִשְׁמִי, שֶׁהֲגַם שֶׁיִּלְמְדוּ הַתּוֹרָה, אִם לֹא יִהְיֶה הַלִּמּוּד לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ – "וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה", פֵּרוּשׁ, אֵין מַצִּיל מִיַּד יֵצֶר הָרַע וְיָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרוֹת, שֶׁאֵין מַצִּיל מֵהַיֵּצֶר אֶלָּא תּוֹרָה לִשְׁמָהּ.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁאִם לֹא יִשְׁמְעוּ לַתּוֹרָה הֲגַם שֶׁיִּסְכִּימוּ לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹוֹת, הוּא מִן הָאִי הָאֶפְשָׁרוּת, כִּי לֹא יוּכַל הַשִּׂיג דַּעַת דִּקְדּוּקֵי הַמִּצְוֹוֹת וּפְרָטֵיהֶם, וְלֹא יִמָּנַע מֵהִכָּשֵׁל. גַּם עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מנחות קי.) "זֹאת הַתּוֹרָה לָעוֹלָה" וְגוֹ' (ויקרא ו:ב), כִּי הָעוֹסֵק

בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ בִּזְמַן חֻרְבַּן הַבַּיִת יָכוֹל לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹוֹת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם לֹא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹוֹת.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ תֵּיבַת **לִי** לְהָעִיר, כִּי אֲטִימַת אׇזֶן מִדִּבְרֵי תּוֹרָה הוּא כְּמִי שֶׁבָּא לְדַבֵּר עִמּוֹ הָאָדוֹן מָלֵךְ הָעוֹלָם וְיִמָּאֵן לִשְׁמֹעַ אֵלָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, פֵּרוּשׁ, לִי אֵין אַתֶּם רוֹצִים לִשְׁמוֹעַ.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אלשיך איכה א') בְּפָסוּק "וְאוֹתִי עָזְבוּ וְתוֹרָתִי" וְגוֹ' (ירמיהו טז:יא) מָשָׁל לְתוֹפֵשׂ כְּנוֹר וְכוּ', עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהֲגַם שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲוֹונוֹתֵינוּ מְרֻבִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְעוֹשִׂים כָּל הָעֲבֵרוֹת, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה – לֹא הָיָה נֶחְרָב הַבַּיִת. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְחַכֵּם ה' לְהַקְדִּים וְלוֹמַר **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, אָז הוּא שֶׁאִם לֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹוֹת יִמָּשֵׁךְ לָכֶם פֻּרְעָנוּת הָאָמוּר בָּעִנְיָן, אֲבָל אִם תִּשְׁמְעוּ, הֲגַם שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל וְגוֹ', יִהְיֶה דִּינָם כְּתוֹפֵשׂ כִּנּוֹר וְכוּ' הָאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם.

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ ה' מַחְשְׁבוֹת לֵב הָאָדָם וְתַחְבּוּלוֹת יֵצֶר הָרַע וְסֵדֶר כְּנִיסָתוֹ עִם הָאָדָם, לָזֶה דִּבְּרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרַע וְהִתְחִיל כְּנֶגֶד תְּחִלַּת הַפִּתּוּי. וְהִנֵּה כְּבָר כָּתַבְתִּי לְךָ פְּעָמִים רַבּוֹת כִּי לְצַד שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל קְרוֹבִים לַה', לֹא תִּכּוֹן עֲצָתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע לְדַבֵּר אֵלָיו עֲשׂוֹת הָרַע עַד שֶׁיַּרְחִיקֵהוּ מְעַט מְעַט, כְּגוֹנֵב אֶת הַקָּטָן מִבֵּית אָבִיו שֶׁבִּתְחִלָּה מוֹשְׁכוֹ מְעַט מְעַט. כְּמוֹ כֵן בִּתְחִלָּה יַתְחִיל הַיֵּצֶר לְדַבֵּר אֵלָיו כִּי נָכוֹן הַדָּבָר הַבָּא מֵאֵת ה', כָּל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה "מִי כָּמוֹךָ יְחוּשׁ לִדְבָרֵי ה'", אֲבָל מַה שֶּׁהוֹסִיפוּ חֲכָמִים כַּמָּה גְּדָרִים וּשְׁמִירוֹת וְעַנְפֵי הָאִסּוּר מִי יֹאמַר כִּי כֵן צִוָּה הַבּוֹרֵא? וּכְשֶׁיַּטֶּה אָזְנוֹ לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהֶם, יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ כִּי יֹאמַר אֵלָיו: "רַבִּים הַמִּצְוֹוֹת הָאֵלֶּה מִמֶּךָּ, רמ"ח מִצְוֹוֹת עֲשֵׂה וְעַנְפֵיהֶם", וּלְצַד הֱיוֹת הָאָדָם מְרֻחָק מְעַט מֵה' יוּכַל יַכֶּה בּוֹ.

וּכְנֶגֶד שְׁנֵי פִּתּוּיִים אֵלּוּ אָמַר **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, כָּאן מְדַבֵּר עַל קַבָּלַת דִּבְרֵי חֲכָמִים, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים יז:יב) "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ וְגוֹ' וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא". וְדִקְדֵּק לוֹמַר "לִי" עַל דֶּרֶךְ כָּל הַמַּהַרְהֵר אַחַר רַבּוֹ כְּאִלּוּ מְהַרְהֵר אַחַר הַשְּׁכִינָה, לָזֶה אָמַר (סנהדרין קי.) "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ", תֵּדַע שֶׁהַדָּבָר לִי הוּא נוֹגֵעַ. וְעוֹד כִּי הַחֲכָמִים הֵיכַל ה' הֵמָּה.

וּכְנֶגֶד פִּתּוּי הַשֵּׁנִי שֶׁמַּרְבֶּה בְּעֵינָיו עֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה כִּי רַבִּים הֵם, אָמַר **וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה**. גַּם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁכָּל שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת, כִּי סֵדֶר הַמִּצְוֹת וַאֲמִתּוּתָהּ הוּא אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשׁוֹנִים, וְהַמְסֹרָב לִשְׁמֹעַ לָהֶם אֵין בְּיָדוֹ אֲפִלּוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה'. וְלָזֶה לֹא אָמַר "וְאִם לֹא תַעֲשׂוּ" כַּסֵּדֶר שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה, לְצַד שֶׁזֶּה נִמְשָׁךְ מֵ"אִם לֹא תִשְׁמְעוּ".

פסוק טו

וְאִם בְּחֻקֹּתַי וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר "וְאִם" וְלֹא סָמַךְ עַל "וְאִם" שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן? עוֹד אָמְרוֹ **בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "וְאִם חֻקּוֹתַי תִּמְאָסוּ", כִּי עַל שְׁלִילָתָם לֹא תִּכּוֹן הַבַּי"ת, כְּמַאֲמַר "וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי" הַסְּמוּכָה לָהּ. עוֹד לָמָּה חָזַר פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר "וְאִם"? עוֹד לָמָּה לֹא כָּלַל הַכָּתוּב יַחַד חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים וְיֹאמַר "וְאִם חֻקֹּתַי וּמִשְׁפָּטַי תִּמְאַס אוֹ תִּגְעַל" וְגוֹ'? עוֹד לָמָּה יְחֵד הַכָּתוּב הַמְּאִיסָה לַחֻקּוֹת וּגְעִילַת נֶפֶשׁ לַמִּשְׁפָּטִים? עוֹד אַחַר שֶׁהִזְכִּיר מְאִיסָה וּגְעִילָה מַה צָּרִךְ לוֹמַר "לִבְלְתִּי עֲשׂוֹת", וּמַה גַּם שֶׁכָּתַב לְמַעְלָה "וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת"? וַהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בוֹ בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהוּא הֶמְשֵׁךְ מִמַּה שֶׁקָּדַם אֵלָיו, עִם כָּל זֶה יִתְחַיֵּב יִשּׁוּב מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב. עוֹד מַה הוּא כַּוָּנַת אָמְרוֹ "לְהַפְרְכֶם" וְגוֹ'?

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא כְּנֶגֶד פִּתּוּי יֵצֶר הָרַע הַמְפַתֶּה לְבַטֵּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְיִתְחַכֵּם לְהַתְחִיל לְהַרְחִיק מִדַּעַת אָדָם מִצְוֹת שֶׁהֵם חֻקָּה בִּלֹא טַעַם בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּרָכִים: אוֹ יֹאמַר אֵלָיו כִּי לֹא יַאֲמִנוּ הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר אוֹתָם אֱלֹהֵי עוֹלָם, אוֹ יֹאמַר לוֹ יִהְיֶה שֶׁנַּאֲמִין שֶׁאָמְרָם – אֵין הַדְּבָרִים כְּפְשָׁטָן, וְלֹא יְכַוֵּן אֶל הַנִּשְׁמָע מֵהֶם. וּכְשֶׁיַּטֶּה אָדָם אָזְנוֹ לְדִבְרֵי הַמַּסִּית, אָז יוֹסִיף לְדַבֵּר אֵלָיו גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם בְּמִצְוֹת ה', וְיִהְיֶה הַנָּקֵל עָבְרוֹ פִּי ה' בְּכָל שֶׁהוּא מִטְּעָמִים פְּגוּמִים שֶׁיְּרָאֶה לוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּתְרַחֵק מֵהַקְּדֻשָּׁה. וּבַעֲבֵרָה אֲשֶׁר הַיֵּצֶר לֹא יִמְצָא לָהּ טַעַם, יַחְזֹר לְהוֹכִיחַ מֵאוֹתָם הָעֲבֵרוֹת שֶׁכְּבָר הֻשְׂרַשׁ זֶה הָאָדָם לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם, וְיֹאמַר אֵלָיו: "אֱמֹר נָא לִי מָה רַע וְעָנֶשׁ הִגִּיעֲךָ עַל אֲשֶׁר עָבַרְתָּ עַל כַּמָּה עֲבֵרוֹת שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה?" וְלֹא יְזַכֵּירֵהוּ סִבַּת תְּחִלַּת עָבְרוֹ עֲלֵיהֶם שֶׁהָיְתָה בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת לוֹ בְּהוֹרָאוֹת הַיֵּצֶר אֵלָיו, וְיִתְאַמֵּץ עִמּוֹ בְּעֵזֶר תַּאֲוָה הַגּוֹבֶרֶת עָלָיו וְיַעֲבֹר פִּי ה'. וְאַחַר שֶׁעָבַר פִּי ה' פַּעַם וּשְׁתַּיִם, הִנֵּה יָבֹא עוֹד בְּטַעֲנָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ כִּי יוֹתֵר יָקֵל מֵעָלָיו הָעֹנֶשׁ אִם יִהְיֶה מוּמָר וְיִכְפֹּר בַּכֹּל, שֶׁאָז לֹא יַעֲנִישֵׁהוּ לְמַעְלָה אִם יָבֹא לִכְלֵל הָעֹנֶשׁ אֶלָּא עַל עָוֹן אֶחָד שֶׁהֵמִיר וְהֵפֵר בְּרִית שֶׁנִּשְׁבַּע בְּהַר סִינַי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן זוּלָתוֹ זֶה יִהְיֶה נֶעֱנָשׁ עַל כָּל פֶּרֶט וּפֶרֶט.

וּכְנֶגֶד הַדְּרָגוֹת הַמְּסִית בָּא הַכָּתוּב וְאָמַר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֶׁהִתְחִיל לְפַתּוֹת בְּמִצְוֹת שֶׁהֵם חֻקָּה, **וְאִם בְּחֻקֹּתַי** שֶׁהֵם מִצְוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם, כְּמַאֲמַר חַז"ל (במדבר רבה יט) שֶׁהַשָּׂטָן וְאוּמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים: "מָה מִצְוָה זוֹ וּמָה טַעַם יֵשׁ בָּהּ?" לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **בְּחֻקֹּתַי** בְּי"ת הַסִּבָּה, לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁהֵם חֻקּוֹת תִּמְאָסוּ אוֹתָן וּתְקַבְּלוּ דִּבְרֵי הַיֵּצֶר. וְאָמַר "וְאִם" לוֹמַר שֶׁהִיא הַדְּרָגָה אַחֶרֶת שֶׁהוּא בְּטוּל גַּם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, גַּם לוֹמַר שֶׁכָּל אַחַת כְּדַאי לְעַצְמוֹ לְהָבִיא עָנֶשׁ הָאָמוּר בָּעִנְיָן.

וּכְנֶגֶד פִּתּוּי שֵׁנִי שֶׁל הַיֵּצֶר אָמַר **וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי**, שֶׁהֵם מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם טַעַם, **תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם** . וְטַעַם שֶׁשִּׁנָּה מֵהָאָמוּר בַּחֻקִּים לְדַרְכֵּנוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן, כִּי הַחֻקִּים הֶעְדֵּר הַטַּעַם

הוּא אֲשֶׁר סְבִיב הַמְּאִיסָה בָּהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִשְׁפָּטִים יְשָׁרֵי טַעַם, סִבָּתָם הִיא לְצַד שֶׁנַּפְשָׁם חָמְדָה עֲשׂוֹת רַע, לֹא לְצַד שֶׁאֵין טַעַם בַּמִּצְוָה. לָזֶה אָמַר "תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם", וְלָזֶה לֹא אָמַר גַּם כֵּן "בְּמִשְׁפָּטַי" כְּמַאֲמַר "בְּחֻקֹּתַי".

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **תִּגְעַל**, עַל פִּי מַאֲמַר הַחֲסִידִים בְּהַבְחָנַת הָאָדָם אֶת נַפְשׁוֹ לָדַעַת מַה הִיא, אִם עוֹמֶדֶת בְּגֶדֶר טוֹב אוֹ נֶפֶשׁ טְמֵאָה, כִּי יֵכַר הַדָּבָר כְּפִי תַּאֲוַת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּטֶּה עֲשׂוֹת, יְעַיֵּן דְּבָרָיו בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר לְר"ת (שער ט'). הוּא מַאֲמַר "תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם", כִּי הַנֶּפֶשׁ הָרְשָׁעָה תִּגְעַל קִיּוּם הַמִּצְוֹות וְתִבְחַר עֲשׂוֹת רַע לְצַד חֶלְאִים שֶׁבּוֹ שֶׁהוּא בְּחִינַת רַע, כְּמַאֲמַר רַז"ל (ברכות סא.) רְשָׁעִים יֵצֶר הָרַע שׁוֹפְטָן. וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי**, כִּי הַנֶּפֶשׁ הַלָּזוּ תִּגְעַל כָּל עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה. וְאָמְרוֹ **לְהַפְרְכֶם** כְּנֶגֶד פִּתּוּי הָאַחֲרוֹן שֶׁל יֵצֶר הָרַע שֶׁאוֹמֵר אֵלָיו הָפֵר בְּרִית וְהָמֵר כְּבוֹדְךָ לְהָקֵל הָעֹנֶשׁ, וּבָא הַכָּתוּב וְיִעֵד עָנְשׁ שָׁלֵם בְּשָׁוֶה גַּם לָזֶה, וּבְטֵל טַעֲנַת הַמַּסִית בִּפְרָט זֶה, וּכְמַאֲמַר הַנָּבִיא (יחזקאל כה:ח) "הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה" וְגוֹ', וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה לָזֶה (יחזקאל כ:לג) "אִם לֹא בְּחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם".

עוֹד יִתְבָּאֲרוּ הַכְּתוּבִים עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר ח"א ק.) שֶׁשְּׁלֵימוּת עֲבוֹדַת ה' הוּא בְּאֶמְצָעוּת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: מַחְשָׁבָה, דִּבּוּר, מַעֲשֶׂה. לָזֶה כִּשְׁכְּפֵל ה' הַתְּנַאי אָמַר זִכְרוֹן שְׁלֹשְׁתָּם: כְּנֶגֶד הַדִּבּוּר אָמַר **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ** כְּנֶגֶד עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא הַהֶגְיוֹן, וּכְנֶגֶד הַמַּעֲשֶׂה אָמַר **וְלֹא תַעֲשׂוּ** וְגוֹ', וּכְנֶגֶד הַמַּחְשָׁבָה אָמַר **וְאִם בְּחֻקֹּתַי** תִּמְאָסוּ, וְדָבָר זֶה יֶשְׁנוֹ בַּמַּחְשָׁבָה. וּלְצַד שֶׁהַמַּחְשָׁבָה יֶשְׁנָהּ בַּמּוֹחַ וּבַלֵּב, לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד הַמּוֹחַ "תִּמְאָסוּ", וּכְנֶגֶד הַלֵּב אָמַר "תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם", כִּי הַנֶּפֶשׁ הוּא בַּלֵּב כַּיָּדוּעַ.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁהַכָּתוּב יְדַבֵּר כְּנֶגֶד הַדְּרָגוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּכְלָלוּת עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהֵם שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת: הָאֶחָד הֵם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָעוֹמְדִים עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה, וּכְנֶגֶד כַּת זוֹ אָמַר **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי** וְגוֹ', כִּי הַכַּת הַצַּדִּיקִים צְרִיכִין לְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹות ה' וּלְקַיֵּם כָּל הַתּוֹרָה, וְאִם יְזַלְזְלוּ אֲפִלּוּ בְּעָנָף קָטָן הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הֵיכִי דָּמֵי חִלּוּל ה'? כְּגוֹן אֲנָא דְּמַסְגֵּינָא אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא צִיצִית וּתְפִלִּין וּבְלֹא תוֹרָה. וּכְנֶגְדָּם אָמַר הַכָּתוּב **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי**, פֵּרוּשׁ, לְהִשְׁתַּדֵּל בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, **וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹות** כְּלָלוֹתֵיהֶם וּפְרָטוֹתֵיהֶם וְדִקְדּוּקֵיהֶם, שֶׁחֶסְרוֹן מְעַט יַחְשֵׁב לְזִדּוֹן גָּדוֹל. וְיֵשׁ כַּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינָם בְּנֵי תוֹרָה אֲבָל הֵם מַשְׂכִּילִים וְיוֹדְעִים הַכֶּרֶת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, כְּנֶגְדָּם אָמַר **וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ**, כִּי לְאֵלּוּ יַעֲנִישׁ הַכָּתוּב אֲפִלּוּ עַל בְּטוּל מִצְוֹות שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם וְיַחְשֵׁב לָהֶם לִזְדוֹנוֹת, אֲבָל עַל בְּטוּל הַדִּקְדּוּקִים שֶׁנֶּעֱנָשִׁים עֲלֵיהֶם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַשִּׂיגֵם כְּמוֹ כֵן הָעֹנֶשׁ. וְיֵשׁ כַּת אַחֶרֶת שֶׁהֵם הַסְּכָלִים שֶׁבְּעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תַשִּׂיג יְדִיעָתָם

לְהַכְרִיחַ קִיּוּם הַחֻקִּים שֶׁבַּתּוֹרָה, וּכְנֶגְדָּם אָמַר **וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם**, כִּי אֵלּוּ לֹא יֵעָנְשׁוּ עֹנֶשׁ גָּדוֹל הָאָמוּר בָּעִנְיָן אֶלָּא עַל בִּטּוּל הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁהֵם מֻסְבָּרִים לְשֵׂכֶל אֱנוֹשׁ, אֲבָל עַל הַחֻקִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַדְּקְדּוּקִים שֶׁיֵּעָנְשׁוּ עֲלֵיהֶם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, נִדּוֹנִים בָּהֶם כְּשׁוֹגְגִים וּכְשׁוֹטִים הָאֲנוּסִים שֶׁעָנְשָׁם קַל עַד מְאֹד.

לִבְלְתִּי עֲשׂוֹת. כָּאן רָשַׁם ה' תְּנַאי, שֶׁלֹּא יָבִיא כָּל הָעֹנֶשׁ הָאָמוּר אֶלָּא אִם עוֹדָם מַסְכִּימִים בְּדַעְתָּם לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי הָרַע "לִבְלְתִּי עֲשׂוֹת" וְגוֹ', אֲבָל אִם דַּעְתָּם לַחֲזוֹר, אוֹ הֲגַם שֶׁאֵין דַּעְתָּם לַחֲזוֹר אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, יַאֲרִיךְ ה' אַפּוֹ לָהֶם עַד שׁוּבָם אֵלָיו, וְלֹא יָבִיא עֲלֵיהֶם אֶת הָרָעָה הַכְּתוּבָה.

לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי. נִתְכַּוֵּן לְהַתְנוֹת עוֹד שֶׁלֹּא יָבִיא כָּל הָעֹנֶשׁ אֶלָּא לְעוֹבֵר לְהַכְעִיס, כְּאֶמְרוֹ "לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי", אֲבָל לְעוֹבֵר לְתֵיאָבוֹן לֹא יָבֹא לִכְלַל הָעֲנָשִׁים. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים): "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ" וְגוֹ' – יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד אֲבָל עוֹשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תַעֲשׂוּ", יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד וְלֹא עוֹשֶׂה אֲבָל אֵינוֹ מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ" וְגוֹ', כָּל שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד אֵינוֹ עוֹשֶׂה, וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים, וְשׁוֹנֵא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דִּכְתִיב "תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם", וּלְבַסּוֹף אֵינוֹ מַנִּיחַ אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת דִּכְתִיב "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת", וּלְבַסּוֹף כּוֹפֵר בָּעִקָּר דִּכְתִיב "לְהַפְרְכֶם" וְגוֹ', עַד כָּאן. הִנֵּה לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לֹא יָבֹא עֹנֶשׁ הָאָמוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לַגֶּדֶר הָאַחֲרוֹן שֶׁכּוֹפֵר בָּעִקָּר. וְטַעַם שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב גֶּדֶר הָאַחֲרוֹן לְבַד, בָּא לְהוֹדִיעַ סִבַּת הַסִּבּוֹת שֶׁתִּסּוֹבֵב לְאָדָם לְבֹא לְמַדָּה זוֹ הָאַחֲרוֹנָה, וּמִמַּשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים תַּשְׂכִּיל כִּי בְּהִכָּשֵׁל בָּרִאשׁוֹנָה יִתְגַּלְגֵּל וְיֵרֵד מַטָּה מַטָּה עַד מִדָּה הָאַחֲרוֹנָה. וּמַעֲתָּה יוּבַן מַאֲמַר הַנָּבִיא (ירמיה ט:יב) "עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי" שֶׁהִיא סִבָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמִּמֶּנָּה יָצְאוּ כָּל פְּרָטִים הָרָעִים רַחֲמָנָא לִצְלַן.

פסוק טז

אַף אֲנִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, גַּם מִדַּת הָרַחֲמִים תַּסְכִּים עַל הַקְּלָלוֹת עִם מִדַּת הַדִּין.

וְהִפְקַדְתִּי וְגוֹ' הַשַּׁחֶפֶת וְגוֹ'. בָּחַר ה' בְּמִין קְלָלוֹת אֵלּוּ כְּנֶגֶד מִדָּתָם שֶׁל הָרְשָׁעִים, וּלְצַד שֶׁעִקַּר עֲוֹנָם הִיא מְנִיעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה מָדַד לָהֶם בְּמִדָּה עַצְמָהּ, וְהִנֵּה הַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לָאֵשׁ דִּכְתִיב (ירמיה כג:כט) "הֲלֹא כֹה דְבָרַי כָּאֵשׁ".

וְדַע כִּי הַתּוֹרָה תְּסַגֵּל שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת טוֹבוֹת בְּנֶפֶשׁ אָדָם. הָאַחַת, מְבָאֶמְצָעוּת עִסְקָהּ לֶהֱיוֹתָהּ אֵשׁ מְצָרֶפֶת הַנֶּפֶשׁ וּמְטַהֶרֶת אוֹתָהּ לְבַל תִּצְטָרֵךְ לָרֶדֶת שְׁאוֹל לְצָרְפָהּ, וְלָזֶה אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֵט בָּהֶם (חגיגה כז.), כִּי אִשָּׁהּ גָּדוֹל מִכֹּחַ אֵשׁ גֵּיהִנֹּם וְאֵין תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבָּהֶם שׁוֹלֵט אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם, וְלָזֶה גֵּיהִנֹּם צוֹעֵק בְּהָרַע "אֵין לִי חֵפֶץ בַּצַּדִּיקִים" וְכוּ' (שמות רבה ז:ד) שֶׁהֵם מַתִּישִׁים כֹּחָהּ וּמְכַבִּים אִשָּׁהּ. וְהַמַּעֲלָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁמְּאִירָה הָעֵינַיִם, כִּי יֵשׁ לְךָ

לָדַעַת כִּי צָרִיךְ אוֹר גָּדוֹל לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לֵיהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה, וְהָאָדוֹן בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָנוּ נָתַן לָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת אוֹר, דִּכְתִיב (משלי ו:כג) "וְתוֹרָה אוֹר", כְּדֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָהּ יִגְדַּל כֹּחַ אוֹר עֵינֵינוּ, כִּי כְּפִי גֹּדֶל אוֹר שֶׁבָּעֵינַיִם כְּפִי הַמּוּשָׂג בְּהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים, וּלְכָל שֶׁלֹּא הֵאִירוּ בַּתּוֹרָה יִקָּרֵא לָהֶם נְבִיא ה' (ישעיהו מב:ז) "וְהַעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת". וְהַמַּעֲלָה הַשְּׁלִישִׁית כִּי דִּבְרֵי תוֹרָה מְשַׂמְּחֵי לֵב, דִּכְתִיב (תהלים יט:ט) "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב", וּכְתִיב (תהלים צז:יא) "וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה". וּכְנֶגֶד שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת אֵלּוּ אָמַר ה' עֹנֶשׁ מְכֻוָּן לְעוֹזְבֵי ה', כְּנֶגֶד מַה שֶּׁמַּאֲנוּ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא אֵשׁ הַקְּדוֹשָׁה יַפְקִיד ה' עֲלֵיהֶם שַׁחֶפֶת וְקַדַּחַת, גַּם הִזְכִּיר **בֶּהָלָה** שֶׁהוּא הֵפֶךְ הַמּוּשָׂג מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא יְשׁוּב הַשֵּׂכֶל וְהִתְכּוֹנְנוּת הַדַּעַת, וּכְנֶגֶד מְאוֹר עֵינַיִם אָמַר **מְכַלּוֹת עֵינַיִם**, וּכְנֶגֶד שִׂמְחַת הַלֵּב אָמַר **וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ**, וְאָמַר **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק** כְּנֶגֶד הַצְלָחַת הָעוֹלָם הַזֶּה.

גַּם יִרְמוֹז לְהַצְלָחַת עוֹלָם הָעֶלְיוֹן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עוקצין ג:יב) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר עוֹלָמוֹת. וְדָבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁכָּל הַדְּרֻגּוֹת יְעוּדֵי שְׂכַר הַטּוֹב לַצַּדִּיקִים יֵשׁ כְּנֶגְדָּם עוֹנְשֵׁי הָרְשָׁעִים, כְּאָמְרוֹ (קהלת ז:יד) "גַּם זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים". וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ הַדְּרֻגּוֹת הַשָּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר יְעוּדֵי הַכְּשָׁרִים, כְּנֶגְדָּם שָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר טִנּוּפֵי הַיְּסוּרִין לְעוֹשֵׂי רִשְׁעָה, וְיִקָּרְאוּ קֶרִי רִיק שֶׁעוֹלֶה בָּהֶם שָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, וְהוּא מַאֲמַר **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק**, בְּמָקוֹם "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ" יִהְיֶה לִבְחִינַת הָרַע רִיק, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד מִסְפַּר בַּקְלְפָּה. וְאָמַר לְשׁוֹן זְרִיעָה כִּי יִתְיַחֵס גַּם לְמִפְעָלוֹת לָשׁוֹן זֶה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (הושע י:יב) "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה" וְגוֹ'. וְאָמְרוֹ **וַאֲכָלֵהוּ אֹיְבֵיכֶם** כִּי הַקְּלִפּוֹת נֶהֱנִים מִמַּעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים, וְיוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהַקְּלִפּוֹת הֵם אוֹיְבֵי אִישׁ.

פסוק יז

וְנָתַתִּי פָנַי וגו', הֵם פְּנֵי זַעַם. וְטַעַם קְרִיאַת הַדִּין פָּנִים, לְצַד שֶׁתָּמִיד עוֹמְדִים לִפְנֵי ה' כַּת הַמַּשְׁמִאִילִים שֶׁהֵם כַּת הַמַּשְׁחִיתִים, לָזֶה יִקָּרְאוּ פְּנֵי ה', וְעָלֵיהֶם אָמַר "וְנָתַתִּי פָנַי". וּבָזֶה "וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם" – הֵם הָאוּמּוֹת שֶׁהֵם עַנְפֵי כֹּחוֹת הַקְּלִפָּה. גַּם נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **פָּנַי** לוֹמַר שֶׁלֹּא יַסְתִּיר פָּנָיו מֵהֶם כְּשֶׁיִּמְסְרֵם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם, שֶׁאִם כֵּן הֵם חָס וְשָׁלוֹם מְכֻלִּים אֶת הַכֶּרֶם. וְהוּא גְּלָה רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בְּסוֹף הָעִנְיָן "וְאַף גַּם זֹאת וְגוֹ' לֹא מְאַסְתִּים לְכַלֹּתָם" וְגוֹ' (ויקרא כו:מד). וְאָמַר "בָּכֶם" לְמַעֵט בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא תִשְׁלוֹט בּוֹ מִדַּת הַדִּין תְּחִלָּה.

פסוק יח

לֹא תִשְׁמְעוּ לִי. תְּלָה הַדָּבָר בַּשְּׁמִיעָה שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, כִּי הַנִּמְנָע שֶׁיִּזְדַּוְּגוּ בִּתְשׁוּבָה זוּלַת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה.

שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם. פֵּרוּשׁ, לְשִׁיעוּר חַטֹּאתָם שֶׁהֵם שֶׁבַע מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וְאֵלּוּ הֵם שֶׁבַע עֲבֵירוֹת: א' – לֹא שָׁמְעוּ, ב' – לֹא עָשׂוּ, ג' – בְּחֻקּוֹתַי מָאָסוּ, ד' – מִשְׁפָּטַי הַשֵּׁם גָּעָלוּ, ה' – מוֹנְעִים אֲחֵרִים בִּלְתִּי עֲשׂוֹת, ו' – הֵפֵרוּ בְּרִית, וְאַחַר שֶׁיִּסְּרָם ה' וְלֹא שָׁמְעוּ לוֹ וְסָגְרוּ שַׁעֲרֵי הַתְּשׁוּבָה הֲרֵי ז', וּלְטַעַם זֶה אָנוּ מְיַשְּׁבִים מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ראש השנה טז:) שִׁלְשָׁה סְפָרִים נִפְתָּחִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכוּ' בֵּינוֹנִים תְּלוּיִים וְכוּ' עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ' עַד כָּאן, פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁתְּלָה ה' לָהֶם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ הוּכְרַע מִשְׁקָלָם כְּרִשְׁעִים.

פסוק יט

וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם. אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תורת כהנים): זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שְׁנִקְרָא כֵן. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, זֶה יוֹרֶה שֶׁחוֹשְׁבִים בְּדַעְתָּם כִּי ה' חָפֵץ בָּהֶם עֲדַיִן, מִמַּה שֶׁעוֹדוֹ שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וּבָזֶה מִתְחַזְּקִים. לָזֶה אָמַר "וְשָׁבַרְתִּי" וְגוֹ'.

פסוק כ

וְתַם לָרִיק וְגוֹ'. כְּאִלּוּ אָמַר "וְתַם כֹּחֲכֶם לָרִיק", פֵּרוּשׁ, שֶׁכֹּחָם בִּשְׁלֵימוּת יִהְיֶה לָרִיק, וּלְצַד שֶׁלִּפְעָמִים לֹא יִשְׁלֹט הַמַּשְׁחִית אֶלָּא בְּחֵלֶק, כָּאן הוֹדִיעַ (ה') כִּי יִשְׁלְטוּ בַּכֹּל רַחֲמָנָא לְצַלַּן:

פסוק כא

וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי. לְצַד שֶׁמַּכּוֹת אֵלּוּ הֵם מַכּוֹת הַמַּרְגִּישׁוֹת וּמַכִּירוֹת הַשְּׁגָחָה כִּי ה' מְיַסֵּר אוֹתָם, וּכְשֶׁאֵין חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה אֵין מַעֲנֶה אֶלָּא לוֹמַר קֶרִי הוּא זוֹ.
שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם. הֲגַם שֶׁלֹּא הִרְשִׁיעוּ בַּעֲבֵרוֹת חֲדָשׁוֹת, אַף עַל פִּי כֵן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָזְרוּ אַחַר הַיִּסּוּרִין, יֵחָשֵׁב לָהֶם כְּעוֹשִׂים מֻחָדָשׁ.

פסוק כב

חַיַּת הַשָּׂדֶה. כְּשֵׁם שֶׁהֵם עָשׂוּ מַעֲשֶׂה בְּהֵמוֹת שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ לְהֶעָרֵת מַלְכָּם, תָּבֹא חַיַּת הַשָּׂדֶה וְתַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיהָ בָּהֶם:

פסוק כד

וְהָלַכְתִּי וְגוֹ' בְּקֶרִי. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יָבִיא עֲלֵיהֶם יִסּוּרִים מְכֻוָּנִים עַל חַטֹּאתָם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה מִקּוֹדֶם, שֶׁהָיָה מֵבִיא כְּחַטֹּאתָם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים סב:יג) "וְתִשַּׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ", כִּי זֶה יְעוֹרֵר לֵב נִרְדָּם וְיַשְׂכִּילוּ לְהֵטִיב מַעֲשָׂיו שֶׁכְּנֶגְדָּם בָּאָה אֵלָיו הָרָעָה. וְאָמַר ה' כִּי אִם יֵלְכוּ עִמּוֹ בְּקֶרִי וְלֹא יַשְׂכִּילוּ לְמַעֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר יְעוֹרֵר לִבָּם בִּכְווּן יִסּוּרִין כְּנֶגֶד עֲוֹנוֹתֵיהֶם, גַּם הוּא יֵלֵךְ עִמָּהֶם בְּקֶרִי וְיָבִיא עֲלֵיהֶם יִסּוּרִין שֶׁאֵין לָהֶם דִּמְיוֹן לְמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, וְהֵם: חֶרֶב, וּמָצוֹר, וְדֶבֶר, וּסְגִירָה בְּיַד אוֹיֵב, וְרָעָב שֶׁכּוֹלֵל שֶׁלֹּשׁ צָרוֹת, הֲרֵי שֶׁבַע.

פסוק כט

וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וגו' תֹּאכֵלוּ. טַעַם שֶׁכְּפַל לוֹמַר "תֹּאכֵלוּ" פַּעַם שְׁנִיָּה, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁכְּבָר אָכְלוּ, לֹא יִכְמְרוּ רַחֲמֵיהֶם כַּדֶּרֶךְ הָרֶגִיל לְהִנָּחֵם אַחַר מַעֲשֶׂה וְיִכְמְרוּ רַחֲמֵיהֶם וְיִבְכּוּ "הוֹי בְּנִי, הוֹי בִּתִּי", אֶלָּא עוֹד יַסְכִּימוּ לֶאֱכוֹל אִם יִמְצָאוּם מֻחְדָּשׁ.

אוֹ יִרְצֶה כִּי יַקְדִּימוּ לֶאֱכוֹל הַבָּנִים, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁנּוֹתְנִים עֵינֵיהֶם לֶאֱכוֹל גַּם הַבָּנוֹת, לָזֶה יַקְדִּימוּ הַבָּנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סָפֵק שֶׁיִּמָּאֲנוּ וְיִבְרְחוּ בִּרְאוֹת הַבָּנוֹת נֶאֱכָלוֹת, מַה שֶּׁאֵין לָחוּשׁ כְּמוֹ כֵן בַּבָּנוֹת כִּי אֵין כֹּחַ בָּהֶם כַּזְּכָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ **וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם**, וְטַעַם הַקְּדָמַת הַבָּנִים וְלֹא הַבָּנוֹת לֹא לְצַד שֶׁאֵין דַּעְתְּכֶם לֶאֱכוֹל הַבָּנוֹת, אֶלָּא תּוֹסִיפוּ גַּם כֵּן לֶאֱכוֹל בְּשַׂר בְּנוֹתֵיכֶם, וְאַתֶּם מַקְדִּימִין הַבָּנִים שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ לְטַעַם מוּרָגָּשׁ.

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבָּנִים יוֹתֵר מֵהַבָּנוֹת (שבת סו:), לָזֶה הֵם מִתְחַכְּמִין לֶאֱכוֹל הַבָּנִים תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁבְּזֶה יִהְיֶה נָקֵל לָהֶם לֶאֱכוֹל הַבָּנוֹת, וְזֶה שְׁעוּר הַכָּתוּב: **וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם**, וְטַעַם הַקְּדִימָה כְּדֵי **שֶׁבְּשַׂר בְּנוֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ**, פֵּרוּשׁ לֹא יִכְאַב לְבַבְכֶם כְּפִי מַה שֶּׁקָּדַם וְיִהְיֶה לָכֶם כַּמַּאֲכָל הָרֶגִיל:

פסוק ל

וְנָעֲלָה נַפְשִׁי וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר, כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁתִּגְעַל נַפְשׁוֹ, שֶׁהֲרֵי בִּזְמַן שֶׁהֵם צַדִּיקִים גְּמוּרִים נִתְבָּרְכוּ שֶׁלֹּא תִגְעַל נַפְשׁוֹ (ויקרא כו:יא), וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּרָכָה זוֹ נוֹהֶגֶת בִּימֵי רִשְׁעָם, וְאִם בָּא לוֹמַר הַפְכִּיּוּת הַבְּרָכוֹת, הָיָה לוֹ לוֹמַר הַפְכִּיּוּת כָּל הַשֹּׁאָר, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא הָעֲנָשִׁים שֶׁהֵם לְבַד הֶעְדֵּר הַבְּרָכוֹת.

וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ בְּעֶרֶךְ הַצַּדִּיקִים שֶׁיִּהְיוּ בַּזְּמַן הַהוּא תִּגְעַל נַפְשִׁי מֵהֶם, בְּסוֹד (הושע ד:ה) "וְכָשַׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ". גַּם נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יִתְנַבְּאוּ עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל נְבִיאִים, כִּי לֹא יוֹפִיעַ ה' שְׁכִינָתוֹ הַמִּתְיַחֵס לְהּ בְּחִינַת נָפֶשׁ בָּהֶם. וּקְלָלָה זוֹ אֵין קְלָלָה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְלָזֶה קִבְּעָהּ אַחַר כַּמָּה קְלָלוֹת. הָא לְמַדְתָּ שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מִמַּה שֶּׁלְּפָנֶיהָ, וְהִיא שֶׁנִּתְקַיְּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה וְלֹא כָּלוּ עֵינֵינוּ וְדָאֲבָה מְאֹד נַפְשֵׁנוּ, אוֹי נָא לָנוּ.

פסוק לא

וְנָתַתִּי אֶת עָרֵיכֶם חָרְבָּה. פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ יְשׁוּב כִּשְׁאָר עָיָרוֹת לַגּוֹיִם לֹא תִהְיֶה, וְזֶה עָגְמַת נָפֶשׁ גָּדוֹל. גַּם זֶה יַגִּיד בַּר מִנַּן כִּלְיוֹן הַתִּקְוָה "צִיּוֹן מִדְבָּר הָיְתָה" וְגוֹ' (ישעיהו סד:ט), כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא יֵטִיבוּ דַּרְכֵיהֶם.

וַהֲשִׁמּוֹתִי וגו'. פֵּרוּשׁ – הַשְׁרָאַת הַטֻּמְאָה וְשִׂימַת שְׁכוּנָתָהּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כִּי הַקְלִיפָּה תִּקָּרֵא שְׁמָמוֹן, וּכְבָר הוֹדִיעוּ הַמְקַבְּלִים כִּי שָׁם הִרְגִּיעָה שֵׁדָה וְרֶגֶל ס"מ דּוֹרֶכֶת עַל בֵּית ה', אֲשֶׁר עַל זֶה יִקְרְעוּ לִבָּם וְתַעֲרֹג נַפְשָׁם כָּל חַי לְמוּל בַּעַל הַבִּירָה.

וְלֹא אָרִיחַ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְרַצֶּה בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים שֶׁגַּם לָהֶם יִתְיַחֵס רֵיחַ נִיחוֹחַ, וּכְמוֹ כֵּן אָמַר יִרְמְיָה (איכה ג:ח) "שָׂתַם תְּפִלָּתִי".

פסוק לב

וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי. אָמַר "אֲנִי", פֵּרוּשׁ, מִדָּה זוֹ ה' בִּכְבוֹדוֹ יַעֲשֶׂנָּה, וְהַטַּעַם כִּי הִיא מִדָּה טוֹבָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל (תורת כהנים) שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ אוֹיְבִים נַחַת רוּחַ.

פסוק לג

וְאֶתְכֶם אָזָרֶה וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת כְּתוּבוֹת (קיא.) שֶׁהִשְׁבִּיעַ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּשׁ שְׁבוּעוֹת, א' שֶׁלֹּא יַעֲלוּ בַּחוֹמָה, פֵּרוּשׁ בְּיָד חֲזָקָה, וְאֶחָד שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ' עַד כָּאן, וְהוּא מַאֲמַר **וְאֶתְכֶם אָזָרֶה בַּגּוֹיִם** כָּאן רָמַז לִשְׁנֵי דְּבָרִים, אָמְרוֹ **אָזָרֶה** שֶׁלֹּא יַעֲלוּ בַּחוֹמָה, **בַּגּוֹיִם** שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בַּגּוֹיִם, וְאָמְרוֹ **וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מְקַיְּמִין הַשְּׁבוּעָה – מוּטָב, וְאִם לָאו אֲנִי מַתִּיר אֶת בְּשַׂרְכֶם כִּצְבָאוֹת וּכְאַיָּלוֹת הַשָּׂדֶה, עַד כָּאן, וְהוּא אָמְרוֹ **וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב** שֶׁתִּהְיֶה חֶרֶב מְרוּטָה לִפְנֵיכֶם, אִם לֹא תְּקַיְּמוּ גְּזֵרַת זֵרוּי בַּגּוֹיִם כַּנִּזְכָּר יִהְיֶה בְּשַׂרְכֶם וְגוֹ'. וְאָמְרוֹ עוֹד **וְהָיְתָה אַרְצְכֶם** וְגוֹ' חֳרָבָה, הוּא נִתְיַנַּת טַעַם עַל הַדָּבָר לָמָּה יַחְפֹּץ ה' בְּזֵרוּי בַּגּוֹיִם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֶרֶץ שְׁמָמָה וְעָרִים חֳרֵבוֹת, כְּדֵי שֶׁאָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ וְגוֹ', לָזֶה צָרִיךְ שֶׁתִּהְיוּ אַתֶּם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיכֶם, וְהוּא אָמְרוֹ "וְאַתֶּם" וְגוֹ':

פסוק לו

וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אוֹתָם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ אַחַר כָּל זֶה בִּרְשָׁעָם וְלֹא חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה "וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי" וְגוֹ', כְּמוֹ כֵּן אָמַר "וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם", פֵּרוּשׁ, בַּתְּכוּנָה הָרִאשׁוֹנָה, אוֹסִיף בְּהָבִיא לָהֶם מַרְךְ וְגוֹ' **וְנָפְלוּ** וְגוֹ', **וְהַנִּשְׁאָרִים** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ: שֶׁלֹּא חָזְרוּ וְכוּ' אַחַר כָּל זֶה יִמַּקּוּ וְגוֹ'. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַגֶּם שֶׁתָּבֹא לָהֶם כְּלָיוֹן אַחַר כְּלָיוֹן לֹא תִכְלֶה הָאֻמָּה, כְּמַאֲמָרוֹ לְבַסּוֹף "לֹא מְאַסְתִּים לְכַלּוֹתָם".

פסוק מ

וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְגוֹ'. רְאשׁוֹנִים לֹא הֵאִירוּ עֵינֵינוּ בַּכְּתוּבִים הַלָּלוּ, כִּי כֻּלָּן רְחוֹקִים מִשְּׁמוּעַ. אֶחָד – לָמָּה חִיְּבָם הַכָּתוּב לְהִתְוַדּוֹת עָוֹן אֲבוֹתָם, הֲלֹא בְּהִתְוַדּוֹת עֲוֹנָם אֵין אֲנִי קוֹרֵא עֲלֵיהֶם אוֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (ברכות ז.). ב' – אָמְרוֹ "אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם" וְגוֹ' מַה עִנְיַן עֹנֶשׁ זֶה אַחַר הַוִּדּוּי. ג' – אָמְרוֹ "וְהֵבֵאתִי אוֹתָם" וְגוֹ' עֹנֶשׁ זֶה כְּבָר אָמוּר לְמַעְלָה. ד' – אָמְרוֹ **אוֹ אָז יִכָּנַע** סָפֵק זֶה לָמָּה. וְרַמְבַּ"ן זַ"ל פֵּרֵשׁ שֶׁהַסָּפֵק הוּא עַל הַגְּאֻלָּה, אוֹ תָּבֹא עַל יְדֵי

כְּנִיעָה אוֹ עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עָנְשָׁם, וְהוּא פֵּרוּשׁ דָּחוּק. וּכְמוֹ כֵן מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ אָדוֹנֵינוּ רַשִׁ"י זַ"ל הוּא דָּחוּק לְעַיִן רוֹאָה וְלֵב מַשְׂכִּיל.

וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ הַכְּתוּבִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁטָּעוּת מַתְמִידֵי הָעֲבֵירוֹת תָּבֹא לָהֶם מֵעַיִן טוֹעָה, בִּרְאוֹתָם מַה שֶּׁלִּפְנֵיהֶם הִתְעִיבוּ עָוֹל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְדַרְכָּם צָלְחָה וְשַׁלְוָתָם רַב לְאֵין חֵקֶר, אַף כִּי חַטָּאתָם כָּבְדָה מְזֶּה לֹא יִפְחַד עֲשׂוֹת רֶשַׁע וימאן לְקַחַת מוּסָר, כִּי יִגְדַּל בְּטָחוֹן הָרְאוּת מֵהוֹדָעַת הַמּוֹכִיחַ מִיעוּדֵי הַתּוֹרָה. וְדָבָר זֶה כִּלָּה אֱמוּנַת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֹנֶשׁ הָרֶשַׁע וּשְׂכַר הַצֶּדֶק. וּכְמוֹ כֵן הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הֵבִיא ה' עֲלֵיהֶם מוּסָר עַד אֲשֶׁר עֲוֹנוֹת רֹאשׁוֹנִים גָּבְרוּ וְעָלוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ וְשַׁלְוָתָם וְטוֹבָתָם רַבָּה וְעָצְמָה כְּמוּבָן מִדִּבְרֵי נְבִיאִים, וְלָזֶה כְּשֶׁפָּעַל ה' וְעָשָׂה בָּהֶם נִקְמַת עֲוֹנוֹתָם לֹא הֶאֱמִינוּ כִּי עַל פֹּעַל הָרַע שִׁלֵּם לָהֶם, וְיוֹכִיחוּ מֵהָרְאשׁוֹנִים. לָזֶה אָמַר ה' בְּעֵת שׁוּבָם וְיָבוֹאוּ לְהִתְוַדּוֹת – צְרִיכִין לְהִתְוַדּוֹת גַּם כֵּן כִּי אֲבוֹתֵיהֶם חָטְאוּ.

וְהוּא אָמְרוֹ "וְהִתְוַדּוּ עֲוֹנָם וְגוֹ' וְאֶת עֲוֹן אֲבוֹתָם", כְּדֵי לְהָסִיר טָעוּת שֶׁהָיוּ בּוֹ, שֶׁאֵין זֶה מַעֲשֶׂה רָעָה מִמַּה שֶּׁעָשְׂאוּהוּ רֹאשׁוֹנִים וְלֹא נֶעֱנָשׁוּ, וְיֹאמְרוּ בְּפִיהֶם: "אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְהִרְשִׁיעוּ וַאֲנַחְנוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם סָבַלְנוּ" לְצַד שֶׁאָחֲזוּ מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. וְאָמְרוֹ **וְאַף אֲשֶׁר** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כִּי מַחְשֶׁבֶת טָעוּת זֶה שֶׁהֶעֱנָשִׁים הָיוּ בָּאִים בְּקֶרִי, יַחְשְׁבֵהוּ ה' עָוֹן שֶׁצָּרִיךְ וּדוּי עָלָיו כִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת.

פסוק מא

וְאָמְרוֹ **אַף אֲנִי וְגוֹ'**. פֵּרוּשׁ, גַּם זֶה יֹאמְרוּ בְּכָלַל הַוִּדּוּי כִּי צַדִּיק ה' עַל כָּל הַבָּא עֲלֵיהֶם, וְכֵן רָאוּי לְמִשְׁפַּט צֶדֶק לֵילֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְלֹא יְעַוֵּל הָאֵל מִשְׁפָּט.

וְאָמְרוֹ **וְהֵבֵאתִי אֹתָם וְגוֹ'**. פֵּרוּשׁ, גַּם זֶה יֹאמְרוּ בְּכָלַל הַוִּדּוּי. וְהִנֵּה מִמַּה שֶּׁמַּצְרִיכָם ה' לְהִתְוַדּוֹת עָלָיו אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהֵם הָיוּ מַרְשִׁיעִים בִּפְרָט זֶה, וְהָרֶשַׁע הוּא כִּי יֹאמְרוּ: לָמָּה ה' יוֹצִיאֵם מֵאַרְצָם וְיַגְלֵם בֵּין הָאֻמּוֹת? אִם לְפִרְעוֹן עֲוֹנָם – יְיַסְּרֵם תּוֹךְ אַרְצוֹתָם וְלֹא יַגְלֵם בֵּין הָאֻמּוֹת, כִּי אַדְרַבָּה זֶה יְסוֹבֵב הֵפֶךְ תִּקּוּן הַמִּבְקָשׁ, שֶׁאִם הַמְּבֻקָּשׁ הוּא לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיהֶם, וְהִנֵּה כְּשֶׁיִּזָּרֶה אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת יִגְמְרוּ לַעֲשׂוֹת רַע וְיִתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וְיִלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם, וְזֶה יְחַזֵּק מַחְשֶׁבֶת קֶרִי. לָזֶה כְּשֶׁאָמַר ה' "וְהִתְוַדּוּ" זָכַר שֶׁיֹּאמְרוּ גַּם כֵּן בְּוִדּוּיִם כִּי צַדִּיק ה' בְּמַה שֶׁהָלַךְ עִמָּהֶם קֶרִי, וּלְאוֹתוֹ הַמִּבְחָן הֶבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם כְּדֶרֶךְ מַעֲשֶׂה הַמִּקְרֶה בְּלֹא כַּוָּנָה אֶל הַצָּרִיךְ.

וְאָמְרוֹ **אוֹ אָז**. פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּתְלוּ טַעַם הֲבָאָתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לְצַד הֲלִיכָה, אוֹ לְטַעַם כְּדֵי שֶׁיִּכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל, לָזֶה הֵבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִכְנָע בְּאֹפֶן אַחֵר זוּלַת זֶה, שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה לָהֶם הַרְוָחָה נְכוֹנָה, שֶׁעַל יְדֵי הַכְנָעָה לְבַד יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְמֵרוּק

אַחֵר, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלכים א כא:כט) "הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז.) טוֹבָה מַרְדּוּת אַחַת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם מִמַּאָה מַלְקִיוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ "אָז יִכָּנַע וְגוֹ' וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם":

פסוק מב

וְאָמְרוֹ **וְזָכַרְתִּי וְגוֹ'**. פֵּרוּשׁ, כִּי הַוִּדּוּי יוֹעִיל לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם הַגְּזֵרוֹת הָרָעוֹת, אֲבָל לַהֲשִׁיבָם לְכַנֵּם צָרִיךְ זְכוּת אָבוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ "וְזָכַרְתִּי".

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁזֶּה תּוֹסֶפֶת טַעַם לַגָּלוּת בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם, כִּי עַל יְדֵי כֵן יַעֲלֶה זִכְרוֹן בְּרִית אָבוֹת וְיִזְכּוֹר אוֹתָם לְרַחֲמִים, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵן זוּלַת זֶה. גַּם תִּהְיֶה לָהֶם זְכִירַת הָרַחֲמִים כְּשֶׁיִּשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם זִכְרוֹן הָאָרֶץ, וְזוּלַת גָּלוּתָם בְּאֶרֶץ הָעַמִּים אֵין צֹרֶךְ לְזִכְרוֹן הָאָרֶץ לְזָכְרָהּ עִמָּהּ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְזָכַרְתִּי** וְגוֹ' **וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר**. וְהוֹסִיף עוֹד לוֹמַר **וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם**, טַעַם אַחֵר לַגָּלוּת, כִּי בָּזֶה גַּם כֵּן תֵּרֵץ הָאָרֶץ שַׁבְּתוֹתֶיהָ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵן בְּלֹא גָלוּת.

בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אִם תַּסְפִּיק זְכוּת יַעֲקֹב מַה טּוֹב, וְאִם לָאו אוֹסִיף מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה שֶׁהִיא בְּרִית יִצְחָק, וְאִם לֹא תַּסְפִּיק אֲצָרֵף מַה שֶּׁלְּפָנָיו בְּרִית אַבְרָהָם:

פסוק מג

וְהָאָרֶץ **תֵּעָזֵב וְגוֹ' יַעַן וּבְיַעַן וְגוֹ'**. אָמְרוֹ "יַעַן וּבְיַעַן" עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיה ט:יב) "עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא פה:) דָּבָר זֶה נִשְׁאֲלָה וְכוּ' עַד שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּפֵרְשָׁהּ: "וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי". פֵּרוּשׁ, הַשְּׁאֵלָה הִיא שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל חָטְאוּ, אֶרֶץ מַה חָטְאָה שֶּׁאָבְדָה? שֶׁהָיָה לוֹ לְבַעַל הַדִּין לִיפָּרַע מֵהֶם וְלֹא תֶּחֱרַב הָאָרֶץ, וְחוּרְבָּתָהּ הִיא בִּיצִיאַת בָּנֶיהָ מִתּוֹכָהּ וְיָבוֹאוּ בָהּ עֵרֶל וְטָמֵא שֶׁהוּא אָבְדַן הָאָרֶץ. "וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי", הֲרֵי שֶׁיְּצִיאַת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא לְסִבַּת מְנִיעַת הַתּוֹרָה, כִּי לְצַד שֶׁאֵין תּוֹרָה אֵין חֵשֶׁק לָאָרֶץ בִּישִׁיבָתָם בָּהּ. וּמְצִינוּ עוֹד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לְמַעְלָה מִזֶּה "אָז תִּרְצֶה וְגוֹ' וְתֵרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ", הֲרֵי כִּי לְסִבַּת עָוֹן הַשְּׁמִטָּה תֹּאבַד הָאָרֶץ מֵהֶם. מֵעַתָּה הֵם שְׁנֵי טְעָמִים לִיצִיאַת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה.

לָזֶה אָמַר "יַעַן וּבְיַעַן", וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הֵם הַשְּׁתֵּי סִבּוֹת וְאָמַר: **בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ** – הֵם הַשְּׁמִטּוֹת, **וְחֻקֹּתַי גָּעָלָה נַפְשָׁם** – הִיא עֶסֶק הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה "אִם בְּחֻקֹּתַי" וּפֵרְשׁוּהָ עַל עֶסֶק הַתּוֹרָה. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי צְרִיכִין שְׁתֵּי הַסִּבּוֹת, שֶׁאִם הָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הָיוּ מִתְיַסְּרִים בְּאֹפֶן אַחֵר וְתִתְרַצֶּה הָאָרֶץ בְּבִטּוּל הַשְּׁמִטָּה לְצַד תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה הַנִּשְׁמַעַת בָּהּ. וְאִם הָיוּ מְקַיְּמִין מִצְוֹת הַשְּׁמִטָּה הֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה הָיָה ה' מְיַסְּרָם בְּאֹפֶן אַחֵר וְלֹא הָיוּ גּוֹלִין. וּבְהִצְטָרֵף שְׁנֵיהֶם יָצָא הַדִּין לְהָבִיא אוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן.

פסוק מד

וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת אֵיךְ יֻצְדַּק "וְאַף גַּם זֹאת" שֶׁהוּא עִנְיָן הֶטְבָּה עִם מַה שֶּׁקָּדַם לוֹ בְּעִנְיַן הַיִּסּוּרִין וְהַצָּרוֹת. וְאוּלַי שֶׁחוֹזֵר לְתְחִלַּת הָעִנְיָן שֶׁהִזְכִּיר עֲוֹנוֹתָם וַהֲלִיכָתָם בְּמִקְרֶה עִם ה', אַף עַל פִּי כֵן לֹא מְאַסְתִּים וְכוּ'.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַה שֶּׁקָּדַם, כִּי ה' נוֹתֵן טַעַם לְהַקְפָּדַת כָּל חָכָם לֵב לְמָה יִגְלֶה יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ וְלֹא שָׁם בָּאָרֶץ עַצְמָהּ מִשְׁפַּט תֵּט אֲשׁוּרִם מִנִּי אֹרַח. עוֹד הוֹסִיף לוֹמַר **אַף גַּם** טַעַם זֶה, וְהוּא בְּאֶמְצָעוּת הֱבָאָתָם **בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם** וְתֵעָזֵב הָאָרֶץ מֵהֶם **לֹא מְאַסְתִּים** וְגוֹ' **לְכַלּוֹתָם**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש תהלים עט) כִּי ה' הִשְׁלִיךְ חֲמָתוֹ עַל עֲצִים וְעַל אֲבָנִים לְמַלֵּט עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּ"מִזְמוֹר לְאָסָף בָּאוּ גוֹיִם וְגוֹ' שָׂמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעִיִּים" וְגוֹ', שֶׁהָיָה מְזַמֵּר עַל הַדָּבָר. גַּם יְסוֹבֵב רַחֲמָיו וְתִכְבֹּשׁ מִדַּת הַדִּין בְּרַאוֹת עַם עֶלְיוֹן בְּנֵי מְלָכִים שְׁפָלִים בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם, וְזֶה יְסוֹבֵב שִׁפְלָם שֶׁלֹּא תְּכַלֶּה אוֹתָם מִדַּת הַדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאַף גַּם זֹאת** סִבָּה לַהֲבָאָתָם **בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם** שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם **לֹא מְאַסְתִּים** וְגוֹ' **לְכַלּוֹתָם**, וּלְצַד זֶה בָּחַרְתִּי בְּעֹנֶשׁ כָּזֶה.

לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם. בְּרִית זוֹ הִיא שֶׁלֹּא יַחְלִיפֵם בְּאוּמָּה אַחֶרֶת שֶׁקַּיֵּם ה' כֵּן בְּמַאֲמָרוֹ לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ, זֹאת אוֹת הַבְּרִית, אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא אֱלֹהִים לְאוּמָּה אַחֶרֶת, גַּם מַאֲמָרוֹ בְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה שֶׁיִּהְיוּ עַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים וּמַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, וּמַאֲמַר ה' הוּא בִּמְקוֹם בְּרִית.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **לֹא מְאַסְתִּים** וְגוֹ' **לְכַלּוֹתָם**, וְהַטַּעַם הוּא לְצַד בְּרִיתִי אִתָּם, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הוּא הַבְּרִית – **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם**, זֶה הוּא הַבְּרִית שֶׁהוּפַר אִם אֲכַלֶּה אוֹתָם, כִּי אֵין מְקַיֵּם בְּרִית ה' שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם לֵאלֹוהַּ אֲשֶׁר נִתְחַיְּבוּ הֵם לְקַיְּמוֹ. גַּם יִרְצֶה עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּרִית, שֶׁאִם אֵין יִשְׂרָאֵל, הַתּוֹרָה שֶׁנִּתַּן ה' לָהֶם וְהִיא אִתָּם עִמָּם הוּפָרָה.

פסוק מה

וְאָמְרוֹ **וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית וְגוֹ'**. רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (תורת כהנים) וְזֶה לְשׁוֹנָם: מִנַּיִן שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לַשְּׁבָטִים? דִּכְתִיב "וְזָכַרְתִּי וְגוֹ' בְּרִית וְגוֹ' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי" וְגוֹ'. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיה ב:ב) "זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת" וְגוֹ', וּכְמוֹ כֵן אָמַר כָּאן "וְזָכַרְתִּי" וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ שֶׁיִּזְכֹּר ה' לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן זְכוּת דּוֹר רִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס בִּבְרִית עִם ה' בְּאַהֲבָה רַבָּה. וּפֵרֵשׁ מִי הֵם הָרִאשׁוֹנִים בַּעֲלֵי בְּרִית וְאָמַר אוֹתָם שֶׁהוֹצֵאתִי אוֹתָם וְגוֹ' וְנִתְקַדֵּשׁ בְּאֶמְצָעוּתָם אֱלֹהִים חַיִּים.

חסלת פרשת בחוקתי, סליק ספר ויקרא